

کشف الباری

عماد

صحیح البخاری

تصنیف

حضرت مولانا سلیمان بن احمد

عالم دینی و محدث

مدرسہ

مولانا شاہ فیصل قاسمی

مدرسہ اسلامیہ

کتاب خانہ

کشف الباری

عمافی

صحیح البخاری

تالیف: صدر وفاق المدارس مولانا سلیم اللہ خان شیخ الحدیث

جامعہ فاروقیہ کراچی

کتاب الأضاحی

حنفی کتب خانہ محمد معاذ خان

درس نکھای کیلئے ایک مفید ترین
لیکچر ام پی سی

خصوصیات

جلد ۲۳

- ◀ دا حدیثو تخریج
- ◀ د تعلیقات بخاری تخریج
- ◀ د اسماء الرجال مختصر تعارف
- ◀ د مگرانو لغاتو لغوی صرفی اونحوی حل
- ◀ ما قبل باب سرہ د ربط پورہ تحقیق
- ◀ د شرحی دہری خبری لاندی پہ حاشیہ کنبی حوالہ
- ◀ د ترجمہ الباب مقصد بیانولو کنبی پورہ تحقیق
- ◀ د مختلفو مذاہبو تحقیقی بیان اویا د مذہب حنفی ترجیح
- ◀ د بخاری دا حدیثو اطراف خودل

خورونکی: فیصل کتب خانہ محلہ جنگی پینڈور

موبائل: ۰۳۲۱۹۰۹۱۸۳۵ ۰۳۱۵۹۵۹۵۷۱۷

د کتاب ټول حقوق د ناشر سره محفوظ دي

د کتاب نوم: - کشف الباری عما فی صحیح البخاری
شارح: - صدر وفاق المدارس مولانا سلیم الله خان
شېخ الحدیث جامعہ فاروقیہ کراچی

د ملاویدو پټي: د فیصل کتب خانہ پېښور څخه علاوه

- سرحیمی کتب خانہ خوست -- ۰۷۹۹۱۶۱۳۱۳
- س اسلامی کتب خانہ خوست --
- س دیوبند کتب خانہ خوست -- ۰۷۹۹۸۸۶۶۸۰
- س روغانیول کتب خانہ جلال آباد
- س دعوت کتب خانہ جلال آباد -- ۰۷۷۶۰۹۷۹۶۵
- س رشیدیہ جدید کتب خانہ کابل
- س انتشارات نعمانیہ کابل
- س انتشارات علامه تفتازانی کابل ۰۷۷۷۴۹۰۵۰۰ --
- س قدرت کتب خانہ کابل --
- س واحدی کتب خانہ خوست
- س صداقت کتب خانہ کابل -- ۰۷۰۰۳۰۵۴۰۷
- س مکتبه القرآن والسنة کابل
- س مکتبه صدیقیه غزنی
- س مکتبه فریدیہ خوست
- س مسلم کتب خانہ جلال آباد -- ۰۷۷۶۰۰۶۴۱۶
- س غزنوی کتب خانہ غزنی -- ۰۷۴۸۵۷۵۱۹۹

خوړونګي: ← فیصل کتب خانہ محلہ جنګی پېښور

موبائل: ۰۳۲۱۹۰۹۱۸۳۵ ۰۳۱۵۹۵۹۵۷۱۷

اجمالي فهرست

شمبره	مضمون	صفحه
١٣	بَابُ أَكْلِ الجِرَادِ	٤٢
١٤	بَابُ بَابِ آيَةِ المَجُوسِ وَالمَيْتَةِ	٥١
١٥	بَابُ التَّسْمِيَةِ عَلَى الدَّيْبِجَةِ، وَمَنْ تَرَكَ مُتَعِدًّا	٥٢
١٦	بَابُ مَا دُبِحَ عَلَى النُّصْبِ وَالأَصْنَامِ	٦٥
١٧	بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَلِيدُ بَحْرٍ عَلَى اسْمِ اللهِ»	٧٠
١٨	بَابُ مَا أَتَمَّرَ الدَّمُ مِنَ القَصْبِ وَالمَرُوءَةِ وَالحَدِيدِ	٧١
١٩	بَابُ دَيْبِجَةِ المَرْأَةِ وَالأَمَةِ	٧٢
٢٠	بَابُ لا يُدَكِّي بِالسِّنِّ وَالعَظْمِ وَالتُّفْرِ	٧٩
٢١	بَابُ دَيْبِجَةِ الأَعْرَابِ وَنَحْوِهِمْ	٨٢
٢٢	بَابُ دَبَابِيحِ أَهْلِ الكِتَابِ وَنَحْوِهَا، مِنْ أَهْلِ الحَرْبِ وَغَيْرِهِمْ	٨٧
٢٣	بَابُ مَا نَدَّ مِنَ البَهَائِمِ فَهُوَ مَنزِلَةُ الوَحْشِ	٩٥
٢٤	بَابُ التَّخْرِ وَالدَّبِيحِ	١٠٠
٢٥	بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ المِثْلَةِ وَالمَصْبُورَةِ وَالمُجْتَمَةِ	١١١
٢٦	بَابُ: لُحْمِ الدَّجَاجِ	١١٨
٢٧	بَابُ لُحُومِ الخَيْلِ	١٢٥
٢٨	بَابُ لُحُومِ الخَيْرِ الإِسْيَةِ	١٣٠
٢٩	بَابُ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ	١٤٢
٣٠	بَابُ: جُلُودِ المَيْتَةِ	١٤٧
٣١	بَابُ البَيْسِكِ	١٥٥
٣٢	بَابُ: الأَرْتَبِ	١٥٩
٣٣	بَابُ: الضَّبِّ	١٦١
٣٤	بَابُ إِذَا وَقَعَتِ الفَارَقَةُ فِي السَّمَنِ الجَامِدِ أَوِ الدَّابِ	١٦٨
٣٥	بَابُ الوَسْمِ وَالعَلَمِ فِي الصُّورَةِ	١٧٥
٣٦	بَابُ إِذَا أَصَابَ قَوْمٌ غَنِيْمَةً، فَدَبِحَ [ص: ١٨] بَعْضُهُمْ غَنَمًا أَوْ بَيْلًا، بِغَيْرِ أَمْرٍ أَصْحَابِهِمْ، لَمْ تُؤْكَلْ	١٨٠

شُميرِه	مضمون	صفحة
---------	-------	------

١٨٣..... ٣٧- بَابُ إِذَا نَدَّ بِعَيْرٍ لِقَوْمٍ، فَرَمَاهُ بَعْضُهُمْ بِسَهْمٍ فَقَتَلَهُ، فَأَرَادَ إِصْلَاحَهُمْ، فَهُوَ جَائِزٌ.....

١٨٦..... ٣٨- بَابُ إِذَا أَكَلَ الْمُضْطَرُّ.....

٧٦. كِتَابُ الْأَضَاحِيِّ

١٩٧..... ١- بَابُ سُنَّةِ الْأُضْحِيَّةِ.....

٢٠٢..... ٢- بَابُ قِنَمَةِ الْإِمَامِ الْأَضَاحِيِّ بَيْنَ النَّاسِ.....

٢٠٩..... ٣- بَابُ الْأُضْحِيَّةِ لِلْمَسَافِرِ وَالنِّسَاءِ.....

٢١٥..... ٤- بَابُ مَا يُشْتَمَى مِنَ الدَّخْمِ يَوْمَ النَّحْرِ.....

٢١٩..... ٥- بَابُ مَنْ قَالَ الْأُضْحَى يَوْمَ النَّحْرِ.....

٢٢٢..... ٦- بَابُ الْأُضْحَى وَالنَّحْرِ بِالنُّصْلِ.....

٢٣١..... ٧- بَابُ فِي أُضْحِيَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَقْرَبَيْنِ، وَيُذَكَّرُ سَمِيْنَيْنِ.....

٢٤١..... ٨- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَسُ بُرْدَةٌ: «ضَحَرَ بِالْحَدِّ عٍ مِنَ الْعَزْرِ، وَلَنْ تَحْزِي عَنِّي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ».....

٢٤٨..... ٩- بَابُ مَنْ ذَبَحَ الْأَضَاحِيَّ بِيَدِهِ.....

٢٥٠..... ١٠- بَابُ مَنْ ذَبَحَ ضَمِيَّةً غَيْرَهُ.....

٢٥٢..... ١١- بَابُ الذَّبْحِ بَعْدَ الصَّلَاةِ.....

٢٥٣..... ١٢- بَابُ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَعَادَ.....

٢٥٢..... ١٣- بَابُ وَضْعِ الْقَدَمِ عَلَى صَفْحِ الدَّيْبِجَةِ.....

٢٥٢..... ١٤- بَابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الذَّبْحِ.....

٢٥٨..... ١٥- بَابُ إِذَا بَعَثَ بِهَدْيِهِ لِيُذَبِّحَ لَمْ يَحْرُمْ عَلَيْهِ شَيْءٌ.....

٢٦٠..... ١٦- بَابُ مَا يُؤْكَلُ مِنَ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ وَمَا يُتْرَكُ مِنْهَا.....

٧٧- كِتَابُ الْأَشْرِبَةِ (الاحاديث: ٥٢٣٥-٥٢١٦)

٢٧١..... ٧٧- كِتَابُ الْأَشْرِبَةِ.....

٢٩٠..... ١- بَابُ: الْخَمْرُ مِنَ الْعِنَبِ.....

٢٩٣..... ٢- بَابُ: نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَهِيَ مِنَ الْبُسْرِ وَالنَّمْرِ.....

٢٩٨..... ٣- بَابُ: الْخَمْرُ مِنَ الْعَلِيلِ، وَهُوَ الْبَيْتُ.....

٣٠٠..... ٤- بَابُ مَا جَاءَ فِي أَنَّ الْخَمْرَ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ مِنَ الشَّرَابِ.....

٣٠٤..... ٥- بَابُ مَا جَاءَ فِيهِمْ يُسْتَعْمَلُ الْخَمْرُ وَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ.....

شُميرِه	مضمون	صفحة
٦	- بَابُ الإِثْبَابِ فِي الأَوْعِيَّةِ وَالتَّوْرِ	٣١٣
٧	- بَابُ تَرْخِيصِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الأَوْعِيَّةِ وَالتَّوْرِ بَعْدَ النَّهْيِ	٣١٤
٨	- بَابُ تَقْيِيمِ التَّمْرِ مَا لَمْ يُسْكِرْ	٣٢٤
٩	- بَابُ البَادِقِ، وَمَنْ نَهَى عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ مِنَ الأَشْرِبَةِ	٣٢٤
١٠	- بَابُ مَنْ رَأَى أَنْ لَا يَخْلِطُ البُسْرَ وَالتَّمْرَ إِذَا كَانَ مُسْكِرًا، وَأَنْ لَا يَجْعَلَ إِذَا مَيَّنَ فِي إِدَامِهِ	٣٢٨
١١	- بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ	٣٣٤
١٢	- بَابُ اسْتِعْذَابِ المَاءِ	٣٤٤
١٣	- بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ بِالمَاءِ	٣٤٢
١٤	- بَابُ شَرَابِ الحَلْوِيِّ وَالعَسَلِ	٣٥١
١٥	- بَابُ الشُّرْبِ قَائِمًا	٣٥٥
١٦	- بَابُ مَنْ شَرِبَ وَهُوَ واقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ	٣٦٢
١٧	- بَابُ الأَيْمَنِ فَالأَيْمَنِ فِي الشُّرْبِ	٣٦٢
١٨	- بَابُ: هَلْ يَسْتَأْذِنُ الرَّجُلُ مَنْ عَنْ يَمِينِهِ فِي الشُّرْبِ لِيُعْطِيَ الأَكْبَرَ	٣٦٤
١٩	- بَابُ الكَرَعِ فِي الحَوْضِ	٣٦٥
٢٠	- بَابُ خِدْمَةِ الصِّغَارِ الكِبَارِ	٣٦٧
٢١	- بَابُ تَقْطِيبَةِ الإِنَاءِ	٣٦٨
٢٢	- بَابُ اخْتِنَاكِ الأَسْقِيَةِ	٣٧١
٢٣	- بَابُ الشُّرْبِ مِنْ قِمِّ السِّقَاءِ	٣٧٤
٢٤	- بَابُ النَّهْيِ عَنِ التَّنْفُيسِ فِي الإِنَاءِ	٣٧٧
٢٥	- بَابُ الشُّرْبِ بِنَفْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةَ	٣٧٨
٢٦	- بَابُ الشُّرْبِ فِي آيَةِ الدَّهَبِ	٣٨٢
٢٧	- بَابُ آيَةِ الفِضَّةِ	٣٨٣
٢٨	- بَابُ الشُّرْبِ فِي الأَقْدَامِ	٣٨٦
٢٩	- بَابُ الشُّرْبِ مِنْ قَدَحِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَآيَتِهِ	٣٨٨
٣٠	- بَابُ شُرْبِ البَرَكَةِ وَالمَاءِ المُبَارَكِ	٣٩٣

شميمه	مضمون	صفحة
-------	-------	------

٧٨- كتاب المرضى (الاحاديث: ٥٣١٤-٥٣٥٣)

٢٩٦	٧٨- كتاب المرضى	٢٩٦
٢٩٧	١- بَابُ مَا جَاءَ فِي كَفَّارَةِ الْمَرِيضِ	٢٩٧
٤١٠	٢- بَابُ شِدَّةِ الْمَرِيضِ	٤١٠
٤١٥	٣- بَابُ: أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ، ثُمَّ الْأَوْلَى فَاَلْأَوْلَى	٤١٥
٤١٦	٤- بَابُ وَجُوبِ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ	٤١٦
٤٢١	٥- بَابُ عِيَادَةِ الْبُغْمِيِّ عَلَيْهِ	٤٢١
٤٢٢	٦- بَابُ فَضْلِ مَنْ يُصْرَعُ مِنَ الرِّيحِ	٤٢٢
٤٢٥	٧- بَابُ فَضْلِ مَنْ ذَهَبَ بِصَرَّةٍ	٤٢٥
٤٢٨	٨- بَابُ عِيَادَةِ النِّسَاءِ الرَّجَالِ	٤٢٨
٤٣٢	٩- بَابُ عِيَادَةِ الصِّبْيَانِ	٤٣٢
٤٣٤	١٠- بَابُ عِيَادَةِ الْأَعْرَابِ	٤٣٤
٤٣٦	١١- بَابُ عِيَادَةِ الْمُشْرِكِ	٤٣٦
٤٣٧	١٢- بَابُ إِذَا عَادَ مَرِيضًا، فَخَصَّرَتِ الصَّلَاةَ فَصَلَّى بِهِمْ جَمَاعَةً	٤٣٧
٤٣٨	١٣- بَابُ وَضْعِ الْيَدِ عَلَى الْمَرِيضِ	٤٣٨
٤٤١	١٤- بَابُ مَا يُقَالُ لِلْمَرِيضِ، وَمَا يُجِيبُ	٤٤١
٤٤٢	١٥- بَابُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ، رَأَى كَيْبًا وَمَا شِئًا، وَرَدَّ فَا عَلَى الْحِمَارِ	٤٤٢
٤٤٦	١٦- بَابُ: مَا رَخِصَ لِلْمَرِيضِ أَنْ يَقُولَ: إِنِّي وَجِعٌ، أَوْ أَرَأْسًا، أَوْ اشْتَدَّ بِي الْوَجَعُ	٤٤٦
٤٥٢	١٧- بَابُ قَوْلِ الْمَرِيضِ قَوْمًا عَنِّي	٤٥٢
٤٥٤	١٨- بَابُ مَنْ ذَهَبَ بِالصَّبِيِّ الْمَرِيضِ لِيُدْعَى لَهُ	٤٥٤
٤٥٥	١٩- بَابُ مَنْ تَمَّتْ الْمَرِيضِ الْمَوْتُ	٤٥٥
٤٦٦	٢٠- بَابُ دُعَاءِ الْعَائِدِ لِلْمَرِيضِ	٤٦٦
٤٦٩	٢١- بَابُ وَضْعِ الْعَائِدِ لِلْمَرِيضِ	٤٦٩
٤٧٠	٢٢- بَابُ مَنْ دَعَا بِرُفْعِ الْوَبَاءِ وَالْحُمَى	٤٧٠

٧٩- كتاب الطب: (الاحاديث: ٥٣٥٣-٥٣٣٥)

٤٧٢	٧٩- كتاب الطب	٤٧٢
-----	---------------	-----

شميره	مضمون	صفحه
١-	بَابُ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاعِرًا لَأَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً.....	٤٧٢
٢-	بَابُ: هَلْ يَدَاوِي الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ أَوِ الْمَرْأَةُ الرَّجُلَ.....	٤٧٩
٣-	بَابُ: الشِّقَاءُ فِي ثَلَاثٍ.....	٤٨١
٤-	بَابُ الدَّوَاءِ بِالْعَسَلِ.....	٤٨٨
٥-	بَابُ: الدَّوَاءِ بِالْبَبَانِ الْإِبِلِ.....	٤٩٤
٦-	بَابُ الدَّوَاءِ بِأَبْوَالِ الْإِبِلِ.....	٤٩٨
٧-	بَابُ الْحَبَّةِ السُّودَاءِ.....	٥٠١
٨-	بَابُ التَّلْبِينَةِ لِلْمَرِيضِ.....	٥٠٤
٩-	بَابُ السُّعُوطِ.....	٥٠٦
١٠-	بَابُ السُّعُوطِ بِالْقُسْطِ الْهِنْدِيِّ وَالْبَحْرِيِّ ".....	٥٠٧
١١-	بَابُ أَبِي سَاعَةَ يَخْتَمُّ.....	٥١٢
١٢-	بَابُ الْحُجْمِ فِي السَّفَرِ وَالْإِحْرَامِ.....	٥١٥
١٣-	بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الدَّاءِ.....	٥١٦
١٤-	بَابُ الْحِجَامَةِ عَلَى الرَّأْسِ.....	٥٢٠
١٥-	بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الشَّقِيقَةِ وَالصَّدَاعِ.....	٥٢٢
١٦-	بَابُ الْحَلْقِ مِنَ الْأَدْيِ.....	٥٢٤
١٧-	بَابُ مَنِ اكْتَوَى أَوْ كَوَى غَيْرَهُ، وَفَضْلٍ مَنْ لَمْ يَكْتَوِ.....	٥٢٥
١٨-	بَابُ الْإِيمِدِ وَالْكُحْلِ مِنَ الرَّمِدِ.....	٥٣١
١٩-	بَابُ الْجَذَامِ.....	٥٣٣
٢٠-	بَابُ: النَّسْنُ شِفَاءً لِلْعَيْنِ.....	٥٣٨
٢١-	بَابُ اللَّدُودِ.....	٥٤١
	بَابُ بِلَاتِرْجَمَةٍ.....	٥٤٣
٢٢-	بَابُ الْعُدْرَةِ.....	٥٤٥
٢٣-	بَابُ دَوَاءِ الْبَطُونِ.....	٥٤٧
٢٤-	بَابُ لِاصْفَرٍّ، وَهُوَ دَاءٌ يَأْخُذُ الْبَطْنَ.....	٥٤٨

تفصيلي فهرست

شميره	مضمون	صفحه
١٣- بَابُ أَكْلِ الْجَزَادِ		
٤٢	تراجم الرجال:	٤٢
٤٢	ابويعفور دوه دي:	٤٢
٤٨	تشریح: د ترجمه الباب مقصد	٤٨
٤٩	د مولخ خورلو حکم:	٤٩
٤٩	د خينو شوافعو مذهب:	٤٩
٤٩	دليل:	٤٩
٤٩	جواب:	٤٩
٤٩	د ائمه ثلاثه مذهب	٤٩
٤٩	دليل:	٤٩
٥٠	د مالکيو مذهب:	٥٠
٥٠	دليل:	٥٠
٥١	د تعليقاتو تخريج:	٥١
٥١	ترجمه الباب سره مناسبت	٥١
١٣- بَابُ بَابِ آيَةِ الْمَجُوسِ وَالْمَيْتَةِ		
٥٢	تراجم رجال	٥٢
٥٣	تشریح:	٥٣
٥٣	د حديث نه د ترجمه الباب ثبوت	٥٣
٥٣	اوله وجه:	٥٣
٥٤	د حافظ ابن حجر رائي	٥٤
٥٢	ترجمه الباب سره مناسبت:	٥٢
١٥- بَابُ التَّسْمِيَةِ عَلَى الدَّبِيحَةِ، وَمَنْ تَرَكَ مُتَعَمِّدًا		
٥٢	د ترجمه الباب مقصد	٥٢
٥٢	د تعليق تخريج	٥٢
٥٧	د تسميه على الدبيحه حكم:	٥٧
٥٧	د احنافو او مالکيه مذهب:	٥٧
٥٧	د حنابله مذهب:	٥٧
٥٧	د شوافعو مذهب:	٥٧
٥٨	تراجم رجال	٥٨

۵۹	تشریح:
۲۰	جواب:
۲۰	د کتوؤ دارولو وجه:
۲۱	دویمه وجه:
۲۱	یوبل اشکال او دهغی جواب:
۲۱	جواب:
۲۱	اشکال:
۲۱	جواب:
۲۱	دویم جواب:
۲۳	دچارې نه علاوه په نورو خیزونو سره د ذبح کولو حکم:
۲۴	اوله وجه:
۲۴	دویمه وجه:
۲۵	د ذبح متعلق څو ضروری شرائط:
۲۵	ترجمه الباب سره مناسبت:

۱۶- بَابُ مَا ذُبِحَ عَلَى النَّصَبِ وَالْأَصْنَامِ

۲۲	تراجم رجال:
۲۲	تشریح:
۲۷	تطبيق:
۲۷	سوال:
۲۷	جواب:
۲۸	ترکیب:
۲۸	دغیر الله په نوم د ذبحه شوی ځناور حکم:
۲۹	ترجمه الباب سره مناسبت:

۱۷- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَلْيَذُبْحُوا عَلَى اسْمِ اللَّهِ»

۷۰	تراجم رجال:
۷۰	تشریح:
۷۱	د ترجمه الباب فائده او مقصد:
۷۱	ترجمه الباب سره مناسبت:

۱۸- بَابُ مَا أَنْهَرَ الدَّمَ مِنَ الْقَصَبِ وَالْمَرْوَةِ وَالْحَدِيدِ

۷۲	تراجم رجال:
۷۴	تشریح:
۷۴	بانرس، کانری وغیره سره د ذبحې کولو حکم:
۷۴	حدیث نه د ترجمه الباب ثبوت:

٧٥ دويمه وجه:

١٩- بَابُ ذَبِيحَةِ الْمَرْأَةِ وَالْأُمَّةِ

٧٢ تراجم رجال:

٧٨ تشريح:

٧٨ د ترجمة الباب مقصد:

٧٨ دنسخي د ذبيحي حكم:

٧٨ د تعليق تخريج:

٧٩ ترجمة الباب سره مناسب:

٢٠- بَابُ لَا يُذَكِّي بِالسِّنِّ وَالْعَظْمِ وَالظُّفْرِ

٧٩ تراجم رجال:

٨٠ تشريح:

٨٠ غائبونو او نوكونو سره د ذبح كولو حكم:

٨٠ د احنافو مذهب:

٨٠ دليل:

٨١ كوم روايت كنبې چې منع راغلي ده دهغې جواب:

٨١ دشوافعو او حنابله مذهب:

٨١ دليل:

٨١ د مالكيه مذهب:

٨٢ ترجمة الباب سره مناسب:

٢١- بَابُ ذَبِيحَةِ الْأَعْرَابِ وَنَحْوِهِمْ

٨٢ تراجم رجال:

٨٣ د حضرات محدثينو د دوي باره كنبې رائي:

٨٤ تشريح:

٨٤ د ترجمة الباب مقصد:

٨٥ د حديث باب نه د تسميه على الذبائح عدم وجوب باندي استدلال او دهغې جوابونه:

٨٥ جواب:

٨٥ دويم جواب:

٨٦ د تعليق تخريج:

٨٦ د حديث د ترجمة الباب سره مناسب:

٢٢- بَابُ ذَبَائِحِ أَهْلِ الْكِتَابِ وَشُعُومِهَا، مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ وَغَيْرِهِمْ

٨٧ تراجم رجال:

٨٨ تشريح:

٨٨ د ترجمة الباب مقصد:

۸۸ د اهل کتابو مصداق:
۸۹ د اهل کتابو د ذبیحې حکم:
۸۹ د اهل کتابو د ذبیحې شرطونه:
۸۹ د مالکیه په نزد یو بل شرط:
۹۰ دلیل:
۹۰ داخنافو او خنابله مذهب:
۹۰ دلیل:
۹۰ ددې زمانې د یهودو او دنصاری د ذبیحې حکم:
۹۱ د اهل کتابو د ذبحه شوی څاروی د چرې حکم:
۹۱ د جمهورو مذهب:
۹۱ د مالکیه مذهب:
۹۱ د جمهورو دلیل:
۹۱ دنصاری عرب د ذبیحې حکم:
۹۱ د جمهورو مذهب:
۹۲ د شوافعو مذهب:
۹۲ د جمهورو حضراتو دلیل:
۹۲ د شوافعو دلیل:
۹۲ د شوافعو د روایت جواب:
۹۳ د تعلیق تخریج:
۹۳ د تعلیق تخریج:
۹۴ د اقلف د ذبیحې حکم:
۹۴ د تعلیق تخریج:
۹۵ د تعلیق تخریج:
۹۵ د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت:

۲۳- بَابُ مَا نَدَّ مِنَ الْبَهَائِمِ فَهُوَ مَمْنُوزَةٌ الْوَحْشِ

۹۵ تراجم رجال:
۹۷ تشریح:
۹۷ د او تریدونکی ځناور حکم:
۹۷ د جمهورو مذهب:
۹۷ دامام مالک رحمة الله عليه مذهب:
۹۷ د تعلیق تخریج:
۹۸ د تعلیق تخریج:
۹۸ د تعلیقاتو تخریج:

۹۹	رومبی قول:
۹۹	دویم قول:
۱۰۰	دریم قول:
۱۰۰	ترجمة الباب سره مناسب:

۲۳- بَابُ النَّحْرِ وَالذَّبْحِ

۱۰۱	تراجم رجال:
۱۰۳	تشریح:
۱۰۳	د ترجمة الباب مقصد:
۱۰۳	د نحر معنی:
۱۰۳	د ذبح والا خناور لره د نحر کولو حکم:
۱۰۳	د مالکیه مذهب:
۱۰۴	د حنابله مذهب:
۱۰۴	د احنافو او شوافعو مذهب:
۱۰۴	د احنافو په کراهت باندي دليل:
۱۰۲	ذبحه کولو دپاره خومره رگونه پریکول ضروری دی؟
۱۰۲	دامام مالک رحمة الله عليه مذهب:
۱۰۲	د مالکیه دليل:
۱۰۲	دامام شافعی رحمة الله عليه مذهب:
۱۰۷	د حضرات شوافعو دليل:
۱۰۷	د امام احمد رحمة الله عليه مذهب:
۱۰۷	د احنافو مذهب:
۱۰۷	د احنافو دليل:
۱۰۸	ذبحه کنبی د حرام مغز پریکولو حکم:
۱۰۸	د تعلیق تخریج:
۱۰۹	د تعلیق تخریج:
۱۱۰	د تعلیق تخریج:
۱۱۰	روایاتو کنبی تطبیق:
۱۱۱	د حدیث د ترجمة الباب سره مناسب:

۲۵- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الْمُثَلَّةِ وَالْمَصْبُورَةِ وَالْمُجَمَّةِ

۱۱۲	تراجم رجال:
۱۱۴	تشریح:
۱۱۴	د مصبوره او مجشمه حکم:
۱۱۵	یحیی بن سعید:

- دترجمة الباب سره مناسبتت: ۱۱۷
- دترجمة الباب سره مناسبتت: ۱۱۷
- دتعليق تخريج: ۱۱۸
- دترجمة الباب سره مناسبتت: ۱۱۸

۲۶- بَابُ: لَحْمِ الدَّجَاجِ

- تراجم رجال: ۱۱۹
- تشریح: ۱۲۰
- دچرگي حکم: ۱۲۱
- دجلاله حکم: ۱۲۱
- داحنافو مسلك: ۱۲۲
- دشوافع مسلك: ۱۲۲
- دحنابله مذهب: ۱۲۲
- دمالکيه مذهب: ۱۲۲
- دترجمة الباب سره مناسبتت: ۱۲۴
- فائده: ۱۲۴

۲۷- بَابُ لُحُومِ الخَيْلِ

- تراجم رجال: ۱۲۵
- تشریح: ۱۲۲
- دآس د غونبې خورلو حکم: ۱۲۲
- دشوافعو، حنابله او صاحبينو مذهب: ۱۲۲
- دمالکيه مذهب: ۱۲۷
- دامام ابو حنيفه مذهب: ۱۲۷
- دمکروده نه مکروده تحريمی مراد دې او که تنزيهي؟ ۱۲۷
- مفتی به قول: ۱۲۷
- دشوافع او حنابله دليل: ۱۲۸
- دامام مالک رحمة الله عليه او امام ابو حنيفه رحمة الله عليه دلانل: ۱۲۸
- اول دليل: ۱۲۸
- دويم دليل: ۱۲۹
- دریم دليل: ۱۲۹
- خلورم دليل: ۱۲۹
- دشوافعو او حنابله ددليل جواب: ۱۲۹
- دترجمة الباب سره مناسبتت: ۱۲۹

۲۸- بَابُ لُحُومِ الْحُمْرِ الرَّسِيَّةِ

۱۳۱.....	تراجم رجال:
۱۳۷.....	تشریح:
۱۳۷.....	فائده:
۱۳۷.....	دخرد غوبنی حکم:
۱۳۸.....	د مالکیه مذهب:
۱۳۸.....	د حضرت عبداللہ بن عباس ؓ مذهب:
۱۳۸.....	د حرمت دلیل:
۱۳۸.....	د حلت دلیل:
۱۳۹.....	د دلیل حلت جواب:
۱۴۰.....	د تعلیقاتو تخریج:
۱۴۱.....	تطبيق:

۲۹- بَابُ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ

۱۴۳.....	تراجم رجال:
۱۴۴.....	تشریح:
۱۴۴.....	د خیرونکی خنارو د غوبنی حکم:
۱۴۴.....	د جمهورو مذهب:
۱۴۵.....	د امام مالک رحمۃ اللہ علیہ مذهب:
۱۴۵.....	دلیل: دا حضرات د قرآن کریم د آیت د عموم نه استدلال کوی.
۱۴۵.....	د مالکیو د دلیل جواب:
۱۴۲.....	ضبع حلال دی که حرام؟
۱۴۲.....	د احنافو مذهب:
۱۴۲.....	دلیل:
۱۴۲.....	د شوافعو او حنابلہ مذهب:
۱۴۲.....	دلیل:
۱۴۲.....	د دلیل جواب:
۱۴۷.....	دویم جواب:
۱۴۷.....	د ریم جواب:
۱۴۷.....	د ترجمۃ الباب سره مناسبت:

۳۰- بَابُ: جُلُودِ السَّيْتَةِ

۱۴۸.....	تراجم رجال:
۱۴۹.....	د حضرات محدثینو د دوی په باره کښې رانی:
۱۵۰.....	د حضرات محدثینو د دوی په باره کښې رانی:

- تشریح: ۱۵۰
- د مر خاروی دخرمن نه د فائد اخستلو حکم: ۱۵۱
- د احنافو او شوافعو مسلك: ۱۵۱
- دلیل: ۱۵۱
- د ځینو څرمنو استثناء: د احنافو په نزد: ۱۵۱
- د شوافعو په نزد: ۱۵۲
- د ابن شهاب زهری رحمة الله علیه مذهب: ۱۵۲
- د مالکیو مذهب: ۱۵۲
- د حضرات مالکیه دلیل: ۱۵۲
- د حنابله مذهب: ۱۵۳
- دلیل: ۱۵۳
- جواب: ۱۵۳
- د دباغت طریقہ: ۱۵۴
- په سند باندې یو اعتراض او دهغې جواب: ۱۵۴
- جواب: ۱۵۵
- د ترجمه الباب سره مناسبت: ۱۵۵

۳۱: بَابُ الْمِسْكِ

- تراجم رجال: ۱۵۲
- تشریح: ۱۵۷
- د باب کتاب د سره مناسبت: ۱۵۷
- د مشکو د استعمال حکم: ۱۵۷
- د ترجمه الباب سره مناسبت: ۱۵۸

۳۲: بَابُ الْأَرْتَبِ

- تراجم رجال: ۱۵۹
- تشریح: ۱۵۹
- د سوې حکم: ۱۶۰
- د جمهورو مذهب: ۱۶۰
- د جمهورو دلیل: ۱۶۰
- د قائلین کراهت دلیل: ۱۶۰
- د ترجمه الباب سره مناسبت: ۱۶۱

۳۳: بَابُ الضَّبِّ

- تراجم رجال: ۱۶۲
- تشریح: ۱۶۳

- ١٢٣..... گوه یعنی خادمی حرامه ده که حلاله؟
- ١٢٣..... د آئمه ثلاثه مذهب:
- ١٢٤..... د احنافو مذهب:
- ١٢٤..... د آئمه ثلاثه دلیل:
- ١٢٤..... د احنافو دلائل:
- ١٢٥..... دویم دلیل:
- ١٢٧..... دا روایت د مسند ابن عباس دی او که د مسند خالد بن ولید؟
- ١٢٧..... د ترجمه الباب سره مناسبت:

٣٣- بَابُ إِذَا وَقَعَتِ الْفَارَةُ فِي السَّمَنِ الْجَامِدِ أَوِ الدَّائِبِ

- ١٢٩..... تراجم رجال:
- ١٧٠..... تشریح:
- ١٧٠..... د داسی غورو وغیره حکم چې په هغې کنبې منبرک پریوزی:
- ١٧١..... جامد غورو کنبې به گیر چاپیره نه خومره غوری ویستلې شی؟
- ١٧١..... د امام بخاری رحمه الله علیه مسلك:
- ١٧٢..... سمن مائع کنبې د نجاست د پریوتو نه پس ددی نه د انتفاع حکم:
- ١٧٢..... د امام احمد رحمه الله علیه مذهب:
- ١٧٢..... دلیل:
- ١٧٢..... د جمهورو مذهب:
- ١٧٢..... دلیل:
- ١٧٣..... د امام احمد رحمه الله علیه د دلیل جواب:
- ١٧٣..... انتفاع کنبې د جمهور حضراتو خپلو کنبې اختلاف:
- ١٧٣..... د مالیکه او شوافعو مذهب:
- ١٧٣..... دلیل:
- ١٧٣..... د احنافو مذهب:
- ١٧٣..... دلیل:
- ١٧٤..... د امام مالک رحمه الله علیه او د امام شافعی رحمه الله علیه د دلیل جواب:
- ١٧٤..... مسئله:
- ١٧٥..... د احادیثو د ترجمه الباب سره مناسبت:

٣٥- بَابُ الوَسْمِ وَالْعَلْمِ فِي الصُّورَةِ

- ١٧٥..... تراجم رجال:
- ١٧٦..... د حضرات محدثینو دهغوی باره کنبې رانی:
- ١٧٧..... تاریخ وفات:
- ١٧٧..... تشریح:

- ۱۷۷..... خناور و غیره په مخ د داغ لگولو حکم.
- ۱۷۸..... د مخ نه علاوه د خناور د بدن په نورو حصو باندې د داغ لگولو حکم.
- ۱۷۸..... په ترجمه الباب باندې استدلال.
- ۱۸۰..... فائده:
- ۱۸۰..... دا حدیثو ترجمه الباب سره مناسبت:
- ۳۲=بَابُ إِذَا أَصَابَ قَوْمٌ غَنِيمَةً، فَذَبَحَ بَعْضُهُمْ غَنَمًا أَوْ إِبِلًا، بِغَيْرِ أَمْرِ أَصْحَابِهِمْ، لَمْ تُوَكَّلْ
- ۱۸۱..... تراجم رجال:
- ۱۸۲..... تشریح:
- ۱۸۲..... د ترجمه الباب مقصد:
- ۱۸۲..... د تعلیق تخریج:
- ۱۸۳..... فائده:
- ۱۸۳..... ترجمه الباب سره مناسب:
- ۳۷=بَابُ إِذَا نَدَّ بَعِيرٌ لِقَوْمٍ، فَرَمَاهُ بَعْضُهُمْ بِسَهْمٍ فَقَتَلَهُ، فَأَرَادَ إِصْلَاحَهُمْ، فَهُوَ جَائِزٌ
- ۱۸۳..... تراجم رجال:
- ۱۸۴..... د حضرات محدثینو د دوی باره کښې رانې:
- ۱۸۴..... تاریخ وفات:
- ۱۸۵..... تشریح:
- ۱۸۵..... د ترجمه الباب مقصد:
- ۱۸۵..... ما قبل ترجمه الباب او دې ترجمه الباب کښې تطبیق:
- ۱۸۵..... د ترجمه الباب سره مناسب:
- ۳۱=بَابُ إِذَا أَكَلَ الْمُضْطَرُّ
- ۱۸۷..... تشریح:
- ۱۸۷..... مضطر خوک دې؟
- ۱۸۷..... د مضطر اقسام:
- ۱۸۸..... مضطر د پاره مرداره خوړل ضروری که نه؟
- ۱۸۸..... دا حنفو مذهب:
- ۱۸۸..... دشوافع او حنابله مذهب:
- ۱۸۸..... دشوافع او حنابله دوه روایتونه:
- ۱۸۸..... دلیل:
- ۱۸۹..... مضطر د پاره خومره مقدار کښې د مردارې د خوړلو اجازت دې؟
- ۱۸۹..... د احنافو مذهب:
- ۱۸۹..... د مالیکه مذهب:
- ۱۹۰..... دلیل:

- ۱۹۱..... په سفر معصیت کښې د اضطرار حکم
- ۱۹۱..... دلیل:
- ۱۹۱..... دا حنفو مذهب:
- ۱۹۱..... دلیل:
- ۱۹۲..... حرام خیز په طور د دوائی استعمالول:
- ۱۹۳..... مردارې نه هر قسمه نفع حاصلول جائز نه دی:
- ۱۹۳..... د میته وینسته، هډوکی وغیره استعمالولې شی:
- ۱۹۴..... اول صورت:
- ۱۹۴..... دویم صورت:
- ۱۹۶..... دریم صورت:
- ۱۹۶..... د غیر الله د نوم نذرونیاز:

۷۶- کِتَابُ الْأَضَاحِ
بَابُ سُنَّةِ الْأُضْحِيَّةِ

- ۱۹۸..... تراجم رجال:
- ۱۹۹..... تشریح:
- ۲۰۰..... د اضحیة اصطلاحی تعریف:
- ۲۰۰..... د ترجمة الباب مقصد:
- ۲۰۰..... قریانی واجب ده که سنت؟:
- ۲۰۰..... د احنافو مذهب:
- ۲۰۱..... دشوافعو او حنابله مذهب:
- ۲۰۱..... د ائمه ثلاثه دلائل:
- ۲۰۲..... د احنافو د طرفه جواب:
- ۲۰۲..... دویم دلیل:
- ۲۰۲..... د احنافو له طرفه جواب:
- ۲۰۳..... دریم دلیل:
- ۲۰۳..... د احنافو د طرفه جواب:
- ۲۰۳..... د احنافو دلائل:
- ۲۰۳..... اول دلیل:
- ۲۰۳..... اعتراض:
- ۲۰۳..... جواب:
- ۲۰۴..... دویم دلیل:
- ۲۰۴..... دریم دلیل:
- ۲۰۴..... خلورم دلیل:

- ۲۰۵..... دتعلیق تخریج:
 ۲۰۶..... دترجمة الباب سره مناسبت:
 ۲۰۶..... ددویم دترجمة الباب سره مناسبت:

۲=بَابُ قِسْمَةِ الْإِمَامِ الْأَضَاحِيِّ بَيْنَ النَّاسِ

- ۲۰۷..... تراجم رجال:
 ۲۰۷..... دحضرات محدثینو ددوئی باره کنبی رانی:
 ۲۰۸..... تاریخ وفات:
 ۲۰۸..... تشریح:
 ۲۰۸..... دترجمة الباب مقصد:
 ۲۰۸..... دترجمة الباب سره مناسبت:

۳=بَابُ الْأُضْحِيَّةِ لِلْمُسَافِرِ وَالنِّسَاءِ

- ۲۰۹..... تراجم رجال:
 ۲۱۰..... تشریح:
 ۲۱۰..... دترجمة الباب مقصد:
 ۲۱۱..... سوال:
 ۲۱۱..... جواب:
 ۲۱۱..... دسری قربانی دهغه د کور والو دطرفه کافی ده که نه؟
 ۲۱۱..... دائمه ثلاثه مذهب:
 ۲۱۱..... داحنافو مذهب:
 ۲۱۲..... په غمټ خناور (اوبس، غوا، میخه) کنبی خومره خلق شریکیدې شی؟
 ۲۱۲..... دائمه ثلاثه مذهب:
 ۲۱۲..... دلیل:
 ۲۱۲..... دامام مالک رحمة الله علیه مذهب:
 ۲۱۳..... که اووه شریکانو کنبی د یو شریک نیت د قربت نه وی نوییا؟
 ۲۱۳..... دشوافع اوحنابله مذهب:
 ۲۱۳..... داحنافو مذهب:
 ۲۱۳..... دمسافر دپاره قربانی:
 ۲۱۳..... دشوافعو مذهب:
 ۲۱۳..... دمالکیه مذهب:
 ۲۱۴..... داحنافو مذهب:
 ۲۱۴..... مسئله:
 ۲۱۴..... حاجی دپاره د قربانی حکم:
 ۲۱۴..... دبنخود قربانی حکم:

دترجمة الباب سره مناسبت: ٢١٥.....

٣=بَابُ مَا يُشْتَمَى مِنَ اللَّحْمِ يَوْمَ النَّحْرِ

تراجم رجال: ٢١٦.....

تشریح: ٢١٦.....

دترجمة الباب سره مناسبت: ٢١٨.....

٥=بَابُ مَنْ قَالَ الْأُضْحَى يَوْمَ النَّحْرِ

تراجم رجال: ٢٢٠.....

تشریح: ٢٢٠.....

خو ورخي قرباني كول جائز دی؟: ٢٢١.....

دامام ابوحنيفه رحمة الله عليه، امام مالك رحمة الله عليه او امام احمد بن حنبل رحمة الله

عليه مذهب: ٢٢١.....

د امام شافعي رحمة الله عليه مذهب: ٢٢١.....

دریم قول: ٢٢١.....

ددریم قول دليل: ٢٢١.....

د جمهور حضراتو د طرفنه جواب: ٢٢١.....

دامام شافعي رحمة الله عليه دليل: ٢٢٢.....

د دليل جواب: ٢٢٢.....

د شوافعو دویم دليل: ٢٢٢.....

د دليل جواب: ٢٢٢.....

اويوبل دليل: ٢٢٣.....

د دليل جواب: ٢٢٣.....

قرباني صرف دري ورخي ده، په دي باندي دليل ٢٢٣.....

دايام النحر په مينخنوشو شپو كني د قرباني حكم: ٢٢٤.....

د مالكيه مذهب: ٢٢٤.....

دليل: ٢٢٤.....

د احنافو، شوافع او حنابله مذهب: ٢٢٤.....

دترجمة الباب سره مناسبت: ٢٢٦.....

٦=بَابُ الْأُضْحَى وَالْمَنْحَرِ بِالْمُصَلَّى

تراجم رجال: ٢٢٧.....

تشریح: ٢٢٨.....

د ترجمه الباب مقصد: ٢٢٨.....

دامام د قرباني كولو نه وړاندي د قرباني كولو حكم: ٢٢٨.....

د مالكيه مذهب: ٢٢٩.....

- ۲۲۹..... دلیل:
 ۲۲۹..... د شوافعو مذهب:
 ۲۲۹..... د حنابله مذهب:
 ۲۳۰..... د احنافو مذهب:
 ۲۳۰..... د اختر دمونخ نه پس دامام د ذبحې نه وړاندې د قربانۍ په جواز دلیل:
 ۲۳۰..... د مالکيه د دلیل جواب:
 ۲۳۰..... د ترجمه الباب سره مناسبت:
 ۲۳۰.....
- ۴= بَابُ فِي أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أُفْرَيْنِ، وَيُذَكَّرُ سَمِينَيْنِ
- ۲۳۱..... تراجم رجال:
 ۲۳۳..... تشریح:
 ۲۳۴..... دخصی خناور قربانی:
 ۲۳۵..... دخصی خناور قربانی افضل دد او که د غیر خصی؟:
 ۲۳۵..... د شوافعو او مالکيه مذهب:
 ۲۳۵..... د مالکيه مذهب:
 ۲۳۵..... د احنافو مذهب:
 ۲۳۵..... د ترجمه الباب مقصد:
 ۲۳۵..... اولنې مقصد:
 ۲۳۲..... دکوم خناور قربانی افضل ده؟:
 ۲۳۲..... دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه، امام شافعی رحمه الله عليه او امام احمد رحمه الله عليه
 ۲۳۲..... مذهب:
 ۲۳۲..... دلیل:
 ۲۳۷..... د مالکيه مذهب:
 ۲۳۷..... دلیل:
 ۲۳۷..... د ترجمه الباب دویم مقصد:
 ۲۳۷..... د شوافعو او مالکيه مذهب:
 ۲۳۸..... د ترجمه الباب دریم مقصد:
 ۲۳۸..... دتعلیق تخريج:
 ۲۳۸..... قربانی دپاره د خناور د خوربولو حکم:
 ۲۳۸..... دجمهورو مذهب:
 ۲۳۹..... فائده:
 ۲۴۰..... دتعلیق تخريج:
 ۲۴۰..... دتعلیق تخريج:
 ۲۴۰..... دترجمه الباب سره مناسبت:

٨= بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي بُرْدَةَ: «ضَحَّ بِالجَذَعِ مِنَ المَعَزِ، وَلَنْ تَمْجِزِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ»

٢٤٢	تراجم رجال:
٢٤٣	تشریح:
٢٤٣	د جذع تحقیق:
٢٤٣	د فقهاء کرامو په نزد د جذع تعریف او حکم:
٢٤٣	د شوافعو مذهب:
٢٤٣	د مالکیه مذهب:
٢٤٤	د احنافو او جنابله مذهب:
٢٤٤	د جذع ضان د قربانی حکم:
٢٤٤	د جمهورو مذهب:
٢٤٤	دلیل:
٢٤٥	د ابن عمر <small>رضی اللہ عنہما</small> او امام زهري رحمة الله عليه قول:
٢٤٥	دلیل:
٢٤٥	د جمهور حضراتو د طرفه جواب:
٢٤٧	د تعليق تخريج:
٢٤٨	د تعليق تخريج:
٢٤٨	د ترجمة الباب سره مناسبت:

٩= بَابُ مَنْ ذَبَحَ الأَضَاحِيَّ بِيَدِهِ

٢٤٨	تراجم رجال:
٢٤٩	تشریح:
٢٤٩	د ائمه ثلاثه مذهب:
٢٤٩	د مالکیه مذهب:
٢٤٩	اشکال و جواب:
٢٥٠	د ترجمة الباب سره مناسبت:

١٠= بَابُ مَنْ ذَبَحَ فَحِيَّةً غَيْرَهُ

٢٥٠	تراجم رجال:
٢٥٠	تشریح:
٢٥١	د بل د طرفه د قربانی کولو حکم:
٢٥١	د حديث د ترجمة الباب سره مناسبت:
٢٥١	د تعليق تخريج:
٢٥١	د تعليق د ترجمة الباب سره مناسبت:
٢٥٢	د تعليق تخريج:

٢٥٢.....: تعليق دترجمة الباب سره مناسبت

==بَابُ الدَّبِيحِ بَعْدَ الصَّلَاةِ==

٢٥٢.....: تراجم رجال

٢٥٢.....: تشريح

٢٥٢.....: دترجمة الباب سره مناسبت:

==بَابُ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَعَادَ==

٢٥٢.....: تراجم رجال

٢٥٤.....: تشريح: دقرباني وخت:

٢٥٤.....: داخنافو مذهب:

٢٥٤.....: دمالكيه مذهب:

٢٥٤.....: دشوافعو مذهب:

٢٥٥.....: مسئله:

٢٥٥.....: مسئله:

٢٥٥.....: اشكال:

٢٥٥.....: جواب:

٢٥٢.....: دترجمة الباب سره مناسبت:

==بَابُ وَضْعِ الْقَدَمِ عَلَى صَفْحِ الدَّبِيحَةِ==

٢٥٢.....: تراجم رجال

٢٥٢.....: تشريح

٢٥٢.....: دترجمة الباب سره مناسبت:

==بَابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الدَّبِيحِ==

٢٥٢.....: تراجم رجال

٢٥٢.....: تشريح

٢٥٧.....: دترجمة الباب سره مناسبت:

==بَابُ إِذَا بَعَثَ بِهَدْيِهِ لِيُذْبَحَ لَمْ يَحْرُمْ عَلَيْهِ شَيْءٌ==

٢٥٨.....: تراجم رجال

٢٥٨.....: تشريح: دترجمة الباب مقصد:

٢٥٩.....: دجمهورو مذهب:

٢٢٠.....: دترجمة الباب سره مناسبت:

==بَابُ مَا يُؤْكَلُ مِنْ لُحُومِ الْأَضَاحِ وَمَا يُتَزَوَّدُ مِنْهَا==

٢٢٠.....: تراجم رجال

٢٢٠.....: سُريج: دقرباني غوبنه تر كومي خورلې شي؟

- ٢٦٠..... د حضرت ابن عمر ؓ، حضرت علي ؓ وغيره حضراتو مذهب:
- ٢٦١..... دليل:
- ٢٦١..... د جمهورو مذهب:
- ٢٦١..... دليل:
- ٢٦١..... د حديث د ترجمه الباب سره مناسبت:
- ٢٦٢..... تراجم رجال:
- ٢٦٢..... تشریح:
- ٢٦٢..... د ترجمه الباب سره مناسبت:
- ٢٦٣..... تراجم رجال:
- ٢٦٣..... تشریح:
- ٢٦٣..... کومي دري ورخي مراد وي؟
- ٢٦٣..... اول قول:
- ٢٦٣..... دويم قول:
- ٢٦٤..... فائده:
- ٢٦٥..... د ترجمه الباب سره مناسبت:
- ٢٦٥..... تراجم رجال:
- ٢٦٥..... تشریح:
- ٢٦٦..... جواب:
- ٢٦٧..... د ترجمه الباب سره مناسبت:
- ٢٦٨..... تراجم رجال:
- ٢٦٨..... تشریح:
- ٢٦٩..... حضرت علي ؓ نه منقول ديروايت جواب:
- ٢٦٩..... اول جواب:
- ٢٦٩..... دويم جواب:
- ٢٦٩..... دريم جواب:
- ٢٧٠..... تراجم رجال:
- ٢٧٠..... تشریح:
- ٢٧٠..... د قرباني غوبنه د صدقه کولو استحبابي حکم:

كتاب الأشربة (الاحاديث: ٥٢٣٥-٥٢٣١ د)

- ٢٧١..... = كتاب الأشربة
- ٢٧٣..... شان نزول:
- ٢٧٥..... د شرايو حرمت كله نازل شو؟
- ٢٧٦..... تراجم رجال:

٢٧٢	خریج
٢٧٧	اول مطلب
٢٧٧	اشكال
٢٧٧	جواب
٢٧٧	دویم مطلب
٢٧٧	یو اشكال او دهغی جوابات
٢٧٧	اشكال
٢٧٨	جواب
٢٧٨	اول جواب
٢٧٨	دویم جواب
٢٧٨	دریم جواب
٢٧٨	دعلامه ابن عبد البر رحمة الله عليه رائي
٢٨٠	تراجم رجال
٢٨١	عبد الملك بن ابی بكر
٢٨١	سوال
٢٨١	جواب
٢٨٢	دتعليقاتو تخريج
٢٨٣	داشربه قسمونه او د ائمه كرامو مذهبونه
٢٨٣	د ائمه ثلاثه مذهب
٢٨٤	دامام ابو حنيفه رحمة الله عليه او امام ابو يوسف رحمة الله عليه مذهب
٢٨٤	اول قسم
٢٨٤	د اول قسم حكم
٢٨٤	دویم قسم
٢٨٥	د دویم قسم حكم
٢٨٥	قسم سوم نبیذ
٢٨٥	دقسم سوم حكم
٢٨٢	دویم اختلاف
٢٨٢	د امام ابو حنيفه رحمة الله عليه دلائل
٢٨٢	ویم دلیل
٢٨٢	دریم دلیل
٢٨٢	د نبیذ په قلیل مقدار استعمال د حلت دلائل
٢٨٢	اول دلیل
٢٨٢	دریم دلیل
٢٨٢	دریم دلیل

۲۸۷.....	خلورم دلیل:
۲۸۷.....	فائده:
۲۸۷.....	داحنافو په نزد مفتی به قول:
۲۸۸.....	د جمهورو دلائل:
۲۸۸.....	دویم دلیل:
۲۸۸.....	دریم دلیل:
۲۸۸.....	خلورم دلیل:
۲۸۸.....	پنځم دلیل:
۲۸۸.....	شپږم دلیل:
۲۸۸.....	د جمهورو د دلائلو جواب:
۲۸۹.....	د تراجم بخاری مقصد:
۲۹۰.....	اول احتمال:
۲۹۰.....	دویم احتمال:

۱=بَابُ: الْحُمْرُ مِنَ الْعِنَبِ

۲۹۰.....	تراجم رجال:
۲۹۰.....	تشریح:
۲۹۱.....	سوال:
۲۹۱.....	جواب:
۲۹۱.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:
۲۹۲.....	تراجم رجال:
۲۹۲.....	تشریح:
۲۹۲.....	سوال:
۲۹۲.....	جواب:
۲۹۲.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:
۲۹۳.....	تراجم رجال:
۲۹۳.....	تشریح:
۲۹۳.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:

۲=بَابُ: نَزَلَ تَحْرِيمُ الْحُمْرِ وَهِيَ مِنَ الْبُسْرِ وَالْتَمْرِ

۲۹۴.....	تراجم رجال:
۲۹۵.....	تشریح:
۲۹۷.....	د ترجمه الباب سره مناسبت:
۲۹۷.....	تراجم رجال:
۲۹۷.....	تشریح:

دترجمة الباب سره مناسبت: ۲۹۷

۳=بَابُ: الْحَمْرُ مِنَ الْعَسَلِ، وَهُوَ الْبَيْتُ

تراجم رجال: ۲۹۸

تشریح: ۲۹۹

دترجمة الباب سره مناسبت: ۳۰۰

۴=بَابُ مَا جَاءَ فِي أَنَّ الْحَمْرَ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ مِنَ الشَّرَابِ

تراجم رجال: ۳۰۱

تشریح: ۳۰۱

درې خبرې چې دهغې د تفصیلی احکامو حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ خواهش کړې وو: ۳۰۲

د احنافو په نزد حکم: ۳۰۲

دترجمة الباب سره مناسبت: ۳۰۳

۵=بَابُ مَا جَاءَ فِي مَنْ يَسْتَحِلُّ الْحَمْرَ وَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ

تراجم رجال: ۳۰۴

تشریح: ۳۰۵

حدیث یاب باندي د ابن حزم اعتراض او دهغې جواب: ۳۰۵

سوال: ۳۰۸

جواب: ۳۰۸

دحدیث شریف مطلب: ۳۱۰

دترجمة الباب سره مناسبت: ۳۱۱

۶=بَابُ الْإِئْتِبَادِ فِي الْأَوْعِيَةِ وَالْتَّوْرِ

تراجم رجال: ۳۱۳

تشریح: ۳۱۳

دترجمة الباب سره مناسبت: ۳۱۴

۷=بَابُ تَرْخِيصِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْأَوْعِيَةِ وَالطَّرُوفِ بَعْدَ النَّهْيِ

تراجم رجال: ۳۱۷

دحضرات محدثینو دهغوی باره کښې رائي: ۳۱۷

تاریخ وفات: ۳۱۸

تشریح: ۳۱۸

مخصوصو لوښو کښې دنیذ جوړولو مسئله: ۳۱۹

دمالکيه مذهب: ۳۱۹

دشوافعو مذهب: ۳۱۹

دحنابله مذهب: ۳۲۰

٣٢٠	دا حنافو مذهب:
٣٢٠	د مالكيه دليل:
٣٢٠	دا حنافو او حنابله دليل:
٣٢١	د ترجمه الباب سره مناسبت:
٣٢٢	اعتراض:
٣٢٢	جواب:
٣٢٢	د ترجمه الباب سره مناسبت:

٨ = بَابُ نَقِيصِ التَّمْرِ مَا لَمْ يُسْكِرْ

٣٢٤	تراجم رجال:
٣٢٤	تشریح:
٣٢٤	د ترجمه الباب سره مناسبت:

٩ = بَابُ الْبَادِقِ، وَمَنْ نَهَى عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ مِنَ الْأَشْرِيَةِ

٣٢٥	تراجم رجال:
٣٢٥	تشریح:
٣٢٢	د طلاء حکم:
٣٢٢	د تعلیقاتو تخریج:
٣٢٢	د تعلیقاتو تخریج:
٣٢٧	د تعلیق تخریج:
٣٢٧	د تعلیق تخریج:
٣٢٨	د ترجمه الباب سره مناسبت:

١٠ = بَابُ مَنْ رَأَى أَنْ لَا يَخْلِطَ الْبُسْرَ وَالتَّمْرَ إِذَا كَانَ مُسْكِرًا، وَأَنْ لَا يَجْعَلَ إِدَامِينَ فِي إِدَامٍ

٣٢٩	تراجم رجال:
٣٣٠	تشریح:
٣٣٠	د خلیطین مسئلہ:
٣٣٠	د مالکیه مذهب:
٣٣٠	د ما شوافعو مذهب:
٣٣١	د حنابله مذهب:
٣٣١	د جمهورو دلائل:
٣٣١	د علامه عینی رحمۃ اللہ علیہ جواب:
٣٣١	د امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ دلائل:
٣٣٢	د حدیث پہ سند کلام او جواب:
٣٣٢	د احادیث باب جواب:
٣٣٣	د ابن المنیر جواب:

٣٣٣..... دتعلیق تخريج:

٣٣٣..... دحدیث دترجمة الباب سره مناسبت:

==بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ

٣٣٤..... تراجم رجال:

٣٣٤..... تشریح:

٣٣٤..... دترجمة الباب مقصد:

٣٣٥..... دحدیث دترجمة الباب سره مناسبت:

٣٣٥..... سوال:

٣٣٥..... جواب:

٣٣٥..... تراجم رجال:

٣٣٦..... تشریح:

٣٣٦..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٣٣٦..... تراجم رجال:

٣٣٧..... تشریح:

٣٣٧..... دلونبی په پتولو کښې حکمت:

٣٣٨..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٣٣٨..... تراجم رجال:

٣٣٩..... تشریح:

٣٣٩..... یو اشکال او دهغې جواب:

٣٣٩..... جوابات:

٣٣٩..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٣٤٠..... تراجم رجال:

٣٤٠..... تشریح:

٣٤١..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٣٤١..... تراجم رجال:

٣٤١..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٣٤٢..... تراجم رجال:

٣٤٢..... تشریح:

٣٤٣..... سوال:

٣٤٣..... جواب:

٣٤٣..... دتعلیق تخريج:

=١٢ بَابُ اسْتِعْذَابِ الْمَاءِ

- ٣٤٤..... تراجم رجال:
 ٣٤٥..... تشريح:
 ٣٤٥..... د ترجمة الباب مقصد:
 ٣٤٥..... د ترجمة الباب سره مناسبت:

=١٣ بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ بِالْمَاءِ

- ٣٤٦..... تراجم رجال:
 ٣٤٦..... تشريح:
 ٣٤٧..... د ترجمة الباب مقصد:
 ٣٤٧..... د ترجمة الباب سره مناسبت:
 ٣٤٨..... تراجم رجال:
 ٣٤٨..... تشريح:
 ٣٤٩..... سوال:
 ٣٤٩..... جواب:
 ٣٥٠..... يخې اوبه د الله تعالى ډير لوي نعمت دې:
 ٣٥١..... حديث نه مستنبط خو آداب:
 ٣٥١..... د ترجمة الباب سره مناسبت:

=١٣ بَابُ شَرَابِ الْحَلْوِيِّ وَالْعَسَلِ

- ٣٥١..... تراجم رجال:
 ٣٥٢..... تشريح:
 ٣٥٢..... د ترجمة الباب مقصد:
 ٣٥٢..... د امام زهري رحمة الله عليه د قول تشريح:
 ٣٥٤..... د تعليق تخريج:
 ٣٥٤..... د شرابو په طور د دوائی استعمالولو حکم:
 ٣٥٤..... د احنافو مذهب:
 ٣٥٤..... د ائمه ثلاثه مذهب:
 ٣٥٤..... د تعليقاتو د ترجمة الباب سره مناسبت:
 ٣٥٥..... د ترجمة الباب سره مناسبت:

=١٤ بَابُ الشُّرْبِ قَائِمًا

- ٣٥٦..... تراجم رجال:
 ٣٥٧..... تشريح:
 ٣٥٧..... د ترجمة الباب مقصد:
 ٣٥٧..... په ولاړه د اوبو څكلو حکم:

- ٣٥٧..... د معانعت والا روايات:
 ٣٥٨..... د جواز والا روايات:
 ٣٥٨..... حل تعارض:
 ٣٢٠..... د زمزم د اوبو څكلو طريقه:
 ٣٢٠..... د زمزم د اوبو آداب:
 ٣٢١..... فائده:
 ٣٢١..... د ترجمه الباب سره مناسبت:

١٣=بَابُ مَنْ شَرِبَ وَهُوَ أَقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ

- ٣٢٢..... تراجم رجال:
 ٣٢٢..... تشریح: د ترجمه الباب مقصد:
 ٣٢٢..... د ترجمه الباب سره مناسبت:

١٤=بَابُ الْأَيْمَنِ فَلَا يُؤْمِنُ فِي الشَّرْبِ

- ٣٢٢..... تراجم رجال:
 ٣٢٣..... تشریح: د ترجمه الباب مقصد:
 ٣٢٣..... د «الْأَيْمَنِ فَلَا يُؤْمِنُ» نحوی ترکیب:
 ٣٢٣..... اوبه وغیره نبی طرف والاته د ورکولو حکم:
 ٣٢٣..... د ترجمه الباب سره مناسبت:

١٨=بَابُ: هَلْ يَسْتَأْذِنُ الرَّجُلُ مَنْ عَنِ يَمِينِهِ فِي الشَّرْبِ لِيُعْطِيَ الْأَكْبَرَ

- ٣٢٤..... تراجم رجال:
 ٣٢٤..... تشریح:
 ٣٢٥..... يو تعارض او د هغې حل:
 ٣٢٥..... جواب:
 ٣٢٥..... د ترجمه الباب سره مناسبت:

١٩=بَابُ الْكَرْعِ فِي الْحَوْضِ

- ٣٢٦..... تراجم رجال:
 ٣٢٦..... تشریح:
 ٣٢٦..... د ترجمه الباب مقصد:
 ٣٢٦..... حوض وغیره باندي دخلي لگولو په صورت کښې د اوبو څكلو حکم:
 ٣٢٦..... د ترجمه الباب سره مناسبت:

٢٠=بَابُ خِدْمَةِ الصِّغَارِ الْكِبَارِ

- ٣٢٧..... تراجم رجال:
 ٣٢٧..... تشریح:

باب ۲۱ = بَابُ تَعْطِیَةِ الْإِنَاءِ

- ۳۲۸..... تراجم رجال
 ۳۲۹..... تشریح
 ۳۲۹..... دمانبام په وخت کښې د ماشومانو د بهر تلو د ممانعت حکم
 ۳۷۱..... د ترجمه الباب سره مناسبت

باب ۲۲ = بَابُ اخْتِنَاثِ الْأُسْقِيَةِ

- ۳۷۱..... تراجم رجال
 ۳۷۲..... تشریح
 ۳۷۳..... په مشکیزه خله ایښودل او د اوبو څکلو ممانعت کښې حکمتونه
 ۳۷۳..... د دوو حدیثونو په مینځ کښې تعارض او دهغې جواب
 ۳۷۳..... اول جواب
 ۳۷۳..... دویم جواب
 ۳۷۳..... دریم جواب
 ۳۷۴..... څلورم جواب
 ۳۷۴..... پنځم جواب
 ۳۷۴..... شپږم جواب
 ۳۷۴..... د ترجمه الباب سره مناسبت

باب ۲۳ = بَابُ الشُّرْبِ مِنْ قِمِّ السَّقَاءِ

- ۳۷۴..... د ترجمه الباب مقصد
 ۳۷۵..... تراجم رجال
 ۳۷۶..... جواب
 ۳۷۶..... دویم جواب
 ۳۷۷..... د ترجمه الباب سره مناسبت

باب ۲۴ = بَابُ النَّهْيِ عَنِ التَّنْفِيسِ فِي الْإِنَاءِ

- ۳۷۷..... تراجم رجال
 ۳۷۷..... تشریح: لوبڼې کښې دننه د سا اخستلو حکم
 ۳۷۸..... د ترجمه الباب سره مناسبت

باب ۲۵ = بَابُ الشُّرْبِ بِنَفْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ

- ۳۷۸..... تراجم رجال
 ۳۷۸..... تشریح
 ۳۷۹..... د ترجمه الباب مقصد
 ۳۷۹..... د اوبو څکلو په وخت د ساه اخستلو مستحب طریقه

- مذاهب ائمه: ٣٨١
 داووبو خكلو آداب: ٣٨١
 دترجمة الباب سره مناسبت: ٣٨١

٣١=بَابُ الشُّرْبِ فِي آيَةِ الذَّهَبِ

- تراجم رجال: ٣٨٢
 تشريح: ٣٨٢
 دترجمة الباب سره مناسبت: ٣٨٢

٣٢=بَابُ آيَةِ الْفِضَّةِ

- تراجم رجال: ٣٨٣
 عبد الله بن عبد الرحمان : ٣٨٤
 تشريح : فائده: ٣٨٥
 دترجمة الباب سره مناسبت: ٣٨٢

٣٨=بَابُ الشُّرْبِ فِي الْأُقْدَاحِ

- تراجم رجال: ٣٨٦
 تشريح: ٣٨٧
 دترجمة الباب مقصد : ٣٨٧
 د علامه عيني رحمة الله عليه رائي: ٣٨٧
 شيخ الحديث مولانا زكريا رحمة الله عليه رائي: ٣٨٧
 دترجمة الباب سره مناسبت: ٣٨٧

٣٩=بَابُ الشُّرْبِ مِنْ قَدَحِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْبِيَّهِ

- تراجم رجال: ٣٨٨
 تشريح: دترجمة الباب مقصد : ٣٨٩
 اشكال: ٣٨٩
 جواب: ٣٨٩
 دشيخ الحديث مولانا زكريا رحمة الله عليه رائي: ٣٩٠
 د تعليق تخريج: ٣٩٠
 دترجمة الباب سره مناسبت: ٣٩١
 فائده: ٣٩٢
 دترجمة الباب سره مناسبت: ٣٩٢

٣٠=بَابُ شُرْبِ الْبَرَكَةِ وَالْمَاءِ الْمُبَارَكِ

- تراجم رجال: ٣٩٣
 تشريح: ٣٩٤

- ٣٩٤..... د ترجمة الباب مقصد:
- ٣٩٤..... شيخ الحديث مولانا زكريا رحمة الله عليه رائي:
- ٣٩٥..... د تعليق تخريج:
- ٣٩٦..... د تعليق تخريج:
- ٣٩٦..... د ترجمة الباب سره مناسبت:

كتاب المرضي (الاحاديث: ٥٣١٤-٥٣٥٣)

- ٣٩٦..... ٤٨= كتاب المرضي
- ٣٩٦..... ما قبل كتاب الأشربة سره مناسبت:
- ٣٩٧..... د مرض تعريف:

١= بَابُ مَا جَاءَ فِي كَفَّارَةِ الْمَرِيضِ

- ٣٩٨..... د آيت مبارك د ترجمة الباب سره مناسبت:
- ٣٩٩..... فائده:
- ٣٩٩..... تراجم رجال:
- ٤٠٠..... اساتذه:
- ٤٠٠..... تلامذه:
- ٤٠٠..... د دوئي باره كنيي د حضرات محدثينو رائي:
- ٤٠١..... محمد بن عمرو:
- ٤٠١..... تشريح:
- ٤٠٣..... د ترجمة الباب سره مناسبت:
- ٤٠٤..... د ترجمة الباب سره مناسبت:
- ٤٠٥..... تراجم رجال:
- ٤٠٥..... تشريح:
- ٤٠٦..... مطلب:
- ٤٠٧..... د ترجمة الباب سره مناسبت:
- ٤٠٧..... د تعليق تخريج:
- ٤٠٧..... تعليق او حديث موصول كنيي فرق:
- ٤٠٧..... د ترجمة الباب سره مناسبت:
- ٤٠٨..... تراجم رجال:
- ٤٠٩..... تشريح:
- ٤٠٩..... يصب منه- نحوي تحقيق:
- ٤٠٩..... اول قول:
- ٤٠٩..... دويم قول:
- ٤١٠..... د ترجمة الباب سره مناسبت:

٢=بَابُ شِدَّةِ الْمَرِيضِ

- ٤١١.....: تراجم رجال
 ٤١٢.....: د ترجمه الباب مقصد: تشريح
 ٤١٢.....: سوال
 ٤١٣.....: جواب
 ٤١٣.....: مرض د رفع درجات او د حظ خطيئات د وارو سبب دي
 ٤١٤.....: د ترجمه الباب سره مناسبت:

٣=بَابُ: أَشَدُّ النَّاسِ بِلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ، ثُمَّ الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ

- ٤١٥.....: تراجم رجال
 ٤١٥.....: تشريح
 ٤١٦.....: سوال
 ٤١٦.....: د ترجمه الباب سره مناسبت:

٣=بَابُ وَجُوبِ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ

- ٤١٧.....: تراجم رجال
 ٤١٧.....: تشريح: د مريض د عيادت حكم
 ٤١٨.....: د عيات وخت
 ٤١٩.....: د عيادت فضيلت
 ٤١٩.....: عيادت آداب
 ٤٢٠.....: واقعه
 ٤٢١.....: د ترجمه الباب سره مناسبت:

٥=بَابُ عِيَادَةِ الْمُنْفَسِ عَلَيْهِ

- ٤٢١.....: تراجم رجال
 ٤٢١.....: تشريح
 ٤٢٢.....: د ترجمه الباب مقصد
 ٤٢٢.....: د ترجمه الباب سره مناسبت:

٦=بَابُ فَضْلِ مَنْ يُصْرَعُ مِنَ الرِّيحِ

- ٤٢٢.....: تراجم رجال
 ٤٢٣.....: تشريح
 ٤٢٣.....: د جمهورو مذهب
 ٤٢٤.....: د حديث پاك نه مستنبط يو خو خبري:

٤=بَابُ فَضْلِ مَنْ ذَهَبَ بِعَرَّةٍ

- ٤٢٥.....: تراجم رجال

- ٤٢٢..... ددوي باره كنجي دحضرات محدثينو رائي:
 ٤٢٢..... تاريخ وفات:
 ٤٢٧..... تشريح:
 ٤٢٨..... دتعلیق تخريج:
 ٤٢٨..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٨=بَابُ عِيَادَةِ النِّسَاءِ الرَّجَالِ

- ٤٢٨..... تراجم رجال:
 ٤٢٨..... ام الدرءاء:
 ٤٢٩..... د ام الدرءاء په تعيين كنجي اختلاف:
 ٤٢٩..... د علامه كرمانی رحمة الله عليه رائي:
 ٤٢٩..... دحافظ ابن حجر رحمة الله عليه رائي:
 ٤٢٩..... قتيبه:
 ٤٢٩..... تشريح: دترجمة الباب مقصد:
 ٤٣١..... سوال:
 ٤٣١..... جواب:
 ٤٣١..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٩=بَابُ عِيَادَةِ الصِّبْيَانِ

- ٤٣٢..... تراجم رجال:
 ٤٣٣..... تشريح:
 ٤٣٤..... دترجمة الباب سره مناسبت:

١٠=بَابُ عِيَادَةِ الْأَعْرَابِ

- ٤٣٤..... تراجم رجال:
 ٤٣٥..... تشريح:
 ٤٣٥..... دحديث مبارك نه مستنبط خو آداب:
 ٤٣٦..... دترجمة الباب سره مناسبت:

١١=بَابُ عِيَادَةِ الْمُشْرِكِ

- ٤٣٦..... تراجم رجال:
 ٤٣٧..... تشريح: دكافر د عيادت مسئله:
 ٤٣٧..... دجمهورو مذهب:
 ٤٣٧..... دتعلیق تخريج:
 ٤٣٧..... دترجمة الباب سره مناسبت:

١٢ = بَابُ إِذَا عَادَ مَرِيضًا، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةَ فَصَلَّى بِهِمْ جَمَاعَةً

- ٤٣٨..... تراجم رجال: تراجم رجال
 ٤٣٨..... تشریح: تشریح
 ٤٣٨..... دترجمة الباب سره مناسبت: دترجمة الباب سره مناسبت

١٣ = بَابُ وَضْعِ الْيَدِ عَلَى الْمَرِيضِ

- ٤٣٩..... تراجم رجال: تراجم رجال
 ٤٣٩..... تشریح: تشریح
 ٤٣٩..... مريض باندي دلاس اينودو حکم: مريض باندي دلاس اينودو حکم
 ٤٤٠..... دا حديث مبارکه دترجمة الباب سره مناسبت: دا حديث مبارکه دترجمة الباب سره مناسبت

١٤ = بَابُ مَا يُقَالُ لِلْمَرِيضِ، وَمَا يُجِيبُ

- ٤٤١..... تراجم رجال: تراجم رجال
 ٤٤٢..... تشریح: تشریح
 ٤٤٢..... دترجمة الباب مقصد: دترجمة الباب مقصد
 ٤٤٢..... دترجمة الباب سره مناسبت: دترجمة الباب سره مناسبت
 ٤٤٢..... فائده: فائده

١٥ = بَابُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ، رَأْيًا وَمَا شِئًا، وَرَدُّهَا عَلَى الْحِمَارِ

- ٤٤٣..... تراجم رجال: تراجم رجال
 ٤٤٤..... تشریح: تشریح
 ٤٤٤..... دترجمة الباب مقصد: دترجمة الباب مقصد
 ٤٤٥..... تركيب: تركيب
 ٤٤٥..... دا حديثو دترجمة الباب سره مناسبت: دا حديثو دترجمة الباب سره مناسبت

١٦ = بَابُ مَا رَخِصَ لِلْمَرِيضِ أَنْ يَقُولَ: إِيَّيْ وَجِعٌ، أَوْ أَرَأْسَاءُ، أَوْ اسْتَدْبَى الْوَجْعُ

- ٤٤٧..... تراجم رجال: تراجم رجال
 ٤٤٨..... تشریح: دترجمة الباب مقصد: تشریح: دترجمة الباب مقصد
 ٤٤٩..... اعتراض: اعتراض
 ٤٤٩..... جواب: جواب
 ٤٤٩..... مريض دتکليف اظهار کولې شی: مريض دتکليف اظهار کولې شی
 ٤٥٠..... دترجمة الباب سره مناسبت: دترجمة الباب سره مناسبت
 ٤٥٢..... فائده: فائده
 ٤٥٢..... دترجمة الباب سره مناسبت: دترجمة الباب سره مناسبت
 ٤٥٢..... دحديث نه مستنبط خو خبري: دحديث نه مستنبط خو خبري

١٤=بَابُ قَوْلِ الْمَرِيضِ قَوْمًا عَنِّي

- ٤٥٢..... تراجم رجال: تراجم رجال:
 ٤٥٢..... تشريح: تشريح:
 ٤٥٢..... د ترجمة الباب مقصد: د ترجمة الباب مقصد:
 ٤٥٤..... د ترجمة الباب سره مناسبت: د ترجمة الباب سره مناسبت:

١٨=بَابُ مَنْ ذَهَبَ بِالصَّبِيِّ الْمَرِيضِ لِيُدْعَى لَهُ

- ٤٥٤..... تراجم رجال: تراجم رجال:
 ٤٥٤..... تشريح: تشريح:
 ٤٥٥..... د ترجمة الباب مقصد: د ترجمة الباب مقصد:
 ٤٥٥..... د ترجمة الباب سره مناسبت: د ترجمة الباب سره مناسبت:

١٩=بَابُ نَهْيِ تَمَّتِي الْمَرِيضِ الْمَوْتِ

- ٤٥٥..... تراجم رجال: تراجم رجال:
 ٤٥٢..... تشريح: تشريح:
 ٤٥٧..... د ترجمة الباب سره مناسبت: د ترجمة الباب سره مناسبت:
 ٤٥٨..... تراجم رجال: تراجم رجال:
 ٤٥٨..... تشريح: تشريح:
 ٤٥٩..... په بدن د داغ لگولو حکم: په بدن د داغ لگولو حکم:
 ٤٢٠..... مطلب: مطلب:
 ٤٢١..... د ترجمة الباب سره مناسبت: د ترجمة الباب سره مناسبت:
 ٤٢٢..... تراجم رجال: تراجم رجال:
 ٤٢٢..... تشريح: يو اشکال او دهغي جوابات: تشريح: يو اشکال او دهغي جوابات:
 ٤٢٢..... اشکال: اشکال:
 ٤٢٢..... جواب: جواب:
 ٤٢٣..... دويم جواب: دويم جواب:
 ٤٢٣..... د اهل سنت مذهب: د اهل سنت مذهب:
 ٤٢٣..... د معتزله مذهب: د معتزله مذهب:
 ٤٢٣..... اشکال: اشکال:
 ٤٢٣..... جواب: جواب:
 ٤٢٣..... دويم جواب: دويم جواب:
 ٤٢٣..... اول مطلب: اول مطلب:
 ٤٢٣..... دويم مطلب: دويم مطلب:
 ٤٢٤..... د مرگ د خواهش کولو حکم: د مرگ د خواهش کولو حکم:
 ٤٢٤..... جواب: جواب:

- ٤٢٤..... دويم جواب
 ٤٢٤..... دريم جواب
 ٤٢٥..... يو اشكال او دهغي جواب
 ٤٢٥..... اشكال:
 ٤٢٥..... جواب:
 ٤٢٥..... دترجمة الباب سره مناسبت
 ٤٢٥..... دباب ددي دوارو حديثونو يو خائي ذكر كولر كني نكته

٢٠=بَابُ دُعَاءِ الْعَائِدِ لِلْمَرِيضِ

- ٤٢٦..... تراجم رجال:
 ٤٢٧..... عمرو بن ابي قيس:
 ٤٢٧..... تشريح:
 ٤٢٧..... دترجمة الباب مقصد:
 ٤٢٨..... يو اشكال او دهغي جواب:
 ٤٢٨..... اشكال:
 ٤٢٨..... جواب:
 ٤٢٨..... دتعلقاتو تخريج:
 ٤٢٨..... ابراهيم بن طهمان:
 ٤٢٩..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٢١=بَابُ وُضُوءِ الْعَائِدِ لِلْمَرِيضِ

- ٤٢٩..... تراجم رجال:
 ٤٢٩..... تشريح:
 ٤٢٩..... دترجمة الباب مقصد:
 ٤٧٠..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٢٢=بَابُ مَنْ دَعَا بِرَفْعِ الْوَبَاءِ وَالْحُمَى

- ٤٧٠..... تراجم رجال:
 ٤٧١..... تشريح:
 ٤٧١..... دترجمة الباب مقصد:
 ٤٧١..... اشكال:
 ٤٧١..... جواب:
 ٤٧١..... دترجمة الباب سره مناسبت:
 ٤٧٢..... جواب:

٤٩= كتاب الطب: (الاحاديث: ٥٣٥٣-٥٣٣٥)

- ٤٩= كتاب الطب ٤٧٢
 د كتاب الطب ما قبل كتاب المرضى سره مناسبت: ٤٧٢
 د طب لغوي او اصطلاحى معنى: ٤٧٢
 د علم طب اصطلاحى تعريف: ٤٧٢
 د طب اقسام: ٤٧٣
 ① مرض القلب: ٤٧٣
 ② مرض الابدان: ٤٧٣
 ① طب القلوب، طب الارواح: ٤٧٣
 ② طب الابدان: ٤٧٣
 د طب الابدان اقسام: ٤٧٣
 د طب جسمانى مدار: ٤٧٤
 ① حفظان صحت: ٤٧٤
 ② مضر خيزونونه پرهيز: ٤٧٤
 ③ د فاسدو مادو اخراج: ٤٧٥
 د سرور كائنات ④ د علاج اقسام: ٤٧٥

١= بَابُ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاعِرًا لِأَنْزَلِ لَهُ شِفَاءً

- تراجم رجال: ٤٧٢
 تشريح: ٤٧٧
 د ترجمه الباب مقصد: ٤٧٧
 ذكر شوى احاديثو نه مستنبط خو خبري: ٤٧٨
 د علاج كولو حكم: ٤٧٨
 د جمهورو مذهب: ٤٧٨
 د خيني حضراتو مذهب: ٤٧٨
 دليل: ٤٧٨
 د جمهورو د طرف نه جواب: ٤٧٩

٢= بَابُ: هَلْ يُدَاوِي الرَّجُلُ الْمَرَأَةَ أَوِ الْمَرَأَةُ الرَّجُلَ

- تراجم رجال: ٤٧٩
 د حديث د ترجمه الباب سره مناسبت: ٤٨٠
 سوال: ٤٨٠
 جواب: ٤٨٠
 سوال: ٤٨٠

د سری، بنسخی دیو بل د علاج کولو حکم: ۴۸۰

۳=بَابُ: الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثِ

- ۴۸۱..... تراجم رجال:
- ۴۸۱..... الحسين:
- ۴۸۳..... دحضرات محدثینو ددوی باره کنبی راثی:
- ۴۸۴..... فائده:
- ۴۸۴..... لیث:
- ۴۸۵..... تشریح:
- ۴۸۵..... دریو څیزونو کنبی د شفاء مطلب:
- ۴۸۲..... دداغلو په ذریعه د علاج حکم:
- ۴۸۲..... نهی والا روایات:
- ۴۸۷..... جواز والا احادیث:
- ۴۸۷..... روایاتو کنبی تطبیق:
- ۴۸۸..... دتعلیق تخریج:
- ۴۸۸..... دترجمة الباب سره مناسبت:

۳=بَابُ الدَّوَاءِ بِالْعَسَلِ

- ۴۸۸..... تراجم رجال:
- ۴۸۸..... تشریح:
- ۴۸۹..... په فیه شفاء کنبی ده ضمیر مرجع څه دی؟
- ۴۸۹..... آیا په شهدو کنبی د هرې بیماری شفاء ده؟
- ۴۸۹..... اول قول:
- ۴۹۰..... دویم قول:
- ۴۹۰..... دلیل:
- ۴۹۰..... دشهدو منافع:
- ۴۹۱..... دترجمة الباب سره مناسبت:
- ۴۹۱..... تراجم رجال:
- ۴۹۱..... تشریح:
- ۴۹۲..... دترجمة الباب سره مناسبت:
- ۴۹۳..... تراجم رجال:
- ۴۹۳..... تشریح:
- ۴۹۳..... یو اشکال او دهنې جواب:
- ۴۹۳..... اشکال:
- ۴۹۳..... اول جواب:

- ٤٩٤..... دويم جواب
 ٤٩٤..... فائده:
 ٤٩٤..... دترجمة الباب سره مناسبت:

ه=بَابُ الدَّوَاءِ بِالْبَّاءِ الْإِزْبِيلِ

- ٤٩٥..... تراجم رجال:
 ٤٩٥..... دحضرات محدثينو ددوي باره كني رائي:
 ٤٩٦..... تشریح:
 ٤٩٨..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٦=بَابُ الدَّوَاءِ بِأَبْوَالِ الْإِزْبِيلِ

- ٤٩٨..... تراجم رجال:
 ٤٩٨..... تشریح:
 ٤٩٨..... مسئله:
 ٤٩٩..... د مالکيه او حنابله مذهب:
 ٤٩٩..... د شوافع مذهب:
 ٤٩٩..... د احنافو مذهب:
 ٤٩٩..... مفتی به قول:
 ٤٩٩..... د مانعین تداوی بالمحرّمات دلایل:
 ٥٠٠..... د احنافو او شوافعو د طرفه جواب:
 ٥٠٠..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٧=بَابُ الْحَبَّةِ السُّودَاءِ

- ٥٠١..... تراجم رجال:
 ٥٠٣..... يحيى بن بكير:
 ٥٠٣..... تشریح:
 ٥٠٣..... د علامه خطابي رحمة الله عليه رائي:
 ٥٠٤..... د علامه کرمانی رحمة الله عليه رائي:
 ٥٠٤..... د کلونجی فوائد:
 ٥٠٤..... دترجمة الباب سره مناسبت:

٨=بَابُ التَّلْبِينَةِ لِلْمَرِيضِ

- ٥٠٥..... تراجم رجال:
 ٥٠٥..... تشریح:
 ٥٠٦..... دترجمة الباب سره مناسبت:

=۹ بَابُ السُّعُوطِ

- تراجم رجال: ۵۰۶
 تشریح: ۵۰۶
 دسعوط طریقہ: ۵۰۶
 دترجمة الباب سره مناسبت: ۵۰۷

=۱۰ بَابُ السُّعُوطِ بِالْقُسْطِ الْهِنْدِيِّ وَالْبَحْرِيِّ

- تراجم رجال: ۵۰۸
 تشریح: ۵۰۸
 دترجمة الباب مقصد: ۵۰۸
 عود ہندی نہ خہ مراد دی؟: ۵۰۹
 دعود ہندی فائدی: ۵۱۰
 اشکال: ۵۱۰
 جواب: ۵۱۰
 دویم جواب: ۵۱۱
 اشکال: ۵۱۱
 جواب: ۵۱۱
 دویم جواب: ۵۱۱
 دریم جواب: ۵۱۱
 خلورم جواب: ۵۱۱
 دترجمة الباب سره مناسبت: ۵۱۲

=۱۱ بَابُ أَمَى سَاعَةِ يَحْتَجِمُ

- تراجم رجال: ۵۱۲
 تشریح: ۵۱۲
 دترجمة الباب مقصد: ۵۱۲
 بنکر کله لگول پکار دی: ۵۱۳
 دنہی او چارشنہی وغیرہ پہ مخصوص ورخو کنبہی دنکر لگولو دمانعت حیثیت: ۵۱۴

=۱۲ بَابُ الْحَجْمِ فِي السَّفَرِ وَالْإِحْرَامِ

- تراجم رجال: ۵۱۵
 تشریح: ۵۱۵
 داحرام پہ حالت کنبہی دنکر لگولو حکم: ۵۱۶
 دحدیث دترجمة الباب سره مناسبت: ۵۱۶

٣=بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الدَّاءِ

- ٥١٧..... تراجم رجال:
 ٥١٧..... تشريح:
 ٥٢٠..... ترجمة الباب سره مناسب:

٣٣=بَابُ الْحِجَامَةِ عَلَى الرَّأْسِ

- ٥٢٠..... تراجم رجال:
 ٥٢١..... تشريح:
 ٥٢١..... لحي جمل نه خه مراد دي؟
 ٥٢١..... اول قول:
 ٥٢١..... دويم قول:
 ٥٢١..... دتعليق تخريج:
 ٥٢٢..... ترجمة الباب سره مناسب:

١٥=بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الشَّقِيقَةِ وَالصُّدَاعِ

- ٥٢٢..... تراجم رجال:
 ٥٢٣..... تشريح:
 ٥٢٣..... دترجمة الباب سره مناسب:

٣١=بَابُ الْحَلْقِ مِنَ الْأَذْيِ

- ٥٢٤..... تراجم رجال:
 ٥٢٤..... تشريح:
 ٥٢٤..... دحديث كتاب الطب سره مناسب:
 ٥٢٥..... دترجمة الباب مقصد:
 ٥٢٥..... ترجمة الباب سره مناسب:

١٤=بَابُ مِنَ الْكُتُوبِ أَوْ كُتُوبٍ غَيْرَهَا، وَقَضِيٍّ مَنْ لَمْ يَكْتُوْ

- ٥٢٧..... تراجم رجال:
 ٥٢٧..... تشريح:
 ٥٢٧..... د داغلو حكم:
 ٥٢٨..... بد نظر لگي:
 ٥٢٩..... د لارؤيه (الامين عين او حمة) مطلب:
 ٥٣٠..... ددي صفاتو په وجه جنت ته د داخليدو مطلب:
 ٥٣١..... د احاديثو دترجمة الباب سره مناسب:

١٨=بَابُ الْإِثْمِيدِ وَالْكُحْلِ مِنَ الرَّمَدِ

- ٥٣١..... تراجم رجال:

- ٥٣١.....: تشریح
 ٥٣٢.....: درانجو لگولو حکم
 ٥٣٣.....: دترجمه الباب سره مناسبت:

١٩=بَابُ الْجَذَائِرِ

- ٥٣٣.....: تراجم رجال
 ٥٣٣.....: تشریح
 ٥٣٢.....: دتعدیه امراض مسئلہ
 ٥٣٧.....: حل تعارض او ددی توجیہات
 ٥٣٨.....: دترجمه الباب سره مناسبت:

٢٠=بَابُ: الْمَنْ شَفَاءَ لِّلْعَيْنِ

- ٥٣٨.....: تراجم رجال
 ٥٣٩.....: تشریح
 ٥٤٠.....: د علامه کرمانی رحمة الله عليه رائی:

٢١=بَابُ اللَّدُّودِ

- ٥٤١.....: تراجم رجال
 ٥٤٢.....: تشریح
 ٥٤٢.....: باب بلا ترجمه
 ٥٤٤.....: تراجم رجال
 ٥٤٤.....: تشریح

٢٢=بَابُ الْعُدْرَةِ

- ٥٤٥.....: تراجم رجال
 ٥٤٥.....: تشریح
 ٥٤٢.....: دتعلیق تخریج
 ٥٤٢.....: دترجمه الباب سره مناسبت:

٢٣=بَابُ دَوَاءِ الْمَبْطُونِ

- ٥٤٧.....: تراجم رجال
 ٥٤٧.....: تشریح
 ٥٤٧.....: دترجمه الباب سره مناسبت:

٢٣=بَابُ لِأَصْفَرٍ، وَهُوَ دَاءٌ يَأْخُذُ الْبَطْنَ

- ٥٤٨.....: تراجم رجال
 ٥٤٨.....: تشریح
 ٥٤٨.....: دترجمه الباب سره مناسبت:

١٣- بَابُ أَكْلِ الْجَرَادِ

[حدیث نمبر ٥١٧٢]

٥٣٥٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَوْ سِتًّا، كُنَّا نَأْكُلُ مَعَهُ الْجَرَادَ» (١)

ترجمہ: د حضرت عبد اللہ بن ابی اوفی ؓ روایت دے، فرمائی چې مونږ رسول کریم ﷺ سره اووه یا شپږ غزواتو کښې شریک شوی وو، مونږ به نبی کریم ﷺ سره مولخان خورل. تراجم الرجال:

قوله: أبو الوليد: دا مشهور امام ابو الوليد هشام بن عبد الملك باهلی طيالسي رحمته الله دے. ددوی تفصیلی حالات په کتاب العلم/باب ١٣ مَن كَذَبَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُنِيَ تِير شوى دى. (١)

قوله: شُعْبَةُ: دا امير المؤمنين شعبه بن الحجاج الوردعتكى واسطی بصرى رحمته الله دے. ددوی تفصیلی حالات په کتاب الإيمان/باب ١: المُسْلِمُ مَن سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدَايِهِ کښې تیر شوى دى. (٢)

قوله: أبي يعفور: دا راوی ابو يعفور وقدان العبدی الکوفی دے. (٣)
ابو يعفور دوه دى: يو ابو يعفور الاكبر، او بل ابو يعفور الاصغر، د ابو يعفور الاكبر نوم واقد اولقب ئې وقدان دے. اود ابو يعفور الاصغر نوم عبد الرحمن بن عبيد بن نسطاس دے. (٤)
دلته د ابو يعفور نه ابو يعفور الاكبر وقدان العبدی الکوفی مراد دے. (٥) او په بخارى شريف کښې ددوی صرف دوه روايتونه دى. يو دباب روايت اودويم په کتاب الأذان کښې دے. (٦)

(١) الحديث أخرجه مسلم كتاب الصيد والذباح، باب إباحة الجراد، رقم الحديث: [١٩٥٢]. وأخرجه الترمذى فى الأطعمة، باب ما جاء فى أكل الجراد، رقم الحديث: [١٨٢٢]. وأخرجه أبى داود فى الأطعمة: باب فى أكل الجراد رقم الحديث: [٣٨١٢]. وأخرجه النسائى فى الصيد، باب الجراد رقم الحديث [٤٣٦١]. جامع الأصول: الجراد رقم الحديث [٤٣٠/٧ - ٥٥٠٦].

(٢) (كشف الباري: ١٥٩/٤)

(٣) (كشف الباري: ٦٧٨/١)

(٤) (تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٤٦٩٤، ٥٩٩/٣٠)

(٥) (تهذيب الكمال: ٤١٢/٣٤، ٤١٣)

(٦) (عمدة القارى: ١٦٣/٢١، فتح البارى: ٧٧٤/١٢، شرح الكرماني: ٩١/٢٠، الكوثر الجارى: ١٥٥/٩)

(٧) (الجامع الصحيح للبخارى: كتاب الأذان/باب ١ وضع الأكل على الركب فى الركوع، رقم الحديث: ٧٩٠ فتح الباري: ٧٧٥/١٢)

ابو يعفور الاكبر وقدان ثقه راوى دې^(١)، ددوى تفصيلى حالات په كتاب الأذان باب وضع الألف
حل الكره بل الركوم كنبى تير شوى دى^(٢).

البتة نوى رحمة الله عليه په دې روايت كنبى ابو يعفور نه ابويعفور الاصغر عبد الرحمن بن
عبيد مراد اخستې دې^(٣).

ليكن علامه عينى رحمة الله عليه او حافظ ابن ابن حجر رحمة الله عليه فرمائى چې صحيح
خبره داده چې دلته ابو يعفور نه ابو يعفور الاكبر مراد دې خكه چې امام ترمذى رحمة الله
عليه ددې حديث مبارك د تخريج نه پس په جزم سره فرمائى چې ددې حديث روايت
كوونكى راوى ابو يعفور دې او دده نوم واقد دې^(٤).

اوبل دا چې ابن ابى حاتم رحمة الله عليه د ابويعفور الاصغر په ترجمه كنبى فرمائى چې ابو
يعفور الاصغر د عبد الله بن ابى اوفى نه سماعت نه دې كړې^(٥).

چنانچه داسماء الرجمال په كتابونو كنبى د ابويعفور الاصغر عبد الرحمن بن عبيد په
مشانخو كنبى ابراهيم نخى رحمة الله عليه، ابو ثابت، ايمن بن ثابت رحمة الله عليه، السائب
بن يزيد رحمة الله عليه، ابو الشعثاء رحمة الله عليه، سليم بن اسود المحاربى رحمة الله
عليه، عامر الشعبي رحمة الله عليه، عبيد بن نسطاس رحمة الله عليه، ابو الضحى مسلم بن
صبيح رحمة الله عليه او وليد بن العيز رحمة الله عليه ذكر دى، خو ددوى په مشانخو كنبى
د ابن ابى اوفى ذكر نشته دې^(٦).

البتة ابن حبان ددوى په ترجمه كنبى فرمائى دى چې دوى د ابن ابى اوفى او حضرت انس
بن مالك نه روايت كوى^(٧).

ابو يعفور الاصغر عبد الرحمن بن عبيد هم ثقه راوى دې^(٨).

^(١) سير اعلام النبلاء، رقم الحديث: ٨٥، ٢١٤/٥، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٢١٠، ١١/١٢٢، الجرح
والتعديل: ٢٠٧، ٩/٢٢٢، كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ٤٣٢٧، ٣/١٠٧، تقريب التهذيب رقم
الحديث: ٧٤٤٠، ٢/٢٨٣، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٦٦٩٤، ٣/٤٦١

^(٢) (كشف الباري: كتاب الأذان باب وضع الألف على الركب فى الركوع رقم الحديث: ٧٩٠)

^(٣) (شرح النووي على جامع الصحيح لمسلم كتاب أبواب الصيد والذبائح، باب إباحة الجراد ١٥٢/٢، فتح الباري:
٧٧٥/١٢، عمدة القارى: ١٦٣/٢١)

^(٤) سنن الترمذى كتاب الأطعمة، باب ماجاء فى أكل الجراد رقم الحديث ١٨٢١، فتح الباري: ٧٧٥/١٢، عمدة
القارى: ١٦٣/٢١)

^(٥) فتح الباري: ٧٧٥/١٢، عمدة القارى: ١٦٣/٢١)

^(٦) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٤٥٣، ٦/٢٢٥، التاريخ الكبير للبغارى رقم الترجمة: ١٠١٥، ٥/٣٢٠، الجرح
والتعديل رقم الترجمة ١٢٢٤، ٥/٣١٨، الكاشف رقم الترجمة: ٣٢٩٢، ٢/١٧١، تهذيب الكمال، رقم الترجمة:
٣٨٩٥، ١٧/٢٦٩

^(٧) كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ٢٤٧١، ٢/٣٢٢

^(٨) الجرح والتعديل: ٣١٨/٥، تهذيب التهذيب: ٢٢٥/٦، الكاشف: ١٧١/٢، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ٣٩٥٦،

٥٨١/١، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٢٧٠/١٧

قوله: ابن أبي أوفى: دا راوی حضرت عبد الله بن ابي اوفى ؓ دي. ددوی تفصیلی حالات په کتاب الزکوة کنبې تیر شوی دی. (١)

قوله: سفيان: دا مشهور امام حدیث ابو عبد الله سفيان بن مسروق ثوري کوفی رحمة الله عليه دي. د دوی حالات په کتاب الإیمان/باب علامة المتألق کنبې تیر شوی دی. (٢)

قوله: أبو عوانة: دا راوی ابو عوانه بن عبد الله يشکری رحمة الله عليه دي. د دوی تفصیلی حالات په بذء الوشي کنبې تیر شوی دی. (٣)

قوله: إسراييل: دا مشهور محدث ابو يوسف اسراييل بن يونس بن ابي اسحاق همداني سبيعي کوفی رحمة الله عليه دي. د دوی تفصیلی حالات په کتاب العلم/باب من ترک بعض الاختيار، مخالفة أن يقصر فهم بعض الناس عنه، کنبې تیر شوی دی. (٤)

تشریح: د ترجمة الباب مقصد

حضرت شيخ الحديث مولانا زكريا رحمة الله عليه فرمائي چې د امام بخاري رحمة الله عليه په دي ترجمة الباب سره شائد مقصد دي طرفته اشاره کول دي چې د نبی کریم ﷺ نه مولخ خوړل ثابت دي. او دهغه حديث مبارك ضعف طرفته اشاره کوي. په کوم کنبې چې دي چې کله نبی کریم ﷺ نه د مولخ متعلق تپوس او شو نو نبی کریم ﷺ او فرمائيل: اکثر جنود الله لا آکله ولا أحرمه چې مولخان د الله تعالی لوڼې لښکرې دي. نه خو دا څه خوړم او نه ئې حرام گرزوم. (٥)

قوله: الجراد: د جيم په فتي سره، د جراد جمع ده، او د جراد اطلاق په مذکر او مؤنث دواړو باندې کيږي دا مولخ ته وائي. (٦). په دي ځينې واره وي او ځينې غټ. او دا شان دا سره، زي، سپين او مختلفو رنگونو کنبې وي. او ددي شپږ پښې وي، دوه په مينځ کنبې او دوه روستو. (٧)

او دا د جرد نه مشتق دي. لانه لاينزل على شيء الا جردا. (٨) يعني دا په يو څيز (په فصل وغيره)

(١) (كشْفُ البَّارِي كتاب الزکوة باب صلاة الإمام ودعائه لصاحب الصدقة، رقم الحديث: ١٤٩٧)

(٢) (كشْفُ البَّارِي: ٢٧٨/٢)

(٣) (كشْفُ البَّارِي: ٤٣٤/١)

(٤) (كشْفُ البَّارِي: ٥٤٦/٤)

(٥) الكنز الكنزي المتواری: ١٥٥/١٩، سنن أبي داود كتاب الأطعمة باب: في أكل الجراد رقم الحديث: ٣٨١٣

(٦) لسان العرب باب الجيم: ٢٣٦/٢، تاج العروس، فصل الجيم من باب الدال: ٣١٨/٢

(٧) حيوۃ الحيوان، الجراد: ١٨١/١

(٨) لسان العرب باب الجيم: ٢٣٦/٢، تاج العروس، فصل الجيم من باب الدال: ٣١٨/٢، فتح الباري: ٧٧٤/١٢ عمدة

القاري: ١٦٢/٢١

باندې نه ورځی. مگر هغې لره ختموی.

ددې دوه اقسام دی. یو طیار یعنی الوتونکی، او دویم وثاب یعنی توپ و هوکې دې^(۱).

د مولخ خوړلو حکم

مولخ بالاجماع حلال دې^(۲). خو ابن العربی په شرح د ترمذی کنبې د حجاز او د اندلس په مولخانو کنبې فرق بیان کړې دې، او وئیلی یې دی چې د اندلس مولخان ټول په ټوله ضرری دی. ^(۳)لهذا که د یوې علاقې د مولخانو باره کنبې معلوم شی چې هغه مضر صحت دی نو بیا به د هغې استعمال صحیح نه وی^(۴).

د هینو شواغو مذهب:

شوافعو کنبې د علامه صمیری رحمه الله علیه خیال دا وو چې نبی کریم ﷺ به مولخ خوړل نه خوینول^(۵).

دلیل: هغوی د نبی کریم ﷺ دهغه روایت نه استدلال کوی کوم کنبې چې نبی کریم ﷺ نه د

مولخ متعلق تپوس اوشو، نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل. اکثر جنود الله لا اکلہ ولا احرمه،^(۶) یعنی مولخان د الله تعالی دیر لوټی لښکر دی. څه نه دا خوړم او نه ئې حرام گرزوم.

جواب: حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې دا روایت مرسل دې^(۷).

البته بیا په دې خبره کنبې اختلاف دې چې مولخ لره ذبیح کول ضروری، او که بغیر د ذبیح کولو نه یې خوراک جائز دې؟

دائمه ثلاثه مذهب

دائمه ثلاثه په نزد مولخ بغیر د ذبیح کولو نه خوړل جائز دی، که پخپله مړ شوې وی یا په یو څیز سره وهلې شوې وی، که ددې ښکار مسلمان کړې وی او که کافر^(۸).

دلیل: د جمهورو حضراتو دلیل د نبی کریم ﷺ روایت دې: اُحلت لنا میتتان و دمان، فأما البیتتان

^(۱) فتح الباری: ۱۲/۷۷۴ عمدة القاری: ۱۶۲/۲۱

^(۲) شرح النووي علی الجامع الصحیح لمسلم کتاب الصيد والذبائح. باب إباحة أكل الجراد ۱۵۲/۲. المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح. باب إباحة أكل الجراد: ۳۱۵/۹. فتح الباری: ۷۷۵/۱۲. عمدة القاری: ۱۶۲/۲۱.

ارشاد الساری: ۲۵۵/۱۲

^(۳) عارضة الأهودی لابن العربی. کتاب الأطعمة. باب ما جاء فی الدعاء علی الجراد: ۱۴/۸

^(۴) فتح الباری: ۷۷۵/۱۲

^(۵) فتح الباری: ۷۷۵/۱۲

^(۶) [سنن أبی داود کتاب الأطعمة. باب فی أكل الجراد رقم الحدیث ۳۸۱۳]

^(۷) فتح الباری: ۷۷۵/۱۲. ارشاد الساری: ۲۵۵/۱۲. الكنز الکنزی المتواری: ۱۵۵/۱۹

^(۸) شرح النووي علی الجامع الصحیح لمسلم کتاب الصيد والذبائح. باب إباحة أكل الجراد ۱۵۲/۲. فتح الباری: ۷۷۴/۱۲. البیان فی مذہب الإمام الشافعی. کتاب الحج. باب الأطعمة: ۵۱۰/۴. عمدة القاری: ۱۶۲/۲۱. الدر مع الرد کتاب الذبائح: ۲۱۶/۵. البحر الرنق کتاب الذبائح. فصل فیما یحل ولا یحل: ۳۱۵/۸. المغنی لابن قدامة کتاب

الصيد والذبائح: ۳۱۴/۹

فالجراد والحوت، وأما الدمان فالطحال والكبد. (۱)

زمنی دپاره دوه مردار او دوه وینی جلالی کړې شوی دی. دوه مردار مولخ او مهې، او دوه وینی یعنی توري (تلی)، اور اینه (کلیجی) ده. نومولخ او مهې بغیر د ذبحې نه حلال دي. د مالکیو مذهب: د مالکیو په نزد ددی ذبح کول تسمیې او نیت سره د جواز کل دپاره شرط دي. (۲)

بیا د مالکیه په نزد د مولخ ذبح کول دادی چې دا اوژلې شی، که ددی سر پریکړې شی او که په کتوئی یا په اور کنبې ژوندې پوخ کړی شی. خو که په یو طریقو هم اونه وژلې شو، بلکه پخپله د وړاندې نه مړ وی، نو ددی خوراک جائز نه دي. (۳)

دلیل: مالکیه دقرآن ددی آیت نه استدلال کوی: (حرمت علیکم البیتة..... الایة) یعنی په تاسو باندې حرام شو مړ ځناور، او مولخ که ذبح نه کړې شو او د وړاندې نه مړ وی نو دا هم میتة کنبې داخل دی. لهذا دابه هم حرام وی. ځکه چې صرف صید البهرا بغیر د ذبح نه بغیر حلال دی. صید البهرا بغیر د ذبح نه حلال نه دی. او مولخ هم صید البهرا دی. لهذا ددی ذبح کول هم ضروری دی. البته ددی ذبح په حلق کنبې ممکن نه ده، نو ځنګه چې هم ممکن وی دا اووژلې شی، نو دا به په ذبح کنبې شمیر وی. (۴)

قوله: غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَوْبَيْتًا،

داشک شعبي ته راغلې دي چې اووه غزوات ئې اووئیل او که شپږ (۵) حالانکه امام مسلم رحمه الله عليه او امام ترمذی رحمه الله عليه دشعبي په طریق دا روایت نقل کړې دي، او په هغې کنبې د سَبْعَ غَزَوَاتٍ، او و غزواتو ذکر دي. (۶)

قوله: كُنَّا نَأْكُلُ مَعَهُ الْجَرَادَ:

دلته د معیت نه یا خو صرف غزوه کنبې معیت مراد دي، خوراک کنبې نه، یا په خوراک

(۱) موسوعة الإمام الشافعي، كتاب الصيد والذبائح، باب ذكَا الجراد والحيتان: ۴۹۷/۵، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحج، باب الأطعمة: ۵۱۰/۴، المغني لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ۳۱۴/۹، فتح الباری: ۷۷۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۲/۲۱، البحر الرنق كتاب الذبائح، فصل فيما يحل ولا يحل: ۳۱۵/۸، الدرر المعر الرد كتاب الذبائح: ۲۱۶/۵)

(۲) المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الصيد، الباب الثاني في بيان ما يجوز أكله إلا بذكَاة: ۲۵۸/۴، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الذبائح، هل يذكي الجراد: ۱۰۹/۴، حاشية الدسوقي، باب الذكَاة: ۳۷۸/۲، المدونة الكبرى، كتاب الذبائح، ۶۴/۲، حاشية الدسوقي، باب الذكَاة: ۳۷۸/۲، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الذبائح، هل يذكي الجراد: ۱۰۹/۴)

(۳) المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الصيد، الباب الثاني ۲۵۸/۴، شرح ابن بطال: ۴۰۲/۵)

(۴) فتح الباری: ۷۷۵/۱۲)

(۵) الجامع الصحيح لمسلم كتاب الصيد، باب إباحة أكل الجراد رقم الحديث: ۱۹۵۲، سنن الترمذی كتاب الأطعمة، باب ماجاء في أكل الجراد رقم الحديث (۱۸۲۲)

کنبی معیت مراد دې، د دویم احتمال تائید د ابو نعیم د روایت نه کیږي، په هغې کنبی د
وَيَأْكُلُ مَعَنَا (او نبی کریم مونږ سره خوراک او فرمائیلو) الفاظ دی. (۱)

قَالَ سُفْيَانُ، وَأَبُو عَوَانَةَ، وَإِسْرَائِيلُ: عَنْ أَبِي يَعْقُوبَ، عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى: «سَبَّهَ غَزَوَاتٍ»

قوله: قَالَ سُفْيَانُ وَأَبُو عَوَانَةَ.....

د تعلیقاتو تخریج:

۱. سفیان: د سفیان تعلیق لره دارمی موصولا نقل کړې دې. (۱)
 ۲. ابو عوانه: د ابو عوانه تعلیق لره امام مسلم رحمه الله علیه موصولا نقل کړې دې. (۲)
 ۳. اسرائیل: د اسرائیل تعلیق لره طبرانی موصولا نقل کړې دې. (۳)
- په دې درې وارو روایاتو کنبی د اوو (۷) غزواتو ذکر دې.
ترجمه الباب سره مناسبت
د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۵)

۱۳- باب بَابُ آيَةِ الْمَجُوسِ وَالْمَيْتَةِ

۵۳۱۱- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ حَبِيبَةَ بْنِ شَرِيحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي رَبِيعَةُ بْنُ يَزِيدَ الدَّمَشَقِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو ثَعْلَبَةَ الْحَشَنِيُّ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا بِأَرْضِ أَهْلِ الْكِتَابِ، فَتَأْكُلُ فِي آيَتِهِمْ، وَبِأَرْضِ صَيْدٍ، أَصِيدُ بِقَوْسِي، وَأَصِيدُ بِكَلْبِي الْمَعْلَمِ وَيَكْلِبِي الَّذِي لَيْسَ بِمَعْلَمٍ؛ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "أَمَّا مَا ذَكَرْتَ أَنَّكَ بِأَرْضِ أَهْلِ كِتَابٍ: فَلَا تَأْكُلُوا فِي آيَتِهِمْ إِلَّا أَنْ لَا تَمُجِدُوا وَابْدَأُوا، فَإِنْ لَمْ تَمُجِدُوا وَابْدَأُوا فَاغْسِلُوهَا وَكُلُوا، وَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ أَنَّكُمْ بِأَرْضِ صَيْدٍ: فَمَا صِيدَتْ بِقَوْسِكَ فَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ وَكُلْ، وَمَا صِيدَتْ بِكَلْبِكَ الْمَعْلَمِ فَادْكُرْ اسْمَ اللَّهِ وَكُلْ، وَمَا صِيدَتْ بِكَلْبِكَ الَّذِي لَيْسَ بِمَعْلَمٍ فَادْكُرْ ذِكْرًا لَهُ فَكُلْ"

ترجمه: حضرت ابو ثعلبه حشني رضي الله عنه روایت کوي، فرماني چې څه د نبی کریم صلى الله عليه وسلم په خدمت کې حاضر شوم او عرض مې او کړو چې ای د الله رسوله صلى الله عليه وسلم مونږ د اهل کتابو په زمکه کې استوګن یو، نو مونږ د هغوی په لوښو کې خوراک کوو، اود ښکار په زمکه استوګن یو، نو څه دخپل غشی په ذریعه او دخپل تربیت یافته سپی او بغیر تربیت یافته سپی په ذریعه ښکار کوم. نو حضور صلى الله عليه وسلم او فرمائیل: تا چې کوم بیان او کړو چې ته د اهل کتابو په زمکه کې استوګن یی نو د هغوی په لوښو کې خوراک مه کو. مگر دا چې د هغې نه بغیر

(۱) فتح الباری: ۷۷۵/۱۲، الكنز الكنزی المنواری: ۱۵۵/۱۹.

(۲) سنن الدارمی، کتاب الصيد باب فی أكل الجراد: رقم الحدیث: ۲۰۱۰، ۱۲۶/۲.

(۳) الجامع الصحیح لمسلم کتاب الصيد والذبائح. باب إباحة الجراد: ۱۹۵۲.

(۴) فتح الباری: ۷۷۶/۱۲.

(۵) (عمدة القاری: ۱۶۲/۲۱).

بل خه چاره نه وی. که تاته خه ملاؤ نشی نو بیا هغه اووینخه او په هغې کنبې خوراک او کپه او تاچې کوم بیان او کړو چې ته د بنکار په زمکه کنبې اوسیرې، نو ته چې بسم الله او واثې او په غشې سره بنکار او کړې نو هغه خوره. او ته چې د تربیت یافته سپې په ذریعه بنکار کوي نو د الله نوم پرې اخله (کله چې ته سپې بنکار پسې پریردې) او بنکار خوره، او ته چې د کوم غیر تربیت یافته سپې په ذریعه بنکار او کړې، که تا هغه ذبح کړو (یعنی بنکار لا ژوندې وو او ته هغه ذبح کړې) نو هغه خوره.

۵۳۹۷ - حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلْمَةَ بِنِ الْأَكْوَعِ، قَالَ: لَمَّا أَمَّوْنَا يَوْمَ فَتَحُوا خَيْبَرَ، أَوْقَدُوا النَّيْرَانَ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَامَ أَوْقَدْتُمْ هَذِهِ النَّيْرَانَ؟» قَالُوا: لِحُومِ الْحُمْرِ الرَّئِيسِيَّةِ، قَالَ: «أَهْرَيْقُوا مَا فِيهَا، وَاكْثِرُوا قُدُورَهَا» فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ، فَقَالَ: مُهْرَيْقُ مَا فِيهَا وَتَقْلِبُهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أُوذَاكَ»

بل روایت د حضرت سلمة بن الاكوع ؓ دې، فرمائی: کله چې د فتح خیبر په ورځ ما بنام شو نو خلقو اورونه بل کړل، نبی کریم ؐ تپوس او کړو چې تاسو خلقو په کوم خیز باندې اوو بل کړې دې (یعنی په اور باندې خه پخوئی) خلقو په جواب کنبې اوو نیل چې د پالې شوؤ خرو په غوښه باندې، نبی کریم ؐ او فرمائیل: خه چې په دې کنبې دی هغه واروئی او (تاسو چې په کومو کتوؤ کنبې غوښه پخوله) هغه ماتې کړئی، د خلقو نه یو کس اودریدو او عرض ئې اوکړو، دې کتوؤ کنبې چې دننه خه دی هغه اوغورزوؤ او دا کتوئی اووینخو؟ نو نبی کریم ؐ او فرمائیل چې داسې هم کولې شی.

تواجه رجال

قوله: أَبُو عَاصِمٍ: دا امام ابو عاصم بن ضحاک بن مخلد بن مسلم شیبانی بصری رحمة الله عليه

دې، ددوئ تفصیلی حالات په، کِتَابُ الْعِلْمِ باب ما جاء في العلم، کنبې تیر شوی دی. (۱)

قوله: حَبِوَةَ: دا راوی حیوة بن شریح بن صفوان بن مالک التجیبی المصری رحمة الله عليه دې

ددوئ حالات په، کِتَابُ فَصَائِلِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، کنبې تیر شوی دی. (۲) کِتَابُ

فَصَائِلِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَقْمُ الْحَدِيثِ: (۳۶۹۳)

قوله: رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ: دا راوی ابو شعيب، بیعة بن یزید الایادی الدمشقی رحمة الله عليه دې.

ددوئ حالات په، بَابُ صَيْدِ الْقَوْسِ، کنبې تیر شوی دی. (۳)

قوله: أَبُو إِدْرِيسَ: دا راوی ابو ادريس عائذ الله بن عبد الله خولانی رحمة الله عليه دې. ددوئ

(۱) (کشف الباری: ۱۵۲/۳)

(۲) (کشف الباری:)

(۳) (کشف الباری: کتاب الذبائح والصید/باب صید القوس.)

حالات په، کتاب الإیمان باب: عَلَامَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْأَنْصَارِ، کنبې تیر شوی دی (۱).
 قوله: أَبُو ثَعْلَبَةَ دا راوی ابو ثابت ایمن بن ثابت مولى بنى ثعلبه الكوفى رحمة الله عليه دي.

ددوی حالات په، کتاب العِلْمِ/بَابُ مَنْ أَجَابَ الْفُتْيَا بِإِشَارَةِ الْيَدِ وَالرُّأْسِ، کنبې تیر شوی دی (۲).
 قوله: الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ دا راوی مکى بن ابراهيم بن بشير بن فرقد تميمى رحمة الله عليه دي
 ددوی مفصل حالات په، کتاب العِلْمِ/بَابُ مَنْ أَجَابَ الْفُتْيَا بِإِشَارَةِ الْيَدِ وَالرُّأْسِ، کنبې تیر شوی
 دی (۳).

قوله: بِزَيْدِ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ داد مشهور تابعى بزرگ د حضرت سلمه بن الاكوع مولى، ابو
 خالد يزيد بن ابى عبید اسلمى حجازى رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په، کتاب العِلْمِ/بَابُ
إِثْمٍ مَنْ كَذَبَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، کنبې تیر شوی دی (۴).

قوله: سَلْمَةُ بْنُ الْأَكْوَعِ دا مشهور صحابى حضرت سلمة بن عمرو بن الاكوع اسلمى مدنى
 دي. ددوی حالات په، کتاب العِلْمِ/بَابُ إِثْمٍ مَنْ كَذَبَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، کنبې تیر شوی
 دی (۵).

تشریح: د باب ورومبې حديث باب صيد القوس کنبې تیر شوی دی او هلته ددې تشریح، د
 کفارو د لوبنو د استعمال حکم تفصیل سره تیر شوی دی (۶).
 د حديث نه د ترجمه الباب ثبوت

په ترجمه الباب کنبې د آيَةِ الْمَجُوسِ ذکر دي. حالانکه د باب په روايت کنبې د اهل کتابو د
 اوانى ذکر دي؟

حضرات شارحينو د حديث د ترجمه الباب سره د مناسبت دوه وجوهات بيان کړي دي.
 اوله وجه: يوه وجه داده چې چونکه د نجاستونو نه خان نه بچ کول په اهل کتابو او مجوسو
 کنبې مشترک دي، ځکه امام بخارى د يو نه د بل حکم ثابت کړې دي (۷).
 چنانچه د مجوسيانو ذبيحه مرداره ده او هغوى مرداره گټوؤ کنبې پخوى، نو اهل کتاب
 خو خنزير پخوى او په لوبنو کنبې شراب ايرېدى. لهذا هرگله چې د اهل کتابو د لوبنو د

(۱) (کشف الباری: ۴۸/۲)

(۲) (کشف الباری: کتاب الذبائح والصید/باب صید القوس).

(۳) (کشف الباری: ۴۸۱/۲)

(۴) (کشف الباری: ۱۸۲/۴)

(۵) (کشف الباری: ۱۸۲/۴)

(۶) (کشف الباری: کتاب الذبائح والصید/باب صید القوس).

(۷) (الکنزى المتوارى على تراجم البخارى، کتاب الذبائح والصید/باب آيَةِ الْمَجُوسِ: ص: ۲۰۵، شرح الکرمانى: ۹۲/۲۰). فتح الباری: ۷۷۷/۱۲، عمدة القارى: ۱۶۴/۲۱، ارشاد السارى: ۲۵۶/۱۲، شرح ابن بطال: ۴۰۲/۵.

وینخلونه پس د استعمال اجازت شته دې، نوداشان د مجوسیانو لوبی هم استعمالولې شی. (۱)

او دویمه وجه شاید چې امام بخاری رحمه الله علیه مجوسیانو لره اهل کتاب گنری. (۲)
دحافظ ابن حجر رائي

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې خینیې طرق کنبې د مجوسیانو هم ذکر شته دې. چنانچه سنن ترمذی کنبې روایت دې: عَنْ أَبِي لُقْمَةَ الْخُسَيْبِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ قُدُورِ التَّجُوسِ، فَقَالَ: «أَنْقَرُوا هَبْلًا، وَأَطْبِقُوا لِيهَا»، (۳)

دنبی کریم ﷺ نه د مجوسیانو د کتوؤد استعمال باره کنبې، تپوس او شو نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل هغه ښه وینخی، او په هغې کنبې پخلې کونی. حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی: امام بخاری رحمه الله علیه په ترجمة الباب سره دهغه طرف ته اشاره کړې ده. امام بخاری رحمه الله علیه عموماً داشان کوی چې خینیې طرق چې د هغوی په شرط باندې پورا نه وی نو هغه په ترجمة الباب کنبې راوړی او حدیث د خیل شرط مطابق بل راوړی. (۴)

قوله: التَّجُوسِ: دمیم په فتحه او د جیم په ضمه او په واؤ ساکن سره، کوم خلق چې د نمر، سپوږمی اود اور عبادت کوی، هغوی ته مجوس وائی. (۵)

باقی چې کوم روایت دې: الْقَدْرِيَّةُ التَّجُوسِ هَذِهِ الْأُمَّةُ: قدریه ددې امت مجوسیان دی. (۶)
نو ددې وجه داده چې څنگه چې مجوس خیر لره د نور طرف ته منسوب کوی، او شر لره د ظلمت طرف ته، یعنی خیر دنور نه پیدا کیږی او شر د ظلمت نه پیدا کیږی. داشان قدریه هم خیر د الله تعالی طرف ته منسوب کوی او شر لره د انسان طرف ته، حالانکه د خیر او شر دواړو خالق الله تعالی دې. (۷)

قوله: النَّبِيَّةُ: ترجمة الباب کنبې امام بخاری رحمه الله علیه د النَّبِيَّةِ ذکر هم کړې دې. ابن المنیر فرمائی: نه بذكر النبوة على أن الحرب لما كانت محرمة لم تؤثر فيها الذكاة. (۸)

(۱) فتح الباری: ۷۷۷/۱۲

(۲) شرح الکرمانی: ۹۲/۲۰، فتح الباری: ۷۷۷/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۴/۲۱، ارشاد الساری: ۲۵۶/۱۲

(۳) سنن الترمذی کتاب الأطعمة، باب ماجاء فی الأکل فی آنية الکفار رقم الحدیث: ۱۷۹۶
(۴) فتح الباری: ۷۷۷/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۴/۲۱.

(۵) الملل والنحل ص: ۷۲۸، لسان العرب باب المیم: ۱۳/۱۳، المعجم الوسیط ص: ۸۵۵

(۶) سنن أبی داود کتاب السنة، باب فی القدر، رقم الحدیث: ۴۶۹۱

(۷) تاج العروس، فصل المیم من باب السین: ۲۴۵/۴، لسان العرب باب المیم: ۳۱/۱۳، النهاية لابن اثیر، حرف المیم: ۶۳۶/۲

(۸) الکنزی المتواری علی تراجم أبواب البخاری لابن المنیر، کتاب الذبائح والصید، باب آنية التجوس، ص: ۲۰۵، فتح الباری: ۷۷۷/۱۲

امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ پہ ترجمۃ الباب کنبی دمیتۃ ذکر کولو سرہ دې خبرې طرف تہ تنبیہ کړې ده چې اگر که خرونه ذبح کړې شوی وو او د هغې خونہ پخیدله چې د حرمت حکم یې راغلو، نو حمر چونکه حرام او گرزولې شوپه دې وجه ددوی د حلت دپاره ذبح مؤثر پاتې نه شوه. ځکه چې ذبح په حلالو خناورو کنبی مؤثره وی، په حراء کنبی نه.

قوله: عَنْ سَلْمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ: لَمَّا أَمَّوْا

د باب دویم حدیث په کتاب المظالم والفضب باب: هَلْ تُكْتَرُ الدِّئَانُ الَّتِي فِيهَا الْخَمْرُ کنبی تیر شوی دی (۱)

قوله: أَمَّوْا: دباب افعال نه امسویس، د ما بنام په وخت کنبی داخلیدل (۲)

قوله: أَوْكَدُوا وَالتَّيْرَانَ: اؤکدواد باب افعال نه، په معنی د اور بلولو (۳)

قوله: التَّيْرَانَ: (دنون په کسرې، دیاء په سکون سره) دا د النار جمع ده په معنی د اور (۴)

قوله: لُحُومِ الْخَمْرِ الْإِنْسِيَّةِ: الْإِنْسِيَّةِ دهمزې کسرې، نون ساکن، په سین مکسور او یاء مشدد مفتوح سره، په معنی د پاللي شوي خناور، کورونو کنبی اوسیدونکی (۵) د خرونو متعلق تفصیل به مخکنی په باب لُحُومِ الْخَمْرِ الْإِنْسِيَّةِ کنبی راخی.

قوله: أَنْهَرِقُوا: په دې کنبی هام زائده ده، اصل کنبی اریقوا دې، دباب افعال اراق، یریق نه، په معنی د اوبه وغیره غورزول (۶)

قوله: قُدُورٌ: دا د القدر (دقاف په کسرې، په دال ساکن سره) جمع ده، بمعنی گټوئی (۷)

قوله: مُنْهَرِقٌ مَّا لَيْهَا: دلته استفهام محذوف دې. یعنی انهریق ما فیها، گټوؤ کنبی چې څه دی آیا مونږ هغه وارؤ؟ (۸)

قوله: فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أُوذَاكَ: نه د لوبنو ماتولو او د وینخلونه پسر دهغې په استعمالولو کنبی تخییر طرف ته اشاره ده.

حضرات شارحین فرمائی چې رومې نبی کریم ﷺ دوحی یا د اجتهاد په ذریعه ددې لوبنو د ماتولو حکم ورکړو. او بیا د ماتولو هغه حکم منسوخ شو یا په اجتهاد کنبی بدلون

(۱) (کشف الباری کتاب المظالم والفضب باب: هَلْ تُكْتَرُ الدِّئَانُ الَّتِي فِيهَا الْخَمْرُ: ۲۴۷۷)

(۲) لسان العرب باب المیم: ۱۱۰/۱۳

(۳) لسان العرب باب الواو: ۳۶۲/۱۵

(۴) لسان العرب باب النون: ۳۲۲/۱۴، النهایة لابن، حرف النون: ۸۰۳/۲

(۵) لسان العرب باب الهمزة: ۲۳۳/۱، النهایة انیر، حرف الهمزة: ۸۰۳/۲، شرح الکرمانی: ۹۳/۲۰

(۶) تاج العروس، فصل الراء من باب القاف: ۳۶۶/۶، عمدة القاری: ۱۶۵/۲۱.

(۷) لسان العرب باب القاف: ۶۰/۱۱

(۸) ارشاد الساری: ۲۵۷/۱۲

راغلو (۱)

ترجمة الباب سره مناسبت: علامه عینی رحمة الله عليه فرمائی چې ددې حدیث مبارک په باب کنبې د راوړلو وجه داده چې کله د اهل خرونو حرمت ثابت شو نو دا دمیتته په شان شو او کله چې نبی کریم ﷺ د هغه لوښو د استعمال اجازت ورکړو کومو کنبې چې د خرونو غوښه پخیده، نو د اشان به د مجوسیانو د لوښو استعمال د وینخلو نه پس جائز وی (۱)

۱۵- بَابُ التَّسْمِيَةِ عَلَى الدَّبِيحَةِ، وَمَنْ تَرَكَ مُتَعَبِدًا

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «مَنْ نَسِيَ فَلَا بَأْسَ» وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ} [الأنعام: ۱۲۱]: «وَالنَّاسِ لَا يَتَمَيَّ فَايَقَا» وَقَوْلُهُ: {وَأَنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ، وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ} [الأنعام: ۱۲۱]

د ترجمه الباب مقصد

امام بخاری رحمة الله عليه په ترجمه البلب کنبې مَنْ تَرَكَ مُتَعَبِدًا او دې نه پس د حضرت عبد الله بن عباس ﷺ تعلیق کړو او د هغه مسلك د ترجیح طرفته ئې اشاره کړې ده کوم کنبې چې ترك تسمیه ناسیا سره ذبیحه حرامه نه گزوی (۲)

دې نه پس امام بخاری رحمة الله عليه او فرمائیل: والناس لا یسوا فاسقا، هیرونکې فاسق نه وی. دې سره ئې د قرآن کریم آیت {وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ} طرفته اشاره کړې ده. کوم کنبې چې الله تعالی فرمائی چې په کومه ذبیحه باندې د الله تعالی نوم نه وی اخستې شوې، هغه مه خوری، ځکه چې د الله تعالی نوم نه اخستل یو فاسقانه طریقه ده.

ددې نه معلومه شوه چې، فسق، د ترك تسمیه عمدا صفت دې. یعنی په قصد سره د الله تعالی نوم نه اخستل فسق دې. لهذا چې کوم حکم دې چې په کومه ذبیحه باندې د الله تعالی نوم نه وی اخستې شوې د هغې د نه خوراک د حکم به هم د عمد سره خاص وی. یعنی کله چې عمد سره په هغې د الله تعالی نوم نه وی اخستې شوې (۳) کنبې شامل نه وی. لهذا چې په ذبیحه باندې د الله تعالی نوم په هیره نه وی اخستلې شوې نو هغه خوراک جائز دې.

د تعلیق تخریج

د حضرت ابن عباس ﷺ تعلیق لره دار قطنی موصولا نقل کړې دې (۴)
قوله: {وَأَنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ، وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ} (الأنعام: ۱۲۱)

(۱) شرح الکرمانی: ۹۳/۲۰ عمدة الفاری: ۱۶۵/۲۱

(۲) عمدة الفاری: ۱۶۵/۲۱. الكنز الكنزی المتواری: ۱۵۷/۱۹

(۳) فتح الباری: ۷۷۸/۱۲. عمدة الفاری: ۱۶۶/۲۱. إرشاد الساری: ۲۵۷/۱۲

(۴) (إرشاد الساری: ۵۸/۱۲. المغنی لابن قدامة، کتاب الصيد، والذبائح: ۳۱/۹. تفسیر روح المعانی. سورة

الأنعام: ۱۲۱، ۳۶۱/۸. احکام القرآن للجصاص، سورة الأنعام: ۱۲۱، ۹/۳)

(۵) دار قطنی، باب الصيد والذبائح، رقم الحدیث: ۴۷۵۹، ۱۹۸/۴. تعلیق التعلیق: ۵۱۲/۴

او شيطانان دخيلو دوستانو په زرونو کښي اچوي چې هغوي تاسو سره جنگ او کړي، او که تاسو دهغوي خبره او منله نو تاسو هم مشرکان شوي.
امام بخاري رحمه الله عليه دې آيت سره په حقيقت کښي هغه روايت طرف ته اشاره کړې ده.
عن ابن عباس في قوله عز وجل وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ قَال: مَا صَحَّحَ الْمَشْرُكُونَ لِقَالُوا: مَا ذَهَبَ اللَّهُ فَلَا تَأْكُلُوا مَا ذَهَبْتُمْ أَنْتُمْ الْكُتْمُوهَا. (١)

يعني مشرکانو به مسلمانانو سره بحث کولو او ونييل به ئې چې کوم لره الله تعالى ذبح کړي نو هغه تاسو نه خورئې او کوم لره چې تاسو ذبح کړئې نو هغه تاسو خورئې.

ددې نور وضاحت د سنن ابی داؤد په يو روايت سره کيږي، په هغې کښي دى: جهات اليهود إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقالوا: ذَاكُلْ مَا قَتَلْنَا وَلَا ذَاكُلْ مَا قَاتَلَ اللَّهُ (٢)

يهوديان د نبی کریم ﷺ په خدمت کښي حاضر شو او وې ونييل چې کوم مونږ قتل کړو هغه مونږ خورو او چې کوم الله تعالى قتل کړي نو هغه دې مونږ نه خورو؟ نو په دې باندې دا آيت مبارك نازل شو: (وَأَنَّ الشَّيْطَانَ لِيُؤْخِرَنَّ إِلَىٰ أُولِيئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ) (٣)
د تَسْمِيَةِ عَلَى الذَّبِيحَةِ حَكْم:

د احنافو او مالکيه مذهب: د احنافو او مالکيه په نزد يئ که عمداً په ذبيحه باندي تسميه او نه ونيله نو ذبيحه حلاله نه ده. او که ترې نه هيره شوه، نو بيا به ذبيحه حلاله وي. (٤)

د حنابله مذهب: د حنابله په نزد عمداً، نسياناً دواړو صورتونو کښي تسميه شرط ده. (٥)

د شوافعو مذهب: د امام شافعي رحمه الله عليه په نزد تَسْمِيَةِ عَلَى الذَّبِيحَةِ مسنون ده، واجب نه ده. لهذا ترك تسميه که عمداً وي او که نسياناً، ذبيحه به حرامه نه وي. (٦)

البته د شوافعو په مسلك کښي دا تفصيل هم شته چې که د ذبح په وخت عمداً بسم الله ترك کورنکي دا تهاون او معمولي او کنترول او بسم الله يئ پريخودله نو په دې صورت کښي به د شوافعو په نزد هم ذبيحه حلاله نه وي. (٧)

(١) سنن النسائي كتاب الضحايا، باب قول الله عز وجل ولا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله به الحديث: (٤٤٤٢)

(٢) سنن ابی داود كتاب الأضاحي، باب في ذبائح أهل الكتاب رقم الحديث: (٢٨١٩).

(٣) الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة الأنعام: ١٢١، ٩١/٤

(٤) الدر مع الرد كتاب الذبائح: ٢١٠/٥، البحر الرئق كتاب الذبائح: ٣٠٦/٨، الفتاوى العالمكبرية: كتاب الذبائح

الباب الأول: ٢٨٥/٥، المدونة الكبرى كتاب الصيد: ٥١/٢ المنتقى شرح مظا إمام مالك، كتاب الذبائح، ماجاء

في التسمية على الذبيحة: ٢٠٦/٤، حاشية الدر في باب الذكاة: ٣٦٥/٢، بداية المجتهد، كتاب الذبائح، حكم

التسمية على الذبيحة: (١٢١/٤)

(٥) المغني لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: (٣١٠/٩)

(٦) كتاب الأم كتاب الصيد والذبائح، باب تسمية الله عز وجل عند إرسال ما يصطاده: ٤٧٥/٥، المجموع شرح

المهذب، باب الأضحة: ٤١٠/٨، فتح الباري: ٧٥٠/١٢، شرح الكرماني: (٧٨/٢٠)

(٧) كتاب الأم كتاب الصيد والذبائح، باب ذبائح أهل الكتاب: (٤٩١/٥)

د جمهورو او شوافع حضراتو دلائل هم هغه دی کوم چې په باب الشیبه علی الصید کبې تیر شوی دی

حدیث نمبر ۵۱۷۹ صفحه نمبر ۷۳

۵۳۹۸- حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ جَدِّهِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِي الْحَلِيفَةِ، فَأَصَابَ النَّاسَ جُوعٌ، فَأَصَبْنَا إِيلاً وَعُغْمًا، وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أُخْرِيَاتِ النَّاسِ، فَعَجَلُوا فَتَصَبُّوا الْقُدُورَ، فَذَفَعَهُ إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَ بِالْقُدُورِ فَأَكْفَشَتْ، ثُمَّ قَسَمَ قَعْدَلٌ عَشْرَةَ مِنَ الْقَنْمِ بِبَعِيرٍ، فَتَدَّ مِنْهَا بَعِيرٌ، وَكَانَ فِي الْقَوْمِ غَيْلٌ يَبِيرَةٌ، فَطَلَبُوهُ فَأَعْيَاهُمْ، فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَجُلٌ بِسَهْمٍ فَحَبَسَهُ اللَّهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ هَذِهِ الْبَهَائِمُ أَوْبِدُكَ وَأَوْبِدُ الْوَحْشِ، فَمَا تَدَّ عَلَيْكُمْ مِنْهَا فَأَصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا»

ترجمه: حضرت رافع بن خديج ؓ فرمائی: مونږ د حضور نبی کریم ﷺ سره په ذی الحلیفه کبې وو، خلق اوږی شو، بیا مونږ ته (په غنیمت کبې) اوبسان او چیلی ملاؤ شوې، او نبی کریم ﷺ د ټولو خلقونه وروستو وو، او خلقو جلدی جوړه کړه (یعنی د نبی کریم ﷺ انتظار یی اونه کړو او د تقسیم نه وړاندې یی ځناور ذبح کړل گټوئی یی (په نغری) کیخوډې. کله چې نبی کریم ﷺ د خلقو خوا ته راغلل نو حضور علیه السلام د گټوؤ د اړولو حکم اوکړو، بیا (یی د غنیمت مال) تقسیم کړو، داشان چې لس چیلی یی دیو اوبس برابر کړې، د هغې نه یو اوبس اوتبستیدو، په جماعت کبې اسونه کم وو، هغوی دا رانیول اوغونبتل خو ناکام شو، په دې کبې یو کس هغه طرف ته غشې اوویشتو، نوالله تعالی هغه ایسار کړو، نبی کریم اوفرمائیل: په دې ځناورو کبې هم د وحشی ځناورو په شان تبستیدونکی وی، هرکله چې یو ځناور اوتبستی نو هغه سره داشان کونی.

قَالَ: وَقَالَ جَدِّي: إِيَّا لَزُجُو، أَوْ تَحَافٍ، أَنْ تُلْفَسَ الْعُدُوُّ عُدًّا، وَلَيْسَ مَعْنَى مُدِّي، أَفْتَدِبُهُ بِالْقَصَبِ؟ فَقَالَ: "مَا أَتَمَّرَ الدَّمُودُ كِرَاسُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَكُلْ، لَيْسَ السِّنُّ وَالطُّفْرُ، وَسَاخِرُكُمْ عَنْهُ: أَمَا السِّنُّ فَعَظْمٌ، وَأَمَا الطُّفْرُ فَمُدِّي الْحَبَشَةِ"

راوی عبایه وائی ځمانیکه (حضرت رافع بن خديج ؓ) عرض اوکړو چې زمونږ دا اميد دې یا یی داسې اووئیل چې مونږ ویریرو چې صبا به زمونږ مقابله دبنمن سره وی، او مونږ سره چاره نشته، نو آیا مونږ بانس سره ذبح کولې شو؟ نبی کریم ﷺ اوفرمائیل چې کوم څیز وینه تویوی او په دې باندي دالله تعالی نوم اخستی شوې وی نو هغه خوړلې شی، لیکن غابونه او نوکونه نه دی پکار، ددې متعلق درته اووایم چې غابن هډوکې دې اونوک دحبشیانو چاره ده.

تواجم رجال

قوله: مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ: داراوی ابوسلمه موسی بن اسماعیل التبوذکی البصری دې، ددې

حالات په، بَدَّهِ الوَسْمِي، کښې تیر شوی دی. (۱)
 قوله: أَبُو عَوَانَةَ: دا راوی ابو عوانه وضاح بن عبدالله یشکری رحمة الله عليه دي، ددوی
 تفصیلی حالات په، بَدَّهِ الوَسْمِي، کښې تیر شوی دی. (۲)
 قوله: سَعِيدُ بْنُ مَسْرُوقٍ: دا راوی سعید بن مسروق ثوری کوفی رحمة الله عليه دي ددوی
 حالات په، بَابُ الْأَذَانِ، کښې تیر شوی دی. (۳)
 قوله: عَبَّاسُ بْنُ رِفَاعَةَ: دا راوی عبایة بن رفاعه بن رافع بن خدیج الانصاری رحمة الله عليه
 دي، ددوی حالات په، كِتَابُ الْجُمُعَةِ، کښې تیر شوی دی. (۴)
 قوله: رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ: دا راوی ابو عبدالله رافع بن خدیج بن عدی الانصاری الحارثی ده دي
 ددوی حالات په، كِتَابُ مَوَاقِيَتِ الصَّلَاةِ، کښې تیر شوی دی. (۵)
 تشریح: دا حدیث پاک په كِتَابِ الشَّرْكََةِ بَابِ قِسْمَةِ الْقَنَمِ کښې هم تیر شوی دي. (۶)
 قوله: كُنَّامَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ: مونږ رسول کریم ﷺ سره په ذوالحلیفه کښې وو.
 قوله: ذِي الْحُلَيْفَةِ: حلیفه په تصغیر سره، په دې نوم دوه ځایونه دي، یو ځانې د ذوالحلیفه په
 نوم دي چې مدينې منورې سره نژدې دي یو ځانې نوم دي. هغې ته میقات مدينه هم وائی.
 او دویم ځانې ارض تهامه سره دطائف او مکې مکرمې تر مینځه دي یو ځانې نوم دي. او دلته
 د ذوالحلیفه نه هم دا ځانې مراد دي. (۷)
 قوله: وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أُخْرِيَاتِ النَّاسِ: نبی کریم ﷺ دخلقو نه روستو وو
 قوله: أُخْرِيَاتٍ: د همزې په ضمې سره، په ځا ساکن او دراء په فتحې سره، دا د آخری جمع ده،
 ونیلې کيږي چې حامل أُخْرِيَاتِ النَّاسِ، هغه په آخر کښې راغلو. (۸) او نبی کریم ﷺ به په دې وجه
 دلښکر نه روستو وو چې د لښکر حفاظت او کړی او څوک کمزورې کس د لښکر نه روستو
 پاتې نشی. (۹)

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۳۳)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۳۴)

(۳) (کشف الباری کتاب الأذان باب مَنْ شَكَا إِمَامَهُ إِذَا طَوَّلَ: رقم الحديث: ۷۰۵)

(۴) (کشف الباری کتاب الجمعة باب المني إلى الجمعة رقم الحديث: ۹۰۷)

(۵) (کشف الباری کتاب مَوَاقِيَتِ الصَّلَاةِ / بَابُ وَقْتِ الْمَغْرَبِ رقم الحديث: ۵۵۹)

(۶) (کشف الباری کتاب الشَّرْكََةِ بَابُ قِسْمَةِ الْقَنَمِ رقم الحديث: ۲۴۸۸)

(۷) معجم البلدان: ۲/۲۹۵، فتح الباری: ۱۲/۷۸۰، عمدة الفاری: ۲۱/۱۶۷، إرشاد الساری: ۱۲/۲۶۰، الکونثر الجاری:

(۱۵۶/۹)

(۸) تاج العروس، فصل الهمزة من باب الراء: ۳/۱۰، لسان العرب باب الهمزة: ۱/۸۸)

(۹) فتح الباری: ۱۲/۷۸۰، إرشاد الساری: ۱۲/۲۶۰

قوله: فَعَجَلُوا فَنَصَبُوا الْقُدُورَ یعنی حضرات صحابه کرامو جلد اوکړه او کتوئی یئ (په اور) کیخوډې، سنن ابی داؤد کنبی روایت دې:

فَانطَلَقَ نَاسٌ مِنْ سَهْمَانَ النَّاسِ فَنَذَبُوا وَنَصَبُوا قُدُورَهُمْ قَبْلَ أَنْ يُقْسِمَ. (١)

روان خلقو کنبی کسان وړاندې لارل او هغوی د تقسیم نه مخکنبی څه ځناور ذبحه کړل او د غوښې پخولو دپاره یئ کتوئی په نفرو کیخوډې او صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعین جلدی په دې وجه اوکړه ځکه چې وړاندې تیر شوی دی أَصَابَ النَّاسَ جُوعٌ: خلق اوړی شوی وو. (٢)

قوله: فَدَفِعَ إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: دُلِمَّ فَعَلٌ مَجْهُولٌ، بمعنی وصل ده. (٣) یعنی نبی کریم ﷺ چې په آخری صفونو کنبی وو، هغه خلقو ته وراورسیدو.

قوله: فَأَمَرَ بِالْقُدُورِ فَأُكْفِئَتْ: نبی کریم ﷺ د کتوؤ متعلق حکم ورکړو، نو هغه واپولې شوې

قوله: فَأُكْفِئَتْ: اُكْفَأَ باب افعال نه، په معنی د اړولو، التما کولو. (٤)

اصحاب الظواهر ددې حدیث نه استدلال کوی او فرمائی چې د ذبحې دحلاییدو دپاره شرط دادې چې ذابح د ذبحې مالک وو، یا د مالک د طرفه د ذبح کولو اجازت وی، گنی بیا به مرداره وی ځکه حدیث کنبی نبی ﷺ چې صحابه کرامو کوم اوښان ذبح کړل هغوی دهغې مالکان نه وو. په دې وجه نبی کریم ﷺ دهغې کتوؤ واپولې. (٥)

جواب: ددې جواب دادې چې اصحاب الظواهر لره ددې حدیث نه استدلال کول درست نه دی. ځکه چې حدیث کنبی دا نشته چې هغه غوښه مرداره وه، ځکه یئ د اړولو اوغورزولو حکم ورکړو، بلکه حدیث کنبی صرف دادی چې نبی کریم ﷺ دپتیلو د اړولو حکم ورکړو، او دا د مختلفو وجوهاتو په وجه سره وو. (٦)

د کتوؤ د اړولو وجه: ددې یوه وجه دا وه چې دا خلق په دارالاسلام کنبی داخل شوی وو، او دلته مال غنیمت لا تقسیم شوې نه وو. او دارالاسلام کنبی د داخلیدو نه وړاندې وړاندې د مال غنیمت نه څیزونه خوړلې ځکلې شی خو دارالاسلام کنبی د داخلیدو نه پس د تقسیم نه وړاندې مال غنیمت نه خوراک کول درست نه دی. (٧)

(١) سنن ابی داود کتاب الأضاحی، باب فی الذبیحة بالمرءة، رقم الحدیث: ٢٨٢١، فتح الباری: ٨٠/١٢

(٢) فتح الباری: ٧٨١/١٢، إرشاد الساری: ٢٦٠/١٢

(٣) فتح الباری: ٧٨١/١٢، إرشاد الساری: ٢٦٠/١٢

(٤) لسان العرب باب الکاف: ١١٣/١٢، النهایة لابن أبیر حرف الکاف: ٥٤٧/٢

(٥) المحلی بالآثار لابن حزم، کتاب التذکبة: ١٤٨/٦

(٦) إعلاء السنن، کتاب الذبائح، باب ذبح الحيوانات من المغنم قبل القسمة: ٩٩/١٧

(٧) فتح الباری: ٧٨١/١٢، إرشاد الساری: ١٦٠/١٢، شرح الکرمانی: ٩٤/٢٠، الکوثر الجاری: ١٥٧/٩، الدر مع الرد،

کتاب الجهاد باب المغنم وقسمته: ٢٥٤/٣، الفناوی العالمکیریه، کتاب السیر الباب الرابع فی الغنائم وقسمتها:

دویمه وجه: او دویمه وجه ئی دا لیکلې ده چې په دې موقع خلقو د خپل حاجت او ضرورت مطابق وانه اخستل، بلکه د نبی کریم ﷺ د انتظار کولو نه بغير د ضرورت نه زیات واخستل اودا جائز نه وو. ځکه نبی کریم ﷺ کتوئی وارولې او هغوی ته ئې تنبیه او فرمائیله. (١)

یو بل اشکال او د هغې جواب: دلته دا اشکال کیدیشی چې غوښه خو مال دې او نبی کریم ﷺ د مال ضائع کولو نه منع فرمائیلې ده. بیا نبی کریم ﷺ کتوئی ولې وارولې او غوښه یئ ضائع کړه؟

جواب: علامه نووی رحمة الله علیه فرمائی چې نبی کریم ﷺ کتوئی وارولې او صرف خوروه او اوبه وغیره یئ بهیولې وې او غوښه یئ نه وه ضائع کړې. (٢)

اشکال: لیکن په دې جواب د امام په ابی داؤد روایت سره شبه کیږی، ځکه چې په هغې کښې دی: إِذَا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَشَى عَلَى قَتْسِهِ، فَأَكْفَأَهُمْ رَنَابِقَتْسِهِ، ثُمَّ جَعَلَ يَرْمِلُ اللَّحْمَ بِالْأُتْرَاقِ، (٣)

یعنی نبی کریم ﷺ په خپلې لیندې باندې ادا نړه وهلې وه او تشریف یئ راوړو، نو نبی کریم ﷺ دلیندې په ذریعه زمونږ کتوئی وارولې. بیا ئې غوښه بناوړو کښې او غرزوله. نو دې روایت کښې هم تصریح ده چې نبی کریم ﷺ غوښه په بناوړو کښې او غورزوله. جواب: دا شبه په دې وینا سره لرې کولې شی چې غوښه په زمکه غورزولو سره ددې ضائع کیدل لازم نه رازی ځکه چې دا په وینخلو سره استعمال کښې راوستې شی. (٤)

دویم جواب: او دا جواب هم کیدې شی چې عامو حالاتو کښې اگر چې یو څیز ضائع کول جائز نه دی لیکن د زجر و تنبیه په وخت کښې کولې شی. (٥)

قوله: ثُمَّ رَمَى قَعْدَلًا عَشْرَةً مِنَ الْغَنَمِ بِبَعِيرٍ: نبی کریم ﷺ لس چیلی د یو اوبن برابرې او غرزولې

قوله: قَعْدَلٌ: عَدَلٌ د باب ضرب نه عدل الشئ بالشئ، یو څیز د بل څیز سره برابرول. (٦)

قربانی کښې اووه چیلی د یو اوبن برابر وی. یعنی یو اوبن کښې اووه حصې کیدیشی حالانکه دلته نبی کریم ﷺ لس چیلی د یو اوبن برابرې او غرزولې، شائد چې ددې وجه دا وه چې اوبن کم وو او چیلی زیاتې وې. یا اوبن څاربه وو او چیلی کمزورې وې، ځکه نبی

(١) فتح الباری: ٧٨١/١٢

(٢) شرح النووی علی جامع الصحیح لمسلم کتاب الأضاحی. باب جواز الذبح بکل ما أنهر الدم ١٥٧/٢. فتح

الباری: ٧٨١/١٢

(٣) سنن ابی داؤد کتاب الجهاد. باب فی النهی عن النهی إذا کان فی الطعام قلة فی أرض العدو رقم

الحديث: ٢٧٠٥. فتح الباری: ٧٨١/١٢

(٤) فتح الباری: ٧٨١/١٢

(٥) فتح الباری: ٧٨٥/١٢

(٦) تاج العروس. فصل العین من باب اللام: ١٠/٨. لسان العرب باب: ٨٥/٩

کریم ﷺ لس چیلی دیو او بن برابر او گرزولې (۱)

قوله: فَتَدَّ مِنْهَا بَوِيرٌ: په هغه کبني یو او بن او تنستیدو.

قوله: فَتَدَّ: تَدَّ بَابُ ضَرْبٍ نَهْ، تَدَّ الْبَعِيرُ دِ اَوْ بِنِ اَوْ تَرِيدَلِ اَوْ تَنْتِيدَلِ. (۲)

قوله: وَكَانَ فِي الْقَوْمِ خَيْلٌ بَيْرَةٌ: خلقو سره اسونه ډیر کم وو. مطلب دا دې چې که سواره زیات وې نو بیا به تنستیدلې او بن رانیولې شوې وو، لیکن اسونه کم وو ځکه هغه په قابو کبني نه راتلو. (۳)

قوله: فَطَلَّبُوهُ، فَأَعْيَاهُمْ: خلق هغه پسې شو لیکن هغه خلق سترې کړل.

قوله: أَعْيَا: د عی نه دباب افعال صیغه ده. د أَعْيَا، یعنی معنی سترې کول دی. (۴)

قوله: فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَجُلٌ: یو کس هغه طرف ته غشی او ویشتو، ددې اراده یی او کړه.

قوله: أَهْوَى: دباب افعال نه، ډیو څیز طرفته قصد کول. (۵)

قوله: رَجُلٌ: حافظ ابن حجر رحمة الله علیه فرمائی ددې رجل نوم معلوم نشو. (۶)

قوله: فَحَسَّهَ اللَّهُ: الله تعالی هغه اودرولو، یعنی هغه په غشی اولگیدو او هغه اودریدو. (۷)

قوله: إِنَّ لَهْذِهِ الْمَهَابِ أَوَابِدٌ

قوله: أَوَابِدٌ: دا د آهده جمع ده، هغه ساتلې شوې ځناور چې اوتریږي او خلقو نه اوتبنتی. (۸)

قوله: فَأَصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا: یعنی داسې پاللې شوې ځناور چې هغه اویريږي او په قابو کبني نه

راځي نو دداسې ځناور حکم د بنکار په شان دې. یعنی لکه څنگه چې یو بنکاری بنکار لره

په یو تیره څیز وغیره باندې زخمی کړي او هغه د ذبح کوونو نه وړاندې مړ شي نو هغه حلال

دې، داسان چې کوم ځناور اویريږي او په قابو کبني نه راځي او هغه په تیره څیز سره زخمی

کړې شي نو هغه حلال دې (۹) نور تفصیل به په بَابُ مَا نَدَّ مِنَ الْمَهَابِ کبني راشی.

قوله: إِنَّا لَنَرُّجُو، أَوْ نَخَافُ: راوی ته شک دې چې ترڅو یی و نیلی وو یا یی نَخَافُ و نیلی وو.

په رجاء سره د صحابه کرامو د دښمن سره د ملاقات شوق طرفته اشاره ده د شهادت یا د

(۱) (فتح الباری ۷۸۲/۱۲، ارشاد الساری: ۲۶۱/۱۲، شرح الکرمانی: ۶۵/۲۰)

(۲) لسان العرب باب النون: ۸۹/۱۴، النهایة لابن اثیر، حرف النون: ۷۲۵/۲

(۳) فتح الباری: ۷۸۲/۱۲، ارشاد الساری: ۲۶۱/۱۲

(۴) تاج العروس، فصل العین من باب الواو والیا، ۲۶۰/۱۰، لسان العرب باب العین: ۵۱۱/۹

(۵) تاج العروس، فصل الهاء من باب الواو والیا، ۴۱۵/۱۰، لسان العرب باب الهاء: ۱۶۶/۱۵

(۶) (فتح الباری: ۷۸۲/۱۲)

(۷) فتح الباری: ۷۸۲/۱۲، ارشاد الساری: ۲۶۱/۱۲

(۸) لسان العرب باب: ۴۱/۱، النهایة لابن اثیر، حرف الهمزة: ۲۹/۱

(۹) فتح الباری: ۷۸۳/۱۲ عمدة القاری: ۱۶۸/۲۱

غنیمت دامید د وجې نه، یعنی د بنمن سره د مقابلې کولو نه پس یا شهادت دې یا د فتح په صورت کښې د غنیمت مال دې.

او په ویرې سره دې خبرې طرف ته اشاره ده چې صحابه کرامو دا خبره نه خوښوله چې دوی باندې د بنمن نا خاپی حمله او کړی. (۱)

قوله: وَلَيْسَتْ مَعْنَا مَدَى.

قوله: مَدَى: مدی (د میم په ضمی او د دال فتحې سره) د مدیة (د میم په ضمی او د دال په سکون سره) جمع ده، چارې ته وائی. (۲)

دهغوی مطلب دا وو چې صبا له به زمونږ د بنمن سره مقابله وی، د غنیمت په مال کښې مونږ ته ځناور ملاویدې شی، او دهغې د ذبح کولو ضرورت به راپیښیږی. (۳)

او په دې کښې دا هم احتمال دې چې مونږ ته د خپلو ځناورو د ذبح کولو ضرورت راپیښیدې شی چا لپاره چې د هغې په خوړلو سره مونږ په د بنمن قوت حاصل کړو. او ددې تائید ددې خبرې نه هم کیږی لکه چې وړاندې تیر شو چې هغوی سره د غنیمت د مال څاروی هم وو. لهذا د ذبح کولو دپاره هغوی سره خپل څاروی هم وو او هغوی په توره څاروی ذبح کول نه خوښول چې هسې نه د تورو مخونه پس شی. او په جنگ کښې توري تیرې ساتل ضروری وی. ځکه صحابه کرامو تپوس او کړو چې د توري او چارې نه علاوه بل څیز باندې ذبح کیدېشی. (۴)

قوله: مَا أَنهَرَ الذَّهْرَ وَذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فَكُلٌّ: کوم څیز چې وینه او بهیوی، او په هغې باندې د الله تعالی نوم اخستې شوې وی، نو هغه خوړلې شی.

د چارې نه علاوه په نورو څیزونو سره د ذبح کولو حکم په دې خبره خو اتفاق دې چې که نوکونو او غاښونو ته علاوه بل هر یو تیره او نوکد او څیز سره وینه توې شی که اوسپنه وی یا کانږی یا لرگې، هغې سره ذبح جائز ده. (۵)

البته نوک یا غاښ سره د ذبحې باره کښې به تفصیل مخکښې انشاء الله په بَابُ لَا يَنْتَهِي بِالسِّنِّ وَالْعَظْمِ وَالطُّفْرِ كُنْهِي رَاشِي.

قوله: لَيْسَ السِّنُّ وَالطُّفْرُ السِّنُّ وَالطُّفْرُ دا دواړه لفظونه یا خو منصوب دی، د منصوب کیدو په

(۱) فتح الباری: ۷۸۳/۱۲ عمدة القاری: ۱۶۸/۲۱

(۲) لسان العرب باب المیم: ۵۷/۱۳، النهایة لابن اثیر، حرف المیم: ۶۴۵/۲

(۳) فتح الباری: ۷۸۳/۱۲ عمدة القاری: ۱۶۸/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۱/۱۲

(۴) فتح الباری: ۷۸۳/۱۲ عمدة القاری: ۱۶۸/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۱/۱۲، شرح الکرمانی: ۹۵/۲۰

(۵) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۷/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۸۳/۹ شرح

مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۲۳/۷، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الإضاحی باب جواز الذبائح

بكل ما أنهر الدم: ۴۲۱/۶

صورت کنبی به کئیس استثناء وی، او د مستثنی کیدو په وجه به دا دواړه منصوب وی، او یا مرفوع دی، د مرفوع کیدو په صورت کنبی به دا د کئیس اسم وی، او خبر به محذوف وی. ای لیس السن والظفر مهالها. (۱)

خو د منصوب کیدو احتمال ځکه راجح دې چې د سنن بیهقی روایت کنبی د کئیس په څانګې اِلَا السِّنِّ وَالظُّفْرِ دى. (۲)

علامه نووی رحمه الله علیه هم السِّنُّ او الظُّفْر لره د استثناء په وجه منصوب گرزولی دی. قوله: أَمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ یعنی غاښ خو هډوکې دې، او هډوکى سره د ذبح کولو په ممانعت کنبی دوه وجوهات ذکر کړې شوی دی.

اوله وجه: یوه وجه داده چې هډوکى سره ذبح کولو کنبی به هډوکى په وینې سره نجس شی، اونی کریم ﷺ هډوکى د نجس کولونه منع فرمائیلې ده ځکه چې هډوکى د جناتو غذا ده. (۳) چنانچه سنن ابی داؤد کنبی روایت دې:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: كَذِمَ وَفَدُّ الْجِجَعِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: يَا مُحَمَّدُ: إِنَّهُ أُمَّتَكَ أَنْ يَسْتَجْبُوا بِعَظْمٍ أَوْ رِزْوَةٍ أَوْ حَمَمَةٍ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ لَنَا فِيهَا رِزْقًا، قَالَ: «فَتَمَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» (۴)

حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمائی: چې د جناتو یو وفد د نبی کریم ﷺ په خدمت کنبی حاضر شو. عرض یئ اوکړو ای دالله رسوله ﷺ! تاسو خپل امت په هډوکى، خاشخرو او کوئلې سره داستنجا کولو نه منع کړئ ځکه چې الله تعالی دا څیزونه زمونږ دپاره رزق گرزولی دی، نونبی کریم ﷺ (په دې څیزونو سره د استنجا کولونه) منع او فرمائیله. دویمه وجه: او دویمه وجه داده چې په دې صورت کنبی تعذیب د حیوان دې هډوکى سره څاروې زرنه ذبح کیږي، هغه ته به عذاب وی، ځکه ئې منع او فرمائیله. (۵)

قوله: وَأَمَّا الظُّفْرُ فَمَدَى الْحَمَةِ: او نوکونه د حبشو چارې دی یعنی حبشیانو به په خپلو نوکونو څاروې ذبح کولو. چونکه هغوی کافران وو، او تشبه بالكفار جائز نه ده. ځکه ئې منع او فرمائیله. بله دا چې په دې کنبی هم تعذیب د حیوان دې. (۶)

(۱) فتح الباری: ۷۸۱/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۸/۲۱

(۲) (السنن الكبرى للبيهقي، كتاب الضحايا و باب الذكاة بما أنهر الدم: ۱۹۱۴، ۴/۹، ۴۷۲)

(۳) (شرح النووي على جامع الصحيح لمسلم كتاب الأضاحی، باب جواز الذبح بكل ما أنهر الدم ۱۵۷/۲)

(۴) (كتاب الطهارة باب ما ينهى عنه أن يستنجى به رقم الحديث: ۳۹)

(۵) فتح الباری: ۷۸۴/۱۲

(۶) فتح الباری: ۷۸۴/۱۲

د ذبیح متعلق څو ضروري شرائط

- ① که څوک څاروي ذبیح کوي نو دهغه دپاره وړمېې شرط دادې چې ذبیح کوونکې مسلمان یا د اهل کتابو نه وي. (۱) د اهل کتابو د ذبحې متعلق تفصیل څو بابو وړاندې راځي.
- ② دویم شرط دادې چې هغه عاقل وي، لهذا پاگل او یو داسې ماشوم چې وړوکې وي، او په ذبحه کولو نه پوهیږي، او نه په دې باندې قادر وي، نو دهغه ذبیحه حلاله نه ده، البته که ماشوم داسې دې چې ذبحه باندې پوهیږي نو دداسې ماشوم ذبحه کول درست دی. (۲)
- ③ دریم شرط دادې چې د ذبیح په وخت کبسي په ذبحه باندې دالله تعالی نوم هم واخستې شي لکه الله، الرحمن، الرحيم یا بسم الله، بیا که په هر ژبه کبسي وي. (۳)
- هم داسې د ذبیح دپاره یعنې څوک چې څاروي ذبیح کوي تسمیه وئیل ضروري دی که ذبیح تسمیه اونه وئیل او هلته موجود بل چا تسمیه او وئیله نو دې سره به ذبیحه حلاله نه وي. (۴)
- همداسې که ذبیح سره بل یو کس هم په چاره باندې لاس کیږود او چاره یی رابنکله نو داسې صورت کبسي به په دواړو باندې تسمیه وئیل ضروري وي. (۵)
- ترجمه الباب سره مناسبت:

د حدیث ترجمه الباب سره مناسبت د مَا أَنْهَرَ النَّامُ وَذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فَكُلْ بِهِ وَجْه دې. (۶)

۱۶- بَابُ مَا ذُبِحَ عَلَى النَّصْبِ وَالْأَصْنَامِ

٥٣٩٩- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ الْمُخْتَارِ، أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ عَقِبَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ، يُحَدِّثُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّهُ لَقِيَ زَيْدَ بْنَ عَمْرٍو بْنِ نُفَيْلٍ بِأَسْقَلِ بَلَدٍ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوَحْيُ، فَقَدَّمَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَفْرَةَ فِيهَا لَحْمٌ، فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا، ثُمَّ قَالَ: «إِنِّي لَأَكُلُ مِمَّا تَدْبَحُونَ عَلَى أَنْصَابِكُمْ، وَلَا أَكُلُ إِلَّا مِمَّا ذَكَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ»

(۱) الفتاوى العالمكبرية: كتاب الذبائح الباب الأول: ٢٨٥/٥، الدرر ارد كتاب الذبائح: ٢٠٨/٥

(۲) الدرر ارد كتاب الذبائح: ٢٠٩/٥، الفتاوى العالمكبرية: كتاب الذبائح الباب الأول: ٢٨٥/٥، البحر الرنق كتاب الذبائح: ٣٠٦/٨، تبیین الحقائق كتاب الذبائح: ٤٤٩/٦، ملتقى الأبرع مع مجمع الأنهر كتاب الذبائح: (١٥٣/٤)

(۳) الدرر ارد كتاب الذبائح: ٢١١/٥، الفتاوى العالمكبرية: كتاب الذبائح الباب الأول: ٢٨٥/٥، بدائع الصنائع، كتاب الذبائح، فصل في شرط حل الأكل في الحيوان المأكول: ٢٣٣/٦، ٢٤٣، فتاوى قاضي خان هاشم الفتاوى العالمكبرية، كتاب الصيد والذبائح باب في الذكاة: ٣٦٩/٣، خلاصة الفتاوى كتاب الذبائح: ٣٠٨/٤

(۴) الدرر ارد كتاب الذبائح: ٢١٢/٥، بدائع الصنائع، كتاب الذبائح: ٢٤٣/٦، ٢٤٤، فتاوى قاضي خان كتاب الأضحية فصل في مسائل متفرقة: ٣٥٥/٣

(۵) الدرر ارد كتاب الذبائح: ٢١٢/٥، بدائع الصنائع، كتاب الذبائح، فصل في شرط حل الأكل في الحيوان المأكول: ٢٤٤/٦، فتاوى قاضي خان كتاب الأضحية نص في مسائل متفرقة: ٣٥٥/٣

(۶) (عمدة القارى: ١٦٧/٢١)

ترجمه: د حضور ﷺ ملاقات د وحی نه وړاندې زید بن عمرو بن نفیل سره د اسفل په مقام باندې اوشو، د حضور ﷺ په خدمت کښې د غوښې دسترخوان پیش کړې شو، حضور ﷺ د خوراک نه انکار او کړو او وې فرمائیل چې څه هغه ذبیحه نه خورم کومه چې تاسو د خپلو بتانو په نوم ذبح کړې وی او زه خوراک نه کوم مگر دهغې ذبیحې نه چه په هغې د الله تعالی نوم یاد شوې وی.

تراجم رجال

مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ: دا راوی ابو الهیثم بن اسد العمی البصری رحمة الله علیه دې، ددوې حالات په قوله: کِتَابُ الْحَمْلِ / بَابُ الْمَرْأَةِ تَحْمِلُ بَعْدَ الْإِضَاضَةِ کښې تیر شوی دی. (۱)

عَبْدُ الْعَزِيزِ: د اراوی ابو اسحاق بن عبد العزيز بن المختار انصاری رحمة الله علیه دې، ددوې حالات په کِتَابُ الصَّلَاةِ / بَابُ التَّعَاوُنِ فِي بِنَاءِ الْمَسْجِدِ کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ: دا راوی ابو محمد موسی بن عقبه بن ابی عیاش القرشی الاسدی رحمة الله علیه دې. ددوې حالات په کِتَابُ الْوُضُوءِ / بَابُ اسْتِغَاغِ الْوُضُوءِ کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: سَالِمٌ: دا راوی ابو عبد الله سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب قرشی عدوی مدنی رحمة الله علیه دې، ددوې حالات په کِتَابُ الْعِلْمِ / بَابُ الْحَيَاءِ مِنَ الْإِيمَانِ کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: أَبْنُ عُمَرَ: دا د حضرت عمر بن الخطاب ﷺ خوښ حضرت عبد الله بن عمر ﷺ دې، ددوې مفصل حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ / بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُنْفَى الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ» کښې تیر شوی دی. (۵)

تشریح: دا حدیث مبارک په کِتَابُ مَنَاقِبِ الْأَنْصَارِ بَابُ حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ نَفِيلٍ کښې تیر شوی دې. (۶)

دلته روایت کښې دی چې: لَقَدْ مَرَّلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَفْرَةً فِيهَا لَحْمٌ، یعنی د حضور ﷺ په خدمت کښې دسترخوان او غوړولې شو، په دې صورت کښې قوله: قَدِمَ دَمَجْهول ضَيْفَهُ دَه.

او په نورو نسخو کښې دی چې: لَقَدْ مَرَّلَيْتِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَفْرَةً فِيهَا لَحْمٌ، (په دې وخت کښې به د، ۷، ضمیر زید طرف ته راجح وی، او رَسُولُ اللَّهِ، دا به د قَدِمَ د فعل فاعل وی.

(۱) (کشف الباری. کتاب العیض / باب المرأة تحمیل بعد الإضاضة رقم الحدیث ۳۲۹)

(۲) (کشف الباری. کتاب الصلاة / باب التعاؤن فی بناء المسجد رقم الحدیث: ۴۷)

(۳) (کشف الباری. کتاب الوضوء / باب استغایغ الوضوء رقم الحدیث: ۱۳۹)

(۴) (کشف الباری: ۱۲۸/۲)

(۵) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۶) (کشف الباری: کتاب المناقب باب مناقب الأنصار باب حدیث زید بن عمرو بن نفیل رقم الحدیث: ۳۸۲۶)

یعنی رسول کریم ﷺ دسترخوان چې په هغې کښې غوښه وی د زید بن عمرو بن نفیل په خدمت کښې پیش کړو.

تطبیق ابن منیر د دواړو روایاتو په مینځ کښې تطبیق کوی او فرمائی چې هلته موجود خلقو دسترخوان د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې پیش کړو، او بیا نبی کریم ﷺ د زید بن عمرو بن نفیل طرفته وړاندې کړو، او زید خلقو ته مخاطب شو او وې وئیل چې څه د غیرالله د نوم ذبیحه نه خورم. (۱)

سوال: دلته علامه ابن بطال رحمه الله علیه یو سوال او دهغې جواب نقل کړې دې هغه دا چې ظاهر د حدیث نه (چې کله رسول کریم ﷺ ته غوښه زید پیش کړه نو هغوی د خوراک نه انکار او کړو، او وې فرمائیل چې څه دا هغه څاروی غوښه نه خورم کوم تاسو خلقو د بتانو په نوم ذبح کړې وی) دا وهم پیدا کيږي چې ددې نه معلومیږي چې حضور ﷺ به دداسې ځناورو غوښه خورله؟

جواب: ددې جواب دادې چې دا روایت په مَنَائِبِ الْأَنْصَارِ کښې هم موجود دې، او هلته ددې خبرې صراحت دې چې نبی کریم ﷺ هم ددې غوښې خوراک نه لاس اونیولو.

چنانچه دې روایت کښې دی چې:

قوله: فَقَدِمْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَفْرَةً، فَأَلْبَسَ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا، ثُمَّ قَالَ زَيْدٌ: إِنِّي لَسْتُ أَكُلُ

مِمَّا تَذَبْحُونَ عَلَى أَنْصَابِكُمْ... الخ (۲)

یعنی د حضور ﷺ په مخکښې دسترخوان خور کړې شو، نو نبی کریم ﷺ ددې (غوښې) دخورولو نه انکار او کړو، او بیا نبی کریم ﷺ دا غوښه د زید په وړاندې پیش کړه، نو هغه هم ددې دخورولو نه انکار او کړو، او قریش کفار ته مخاطب شو او زید دا جمله او وئیله چې زه هغه غوښه نه خورم کومه چې تاسو د خپلو بتانو په نوم ذبح کوئ.

او زید بن عمرو بن نفیل د جاهلیت په زمانه کښې هم حضور ﷺ ته د نبوت ملاویدو نه وړاندې هم حضور ﷺ نه افضل نه وو، نو هرکله چې زید بن عمرو د غیرالله په نوم د ذبحه شوی ځناور غوښه نه خوړه نو حضور ﷺ چې الله تعالی د نبوت په مقام سره سرفرار کړې وو اود سید الانبیاء مرتبه یې ورته ورکړې وه او ددې دپاره ئې منتخب کړې وو نو حضور ﷺ به د نبوت نه وړاندې بطریق اولی دداسې غوښې خورولو نه انکار کولو (۲) زید بن عمرو بن نفیل زید بن عمرو بن نفیل د مشهور صحابی حضرت سعید بن زید والد محترم دې. حضرت سعید بن زید د عشره مبشره کښې دې، زید بن عمرو بن نفیل د جاهلیت په زمانه کښې د

(۱) الکنزی الکنزی المتواری علی تراجم ابواب البخاری، کتاب الذبائح والصید/باب ما ذبح علی النصب: (ص: ۲۰۵) فتح الباری: ۷۸۶/۱۲، عمدة القاری: ۱۶۹/۲۱

(۲) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب مَنَائِبِ الْأَنْصَارِ بَابُ حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ نَفِيلٍ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۳۸۲۶.

(۳) شرح ابن بطال: ۴۰۸/۵

حضرت ابراهیم علیه السلام په دین باندې وو. (۱)

قوله: نُصِبَ: دنون په ضمی سره او په صاد باندې سکون او ضمه دواړه درست دي، بت ته

وای، ددې جمع اَنْصَاب رازی. (۲)

یو قول دا هم دي چې نصب هغه کانړی ته وای کوم چې مشرکانو بیت الله سره نصب کړې

وو، او د بتانو د نوم ذبیحه به یې په دې کانړی باندې کوله. (۳)

قوله: اَصْنَام: د صنم جمع ده په معنی د بت. (۴)

ترکیب: که د نصب نه مراد کانړی وی نو په دې صورت کښې د اصنام په عطف په نصب

باندې ظاهر دي. لیکن که د نصب نه مراد معبود وی نو دې صورت کښې به د اصنام عطف

نصب باندې تفسیری وی. (۵)

او که د نصب اطلاق په معبود او کانړی دواړو باندې وی نو په داسې صورت کښې به د

اصنام عطف په نصب باندې عطف الخاص علی العام وی. (۶)

قوله: بِأَسْقَلِ بَلَدٍ: (دباء په فتحې، ولام ساکن او د دال په فتحې سره) مکې ته نزدې د

مغرب طرف ته د یو ځانې نوم دي. (۷)

قوله: فَأَيُّ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا: د حضرت زید بن عمرو خوراک نه لاس نیول ددې ویزې په وجه وو

چې هسې نه دا د هغه ځناورو غوښه وی کوم چې کفار د بتانو په نوم ذبحه کوی. او حضور

ﷺ به هم دداسې ځناورو غوښه د نزول وحی نه وړاندې هم نه خوړله. (۸)

دغیر الله په نوم د ذبحه شوی ځناور حکم

① چاته د ایصال ثواب دپاره ځناور ذبح کولی، صدقه وغیره ورکول خو جائز دی. (۹) لیکن

دغیر الله په نوم ځناور ذبح کول چې هغه خوشحاله شی او زما کار اوشی نو دا جائز نه دی.

او د چا په نوم چې یې ذبح کړې ده هغه د الله تعالی نه غلاوه که هر څوک وی که هغه نبی وی

(۱) البدایة والنهاية. ذکر زید بن عمرو بن نفیل ؓ: ۲/۲۵۸. شرح الکرمانی: ۲۰/۹۵. (عمدة القاری: ۲۱/۱۶۹. ارشاد الساری: ۱۲/۲۶۳)

(۲) لسان العرب باب النون: ۱۴/۱۵۵. النهایة لابن اثیر. حرف النون: ۲/۷۴۷. تاج العروس. فصل النون من باب الباء: ۱/۴۸۶. فتح الباری: ۱۲/۷۸۶. عمدة القاری: ۲۱/۱۶۷

(۳) لسان العرب باب: ۱۴/۱۵۵. النهایة لابن اثیر. حرف النون: ۲/۷۴۷. تاج العروس. فصل النون من باب الباء: ۱/۴۸۶

(۴) (لسان العرب باب الصاد: ۷/۴۲۴. النهایة لابن اثیر. حرف الصاد: ۲/۵۵) شرح الکرمانی: ۲۰/۹۶

(۵) الکوثر الجاری: ۹/۱۵۸.

(۶) معجم البلدان ص: ۴۸۰. عمدة القاری: ۲۱/۱۶۹

(۷) شرح الکرمانی: ۲۰/۹۶. ارشاد الساری: ۱۲/۲۶۳

(۸) الدر مع الرد کتاب الحج. باب الحج عن الغیر: ۲/۲۵۶

یا ولی وی، داسې کول جائز نه دی، او دا به په ما اهل به یغیر الله کنبې داخل وی. او د حرام او میتة په حکم کنبې به وی. (١)

⑤ یو صورت دادې چې یو ځناور تقرب الی غیر الله دپاره ذبح کړې شی، یعنی ددې دوینې توپولو نه مقصد تقرب الی غیر الله وی، لیکن په وخت د ذبحې کنبې په دې باندې دالله تعالی نوم واخستې شی، څنگه چې ډیر ناواقفه مسلمانان د بزرگانو او پیرانو په نوم باندې دهغوئ د خوشحالولو دپاره چیلې، چرګ وغیره ذبح کوی، لیکن د ذبح په وخت کنبې په هغې باندې دالله تعالی نوم اخلی، دا ځناور هم حرام دې، د ذبح په وخت کنبې اگر چې په دې باندې دالله تعالی نوم اخستې شوې دې، بیا هم حرام دې. (٢)

⑥ د ځناور ذبح کولو نه علاوه که څه څیز یی د غیر الله په نوم باندې ورکړو، نو داسې کول حرام دی. او کوم څیز چې د غیر الله په نوم ورکړې شوې دې، دهغې خوراک حرام دې. چنانچه د فقه حنفیه په معتبرو کتابونو کنبې دا مسئله په صراحت سره موجوده ده: .
واعلم أن النذر الذي يقع للأموات من أكثر العوام وما يؤخذ من الدراهم والشع والزيت ونحوها إلى ضرائع الأولياء الكرام تقرباً إليهم فهو بالإجماع باطل وحرام (الدر) (قوله باطل و حرام) لوجوه: منها أنه نذر لمخلوق ولا يجوز لأنه عبادة والعبادة لا تكون لمخلوق

ومنها: أن المنذور له ميت والبيت لا يملك ومنها: أنه إن الظن أن الميت يتصرف في الأمور دون الله كفر. (٣)
داکثر عوامو دطرف نه چې مردگانو د نذر دپاره څه اچولې کیږي، او د بزرگانو په مزارونو باندې چې کومې شمعې، رقم وغیره اچولې کیږي، او د هغې مقصد د بزرگانو خوشحالول او دهغوئ تقرب حاصلول وی، دا ټول باتفاق ائمه حرام دی او باطل دی. (او ددې د ناجائز والی او حرام والی باره کنبې فقهاء کرامو څو وجوهات بیان کړې دي) یو داچې مخلوق دپاره نذر منل، حالانکه نذر عبادت دې کوم چې دخالق سره مخصوص دې، دویم دا چې چا دپاره نذر منلې شوې دې هغه مرده دې، نو هغه د یو څیز څنگه مالک کیدیشی، او دریم دا چې دې مری باندې دا اعتقاد هم سالتې شی چې هغه په دنیا کنبې تصرف کوی. (یعنی بزرګ چې په خپله مرضی څه غواړی نو هغه کولې شی) دا عقیده لرل کفر دې.
ترجمة الباب سره مناسب د حدیث دترجمة الباب سره مناسبت ظاهر دې (٤)

١) (الدرمع الرد کتاب الذبائح: ٢١٧/٥، بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد: ٢٤٥/٦، فتاوی عزیزى. مسئله ذبح جانور بنام غیر الله: ٥٠/١، رحیمیه).

٢) فتاوی عزیزى ص ٧٨٤، سعید).

٣) (رد المختار کتاب الصوم: ١٣٩/٢، سعید، حاشیه الطحاوی علی الدر المختار کتاب الصوم، باب ما یفسد الصوم ومالا یفسده: ٤٧١/١، البحر الرئق کتاب الصوم، فصل فی النذر: ٥٢١/٢، حاشیه الطحاوی علی مراقی الفلاح کتاب الصوم، باب ما یلزم الوفاء به: ض: ٦٠٣، الفتاوی العالمکیریه: کتاب الصوم فی المتفرقات: ٢١٦/١)

٤) (عمدة القاری: ١٦٩/٢١)

۱۷- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَلْيَذْبَحْ عَلَيَّ اسْمَ اللَّهِ»

۵۵۰۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ جُنْدَبِ بْنِ سُفْيَانَ الْبَجَلِيِّ، قَالَ: سَمِعْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَطْحَمِيَّةَ ذَاتَ يَوْمٍ، فَإِذَا النَّاسُ قَدْ ذَبَحُوا ضَحَايَاهُمْ قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ، رَأَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُمْ قَدْ ذَبَحُوا قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَقَالَ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيَذْبَحْ مَكَانَهَا أُخْرَى، وَمَنْ كَانَ لَمْ يَذْبَحْ حَتَّى صَلَّيْنَا فَلْيَذْبَحْ عَلَيَّ اسْمَ اللَّهِ»

ترجمه: حضرت جندب بن سفیان البجلی روایت دے فرمائی ہے یوہ ورخ مونزہ رسول کریم ﷺ سرہ قربانی او کرہ، پہ ہفہ ورخ د مونخ نہ ورائندے خینی خلقو خیل خاروی ذبح کری وو، کلہ ہے رسول کریم ﷺ مونخ نہ فارغ شو او خلق بین اوکتل ہے ہغوی مونخ نہ ورائندے خنار ذبح کری دی. نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل: چا ہے دمونخ نہ ورائندے خاروی ذبح کری دے ہفہ دے ددے پہ خانی بل خاروی ذبح کری. او چا ہے زمونزہ مونخ کولو پورے خاروی ذبح کری نہ وو، ہفہ تہ پکار دی ہے داللہ تعالیٰ پہ نوم باندے ذبح او کری. تراجم رجال:

قوله: قُتَيْبَةُ: دا راوی شیخ الاسلام ابو رجاء قتیبہ بن سعید بن جمیل بن طریف ثقفی رحمۃ اللہ علیہ دے، ددوی تفصیلی حالات پہ کِتَابُ الْإِيمَانِ بَابُ إِقْسَامِ السَّلَامِ مِنَ الْإِسْلَامِ کِنْسِي تیر شوی دی. (۱)

قوله: أَبُو عَوَانَةَ: دا راوی ابو عوانہ رضاح بن عبداللہ یشکری رحمۃ اللہ علیہ دے، ددوی تفصیلی حالات پہ ہَذِهِ الرَّسْمِ کِنْسِي تیر شوی دی. (۲)

قوله: الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ: دا راوی ابوقیس الأسود بن قیس العبیدی الکوفی رحمۃ اللہ علیہ دے. ددوی تفصیلی حالات پہ ہَذِهِ الرَّسْمِ کِنْسِي تیر شوی دی. (۳)

قوله: جُنْدَبِ بْنِ سُفْيَانَ: دا راوی ابو عبداللہ جندب بن عبداللہ بن سفیان البجلی ہے دے. ددوی حالات پہ کِتَابُ الْعِيدِ کِنْسِي تیر شوی دی. (۴)

تشریح: دا حدیث پہ کِتَابُ الْعِيدِ / بَابُ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ کِنْسِي تیر شوے دے. (۵) او د قربانی د وخت پہ بارہ کِنْسِي تفصیل بہ انشاء اللہ ورائندے پہ کِتَابُ الْأَضَاحِ / بَابُ مَنْ ذَبَحَ

(۱) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۲) (کشف الباری: ۴۳۴/۱)

(۳) (کشف الباری: کِتَابُ الْعِيدِ / بَابُ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ رقم الحدیث: ۹۸۵)

(۴) (کشف الباری: کِتَابُ الْعِيدِ / بَابُ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ رقم الحدیث: ۹۸۵)

(۵) (کشف الباری: کِتَابُ الْعِيدِ / بَابُ كَلَامِ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ فِي خُطْبَةِ الْعِيدِ رقم الحدیث: ۹۸۵)

قَبْلِ الصَّلَاةِ أَحَادَ كُنْبِي رَاشِي.

د ترجمه الباب فائده او مقصد: یو باب وړاندې تَسْبِيحَ عَلَى النَّبِيَّةِ تیر شوې دې، دلته یې دوباره راوړې دې، دا په ظاهره تکرار معلومیږي.

علامه ابن المنیری رحمه الله علیه فرماني چې امام بخاری رحمه الله علیه دې باب نه پس مذکوره ترجمه الباب قائم کړې دې او دې طرف ته یې اشاره کړې ده چې بسم الله هیرونکی، بسم الله لره پرېښودونکی نه دې. په دې وجه یې قَلَيْدُهُمْ عَلَى اسْمِ اللَّهِ او فرمائیل، فلیسم یې اونه فرمائیل.

یعنی د مسلمان د ذبح کولو اصل وجه داده چې هغه دالله تعالی په نوم وی. (۱) لکه څنگه چې

د سنن بیهقی په یو روایت کښې دی چې یو سړی نبی کریم ﷺ نه تپوس او کړو: الرَّجُلَ مَا

يَذْبَحُهُ وَيَتَسَّى أَنْ يُسَيَّ بِمَا قَالَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اسْمُ اللَّهِ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ". (۲)

یعنی مونږ کښې یو کس څاروي ذبح کوي، او دالله تعالی نوم اخستل ترې هیر شي، نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل: چې دالله تعالی نوم په هر مسلمان باندې دې.

شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمه الله علیه دې توجیه لره وجیه گرزولې ده (۳)

ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت د حدیث آخر قَلَيْدُهُمْ عَلَى اسْمِ

الله په وجه دې. (۴)

۱۸- بَابُ مَا أَتَاهُ الدَّمُ مِنَ الْقَصَبِ وَالْمَرْوَةِ وَالْحَدِيدِ

حدیث نمبر ۵۱۸۲/۵۱۸۳

۵۵۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ نَافِعٍ، سَمِعَ ابْنَ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، يُخْبِرُ ابْنَ عُمَرَ، أَنَّ أَبَاهُ، أَخْبَرَهُ: أَنَّ جَارِيَةً لَهُمْ كَانَتْ تَرْعِي غَنَمَ إِسْلَمٍ، فَأَبْصَرَتْ بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِهَا مَوْتًا، فَكَسَرَتْ عَجْرًا فَذَبَحَتْهَا، فَقَالَ لِأُفْلِهِ: لَا تَأْكُلُوا حَتَّى [ص: ۱۰۰] أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْأَلَهُ - أَوْ حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيْهِ مِنْ بَيْتِهِ - «فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَوْ بَعَثَ إِلَيْهِ - فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَكْلِهَا»

ترجمه وړمېې روایت د حضرت نافع ﷺ دې، هغوی د عبد الله بن كعب نه یا د عبد الرحمن بن كعب نه واوړیدل، هغه حضرت عبد الله بن عمر ﷺ نه او وئیل چې دهغه پلار كعب دوی ته خبر ورکړو چې دهغه یوې وینځې به غر کښې چیلی څرولې، هغې په رمه کښې یوه چیلی ته

(۱) الكنزی المتواری علی تراجم ابواب البخاری، کتاب الذبائح والصید/باب قول النبی صلی الله علیه وسلم قَلَيْدُهُمْ عَلَى اسْمِ اللَّهِ: ص: ۲۰۶. عمدة القاری: ۱۷۰/۲۱

(۲) السنن الکبری للبیهقی، کتاب الصید والذبائح، باب من ترک التَّسْبِيحَ وَهُوَ مِمَّنْ تَعَلُّ ذَبِيحَتُهُكَ (۴۰۲/۹)

(۳) الابواب والتراجم: ۹۲/۲

(۴) عمدة القاری: ۱۷۰/۲۱

خیال شو چې قریب المرگ وه، نو هغې یو کانړې راواخستو او دا چیلې یې ذبح کړه، نو کعب خپل کور والو ته اووئیل چې دا مه خورنې تر کومې پورې چې څه پخپله نبی کریم ﷺ ته ورشم یا څوک اولیېږم چې تپوس او کړی، پس حضرت کعب ﷺ پخپله د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شو، یا یې څوک اولیېږل او تپوس یې اوکړو، نو حضرت نبی کریم ﷺ ددې د خوراک حکم ورکړو.

٥٥٠٢ - حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ بَنِي سَلَمَةَ أَخْبَرَ عَبْدَ اللَّهِ: أَنَّ جَارِيَةَ لِكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ تَزَعَى غَمَّالَهُ بِالْجَبِيلِ الَّذِي بِالسُّوقِ، وَهُوَ سَلَمٌ، فَأَصِيبَتْ شَاةٌ، فَكَسَرَتْ حَجْرًا فَدَبَحَتْهَا بِهِ، «فَدَكَرُوا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَهُمْ بِأَكْلِهَا»

دویم روایت حضرت نافع، د بنو سلمه د یو کس نه روایت کوی چې عبدالله اووئیل چې د مالک یوې وینځې به په وړوکی غر چې په سوق کښې په مقام سلع باندې دې، دده چیلې خړولې، یوه چیلې بيماره شوه، نو هغې وینځې یو کانړې راواخستو او دا یې ذبح کړه. خلقو دا خبر نبی کریم ﷺ ته ورکړو نو نبی کریم ﷺ ددې د خوراک حکم ورکړو.

٥٥٠٣ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَيْسَ لَنَا مَدَى، فَقَالَ: «مَا أَنْهَرَ الدَّمَ وَذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ فَكُلْ، لَيْسَ الطُّفْرُ وَالسِّنُّ، أَمَّا الطُّفْرُ فَمَدَى الْحَبَشَةِ، وَأَمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ» وَنَدَّ بَعِيرٌ فَنَبَسَهُ، فَقَالَ: «إِنَّ هَذِهِ الرِّبْلُ أَوَابِدُ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ، فَمَا غَلَبَكُمْ مِنْهَا فَأَصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا»

دریم روایت د حضرت رافع دې، هغه د خپل نیکه نه روایت کوی چې هغوی اووئیل چې ای دالله رسوله ﷺ! مونږ سره چاره نشته دې، نبی کریم ﷺ ورته او فرمائیل: کوم څیز چې وینه تویوی او په هغې باندې دالله تعالی نوم اخستې شوې وی نو هغه خوره، په دې شرط چې نوك او غاښ نه وی، نوك د حبشیانو چاره ده، او غاښ هډوکۍ دې اویو اوښ او تښتیدو، چا دا په غشی اوویشتو. نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل په دې ځناورو کښې هم د وحشی ځناورو په پشان او تریدونکی ځناور وی، نو که په تاسو کښې څوک په دوی باندې غالب شی نو دوی سره هم داشان کونی

تواجم رجال:

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ: دا راوی ابو عبدالله محمد بن ابی بکر بن علی بن عطاء بن مقدم المقدمی الشقی البصری رحمة الله عليه دې ددوی حالات په کتاب الصلاة/باب المساجد علی طریق المدينة کښې تیر شوی دی. (١)

قوله: مُعْتَمِرٌ: دا راوی ابو محمد معتمر بن سلیمان بن طرخان تیمی بصری رحمة الله عليه دې،

(١) (كشَفُ البَّارِي: كِتَابُ الصَّلَاةِ/بَابُ الْمَسَاجِدِ الَّتِي عَلَى طَرُقِ الْمَدِينَةِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ٤٨٣)

ددوی حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ / بَابُ مَنْ عَسَّ بِالْعِلْمِ كَثُورًا وَدُونَ كَثُورِ كِنْسِي تِير شوی دی. (١)
 قوله: عُبَيْدُ اللَّهِ: دا راوی عبید الله بن عمر بن حفص بن عاصم بن عمر بن الخطاب القرشی
 العدوی رحمه الله علیه دی. ددوی حالات په كِتَابِ الْوُضُوءِ / بَابُ التَّيَكُّمِ فِي الْبُيُوتِ كِنْسِي تِير
 شوی دی. (٢)

قوله: ثَالِعٌ: دا د مدينې منورې مشهور عالم او مفتی نافع مولى بن عبد الله بن عمر القرشى
 العدوی رحمه الله علیه دی. ددوی حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ / بَابُ ذِكْرِ الْعِلْمِ وَالْفَتْحِيَالِ التَّسْجِدِ كِنْسِي
 تِير شوی دی. (٣)

قوله: أَبُو كَعْبٍ: دا راوی عبد الرحمن بن كعب يا عبد الله بن كعب دي، حافظ ابن حجر رحمه
 الله عليه عبد الرحمن راجح گرزولې دي. (٤) د عبد الرحمن پورا نوم ابو الخطاب عبد الرحمن
 بن كعب بن مالك الانصارى السلمى المدنى رحمه الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابِ
 الْوَصَايَا / بَابُ إِذَا تَصَدَّقْتَ، أَوْ لَقَّ بِقَفْصٍ مَالِيهِ، كِنْسِي تِير شوی دی. (٥) كِتَابِ الْوَصَايَا / بَابُ إِذَا تَصَدَّقْتَ، أَوْ
 لَقَّ بِقَفْصٍ مَالِيهِ، رقم الحديث: ٣٤٥٤

قوله: أَبُو عُمَرَ: دا راوی حضرت عبد الله بن عمر الخطاب ؓ دي، ددوی تفصیلی حالات په
 كِتَابِ الْإِيمَانِ / بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنْفَى الْإِسْلَامُ عَلَى مَنْ هَمَّ بِتِير شوی دی. (٦)
 قوله: مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ: دا راوی ابو سلمه موسى بن اسماعيل التبوذكي البصري رحمه
 الله عليه دي. ددوی حالات په بَدْءِ النَّوْحِي كِنْسِي تِير شوی دی. (٧)

قوله: جُوَيْرِيَةٌ: دا راوی ابوسماء جویریة بن اسماء بن عبید بن مخارق الصنعبی البصری رحمه
 الله علیه دي. ددوی حالات په كِتَابِ الْفُسْلِ / بَابُ الْجُنْبِ يَتَوَضَّأُ ثُمَّ يَتَأَمُّ كِنْسِي تِير شوی دی. (٨)
 قوله: عَبْدَانٌ: دا راوی عبد الله بن عثمان بن جبلة بن ابي رواد المروزي رحمه الله عليه دي.
 ددوی حالات په كِتَابِ الْوُضُوءِ / بَابُ الْإِسْتِنْشَارِ فِي الْوُضُوءِ كِنْسِي تِير شوی دی. (٩)

(١) (كشْفُ الْبَارِي: ٥٩٠)

(٢) (كشْفُ الْبَارِي: كِتَابُ الْوُضُوءِ / بَابُ التَّبَرُّزِ فِي الْبُيُوتِ رقم الحديث: ١٤٨)

(٣) (كشْفُ الْبَارِي: ٤/٦٥١)

(٤) (فتح الباري: ١٢/٧٨٧)

(٥) (كشْفُ الْبَارِي)

(٦) (كشْفُ الْبَارِي: ١/٦٣٧)

(٧) (كشْفُ الْبَارِي: ١/٤٣٣)

(٨) (كشْفُ الْبَارِي: كِتَابُ الْفُسْلِ / بَابُ الْجُنْبِ يَتَوَضَّأُ ثُمَّ يَتَأَمُّ (رقم الحديث: ٢٨٩)

(٩) (كشْفُ الْبَارِي: كِتَابُ الْوُضُوءِ / بَابُ الْإِسْتِنْشَارِ فِي الْوُضُوءِ رقم الحديث: ١٦١)

قوله: أبي: دا راوى عثمان بن جبلة بن ابي رواد رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په كتاب

الوضوء/باب إذا ألقى على ظهر المصلى قذراً أو جيفة، لم تفسد عليه صلاته كنبى تير شوى دي (١)

قوله: شعبة: دا امير المؤمنين فى الحديث شعبة بن الحجاج بن الورد عتكى واسطى بصرى

رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په كتاب الإيمان/باب: المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده

كنبى تير شوى دي (٢)

قوله: سعيد: دا راوى سعيد بن مسروق ثورى كوفى رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په

كتاب الأذان باب من شك إمامه إذا طوّل كنبى تير شوى دي (٣)

قوله: عباية: دا راوى عباية بن رفاعه بن رافع بن خديج الانصارى رحمة الله عليه دي. ددوئ

حالات په كتاب الجعنة كنبى تير شوى دي (٤)

تشریح: دباب رومبې او دويم حديث په كتاب الوكالة/باب إذا أبصر الراعى أو الوكيل شاةً تئوت كنبى

تير شوى دي (٥)

او دريم حديث په كتاب الشركة/باب لئمة الغنم كنبى تير شوې دي (٦) او خو باب به وړاندي هم

ددې تفصيل تير شوى دي.

قوله: القصب: دقاف اود صابه فتحې سره، بانرس ته وائى (٧)

قوله: والمروية: دميم په فتحې سره او دراء ساكن، سين كانړى ته وائى (٨)

بانرس، كانړى وغيره سره د ذبحې كولو حكم: بانرس، كانړى، اوسپنې او هر هغه خيز چې

تيرة وى او وينه تويوى، سوا د نوك او غابن نه د نوك او غابن باره كنبى تفصيل وړاندي

راروان دي، دې خيزونو سره ذبح كول بالاتفاق جائز دي (٩)

حديث نه د ترجمة الباب ثبوت: روايات باب كنبى د قصب او مروه ذكر نشته دي، البته نورو

(١) (كشف الباري: كتاب الوضوء/باب إذا ألقى على ظهر المصلى قذراً أو جيفة، لم تفسد عليه صلاته رقم الحديث-٢٤٠)

(٢) (كشف الباري: ١/٦٧٨)

(٣) (كشف الباري: كتاب الأذان باب من شك إمامه إذا طوّل (رقم-٧٠٥)

(٤) (كشف الباري كتاب الجعنة/باب المئسى إلى الجعنة رقم الحديث-٩٠٧)

(٥) (كتاب الوكالة/باب إذا أبصر الراعى أو الوكيل شاةً تئوت رقم الحديث-٢٣٠٤)

(٦) (كشف الباري كتاب الشركة/باب فئمة الغنم رقم الحديث: ٢٤٨٨)

(٧) لسان العرب باب القاف: ١٧٦/١١، القاموس الوحيد: ص: ١٣١٦)

(٨) لسان العرب باب الميم: ٨٩/١٣، النهاية لابن أثير، حرف الميم: ٢/٢٥٤)

(٩) المغنى لابن قدامة كتاب الصيد والذباح: ٣١٧/٩، المجموع شرح المذهب كتاب الصيد والذباح: ٨٣/٩ إكمال المعلم بفوائد مسلم، كتاب الأضاحي، باب جواز الذبح ما أنهر الدم: ٤٢١/٦، شرح مختصر الطحاوى، كتاب الصيد والذباح: ٧/٢٢٣)

روایاتو کنبی ددی ذکر شته دی. امام بخاری رحمة الله عليه غالباً هم دهغه روایاتو طرفته اشاره کړې ده او ترجمه الباب کنبی بین ددی ذکر کړې دی ځکه چې هغه روایات د امام بخاری رحمة الله عليه په شرط نه دی.

چنانچه الجامع الصحيح لمسلم کنبی د حضرت رافع بن خدیج ؓ په روایت کنبی د لَيْسَتْ مَعَنَا مَدَى نَه پَس دا اضافه ده اَلْتَدْبِهُمُ بِالْقَصَبِ (۱)، آیا مونږ بانږس سره ذبح او کړو. داشان د سنن نسائی اود سنن ابن ماجه په یو روایت کنبی د ذبح بالمروء ذکر دی. محمد بن صفوان نه روایت دی:

أَنَّهُ: أَصَابَ أَرْكَبَيْنِ، وَتَمَّ بِحَدِّ حَدِيدَةٍ يَذُبُّهُمَا بِهِ فَنَذَاهُمَا بِمَرَدَةٍ، فَلَمَّا لَيْسَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَعَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّي اصْطَلْتُ أَرْكَبَيْنِ، فَلَمْ أَجِدْ حَدِيدَةً أَذْكِيهُمَا بِهِ فَنَذَيْتُهُمَا بِمَرَدَةٍ أَفَأَكُلُ؟ قَالَ: «كُلْ» (۲).
یعنی: هغوی دوه سوي ښکار کړې، او چاره وغیره یی بیا نه مونده چې هغې سره دا ذبح کړی، نو هغوی مروء (سپین کانړی) سره هغه ذبح کړې، نو هغوی د نبی کریم ﷺ په خدمت کنبی حاضر شوه، او وې وئیل چې ای د الله رسول ﷺ! ما دوه سوي ښکار کړې، او دهغې د ذبح کولو دپاره د اوسپنې څه ټکړه وغیره نه وه، نو هغه مې مروء (کانړی) سره ذبح کړې. آیا څه دا خوړلې شم؟ نو نبی کریم ﷺ ورته او فرمائیل: وې خوره. امام حاکم ددی روایت تصحیح کړې ده. (۳)

دویمه وجه: او یاد حدیث ترجمه الباب سره مناسبت په دې اعتبار سره دی چې حدیث کنبی مطلقاً په کانړی سره د ذبحې کولو ذکر دی، او په ترجمه الباب کنبی په مروء سره د ذبحه کولو ذکر دی. او دا مروء هم کانړی دی. او امام بخاری رحمة الله عليه ترجمه الباب کنبی مروء ذکر کولو نه خاص کانړی مراد نه اخلی بلکه جنس کانړی ترې مراد دی. (۴)

او پاتې شوه خبره د ترجمه الباب د جز حدید، اوسپنې سره د ذبحه کولو سره د حدیث مناسبت، نو هغه د باب آخری روایت کنبی داشان ثابت دی چې په هغې کنبی د لَيْسَتْ مَعَنَا مَدَى الفاظ دی. یعنی مونږ سره چاره نشته دی. دهغې نه معلومیږی چې په هغه زمانه کنبی چارې سره د ذبحه کولو معمول وو لکه څنگه چې نن هم دی. (۵)
قوله: أَنَّ جَارِيَةَ لَهُمْ كَانَتْ تَرْعَى غَنَاءَ سَلِيمٍ: حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې ددی جاریه نوم ماته معلوم نشو. (۶)

(۱) الجامع الصحيح لمسلم كتاب الاضاحی باب جواز الذبح بكل ما نهر الدم: ۱۵۷/۲

(۲) سنن النسائی كتاب الاضاحی باب اباحه الذبح بالمروء: ۲۰۵/۲. ابواب الذبائح باب ما ذكى به: ۲۲۹/۲

(۳) المستدرک للحاکم كتاب الذبائح: ۲۶۳/۴

(۴) فتح الباری: ۷۸۷/۱۲. عمدة القاری: ۱۷۱/۲۱

(۵) فتح الباری: ۷۸۷/۱۲

(۶) فتح الباری: ۷۸۷/۱۲

قوله: سَلِمَ سَلَع دسین په فتحی او د لام په سکون او فتحی د وارو سره منقول دې په مدینه منوره کښې دیو غرنوم دې (۱)

قوله: عَنْ نَافِعٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ بَنِي سَلَمَةَ: د دویم روایت د سندباره کښې علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی:

وإسناد الحديث مجهول لأن مجهول الرجل غير معلوم وقيل: هو ابن كعب بن مالك السلمي الأنصاري (۲)
د حدیث سند مجهول دې، ځکه چې د حدیث په سند کښې رجل غیر معلوم دې چې دا څوک دې، البته یو قول دادې چې د رجل نه مراد ابن کعب بن مالک انصاری دې.
حدیث نمبر ۵۱۸۵ تا ۵۱۸۶ صفحه نمبر ۱۰۰

۱۹- بَابُ ذَبِيحَةِ الْمَرْأَةِ وَالْأَمَةِ

۵۵۳- حَدَّثَنَا صَدَقَةٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ امْرَأَةً ذَبَحَتْ شَاةً بِحَجْرٍ، «فَسَلَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَأَمَرَ بِأَكْلِهَا» وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنَا نَافِعٌ، أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلًا، مِنَ الْأَنْصَارِ: يُخْبِرُ عَبْدَ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّ جَارِيَةَ لِكَعْبٍ: بِهَذَا

ترجمه: حضرت ابن کعب د خپل پلار کعب ؓ نه روایت کوی: چې یوې ښځې په کانری سره چیلی ذبح کړه، نبی کریم ؐ نه ددې متعلق تپوس اوشو نو حضرت نبی کریم ؐ ددې د خورلو حکم ورکړو.

۵۵۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنَ الْأَنْصَارِ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ سَعْدٍ أَوْ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ، أَخْبَرَهُ: أَنَّ جَارِيَةَ لِكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ كَانَتْ تَرْعَى غَنَمًا يَلْمُ، فَأَصِيبَتْ شَاةٌ مِنْهَا، فَأَدْرَكْتَهَا فَذَبَحْتَهَا بِحَجْرٍ، فَسَلَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «كُلُّوهَا»

دویم روایت د حضرت معاذ بن سعد یا د سعد بن معاذ دې، فرمائی: چې د کعب بن مالک وینځې به په مقام سلع کښې چیلی څرولې، دې چیلو کښې یو بیمار شوه، او دې وینځې دا چیلی ژوندی بیا موند، پس دا یې په کانری سره ذبح کړه، بیا نبی کریم ؐ نه تپوس او کړې شو نو نبی کریم ؐ او فرمائیل چې دا او خورنې تراجم رجال:

قوله: صَدَقَةٌ دا راوی ابو الفضل مروزی رحمه الله علیه دې ددوئ حالات په کتاب العلم / باب العلم والعقبة باللیل کښې تیر شوی دی (۳)

(۱) فتح الباری: ۷۸۸/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۲/۲۱، شرح الکرمانی: ۹۷/۲۰، إرشاد الساری: ۲۶۵/۱۲

(۲) شرح الکرمانی: ۹۸/۲۰، عمدة القاری: ۱۷۲/۲۱

(۳) (کشف الباری: ۳۸۸/۴)

قوله: عَبْدَةَ: دا راوی عبدة بن سلیمان بن حاجب بن زرارہ کلابی کوفی رحمۃ اللہ علیہ دی
ددوی حالات پہ کِتَابُ الْإِيمَانِ/بَابُ تَوَلِّىِ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَا أَهْلُكُمْ بِاللّٰهِ». وَأَنَّ التَّعْرِفَةَ فِعْلُ
الْقَلْبِ كُنْسِي تِير شوی دی. (۱)

قوله: عَبِيدُ اللَّهِ: دا راوی عبید اللہ بن عمر بن حفص بن عاصم بن عمر بن الخطاب القرشی
العدوی العمری رحمۃ اللہ علیہ دی. ددوی حالات پہ کِتَابُ الوُضُوءِ/بَابُ التَّبَلُّغِ فِي الْبَيْوتِ کُنْسِي تیر
شوی دی. (۲)

قوله: نَافِعٍ: دا د مدینہ منورہ مشہور عالم او مفتی نافع مولی بن عبد اللہ بن عمر القرشی
العدوی رحمۃ اللہ علیہ دی. ددوی حالات پہ کِتَابُ الْعِلْمِ/بَابُ ذِكْرِ الْعِلْمِ وَالْفُقَيْتَابِي الْمَسْجِدِ کُنْسِي
تیر شوی دی. (۳)

قوله: أَبِي كَعْبٍ: دا راوی ابو الخطاب عبد الرحمن بن کعب بن مالک الانصاری السلمی رحمۃ
اللہ علیہ دی ددوی حالات پہ کِتَابُ الوَصَايَا/بَابُ إِذَا تَصَدَّقْتَ، أَوْ وَثَّفَ بَعْضَ مَالِهِ، کُنْسِي تیر شوی
دی. (۴)

قوله: أَبِيهِ: دا راوی حضرت کعب بن مالک بن ابی کعب انصاری ؓ دی. ددوی حالات پہ
کِتَابُ الصَّلَاةِ/بَابُ الصَّلَاةِ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ کُنْسِي تیر شوی دی. (۵)

قوله: إِسْمَاعِيلُ: دا ابو عبد اللہ اسماعیل بن ابی اویس عبد اللہ بن عبد اللہ بن اویس بن مالک
اصبحی مدنی رحمۃ اللہ علیہ دی. ددوی حالات پہ کِتَابُ الْإِيمَانِ/بَابُ تَفَاوُلِ أَهْلِ الْإِيمَانِ فِيهِ،
وَرُجْعَانِ أَهْلِ الْيَمَنِ فِيهِ کُنْسِي تیر شوی دی. (۶)

قوله: مَالِكُ: دا امام مالک بن انس بن ابی عامر الاصبحی المدنی رحمۃ اللہ علیہ دی. ددوی
حالات پہ بَدْءُ الْوَسْطِيِّ کُنْسِي تیر شوی دی. (۷)

(۱) (کشف الباری: ۹۴/۲)

(۲) (کشف الباری: کتاب الوضوء/باب التبرؤ فی البیوت رقم الحدیث: ۱۴۸)

(۳) (کشف الباری: ۶۵۱/۴)

(۴) (کشف الباری کتاب الوصایا/باب إذا تصدق. أو وثف بعض ماله. رقم الحدیث: ۲۷۵۷)

(۵) (کشف الباری: کتاب الصلوة/باب الصلوة إذا قدم من سفر رقم الحدیث: ۴۴۳)

(۶) (کشف الباری: ۲۳۴/۱)

(۷) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

(۸) (کشف الباری: ۲۹۰/۱)

قوله: مُعَاذِ بْنِ سَعْدٍ: دا راوی معاذ بن سعد یا سعد بن معاذ انصاری رضی اللہ عنہ دی. (١) اودا صحابی دی. (٢) صحاح سته کنبی امام بخاری رحمة الله عليه ددوی نه روایت کړې دی (٣)

تشریح: د باب حدیث په کتاب الوکالة/باب إذا أبصرَ الرَّاعِي أو الوَكِيلُ شاةً تَمُوتُ كُنْبِي تير شوي دي. (٤) او ماقبل باب کنبی هم تير شوي دي.

دترجمة الباب مقصد: امام بخاری رحمة الله عليه داترجمه الباب قائم کړې دي او په هغه خلقوین رد کړې دي کوم چې د بنخي ذبيحي ته ناجائز وائی. (٥)

دبنخي د ذبيحي حکم: د جمهورو فقهاؤ په نزد که بنخي ته د ذبيحي طريقه ورخی نو ددي ذبيحه بلا کراحت جائز ده. (٦)

محمد بن عبد الحكم د سامام مالك رحمة الله عليه نه دذبيحة المرأة کراحت نقل کړې دي ليکن المدونة کنبی مطلقا جواز منقول دي. (٧)

چنانچه په روایت کنبی د بنخي د ذبيحي ذکر دي. لهذا که بنخه کبیره وي او که یا صغیره، آزاده وي او که یا وينخه، طاهره وي یا غير طاهره، ددي ذبيحه جائز ده خکه چې نبی کریم ﷺ د بنخي د ذبح شوي چيلي د خوراک حکم ورکړو، بغير د تفصيل پوښتلو نه چې هغه بنخه څنگه ده. (٨)

قوله: وقال الليث:

دتعليق تخريج: د ليث تعليق لره اسماعيلي موصولا نقل کړې دي. (٩)

قوله: عَنْ مُعَاذِ بْنِ سَعْدٍ أَوْ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ: راوی ته شك دي چې سعد بن معاذ دي او که معاذ بن سعد دي.

علامه کرمانی رحمة الله عليه فرمائی: چې معاذ او سعد دواړه صحابه دي، او الصحابة کلم

(١) الإصابة في تمييز الصحابة رقم الترجمة: ٨٠٤٤. ٤٢٨/٣. تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٣٥٥. ١٩١/١٠. تقريب التهذيب رقم الترجمة: ٦٧٥٥. ١٩٢/٢. تهذيب الكمال رقم الترجمة: ٦٠٢٧. ١٢٣/٢٨.

(٢) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٣٥٥. ١٩١/١٠. الكاشف رقم الترجمة: ٥٥٧٦. ١٣٥/٣. تقريب التهذيب رقم الترجمة: ٦٧٥٥. ١٩٢/٢.

(٣) موسوعة رجال الكتب التسعة: ٥٧١/٣.

(٤) (كشف الباری كتاب الوکالة/باب إذا أبصرَ الرَّاعِي أو الوَكِيلُ شاةً تَمُوتُ رقم الحديث: ٢٣٠٤)

(٥) فتح الباری: ٧٨٨/١٢. عمدة القاری: ١٧٣/٢١.

(٦) فتح الباری: ٧٨٩/١٢. عمدة القاری: ١٧٣/٢١. كتاب الأم كتاب الصيد والذبائح. باب الذبيحة وفيه من يجوز ذبيحه: ٥٢٥/٥. المغني لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ٣٢٠/٩. التوضيح: ٤٤١/٢٦. شرح ابن بطال: ٤١٢/٥.

(٧) عمدة القاری: ١٧٣/٢١. المدونة الكبرى: كتاب الذبائح: ٦٧/٢. المنتقى شرح مؤطا امام مالك. كتاب الذبائح الباب الرابع في بيان محل الذكاة: ٢١٩/٤.

(٨) فتح الباری: ٧٩٠/١٢. إرشاد الساری: ٢٦٧/١٢.

(٩) عمدة القاری: ١٧٣/٢١. التوضيح لشرح الجامع الصحيح: ٤٤٥/٢٦.

عدول، لهذا حضرت سعد وی اوکه معاذ، دې سره په روایت هیڅ اثر نه پریوزی. (۱)
خو د علامه عینی رحمة الله علیه رانې داده چې معاذ بن سعد او سعد بن معاذ دوه نه دی،
بلکه یو دی، صرف په دې خبره کښې تردد دې، چې معاذ خوې دې او سعد والد یا سعد
خوې او معاذ والد ددوئ پلار دې. هم په دې وجه الاستیعاب کښې د معاذ بن سعد ذکر
نشته دې. (۲)

ترجمة الباب سره مناسب: د حدیث ترجمة الباب سره مناسبت ظاهر دې. (۳)

۲۰- بَابُ لَا يُذَكِّي بِالسِّنِّ وَالْعَظْمِ وَالظُّفْرِ

حدیث نمبر ۵۱۸۷

۵۵۰۶- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سَفِيَانُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبَّادَةَ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ،
قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُّ - يَعْنِي - مَا أَنْهَرَ الدَّمَ، إِلَّا السِّنَّ وَالظُّفْرَ»

ترجمه: د حضرت رابع بن خديج رضي الله عنه روایت دې چې نبی کریم ﷺ او فرمانیل خورنی، (هغه
خیز سره ذبحه شوی خنور) کوم چې وینه تویوی، سواد غاښ او نوک نه.
تراجم رجال:

قوله: قَبِيصَةُ. دا راوی ابو عامر بن قبيصة بن عقبه بن محمد بن سفيان الكوفي رحمة الله عليه
دې. ددوئ مفصل حالات په کتاب الإيتان عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/بَابُ مَا جَاءَ فِي عِلْمَةِ
الْمُتَافِقِ كُنْبِي تير شوی دی. (۴)

قوله: سَفِيَانُ: دا مشهور امام حدیث ابو عبد الله سفيان بن مسروق كوفي رحمة الله عليه دې.
د دوئ حالات په کتاب الإيتان/بَابُ عِلْمَةِ الْمُتَافِقِ كُنْبِي تير شوی دی. (۵)

قوله: أَبِيهِ: دا راوی سعيد بن مسروق ثوري كوفي رحمة الله عليه دې ددوئ حالات په کتاب
ابواب الأذان/بَابُ مَنْ شَكَا إِمَامَهُ إِذَا طَوَّلَ كُنْبِي تير شوی دی. (۶)

قوله: عَبَّادَةَ بْنِ رِفَاعَةَ: دا راوی عباد بن رفاعه بن رافع بن رافع خديج الانصاري رحمة الله
عليه دې، ددوئ حالات په، کتاب الجمعة كُنْبِي تير شوی دی. (۷)

(۱) شرح الكرماني: ۹۹/۲۰

(۲) عمدة القاري: ۱۷۳/۲۱

(۳) عمدة القاري: ۱۷۳/۲۱

(۴) (كشف الباري: ۲۷۵/۲)

(۵) (كشف الباري: ۲۷۸/۲)

(۶) (كشف الباري: كتاب ابواب الأذان/بَابُ مَنْ شَكَا إِمَامَهُ إِذَا طَوَّلَ رَقْمَ الْعَدِيثِ: ۷۰۵)

(۷) (كشف الباري كتاب الجمعة بَابُ الْمَشْيِ إِلَى الْجُمُعَةِ رَقْمَ الْعَدِيثِ: ۹۰۷)

قوله: رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ: دا راوی ابو عبد الله رافع بن خديج بن عدی الانصاری الحارثی ؓ دی

ددوی حالات په، کتاب مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ، کښې تیر شوی دی. (۱)

تشریح: د باب حدیث په کتاب الشَّرْكَهَ بَابُ قِسْمَةِ الْغَنَمِ کښې تیر شوی دی. (۲)

امام بخاری رحمه الله علیه په السن باندې د العظم عطف کړې دي او سن خاص هډوکي دي
داشان بیایي په العظم باندې د الظفر عطف کړې دي، او الظفر هم خاص هډوکي دي ځکه یې
د داسې عطف انداز اختیار او فرمائیلو.

لیکن علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی: چې صحیح خبره داده چې غابونو او نوکونه
هډوکي دي، او دلته د العظم عطف په السن باندې عطف العام علی الخاص دي، دا شان د

الظفر عطف په العظم باندې عطف الخاص علی العام دي. (۳)

غابونو او نوکونو سره د ذبح کولو حکم: په دې خبره خو اتفاق دي چې که نوکونو او غابونو
نه علاوه بل تیره خیز سره وینه توې شي که اوسپنه وي یا کانړی یا لرگي، هغې سره ذبح
جائز ده. (۴) البته په دې کښې د احنافو اختلاف دي چې نوک، غابن او هډوکي سره ذبح کول
جائز دي که نه؟

د احنافو مذهب: د احنافو په نزد په غابن او نوک سره د ذبح کولو باره کښې دا تفصیل دي
چې که نوک او غابن که د بدن نه جدا نه وي او دې سره چا یو ځناور ذبح کړو نو دا ذبح به
درست نه وي، او که د بدن نه جدا دی نو ذبح درست ده. (۵)

البته په نوک او غابن سره ذبح کول اگر که د بدن نه جدا وي، همداشان په هډوکي سره به ذبح
کول مکروه وي. ځناور ته تکلیف ورکول او په دې کښې د جزء انسان استعمالیدو په وجه (۶)
دلیل: د احنافو حضراتو دلیل د حضرت عدی بن حاتم ؓ روایت دي:

عَالٍ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ أَحَدُنَا أَصَابَ صَيْدًا وَلَيْسَ مَعَهُ سِكِّينٌ أَيْدِيَهُمْ بِالْمَرْوَةِ وَشِقَّةِ الْعَصَا، فَقَالَ:
«أَمْرٌ الدَّمِ بِمَا شِئْتَ، وَإِذَا كَرِهْتَ اسْمَ اللَّهِ هَرَجَلٌ» (۷)

(۱) (کشف الباری کتاب مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ / بَابُ وَتُّ الصَّفْرَبِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۵۵۹)

(۲) (کشف الباری: کتاب الشَّرْكَهَ بَابُ قِسْمَةِ الْغَنَمِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۴۸۸)

(۳) شرح کرمانی: ۹۹/۲۰، فتح الباری: ۱۲/۷۹۰، عمدة القاری: ۱۷۴/۲۱)

(۴) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذباح: ۳۱۷/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذباح: ۸۳/۹

(۵) الدر مع الرد کتاب الذباح: ۲۰۸/۵، البحر الرنق کتاب الذباح: ۳۱۰/۸، فتح القدير کتاب الذباح: ۵۰۵/۹،
بدائع الصنائع کتاب الذباح والصيد فصل فی شرط حل الأکل فی العیوان الماکول: ۲۰۹/۶، شرح مختصر
الطحاوی، کتاب الصيد والذباح: ۲۲۳/۷

(۶) الدر مع الرد کتاب الذباح: ۲۰۸/۵، البحر الرنق کتاب الذباح: ۲۰۸/۵، فتح القدير کتاب الذباح: ۵۰۶/۹

(۷) سنن أبی داود کتاب الأضاحی بَابُ فِي الذَّبِيحَةِ بِالْمَرْوَةِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۸۲۴، للفتاوی العالمکیزیة: کتاب الذباح
الباب الأول: ۲۸۷/۵

حضرت عدی بن حاتم رضی اللہ عنہ فرمائی چې ما د رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه تپوس اوکړو چې ای دالله رسوله صلی اللہ علیہ وسلم اما ته دا او وائې که مونږ کښې یو کس خنور (بنکار) اونیسی او هغه وخت د هغه سره چاره نه وی نو آیا د کانږې تکرې یا د لرگی خیرلې شوې تکرې سره دا بنکار ذبح کولې شی؟ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل چې کوم خیز سره غواړی، بسم الله او وایه او وینه توې کړه

کوم روایت کښې چې منع راغلی ده دهغې جواب: او د هغه روایت جواب چې په هغې کښې په غابښ او نوك سره د ذبح کولو نه منع شوې ده، نو دا به په غیر مشروع صورت باندې محمول وی، او هغه دا چې کله دا بدن سره لگیدلی وی، او حبشی خلقو به چې په نوك وغیره سره ذبح کوله نو دا به د بدن سره لگیدلې وو. دخپل طاقت د اظهار کولو دپاره.

او بل دا چې کله نوك او غابښ د بدن سره پیوست وی، نو په هغه وخت کښې په هغې سره ذبح د ثقل په وجه کیږی، په طور د آلي نه کیږی، په دې وجه به په هغه وخت کښې مذبوحه خنور د منحنقه په حکم کښې وی. او کله چې داد بدن نه جدا وی نو نوك او غابښ هم آله جارحه دی، لهذا په دې سره به ذبحه حلاله وی. (۱)

دشوافعو او حنابله مذهب: د شوافعو او حنابله په نزد په نوك او غابښ سره ذبح په هیڅ صورت کښې جائز نه ده. (۲)

دلیل: دشوافعو او حنابله دلیل یو خو هم داد باب روایت دې کوم کښې چې په نوك او غابښ سره د ذبح کولو نه منع کړې شوې ده.

او دویم دلیل دا حضرات دا ذکر کوی چې کله په غابښ او نوك سره دا متصل وی نو ذبح جائز نه ده، لهذا کله چې منفصل وی نو بیابنه هم ذبح ناجائز وی. (۳)

البته د حنابله په نزد د غابښ نه علاوه په بل هډوکي سره ذبح جائز ده: (۴) لیکن د شوافعو په نزد که هر څنگه هډوکي وی په هغې سره ذبح جائز نه ده. (۵)

د مالکيه مذهب: د مالکيه مذهب باره کښې مختلف اقوال دی

① یو قول دادې چې په نوك او غابښ سره مطلقا ذبح جائز نه ده، متصل وی که منفصل

② دویم قول دادې چې مطلقا ذبح کول جائز دی

③ دریم قول د احنافو په پشان دې چې کله متصل وی نو جائز نه دی او که د بدن نه منفصل وی نو بیا دې سره ذبح کول جائز ده.

(۱) البحر الرنق کتاب الذبائح: ۳۱۰/۸، فتح القدير کتاب الذبائح: ۵۰۶/۹. بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد فصل فی شرط حل الأكل فی الحيوان الماکول: ۲۰۹/۶، شرح مختصر الطحاوی. کتاب الصيد والذبائح: ۲۲۵/۷

(۲) کتاب الأم کتاب الصيد والذبائح. باب الذکاة: ۵۱۲/۵. المجموع شرح المهذب. کتاب الصيد والذبائح: ۸۳/۹ شرح النووی علی جامع الصحیح لمسلم کتاب الأضاحی. باب جواز الذبح بکل ما أنهر الدم ۱۵۶/۲. البیان فی مذهب الإمام الشافعی. کتاب الحج. باب الصيد والذبائح: ۵۲۹/۴. المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۷/۹

(۳) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۶/۹. المجموع شرح المهذب. کتاب الصيد والذبائح: ۸۳/۹

(۴) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۶/۹.

(۵) شرح النووی کتاب الأضاحی. باب جواز الذبح بکل ما أنهر الدم ۱۵۶/۲

⑤ خلورم قول دادې چې په نوک سره مطلقا جائز ده او په غاښ سره نه ده. (١)
او په هډوکي سره ذبح کول د مالکيه په نزد جائز دی. (٢)

ترجمة الباب سره مناسبت: ترجمة الباب کښې د عظم ذکر هم شته دي، حالانکه په حديث کښې د عظم ذکر نشته دي، نو ددې جواب دا ورکړې شوې دي چې اگر چې په حديث کښې د عظم ذکر نشته لیکن د حديث نه د عظم حکم معلومېږي. (٣)

٢١- بَابُ ذَبْحَةِ الْأَعْرَابِ وَتَحْوِهِمْ

حديث نمبر ٥١٨٨

٥٠٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَسَامَةُ بْنُ حَفْصِ الْمَدَنِيِّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ قَوْمًا قَالُوا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ قَوْمًا يَأْتُونَنا بِاللَّحْمِ، لَا نَدْرِي: أَذْكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَمْ لَا؟ فَقَالَ: «سَمُّوا عَلَيْهِ أَنْتُمْ وَكُلُّوهُ» قَالَتْ: وَكَانُوا حَدِيثِ عَهْدٍ بِالْكَفْرِ،

ترجمه: د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها روایت دي چې څه خلقو نبي کریم ﷺ ته عرض او کړو چې څه خلق مونږ ته غوښه راوړي، او مونږ ته معلوم نه وي چې په دي غوښه باندې د الله تعالی نوم اخستې شوې دي نه (يعنی د څاروی ذبح کولو په وخت) نو نبي کریم ﷺ او فرمائیل تاسو په دي باندې بسم الله وایې او دا خورئې.
حضرت عائشه رضی الله عنها فرمائی چې خلق په هغه وخت کښې د کفر زمانې ته نزدې وو
ترجمه رجال:

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ: دا راوی ابو ثابت محمد بن عبید الله بن محمد بن زید مدنی رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب الإیمان/باب: تَفَاضُلِ أَهْلِ الْإِيمَانِ فِي الْأَعْمَالِ کښې تیر شوی دی. (٤)

قوله: أَسَامَةُ: دا راوی اسامه بن حفص المدنی رحمة الله عليه دي (٥)

(١) المدونة الكبرى، كتاب الذبائح، ٦٥/٢ حاشية الدسوقي، باب الزكاة: ٣٦٦/٢، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الذبائح، الباب الثالث: ١١٥/٤، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الذبائح، الباب الثاني في صفة ما يذكي به: ٢١١/٤.

(٢) المدونة الكبرى، كتاب الذبائح، ٦٥/٢ حاشية الدسوقي، باب الزكاة: ٣٦٦/٢، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الذبائح، الباب الثالث: ١١٥/٤.

(٣) فتح الباري: ٧٩٠/١٢، عمدة القاري: ١٧٤/٢١، الجامع الصحيح للبخاري كتاب الصيد والذبائح باب التسمية على الذبيحة رقم الحديث: ٥٤٩٨.

(٤) (كشف الباري: ١٢٠/٢)

(٥) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٣٨٩، ٢٠٦/١، ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ٧٠٤، ١٧٤/١، الكاشف رقم الترجمة: ٢٦٠، ٥٧/١، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ٣١٤، ٥٧/١، المغني في الضعفاء رقم الترجمة: ٥١٨، ١٠٢/١، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٣١٤، ٣٣٢/٢.

قوله: أسأئذ: دوي د حضرت هشام بن عروه موسى بن عقبه يحيى بن سعيد الانصاري وغيرهم نه روايت كوي. (١)

قوله: تلامذة: ددوي نه روايت كوونكي حضرت ابو ثابت المديني، يحيى بن ابراهيم بن ابي فتيله وغيرهم دي. (٢)

د حضرت محدثينو ددوي باره كنبې رائي: علامه ذهبي رحمة الله عليه، او حافظ ابن حجر رحمة الله عليه دوي ته صدوق او ثقة وائي. (٣)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائي چې علامه الكاظمي دوي مجهول گرزولي دي او فرمائي چې امام بخاري رحمة الله عليه ددوي ذكر په التاريخ كنبې نه دي كړي. حالانكه دا خبره درست نه ده، امام بخاري رحمة الله عليه ددوي ذكر په التاريخ الكبير كنبې كړي دي. (٤) او علامه ازدي رحمة الله عليه دوي ته ضعيف ونيلى دي. (٥)

ليكن علامه ذهبي رحمة الله عليه فرمائي چې ضعفه الازدي بلا حجة (٦) يعنى بغير دليل نه يي دوي ضعيف گرزولي دي.

او علامه الكاظمي رحمة الله عليه دوي ته مجهول ونيلى دي، علامه ذهبي رحمة الله عليه فرمائي چې ددوي نه روايت كوونكي خلور راويان دي. (٧)

لهذا دوي مجهول پاتې نه شو، ځكه چې مجهول راوي په هله وي چې كله ددوي نه يو راوي روايت او كړي. (٨)

قوله: هشام بن عروه: دا راوي د حضرت عروه بن الزبير العوام خوي ابو المنذر حضرت هشام بن عروه رحمة الله عليه دي. ددوي حالات په بَدَائِعِ النَّوَسِ كنبې تير شوي دي. (٩)

قوله: أبيه: دا حواري رسول ﷺ حضرت زبير بن العوام بن خويلد بن اسد ابن عبد العزى مدني دي. ددوي تفصيلي حالات په كِتَابُ الْعِلْمِ / بَابُ إِيْمَانٍ مَنْ كَذَبَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كنبې تير شوي دي. (١٠)

(١) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٢٠٦/١، الكاشف، ٥٨/١، تهذيب الكمال: ٣٣٢/٢

(٢) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٢٠٦/١، تهذيب الكمال: ٣٣٣/٢

(٣) ميزان الاعتدال: ١٧٤/١، تهذيب التهذيب ٧٥/١، المغنى فى الضعفاء: ١٠٢/١

(٤) تهذيب التهذيب: ٢٠٦/١، التاريخ الكبير للبخاري رقم الترجمة: ١٥٦٣، ٢٣/٢

(٥) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٣٨٩، ٢٠٦/١

(٦) ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ٧٠٤، ١٧٤/١، تهذيب التهذيب: ٢٠٦/١، المغنى فى الضعفاء: ١٠٢/١

(٧) ميزان الاعتدال: ١٧٤/١

(٨) نزهة النظر فى توضيح نغمة الفكر، مجهول العين: ص: ١٠١، الرحيم الكنى (٩)

(٩) (كشف الباري: ٢٩١/١)

(١٠) (كشف الباري: ١٦٩/٤)

قوله: عَائِشَةَ: دا صديقه کائنات د نبي کریم ﷺ زوجه مطهره حضرت عائشه صديقه رضی الله

عنها ده. ددوئ حالات په بَدءِ الوَسْمِ کښې تیر شوی دی. (١)

قوله: عَلِي: دا امير المؤمنین فی الحديث الحجة امام ابو الحسن علی بن عبد الله بن جعفر ابن نجیع سعدي بصری رحمة الله عليه دې کوم چې د ابن المدیني په نوم سره معروف دې.

ددوئ حالات په کِتَابِ العِلْمِ / بَابِ الفَهْمِ فِي العِلْمِ کښې تیر شوی دی. (٢)

قوله: الدَّرَاوَرْدِيُّ: دا راوی ابو محمد عبدالعزیز بن محمد بن عبید الجهني الدراوردي

المدني رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په کِتَابِ مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ کښې تیر شوی دی. (٣)

قوله: أَبُو خَالِدٍ: دا راوی سلیمان بن حیان الاحمر الازدي رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په

کِتَابِ الصَّلَاةِ کښې تیر شوی دی. (٤)

قوله: الطَّفَاوِيُّ: دا راوی ابو المنذر محمد بن عبدالرحمن الطفاوي البصري رحمة الله عليه

دې. ددوئ حالات په کِتَابِ البَيُوعِ کښې تیر شوی دی. (٥)

تشریح: دا حدیث په کِتَابِ البَيُوعِ / بَابِ مَنْ لَمْ يَرَ الوَسَاوِسَ وَتَخَوَّفَا مِنَ الشُّبُهَاتِ کښې تیر شوي دي. (٦)

قوله: أَعْرَابٍ: دهمزه په فتحې او په عين ساکن سره، د اعراب جمع ده، عرب کلی وال. (٧)

د ترجمة الباب مقصد: حضرت شيخ الحديث مولانا زكريا رحمة الله عليه فرمائي چې د امام بخاري رحمة الله عليه مقصد دادې چې كه يو عرابي او كلي ر' ذبح كول غواړي نو دهغه ذبح به درست وي. اود سنن ابى داؤد د روايت نه چې كوم وهم پيدا سوې دې هغه لرې كول

دى. په هغې كښې دى «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ مُعَاوَرَةِ الْأَعْرَابِ» (٨) يعنى رسول كريم ﷺ د معاوارة الاعراب نه منع او فرمائيله او د معاوارة الاعراب مطلب دادې چې د جاهليت په زمانه كښې به دوه كسانو خپلو كښې مقابله كوله چې څوك زيات سخي دې، نو دواړو به اوښ ذبح كولو، تر دې چې په دوئ كښې به يو عاجزه شو، نبي كريم ﷺ ددې دخوراك نه منع او فرمائيله. ځكه چې دا د فخر او رياء دپاره ذبح شوي دي هسې خو كه اعرابي ذبح او كړي

(١) (كشْفُ البَّارِي: ٢٩١/١)

(٢) (كشْفُ البَّارِي: ٢٩٧/٣)

(٣) (كشْفُ البَّارِي كِتَابُ مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ / بَابُ: السَّلَوَاتُ الغُضْرُ كُفَّارَةٌ رَقْمُ العَدِيثِ: ٥٢٨)

(٤) (كشْفُ البَّارِي كِتَابُ الصَّلَاةِ / بَابُ الصَّلَاةِ فِي مَوَاضِعِ الإِبِلِ رَقْمُ العَدِيثِ: ٤٣٠)

(٥) (كشْفُ البَّارِي: كِتَابُ البَيُوعِ / بَابُ مَنْ لَمْ يَرَ الوَسَاوِسَ وَتَخَوَّفَا مِنَ الشُّبُهَاتِ رَقْمُ العَدِيثِ: ٢٠٥٧)

(٦) (كشْفُ البَّارِي: كِتَابُ البَيُوعِ / بَابُ مَنْ لَمْ يَرَ الوَسَاوِسَ وَتَخَوَّفَا مِنَ الشُّبُهَاتِ رَقْمُ العَدِيثِ: ٢٠٥٧)

(٧) نَاجُ العَرُوسِ. فَصَلَّ العَيْنِ مِنْ بَابِ البَاءِ: ٣٧١/١. لَسَانَ العَرَبِ بَابُ العَيْنِ: ١١٣/٩)

(٨) سنن أبي داود كتاب الأضاحي باب ما جاء في أكل مُعَاوَرَةِ الْأَعْرَابِ رَقْمُ العَدِيثِ: ٢٨٢٠

به دي کنبې هيخ حرج نشته. (۱)

اکثرو نسخو کنبې د ذبيحة الأعراب نه پس وَنَحْرِهِمُ الْفَاظُ دى، البته د کشمیهنی په روایت کنبې وَنَحْرِهِمُ الْفَاظُ دى. (۲)

قوله: وَكَانُوا حَبِيبِي عَهْدِي بِالْكَفْرِ: شارحين حضرات د گانو ضمير مرجع السائلون گرزولي ده، يعنى هغه تپوس کوونكى نوى نوى د کفر نه اسلام طرف ته راغلى وو. (۳)

او دا روایت په کتاب التوحيد کنبې هم دي، او په هغې کنبې دا روایت داشان دي:

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ هَذَا أَلْتَمَّا حَدِيثَ عَهْدِهِمْ بِشِرْكٍ، يَأْتُونَا بِلُحْخَانٍ لِأَنْتَ دَرِي يَدُ كُرُونٍ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا أَمْراً، (۴)

يعنى خلقو عرض او کړو چې اي دالله رسوله ﷺ اڅه خلق داسې دى چې هغوى د شرك زمانې ته نژدې دى. (يعنى نوى نوى مسلمانان شوى دى) هغوى مونږ ته غوښه راوړي، او مونږ ته معلوم نه وي چې هغوى په دي باندي دالله تعالى نوم اخستې دي که نه؟ په دي روایت کنبې تصريح ده چې اعراب يعنى غوښه راوړنكى نوى نوى مسلمانان شوى وو.

دهديث باب نه دتسميه على الذبائح عدم وجوب باندي استدلال اودهغې جوابونه دشوافع حضراتو په نزد تسميه على الذبيحة مسنون ده، لهذا هغوى د حديث باب نه هم د تسميه على الذبيحة په عدم وجوب باندي استدلال کړى، او فرمائي چې تسميه على الذبيحة که واجب وي نو نبى کریم ﷺ به هغه خلقو ته د اعراب د ذبيحه د خوړلو اجازت نه ورکولو. (۵) او په دي خبره اتفاق دي چې دخوراک په وخت کنبې بسم الله وئيل فرض نه دى. بلکه سنت دى. او دا قائم مقام گرزولي شوي ده: تسميه على الذبيحة. او سنت د فرضو قائم مقام نشي کيدې. لهذا معلومه شوه چې د ذبح په وخت کنبې بسم الله وئيل فرض نه دى بلکه سنت دى. (۶)

جواب: ددي جواب دادې چې دا د ابتدائي اسلام واقعه ده چنانچه امام مالك رحمه الله عليه په آخر کنبې دا اضافه کړې ده چې: وذلك أول الإسلام (۷)

دويم جواب: دويم جواب دادې چې غوښه راوړنكى هغه اعراب د تسميه د حکم نه جاهل نه وو ځکه نبى کریم ﷺ سوال کونکو ته يو قسم له تنبيه او فرماييله چې ته بسم الله وايه، اود

(۱) الكنز الكنزى المنوارى: ۱۶۵/۱۹

(۲) فتح البارى: ۷۹۱/۱۲، عمدة القارى: ۱۷۴/۲۱، شرح الکرمانى: ۹۹/۲۰

(۳) شرح الکرمانى: ۱۰۰/۲۰، عمدة القارى: ۱۷۵/۲۱، إرشاد السارى: ۲۶۸/۱۲

(۴) (الجامع الصحیح للبخارى كتاب التوحيد/باب السؤال بأسماء الله تعالى والاستغاثة بها (رقم الحديث- ۷۳۹۴)

(۵) المجموع شرح المذهب، باب الأضحة: ۴۱۲/۸، عمدة القارى: ۱۷۵/۲۱

(۶) فتح البارى: ۷۹۳/۱۲

(۷) عمدة القارى: ۱۷۵/۲۱، مؤطا للإمام مالك، كتاب الذبائح، باب ماجاء فى التسمية على الذبيحة: ۴۸۸/۲

را اورنکی متعلق دا گمان پکار دې چې هغه به بسم الله وئیلې وی. (۱)
 دامطلب نه دې چې هغه وخت کښې به ستاسو بسم الله وئیل دذبح کوونکی دبسم الله وئیلو
 قائم مقام شی، بلکه مطلب دادې چې د خوراک په وخت کښې بسم الله وئیل ستاسو دپاره
 مستحب دی. تاسو په دغه وخت کښې بسم الله وایئ. تر کومې چې ددې خبرې تعلق دې چې
 کومه غوښه تاسو ته راوړلې شوې ده، دهغې باره کښې تاسو ته معلومات نشته چې آیا په
 دې باندې بسم الله د ذبحې په وخت کښې وئیلې شوې ده او که د بسم الله وئیلو نه بغير ذبح
 شوې ده، نو ددې حکم بیان شوې دې چې ددې غوښې خوړل جائز دی. په دې شرط چې ددې
 غوښې ذبحه کوونکې د هغه خلقو نه وی د چا د لاس ذبیحه چې په شرعی اعتبار سره جائز
 ده. لهذا د مسلمان باره کښې د حسن ظن حکم ورکړې شوې دې چې ده به د ذبحې په وخت
 کښې بسم الله وئیلې وی. (۲)

قوله: تَابَعَهُ عَلِيٌّ، عَنِ الدَّرَّاءِ وَرَدِي: یعنی علی بن المدینی د امام بخاری رحمه الله علیه د شیخ
 الشيخ أسامة بن حفص متابعت کړې دې. اسامه دا روایت د هشام بن عروه نه نقل کړې دې.
 او علی بن المدینی د عبدالعزیز محمد دراوردی نه نقل کړې دې.
 اسماعیل دا تعلیق موصولا نقل کړې دې. (۳)

قوله: وَتَابَعَهُ أَبُو خَالِدٍ وَالطَّفَّاءِيُّ:

د تعلیق تخريج: د اسامه متابعت سليمان بن حيان ابو خالد هم کړې دې. دا متابعت امام
 بخاری رحمه الله علیه په کتاب التوحيد کښې موصولا نقل کړې دې. (۴) او محمد بن
 عبدالرحمن طفاوی هم د اسامه متابعت کړې دې. د طفاوی متابعت امام بخاری رحمه الله
 علیه په کتاب البيوع کښې موصولا کړې دې. (۵)

د حديث د ترجمة الباب سره مناسبت: د حديث د ترجمة الباب سره مناسبت د إِنَّ قَوْمًا يَأْتُوا
بِاللَّحْمِ، د وجهې دې خکه چې ددې نه مراد اعراب دی، کومو چې هغوی ته غوښه راوړلې
 وه. (۶)

(۱) عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱

(۲) مرقاة المفاتیح، کتاب الصيد الذبائح، الفصل الأول: ۹/۸، شرح الزرقانی کتاب الذبائح باب ما جاء فی التسمية
 علی الذبیحة: ۸۱/۳، شرح مختصر الطحاری، کتاب الصيد والذبائح: ۲۳۲/۷

(۳) فتح الباری: ۷۹۱/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲، تغلیق التعلیق: ۵۱۴/۴

(۴) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب التوحيد/باب السؤل بأشاء الله نعالی والاستعاذة بها) رقم الحدیث-۷۳۹۴،
 فتح الباری: ۷۹۱/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱، تغلیق التعلیق: ۵۱۴/۴

(۵) (کشف الباری: کتاب البيوع/باب من لم یر الوتاسن وتغوثا من الشبهات رقم الحدیث: ۲۰۵۷، فتح
 الباری: ۷۹۱/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱، تغلیق التعلیق: ۵۱۴/۴)

(۶) عمدة القاری: ۱۷۵/۲۱

۲۲- بَابُ ذَبَائِحِ أَهْلِ الْكِتَابِ وَشُعُومِهَا، مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ وَغَيْرِهِمْ وَقَوْلِهِ تَعَالَى: {الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الْغَنَائِمُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ} [الباندة: ه] وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: «لَا بَأْسَ بِذَبِيحَةِ نَصَارَى الْعَرَبِ، وَإِنْ سَمِعْتَهُ يَتَمَى لِغَيْرِ اللَّهِ فَلَا تَأْكُلْ، وَإِنْ لَمْ تَسْمَعْهُ فَقَدْ أَحَلَّهُ اللَّهُ لَكَ وَعَلِمَ كُفْرَهُمْ» [ص: ۳۰] وَيَذَكَّرُ عَنْ عَلِيٍّ، نَحْوَهُ وَقَالَ الْحَسَنُ، وَإِبْرَاهِيمُ: «لَا بَأْسَ بِذَبِيحَةِ الْأَقْلَفِ» وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «طَعَامُهُمْ ذَبَائِحُهُمْ»

حدیث نمبر ۵۱۸۹ صفحہ نمبر ۱۱۲

۸۰۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَغْفَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «كُنَّا مُحَاصِرِينَ نَصْرَ خَيْبَرَ، فَرَمَى إِنْسَانٌ بِجِرَابٍ فِيهِ سَمٌّ، فَتَرَوْتُ لِأَخِي، فَالتَفْتُ فَإِذَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ»

ترجمہ: د حضرت عبد اللہ بن مغفل رضی اللہ عنہ روایت دی، فرمائی چې مونږ د خیبر د قلعي محاصره کړې وه، یو سړی تیلی راوویشته، په هغې کښې چرپی وه، څه ددې دراختو دپاره لارم، نو مارسل کریم صلی اللہ علیہ وسلم اولیدو، نو ما ته رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه حیا راغله. تو اجم رجال:

قوله: الزُّهْرِيُّ: دا راوی ابوبکر محمد بن مسلم بن عبيد الله بن عبد الله بن شهاب بن عبد الله ابن الحارث بن زهره، الزهري المدني رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په بَدْءِ الْوَسْمِ كُنْبِي تير شوی دی. (۱)

قوله: الْحَسَنُ: دا راوی مشهور تابعی حضرت حسن بصری رحمة الله عليه دي. ددوی نسب نامه څه داشان ده: ابو سعيد الحسن بن ابی الحسن یسار بصری، ددوی حالات په كِتَابِ الْإِيمَانِ/بَابِ وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا كُنْبِي تير شوی دی. (۲)

قوله: إِبْرَاهِيمُ: دا راوی د کوفې مشهور تابعی فقیه ابو عمران ابراهیم بن یزید بن قیس بن اسود نخعی رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابِ الْإِيمَانِ/بَابِ: قُلْتُمْ دُونَ قُلْتُمْ كُنْبِي تير شوی دی. (۳)

قوله: ابْنُ عَبَّاسٍ: دا عبد الله بن عباس بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف. د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د تړه خوي دي. ددوی حالات په بَدْءِ الْوَسْمِ الْحَدِيثِ الرَّاهِمِ كُنْبِي تير شوی دی. (۴)

قوله: أَبُو الْوَلِيدِ: دا مشهور امام ابو الوليد هشام بن عبد الملك باهلی طيالسي رضی اللہ عنہ دي. ددوی

(۱) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲۲۰)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۵۳)

(۴) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

نفسیلی حالات په کِتَابِ الْعِلْمِ/بَابُ إِيْمَانٍ مَنْ كَذَبَ عَلَى الْبَيْتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُنِبِي تِير شوي دي. (۱)

قوله: شُعْبَةُ: دا امير المؤمنين شعبه بن الحجاج الوردعتكى واسطى بصرى بِرَضَائِهِ دې. ددوي تفصیلی حالات په کِتَابِ الْإِيْمَانِ/بَابُ: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدَا كُنِبِي تِير شوي دي. (۲)

قوله: حُمَيْدٌ: دا راوي ابونصر حميد بن هلال بن هبيرة العدوي البصري رحمة الله عليه دي. ددوي حالات په کِتَابِ الصَّلَاةِ كُنِبِي تِير شوي دي. (۳)

قوله: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُغْفَلٍ: دا راوي ابوسعید عبد الله بن مغفل المزني ؓ دي. ددوي حالات په کِتَابِ مَوَاقِيْتِ الصَّلَاةِ كُنِبِي تِير شوي دي. (۴)

تشریح: دا حدیث په کِتَابِ الْخُئْسِ/بَابُ مَا يُصِيبُ مِنَ الطَّعَامِ مِنْ أَرْضِ الْعَرَبِ كُنِبِي تِير شوي دي. (۵)
د ترجمه الباب مقصد: امام بخاری رحمة الله عليه ددی ترجمه الباب مقصد دادې چې د اهل کتابود ذبائح اودهغوی د ذبائحو شحوم (چربیانو) د وار استعمال جائز دي. (۶)
د اهل کتابو مصداق: د اهل کتابو نه مراد هغه خلق دي کوم چې د الله تعالی د وجود قائل دي او په تورات او انجیل کنبې په یوباندې ایمان لری، اگر چې د هغوی عقائد مشرکانه وی. (۷)
د شوافعو په نزد یهودیانو او نصاری دپاره دا شرط دي چې هغوی پلار نیکه د وړاندې نه یهودیان یا عیسایان راروان وی. که ددوي پلرونو ددې مذهب (یهودیت یا عیسائیت) د منسوخ کیدو نه پس دا قبول کړې وی نو ددې اعتبار به نه وی. لکه د چا باره کنبې چې معلومات اوشو چې هغه د عیسی علیه السلام د بعثت نه پس یهودی شوي دي نو د هغه ذبیحه به حلاله نه وی. او هغوی به کتابی نه وی. داشان چې د چا باره کنبې معلومه شی چې د هغوی پلار نیکه د نبی کریم ﷺ د بعثت نه پس عیسایان شوي دي نو د هغوی ذبیحه به حلاله نه وی. او هغوی به هم کتابی نه وی. (۸)

قوله: مِنْ أَهْلِ الْعَرَبِ وَغَيْرِهِمْ: د أَهْلِ الْعَرَبِ نه مراد کوم چې جزیه نه ورکوي. او غَيْرِهِمْ نه مراد

(۱) کشف الباری: ۱۵۱/۴

(۲) کشف الباری: ۶۷۸/۱

(۳) کشف الباری کتاب الصلوة/باب: يَرُدُّ الْمُصَلِّيَ مَنْ مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ (رقم-۵۰۹)

(۴) کشف الباری کتاب مَوَاقِيْتِ الصَّلَاةِ/بَابُ مَنْ كَرِهَ أَنْ يُقَالَ لِلْمُتَّقِرِّبِ: الْعَشَاءُ (رقم الحديث: ۵۶۴)

(۵) کشف الباری: کتاب الخئس/باب: مَا يُصِيبُ مِنَ الطَّعَامِ فِي أَرْضِ الْعَرَبِ (رقم الحديث-۳۱۵۳)

(۶) فتح الباری: ۷۹۴/۱۲. عمدة القاری: ۱۷۶/۲۱. إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲

(۷) رد المحتار کتاب الذبائح: ۲۰۸/۵

(۸) الموسوعة الفقهية کتاب الذبائح. من هو الكتابي: ۱۸۰/۲۱. کتاب الأم ذبائح نصاری العرب: ۴۹۲/۵. إرث د نصاری: ۲۶۹/۱۲

کوم چې جزیه ورکوي. (۱)

یعنی هغه اهل کتاب چې د مسلمانانو نه مغلوب شی او مسلمانان د هغوی په زمکو وغیره باندې برقرار پریرېدی، لیکن په هغوی باندې جزیه (تیکس) اولگوي. (۲) نو که هغه اهل کتاب د مسلمانانو تابع نه وی یا د مسلمانانو تابع شی او جزیه ورکوي دتولو د ذبحې یو حکم دی، د ذبحې په باب کښې د کتابی نه مراد کوم چې په تورات او انجیل کښې په یو باندې ایمان لری که هغه ذمی وی او که حربی، بنځه وی او که سرې، آزاد وی او که غلام. (۳)

د اهل کتابو د ذبحې حکم: د اهل کتابو ذبائح بالاتفاق حلالې دی. ځکه چې د غیر الله دنوم ذبیحه د هغوی په نزد هم حرامه ده. لیکن دنورو مشرکانو او کفارو ذبائح حلالې نه دی. ځکه چې هغوی تسمیه نه وائی، او د غیر الله په نوم باندې ذبحه کوي. (۴)

د اهل کتابو د ذبحې شرطونه: فقهاء کرامو د اهل کتابو د ذبحې د حلالیدو دپاره دوه شرطونه لیکلي دی:

① ذبح کوونکی واقعتاً اهل کتاب وی.

② د کتابی د ذبحې په وخت مسلمان حاضر نه وی او د ده نه شي څه نه وی اوریدلی چې دې کتابی د ذبحې په وخت څه اولوستل؟ په دې وجه به دهغه ذبحه په دې خبره محمول وی چې هغه به د الله تعالی نوم اخستې وی. لکه څنگه چې د مسلمان باره کښې گمان کولې شی. یا کله چې د مسلمان موجودگی کښې کتابی ذبح کوي نو په هغه وخت مسلمان د کتابی نه د ذبحې په وخت د الله تعالی نوم اوریدلې وی.

په دې کښې که هریو شرط فوت شو نو ذبیحه به جائز نه وی. لکه که معلومه شوه چې د ذبحې په وخت د الله تعالی د نوم اخستو په ځانې د حضرت مسیح علیه السلام نوم اخستې شوې دې یا ذابح اهل کتاب نه دې بلکه ملحد دې نو داسې ذبیحه خورل جائز نه دی. (۵)

د مالکيه په نزد یو بل شرط: د مالکيه په نزد یو بل شرط هم دې، هغه دا چې کتابی داسې خناور ذبحه کړې وی چې دې دهغې مالک وی، او کوم خناور چې د هغوی دپاره حلال دې.

(۱) شرح الکرمانی: ۱۰۰/۲۰، عمدة القاری: ۱۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲

(۲) رد المحتار کتاب الجزیه: ۲۹۲/۳

(۳) (الموسوعة الفقهية کتاب الذبائح، من هر کتابی: ۱۸۵/۲۱، الدر مع الرد کتاب الذبائح: ۲۰۸/۵، البحر الرنق کتاب الذبائح: ۳۰۶/۸، الفتاوی العالمکیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۵/۵)

(۴) (فتح الباری: ۷۹۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۹/۱۲، کتاب الام، کتاب الحج، باب ذبائح اهل کتاب: ۴۹۱/۵، شرح الزرقانی، کتاب الذبائح باب مايجوز من الذکاة على حال الضرورة: ۸۲/۳، المدونة الکبری، کتاب الذبائح: ۶۷/۲، المنتقى شرح موطا مالک، کتاب الذبائح الباب الرابع: ۲۲۰/۴، المغنی لابن قدامة، کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۱/۹)

(۵) (الفتاوی العالمکیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۵/۵، رد المحتار کتاب الذبائح: ۲۰۹/۵، البحر الرنق کتاب

ذبائح: ۳۰۶/۸)

لهذا که یهودی خپل خان دپاره اوبن ذبحه کړو، او اوبن چونکه یهودیانو باندې حرام دې نو، لهذا هغه د یهودی ذبحه شوې اوبن د مالکيه په نزد د مسلمان دپاره به هم حلال نه وی همداشان که ځناور د مسلمان دې، او کتابی ذبحه کړو، نو د مالکيه په نزد به ددې خوراک مکروه وی. (۱)

داشان د مالکيه په نزد که کتابی د ذبحې په وخت کبې دالله تعالی نوم وانه خستلو، بلکه دغیر الله نوم یئ واخستو لکه د عیسی علیه السلام نوم یئ واخستلو، نو بیا هم د هغه ذبیحه حلاله ده. البته مکروه ده، خود شوافعو په نزد داسې ذبیحه حلاله ده. (۲)

دلیل: ددې حضراتو دلیل هم ددې آیت مبارک مفهوم دې: (وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) یعنی الله تعالی داسې ذبیحه حرام کړې ده چې په هغې دالله تعالی نوم نه وی اخستې شوې. خو الله تعالی د اهل کتابو ذبیحه جائز او گرزوله، حالانکه هغوی به حضرت عیسی علیه السلام خدایې منلو او په ذبیحه به یئ د حضرت عیسی علیه السلام نوم اخستو. (۳)

دا حنافتو او حنابله مذهب: دا حنافتو او حنابله په نزد که کتابی ذبیحه باندې دغیر الله (د حضرت عیسی علیه السلام وغیره) نوم واخستو نو هغه ذبیحه حلاله نه ده، او دهغې خوراک درست نه دې. (۴)

دلیل: د احنافو دلیل دقرآن پاک آیت (وَمَا أَهْلٌ بِهِ لَقَوْلِهِمْ) دې. الله تعالی هر هغه ځناور چې په هغې باندې دغیر الله نوم اخستې شوې وی حرام گرزولې دې. او داسې ځناور چې په هغې کتابی دغیر الله نوم واخلى هغه به هم ددې آیت په حکم کبې داخل وی. او حرام به وی. (۵) ددې زمانې د یهودو او د نصاری د ذبیحې حکم: نن صبا دیورپ اهل کتاب عموماً دهریه او ملحدین وی، په هغوی کبې ډیر دالله تعالی د وجود هم قائل نه دی، له دې وجې دداسې خلقو ذبیحه درست نه ده، خو که د چا متعلق معلومه شی چې هغه واقعاً اهل کتاب دې نو دهغه ذبیحه به درست وی.

البته بهتر دادی چې د هغوی ذبیحه دې بغیر د ضرورت نه اونه خورلې شی، او هرکله چې یو

(۱) المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح، الباب الرابع: ۲۲۱/۴، حاشية الدسوقي، باب الذکاة: ۳۵۷/۲، الموسوعة الفقهية کتاب الذبائح، شرائط حل ذبیحة الكتابین: ۱۸۷/۲۱

(۲) (احکام القرآن لابن العربی سورة المائدة: ۵، ۴۲/۲، شرح ابن بطلال: ۴۰۹/۵، حاشية الدسوقي، باب الذکاة: ۳۵۶/۲، المدونة الكبرى، کتاب الذبائح، ۶۷/۲، المنتقى شرح مؤطا الامام مالک، کتاب الذبائح، الباب الرابع: ۲۲۱/۴، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد: ۷۸/۹)

(۳) (شرح ابن بطلال: ۴۰۹/۵، احکام القرآن لابن العربی: سورة المائدة: ۵، ۴۲/۲، شرح مؤطا الامام مالک، کتاب باب الذکاة: ۳۵۶/۲)

(۴) البحر الرائق کتاب الذبائح، ۳۰۶/۸، رد المحتار کتاب الذبائح: ۲۰۹/۵، الفتاوى العالمکیرية: کتاب الذبائح، الباب الأول: ۲۸۵/۵، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۲/۷، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۲/۹)

(۵) شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۲/۷، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۲/۹

مسلمان ذبح کژونکې موجود وی هغه ماشوم او ښځه ولې نه وی، چې په ذبحه باندې قادر وی، نو افضل دادی چې د کتابی په ځانې دې مسلمان ذبح او کړی. (۱)

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيْبُ الْبَارِي

امام بخاری رحمه الله عليه د خپل معمول مطابق په ترجمه الباب کښې د قرآن کریم آیت لره په طور داستدلال پیش کړې دې آیت کریمه (وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) کښې د طعام نه د اهل کتابو ذبائح مراد دی.

اویو بل دادې چې دطعام نه مراد د خوراک ټول څیزونه دی، او په دې صورت کښې به هم ذبائح په دې کښې هغه شامل وی، ځکه که ذبحه ترې اوباسی نو د آیت به څه خاص فائده نه وی ځکه چې د خوراک دعامو څیزونو حکم برابر دې. که هغه د مسلمان څیز وی یاد کافر، دهغې خوراک جائز دې. (۲)

داهل کتابو دذبحه شوی څاروی د چربی حکم:

دجمهورو مذهب: دجمهورو په نزد داهل کتابو ذبائح اودهغوی د ذبیحو چربیاني جائز دی. (۳)
دمالکیه مذهب: امام مالک رحمه الله عليه نه د اهل کتابو د ذبحه شوی څنار د چربی باره کښې د مکروه او د حرام دواړه اقوال منقول دی.

یعنی د مالکیه په نزد کوم څیزونه چې اهل کتابو دپاره حرام گرزولې شوی وو، دهغې استعمال جائز نه دې. لکه شحوم دی، دا چونکه د اهل کتابو دپاره حرام وو، لهذا مسلمان دپاره د اهل کتاب د ذبحه شوی څنارو شحوم جائز نه دی. (۴)
دجمهورو دلیل: دجمهورو حضرات دلیل دباب حدیث دې. (۵)

قوله: وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: "لَا بَأْسَ بِذَبِيحَةِ نَصَارَى الْعَرَبِ". امام زهري رحمه الله عليه فرمائی چې د عربو د نصاراؤ د ذبحې د استعمال باره کښې هېڅ حرج نشته دې. او که تا واؤریدل چې هغه دغیر الله نوم واخستو نو بیایئ مه خوره، او که دهغه نه دې دغیر الله نوم نه وی اؤریدلې نو الله تعالی ته د هغوی کفر معلوم وو او بیایئ هم دهغوی ذبیحه حلاله گرزولې ده
د نصاری عرب د ذبیحې حکم

(۱) رد المحتار کتاب الذبائح: ۲۰۹/۵، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۷۷/۹، المدونة الكبرى:

کتاب الصيد الذبائح: ۶۷/۲

(۲) التفسیر الكبير للإمام الرازی سورة المائدة: ۵، ۱۱۵/۱۱، شرح مختصر الطحاوی کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۰/۷

(۳) فتح الباری: ۷۹۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۱/۹

(۴) المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح الباب الرابع: ۲۲۱/۴، حاشية الدسوقي، باب الذکاة: ۳۸۵/۲، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، کتاب الذبائح، القول فی أكل شحوم ذبائح اهل الكتاب: ۱۲۹/۴

(۵) فتح الباری: ۷۹۴/۱۲، عمدة القاری: ۱۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۶۸/۱۲

د جمهورو مذهب: د جمهورو حضراتو په نزد اهل کتاب که عرب وی او که عجم، دهغوی ذبیحه حلاله ده. (۱)

د شوافعو مذهب: البته د شوافع حضراتو په نزد د نصاری بنی تغلب ذبیحه حرامه ده. (۲)
د جمهور حضراتو دلیل: د جمهورو حضراتو دلیل دقرآن پاک آیت (وَلَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلْلٌ لَكُمْ) دې. چنانچه دې آیت مبارک کښې د اهل کتابو ذبیحه الله تعالی حلاله گرزولې ده. او دا آیت مبارک عام دې، ټول اهل کتاب په دې کښې شامل دی. که هغه عجم اهل کتاب وی او که عرب. (۳)

داشان مؤطا مالک کښې د حضرت ابن عباس ؓ روایت دې:

قوله: عن عبدالله بن عباس أنه سئل عن ذبائح نصارى العرب فقال: لا بأس فيها (۴)

یعنی حضرت ابن عباس ؓ نه د نصاری عرب د ذبیحې باره کښې تپوس اوشو نو حضرت ابن عباس ؓ او فرمائیل چې په دې کښې هیڅ حرج نشته دې.
د شوافعو دلیل: د شوافع حضراتو دلیل د حضرت علی ؓ روایت دې:

عَنْ عُبَيْدَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ ذَبَائِحِ نَصَارَى بَنِي تَغْلِبَ فَقَالَ: لَا تَأْكُلُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمْ يَسْعَلُوا مِنْ دِينِهِمْ بِشَيْءٍ إِلَّا بِشَرِّبِ الْخَمْرِ (۵)

حضرت عبیده ؓ فرمائی چې ما د حضرت علی ؓ نه د نصاری بنی تغلب د ذبیحې باره تپوس اوکړو (چې دهغوی ذبیحه حلاله ده که نه) نو حضرت علی ؓ او فرمائیل چې (دهغوی ذبیحه شوې خناور، مه خورئ، ځکه چې هغوی (نصرانیت) څخه صرف شراب څکل اخلی او باقی احکامو باندي قائم نه دی.

د شوافعو د روایت جواب: د جمهورو حضراتو د طرفه د شوافعو د روایت جواب دادې چې د حضرت علی ؓ قول په کراهت باندي محمول دې، نه که په تحریم باندي (۶)
او حضرت علی ؓ نه د ځینې نصاری عرب د ذبایخو د کراهت هم منقول دی، عبد الرزاق په

(۱) رد المحتار کتاب الذبائح: ۲۰۸/۵. فتح القدیر کتاب الذبائح: ۴۹۸/۹. الفناوی العالمکیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۵/۵. المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح، الباب الرابع: ۲۲۰/۴. شرح الزرقانی کتاب الذبائح باب ما يجوز من الذکاة علی حال الضرورة: ۸۲/۳ المنفی لابن قدامة کتاب الصيد الذبائح: ۳۱۲/۹

(۲) (المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۷۸/۹. فتح الباری: ۷۹۵/۱۲. إرشاد الساری: ۲۶۹/۱۲)

(۳) (شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۳/۷. المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح: ۲۲۰/۴. المنفی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۲/۹)

(۴) مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح، باب ما يجوز من الذکاة علی حال الضرورة رقم الحديث: شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۳/۷

(۵) السنن الکبری للإمام البیهقی کتاب الجزیه باب ما جاء فی ذبائح نصاری بنی تغلب رقم الحديث: ۱۸۷۹۹. ۳۶۴/۹. المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۷۴/۹

(۶) شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ۲۴۶/۷

سند صحیح سره د حضرت علی ؑ دا اثر نقل کړې دې چې

ان علیا کایکرة ذبیحة نصاری بنی تغلب ویقول: انهم یتمسکون من النصرانیة الا بشرب الخمر. (۱)
یعنی حضرت علی ؑ د نصاری بنی تغلب ذبیحې لره مکروه گنرله او فرمائیل به یی چې هغوی د نصرانیت نه صرف شرب خمر نه علاوه بل خیز باندې قائم نه دی.
د تعلیق تخویج: د امام زهری رحمة الله علیه تعلیق لره عبدالرزاق موصولا نقل کړې دې (۲).
قوله: عبدالرزاق عن معمر قال: سألت الزهري عن ذبائح نصاری العرب؟ فقال: من انتقل دینا فیه من اهلہ ولم یربذ بذبائحهم بأسا.

معمر فرمائی: چې ما د زهری نه د نصاری عرب د ذبیحې باره کښې تپوس او کړو، نو هغوی او فرمائیل: چې چا کوم دین اختیار کړو هغه د هغوی نه دې، او حضرت زهری به د نصاری عرب په ذبیحه کښې هېڅ حرج نه گنرلو.

قوله: ویدکره عن علی نحوه: یعنی د امام زهری رحمة الله علیه د قول بشان یو قول د حضرت علی ؑ هم نقل کړې، یذکر دمجهول صیغه راوړلو سره، امام بخاری رحمة الله علیه ددې ضعف طرف ته اشاره کړې ده. (۳)

د تعلیق تخویج: د حضرت علی ؑ دې تعلیق لره عبدالرزاق موصولا نقل کړې دې (۴).
قوله: أخبرني عبدالرحمن بن أبي لیل عن علي ومجاهد عن ابن عباس أنه قيل لهما: إن أهل الكتاب یذکرون علی ذبائحهم غیر الله فقالا: إن الله حین أحل ذبائحهم علم ما یقولون علی ذبائحهم (۵).

یعنی د حضرت علی ؑ او حضرت ابن عباس ؑ نه د اهل کتابو باره کښې تپوس او سو، په داسې حال کښې چې اهل کتاب په ذبیحه باندې د غیر الله نوم اخستی وی، نو هغوی او فرمائیل چې هر کله الله تعالی د هغوی ذبیحه حلاله گرزولې ده نو د الله تعالی په علم کښې دا خبره وه چې هغوی په ذبیحه باندې څه وائی؟ (د دې باوجود الله تعالی د هغوی ذبیحه حلاله او گرزوله،

قوله: وَقَالَ الْحَسَنُ، وَإِبْرَاهِيمُ: «لَا بَأْسَ بِذَبِيحَةِ الْأَقْلَفِ»:

حضرت حسن بصری رحمة الله علیه او ابراهیم نخعی رحمة الله علیه فرمائی چې د اقلف په ذبیحه کښې هېڅ حرج نشته دې.

(۱) المصنف لعبدالرزاق کتاب المناسک، باب ذبیحة أهل الكتاب: رقم الحديث: ۸۶۰۱، ۴/۳۷۱

(۲) المصنف لعبدالرزاق کتاب المناسک، باب ذبیحة أهل الكتاب: رقم الحديث: ۸۶۰۲، ۴/۳۷۲. تعلیق التعلیق: ۴/۵۱۵

(۳) فتح الباری: ۱۲/۷۹۵، عمدة القاری: ۲۱/۱۷۶

(۴) المصنف لعبدالرزاق کتاب أهل الكتاب فی ذبائحهم: رقم الحديث: ۱۰۲۱۳، ۶/۹۴. تعلیق التعلیق: ۴/۵۱۵

(۵) المصنف لعبدالرزاق کتاب المناسک، أهل الكتاب: رقم الحديث: ۱۰۲۱۳، ۶/۹۴

قوله: الأَقْلَفُ: د همزې په فتحې، قاف ساکن او د لام په فتحې سره، غیر مختون ته وائی. یعنی داسې کس چې هغه سنت شوې نه وی. (١)
 د اقلف د ذبیحې حکم: د اقلف ذبیحه جائز ده. (٢) چونکه د حضرت ابن عباس ؓ نه عدم جواز منقول دې (٣) په دې وجه امام بخاری رحمه الله علیه د حضرت حسن بصری رحمه الله علیه او حضرت ابراهیم نخعی رحمه الله علیه اثر نقل کړې دې او فرمائی چې دې حضراتو به د اقلف غیر مختون ذبیحه کنبې هیڅ حرج نه گنړلو.
 چنانچه د حضرت ابن عباس ؓ د اقلف د ذبیحې د کراهت قول المصنف لعبد الرزاق کنبې منقول دې:

قوله: عن قتادة قال: كان ابن عباس يكره ذبيحة الأرغل (٤)

یعنی حضرت ابن عباس ؓ به د ارغل (غیر مختون) ذبیحه مکروه گنړله.
 د تعلیق تخویج: د حضرت حسن بصری رحمه الله علیه اثر لره عبد الرزاق موصولا نقل کړې دې. (٥)

قوله: قال معمر: وكان الحسن يرخص في الرجل إذا أسلم بعد ما يكبر، فخاف على نفسه العنت إن اختن أن يختن وكان لا يربأكل ذبيحة بأساً.

یعنی حضرت حسن بصری رحمه الله علیه به داسې کس ته د ختنې کولو اجازت نه ورکولو کوم چې به په لوې عمر کنبې مسلمان شوې وو. او هغه ته ددې خبرې ویره ده چې که ختنه او کړې نوهسې نه چې په زنا کنبې اخته نه شی، داشان حضرت حسن بصری رحمه الله علیه به دداسې کس (غیر مختون) په ذبیحه کنبې هیڅ حرج نه گنړلو.
 او ابراهیم نخعی رحمه الله علیه د ابوبکر خلال تعلیق لره موصولا نقل کړې دې. (٦)

قوله: وقال ابن عباس: "طعامهم ذبائحهم"

د قرآن کریم آیت (وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَلٌ لَكُمْ) کنبې د طعام باره کنبې حضرت ابن عباس ؓ فرمائی چې ددې نه ذبائح مراد دی. (٧)

(١) لسان العرب باب القاف: ٢٨٥/١١. تاج العروس. فصل القاف من باب الفاء: ٢٢٦/٦

(٢) الدر مع الرد كتاب الذبائح: ٢٠٩/٥. فتح القدير كتاب الذبائح: ٤٩٨/٩. البحر الرائق كتاب الذبائح: ٣٠٦/٨.

فتح الباري: ٧٩٥/١٢. إرشاد الساري: ٢٦٩/١٢. المجموع شرح المذهب. كتاب الصيد والذبائح: ٧٨/٩

(٣) المغني لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ٣١١/٩. المجموع شرح المذهب. كتاب الصيد والذبائح: ٧٨/٩

(٤) المصنف لعبد الرزاق كتاب المناسك، باب ذبيحة الأقلف: رقم الحديث: ٨٥٩٣. ٣٧٠/٤

(٥) المصنف لعبد الرزاق كتاب المناسك، باب ذبيحة الأقلف: رقم الحديث: ٣٧٠/٨٥٩٣. ٤. ٥١٦/٤

(٦) فتح الباري: ٧٩٥/١٢. عمدة القاري: ١٧٦/٢١. تفتيح التعليق: ٥١٦/٤

(٧) تفسير روح المعاني سورة المائدة: ٥. ٣٢٤/٦. الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة المائدة: ٥. ٣٦/٣. أحكام

القرآن للجصاص سورة المائدة: ٥. ٤٠٥/٢

د تعلیق تخریج

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما دې تعلیق لره بیهقی موصولا نقل کړې دې (۱)
د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حدیث ترجمه الباب سره مناسبت حدیث کښې موجود یېه شخړه په وجه دې (۲)

۲۳- بَابُ مَا نَدَّ مِنَ الْبَهَائِمِ فَهُوَ مَمْزَلَةٌ الْوَحْشِ

وَأَجَازَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: "مَا أَعْجَزَكَ مِنَ الْبَهَائِمِ مِمَّا فِي يَدَيْكَ فَبَوْعُ الْغَنِيِّ، وَفِي بَيْعِهِ تَرْدِي فِي بَيْعِهِ مِنْ حَيْثُ قَدَرْتُ عَلَيْهِ قَدْرَكَ" وَرَأَى ذَلِكَ عَلِيٌّ، وَابْنُ عُمَرَ، وَعَائِشَةُ

حدیث نمبر ۵۱۹۰ صلحه نمبر ۱۲۸

۵۵۰۹- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا سَفِيَّانُ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا لَأَقْوَالُ الْعُدُوِّ وَعَدَا، وَلَيْسَتْ مَعَنَا مَدَى، فَقَالَ: "اعْجَلْ، أَوْ أَرِبْ، مَا أَتَمَّرَ الدَّمُ وَذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ فَكُلْ، لَيْسَ السِّنُّ وَالظَّفَرُ، وَسَاحِدَيْكَ: أَمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ، وَأَمَّا الظَّفَرُ فَمَدَى الْحَبَشَةِ" وَأَصَبْنَا نَهْبَ إِبِلٍ وَعَنْبَرٍ، فَتَدَّ مِنْهَا بَعِيرٌ قَرْمَاهُ رَجُلٌ بِسَهْمٍ فَحَبَسَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ هَذِهِ الرَّبِيلُ أَوْ إِبْدَاكَ وَأَبْدَا الْوَحْشِ، فَإِذَا غَلَبَكُمْ مِنْهَا شَيْءٌ فَاغْلَبُوا بِهِ هَكَذَا»

ترجمه: د حضرت رافع بن خديج روایت دې فرمائی: چې ما نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته عرض او کړو، ای دالله رسوله صلی اللہ علیہ وسلم مونږ به سبا له دشمن سره مقابله کوو، او مونږ سره چاره نشته دې، نو نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل: چې جلدی او کړی، یا ئې او فرمائیل چې هلاک کړی، (هغه خیز سره) کوم چې وینه او بهیوی، او په دې باندې دالله تعالی نوم اخستې شوې وی نو هغه خوره، خو په غاښ او نوک سره چې نه وی، او تاته به څه ددې وجه بیان کړم چې غاښ خو هلوکې دې، او نوکونه د حبشیانو چارې دی.

او مال غنیمت کښې اوبنان او چیلی زمونږ لاس ته راغلي، او په دې کښې یو اوبن اوتبتیدو، نو نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل: چې په دې اوبنانو هم ځینې د وحشی ځناورو پشان وی، هرکله چې هغه په تاسو باندې غالب راشی نو تاسو هغو سره د اشان کوئې
تراجم رجال:

قوله: ابْنُ مَسْعُودٍ دا مشهور صحابی حضرت عبدالله بن مسعود بن غافل بن حبيب هذلي رضی اللہ عنہ دې ددوئ کښت ابو عبدالرحمن دې ددوئ تفصیلی حالات په کتاب الایمان باب: كُلُّمُ دُونَ كُلِّمٍ

(السنن الكبرى للإمام البيهقي كتاب الضعافا باب ما جاء في طقائم أهل الكتاب رقم الحديث: ۱۹۱۵۲، ۴۷۴/۹،

تغليق التعليق: ۵۱۶/۴)

(عمدة القاري: ۱۷۷/۲۱)

کنبې تیر شوی دی. (۱)

قوله: ابن عباس: دا عبدالله بن عباس بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف، د نبی کریم

ﷺ د تره خوې دې. ددوی حالات په هذه الوسی الحدیث الراهم کنبې تیر شوی دی. (۲)

قوله: علی: امیر المؤمنین سیدنا علی بن ابی طالب بن هاشم بن عبدمناف هاشمی مکی

مدنی ﷺ دې. کنیت یې ابوالحسن دې. ددوی حالات په کتاب العلم/باب ۱۳ من کذب علی النبیین

صلی الله علیه وسلم کنبې تیر شوی دی. (۳)

قوله: ابن عمر: دا حضرت عبدالله بن عمر ﷺ بن الخطاب دې، ددوی مفصل حالات په کتاب

الإیمان/باب قول النبیین صلی الله علیه وسلم: «بئس الإسلام علی هئیس» کنبې تیر شوی دی. (۴)

قوله: وعائشة: دا صدیقه کائنات د نبی کریم ﷺ زوجه مطهره حضرت عائشه صدیقه رضی الله

عنها ده. ددوی حالات په هذه الوسی کنبې تیر شوی دی. (۵)

قوله: عمرو بن علی: دا راوی ابو حفص عمرو بن علی بن بحر الباهلی البصری رحمة الله علیه

دې. کتاب الوضوء/باب: الرجل یوضئ صاحبه کنبې ددوی حالات په تیر شوی دی. (۶)

قوله: یحیی: دا راوی یحیی بن سعید القطان رحمة الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب

الإیمان/باب: من الإیمان أن یحب لأخیه ما یحب لنفسیه کنبې تیر شوی دی. (۷)

قوله: سفيان: دا مشهور امام حدیث ابو عبدالله سفیان بن سعید بن مسروق کوفی رحمة الله

علیه دې. ددوی حالات په کتاب الإیمان/باب علامة المنافق کنبې تیر شوی دی. (۸)

قوله: أبی: دا راوی سعید بن مسروق ثوری کوفی رحمة الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب

أبواب الأذان کنبې تیر شوی دی. (۹)

قوله: عبایة: دا راوی عبایة بن رفاعه بن رافع بن خدیج الانصاری رحمة الله علیه دې، ددوی

(۱) (کشف الباری: ۲/۲۵۷)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۳) (کشف الباری: ۴/۱۴۹)

(۴) (کشف الباری: ۱/۶۳۷)

(۵) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۶) (کشف الباری کتاب الوضوء/باب: الرجل یوضئ صاحبه رقم الحدیث: ۱۸۲)

(۷) (کشف الباری: ۲/۲)

(۸) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۹) (کشف الباری: کتاب أبواب الأذان/باب من شکا إمامه إذا طَوَّلَ (رقم الحدیث-۷۰۵))

حالات په، کِتَابُ الْجُمُعَةِ، کِنْسِي تِير شوي دي. (۱)
 قوله: رَافِعٌ: دا راوی ابو عبدالله رافع بن خديج بن رافع بن عدی الانصاری الحارثی دي. ددوی
 حالات په کِتَابُ مَوَاقِيَتِ الصَّلَاةِ کِنْسِي تِير شوي دي. (۲)

تشریح: دا حدیث مبارک په کِتَابِ الشَّرْكَهٖ بَابُ قِسْمَةِ الْغَنَمِ کِنْسِي تِير شوي دي. (۳)
 د اوتریدونکی خناور حکم: که یو خناور اوتریری او تختی که هغه په ښار کښې وی او که
 دښار نه بهر، نو هغه د وحشی خناورو په حکم دي. او د غشی، تورې وغیره په ذریعې سره
 هغه د لرې نه ویشتلې شی او خوړلې شی، په دې شرط چې خناور د ذبحې په نیت سره
 اولی او بسم الله یې وئیلی وی. (۴)

د جمهورو مذهب: دامام ابو حنیفه رحمه الله علیه، امام شافعی رحمه الله علیه، امام احمد
 رحمه الله علیه او جمهورو علماء کرام هم دا مسلک دي. (۵)
 دامام مالک رحمه الله علیه مذهب: البته دامام مالک رحمه الله علیه په نزد ذبح کول ضروری
 دي، که داسې خناور د مری نه علاوه په بل ځانې زخمی کړی او اولی یې نو دا به حلال نه
 وی. (۶)

قوله: وَأَجَازَةُ ابْنِ مَسْعُودٍ: حضرت ابن مسعود ؓ داسې خناور چې او اوتریدونکې شی او بیا
 هغه او ویشتلې شی، دا جائز گرزولې دي.

د تعلق تخريج: د حضرت ابن مسعود ؓ تعلق لره بیهقي موصولا نقل کړې دي. (۷)
 عَنْ غُضَّيَّانَ هُوَ ابْنُ يَرِيدَ النَّجِيلِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَدِمَ النَّاسُ الْكُوفَةَ فَأَعْرَسَ رَجُلٌ مِنَ الْعِبَرِيِّ قَاشْتَرِي جَزُورًا فَتَدَثَّ
 فَذَهَبَتْ ثُمَّ اشْتَرَى أُخْرَى فَخَشِيَ أَنْ تَبْدَأَ فَعَرَّتْهَا وَذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ فَبَاتَتْ، فَاتْرَاعَهُدَا اللَّهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَسَلَّوْهُ فَأَمْرَهُمْ
 أَنْ يَأْكُلُوا، فَوَاللَّهِ مَا طَابَتْ أَنْفُسُ الْعِبَرِيِّ أَنْ يَأْكُلُوا مِنْهَا شَيْئًا حَتَّى جَعَلُوا لَهُ مِنْهَا بَضْعَةً، ثُمَّ أَتَوْا بِهَا فَأَكَلُوا، وَرَجَعَ الْجُرُجُ

(۱) (کشف الباری کتاب الجمعة باب المشي إلى الجمعة رقم الحديث: ۹۰۷)
 (۲) (کشف الباری: کتاب مَوَاقِيَتِ الصَّلَاةِ / بَابُ وَقْتِ التَّغْرِبِ) (رقم الحديث: ۵۵۹)
 (۳) (کشف الباری: کتاب الشَّرْكَهٖ بَابُ قِسْمَةِ الْغَنَمِ رقم الحديث: ۲۴۸۸)
 (۴) (الدرمع الرد کتاب الذبائح: ۲۱۳/۵، الفتاوى العالمکيرة، کتاب الذبائح الباب الاول: ۲۸۵/۵، البحر الرنق کتاب
 الذبائح، فصل فيما يحل ولا يحل: ۳۱۱/۸، فتح القدير کتاب الذبائح: ۵۰۷/۹)
 (۵) (المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۰/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۱۲۲/۹، کتاب
 الأم کتاب الصيد والذبائح، باب موضع الذکاة فی المقدور علی ذکاته: ۵۱۴/۵، الدرمع الرد کتاب الذبائح:
 ۲۱۳/۵، البحر الرنق کتاب الذبائح: ۳۱۱/۸، فتح القدير کتاب الذبائح: ۵۰۷/۹)
 (۶) (المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح الباب الرابع: ۲۱۵/۴، حاشية الدسوقي، باب الذکاة: ۳۵۹/۲، شرح
 ابن بطال: ۴۱۸/۵)

(۷) السنن الكبرى کتاب الصيد والذبائح باب ما جاء فی ذکاة ما لا یقدر علی ذبحه إلا برمي رقم الحديث: ۱۸۳۴.
 ۴۱۴/۹، تغلیق التعلیق: ۵۱۷/۴، فتح الباری: ۷۹۶/۱۲

إِلَى طَعَامِهِمْ فَأَكَلُوا

حضرت یزید بجلی رحمة الله علیه فرمائی . چې خلق کوفې ته راغلل، نو یو سړی واده اوکړو، نو هغه د ولمې دپاره اوبن واخستو. هغه اوتر شو او اوتبتیدو، دې کس بل اوبن واخستو او ورسره ویره شوه چې هسې نه دا بل اوبن هم اوترید یزی او نه تبتی، نو هغه د اوبن پنبې پریکړې، او په هغې باندي ئې دالله تعالی نوم واخستو. او هغه اوبن مړ شو نو خلق حضرت عبدالله ابن مسعود ؓ ته راغلل، او دهغوئ ته نه یی د (اوبن متعلق) تپوس اوکړو، نو حضرت عبدالله بن مسعود هغوئ دهغه اوبن د خوړلو حکم ورکړو.

قوله: وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: "مَا أُعْجَزَكَ مِنَ الْبَهَائِمِ: حضرت ابن عباس ؓ او فرمائیل: که ستا

خناور اوتبتی او هغه قابو کنبې نه راخی نو هغه د بنکار په حکم کنبې دې. لهذا هغه د لرې هم نه ویشتل او بیا خوړل جائز دی. هم داشان که یو خناور کوهی کنبې پریوزی، نو دهغې د ذبحه کولو دپاره د هغه د بدن په کومه حصه کنبې گوزار اوکړی نو هغه به ذبحه شی. لکه یو کس هغه په پتون باندي په نیزې سره گوذار اوکړو او هغه مړ شو نو ددې خوراک جائز دی.

دتعليق تخریج: د حضرت ابن عباس ؓ تعلیق لره ابن ابی شیبه موصولا نقل کړې دې. (۱)

قوله: عن عكرمة قال: قال ابن عباس: مَا أُعْجَزَكَ مِنَ الْبَهَائِمِ مِثْلَ فِي بَدَنِكَ فَهُوَ كَالصَّيْدِ

قوله: كَالصَّيْدِ: حضرت ابن عباس ؓ فرمائی چې کوم خاروې ستاد لاس نه اوتبتی، هغه د بنکار پشان دې.

قوله: وَرَأَى ذَلِكَ عَلِيٌّ، وَأَبْنُ عُمَرَ، وَعَائِشَةُ:

د حضرت علی ؓ، حضرت ابن عمر ؓ او حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها هم دا راتې وه.

دتعليقاتو تخریج: د حضرت علی ؓ تعلیق لره ابن ابی شیبه موصولا نقل کړې دې. (۲)

قوله: عن جعفر عن أبيه أن ثورا هرب في بعض دور المدينة فضره رجل بالسيف وذكر اسم الله فقتل عنه على فقال: ذكاة وامرهم يأكله

یعنی یو غوئی د مدینې منورې په کورونو کنبې (اوتر شو) اوتبتیدو. نو یو کس دالله تعالی نوم واخستو او هغه یی په تورا اوویشتو، (او هغه یی هلاک کړو) نو د حضرت علی ؓ نه ددې غوئی باره کنبې تپوس اوشو نو وې فرمائیل ذبحه دې، (یعنی هغه کس په تورې سره دا غوئی اوویشتونو دا د ذبح په حکم کنبې دې) او حضرت علی ؓ خلقو ته د هغې د خوړلو حکم ورکړو.

(۱) المصنف لابن ابی شیبه کتاب الصيد باب ما قالوا فی الإنسیة توحش الإبل والبقر رقم الحديث: ۲۰۱۴۴، ۴۱۸/۱۰، تغلیق التعلیق: ۵۱۷/۴

(۲) المصنف لابن ابی شیبه کتاب الصيد باب ما قالوا فی الإنسیة توحش الإبل والبقر رقم الحديث: ۲۰۱۵۴، ۴۱۹/۱۰، تغلیق التعلیق: ۵۱۷/۴

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما تعلیق لره عبدالرزاق موصولا نقل کړې دې. (۱)
 قوله: قال رفاعة: ثم إن ناضحا تردى في بئر بالمدينة فذكى من قبل شاكلته فأخذ منه عمر عثيرا

بدرهم

یعنی کوهی نه اوبه راویستونکی اوبن، دمدينې منورې په کوهی کښې پریوتو، نو د دې (تشی) د طرفه ذبحه کړې شو، نو حضرت عمر رضی اللہ عنہ هم ددې اوبن د غوښې نه د یو درهم بدله کښې غوښه واخسته.

د حضرت عائشه رضی اللہ عنها تعلیق لره ابن حزم موصولا نقل کړې دې. (۲)

قوله: فقال: "اعجل، أوأرن": دا شك د راوی د طرفه دې. یعنی نبی کریم صلی اللہ علیه و آله و سلم اعجل او فرمائیل

یا ئې ارن او فرمائیل. (۳)

قوله: اعجل: دا د باب (سمع) نه د امر صیغه ده. په معنی د جلدی کولو (۴) مطلب به داوی چې ددې ځناور په ذبحه کولو کښې جلدی او کړنې، هسې نه چې هغه هم دا شان هلاک شی.

قوله: أرن: د ارن په تلفظ کښې مختلف اقوال دی.

پومبې قول: د همزې په فتحې سره، اود راء په کسرې او نون ساکن سره، دباب افعال ارن، اریین نه د امر صیغه ده. ارن لکه څنگه چې دیطیع، نه اطعم امر راځی، ارات القوم په هغه وخت کښې وئیلې کیږی کله چې د قوم څاروی هلاک شی. او دلته د ارن معنی ده ته هغه څاروی هلاک کړه په هغه څیز سره یی ذبحه کړه چې کوه وینه بهیوی. (۵)

دویم قول: دویم قول دادې چې دا ارن برزون اعجل وی. ارن، یارن (باب دسمع نه) په معنی د جلدی کولو. یعنی دهغه ځناور په ذبحه کولو کښې جلدی او کړنې هسې نه چې هغه ځناور بغیر د ذبحه کولو نه مردار شی. او دې قول ته ترجیح ورکړې شوې ده. (۶)

(۱) حافظ ابن رحمه الله علیه فرمائی چې دابن عمر تعلیق لره عبدالرزاق موصولا نقل کړې دې لیکن المصنف لعبدالرزاق کښې د ابن عمر په څایې عمر دې فتح الباری: ۷۹۶/۱۲. المصنف لعبد الرزاق کتاب التناک باب: صید العرم یدخل الحل والأهل بستحوش رقم الحديث: ۲۲۶۸. ۳۵۷/۴

(۲) المحلی بالأنوار لابن حزم، کتاب التذکية: ۱۳۴/۶. عمدة القاری: ۱۷۸/۲۱

(۳) شرح الکرمانی: ۱۰۱/۲۰

(۴) (لسان العرب باب العین: ۶۳/۹)

(۵) شرح الکرمانی: ۱۰۱/۲۰. فتح الباری: ۷۹۷/۱۲. عمدة القاری: ۱۷۹/۲۱. الکوثر الجاری: ۱۶۳/۹. تحفة الباری:

۴۶۹/۵، إرشاد الساری: ۲۷۱/۱۲. النهاية لابن أثير. حرف الهمزة: ۱/۱۲۶

(۶) النهاية لابن أثير. حرف الهمزة: ۵۴/۱. لسان العرب باب الهمزة: ۱۲۶/۱. مجمع بحار الأنوار: ۵۰/۱ شرح

الکرمانی: ۱۰۱/۲۰. النهاية لابن أثير. حرف الهمزة: ۵۴/۱ شرح ابن بطال: ۴۲۰/۵. فتح الباری: ۷۹۷/۱۲. إرشاد

الساری: ۲۷۱/۱۲

دریم قول: دریم قول دادې چې ارن د راء په سکون او د نون په کسري سره وی بروزن اعط، رنا، یرون، (نصر) سره، یو څیز طرف ډیر په غور سره کتل. (۱)
لیکن په دې اعتراض کړې شوې دې که چرې دا د رنا، یرونه وی نو ددې امر ارن د همزه او نون په ضمی سره کیدل پکار دی لکه خلا، یعلو، نه اعل راخی (۲)
ترجمه الباب سره مناسب:

د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسب ظاهر دې. (۳)

۲۳- بَابُ النَّحْرِ وَالدَّبْحِ

وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ: «لَا دَبْحَ وَلَا مَنَحَرَ إِلَّا فِي الْمَدْبِيعِ وَالْمَنَحْرِ» قُلْتُ: أَيْجَزِي مَا يُدْبِحُ أَنْ أُنْحَرَهُ؟ قَالَ: «نَعَمْ، ذَكَرَ اللَّهُ دَبْحَ الْبَقْرَةِ، فَإِنْ دَبِحْتَ شَيْئًا يُنْحَرُ جَاذًا، وَالنَّحْرُ أَحَبُّ إِلَيَّ، وَالدَّبْحُ قَطْمُ الْأَوْدَاجِ» قُلْتُ: فَيُخَلَّفُ الْأَوْدَاجَ حَتَّى يَقْطَعَ النَّحْرَ؟ قَالَ: «لَا إِخَالَ» وَأَخْبَرَنِي نَافِعٌ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ، نَهَى عَنِ النَّحْرِ، يَقُولُ: «يَقْطَعُ مَا دُونَ الْعِظْمِ، ثُمَّ يَدْعُو حَتَّى تَمُوتَ» وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: {وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُدْبِحُوا بَقَرَةً} [البقرة: ٦٧] وَقَالَ: {فَدَبِحُواهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ} [البقرة: ٦٧] وَقَالَ سَعِيدٌ: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: «الدَّكَاةُ فِي الْخَلْقِ وَاللَّبَّةُ» وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَابْنُ عَبَّاسٍ، وَأَنْسَ: «إِذَا قَطَعَ الرَّأْسَ فَلَا بَاسَ»
۵۵۰- حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا سُهَيْبَانُ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، قَالَ: أَخْبَرْتَنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُثَنِّبِ، امْرَأَتِي، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَتْ: «نَحَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَسًا فَأَكَلْنَا» (۴)

ترجمه: حضرت اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنها فرمائی چې مونږ د نبی کریم ﷺ په زمانه کښې اس نحر کړو او هغه مو اړخوړو.

۵۵۱- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، سَمِعَ عَبْدَةَ، عَنْ هِشَامِ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ، قَالَتْ: «دَبِحْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَسًا، وَنَحَرْنَا بِالْمَدِينَةِ، فَأَكَلْنَا»

دویم روایت کښې حضرت اسماء رضی الله عنها فرمائی مونږ عهد نبوی کښې اس ذبح کړو او مونږ په مدینه کښې وو، پس هغه مو اړخوړو.

(۱) (شرح الکرمانی ۲۰، فتح الباری: ۷۹۷/۱۲، إرشاد الساری: ۲۷۱/۱۲)

(۲) (الکوثر الجاری: ۱۶۳/۹ عمدة القاری: ۱۷۹/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۱۷۸/۲۱)

(۴) (الحديث اخرجہ المسلم فی کتاب الصيد. باب اباحة اكل لحم الخيل. رقم الحديث: ۱۹۴۲، والنسائي، فی الضحایا وباب نحر ما یذبح رقم الحديث: ۴۴۲۵، وابن ماجه فی الذبائح، باب الحوم الخيل رقم الحديث: ۳۱۰۹، جامع الاصول، الباب الثاني، الخيل رقم الحديث: ۵۵۱۰، ۴۳۲/۷)

۵۰۱۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، أَنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ، قَالَتْ: «[ص: ۹۳] نَحَرْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَسًا فَأَكَلْنَا» تَابَعَهُ وَكَبِيرٌ، وَابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ هِشَامٍ فِي النَّحْرِ

تواجه رجال:

قوله: ابن جرير: دا راوی عبد الملك بن عبد العزيز بن جريج القرشي الاموی رحمة الله عليه

دی. ددوی حالات په کتاب العیض / باب غسل الخائض رأس زوجها وترجمیه کنبی تیر شوی دی (۱)

قوله: عطاء: دا راوی ابو محمد عطاء بن ابی رباح مکی قرشی رحمة الله عليه دی. ددوی

مفصل حالات په کتاب العلم / باب مظلة الإمام النساء وتغلیبهن کنبی تیر شوی دی (۲)

قوله: نافع: دا د مدینې منورې مشهور عالم او مفتی نافع مولی عبد الله بن عمر القرشی

العدوی رحمة الله عليه دی. ددوی حالات په کتاب العلم / باب ذکر العلم والفتیان السجید کنبی

تیر شوی دی (۳)

قوله: ابن عمر: دا د حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنهما دی، ددوی مفصل حالات په کتاب ایمان / باب

الایمان وقول النبی صلی الله علیه وسلم: «بُئِيَ الْإِسْلَامَ هَلْ خُنِيَ» کنبی تیر شوی دی (۴)

قوله: سعيد: دا راوی مشهور تابعی حضرت سعید بن جبیر بن هشاء اسدی رحمة الله عليه

دی. بند الوسی کنبی ددوی حالات تیر شوی دی (۵)

قوله: ابن عباس: دا عبد الله بن عباس بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف، د نبی کریم

صلی الله علیه وسلم د تیره خوې دی. ددوی حالات په بند الوسی الحدیث الرابع کنبی تیر شوی دی (۶)

قوله: أنس: دا مشهور و معروف صحابی او خادم رسول صلی الله علیه وسلم حضرت انس بن مالک دی. ددوی

مفصل حالات په کتاب ایمان / باب: من ایمان أن یحب لأخیه ما یحب لنفسیه کنبی تیر شوی دی (۷)

قوله: خلاد بن یحیی: دا راوی ابو محمد خلاد بن یحیی بن صفوان السلمی الکوفی رحمة الله

عليه دی. ددوی حالات په کتاب الفسل / باب من بدأ بشق رأسه الأيمن في الفسل کنبی تیر شوی

(۱) (کشف الباری العیض / باب غسل الخائض رأس زوجها: ۲۹۶)

(۲) (کشف الباری: ۴/۳۷)

(۳) (کشف الباری: ۴/۶۵۱)

(۴) (کشف الباری: ۱/۶۳۷)

(۵) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۶) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۷) (کشف الباری: ۲/۴)

دی. (۱)

قوله: سُفْيَانُ: دا مشهور امام حدیث ابو عبد الله سفیان بن سعید بن مسروق کوفی رحمة الله

علیه دی. د دوی حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ / بَابُ عَلَامَةِ الْمُتَالِقِ کنسی تیر شوی دی. (۲)

قوله: هشام بن عروة: دا راوی د حضرت عروة بن الزبير بن العوام خوې رحمة الله علیه دی

د دوی کنیت ابو المنذر یا ابو عبد الله دی. د دوی حالات په بَدْوِ الْوَسْطِيِّ کنسی تیر شوی دی. (۳)

قوله: فاطمة: دا راویه فاطمه بنت المنذر بن الزبير بن العوام قرشیه اسديه ده، د دوی تفصیلی

حالات په کِتَابُ الْعِلْمِ / بَابُ مَنْ أَجَابَ الْفُتْيَا بِإِشَارَةِ الْيَدِ وَالرَّأْسِ کنسی تیر شوی دی. (۴)

قوله: أسماء: دا راویه د حضرت ابوبکر صدیق لور بی بی، حضرت اسماء بنت ابی بکر رضی

الله عنها ده، د دوی مفصل حالات په کِتَابُ الْعِلْمِ / بَابُ مَنْ أَجَابَ الْفُتْيَا بِإِشَارَةِ الْيَدِ وَالرَّأْسِ کنسی

تیر شوی دی. (۵)

قوله: إسحاق: دا راوی مشهور امام فقهه و حدیث اسحاق بن ابراهیم بن مخلد حنظلی

مروزی رحمة الله علیه دی. د ابن راهویه په نوم مشهور دی. د دوی تفصیلی حالات په کِتَابُ

الْعِلْمِ / بَابُ قَبْلِ مَنْ عَلِمَ وَعَلَّمَ کنسی تیر شوی دی. (۶)

قوله: عبد بن عبد بن سليمان بن حاجب بن زراره کلابی کوفی رحمة الله علیه دی.

د دوی حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ / بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَا أَعْلَمُكُمْ بِاللَّهِ». وَأَنَّ الْمَعْرِفَةَ فِعْلُ

الْقَلْبِ کنسی تیر شوی دی. (۷)

قوله: قتيبة: دا راوی شیخ الاسلام ابورجاء قتيبة بن سعید بن جميل ثقفی رحمة الله علیه دی.

د دوی مفصل حالات په کِتَابُ الْإِيمَانِ / بَابُ: إِنْ شَاءَ السَّلَامُ مِنَ الْإِسْلَامِ کنسی تیر شوی دی. (۸)

قوله: جرير: دا راوی ابو عبد الله جرير بن عبد الحميد بن قرط ضبی رازی رحمة الله علیه دی،

د دوی مفصل حالات په کِتَابُ الْعِلْمِ / بَابُ مَنْ جَعَلَ لِأَهْلِ الْعِلْمِ أَيَّامًا مَعْلُومَةً کنسی تیر شوی دی. (۹)

(۱) (کشف الباری کتاب الفسل / باب من بدأ بشق رأيه الأيمن في الفسل رقم الحديث: ۲۷۷)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۳) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۴) (کشف الباری: ۳/۴۸۶)

(۵) (کشف الباری: ۳/۴۸۷)

(۶) (کشف الباری: ۳/۴۲۸)

(۷) (کشف الباری: ۲/۹۴)

(۸) (کشف الباری: ۲/۱۸۹)

(۹) (کشف الباری: ۳/۲۶۸)

تشریح:

د ترجمه الباب مقصد: حضرت شیخ الحدیث مولانا زکریا رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چې د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ د ترجمه الباب نه مقصد دادې چې نحر والا خاوری لره ذبح او ذبح والا خاوری لره نحر کول جائز دی. (۱)

د نحر معنی: علامه ابن قدامه رحمۃ اللہ علیہ د نحر د معنی په بیان کښې فرمائی:

ومعنى النحر أن يضربها بحربة أو نحوها من الهمدانة التي بين أصل متكها وصدرها. (۲)

یعنی د خنور د غاړې او د سینې مینځ کښې چې کومه کنده شان وی، په هغې کښې نیزه وغیره وهلو ته نحر وائی. (۳)

د ذبح والا خنور لره د نحر کولو حکم: په اوبښ کښې نحر سنت دې، او په نورو خنورو کښې ذبح سنت ده. (۴) البته په دې کښې اختلاف دې چې که نحر والا خنور لره ذبح او ذبح والا خنور لره نحر کړې شی نو دا جائز دی که نه.

د مالکيه مذهب: د حضرات مالکيه په نزد که د چا بغير د ضرورت نه د ذبح والا خنور نحر کړو، یا یئ دنحر والا خنور ذبح کړو نو دا جائز نه دی. البته د مالکيه په نزد په غوا کښې ذبح کول بهتر دی لیکن که غوا نحر کړې شوه نو دا جائز دی، او ددې غوښه به خوړلې کيږي. (۵)

او حضرات مالکيه په غوا کښې نحر او ذبح دواړو لره په دې وجه جائز گنري چې قرآن کریم کښې د غوا د ذبحې ذکر دې:

رَأَى اللَّهُ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً (۵) بیشکه الله تعالی تاسو ته حکم درکوی چې تاسو یو غوا ذبحه کړئ.

همداشان حدیث پاک کښې دغوا دنحر هم ذکر شته دې، د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها روایت دې چې:

قَدْ جِئَ عَلَيْنَا يَوْمَ الثَّغْرِ بِلَحْمِ بَقَرٍ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا قَالَ: نَحْرُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَدْوَاجِهِ، (۶)
حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها فرمائی چې مونږ له چا د قربانۍ په ورځ غوښه راوړه.

(۱) الكنز الكنزي المتواری: ۱۷۱/۱۹

(۲) المغنی لابن قدامه کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۶/۹

(۳) فتح الباری: ۷۹۹/۱۲، عمدة القاری: ۱۸۰/۲۱، شرح الکرمانی: ۱۰۱/۲۰، الدر مع الرد کتاب الذبائح: ۲۱۳/۵

البحر الرئق کتاب الذبائح، ۳۱۲/۸، فتح القدير کتاب الذبائح: ۵۰۸/۹

(۴) المدونة الكبرى، کتاب الذبائح، ۶۵/۲، حاشية الدسوقي، باب الذکاة: ۳۶۶/۲، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الذبائح الباب الرابع: ۲۱۴/۴، بداية المجتهد ونهاية المفتصد، کتاب الذبائح، الباب الثاني، هل يجوز النحر

في الغنم.....: ۱۱۰۰/۴، شرح ابن بطال: ۴۲۲/۵، الذخيرة في فروع المالکية، کتاب الذبائح: ۴۱۷/۳

(۵) سورة البقرة: ۶۷

(۶) الجامع الصحيح للبخاری کتاب الحج/باب ذبح الرجل البقر عن نسائه من غير أمرهن رقم الحديث: ۱۷۰۹

نو ماتپوس اوکړو چې دا څه دی؟ هغه (غوبنه راوړ نکي) او نیل چې نبی کریم ﷺ دخپلې بیبیانو له طرفه نحر (قربانی) کړې ده.

لهذا حضرات مالکیه فرمائی: چې صرف په غوا کنبې ذبح او نحر دواړه جائز دی. لیکن ددې نه علاوه که اوبن ذبح کړې شو یا چیلی وغیره کنبې نحر اوکړې شو نو دا جائز نه دی. (۱)

د حنابله مذهب: د حضرات حنابله په نزد نحر والا ځناور ذبحه اود ذبحې والا نحر کول مطلقاً بلاکراهت جائز دی. (۲)

د احنافو او شوافعو مذهب: د احنافو په نزد د ذبحې والا ځناور نحر کول، او نحر والا ځناور ذبح کول جائز خو دی لیکن مکروه تنزیهی دی. او حضرات شوافع په نزد د نحر والا ځناور ذبحه کول او د ذبحې والا نحر کولو باره کنبې کراهت اود عدم کراهت دواړه اقوال دی مشهور د کراهت والا قول دی. (۳)

د جمهورو حضراتو دلیل د ذبحې والا ځناور نحر او نحر والا ځناور ذبحه کولو په جواز کنبې د نبی کریم ﷺ حدیث مبارک دی:

أمر الدم بهاشئت وأذکر اسم الله (۴)

لهذا چې کومې طریقې سره هم د ځناور رگونه پریکړې شو او د هغه نه وینه اوبهیدله شوه، نو دابه حلال وی.

د احنافو په کراهت باندې دلیل: که د ذبحې والا ځناور نحر اود نحر والا ځناور ذبحه کړې شو نو په جواز کنبې احناف جمهورو سره دی. لیکن د احنافو په نزد داسې کول مکروه دی. ځکه چې نبی کریم ﷺ ځناور په داسې طریقه د ذبحه کولو تلقین کړې دې کومه کنبې چې ځناور ته تکلیف کم وی.

سنن ابی داؤد کنبې روایت دی:

إِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ، وَلْيُجِدْ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ، وَلْيُرْمِ ذَبِيحَتَهُ (۵)

کله چې تاسو ذبحه کوئ نو په ښه طریقه یې کوئ. او خپلې چارې تیرې کړئ، او خپلې ذبحې ته آرام ورکړئ (یعنی داسې طریقې سره یې ذبح کړئ چې هغې سره ورته تکلیف نه

(۱) شرح ابن بطلال: ۴۲۱/۵، الذخيرة في فروع المالكية. كتاب الذبائح: ۴۱۷/۳.

(۲) المغنی لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ۳۱۸/۹

(۳) الدر مع الرد كتاب الذبائح: ۲۱۳/۵، البحر الرنق كتاب الذبائح: ۳۱۲/۸، فتح القدير كتاب الذبائح: ۵۰۸/۹ بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ۲۰۳/۶، الفتاوى العالمية كتاب الذبائح، الباب الاول: ۲۸۵/۵، شرح مختصر الطحاوی، كتاب الصيد والذبائح: ۲۳۹/۷، المجموع شرح المذهب، كتاب الصيد والذبائح: ۸۴/۹

(۴) (سنن ابی داود كتاب الضحایا، باب: فی الذبیحة بالمروة الحدیث: ۲۸۲۴، المغنی لابن قدامة، كتاب الصيد والذبائح: ۳۱۸/۹)

(۵) (سنن ابی داود كتاب الضحایا باب فی النهی أن تُصَبَّرَ البهائمُ، والرَّفْقُ بِالذَّبِيحَةِ رقم الحدیث: ۲۸۱۴، شرح الطحاوی كتاب الصيد والذبائح: ۲۳۸/۷)

وی، او که او بن د نحر په ځانې ذبحه کړې شی یا چپلی، وغیره نحر کړې شی نو دې کنبې به هغوی ته تکلیف زیات وی. لهذا دا به مکروه وی. (١)

قوله: وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ: «لَا ذَبْحَ وَلَا مَنَحْرَ إِلَّا فِي الْمَذْبُوحِ وَالْمَنَحْرِ»

ابن جریج د عطاء بن ابی رباح نه نقل کوی چې ذبح (په حلق باندې چاره رابنګل) او نحر (په سینه کنبې په نیزه وهل) په حلق او په سینه باندې وی.

قوله: مَذْبُوحٌ د اسم ظرف صیغه ده، د ذبحې کولو ځانې، یعنی مرثی. (٢)

قوله: مَنَحْرٌ دا هم اسم ظرف دې. د اوس د نحر کولو ځانې. یعنی د مرثی او د سینه مینځ کنبې چې کومه کنده شان ده. (٣)

مقصد دادې چې که دخناور بله حصه ئې ذبح کړه، یا یې په نیزه او وهلو، نو ذبحه به درست نه وی ځکه چې د ذبحه اختیاری هم دا حکم دې. (٤)

که یو وحشی ځناور وی، یا کورنې څاروي اوتر شی، نو دې صورت کنبې ذبحه اضطراری جائز ده چې دخناور هره یوه حصه یې اووهله اودهغې نه وینه اوبهیدله نو ذبحه به درست وی. ددې تفصیل ما قبل باب کنبې تیر شوې دې.

قوله: قُلْتُ: أَيُّزِي مَا يَذْبَحُونَ أَنْ أَتَحْرَهُ؟ قَالَ: «نَعَمْ».....

ابن جریج رحمة الله عليه فرمائی چې ما د عطاء بن ابی رباح نه تپوس اوکړو چې کوم ځناور ذبحه کیږي که زه هغه نحر کړم نو دا به کافی وی؟ هغوی اوفرمائیل چې آؤ، هغه به هم کافی وی، الله تعالی قرآن کریم کنبې د غوا د ذبحه کولو حکم کړې دې. دا شان که نحر والا ځناور ذبحه کړې شی نو دا هم جائز دی. لیکن د ذبحې په مقابله کنبې زما په نزد نحر زیات بهتر دې. د بقره یعنی د غوا متعلق خو قرآن کریم کنبې د ذبحې لفظ استعمال شوې دې، ارشاد دې: (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُذَبَّحُوا بِقَرَّةٍ) (٥) بیشکه الله تعالی تاسوته حکم درکوی چې تاسو غوا ذبحه کړئ.

لیکن حدیث پاک کنبې د نحر لفظ راغلې دې. چانچه د مسند احمد روایت دې.

قوله: نَحَرَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ عَائِشَةَ بِقَرَّةٍ فِي حِمْنِهِ (٦)

یعنی نبی کریم ﷺ د حجة الوداع په موقع د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها د طرفه غوا نحر کړه.

حضرت عطاء بن ابی رباح رحمة الله عليه په ذکر الله ذبح البقره سره هم دې استدلال طرفته

(١) شرح مختصر الطحاوی، کتاب الصيد والذبائح: ٢٤٠/٧

(٢) لسان العرب باب الذال: ٢٣/٥

(٣) لسان العرب باب النون: ٦٨/١٤

(٤) الدر مع الرد کتاب الذبائح: ٢٠٦/٥

(٥) سورة البقرة: ٦٧

(٦) مسند الإمام أحمد مسند جابر بن عبدالله، رقم الحديث: ١٥١١٠، ٢٢١/٥

اشاره کړې ده چې په حدیث کنبې خو د بقرة دپاره نحر راغلي دي. او قران پاک کنبې د ذبح لفظ استعمال شوې دي. معلومه شوه چې دنحر والا خنور ذبحه کول او د ذبحې والا خنور نحر کولې شی.

قوله: وَالذَّبْحُ قَطْمُ الْأَوْدَاجِ: او ذبح اوداج پریکول دی.

قوله: أَوْدَاجٍ: د وده (بفتح ال ووالدال) جمع ده، مرئى کنبې د وینې نالی ته وائی. د هر خنور

په مرئى کنبې د وینې دوه رگونه وی، دې ته ودهجان وائی. (۱)

د وینې دا نالی اگرچې دوه دی لیکن دا کلمه فقهاء کرام تغلیبا د خلورو نالو د پاره استعمالوی. دوه هم دا د وینې رگونه دی او دوه نالی نورې دی.

① حلقوم: (دحاء په ضمی، لام ساکن او د قاف په ضمی سره) د ساه اخستو نالی.

② المرئى: (دمیم فتحه، دراء کسری او د همزه ضمه سره) دخوراک او غذا نالی. (۲)

ذبحه کولو دپاره څومره رگونه پریکول ضروری دی؟ دذبحه کولو مکمل صورت دادې چې مذکوره خلور واره نالی پریکړې شی، بیا خو که چا په دې خلورو کنبې ځینې پرې کړې او ځینې یې پریښودې نو دا ذبحه به جائز وی که نه؟

دامام مالک رحمه الله علیه مذهب: د امام مالک رحمه الله علیه په نزد ودجین (د وینې دواړه نالو لره) او حلقوم لره پریکول واجب دی. او مرئى یعنی د خوراک نالی لره پریکول واجب نه دی. (۳)

د مالکیه دلیل: حضرات مالکینه فرمائی چې د ذبحې باره کنبې د نبی کریم ﷺ ارشاد مبارک دي: مَا أَهْرَأَ الدَّمْرَ وَذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ فَكُلُّ كَوْمٍ خِيزَ فِي وَيُونَهُ أَوْ بَهِيَوِي أَوْ بِهَفِي بَانَدِي دالله تعالی نوم واخستې شی نو داسې خنور خورشی.

حدیث مبارک کنبې ذبحې دپاره دهغه خنور د وینې د بهیولو ذکر دي. او وینه بهیول هغه ددې دوو رگونو (ودجین) په پریکولو سره حاصلیږي ځکه چې وینه صرف په دې د واره رگونو کنبې وی. باقی رگونو کنبې وینه نه وی. په دې په ذبحه کنبې که ودجان پرې کړې شی نو خنور په حلال وی گنی نه. (۴)

دامام شافعی رحمه الله علیه مذهب: دامام شافعی رحمه الله علیه په نزد حلقوم او مرئى پریکول واجب دی. ودجین (د وینې نالی) پریکول ضروری نه دی. لهذا صرف حلقوم او مرئى

① لسان العرب باب الواو: ۲۴۷/۱۵. شرح الکرمانی: ۱۰۲/۲۰

② الدر مع الرد کتاب الذبائح: ۲۰۷/۵. الفتاوی العالمکیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۷/۵. البحر الرائق کتاب الصيد الذبائح: ۳۱۰/۸. لسان العرب باب الحاء: ۲۹۴/۳. وايضا باب المیم: ۶۲/۱۳

③ (المدونة الکبری: کتاب الذبائح: ۶۵/۲ حاشیه الدسوقی. باب الذکاة: ۳۵۳/۲. المنتقى شرح مؤطا امام مالک. کتاب الذبائح. الباب الرابع فی بیان محل الذکاة: ۲۲۳/۴. شرح ابن بطال: ۴۲۳/۵)

④ المنتقى شرح مؤطا امام مالک. کتاب الذبائح: ۲۲۳/۴

که پریکړې شی نو څاروي به حلال وي. (۱)

د حضرت شوافعو دلیل: حضرت شوافع فرماني چې حلقوم (د ساه نالی) اور مرئ (د خوراک او د روح نالی) ددې دواړو رگونو پریکولو نه پس څنار ژوندي نه پاتې کیږي. زر تر زره مړ کیږي. او د ذبحې مقصد هم څنار نه روح ویستل دی. څنار ته د تکلیف ورکولو نه بغیر او دا د حلقوم او مرئ په پریکولو په صورت کښې حاصلیږي. په خلاف د ودجان پریکولو نه، ځکه که صرف ودجان پریکړې شی نو بیا به هم څنار کافی وخت پورې ژوندي وي. (۲)

د امام احمد رحمه الله عليه مذهب: د امام احمد رحمه الله عليه یو روایت هم ددې مطابق دی. (۳) او د امام احمد رحمه الله عليه د دویم روایت مطابق د څلورو واړو رگونو کت کول واجب دی. (۴)

د احنافو مذهب: امام ابوحنیفه رحمه الله عليه لا ټکر حکم الكل (۵) د اصولو مطابق فرماني چې که په دې څلورو کښې کوم درې رگونه پریکړې شی نو دا به د ذبیحې د جواز دپاره کافی وي. (۶) د امام ابو یوسف رحمه الله عليه په نزد هم درې رگونه پریکول کافی دی، لیکن هغوی فرماني چې په دې دريو کښې حلقوم او مرئ شاملیدل پکار دی، حلقو او مرئ پریکول ددوی په نزد د ذبیحې د جواز دپاره ضروري دی. (۷) اکثر و احنافو د امام ابوحنیفه رحمه الله عليه قول لره اختیار کړې دي. په دې بین فتوی ورکړې ده. (۸)

د احنافو دلیل: احناف فرماني: چې د ذبحې مقصد مسفوح بیهول دی، او روح ویستلو کښې جلدی کول دی، او دا مقصد د درېو رگونو په پریکولو سره حاصلیږي، ځکه چې د ساه یا د خوراک نالو کښېکه یو هم پریکړې شی نو څنار ژوندي نه شی پاتې کیدي، او د اشان که د وجین نه هم یو پریکړې شی نو وینه بهر رااوځي لهذا ذبحه کښې صرف درې رگونو

(۱) کتاب الأم کتاب الصيد والذبائح، باب الذکاة: ۵/۵۱۲، المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۸۳/۹ فتح الباری: ۱۲/۷۹۹

(۲) المجموع شرح المذهب، کتاب الصيد والذبائح: ۸۳/۹ البیان فی مذهب الامام الشافعی، کتاب الحج: ۴/۴۲۳

(۳) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۶/۹

(۴) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۶/۹

(۵) (درر الحکام شرح مجلة الاحکام: ۴/۱۷۲)

(۶) (الدر مع الرد، کتاب الذبائح: ۵/۲۰۷، الفتاوی العالمکیریه کتاب الذبائح الباب الاول: ۵/۲۸۷، البحر الرائق: کتاب الذبائح: ۸/۳۱۰، بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد: ۶/۲۰۷)

(۷) (الدر مع الرد، کتاب الذبائح: ۵/۲۰۷، الفتاوی العالمکیریه کتاب الذبائح الباب الاول: ۵/۲۸۷، البحر الرائق: کتاب الذبائح: ۸/۳۱۰، بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد: ۶/۲۰۷)

(۸) الفتاوی العالمکیریه: کتاب الذبائح الباب الاول: ۵/۲۸۷، الدر المنقی ۴/۱۵۸، الترجیح والتصحیح ص: ۹۵

حاشیه الشرنبلالی علی الدرر: ۱/۲۷۷

باندې که اکتفا او کړې شوه او دا پرېکړې شو نو ځناور په حلال وی. (۱)

قوله: قُلْتُ: فَيُخَلَّفُ الْأَوْدَاجَ حَتَّى يَنْقُطَ النَّخَاعُ؟ قَالَ: «لَا إِخَالَ»:

ابن جریج رحمة الله عليه فرمائی چې ماد عطاء بن ابی رباح نه تپوس او کړو چې رگونه روستو پرینودې شی تر دې چې حرام مغز پرېکړې شی، نو د صورت به جائز وی؟ هغوی او فرمائیل چې څه دا صحیح نه گنیم، ابن جریج رحمة الله عليه فرمائی چې ما ته نافع او وئیل چې ابن عمر رضی الله عنهما د حرام مغز پرېکولو نه منع فرمائیلې ده.

قوله: يُخَلَّفُ:

قوله: يُخَلَّفُ، دمجهول صیغه ده، أَوْدَاجَ ددې نائب فاعل دې، یعنی رگونه پرېکړې او روستو پرینودې شی. او مخکښې حرام مغز دې هم پرېکړې شی. (۲)

قوله: النَّخَاعُ: (دنون په کسرې او فتحې او ضمی درې واړو سره وئیل درست دی)، حرام مغز ته وائی. دا د مرثی په هډوکی کښې یو سپین رگ وی. (۳)

قوله: «لَا إِخَالَ»: إِخَالَ د همزې په کسرې او فتحې دواړو سره، په معنی دلاظن دې. (۴)

قوله: وَأَخْبَرَنِي نَافِعٌ: دا د ابن جریج رحمة الله عليه قول دې چې ما ته نافع بیان او کړو چې ابن عمر رضی الله عنهما د حرام مغز پرېکولو نه منع فرمائیلې ده. هغوی به وئیل چې هډوکی ته په رسیدو یې پرېږدئ، تر دې چې مر شی.

ذبحه کښې د حرام مغز پرېکولو حکم: که چا څاروې ذبحه کړو، او حرام مغز یې هم پرېکړو، نو داسې کول مکروه دی خو هم ذبیحه خورل به حرام نه وی. (۵)
د تعلیق تخریج:

قوله: «لَا نَحْرَ الْأَفْرِ الْمَنْعَرِ وَالْمَذْبَحِ»: دې تکررې لره ابن ابی شیبه رحمة الله عليه موصولا نقل کړې ده.

قوله: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ «لَا نَحْرَ الْأَفْرِ الْمَنْعَرِ وَالْمَذْبَحِ»:
او باقی حصه یې عبد الرزاق موصولا نقل کړې ده.

(۱) الهدایة کتاب الذبائح: ۱۳۶/۷، بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد: ۲۰۶/۶

(۲) عمدة القاری: ۱۸۱/۲۱

(۳) لسان العرب باب النون: ۸۵/۱۴، النهایة لابن ائیر حرف النون: ۷۲۳/۲، القاموس الوحید: ص: ۱۶۲۴

(۴) شرح الکرمانی: ۱۰۲/۲۰، عمدة القاری: ۱۸۱/۲۱

(۵) فتح القدیر کتاب الذبائح: ۵۰۷/۹، الدر المختار کتاب الذبائح: ۲۰۷/۵، الفتاوی العالمکیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۸/۵، البحر الرنق کتاب الذبائح: ۳۱۱/۸

(۶) المصنف ابن ابی شیبه الصيد، من الدم إذا نهر قال فکل.....: رقم الحدیث: ۲۰۱۹۱، ۴۳۳/۱۰

قوله: قال ابن جرير وقال عطاء، الذهب قطع الأوداج، قلت فذهب فلم يقطع أوداجها حتى ماتت، وهو يجب أنه قطع أوداجها؟ قال ما أراه إلا قد ذكمت فليأكل (١)

قوله: وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ جَبْرِ: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: «الذَّكَاةُ فِي الْخَلْقِ وَاللَّيَّةُ»

حضرت ابن عباس ؓ فرمائي: چې ذبحه به صرف په حلق او سينې کښې وي.

قوله: لَيَّةٌ: (دلام په فتحې اودباء په تشديد سره) موضع القلادة من الصدر، د سنې هغه څانګې ته وائي کوم څانګې کښې چې اميل يا هار وي. دې ته منجرهم وائي. (٢)

ددې تعليق مطلب دادې چې د ذبحې والا څناور به حلق نه پريکولې شي. اود نحر والا څناور (اوبښ) دمنحر يعنى د سينې يا د مرئ په مينځ کښې په نيزه وهلو نحر کړې شي. په ذبحه اختياري کښې دحلق او لبه نه علاوه دڅناور بل اندام پريکولو سره به هغه څناور حلال نه وي. (٣)

او دحلق اعلى، اوسط او اسفل په هره يوه حصه باندې چاره ايښودې شي او ذبحه کولې شي. (٤)

علامه عينى رحمة الله عليه فرمائي چې د حضرت ابن عباس ؓ د قول «الذَّكَاةُ فِي الْخَلْقِ

وَاللَّيَّةُ» کښې ل د بڼ په معنى دى. يعنى دحلق او سينې ترمينځه به څناور ذبح کيږي. (٥)

دتعليق تخريج: دې تعليق لره امام بيهقى رحمة الله عليه موصولا نقل کړې دى.

قوله: عَنْ سَعِيدِ بْنِ جَبْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: «الذَّكَاةُ فِي الْخَلْقِ وَاللَّيَّةُ» (٦)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائي چې امام بخارى رحمة الله عليه دا تعليق ذکر کړې دې او شائد چې د هغه حديث ضعف طرف ته بين اشاره کړې ده چې په هغې کښې يو صحابى

رسول کریم ؐ نه تپوس او کړو.

قوله: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا تَكُونُ الذَّكَاةُ إِلَّا مِنَ اللَّهِ، أَوِ الْخَلْقِ؟ قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

(١) المصنف لعبد الرزاق كتاب المناسك. باب الذبح أفضل أم النحر: رقم الحديث : ٨٦١٥ ٣٧٣/٤. تغليق (التعليق: ٥١٩/٤)

(٢) لسان العرب باب اللام: ٢١٨/١٢. النهاية لابن أثير. حرف اللام: ٥٨٠/٢

(٣) الدر مع الرد كتاب الذبائح: ٢٠٦/٥. الفتاوى العالمة كبرى: كتاب الذبائح الباب الأول: ٢٨٥/٥

(٤) فتح القدير كتاب الذبائح: ٥٠٣/٥. الدر مع الرد كتاب الذبائح: ٢٠٦/٥. الفتاوى العالمة كبرى: كتاب الذبائح الباب الأول: ٢٨٥/٥. شرح مختصر الطحاوى. كتاب الصيد والذبائح: ٢٣٨/٧

(٥) عمدة القارى: ١٨٢/٢١

(٦) السنن الكبرى للإمام البيهقى كتاب الضحابة باب الذكاة في التذوق عليه ما بين اللبنة والعلق رقم الحديث:

١٩١٢٢. ٤٤٦/٩. تغليق التعليق: ٥١٩/٤

وَسَلَّمَ: «لَوْ طَعَنْتَ فِي فَيْذِهَا لَأَجَزَ أَعْنُكَ» (۱)

یعنی لبه او حلق کنبې ذبحه وی، نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې که تا دا خناور په پتون باندې او ویشتو په نیزه یا غشی نو دا به هم کافی وی. او دې سره به ذبحه درست وی. لیکن کومو خلقو چې دا حدیث قوی گرزولې دې هغوی دا حدیث په ذبح اضطراری باندې محمول کړې دي (۲) او ظاهره ده چې په ذبح اضطراری کنبې که د خناور هره یوه حصه زخمی کړې شی نو خناور حلالیږي.

قوله: وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَابْنُ عَبَّاسٍ، وَأَنَسُ: «إِذَا قَطَعَ الرَّأْسَ فَلَا بَأْسَ»:

یعنی ذبحه کولو کنبې که د خناور سر پرېکړې شی (پالکل جدا کړې شی) نو هیڅ حرج په کنبې نشته دي. د احنافو په نزد د ذبحې په وخت کنبې سر پرېکول مکروه دی، بیا هم ذبحه به جائز وی. (۳)

د تعلق تخویج: د حضرت ابن عمر ﷺ اثر لره ابو موسی، د حضرت ابن عباس ﷺ اثر لره ابن ابی شیبه او د حضرت انس ﷺ اثر لره هم ابن ابی شیبه موصولا نقل کړې دي. (۴)

قوله: عَنِ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَتْ: «نَحَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَسًا فَأَلْكَنَاهُ»:

حضرت اسماء بنت ابی بکر ﷺ فرمائی چې مونږ د نبی کریم ﷺ په دور کنبې آس نحر کړو او هغه مو اوخورو.

اول روایت کنبې د نحرنا لفظ دي او دویم روایت کنبې د ذبحنا لفظ دي. روایاتو کنبې تطبیق:

دواړو روایاتو کنبې د تطبیق دوه صورتونه دي.

- ① یو دا چې دوه جدا جدا واقعات دی، یو کنبې اس ذبحه کړې شوې وو او بل کنبې نحر.
- ② او دویم صورت دادې چې ذبح او نحر دواړو کنبې یو لفظ په مجازی معنی کنبې استعمال شوې دي. لیکن اول تطبیق صحیح دي ځکه چې مجازی معنی په هغه وخت کنبې مراد اخلی کله چې حقیقی معنی مراد اخستل ممکن نه وی. حالانکه دلته حقیقی معنی مراد اخستې شی. بلکه حقیقی معنی مراد اخستلو کنبې یوه فائده هم ده، هغه دا چې د دې نه د نحر والا خناور لره د ذبحې او د ذبحې والا لره د نحر کولو جواز معلومیږي. (۵)

(۱) سنن ابو داؤد کتاب الأضاحی باب ما جاء فی ذبیحة المتردیه رقم الحدیث: ۲۸۵۲

(۲) فتح الباری: ۸۰۰/۱۲

(۳) فتح القدير: ۵۰۷/۵. الدر المختار کتاب الذبائح: ۲۰۸/۵. البحر الرئق کتاب الذبائح: ۳۱۱/۸. الفتاوی العالمکیریه: کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۷/۵

(۴) فتح الباری: ۸۰۰/۱۲. تعلق التعلق: ۵۲۰/۴

(۵) شرح النووي علی جامع الصحیح لمسلم کتاب الصيد والذبائح. باب إباحة أكل لحم الغنیل: ۱۵۰/۲. شرح الکرمانی: ۱۰۴/۲۰

د اس د غوښې خوړلو متعلق تفصیل به ان شاء الله وړاندې په باب لُحُومِ الْغَيْلِ كُنْبِي راشي.
قوله: تَابَعَهُ وَكَيْعٌ، وَأَبْرُ عَيْنَيْهِ، عَرَبٌ هِشَامٌ فِي النَّحْرِ.

وكيع او سفيان ابن عيينه د هشام شاگرد جرير متابعت په نحر كښې كړې دي. هغوی هم خپل روایت كښې د نحر لفظ استعمال كړې دي.

د وكيع حديث امام مسلم رحمه الله عليه موصولا نقل كړې دي. (۱) او د ابن عيينه روایت

امام بخاري رحمه الله عليه په باب الغيل كښې ذكر كړې دي. (۲)

د حديث د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث د ترجمه الباب سره مناسبت ظاهر دي. (۳)

۲۵- بَابُ مَا يَكْرَهُ مِنَ الْمُثَلَّةِ وَالْمَصْبُورَةِ وَالْمُجْتَمَةِ

حديث نمبر ۵۱۹۴ تا ۵۱۹۷ صلحه ۱۵۱

۵۱۹۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَنَسٍ، عَلَى الْحَكَمِ بْنِ أَيُّوبَ، فَرَأَى غِلْمَانًا، أَوْ فِتْيَانًا، نَصَبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا، فَقَالَ أَنَسٌ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُصْبَرَ الْبَهَائِمُ»

ترجمه: اول روایت كښې هشام بن زيد وائی چې څه د حضرت انس ؓ سره د حکم بن ایوب خواله لارم، حضرت انس ؓ څو هلکان یا نوجوانان اولیدل چې یو چرگه یې ترلې وه او هغه یې په غشو ویشته، حضرت انس ؓ او فرمائیل: رسول الله ﷺ ځناور ترل او بیا هغه په غشو ویشته نه منع فرمائیلې ده.

۵۱۹۵- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، وَغُلَامٌ مِنْ بَنِي يَحْيَى رَابِطٌ دَجَاجَةً يَرْمِيهَا، فَمَشَى إِلَيْهَا ابْنُ عُمَرَ حَتَّى حَلَبَهَا، ثُمَّ أَقْبَلَ بِهَا وَالْغُلَامُ مَعَهُ فَقَالَ: «أَزْجُرُ وَأَغْلَامَكُمْ عَنْ أَنْ تُصْبِرَ هَذَا الطَّيْرَ لِلْقَتْلِ، فَإِنِّي سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «نَهَى أَنْ تُصْبَرَ بِهَيْمَةٍ أَوْ غَيْرِهَا لِلْقَتْلِ»

دویم حدیث پاك كښې دي چې حضرت ابن عمر ؓ، يحيى بن سعيد خواله ورغللو، نو د يحيى خانو كښې ئې اولیدلو چې چرگه یې ترلې ده او هغه په کانو اولی. حضرت ابن عمر ؓ چرگې طرف ته ورغلل او هغه ئې پرانیسته. بیا دي چرگې او هغه هلك سره يحيى ته راغلو او وي فرمائیل چې خپل بچې منع كړه چې دا چرگه نه تری او اولی یې نه ځكه چې نبی کریم ﷺ نه ما اوریدلی دی چې نبی کریم ﷺ ځناور وغیره ترلو او بیا ددي د ویشته نه منع فرمائیلې ده.

(۱) الجامع الصحيح للمسلم كتاب الذبائح باب اباحة لحم الغيل: ۱۵۰/۲، تفلين التعليق: ۵۲۰/۴

(۲) الجامع الصحيح لمسلم في كتاب الصيد والذبائح باب اباحة اكل لحم الغيل: ر حم الحديث: ۵۲۰۰، تفلين التعليق: ۵۲۱/۴

(۳) عمدة القاري: ۱۸۲/۲۱

۵۵۱۵- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جَبْرِ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عُمَرَ، فَمَرُّوا بِفَيْيَةٍ، أَوْ بِنَفْرٍ، نَصَبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا، فَلَمَّا رَأَى ابْنُ عُمَرَ تَفَرَّقُوا عَنْهَا، وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: «مَنْ فَعَلَ هَذَا؟» إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا

دریوم روایت کنسی حضرت سعید بن جبیر ؓ فرمائی: چې څه د حضرت ابن عمر ؓ سره اوم، چې هغوی په څو هلکانو یا څه کسانو باندې تیر شو، هغوی چرگه ترلې وه او هغه یې په غشو ویشته، کله چې خلقو حضرت ابن عمر ؓ اولیدو نو هغوی منتشر شو، او حضرت ابن عمر ؓ تپوس او کړو چې دا چا او کړل؟ نبی کریم ؐ په دې باندې لعنت وئیلې دې چا چې دا کړی دی.

«تَابَعَهُ سُلَيْمَانُ، عَنْ شُعْبَةَ، حَدَّثَنَا الْمِنْهَالُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ: «لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ فَعَلَ هَذَا» وَقَالَ عَدِيُّ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

څلورم روایت کنسی حضرت ابن عمر ؓ فرمائی چې: نبی کریم ؐ په هغه کس باندې لعنت کړې دې کوم چې د ځناور مثله کوی.

۵۵۱۸- حَدَّثَنَا حُجَّاجُ بْنُ مِثَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّ نَهْيَ عَنِ النَّهْبَةِ وَالْمِثْلَةِ»

پنځم روایت د حضرت عبدالله بن یزید ؓ دې، نبی کریم ؐ دلوت مار او مثله کولو نه منع فرمائیلې ده.
توابعهم رجال:

قوله: أَبُو الْوَلِيدِ: دا مشهور محدث امام ابو الولید هشام بن عبدالملک رضی الله عنه دې ددوی تفصیلی حالات په کتاب العلم کنسی تیر شوی دی. (۱)

قوله: شُعْبَةُ: دا امیر المؤمنین فی الحدیث شعبه بن الحجاج رضی الله عنه دې ددوی تفصیلی حالات په کتاب الإیمان کنسی تیر شوی دی. (۲)

قوله: هشام: دا راوی هشام بن زید بن انس بن مالک رحمة الله عليه دې، ددوی حالات په کتاب الهبة / باب قبول هدیة الصید کنسی تیر شوی دی. (۳)

قوله: أنس: دا راوی مشهور و معروف صحابی او خادم رسول ؐ حضرت انس بن مالک دې ددوی مفصل حالات په کتاب الإیمان کنسی تیر شوی دی. (۴)

(۱) کشف الباری: ۴/۱۵۹

(۲) کشف الباری: ۱/۶۷۸

(۳) کشف الباری: کتاب الهبة باب قبول هدیة الصید (رقم الحدیث- ۲۵۷۲)

(۴) کشف الباری: ۲/۴

قوله: أحمد بن يعقوب: دا راوی ابو عبد الله احمد بن يعقوب المسعودي الكوفي رحمة الله عليه دي ددوئ حالات په كِتَابُ الْعِيدَيْنِ / بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ حَمْلِ السِّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْحَرَمِ كَنَسِي تِير شوي دي. (١)

قوله: اسحاق: دا راوی اسحاق بن سعيد بن عمرو بن العاص القرشي الاموي السعيدي الكوفي رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په كِتَابُ الْعِيدَيْنِ / بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ حَمْلِ السِّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْحَرَمِ كَنَسِي تِير شوي دي. (٢)

قوله: أبيه: دا راوی سعيد بن عمرو بن العاص القرشي الاموي السعيدي الكوفي رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په كِتَابُ الْوُضُوءِ / بَابُ الْإِسْتِجَابَةِ بِالْعِبَارَةِ كَنَسِي تِير شوي دي. (٣)
قوله: ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: دا حضرت عبدالله بن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا بن الخطاب دي، ددوئ مفصل حالات په كِتَابُ الْإِيمَانِ كَنَسِي تِير شوي دي. (٤)

قوله: أبو النعمان: دا راوی ابو النعمان محمد بن الفضل السدوسي البصري رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په كِتَابُ الْإِيمَانِ كَنَسِي تِير شوي دي. (٥)

قوله: أبو عوانة، دا راوی ابو عوانه وضاح بن عبدالله يشكري رحمة الله عليه دي. ددوئ تفصیلی حالات په بَدْوِ الْوُضُوءِ كَنَسِي تِير شوي دي. (٦)

قوله: أبو البشر: دا راوی ابوبشر جعفر بن اياس يشكري واسطي بصری رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په كِتَابُ الْعِلْمِ كَنَسِي تِير شوي دي. (٧)

قوله: سعيد بن جبیر: دا راوی مشهور تابعی حضرت سعيد بن جبیر بن هشام اسدي رحمة الله عليه دي. ددوئ حالات په بَدْوِ الْوُضُوءِ كَنَسِي تِير شوي دي. (٨)

قوله: سليمان بن حرب: دا راوی ابو ايوب سليمان بن حرب بن بجيل ازدي واشحي بصری رحمة الله عليه دي. ددوئ تفصیلی حالات په كِتَابُ الْعِلْمِ كَنَسِي تِير شوي دي. (٩)

(١) (كشْفُ البَّارِي: كِتَابُ الْعِيدَيْنِ / بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ حَمْلِ السِّلَاحِ فِي الْعِيدِ فِي الْحَرَمِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ٩٦٧)

(٢) (كشْفُ البَّارِي: كِتَابُ الْعِيدَيْنِ / بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ حَمْلِ السِّلَاحِ فِي الْعِيدِ وَالْحَرَمِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ٩٦٧)

(٣) (كشْفُ البَّارِي: كِتَابُ الْوُضُوءِ / بَابُ الْإِسْتِجَابَةِ بِالْعِبَارَةِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ١٥٥)

(٤) (كشْفُ البَّارِي: ١/٦٣٧-٩٦٧)

(٥) (كشْفُ البَّارِي: ٧٦٨)

(٦) (كشْفُ البَّارِي: ١/٤٣٤)

(٧) (كشْفُ البَّارِي: ٣/٧١)

(٨) (كشْفُ البَّارِي: ١/٤٣٥)

(٩) (كشْفُ البَّارِي: ٢/١٠٥)

قوله: الْمِنْهَالُ: دا راوی المنهال بن عمرو الاسدی الکوفی رحمة الله علیه دی. ددوی حالات

په کتابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ كُنْبِي تیر شوی دی. (۱)

قوله: عَدِيٌّ: دا راوی عدی بن ثابت الانصاری الکوفی رحمة الله علیه دی، ددوی تفصیلی

حالات په کتابُ الْإِيْمَانِ كُنْبِي تیر شوی دی. (۲)

قوله: حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ: دا راوی ابو محمد حجاج بن منهال انماطی بصری رحمة الله علیه

دی، ددوی مفصل حالات په کتابُ الْإِيْمَانِ كُنْبِي تیر شوی دی. (۳)

قوله: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ: دا راوی عبدالله بن یزید بن زید بن حصین خطمی انصاری ؑ دی،

ددوی حالات په کتابُ الْإِيْمَانِ كُنْبِي تیر شوی دی. (۴)

تشریح:

قوله: الْمَثَلَةُ: (د میم په ضمی او د ثاء په سکون سره) د خناور اندامونه پریکړی شی او شکل یی

وران کړی شی (۵)، دلته مثله نه مراد په ژوندونی د خناور اندامونه پریکول دی. (۶)

قوله: الْمَصْبُورَةُ: (د میم په فتحی، د صاد په سکون او د باء په ضمی سره) صبر یصبر (ضرب) نه

د اسم مفعول مؤنث صیغه ده. مصبور هغه خناور ته وائی چې هغه د ترلو نه پس په گولی یا

په غشی نخښه جوړه کړی شی او اوویشتلې شی. (۷)

قوله: الْمُجَمَّمَةُ: (د میم ضمی سره او د جیم په فتحی سره او ثاء مشدد مفتوح سره) هم د

مصبوره په معنی کنبی دی. البته د مجممه اکثر اطلاق په مارغانو باندې او په هغه خناورو

باندې کیږی کوم چې زمکې سره انخلی. لکه سوه، وغیره. (۸)

د مصبوره او مجممه حکم: خناور ترلو او هغه په گولی او غشی وغیره ویشتل، ددی نه نبی

کریم ؑ منع فرمائیلې ده ځکه چې داسې صورت کنبی حیوان تعذیب کول دی او په دې

کنبی دمال ضیاع ده، ځکه چې د اشان وژولو سره به هغه خناور حلال نه وی. ځکه چې دهغه

خناور په ذبحه کولو د قدرت لرلو باوجود هغه بغیر د ذبحه کولو نه قتل کړی شو.

البته که داسې خناور ذبحه کړی شونو دا خناور به حلال وی. (۹)

(۱) (کشف الباری: کتابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ رقم الحديث: ۳۳۷۱)

(۲) (کشف الباری: ۷۴۵/۲)

(۳) (کشف الباری: ۷۴۴/۲)

(۴) (کشف الباری: ۷۴۴/۲)

(۵) لسان العرب باب المیم ۲۵/۱۳

(۶) (فتح الباری: ۸۰۲/۱۲ | إرشاد الساری: ۲۷۴/۱۲)

(۷) لسان العرب باب الصاد. ۲۷۵/۷. النهایة لابن أثير. حرف الصاد: ۹/۲

(۸) لسان العرب باب الجیم ۲۵/۱۳. النهایة لابن أثير. حرف الجیم: ۲۳۵/۱. شرح ابن بطلال: ۴۲۷/۵

(۹) (فتح الباری: ۸۰۲/۱۲ عمدة القاری: ۱۸۴/۲۱) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۱۸/۹

قوله: دَخَلْتُ مَعَ أَنَسٍ، عَلَى الْحَكِيمِ بْنِ أَيُّوبَ:

هشام بن زید واثی چی خه دحضرت انس رضی الله عنه سره د حکم بن ایوب خواله ورغلو دا حکم بن ایوب بن ابی عقیل الثقفی دی، د حجاج بن یوسف د ترة خوې دی، او په بصره کښې د حجاج نائب وو. او په ظلم کښې دحجاج برابر وو. (۱)

قوله: فَرَأَى غِلْمَانًا، أَوْفِيَتْمَانَا:

قوله: غِلْمَانٌ: (دغین په کسرې سره الام ساکن سره، د غلام جمع ده او غلام واثی د پیدائش نه تر خوانی پورې عمر هلك ته. (۲)

قوله: فِيَتْمَانٌ: (دفاء په کسرې سره او تاء ساکن سره، دالفتی جمع ده، په معنی د نوجوان. (۳)

قوله: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُصَيَّرَ الْبَهَائِمُ»:

دباب ضرب نه د مجهول صیغه ده. یو ځناور وغیره را ایسارول، بیا هغه په غشی وغیره سره نخښه جوړول او مړ کول. هم دی ته مصبوره واثی. (۴)
دترجمة الباب سره مناسبتت: داول حدیث د ترجمة الباب د جزء ثانی سره مناسبت ظاهر دی. (۵)

قوله: عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ:

دویم روایت کښې دی چې حضرت ابن عمر رضی الله عنهما د یحیی بن سعید خواله ورغلو.
یحیی بن سعید: دایحیی بن سعید بن العاص بن سعید بن العاص بن امیه القرشی الاموی رحمة الله علیه دی. د عمرو بن سعید الاشدق رور دی. (۶)
اودې خپل رور عمرو بن سعید سره وو. کله چې عبدالملک بن مروان عمرو بن سعید قتل کړو نو یحیی بن سعید یې مدینې منورې ته جلاوطن کړو، او روستوییا داد حضرت ابن زبیر رضی الله عنه سره ملاؤ شو. بیا کله چې عبدالملک حضرت ابن زبیر رضی الله عنه شهید کړو نو حضرت یحیی بن سعید ته یې بیا امن ورکړو. (۷)

(۱) تاریخ الاسلام ووفیات المشاهیر والاعلام: ۱۳۵/۳، ۹۸، إرشاد الساری: ۲۷۴/۱۲

(۲) لسان العرب باب الغین: ۱۱۱/۱۰

(۳) لسان العرب باب الفاء: ۱۸۱/۱۰

(۴) لسان العرب باب الصاد: ۲۷۵/۷، النهاية لابن اثیر، حرف الصاد: ۹/۲، شرح الکرمانی: ۱۰۴/۲۰، فتح الباری: ۸۰۲/۱۲، عمدة القاری: ۱۸۴/۲۱

(۵) عمدة القاری: ۱۸۴/۲۱

(۶) التاريخ الكبير، رقم الترجمة: ۲۹۷۹، الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۶۲۱، ۱۸۳/۹، میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۹۵۲۳، ۳۸۰/۴، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۳۵۷، ۲۱۵/۱۱

(۷) تاریخ الاسلام ووفیات المشاهیر والاعلام الطبقة العاشرة: ۱۱۶۹، ۲۱۳/۳، الكامل فی التاريخ، ذکر قتل عمرو بن سعید: ۸۶/۴، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۶۸۳۳، ۳۲۶/۳۱

او دې حدیث هم روایت کوی، او دا ثقه راوی دې. (۱)
د خپل پلار سعید بن العاص، عثمان بن عفان، معاویه بن ابی سفیان او حضرت عائشه
صدیقه رضی الله عنهم نه روایت کوی. (۲)

قوله: وَعَلَّامِرِينَ بَنِي يَحْيَى: حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې ماته د یحیی بن سعید
د خوي (کوم چې چرگه وهله) نوم معلوم نه شو، او د یحیی بن سعید د خامنو نومونه.
عثمان، عنبسه، ابان، اسماعیل، سعید، محمد، هشام او عمرو وو. (۳)

قوله: فَقَشَى إِلَيْهَا ابْنُ عُمَرَ حَتَّى حَلَّهَا: حضرت ابن عمر رضي الله عنهما چرگي خواله ورغلو او هغه یی
پرانیسته.

قوله: حَلَّهَا: د کشمیهنی په روایت کښې د حَلَّهَا لفظ دې، حَلَّ (باب نصر) نه د پرانستو په
معنی دې. (۴)

او د مستملی په روایت کښې د حَلَّهَا په ځانې د حَلَّهَا لفظ دی. (۵)

قوله: أَزْجُرُوا عَلَّامِكُمْ عَنْ أَنْ تَبْصُرَ هَذَا الطَّيْرَ لِلْقَتْلِ:

خپل بچی منع کړئ چې دا مارغه نه تری دقتولو دپاره.

قوله: هَذَا الطَّيْرُ: علامه کرمانی رحمة الله عليه فرمائی چې: د طیر اطلاق په مفرد باندې ډیر کم
کیږی. د مفرد دپاره طائر مستعمل دې. طیر عمر ما د جمعې دپاره راخی، دلته ددې اطلاق په
مفرد باندې کړې شوي دي. (۶)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه او فرمائیل: چې دې ځانې کښې د طیر نه مراد جنسی طیر
مراد اخستې شی ځکه یی د طائر په ځانې د طیر لفظ استعمال کړې دي. (۷)

علامه عینی رحمة الله عليه دارد کړل، او وی فرمائیل: اشاره یو طرفته وه، کومه چې د
تعیین دپاره وی داسې صورت کښې جنس څنگه مراد اخستې شی. (۸)
قوله: «نَهَى أَنْ تُبْصِرَ بِهِمَ أَوْ غَيْرَهَا لِلْقَتْلِ»:

دلته اؤ د شک دپاره نه دي، بلکه دتنويع دپاره دي، او ځناورو او مارغانو ټولو ته شامل دي.

(۱) الكاشف رقم الترجمة: ۶۲۵۷ تهذيب التهذيب، ۱۱/۲۱۶/۳/۲۴۳. تقريب التهذيب: رقم الترجمة: ۷۵۸۳.

(۲) ۳۰۳/۲ تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۶۸۳۳ ۳/۳۲۷

(۳) الكاشف رقم الترجمة: ۳۴۳/۳، تهذيب التهذيب، ۱۱/۲۱۶

(۴) فتح الباری: ۸۰۳/۱۲ عمدة القاری: ۱۸۵/۲۱، إرشاد الساری: ۲۷۵/۱۲

(۵) لسان العرب باب الحاء: ۳۰/۳

(۶) فتح الباری: ۸۰۳/۱۲ عمدة القاری: ۱۸۵/۲۱

(۷) شرح الکرمانی: ۱۰۴/۲۰

(۸) فتح الباری: ۸۰۴/۱۲

(۹) عمدة القاری: ۱۸۵/۲۱

(یعنی که خناروی او که مارغان تولو باره کنسې نبی کریم ﷺ دا حکم ورکړې دې چې هغه ترلو او نخښه جوړولو سره مه وژنی) (۱)

د باب دویم حدیث په اصحاب صحاح کنسې صرف امام بخاری رحمة الله علیه نقل کړې دي. چنانچه علامه عینی رحمة الله علیه فرمائی: والحدیث من أفراداً. (۲)
د ترجمه الباب سره مناسبتت: د باب د دویم حدیث د ترجمه الباب سره مناسبتت ظاهر دي. (۳)

قوله: عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَمْرٍو، فَمَرُوا بِفَتِيَةٍ، أَوْ بِنَفَرٍ:

دریم روایت کنسې دی چې حضرت ابن عمر ﷺ په یو څو هلکانو یا څو کسانو باندې تیر شون
قوله: بِفَتِيَةٍ، الْفَتِيَّةُ. د فاء په فتحې او د تاء په کسرې او د یا مشدد مفتوح سره، دا د الفتی جمع ده. په معنی د نوجوان یا خلمی. (۴)

قوله: نَفَرٍ: د نون او د فاء په فتحې سره، دانسانانو د دریو نه تر لسو پورې تعداد (۵)

قوله: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا:

حضرت ابن عمر ﷺ دې خلقو ته او فرمائیل چې نبی کریم ﷺ لعنت فرمائیلې دې په چا چې داسې او کړل. (یعنی چا چې یو خناروین د اوژلو دپاره او ترلو) چنانچه د مسلم روایت دي:

قوله: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنْ أَخَذَ شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا:

یعنی نبی کریم ﷺ په هغه کس لعنت وئیلې دې چا چې ذی روح په نښه کړو د ترجمه الباب سره مناسبتت:

ددې حدیث مبارک د ترجمه الباب د جزء ثانی سره مناسبتت واضح دي. (۶)

قوله: تَابَعَهُ سُلَيْمَانُ، عَنْ شُعْبَةَ:

یعنی د ابو بشر متابعت سلیمان بن حرب د شعبه نه روایت نقل کولو سره کړې دي. دا متابعت بیهقی موصولا نقل کړې دي. (۷)

قوله: وَقَالَ عَدِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

ابو بشر او منهال د اروایت د حضرت عبدالله بن عمر نه نقل کړې دي او عدی بن ثابت د

(۱) فتح الباری: ۸۰۳/۱۲ عمدة القاری: ۱۸۴/۲۱

(۲) عمدة القاری: ۱۸۵/۲۱

(۳) عمدة القاری: ۱۸۵/۲۱

(۴) لسان العرب باب الفاء: ۱۸۱/۱۰، شرح الکرمانی: ۱۰۵/۲۰

(۵) تاج العروس، فصل النون من باب انراء: ۵۷۸/۳، لسان العرب باب النون: ۲۳۲/۱۱

(۶) الجامع الصحیح لمسلم کتاب الصيد والذبائح باب النهی عن صبر البهائم رقم الحدیث: ۱۵۳/۲

(۷) فتح الباری: ۸۰۴/۱۲ عمدة القاری: ۱۸۶/۲۱

سعید بن جبیر په طریق دا روایت د حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنه نه نقل کړې دي. دتعلیق تخريج: دا تعلیق امام مسلم رحمه الله عليه موصولا نقل کړې دي. دهغې الفاظ دي:
 «لَا تَحْتَدُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّومُ غَرَضًا» یعنی یو ذی روح خیز لره نشانه او هدف مه جوړوئې. (۱)
 قوله: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّهُ نَهَى عَنِ النَّهْبَةِ وَالْمَثَلَةِ»:

د باب آخري روایت کښې د **نَهْبَةٍ** لفظ راغلې دي. د نون په ضمې سره او په هاء ساکن سره په معنی د لوټ کولو، لیکن دلته نهبه منہ منہ ده هغه اخذ مال الغیر قهرا وجهرا (۲) یعنی د بل مال په زبرستی اخستل. لهذا که دا صورت نه وی نو بیا به نهبه جائز وی. لکه یو کس د خلقو مینځ کښې میتاڼي کیخودله، او ددې د اوچتولو اجازت یې ورکړو نو داسې صورت کښې به نهبه جائز وی. (۳)
 دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمه الباب دجزء اول سره مناسبت واضح دي. (۴)

۲۲- بَابُ لَحْمِ الدَّجَا ج

حدیث نمبر ۵۱۹۸/۵۱۹۹

۵۵۱۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، عَنِ سُفْيَانَ، عَنِ أَيُّوبَ، عَنِ أَبِي قِلَابَةَ، عَنِ زُهْدِمِ الْجَزْمِيِّ، عَنِ أَبِي مُوسَى يَعْنِي الْأَشْعَرِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ دَجَاجًا»

ترجمه: حضرت ابو موسی اشعری رضی الله عنه فرمائی: چې ما نبی کریم صلی الله علیه و آله لیدلې دي چې دچرکې غوښه ئې خورله.

۵۵۱۸ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْنٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ أَبِي تَمِيمَةَ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنِ زُهْدِمِ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، وَكَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ هَذَا الْحَيِّ مِنْ جَرْمِ إِيخَاءٍ، فَأَتَيْتُ بَطْعَامَ فِيهِ لَحْمُ دَجَاجٍ، وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ حَالِسٌ أَحْمَرٌ، فَلَمَّ يَدُنْ مِنْ طَعَامِهِ، قَالَ: اذُنٌ، فَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ مِنْهُ، قَالَ: إِيَّيْ رَأَيْتَهُ أَكَلَ شَيْئًا فَقَدِرْتُهُ، فَخَلَفْتُ أَنْ لَا أَكَلَهُ، فَقَالَ: اذُنٌ أَحْمَرُكَ، أَوْ أَحَدٌ لَكَ. إِيَّيْ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَقْرِ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ، فَوَافَقْتُهُ وَهُوَ غَضْبَانٌ، وَهُوَ يَقْسِمُ نَعْمًا مِنْ نَعْمِ الصَّدَاقَةِ، فَاسْتَحْمَلْنَا أَنَّا فَخَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلْنَا، قَالَ: «مَا عِنْدِي مَا أَحْمَلُكُمْ عَلَيْهِ»

(۱) (الجامع الصحيح للمسلم كتاب الصيد والذبائح. باب النهي عن صير البهائم: ۱۵۲/۲)

(۲) (لسان العرب باب النون: ۲۹۹/۱۴. شرح الكرمانی: ۱۰۵/۲۰. فتح الباری: ۸۰۴/۱۲. عمدة القاری: ۱۸۶/۲۱).

ارشاد الساری: ۲۸۶/۱۲)

(۳) (الفتاوی العالمگیریة: كتاب الذبائح الباب الثالث عشر فی النهبة: ۳۴۵/۵)

(۴) (عمدة القاری: ۱۸۶/۲۱)

دویم روایت کنبی زهدم بن مضرب فرمائی چې مونږ د حضرت ابو موسی اشعری رضی الله عنه سره ناست وو، زمونږ او د جرم قبیلې په مینځ رورولی قائمه وه روتې راوړې شوه، او په هغې کنبی د چرگې غوښه وه، خلقو کنبی یو سور رنگی کس ناست وو او هغه روتې رانزدې شو. ابو موسی هغه ته اووئیل چې نزدې راشه ځکه چې ما نبی کریم صلی الله علیه و آله لیدلې دي چې د چرگې غوښه یې خوړله، هغه کس اووئیل چې ما چرگه په گندگي خوړلو لیدلې ده ځکه زما ددې نه کرکه کیږي، نو ما قسم اوکړو چې زه به چرگه نه خوړم، ابو موسی اشعری رضی الله عنه ورته اووئیل چې را نزدې شه، زه تاته وایم چې څه خو اشعریانو سره در رسول کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کنبی حاضر شوم، او داسې وخت کنبی وراورسیدم چې نبی کریم صلی الله علیه و آله په غصه کنبی وو او د صدقې خناور یې تقسیمول، مونږ نبی کریم صلی الله علیه و آله نه د سورلی خناور طلب کړو، نو نبی کریم صلی الله علیه و آله قسم اوکړو چې مونږ ته به سورلی نه را کوی اوې وې فرمائیل چې ماسره تاسو ته د درکولو دپاره د سورلی خناور نشته دي.

ثُمَّ أَنَّى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى مِنْ إِبِلٍ، فَقَالَ: «أَيْنَ الْأَشْعَرِيُّونَ؟ أَيْنَ الْأَشْعَرِيُّونَ» قَالَ: فَأَعْطَانَا خَمْسَ ذُؤُدٍ غَرَّ الدَّرَى، فَلَبِئْنَا غَيْرَ بَعِيدٍ، فَقُلْتُ لِأَهْلِهَا: نَبِيٌّ [ص: ٥٥] رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمِينُهُ، قَوْلَ اللَّهِ لَنْ نَقْفَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمِينَهُ لَأَنْفَلِحُمْ أَبَدًا، فَرَجَعْنَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا اسْتَحْبَلْنَاكَ، فَخَلَفْتَ أَنْ لَا تَحْبِلْنَا، فَظَنْنَا أَنَّكَ لَيْسَتْ يَمِينُكَ، فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ مَمْلُوكُكُمْ، إِنِّي وَاللَّهِ - إِنْ شَاءَ اللَّهُ - لَأُحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ، فَأَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَمَحَلَّتْهَا»

دې نه پس نبی کریم صلی الله علیه و آله ته د غینمت اوبنان راغلل، نو نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرمائیل اشعریان چرته دي؟ اشعریان چرته دي؟ بیا یې مونږ ته سپین لور کوب والا پنځه اوبنان راکړل، مونږ څه وخت ایسار وو، ما خپلو ملگرو ته اوئیل چې شائد رسول کریم صلی الله علیه و آله نه خپل قسم هیر شوې دي. که مونږ نبی کریم صلی الله علیه و آله دخپل قسم نه غافله اوساتلو نو بخدا مونږ ته به فلاح ملاؤ نشي. نو مونږ د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کنبی حاضر شو، او مونږ ورته اووئیل چې یا رسول الله صلی الله علیه و آله مونږ تاسونه سورلی او غوښوتله، نو تاسو قسم اوکړو او فرمائیلی مو وو چې تاسو به مونږ ته سورلی نه راکوئې. (او بیا مو مونږ ته راکړه) زمونږ خیال کنبی راغلل چې شائد تاسو خپل قسم هیر کړې دي، نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرمائیل: تاسو ته الله تعالی سورلی درکړه، او څه چې بخدا په کومه خبره هم قسم اوکړم او بیا دهغې نه علاوه نیکی او گورم نوهم هغه کار کوم چې کوم کنبی نیکی وي. او کفاره ورکړم او قسم مات کړم. تراجم رجال:

قوله: يَحْيَى دا راوی ابو زکریا يحيى بن موسى بن عبدربه بن سالم الحداني البلخي السختياني رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب الْحَيْضِ کنبی تیر شوي دي. (١)
قوله: وَكَيْعٌ: دا راوی مشهور امام وکیع بن الجراح بن مליح الرؤسی الکوفی رحمة الله عليه

(١) (کشف الباری کتاب الْحَيْضِ باب ذَلِكَ الرَّأَةِ نَفْسَهَا إِذَا تَطَهَّرَتْ رقم الحديث: ٣١٤)

دی. ددوئ تفصیلی حالات په کتاب العِلْم کبني تیر شوی دی. (۱)
 قوله: سُفْيَانٌ: دا مشهور امام حدیث تبع تابعی ابو عبدالله سفیان بن سعید بن مسروق
 کوفی رحمة الله عليه دی. ددوئ حالات په کتاب الإیمان کبني تیر شوی دی. (۲)
 قوله: أَيُّوبُ: دا راوی ابوبکر ایوب بن ابی تمیمه کيسانی سختیانی بصری رحمة الله عليه
 دی. ددوئ حالات په کتاب الإیمان کبني تیر شوی دی. (۳)
 قوله: أَبِي قِلَابَةَ: دا راوی مشهور تابعی ابو قلابه بن عبدالله بن زید جریمی رحمة الله عليه دی
 ددوئ حالات په کتاب الإیمان کبني تیر شوی دی. (۴)
 قوله: زُهْدِمِر: دا راوی ابو مسلم زهدم (د راه په فتحی سره) بصری رحمة الله عليه دی. ددوئ
 حالات په کتاب الشهادات/باب: لَا يَشْهَدُ عَلَى شَهِادَةٍ جَوْزٍ إِذَا أَشْهَدَ کبني تیر شوی دی. (۵)
 قوله: أَبِي مُوسَى: دا راوی مشهور صحابی عبدالله بن قیس دی. ددوئ حالات په کتاب الإیمان
 کبني تیر شوی دی. (۶)
 قوله: أَبُو مَعْمَرٍ: دا راوی عبدالله بن عمرو بن ابی السجاج منقری بصری رحمة الله عليه دی.
 ددوئ حالات په کتاب الإیمان کبني تیر شوی دی. (۷)
 قوله: عَبْدُ الْوَارِثِ: دا راوی عبدالوارث بن سعید بن ذکوان تمیمی عنبری تنوری بصری رحمة
 الله عليه دی. ددوئ حالات په کتاب العِلْم کبني تیر شوی دی. (۸)
 قوله: الْقَاسِمِ: دا راوی قاسم بن عاصم التمیمی الکلبینی البصری رحمة الله عليه دی. ددوئ
 حالات په کتاب فَرْضِ الْخُمْسِ/باب: وَمِنَ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الْخُمْسَ لِتَوَائِبِ الْمُسْلِمِينَ کبني تیر شوی
 دی. (۹)
 تشریح:

دباب حدیث په کتاب فَرْضِ الْخُمْسِ/باب: وَمِنَ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الْخُمْسَ لِتَوَائِبِ الْمُسْلِمِينَ کبني تیر

(۱) (کشف الباری: ۲۱۹/۴)

(۲) (کشف الباری: ۲۷۸/۲)

(۳) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۴) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۵) (کشف الباری کتاب الشهادات/باب: لَا يَشْهَدُ عَلَى شَهِادَةٍ جَوْزٍ إِذَا أَشْهَدَ رقم الحديث: ۲۶۵۱)

(۶) (کشف الباری: ۶۹۰/۱)

(۷) (کشف الباری: ۳۵۶/۳)

(۸) (کشف الباری: ۳۵۸/۳)

(۹) (کشف الباری کتاب فَرْضِ الْخُمْسِ/باب: وَمِنَ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الْخُمْسَ لِتَوَائِبِ الْمُسْلِمِينَ (رقم الحديث- ۳۱۳۳)

شوي دې (١)

قوله: الدجاج: دال باندې زير، زير دواړه اعراب درست دي. اسم جنس دې. مفرد دجاجة دې مذكر او مؤنث دواړو باندې ددې اطلاق كيږي. (٢)

ابراهيم حربي په غريب الحديث كښې ددې په تشریح كښې فرماني چې دجاج د دال په كسرې سره د چرگ دپاره استعمالیږي. او ددې واحد ديك دې، او د دال په فتحې سره د چرگې دپاره استعمالیږي، او دهغې مفرد دجاجة دې. (٣)

داد دج يدج (باب ضرب نه) مشتق دې او ددې معنی جلدی كول دی. چرگه هم چونكه مخكښې روستو تيزه گرځي راگرځي ځكه دې ته هم دجاجة وائي. (٤)

دچرگې حكم: چرگه بالاتفاق حلاله ده. (٥)

چرگه كه لږه ډيره گندگي هم اوخوري نو ددې په وجه دهغې په حلت هيڅ اثر نه پريوزي. البته افضل دادی چې دادومره وخته پورې اوترلې شي چې ددې دخيتې نه نجاست اوځي. (٦) خو كه دومره گندگي اوخوري چې دهغې په وجه ددې په خيتې كښې بدبو پيدا شي نو بيا ددې خوراك مكروه دې. (٧)

د جلاله حكم

قوله: جَلَالَةٌ (د جيم په فتحې او په لام مشددسره) داسې خناور ته وائي مثلاً چرگه، غوا، چيلی وغيره كوم چې گندگي، نجاست خوري. (٨)

دسنن ابی داؤد روايت دې:

قوله: عَنْ أَبِي عُمَرَ، قَالَ: «بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْلِ الْجَلَالَةِ وَالْبَانِيهَا». (٩)

نبی کریم ﷺ د جلاله دخورولو نه او ددې د پښو څكلو نه منع فرم نیلې ده په دې خبره كښې اتفاق دې چې جلاله دې اوترلې شي. او دومره ورځې دې اوترلې شي چې

(١) (كشف الباري كتاب فرض الخمس/باب: ومن الدليل على أن الخمس لنواب المسلمين (رقم الحديث-٣١٣٣)
(٢) تاج العروس، فصل الدال من باب الجيم: ٣٨/٢، لسان العرب باب الدال: ٢٩٤/٤، مجمع بحار الأنوار باب الدال مع الجيم: ١٤٨/٢، فتح الباري: ٨٠٥/١٢)
(٣) فتح الباري: ٨٠٥/١٢ عمدة القاري: ١٨٧/٢١)

(٤) تاج العروس، فصل الدال من باب الجيم: ٣٨/٢، لسان العرب باب الدال: ٢٩١/٤)

(٥) التوضيح: ٤٨٨/٢٦، فتح الباري: ٨٠٥/١٢ عمدة القاري: ١٨٨/٢١، إرشاد الساري: ٢٧٨/١٢)

(٦) الدر مع الرد كتاب الخطر والإباحة: ٢٤٠/٥، الفتاوى العالمكبرية: كتاب الصيد والذباح الباب الثاني: ٢٩٠/٥
(٧) الدر مع الرد كتاب الخطر والإباحة: ٢٤٠/٥، الفتاوى العالمكبرية: كتاب الذباح الباب الثاني في بيان ما يؤكل من الحيوان وما لا يؤكل: ٢٩٠/٥)

(٨) لسان العرب باب الجيم: ٣٣٦/٢، النهاية لابن أثير، حرف الجيم: ٢٨١/١)

(٩) سنن أبي داود كتاب الأطعمة، باب النهي عن أكل الجلاله والبانيها رقم الحديث: ٣٧٨٥

ددې د غوښې نه بدبو زائله شی نو بیا ددې ځناور غوښه خوړل بلاکراهت درست دی (۱). البته په دې کښې اختلاف دې که ځناور بدبو زائله کیدو نه بغیر د ځناور غوښه درست ده که نه؟

داحنافو مسلک: داحنافو په نزد چې دومره گندگی او خوری چې ددې په وجه ددې په غوښه کښې بدبو پیدا شی، نو بیا دداسې ځناور خوراک مکروه دې. (۲)
دشوافع مسلک: د شوافعو په نزد هم که د نجاست په خوړلو سره د ځناور غوښه بدبو داره شوې وی نو دا جلاله ده، دا کثرو شوافعو په نزد د جلاله خوراک مکروه تنزیهی دې، د ځینو په نزد مکروه تحریمی دی. (۳)

د حنابله مذهب: د حنابله په نزد که د ځناور اکثر خوراک نجاست دې، نو د هغه غوښه او پښ مکروه دی. اگر چې د هغه غوښه بدبو داره شوی نه وی. او یو قول د حرمت هم دې. (۴)
د مالکیه مذهب: د مالکیه په نزد د جلاله غوښه خوړلو کښې هیڅ کراهت نشته دې، اگر چې غوښه یې بدبو داره شوې وی. (۵)

قوله: عَنْ زُهْدِمٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، وَكَانَ يَتَنَفَّسُ بَيْنَ هَذَا الْحَتْمِ مِنْ جُرْمِ إِخَاءٍ؛

قوله: جُرْمِ إِخَاءٍ: د جیم په فتحې سره او دراء په سکون سره، د قبیلې نوم دې. (۶)
په دې عبارت کښې شائد چې د راوی نه غلطی شوې ده. ځکه چې زهدم جرمی دې. ددې عبارت مفهوم دې چې زمونږ په مینځ کښې او د قبیله جرم په مینځ کښې رورولی وه، چې هر کله پخپله د قبیله جرم وو. نو بیا دا وئیل چې زمونږ او د قبیله جرم په مینځ کښې رورولی وه. ددې څه مفهوم نشته. هغه دا وئیل غواړی چې زمونږ د قبیله جرم او د حضرت ابو موسی اشعری د قبیلې په مینځ کښې رورولی وه.

د کتاب التوحید په آخر کښې امام بخاری رحمه الله علیه د اروایت نقل کړې دې، په هغې کښې دا الفاظ دی:

(۱) فتح الباری: ۸۰۹/۱۲. الفتاوی العالمکیریه: کتاب الصيد والذبائح الباب الثانی: ۲۹۰/۵. المختار کتاب الغطر والإباحة: ۲۴۰/۵. البیان فی مذهب الامام الشافعی، کتاب الحج، باب الأطعمة: ۵۰۹/۴. شرح الطیبی کتاب الصيد والذبائح، باب ما یوکل أکله وما یحرم الفصل الثانی: ۱۲۲/۸

(۲) الفتاوی العالمکیریه: کتاب الصيد والذبائح الباب الثانی فی بیان ما یوکل من الغنم وما لا یوکل: ۲۹۰/۵. الدر مع الرد کتاب الغطر والإباحة: ۲۴۰/۵

(۳) المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۲۸/۹. فتح الباری: ۸۰۹/۱۲. البیان فی مذهب الامام الشافعی، باب الأطعمة: ۵۰۹/۴

(۴) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۹/۹

(۵) شرح ابن بطال: ۴۳۰/۵. المدونة الکبری، کتاب الذبائح، ۶۴/۲. حاشیه الدسوقي علی اشرح الکبیر، باب الذکاة درس باب المباح: ۳۷۹/۲. الذخیرة فی فروع المالکیة، کتاب الأطعمة: ۳۹۳/۳. مواهب الجلیل من أدلة خلیل، کتاب الأطعمة باب فی المباح: ۲۱۰/۲

(۶) فتح الباری: ۸۰۶/۱۲. إرشاد الساری: ۲۷۷/۱۲. شرح الکرمانی: ۱۰۶/۲۰

قوله: كَانَ بَيْنَ هَذَا الْحَمَى مِنْ جَرْمِ قَبِيلَيْ الْأَشْعَرِيَيْنِ وَذُو الْخَاءِ (۱)

یعنی د جرم قبیلې او د اشعریانو په مینځ کښې دوستی او رورولی وه
قوله: وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ جَالِسٌ أَحْمَرٌ

د حدیث شراح فرمائی چې د دې رجل نه مراد پخپله راوی د حدیث زهدم دې، البته هغوی خپل خان مبهم ساتلې دې.

د سنن بیهقی په روایت کښې د زهدم صراحت شته دې.

قوله: عَنْ زُهْدِمٍ، قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَأْكُلُ الدَّجَاجَ فَدَعَانِي فَقُلْتُ: إِنِّي رَأَيْتَهُ يَأْكُلُ نَيْتًا، قَالَ: إِذْنُهُ فَكُلْ فَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُهُ. (۲)

زهدهم فرمائی چې ما حضرت ابو موسی اشعری رضی الله عنه اولیدو چې چرکه یې خوره، نو هغوی خه راوبللم، ما ورته اووئیل چې ما چرکه په گندگی خورلو لیدلې ده، نو حضرت ابو موسی اشعری رضی الله عنه او فرمائیل: چې نزدې راشه، ما نبی کریم صلی الله علیه و آله دې لره (یعنی چرکې لره) په خوراک لیدلې دې.

قوله: إِنِّي رَأَيْتَهُ أَكَلَ شَيْئًا فَقَذَرْتُهُ

قوله: فَقَذَرْتُهُ، فذَر، يَقْدِرُ (سمع) نه په معنی د کرکه کولو، (۳)

د ابو عوانه په روایت کښې د لږ رایتها تاكل قذرا الفاظ دی. یعنی ما هغه په گندگی خورولو اولیدله. او دهغه گمان وو چې دا چرکه اکثر گندگی خوری. لهذا دا جلاله ده. حضرت ابو موسی رضی الله عنه هغه ته او فرمائیل چې نه، دا جلاله نه ده، یا دا هغه چرکه نه ده کومه چې تا په گندگی خورلو لیدلې ده. (۴)

قوله: فَقَالَ: إِذْنُ أَخْبَرَكَ، أَوْ أَحَدَيْكَ

قوله: إِذْنُ دا د الدنونه فعل امر دې، د نزدې کیدو په معنی کښې دې. (۵)

اکثرو نسخو کښې هم د اشان دی لیکن د مستملی په روایت کښې د اذن په خاښې د اذا حرف ناصب دې. د اذن په صورت کښې به أَخْبَرَكَ مجزوم وی او د اذا مراد اخستلو په صورت کښې به أَخْبَرَكَ منصوب وی. (۶)

(۱) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب التَّوْحِيدِ/بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ} رقم الحديث:

۷۵۵۵) فتح الباری: ۸۰۶/۱۲ عمدة القاری: ۲۱/۱۸۸. إرشاد الساری: ۱۲/۲۷۸

(۲) السنن الکبری للامام البیهقی کتاب الضحایا/بَابُ مَا جَاءَ فِي الدَّجَاجِ الَّذِي يَأْكُلُ النَّتْنَ رقم الحديث: ۱۹۴۸۱،

۵۶۰/۹ فتح الباری: ۸۰۷/۱۲ إرشاد الساری: ۱۲/۲۷۷

(۳) لسان العرب باب القاف: ۱۱/۷۳

(۴) فتح الباری: ۱۲/۸۰۷

(۵) (لسان العرب باب الدال: ۴/۴۱۹)

(۶) فتح الباری: ۱۲/۸۰۸ عمدة القاری: ۲۱/۱۸۸

قوله: فَأَعْطَانَا خَمْسَ دَوْدَ غُرِّ الدَّرِيِّ:

قوله: دَوْدَ: (د ذال په فتحې او د واو په سکون سره) دريو نه تر لسو پورې داوېشانو جماعت ته

قوله: دَوْدَ وئيلې کيرې. (۱)

قوله: خَمْسَ دَوْدَ:

پنځه اوېشان، دا مرکب اضافی دې. ابوالبقاء فرمائی: چې د مرکب اضافی په ځانې غَمْسًا دَوْدًا پکار دی. په دې صورت کېنې به دَوْدًا د غَمْسًا نه بدل وی ځکه چې د اضافت په صورت کېنې به په معنی کېنې فساد واقع شی. ځکه چې که مرکب اضافی وی نو د دَوْدَ اطلاق کم نه که په درېو باندې کيرې. نو مطلب به دا وی چې پنځلس اوېشان وو.

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی: چې که د اضافت په صورت کېنې پنځلس اوېشان شی نو په دې کېنې څه حرج دې؟ د پنځو نه زیات مراد اخستل به په هغه وخت کېنې صحیح نه وی چې کله صریح روایت موجود وی، چې هغه ته ښې د پنځو نه زیات اوېشان ورنکړل. (۲)
علامه عینی رحمة الله عليه د ابوالبقاء روایت لره راجح گرزولې دې. (۳)

قوله: غُرِّ: د غین په ضمی او په راء مشدد سره داغرا جمع ده، په معنی د سپین. (۴)

قوله: الدَّرِيِّ: (د ذال په ضمی او د راء په فتحې سره) دا ذُرْوَة، (د ذال په کسري سره او په راء

ساکن سره) جمع ده. د هر یو څیز اوچتې حصې ته ذُرْوَة وائی. دلته ددې نه مراد دکوب اوچتوالی دې. (۵) یعنی پنځه اوچتو کوبونو والا اوېشان نبی کریم ﷺ مونږ ته راکړل. یا هغه په حقیقت کېنې سپین وو، او یا ددې نه دهغې وصف بیانول دی چې هغوی کېنې څه زخم وغیرده وو. (۶)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۷)

فائده: دې حدیث پاک کېنې د قسم متعلق ابحاث په انشاء الله په کتاب التذویر وَالْإِيْمَانِ کېنې راشی. (۸)

(۱) لسان العرب باب الذال: ۷۰/۵. النهاية لابن اثیر. حرف الذال: ۶۱۴/۱

(۲) فتح الباری: ۸۰۸/۱۲. إرشاد الساری: ۲۷۸/۱۲

(۳) عمدة القاری: ۱۸۸/۲۱

(۴) لسان العرب باب الغین: ۴۳/۱۰. النهاية لابن اثیر. حرف الغین: ۲۹۶/۲

(۵) لسان العرب باب الذال: ۴۱/۱۰. النهاية لابن اثیر. حرف الذال: ۶۰۴/۱. فتح الباری: ۸۰۸/۱۲

(۶) فتح الباری: ۸۰۸/۱۲. عمدة القاری: ۱۸۸/۲۱. إرشاد الساری: ۲۷۸/۱۲

(۷) عمدة القاری: ۱۸۸/۲۱

(۸) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب التذویر وَالْإِيْمَانِ بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ} رقم الحدیث: ۶۶۲۳)

۲۷- بَابُ لُحُومِ الْخَيْلِ

۵۵۸- حَدَّثَنَا الْحَمِيدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ، قَالَتْ: «نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَكَلْنَاهُ»

ترجمه: رومبې روايت د حضرت اسماء رضی الله عنها دې، فرماني چې مونږ د نبی کریم ﷺ په زمانه کښې اس نحر کړو، بيا مونږ هغه او خوړو.

۵۵۹- حَدَّثَنَا مُدَدٌ، حَدَّثَنَا تَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ تَمْرُوبِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَ: «تَمَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَيْبَرَ عَنِ لُحُومِ الْخَيْلِ، وَدَخَسَ فِي لُحُومِ الْخَيْلِ»

دويم روايت د حضرت جابر بن عبدالله ﷺ دې، فرماني چې نبی کریم ﷺ د خيبر په ورځ د خړونو د غوښې د خوراک نه منع او فرمايېله، او داسونو د غوښې اجازت يې ورکړو.
تو اجم رجال:

قوله: الْحَمِيدِيُّ: دا راوی ابوبکر عبد الله بن الزبير بن عيسى القرشي الاسدي الحميدي المكي رحمة الله عليه دې. ددوي حالات په بَدَّهِ الْوَسْطِي کښې تير شوي دي. (۱)

قوله: سُفْيَانُ: دا راوی ابو محمد سفيان بن عيينه بن ميمون الكوفي رحمة الله عليه دې. ددوي حالات په بَدَّهِ الْوَسْطِي کښې تير شوي دي. (۲)

قوله: هِشَامٌ: دا راوی حضرت هشام بن عروه بن الزبير العوام رحمة الله عليه دې. ددوي حالات په بَدَّهِ الْوَسْطِي کښې تير شوي دي. (۳)

قوله: فَاطِمَةُ: دا راويه فاطمه بنت المنذر بن الزبير بن العوام قرشيه اسديه ده، ددوي تفصيلي حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ کښې تير شوي دي. (۴)

قوله: أَسْمَاءُ: دا راويه د حضرت ابوبکر صديق لور بي بي، د حضرت زبير بن العوام بي بي، د حضرت اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنها ده، ددوي مفصل حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ کښې تير شوي دي. (۵)

قوله: مُدَدٌ: دا راوی مسدد بن مسرهد رحمة الله عليه دې. ددوي تفصيلي حالات په كِتَابِ

(۱) (کشف الباری: ۲۳۷/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۳) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۴) (کشف الباری: ۴۸۶/۳)

(۵) (کشف الباری: ۴۸۷/۳)

الإیمان کنسې تیر شوی دی. (۱)

قوله: حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ: دا راوی ابو اسماعیل حماد بن زید بن درهم از دی بصری رحمة الله عليه

دی. ددوئی حالات په کِتَابُ الإیمان کنسې تیر شوی دی. (۲)

قوله: عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ: دا راوی مشهور امام و فقیه ابو محمد عمرو بن دینار مکی جمعی رحمة

الله عليه دی، ددوئی مفصل حالات په کِتَابُ العِلْمِ کنسې تیر شوی دی. (۳)

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ: دا راوی ابو جعفر الباقر محمد بن علی بن الحسین بن علی ابن ابی

طالب القرشی الهاشمی رحمة الله عليه دی. ددوئی مفصل حالات په کِتَابُ الوُضُوءِ / بَابُ مَنْ لَمْ يَرِ

الْوُضُوءِ الْأَمِنَ الْمُتَعَرِّجِينَ کنسې تیر شوی دی. (۴)

قوله: جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: دا راوی صحابین رسول حضرت جابر بن عبد الله بن عمرو بن حرام

الانصاری الخزرجی السلمی دی. ددوئی حالات په کِتَابُ الوُضُوءِ / بَابُ مَنْ لَمْ يَرِ الوُضُوءِ إِلَّا مِنْ

الْمُتَعَرِّجِينَ: کنسې تیر شوی دی. (۵)

تشویح: د باب اول حدیث په بَابُ النُّعْمِ وَالذُّهْمِ کنسې او دویم حدیث په کِتَابُ الْمُعَاذِي / بَابُ غَزْوَةِ

خَيْبَرَ کنسې تیر شوې دی. (۶) البته داس د حلت او حرمت متعلق احکام به په دې باب کنسې

ذکر کیږي.

قوله: الْخَيْلُ: د الخیل معنی د اسونو رمه، ددې لفظ نه ددې واحد نشته، جمع یې خیول او

اخیال راخی. او د خیل اطلاق په سوږو باندې هم کیږي. (۷) لکه څنګه چې دقرآن کریم آیت

دی. (وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ) (۸) او وراوخیږوه (اوزغلوه) په دې باندې خپل سواره او

پیدل.

داس د غوښې خوړلو حکم:

د شوافعو، حنابله او صاهبینو مذهب: د امام شافعی رحمة الله عليه، امام احمد رحمة الله عليه

او احنافو کنسې صاحبین او د جمهور علماء کرام په نزد د آس غوښه خوړل بلاکراهت جائز

(۱) (کشف الباری: ۲/۲)

(۲) (کشف الباری: ۲۱۹/۲)

(۳) (کشف الباری: ۳۰۹/۴)

(۴) (کشف الباری کتاب الوُضُوءِ / بَابُ مَنْ لَمْ يَرِ الوُضُوءِ إِلَّا مِنَ الْمُتَعَرِّجِينَ رقم الحدیث: ۱۷۶)

(۵) (کشف الباری کتاب الوُضُوءِ / بَابُ مَنْ لَمْ يَرِ الوُضُوءِ إِلَّا مِنَ الْمُتَعَرِّجِينَ رقم الحدیث: ۱۷۶)

(۶) (کشف الباری: ص: ۴۴۱)

(۷) (تاج العروس. فصل الغاء من باب اللام: ۳۱۵/۷. لسان العرب باب الغاء: ۲۷۶/۴)

(۸) (سورة بنی اسرائیل: ۶۴)

دي (١)

د مالکيه مذهب. اصحاب مالکيه کنبني قاضي عياض وغيره شه حضراتو د آس د غوښې باره کنبې د کراهت قول اختيار کړې دي. (١)

او د علامه دردير وغيره شه اصحاب نه د حرمت قول نقل شوي دي. (٢)
د امام ابوحنيفه مذهب: د امام ابوحنيفه رحمه الله عليه په نزد د اس غوښه خوړل مکروه دي. (٣)

دمکروه نه مکروه تحريمي مراد دي او که تنزيهي؟ فقه حنفي کنبې داس د غوښې باره کنبې مکروه تحريمي او مکروه تنزيهي دواړه اقوال دي ځيني حضراتو د مکروه تحريمي قول ته ترجيح ورکړې ده. (٤)

مفتي به قول ځيني حضرات د مکروه تنزيهي قول ته ترجيح ورکړې ده. (٥) او د احنافو په نزد په دې فتوي دي.
چنانچه شامي کنبې دي:

(والخيل وعندهما والشافعي تحل وقيل إن أبا حنيفة رجح من حرمة قبل موته بثلاثة أيام وعليه الفتوى) قوله وعليه الفتوى فهو مكروه كراهية تنزيه وهو ظاهر الرواية. (٦)
يعني اس د صاحبينو او د امام شافعي رحمه الله عليهم په نزد حلال دي، او د ځيني حضراتو

(١) كتاب الأم كتاب الأطعمة: أكل لحوم الخيل: ٥٦٩/٥ التيجوم شرح المهذب، كتاب الأطعمة: ٢/٩. تحفة المحتاج بشرح المنهاج: كتاب بيان ما يحل ويحرم من الأطعمة: ٢٧٢/٤. البيان في مذهب الإمام الشافعي. باب الأطعمة: ٥٠٧/٤. شرح الطيبي. كتاب الصيد والذبائح باب ما يحل أكله وما يحرم: ١١٢/٨. المغني لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ٣٢٧/٩. بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ١٨٨/٦. فتح القدير كتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله وما لا يحل: ٥١٢/٩. الفتاوى العالمكيري. كتاب الذبائح باب الثاني: ٢٩٠/٥. المبسوط للرخسي. كتاب الصيد: ٢٥٧/١١)

(٢) إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الصيد والذبائح باب في أكل لحوم الخيل: ٣٨٨/٦. المنتقى شرح مؤطا إمام مالك. كتاب الصيد. ما يكره من أكل الدواب: ٢٦٥/٤. الذخيرة في فروع المالكية كتاب الأطعمة: ٣٩١/٣.
(٣) حاشية الدسوقي. باب المباح: ٣٨٢/٢. شرح الزرقاني كتاب الصيد. ما يكره من أكل الدواب: ٩١/٣. مواهب الجليل من أدلة خليل. كتاب الأطعمة باب في المباح: ٢١٨/٢.
(٤) فتح القدير كتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله وما لا يحل: ٥١٢/٩. بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ١٨٧/٦)

(٥) مرقاة المفاتيح. كتاب الصيد والذبائح. باب ما يحل أكله وما يحرم الفصل الاول: ٣٧/٨. بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ١٩١/٦. المبسوط للرخسي. كتاب الصيد: ٢٥٨/١١. الفتاوى العالمكيري: كتاب الذبائح الباب الثاني: ٢٩٠/٥. فتاوى قاضي خان كتاب الصيد والذبائح: ٣٥٨/٣. فتح القدير كتاب الذبائح: ٥١٣/٩.
(٦) الدرر الرد كتاب الذبائح: ٢١٤/٥. حاشية الطحاوي على الدر: ١٥٦/٤. رشيدية. الفقه الإسلامي وأدلته المبحث الرابع. النوع الثاني: ٢٧٩٥/٤. الموسوعة الفقهية: ٢١١/٣٥. عمدة القاري: ١٩٠/٢١. فيض الباري: ٦٤٣/٥.
الدرر الرد كتاب الذبائح: ٢١٤/٥)

قول دې چې امام ابوحنيفه رحمه الله عليه د خپل وفات نه درې ورځې مخکې حرمت د قوز نه رجوع کړې وه. او هم په دې باندې فتوی دی یعنی چې د آس غوښه مکروه تنزیهې ده او هم دا ظاهر الراویة دی.

دشوائف او حنابله دلیل: دا حضرات د حدیث باب نه استدلال کوی:

همداشان د حضرت جابر رضی الله عنه دروایت نه هم استدلال کوی.

قوله: انَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «نَهَى يَوْمَ الْخَيْبَرِ عَنِ لُحُومِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ، وَأَذِنَ فِي لُحُومِ الْخَيْلِ» (۱)

نبی کریم صلی الله علیه و آله د پاللي شوی خرونو د غوښې (خورلونه) د خيبر په ورځ منع او فرمائيله، او د اسونو د غوښې د خورلو اجازت یی ورکړو.

د امام مالک رحمه الله عليه او امام ابوحنيفه رحمه الله عليه دلائل:

اول دلیل: د احضرات یو خو د قرآن د آیت نه استدلال کوی، هغه داشان چې دقرآن کریم یو آیت چې په هغې کښې الله تعالی د نورو ځناورو باره کښې فرمائی:

«اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ» (۲)

الله تعالی هغه ذات دې چې هغه جوړ کړل ستاسو دپاره ځناور چې تاسو پرې سورلی او کړی، بعضو باندي او بعضې خورئی.

یعنی په نورو ځناورو باره کښې په هغې باندې د سورلی او د هغې د خورلو ذکر فرمائی، او د اس، خچر او خر باره کښې فرمائی:

«وَالْخَيْلِ وَالْبِغَالِ وَالْخَيْبَرِ لِتَرْكَبُوا وَزِينَةً» (۳)

او اسونه مو پیدا کړل او خچرې او خرونه چې تاسو په دې سواره شی او زینت دپاره.

د اس، خچر او خر ذکر یی جدا او کړو او د هغې په باره کښې یی دسورلی او زینت ذکر کړو، لیکن دخوراک ذکر یی اونه کړو، ددې نه معلومه شوه چې الله تعالی دا دخوراک دپاره نه دی پیدا کړی. گنی بیا به د تخصیص فائده باطله شی (۴)

اوبله داچې داآیت مبارک من جانب الله د احسان ضباتلو په مقام کښې واقع شوې دې او د حکیم مطلق یعنی د الله تعالی د حکمت تقاضا ده چې لوښې نعمت ذکر کړې شی، نو که د آس خوراک جائز وي چې په هغې باندې د انسان د بقاء مدار وی، نو هغه به ئې په انعاماتو کښې ضرور ذکر کولو، دلته رکوب وزینت خو ذکر شوی دی لیکن اعظم منافع اکل عییل یی نه دې

(۱) (الجامع الصحیح المسلم کتاب الذبائح، باب فی أكل لحوم الخييل (رقم الحدیث: ۱۹۱۴)، فتح الباری: ۸۱۳/۱۲. المعنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۲۸/۹ المجموع شرح المهذب، کتاب الأطعمة: ۵/۹)

(۲) (سورة المؤمن: ۷۹)

(۳) (سورة نعل: ۷۹)

(۴) (المنتقى شرح مظالم امام مالک، کتاب الصيد والذبائح، ما یکره من أكل الدواب: ۲۶۵/۴، شرح الزرقانی کتاب الصيد والذبائح، ما یکره من أكل الدواب: ۹۲/۳)

ذكر كره، ددي نه معلومه شوه چې ددي خوراك درست نه دي. (١)
دويم دليل: او دويم دليل دادې چې اس د دښمن دمرعوب كولو آله ده. او ددي په مبارح
گرزولو كښې تقليل آله جهاد دي خكه به احتراماً مكره وي. (٢)
دويم دليل: ددي حضراتو دريم دليل دا روايت دي:

قوله: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْخَيْلِ، وَالْبُقَالِ، وَالْحَمِيرِ» (٣)

نبي كريم ﷺ د آسونو، خچرو او د خرونو د غوښې (د خوړلو نه) منع فرمائيلې ده.
ثلورم دليل: ثلورم دليل دادې چې كله د حرمت او حلت په مينځ كښې تعارض راشي نو
احتياط په دې كښې دي چې د حرمت جانب طرف ته دې ترجيح ورکړې شي (٤) ليکن چونکه
رواياتو كښې اختلاف دي خكه به حرام نه وي، البته احتياطاً به مكره وي. (٥)
د شوافعو او حنابلة د دليل جواب: شوافع او حنابلة حضرات چې د كوم زوايت نه استدلال كوي،
دهغې جواب دا حضرات دا وركوي چې په كومو احاديثو كښې د اس د غوښې د خوړلو
اجازت دي هغه اجازت نبي كريم د ضرورت په وجه وركړې دي. (٦)
د ترجمه الباب سره مناسبت:

د دواړو احاديثو د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (٧)

(١) مرقاة المفاتيح، كتاب الصيد والذبائح، باب ما يحل أكله وما يحرم الفصل الأول: ١٢٩/٨، بدائع الصنائع كتاب
الذبائح والصيد: ١٨٩/٦، عمدة القاري: ١٩٠/٢١، المبسوط للسرخسي، كتاب الصيد: ٢٥٧/١١، المتقى شرح
موظا امام مالك، كتاب الصيد والذبائح، ما يكره من أكل الدواب: ٢٤٥/٤، الذخيرة في فروع المالكية كتاب
الأطعمة: ٣٩١/٣

(٢) فتح القدير كتاب الصيد والذبائح: ٥١٢/٩، عمدة القاري: ١٩٠/٢١، مرقاة المفاتيح، كتاب الصيد والذبائح، باب
ما يحل أكله وما يحرم الفصل الأول: ١٣٠/٨، المبسوط للسرخسي، كتاب الصيد: ٢٥٧/١١

(٣) سنن أبي داود كتاب الأطعمة باب في أكل لحوم الخيل رقم الحديث: ٣٧٩٠، بدائع الصنائع كتاب الذبائح
والصيد: ١٨٩/٦، المبسوط للسرخسي، كتاب الصيد: ٢٥٧/١١

(٤) الاشباه والنظائر، النوع الثاني من القواعد، القاعدة الثانية ص: ١٠٩، فديسي حاشية ابن عابدين، كتاب الذبائح:
٢١٤/٥، المبسوط للسرخسي، كتاب الصيد: ٢٥٨/١١، بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ١٩٠/٦، مرقاة
المفاتيح، كتاب الصيد والذبائح، باب ما يحل أكله وما يحرم الفصل الأول: ١٣٠/٨

(٥) بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ١٨٩/٦، إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الصيد والذبائح باب في أكل
لحوم الخيل: ٣٨٨/٦

(٦) شرح الزرقاني كتاب الصيد والذبائح، ما يكره من أكل الدواب: ٩١/٣، بدائع الصنائع كتاب الذبائح
والصيد: ١٩٠/٦، مرقاة المفاتيح، كتاب الصيد والذبائح، باب ما يحل أكله وما يحرم الفصل الأول: ١٣٠/٨

(٧) عمدة القاري: ١٨٩/٢١

۲۸- بَابُ لُحُومِ الْحُمْرِ الْاِسْمِيَّةِ

فِيهِ عَنِ سَلَمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 حديث نمبر ۵۵۰۲ تا ۵۲۰۶ صفحہ نمبر ۱۷۸

۵۵۰۱ - حَدَّثَنَا صَدَقَةٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ سَالِمٍ، وَتَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ الْاَهْلِيَّةِ يَوْمَ خَيْبَرَ»

ترجمہ: رومبی روایت د حضرت عبد اللہ بن عمر ؓ دے، فرمائی چې نبی کریم ﷺ د خیبر پہ ورخ د پاللی شوی خرونو د غوبنی خورلو نه منع او فرمائیلہ.

۵۵۰۲ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي تَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ الْاَهْلِيَّةِ» تَابِعَهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ تَافِعٍ، وَقَالَ أَبُو سَامَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ سَالِمٍ

دویم روایت کنبی د خیبر ذکر نشته بلکہ مطلق ذکر دی چې نبی کریم ﷺ د پاللی شوی خرونو د غوبنی د خورلو نه منع او فرمائیلہ.

۵۵۰۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، وَالْحَسَنِ، ابْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِمَا، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُتَعَةِ عَامَ خَيْبَرَ، وَعَنِ لُحُومِ حُمْرِ الْاِسْمِيَّةِ»

دریم روایت د حضرت علی ؓ دے، فرمائی چې نبی کریم ﷺ د خیبر پہ کال (په کوم کال چې جنگ خیبر شوی وو) د متعی او د پاللی شوی خرونو د غوبنی نه منع او فرمائیلہ.

۵۵۰۴ - حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَيْبَرَ عَنِ لُحُومِ الْحُمْرِ، وَدَخَّصَ فِي لُحُومِ الْخَيْلِ»

خلورم روایت د حضرت جابر بن عبد اللہ ؓ دے چې نبی کریم ﷺ د خیبر پہ ورخ د پاللی شوی خرونو د غوبنی خورلو نه منع او فرمائیلہ. او د اسونو د غوبنی اجازت یں ورکرو.

۵۵۰۵ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَدِيُّ، عَنِ الْبَرَاءِ، وَابْنِ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَا: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ»

پنځم روایت د حضرت براء او د ابن ابی اوفی ؓ دے چې نبی کریم ﷺ د خرونو د غوبنی نه منع او فرمائیلہ.

۵۵۰۶ - حَدَّثَنَا اسْتَعْقَابُ، أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ اِبْنَ اِذْرِيسَ، أَخْبَرَهُ، أَنَّ اِبْنَ اَلْعَلْبَةِ، قَالَ: «حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لُحُومَ الْحُمْرِ الْاَهْلِيَّةِ» تَابِعَهُ الزُّبَيْدِيُّ، وَعَقِيلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ،

شپږم روایت د حضرت ابو ثعلبه ؓ دے، چې نبی کریم ﷺ پاللی شوی خرونو حرام گرزولی دی

وَقَالَ مَالِكٌ، وَمَعْمَرٌ، وَالْمَاجِشُونُ، وَبُؤْسٌ، وَابْنُ إِسْحَاقَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ»

حضرت زهري نه روایت دي چې نبی کریم ﷺ دهر يو نوکونو والا درنده دخورلو نه منع فرمائيلې ده.

۵۵۲۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، عَنِ أَيُّوبَ، عَنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ [ص: ۱۱] رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَهُ جَاءً، فَقَالَ: أَكَلْتَ الْحُمْرُ، ثُمَّ جَاءَهُ جَاءً، فَقَالَ: أَكَلْتَ الْحُمْرُ، ثُمَّ جَاءَهُ جَاءً، فَقَالَ: أَكَلْتَ الْحُمْرُ، فَأَمَرَ مُنَادِيًا فَنَادَى فِي النَّاسِ: «إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانِكُمْ عَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ، فَأَتَتْهَا رِجْسٌ» فَأَكْفَيْتُمُ الْقُدُورَ، وَأَتَتْهَا تَقُورٌ بِاللَّحْمِ

اتم روایت د حضرت انس بن مالک ﷺ دي چې د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې يو کس حاضر شو او عرض يې اوکړو چې اي دالله رسوله ﷺ (خلق خرونه خوري، بيا يو کس راغلو او عرض يې اوکړو چې خرونه خورلې کيرې، بيا يو کس راغلو او عرض يې اوکړو چې خرونه ختم شو، يعنې که خرونه داشان خورل شروع وي نو په مزه مزه به ختم شي، يو به هم باقي پاتې نشي) نو نبی کریم ﷺ يو اعلان کوونکی ته حکم اوکړو، نو هغه خلقو ته اعلان اوکړو چې الله اودهغه رسول ﷺ تاسو د پاللي شوي خرونو د غوښې خورلو نه منع کوي، هغه خو ناپاک دي، نو کتوئې واپولې شوې، حالانکه هغې کښې غوښه په جوش وه.

۵۵۲۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ عَمْرُو: قُلْتُ لِجَابِرِ بْنِ زَيْدٍ: يَزْعُمُونَ «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ حُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ؟» فَقَالَ: قَدْ كَانَ يَقُولُ ذَلِكَ الْحَكَمُ بْنُ عَمْرٍو الْغِفَارِيُّ، عِنْدَنَا بِالْبَصْرَةِ وَلَكِنْ أَبِي ذَاكِ الْبَحْرَانِيُّ عَبَّاسٌ، وَقَوْلًا: {قُلْ لَا أَجِدُ فِيهَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا}

اخری روایت کښې حضرت عمرو بیان کوي چې ما د جابر بن زيد نه تپوس اوکړو چې خلق بیان کوي چې نبی کریم ﷺ دخر د غوښې دخورلو نه منع فرمائيلې ده، هغوی او فرمائيل چې حکم بن عمرو غفاری به بصره کښې مونږ ته هم دا وئيل، ليکن دعلم سمندر حضرت ابن عباس ﷺ به ددي نه انکار کولو، او دا آيت يې تلاوت کړو: {قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا} او وايه چې کوم احکام ماته د وحی په ذریعه راځي، په هغې هيڅ حرامه غذا نشته دي. تواجهم رجال:

قوله: سَلَمَةَ: دا مشهور صحابي حضرت سلمة بن عمرو بن الاكوع مدني رحمة الله عليه

اسلمی دي. ددوی حالات په، كِتَابُ الْعِلْمِ كُنْزِي تَبْرِ شَوِي دِي. (۱)

قوله: صَدَقَةَ: دا راوی ابو الفضل صدقة بن الفضل مروزي رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په

قوله: کتاب العِلْمِ کنبی تیر شوی دی. (۱)

قوله: عَبْدَةُ: دا راوی عبدة بن سلیمان بن حاجب بن زرارہ کلابی کوفی رحمة الله عليه دي.

ددوی حالات په کتاب الإیمان کنبی تیر شوی دی. (۲)

قوله: عَبْدُ اللَّهِ: دا راوی عبید الله بن عمر بن حفص بن عاصم بن عمر بن الخطاب القرشی

العدوی العمری رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب الوضوء / باب التبرُّز في البيوت کنبی تیر شوی دی. (۳)

قوله: سَالِمٌ: دا راوی ابو عبد الله بن سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب قرشی عدوی مدنی

رحمة الله عليه دي، ددوی حالات په کتاب العِلْمِ / باب العیارة من الإیمان کنبی تیر شوی دی. (۴)

قوله: نَافِعٌ: دا د مدینې منورې مشهور عالم او مفتی نافع مولى عبد الله بن عمر القرشی

العدوی رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب العِلْمِ کنبی تیر شوی دی. (۵)

قوله: أَبْنُ عُمَرَ: دا حضرت عبد الله بن عمر ؓ دي، ددوی مفصل حالات په کتاب الإیمان کنبی

تیر شوی دی. (۶)

قوله: مُسَدَّدٌ: دا راوی مسدد بن مسرهد رحمة الله عليه دي. ددوی تفصیلی حالات په کتاب

الإیمان کنبی تیر شوی دی. (۷)

قوله: يَحْيَى: دا راوی ابو سعید یحیی بن سعید بن فروخ القطان تیمی رحمة الله عليه دي.

ددوی حالات په کتاب الإیمان کنبی تیر شوی دی. (۸)

قوله: أَبْنُ الْمُبَارَكِ: دا راوی ابو عبد الرحمن عبد الله بن مبارك بن واضح الحنظلی رحمة الله

عليه دي، ددوی حالات په هدى الواس کنبی تیر شوی دی. (۹)

قوله: أَبُو اسَامَةَ: دا راوی ابو اسامة بن اسامة بن زيد قرشی کوفی رحمة الله عليه دي. ددوی

حالات په کتاب العلم کنبی تیر شوی دی. (۱۰)

(۱) (کشف الباری: ۴/۳۸۸)

(۲) (کشف الباری: ۲/۹۴)

(۳) (کشف الباری: کتاب الوضوء / باب التبرُّز في البيوت رقم الحديث: ۱۴۸)

(۴) (کشف الباری: ۲/۱۲۸)

(۵) (کشف الباری: ۴/۶۵۱)

(۶) (کشف الباری: ۱/۶۳۷)

(۷) (کشف الباری: ۲/۲)

(۸) (کشف الباری: ۲/۲)

(۹) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

(۱۰) (کشف الباری: ۳/۴۱۴)

قوله: عَبْدُ اللَّهِ بْنِ يُوسُفَ: دا راوی عبد الله بن یوسف د تنیسی او دمشقی په نوم مشهور دی.

ددوی حالات په بده الوسی کښې تیر شوی دی (۱)

قوله: مَالِكُ: دا امام مالک بن انس بن مالک بن ابی عامر الاصبغی المدنی رحمة الله علیه

دی، ددوی حالات په بَدْنِ الْوَسْمِيِّ کښې تیر شوی دی (۲)

قوله: ابْنُ شَهَابٍ: دا راوی ابو بکر محمد بن مسلم بن عبیدالله بن عبدالله بن شهاب بن

عبدالله بن الحارث بن زهره بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی الزهری المدنی رحمة الله علیه

دی. ددوی حالات په بَدْنِ الْوَسْمِيِّ کښې تیر شوی دی (۳)

قوله: عَبْدُ اللَّهِ: دا راوی هاشم عبدالله بن محمد بن علی بن ابی طالب القرشی الهاشمی رحمة

الله علیه دی. ددوی حالات په كِتَابِ النِّكَاحِ کښې تیر شوی دی (۴)

قوله: الْحَسَنُ: دا راوی ابو محمد الحسن بن محمد بن علی بن ابی طالب القرشی هاشمی

رحمة الله علیه دی. ددوی حالات په كِتَابِ الْفُسْلِ / تَابٍ مِنْ أَفَاضَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثًا کښې تیر شوی

دی (۵)

قوله: أَبِيهَا: د حضرت عبدالله او حسن والد ابو القاسم محمد بن علی بن ابی طالب رحمة الله

علیه حالات کتاب العلم کښې تیر شوی دی (۶)

قوله: عَلِيٌّ: امیر المؤمنین سیدنا علی بن ابی طالب بن هاشم هاشمی مکی مدنی

دی. ددوی حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ کښې تیر شوی دی (۷)

قوله: سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ: دا راوی ابو ایوب سلیمان بن حرب بن بجیل ازدی واشحی بصری

رحمة الله علیه دی. ددوی تفصیلی حالات په كِتَابِ الْعِلْمِ کښې تیر شوی دی (۸)

قوله: حَمَّادٌ: دا راو حماد بن زید بن درهم ازدی بصری رحمة الله علیه دی. ددوی حالات په

كِتَابِ الْإِيمَانِ کښې تیر شوی دی (۹)

(۱) (کشف الباری: ۲۸۹/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۹۰/۱)

(۳) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۴) (کشف الباری کتاب النکاح تَابٍ نَهَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نِكَاحِ الشُّعْبَةِ خَيْرَ رَقْمِ الْحَدِيثِ: ۵۱۱۵)

(۵) (کشف الباری: کتاب الفسْلِ / تَابٍ مِنْ أَفَاضَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثًا رَقْمِ الْحَدِيثِ: ۲۵۶)

(۶) (کشف الباری: ۶۳۸/۴)

(۷) (کشف الباری: ۱۴۹/۴)

(۸) (کشف الباری: ۱۰۵/۲)

(۹) (کشف الباری: ۲۱۹/۲)

قوله: عَمْرُو: دا راوی مشهور امام و فقیه عمرو بن دینار مکی جمعی رحمة الله علیه دی

ددوی حالات په کِتَابِ الْعِلْمِ کنبی تیر شوی دی. (۱)

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ: دا راوی ابو جعفر الباقر محمد بن علی بن الحسین بن علی ابن ابی

طالب القرشی الهاشمی رحمة الله علیه دی. ددوی مفصل حالات په کِتَابِ الْوُضُوءِ/بَابٍ مِّنْ لَّمْ يَرِ

الْوُضُوءِ الْأَمِينِ الْمَخْرُجِينَ کنبی تیر شوی دی. (۲)

قوله: جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: دا راوی صحابئ رسول حضرت جابر بن عبد الله بن عمرو بن حرام

الانصاری الخزرجی السلمي دی. ددوی حالات په کِتَابِ الْوُضُوءِ/بَابٍ مِّنْ لَّمْ يَرِ الْوُضُوءِ إِلَّا مِنْ

الْمَخْرُجِينَ: کنبی تیر شوی دی. (۳)

قوله: شُعْبَةُ: دا امیر المؤمنین شعبه بن الحجاج الوردعتکی واسطی بصری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دی. ددوی

تفصیلی حالات په کِتَابِ الْإِيمَانِ کنبی تیر شوی دی. (۴)

قوله: عَدِيُّ: دا راوی عدی بن ثابت الانصاری الکوفی رحمة الله علیه دی، ددوی تفصیلی

حالات په کِتَابِ الْإِيمَانِ کنبی تیر شوی دی. (۵)

قوله: الْبَرَاءُ: دا راوی مشهور صحابی حضرت براء بن عازب بن الحارث بن عدی انصاری

حارثی اوسی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دی. ددوی حالات په کِتَابِ الْإِيمَانِ کنبی تیر شوی دی. (۶)

قوله: ابْنُ أَبِي أَوْفَى: د حضرت عبد الله بن ابی اوفی علقمه الاسلامی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حالات په کتاب الزکاة باب

صلاة الامام ودعائه لصاحب الصدقة کنبی تیر شوی دی. (۷)

قوله: إِسْحَاقُ: دا راوی مشهور امام فقهه و حدیث اسحاق بن ابراهیم بن مخلد حنظلی

مروزی نزیل نيساپوری رحمة الله علیه دی. ددوی تفصیلی حالات په کِتَابِ الْعِلْمِ کنبی تیر

شوی دی. (۸)

قوله: يَعْقُوبُ: دا راوی ابو یوسف بن ابراهیم بن سعد بن ابراهیم قرشی زهری مدنی نزیل

(۱) (کشف الباری: ۳۰۹/۲)

(۲) (کشف الباری کتاب الوضوء /باب من لم ير الوضوء إلا من المخرجين رقم الحديث: ۱۷۶)

(۳) (کشف الباری کتاب الوضوء /باب من لم ير الوضوء إلا من المخرجين رقم الحديث: ۱۷۶)

(۴) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۵) (کشف الباری: ۷۴۵/۲)

(۶) (کشف الباری: ۳۷۵/۲)

(۷) (کشف الباری کتاب الزکاة باب صلاة الامام ودعائه لصاحب الصدقة رقم الحديث: ۱۴۹۷)

(۸) (کشف الباری: ۴۲۸/۳)

- بغداد رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب العلم کنبی تیر شوی دی. (۱)
- قوله: حدثنا أبي: دا راوی د یعقوب والد ابواسحاق ابراهیم بن سعد بن ابراهیم زهری مدنی
نزیل بغدادی دی. ددوی حالات په کتاب الایمان کنبی تیر شوی دی. (۲)
- قوله: صَالِح: دا راوی ابو محمد یا ابوالحارث صالح بن کیسان مدنی رحمة الله عليه دي.
ددوی حالات په کتاب الایمان کنبی تیر شوی دی. (۳)
- قوله: أبو إدريس: دا راوی ابو ادريس عائذ الله بن عبد الله خولانی رحمة الله عليه دي. ددوی
حالات په، كِتَابُ الْإِيمَانِ بَابُ: کنبی تیر شوی دی. (۴)
- قوله: أبو ثعلبة: دا راوی ابو ثابث ایمن بن ثابت مولى بنی ثعلبه الکوفی رحمة الله عليه دي،
ددوی حالات په، بَابُ صَيْدِ الْقَوْسِ کنبی تیر شوی دی. (۵)
- قوله: الزبيدي: دا راوی قاضی ابو الهذیل محمد بن الولید بن عامر الزبیدی الحمصی رحمة
الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب العلم کنبی تیر شوی دی. (۶)
- قوله: عُقَيْلٌ: دا راوی عقیل بالتصغیر بن خالد بن عقیل رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په
بدء الوحی کنبی تیر شوی دی. (۷)
- قوله: مُعَمَّرٌ: دا راوی ابو عروه معمر بن راشد ازدی بصری رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په
بدء الوحی کنبی تیر شوی دی. (۸)
- قوله: الماجشون: دا راوی یوسف بن یعقوب بن ابی سلمه الماجشون ابو سلمه المدنی رحمة
الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابِ الْوَكَاةِ / بَابُ إِذَا وَكَلَّ الْمُسْلِمُ حَرْبِيًّا فِي دَارِ الْعَرَبِ کنبی تیر شوی
دی. (۹)
- قوله: يونس: دا راوی یونس یزید بن ابی النجاد ایلی رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په
بدء الوحی کنبی تیر شوی دی. (۱۰)

(۱) (کشف الباری: ۳/۳۳۱)

(۲) (کشف الباری: ۲/۱۲۰)

(۳) (کشف الباری: ۲/۱۲۱)

(۴) (کشف الباری: ۴۸/۲)

(۵) (کشف الباری:)

(۶) (کشف الباری: ۳/۳۹۱)

(۷) (کشف الباری: ۳/۳۲۵)

(۸) (کشف الباری: ۳/۷۶۵)

(۹) (کشف الباری کتاب الوکالة / باب إذا وکل المسلم حربياً في دار العرب رقم الحديث: ۲۳۰۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۱/۴۶۳)

قوله: ابن إسحاق: دا راوی ابو عبدالله محمد بن اسحاق بن یسار، صاحب المغازی رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په ابواب العمرة/باب من اغتمر قبل الحج کبني تیر شوی دی. (۱)

قوله: محمد بن سلام: دا راوی ابو عبدالله محمد بن سلام بن الفرغ السلمی البیکندی رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په کتاب الایمان کبني تیر شوی دی. (۲)

قوله: عبد الوهاب: دا راوی عبدالوهاب بن عبدالحمید بن الصلحت ثقفی بصری رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په کتاب الایمان کبني تیر شوی دی. (۳)

قوله: أيوب: دا راوی ابوبکر ایوب بن ابی تمیمه کیسانی سختیانی بصری رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په کتاب الایمان کبني تیر شوی دی. (۴)

قوله: محمد: دا راوی مشهور تابعی امام شیخ الاسلام ابوبکر محمد بن سیرین انصاری بصری رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په کتاب الایمان کبني تیر شوی دی. (۵)

قوله: أنس: دا راوی مشهور و معروف صحابی او خادم رسول ﷺ حضرت انس بن مالک دي. ددوئی مفصل حالات په کتاب الایمان کبني تیر شوی دی. (۶)

قوله: علي: دا امیر المؤمنین فی الحدیث الحجة امام ابو الحسنین علی بن عبدالله سعدي بصری رحمة الله عليه دي کوم چې د ابن المدینی په نوم معروف دي. ددوئی حالات په کتاب العلم کبني تیر شوی دی. (۷)

قوله: سفيان: دا مشهور امام حدیث تبع تابعی ابو محمد سفیان بن عیینه بن میمون الکوفی رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په بده الوسی کبني تیر شوی دی. (۸)

قوله: عمرو: دا راوی مشهور امام و فقیه ابو محمد عمرو بن دینار مکی جمحی رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په کتاب العلم کبني تیر شوی دی. (۹)

قوله: جابر بن زيد: دا راوی ابو الشعشاء جابر بن زید الازدی الجوفی البصری رحمة الله عليه

(۱) (کشف الباری ابواب العمرة/باب من اغتمر قبل الحج رقم الحدیث: ۱۷۷۴)

(۲) (کشف الباری: ۹۳/۲)

(۳) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۴) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۵) (کشف الباری: ۵۲۴/۱۲)

(۶) (کشف الباری: ۴/۲)

(۷) (کشف الباری: ۲۹۷/۳)

(۸) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۹) (کشف الباری: ۳۰۹/۴)

دې. ددوی مفصل حالات په کتاب الفسل /باب الفسل بالصاع وَتَحْرِيهِ كُنْبِي تیر شوی دی. (۱)
تشریح: دباب اولنی درې احادیث او پنځم حدیث په کتاب الصغاری کنبې تیر شوې دي. (۲) او
باب خلورم حدیث کتاب فرض الخمس کنبې تیر شوې دي. (۳)

قوله: الْحُمُرُ الْإِنْسِيَّةُ حُمُرٌ (دحاء اود میم په ضمی سره) دا دحمار جمع ده، خرته وائی. (۴)
قوله: الْإِنْسِيَّةُ: دهمزې په کسرې، نون ساکن، په سین مکسوراو یاء مشدد سره، کورونو کنبې
اوسیدونکې پاللې شوی خناور. (۵) حدیث کنبې د أَهْلِيَّةٌ لفظ راغلي دي. هغه هم دإِنْسِيَّةٌ په
معنی دي. (۶)

فائده: دإِنْسِيَّةٌ قید نه دحمر وحشية حلت معلومېږي. او کتاب جزاء الصيد کنبې د حمر وحشية په حلت
صريح روایت هم موجود دي. چنانچه د حدیبیه په مقام هرکله چې هغوی په حالت احرام
کنبې نه وو نو هغوی د حمار وحشی بنکار او کړو، او کله چې د نبی کریم ﷺ په خدمت کنبې
حاضر شو نو نبی کریم ﷺ ته یې عرض او کړو (أَصَهْتُ حِمَارًا وَحْشِيًّا، وَصَدِدِي مِنْهُ، فَأَضَلَّتْ لِقَالَ
لِلْقَوْمِ: «كَلُوا» وَهُمْ مُعْرِضُونَ) ما وحشی خر بنکار کړې دي، او د هغې نه څه بچ شوې غوښه ما
سره ده، نو نبی کریم ﷺ خلقوته او فرمائیل: چې دا اوخوړئ حالانکه خلقو احرامونه ترلی
وو. (۷)

دخو د غوښې حکم:

قوله: حَمْرٍ وَحْشِيٍّ بالاتفاق حلال دی. حُمُرٌ إِنْسِيَّةٌ یعنی د پاللې شوی خرونو غوښه د جمهور علماء
کرامو په نزد حرام ده. (۸)

(۱) (کشف الباری کتاب الفسل /باب الفسل بالصاع وَتَحْرِيهِ رقم الحديث: ۲۵۳)

(۲) (کشف الباری کتاب الصغاری /باب غَزْوَةَ خَيْبَرَ رقم الحديث- ۴۲۱۵، ۴۲۱۶، ۴۲۱۹، ۴۱۹۸)

(۳) (کشف الباری کتاب فَرَضِ الْخُمْسِ /باب مَا يُصِيبُ مِنَ الطَّعَامِ فِي أَرْضِ الْعَرَبِ (رقم الحديث- ۳۱۵۵).

(۴) لسان العرب باب العاء: ۳/۳۱۹

(۵) لسان العرب باب الهمزة: ۱/۲۳۳، النهاية لابن أنير، حرف الهمزة: ۱/۸۲

(۶) لسان العرب باب الهمزة: ۱/۲۵۴

(۷) (الجامع الصحيح للبخاري كتاب جزاء الصيد باب إذا صاد الحلال، فأهدى للمعمر الصيد أكله رقم الحديث:

۱۸۲۱، فتح الباری: ۱۲/۸۱۶ عمدة القاری، ۲۱/۱۹۰)

(۸) فتح الباری: ۱۲/۸۱۸ عمدة القاری: ۲۱/۱۹۴، المغنی لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ۹/۳۲۴، بدائع الصنائع

كتاب الذبائح والصيد: ۶/۱۸۵، حاشية ابن عابدين، كتاب الذبائح: ۵/۲۱۴، فتح القدير كتاب الذبائح فصل فيما

يجل اكله وما لا يجلي: ۹/۵۱۲، الفتاوى العالمكبريه، كتاب الذبائح الباب الثاني: ۵/۲۹۰، كتاب الأم للإمام الشافعي

كتاب الأطعمة، أكل لحوم الحمر الأهلية: ۵/۵۷۰، المجموع شرح المذهب، كتاب الأطعمة: ۹/۲، تحفة المحتاج

بشرح المنهاج: كتاب بيان ما يجلي ويحرم من الأطعمة: ۴/۲۷۲، البيان في مذهب الإمام الشافعي، باب الأطعمة:

(۵۰۱/۴)

علامه ابن عبدالبر رحمه الله عليه د پاللي شوي خرونو په حرمت باندې اجماع نقل کړې ده.^(١)

د مالکيه مذهب: دامام مالک رحمه الله عليه نه دوه روايتونه دي. ① يو د جمهورو مطابق ② دويم دکراهت.^(٢)

ليکن د مالکيو دمشهور مذهب مطابق پاللي شوي خر حرام دي.^(٣)
دحضرت عبدالله بن عباس ؓ مذهب: دحضرت عبدالله بن عباس ؓ نه هم جواز منقول دي لکه څنگه چې دباب آخري روايت کښې دي.

ليکن دحضرت ابن عباس ؓ نه بل روايت کښې توقف هم منقول دي. چنانچه کتاب المغازي کښې ددوي روايت موجود دي.

قوله: قَالَ: «لَأُذْرِي أَنَّهُ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ كَانَ حَمُولَةَ النَّاسِ فِكْرَةً أَنْ تَذْهَبَ حَمُولَتُهُمْ، أَوْ حَرَمَهُ فِي يَوْمٍ خَيْرٍ»^(٤)

يعنى ماته نه دي معلوم چې د خيبر په موقع نبى كريم ﷺ چې د خرونو د غوښې د خوراك كوم نه ممانعت كړې دي. دا په دې وجه وو چې نبى كريم ﷺ سره ويره وه چې هسې نه سورلي ختمې شي، ځكه چې خلقو به په خرونو باندې سورلي كوله، يا قطعې طور نبى كريم ﷺ دا حرام اوگرزول.

دهومت دليل: د جمهور حضراتو په نزد دا حديث باب په وجه د خرونو غوښه حرامه ده. ځينې احاديثو كښې د لحوم حمرد حرمت دا وجه هم ذكر كړې شوې ده چې دا گندگي خوري.^(٥)

ليكن دلته باب كښې د حضرت انس ؓ په روايت كښې اصل وجه ذكر كړې شوې ده چې قوله: فَأَتَاهَا رَجُلٌ هَغْه نَپَاكٌ دى.

دحلت دليل: كوم حضرات چې ورته جائز وائى هغوي دابوداؤد د يو روايت نه استدلال كوي حضرت غالب بن ابجر ؓ فرمائى چې مونږ باندې قحط راغلو، كور كښې صرف خرونه پاتې شوي وو، نور څه د خوراك نه وو، هغوي نبى كريم ﷺ ته شكايات اوگرو چې تاسو د خرونو

(١) التمهيد لابن عبدالبر، اسماعيل بن ابي حكيم: ١٤٦/١، مصطفى احمد الباز

(٢) المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الصيد، باب ما يكره من أكل الدواب: ٢٦٥/٤، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة الأنعام: ١٤٥، ١٢٠/٤، إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الصيد والذبائح باب تحريم أكل لحم الحمر الإنسية: ٣٨٢/٦، بداية المجتهد نهاية المقتصد، كتاب الأطعمة: ١٧٠/٤

(٣) (المدونة الكبرى، كتاب الذبائح، باب لحم الحمر: ٦٤/٢ شرح الزرقاني كتاب الصيد، باب ما يكره من أكل الدواب: ٩١/٣، حاشية الدسوقي، باب الذكاة، درس السباح: ٢٨٢/٢، مواهب الجليل من أدلة خليل، كتاب الأطعمة: ٢١٨/٢، الموسوعة الفقهية: ٢١١/٣٥)

(٤) كتاب المغازي باب غزوة خيبر رقم الحديث: ٤٢٢٧، فتح الباري: ٨١٨/١٢

(٥) المغنى لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ٣٢٥/٩

غوبنه حرامه كړې ده، او حالانكه ماسره د خرونو نه سوا بل څه نشته دې، نو نبی كريم ﷺ او فرمائيل:

قوله: «أَطْعِمُوا أَهْلَكُمْ مِنْ سَمِينٍ حُرْمِكَ، فَإِنَّمَا حَرَمْتُمَا مِنْ أَجْلِ جَوَالِ الْقُرْبَةِ» بِعَنْ الْجَلَّالَةِ (١)

يعنى ته خپل كوروالو باندې دخر غوبنه خوړلې شې. ما خو د گندگۍ په وجه دا حرام كرزولى وو.

د دليل هلت جواب: ليكن حافظ ابن حجر رحمة الله عليه او امام نووى رحمة الله عليه فرمائى: چې ددې حديث پاك په سند كښې ضعف دې او ددې متن د احاديث صحيحه نه د مخالف كيدو په وجه شاذ دې. (٢)

لهذا دا به مرجوح وى. (٣)

قوله: فِيهِ عَنِ سَلْمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: د حضرت سلمه بن الاكوع ﷺ روايت امام

بخارى په كِتَابِ الْمُغَازِي كښې موصولا نقل كړې دې. (٤)

قوله: تَابَعَهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ: د باب په حديث كښې د يحيى د روايت متابعت حضرت ابن المبارك رحمة الله عليه هم كړې دې، او د ابن المبارك رحمة الله عليه په روايت كښې هم عبيدالله، د نافع نه روايت كوى، او نافع د حضرت عبد الله بن عمر ﷺ نه روايت كوى.

دا روايت امام بخارى رحمة الله عليه په كتاب المغازي كښې ذكر كړې دې. (٥)

قوله: وَقَالَ أَبُو اسَامَةَ:

او ابو اسامه هم په متابعت كښې روايت كوى، ليكن په دې كښې عبيدالله د سالم نه روايت كوى، دا روايت هم امام بخارى رحمة الله عليه په كتاب المغازي كښې نقل كړې دې. (٦)

ليكن دواړه روايتونه صحيح دى. (٧)

قوله: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُتَعَةِ:

د حرمت متعه متعلق پوره تفصيل په كشف الباري كتاب المغازي كښې تير شوې دې. (٨)

(١) سنن ابى داود كتاب الطعمة باب فى أكل لحوم العُمُرِ الْأَطْلَبِيِّ رقم الحديث: ٣٨٠٩. المغنى لابن قدامة كتاب

الصيد والذبائح: ٣٢٤/٩. فتح البارى: ٨١٨/١٢

(٢) شرح النووى على صحيح مسلم كتاب الذبائح باب تحريم أكل لحم العُمُرِ الْإِنْسَانِيِّ: ١٤٩/٢. فتح البارى: ٨١٨/١٢

(٣) نزها النظر فى توضيح نخبه الفكر، الشاذ ص: ٧١، الرحيم اكى (بى)

(٤) كشف البارى كتاب المغازي باب غزوة خيبر ص: ٤١٤. تغليق التعليق: ٥٢٣/٤

(٥) الجامع الصحيح للبخارى كتاب المغازي/باب غزوة خيبر (رقم الحديث-٤٢١٧، فتح البارى: ٨١٦/١٢ عمدة القارى: ١٩١/٢١)

(٦) الجامع الصحيح للبخارى كتاب المغازي/باب غزوة خيبر رقم الحديث-٤٢١٥، تغليق التعليق: ٥٢٣/٤

(٧) فتح البارى: ٨١٦/١٢

(٨) كشف البارى كتاب المغازي/باب غزوة خيبر: ص: ٤٣٤

قوله: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَيْبَرَ عَنِ لُحُومِ الْحُمْرِ، وَرَخَّصَ فِي لُحُومِ الْخَيْلِ»

دلحوم الخيل متعلق بوره تفصيل ما قبل باب كنبی تیر شوهدی.

قوله: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِحٍ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ تَابَعَهُ

الزُّهْرِيُّ، وَعَقِيلٌ

د پورتنی روایت په سند کنبی صالح د ابن شهاب نه روایت کوی، د صالح متابعت زبیدی هم کړې دې او عقیل هم، دادواره حضرات هم د اروایت د ابن شهاب نه نقل کوی.

د زبیدی روایت سنن النسائی کنبی موصولا منقول دې، د هغې الفاظ دا دی. «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ، وَعَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ»^(١)

اودعقيل روایت لره امام أحمد رحمة الله عليه موصولا نقل کړې دې. د هغې الفاظ دادی:

حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لُحُومَ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ وَلَحْمِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ،^(٢)

قوله: وَقَالَ مَالِكٌ، وَمَعْمَرٌ، وَالْمَاجِشُونُ، وَيُونُسُ، وَابْنُ إِسْحَاقَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ:

امام مالك وغيره داپنځه حضرات هم د امام زهري نه روایت نقل کوی، البته دا حضرات

قوله: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ» روایت کوی او لُحُومِ الْحُمْرِ ته

هیڅ تعرض نه کوی.

د تعلیقاتو تخريج:

مالك: د امام مالك رحمة الله عليه تعلیق راتلونکی باب کنبی موصولا راخی.^(٣)

معمر: د معمر روایت حسن بن سفیان موصولا نقل کړې دې.^(٤)

الماجشون: (ديوسف بن يعقوب) تعلیق لره امام مسلم رحمة الله عليه موصولا نقل کړې

دې.^(٥)

قوله: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ»

دنو کونو والا ځناورو حکم راتلونکی باب کنبی په تفصيل سره راروان دې.

قوله: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَهُ جَاءَهُ،

نبی کریم ﷺ ته يو کس راغلو.

^(١) سنن النسائی کتاب الصيد والذبائح/باب تعريم اكل لحوم الحمر الأهلية رقم الحديث: ٤٣٤٧. تغليق التعليق: ٤٢٥/٤. فتح الباری: ٨١٦/١٢ عمدة القاری: ١٩٢/٢١

^(٢) مسند الامام احمد بن حنبل. حديث أبي ثعلبة رقم الحديث: ٨٦/٦. ١٧٨٨٧. تغليق التعليق: ٥٢٤/٤. فتح الباری: ٨١٦/١٢ عمدة القاری: ١٩٢/٢١

^(٣) الجامع الصحيح للبخاری کتاب الذبائح والصيد/باب اكل كل ذي ناب من السباع. فتح الباری: ٨١٦/١٢. تغليق التعليق: ٥٢٤/٤. فتح الباری: ٨١٧/١٢

^(٤) الجامع الصحيح لمسلم - کتاب الصيد والذبائح/باب تعريم اكل كل ذي ناب من السباع. وكل ذي مخلب من الطير رقم الحديث: ٤٩٩١. تغليق التعليق: ٥٢٥/٤

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی: چې درې واړه خل کوم کسان د نبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر شو او عرض یې او کړو، ماته دهغوئ نومونه معلوم نشو، اودا هم کیدیشی چې درې واړه خل هم یو کس راغلي وی او عرض یې کړې وی.

او په اول خل یې چې نبی کریم ﷺ ته اطلاع ورکړه نو یاخو نبی کریم ﷺ آوریدلې نه وو، او یا په هغه وخت کې چې څه حکم نازل شوې نه وو.

لیکن کله چې په دریم خل راغلو او عرض یې او کړو نو په هغه وخت کې دخرونو حرمت هم نازل شو، او نبی کریم ﷺ چا باندې اعلان او کړو. (۱)

قوله: فَأَمْرٌ مِّنْ آدِيَا: دا منادی څوک وو، کوم ته چې نبی کریم ﷺ حکم ورکړې وو؟ نو د مسلم شریف په روایت کې تصریح ده چې نبی کریم ﷺ حضرت ابوطلحه ﷺ ته د اعلان حکم ورکړو.

چنانچه روایت کې دې:

قوله: فَأَمْرٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا طَلْحَةَ، فَنَادَى (۲)

یعنی نبی کریم ﷺ ابوطلحه ته حکم ورکړو، نو هغوئ اعلان او کړو. حالانکه د نسائی په روایت کې دې چې نبی کریم ﷺ حضرت عبد الرحمن بن عوف ﷺ ته حکم ورکړو، او هغوئ خلقو ته اعلان او کړو.

چنانچه روایت کې دې:

قوله: فَأَمْرٌ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، فَنَادَى فِي النَّاسِ: (۳)

یعنی نبی کریم ﷺ عبد الرحمن بن عوف ﷺ ته حکم ورکړو، نو هغوئ خلقو ته اعلان او کړو. په ظاهره په دواړو روایتونو کې متعارض دي.

تطبیق: حضرات شارحینو په دې کې تطبیق داشان کړې دي چې کیدیشی چې اول عبد الرحمن بن عوف ﷺ ته مطلقاً نهی سره اعلان کړې وی، او دې نه پس حضرت ابوطلحه

ﷺ په دې کې زیاتوالی کړې وی یعنی په قُلْتُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ سِرَّهُ بَيْنَ يَدَيْهِ اعلان کړې وی. (۴)

قوله: فَذَكَانَ يَقُولُ ذَلِكَ الْحَكْمُ بِنُ عُمَرُ وَالْفُقَارِيُّ، عِنْدَنَا بِالْبَصْرَةِ

حمیدی خپل مسند کې په دې کې دومره اضافه کړې ده: فَذَكَانَ يَقُولُ ذَلِكَ الْحَكْمُ بِنُ عُمَرُ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْنِي دَلَّتْهُ دِ بَخَارِي پِهِ رَوَايَتِ كُنْبِي خُو صَرَفِ دَوْمَرِهِ دِي چې د نَهِي عَنِ لُحُومِ الْخُمُرِ الْإِسْيِيَّةِ خَبْرَهُ مَوْنُو سَرَهُ بَصْرَهُ كُنْبِي حَكْمِ بِنِ عَمْرُو بِي كُولِ، لِيَكُنْ دِحْمِيدِي پِهِ رَوَايَتِ كُنْبِي حَكْمِ دَاخْبِرِهِ دِرَسُولِ كَرِيمِ ﷺ نَه نَقْلِ كُوِي أَوْ مَرْفُوعَا يِي بِيَانُولِهِ. (۵)

(۱) فتح الباری: ۸۱۷/۱۲ عمدة القاری: ۱۹۳/۲۱

(۲) الجامع الصحیح للبخاری کتابا لصید و الذبائح / بَابُ أَكْلِ لَحْمِ الْحَمْرِ وَالْإِسْبِيَّةِ ذِي رَقْمِ الْحَدِيثِ: (۵۰۲۱)

(۳) سنن النسائی کتاب الصید و الذبائح / بَابُ تَحْرِيمِ أَكْلِ لَحْمِ الْخُمُرِ الْإِسْيِيَّةِ : رَقْمِ الْحَدِيثِ: (۴۳۴۶)

(۴) (فتح الباری: ۸۱۷/۱۲)

(۵) فتح الباری: ۸۱۷/۱۲

قوله: وَلَكِنَّ أُنَى ذَاكَ الْبَغْرَانِ عَبَّاسٍ، وَقَرَأَ: {قُلْ لَا أَجِدُ فِيمَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا}

بحر، د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ صفت دی، خکہ چي هغه د علم سمندر وو، صفت لره یی مهالفة په موصوف مقدم کرو. (۱)

د ابن مردویه روایت کنسې تفصیل دی، په هغې کنسې دی:

كان أهل الجاهلية ياكلون أشياء ويتركون أشياء تقذرا، فبعث الله تعالى نبيا، وأهل كتاب، وأهل حلاله، وحرم حرامه، فما أحل فهو حلال، وما حرم فهو حرام، وما سكت عنه فهو حرام، وتلا هذه: {قُلْ لَا أَجِدُ فِيمَا أُوحِيَ إِلَيَّ.....}

یعنی د جاهلت په زمانه کنسې به خلقو څه څیزونه خوړل او څه به یی گنده گنرل او هغه به یی پرېښودل او نه به یی خوړل،

پس الله تعالى خپل نبی مبعوث کرو، او خپل کتاب یی نازل کرو، او ددی حلال یی حلال کرل، او ددی حرام یی حرام کرل، نو څه چي یی حلال او گرزول هغه حلال دی، او څه چي یی حرام او گرزول هغه حرام دی، او د څه باره کنسې چي قرآن خاموش دي، هیڅ حکم یی نه دي بیان کړې، هغه معاف دی، او بیانی دا آیت مبارک تلاوت کرو. {قُلْ لَا أَجِدُ فِيمَا أُوحِيَ إِلَيَّ.....} او وایه چي ما ته کوم احکام د وحی په ذریعه راځی، په هغې کنسې هیڅ حرامه غذا نشته دي، امام حاکم د ابن مردویه ددی روایت تصحیح کړې ده. (۲)

باب کنسې مذکور د ټولو احادیثو د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۳)

۲۹- بَابُ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ

۵۵۳۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ» تَابِعَهُ يُونُسُ، وَمَعْمَرٌ، وَأَبْنُ عُيَيْنَةَ، وَالْمَاجِشُونُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ

ترجمه: حضرت ابو ثعلبه رضی اللہ عنہ نه روایت دي: رسول الله عليه السلام دنو کونو والا ځناورو خوړلو نه منع فرمائيلې ده. (۴)

(۱) فتح الباری: ۱۲/۸۱۷

(۲) المستدرک للإمام العاکم، کتاب الأطعمة، رقم الحدیث: ۱۲۸/۷۱۱۳، ۴. فتح الباری: ۱۲/۸۱۸

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۳)

(۴) الحدیث اخرجه البخاری ایضا فی کتاب الطب باب البانن رقم الحدیث: ۵۴۴۴، واخرجه مسلم فی کتاب الصيد والذبائح باب تحريم اكل كل ذي ناب رقم الحدیث: ۱۹۳۲، واخرجه ابوداؤد فی الاطعمة باب النهی باب النهی عن اكل السباع رقم الحدیث: ۳۸۰۲، واخرجه الترمذی فی الصيد باب فی کراهية كل ذي ناب رقم الحدیث: ۱۴۷۷، واخرجه ابن ماجه فی الصيد باب كل ذي ناب من السباع رقم الحدیث: ۳۲۳۲، واخرجه النسائی فی الصيد باب تحريم اكل السباع: رقم الحدیث: ۴۳۳۰، جامع الاصول الباب الثالث الفصل الثالث رقم الحدیث: ۵۵۴۵، ۷/۴۵۶.

تراجم رجال:

قوله: عَبْدُ اللَّهِ بْنِ يُوسُفَ: دا راوی عبد الله بن یوسف. ددوی حالات په بده الوحي کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: مَالِكُ: دا امام مالک بن انس رحمة الله عليه دې، ددوی حالات په بده الوحي کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: أَبْنُ شَهَابٍ: دا راوی ابو بکر محمد بن مسلم بن عبید الله بن عبد الله بن شهاب بن عبد الله بن الحارث بن زهره بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی الزهري رحمة الله عليه دې ددوی حالات په بده الوحي کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: أَبِي إِدْرِيسَ: دا راوی ابو ادريس عائذ الله بن عبد الله خولانی رحمة الله عليه دې. ددوی حالات په، کِتَابُ الْإِيمَانِ کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: أَبِي ثَعْلَبَةَ: دا راوی ابو ثابت ایمن بن ثابت مولى بنی ثعلبه الکوفی رحمة الله عليه دې. ددوی حالات په باب صید القوس کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: يُونُسُ: دا راوی یونس بن یزید رحمة الله عليه دې. ددوی حالات په بدء الوحي کښې تیر شوی دی. (۶)

قوله: مَعْتَرُ: دا راوی ابو عروه بن معمر راشد ازدي بصری رحمة الله عليه دې. ددوی حالات په بدء الوحي کښې تیر شوی دی. (۷)

قوله: أَبْنُ عَيْنَةَ: دا راوی ابو محمد سفیان بن عیینة رحمة الله عليه دې. ددوی مفصل حالات په بدء الوحي کښې تیر شوی دی. (۸)

قوله: الْمَاجِشُونُ: دا راوی یوسف بن یعقوب بن ابی سلمه الماجشون المدنی رحمة الله عليه دې. ددوی حالات په کِتَابِ الْوَكَاةِ / لِبَابِ إِذَا وَكَلَّ الْمُسْلِمُ حَرْبِيًّا فِي دَارِ الْحَرْبِ، أَوَّلِي دَارِ الْإِسْلَامِ جَاءَ کښې تیر شوی دی. (۹)

(۱) (کشف الباری: ۲۸۹/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۹۰/۱)

(۳) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۴) (کشف الباری: ۲/۴۸)

(۵) (کشف الباری: کتاب الذبائح والصید لباب صید القوس.)

(۶) (کشف الباری: ۴۶۳/۱)

(۷) (کشف الباری: ۴۶۵/۱)

(۸) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۹) (کشف الباری کتاب الوکالة لباب إذا وکَلَّ الْمُسْلِمُ حَرْبِيًّا فِي دَارِ الْحَرْبِ، أَوَّلِي دَارِ الْإِسْلَامِ جَاءَ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۳۰۱)

تشریح:

قوله: ذی ناب: مخامخ خلور غابونو سره چې کوم نزدې غابن دې هغې ته ناب وئیلې شی. دا دواړه طرفونو ته وی. دې ته په اردو کښې کچلی وائی. د ناب جمع انیاب او نیوب ده. (١) او ددې نه مراد هغه ځناور دی کوم چې د نوکونو په ذریعه په انسان حمله کوی. او شلول کوی. (٢)

قوله: التباع: (د سین په کسري سره) د السهم (د سین په فتې سره او د باء په ضمی سره) جمع ده. ددې معنی ده څیرونکې ځناور، غابونو والا ځناور کوم چې نورو ځناورو او انسانانو لره ماتوی. (٣)

د څیرونکي ځناورو د غوښې حکم

د جمهورو مذهب: د جمهورو په نزد دنوکونو والا ځناورو (د شرمخ وغیره) غوښه حرامه دی. او د جمهور حضراتو په نزد باب کښې مذکور حدیث کښې نهی په تحریم باندې محمول دی. (٤) هم دغه شان کوم ځناور چې په مخوکې سره ښکار کوی لکه (باز، گرگس وغیره) داهم حرام دی. (٥)

د باب په روایت کښې خو صرف د څیرونکو ځناورو ذکر دې، خو د صحیح مسلم په روایت کښې د مخوکو والا مرغو ښکار هم ذکر راغلې دې.

قوله: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «تَنَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ التَّبَاعِ، وَعَنْ كُلِّ ذِي مَخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ». (٦)

(١) تاج العروس، فصل النون من باب الباء: ٤٩٨/١، لسان العرب باب ٣٤٥/١٤، القاموس الوحيد: (١٧٣١)

(٢) عمدة القاری: ١٩٥/٢١، شرح الطیبی کتاب الصيد والذبائح الفصل الثانی: (١٠٢/٨)

(٣) تاج العروس، فصل السین من باب العین: ٣٧٣/٥، لسان العرب باب السین: (١٥٦/٦)

(٤) بدائع الصنائع کتاب الذبائح والصيد: ١٩١/٦، فتح القدير کتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله وما لا يحل: ٥١٠/٩، الدر مع الرد: کتاب الذبائح: ٢١٤/٥، البحر الرنق کتاب الذبائح، فصل فيما يحل ولا يحل: ٣١٣/٨، المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ١٧/٩، کتاب الام للإمام الشافعی، کتاب الأطعمة: ٥٥٦/٥، السراج الوهاج کتاب الأطعمة ص: ٥٤٤، تحفة المحتاج بشرح المنهاج: کتاب بیان ما يحل ويحرم من الأطعمة: ٢٧٢/٤، المغنی لابن قدامة کتاب الذبائح: ٣٢٥/٩، عمدة القاری: (١٩٥/٢١)

(٥) الفتاوی العالمکیریه، کتاب الذبائح الباب الثانی فی بیان ما یؤکل من الحيوان وما لا یؤکل: ٢٨٩/٥، الدر مع الرد کتاب الذبائح: ٢١٤/٥، البحر الرنق کتاب الذبائح، فصل فيما يحل ولا يحل: ٣١٣/٨، فتح القدير کتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله وما لا يحل: ٥١٠/٩، المغنی لابن قدامة کتاب الذبائح: ٣٢٥/٩، المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ١٨/٩، کتاب الام للإمام الشافعی، باب الأطعمة: ص: ٥٥٦/٥، تحفة المحتاج بشرح المنهاج: کتاب بیان ما يحل ويحرم من الأطعمة: (٢٧٢/٤)

(٦) (الجامع الصحیح للمسلم، کتاب الصيد: ٦٢/٢، المنتقى شرح مؤطا الامام مالک، کتاب الصيد، باب تحریم اكل كل ذی ناب من السباع رقم الحديث: ٤٩٩٦)

نبی کریم ﷺ دهر نوکونو والا خناور دخورلو نه او دهر مخوکې والا او پنجو والا بنکار کونکی مرغو دخوراک نه منع کړې ده.

دامام مالک رحمة الله عليه مذهب: د امام مالک رحمة الله عليه په نزد مخوکې سره بنکار کونکی مارغان لکه باز وغیره ټول حلال دی، سواد بنسپيرک نه. (۱)
البته د مالکیو نوکونو خناورو دغوبسې په حقله دوه اقواله دی:
اول د حرمت او دویم د کراهت.

موطا کنبې د حرمت قول دی. یعنی د نوکونو والا خناور غوبسې حرامه ده. (۲) ابن عبدالبر هم د حرمت قول ته ترجیح ورکړې ده.

البته د مالکیو د مشهور مذهب مطابق نوکونو والا خناور مکروه دی، حرام نه دی. (۳)
دلیل: دا حضرات د قران کریم د آیت د عموم نه استدلال کوی.

﴿قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خَيْزَلٍ﴾ (۴)
ته او وایه چې څه هغه وحی کنبې نه وینم کومه چه ماته راغلي ده، یو څیز لره حرام په خوړنکی باندې څوک دا اوخوری، مگر داچې هغه څیز مردار وی، یا بهیدونکی وینه وی یا د خنزیر غوبسې... حضرات مالکیه فرمائی چې په دې آیت کنبې کوم خناور حرام کړې شوی دی په هغې نوکدار خناور شامل نه دی. (۵)

د مالکیو د دلیل جواب

جمهور حضرات فرمائی چې دا آیت مبارک مکې دې. او حدیث دباب د هجرت نه دروستو زمانې دې، د آیت حکم د نزول د وخت سره متعلق دې چې دکومو خناورو حرمت په آیت کنبې نه دې بیان شوې، هغه حلال دی، خو په دې کنبې په مستقبل کنبې د تحریم نفی نشته دې. (۶)

(۱) المدونة الكبرى كتاب الصيد: ۶۲/۲، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الصيد باب تحریم اکل کل ذی ناب من السباع: ۲۶۱/۴، الفقه الإسلامی وأدلته کتاب الذبائح والصيد المبحث الرابع النوع الثاني: ۲۷۹۷/۴.

حاشية الدسوقي، باب المباح: ۳۷۹/۲، مواهب الجليل من ادلة خليل كتاب الأطعمة باب فی المباح: ۲۱۰/۲

(۲) المؤطا للإمام مالک، کتاب الصيد باب تحریم اکل کل ذی ناب من السباع: ۴۹۶/۲، فتح العالک بتبویب التمهید لابن عبدالبر کتاب الصيد: ۶۵/۷

(۳) المدونة الكبرى، کتاب الصيد، ۶۳/۲، حاشية الدسوقي على شرح الكبير، باب المباح: ۳۸۲/۲، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الصيد باب تحریم اکل کل ذی ناب من السباع: ۲۶۱/۴، شرح الزرقانی کتاب الصيد باب تحریم اکل کل ذی ناب من السباع: ۹۱/۳

(۴) سورة الانعام: ۱۴۵

(۵) حاشية الدسوقي لعي شرح الكبير، باب المباح: ۳۸۲/۲، شرح الزرقانی کتاب الصيد باب تحریم اکل کل ذی ناب من السباع: ۹۱/۳، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الصيد باب تحریم اکل کل ذی ناب من السباع: ۲۶۱/۴، إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الصيد والذبائح، باب تريعم اكل كل ذی ناب: ۳۷۱/۶

(۶) فتح الباری: ۸۲۰/۱۲، المجموع شرح المهبذ، کتاب الأطعمة: ۱۷/۹

او حديث باب «تَمَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ» صحيح حديث دي. لهذا ددي په وجه به د آيت په عموم کښې تخصیص کيږي، لهذا هر توکدار ځناور او هر مخوکې والا ځناور او پنجو سره ښکار کولو والا ځناور به حرام وي. (١)

ضبع حلال دي که حرام؟

داحنافو او شوافعو بيا په خپلو کښې د ځينو څيرونکو ځناورو باره کښې اختلاف دي. په هغې کښې يو ضبع دي.

قوله: ضبع (د ضاد په فتحې او د باء په سکون سره) د څيرونکو ځناورو يو قسم دي. دي ته په اردو کښې بجو وائي. (٢)

دده انساني غوښه ډيره خوښه ده. چنانچه دي قبرکنی او لاش یعنی مړې خوری. او انسان په حیلې سره قتل کړي او دده وينه څکي. (٣)

د احنافو مذهب: د حضرات احنافو په نزد ضبع (بجو) حرام دي. دليل:

احناف فرمائي چې حديث «تَمَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ» دا په خپل عموم باندې دي لهذا ذوناب څيرونکې ځناور حرام دي. ضبع هم ذوناب درنده ده. په دي وجه حرام دي. (٤)

دشوافعو او حنابله مذهب: دحضرات شوافع او حنابله په نزد ضبع مباح دي. (٥)

دليل: حضرات شوافع او حنابله دحضرت جابر ؓ، دروايت نه استدلال کوي.

قوله: «عَنْ ابْنِ أَبِي عَمْرٍو قَالَ: قُلْتُ لِحَابِرِ: الضَّبُّ صَيْدٌ هِيَ؟ قَالَ: «نَعَمْ»، قَالَ: قُلْتُ: أَكَلْنَا؟ قَالَ: «نَعَمْ»، قَالَ: قُلْتُ: أَقَالَه رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: «نَعَمْ» (٦)

حضرت ابن ابی عمار ؓ فرمائي: ما حضرت جابر ؓ نه تپوس او کړو چې ضبع ښکار دي؟ نو حضرت جابر ؓ او فرمائیل چې او. ما تپوس او کړو چې آیا زه دا خورلې شم؟ نو وې فرمائیل چې او. ما تپوس او کړو چې دا خبره رسول کریم ؐ فرمائیلې ده؟ وې فرمائیل او. ددليل جواب: حضرات احناف ددي دليل جواب دا ورکوي چې حديث باب حديث مشهور

(١) (المغنی لابن قدامة كتاب الذبائح: ٣٢٥/٩)

(٢) (لسان العرب باب الضاد: ١٧/٨، القاموس الوحيد: ص: ٩٦٠)

(٣) (حیوة الحيوان، باب الضاد المجمع: ٤٢٨/٤-٤٢٩)

(٤) (بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ١٩٣/٦، فتح القدير كتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله ولا يحل: ٥١٠/٩، البحر الرائق كتاب الذبائح، فصل فيما يحل ولا يحل: ٣١٣/٨، الدرر المعاني كتاب الذبائح: ٢١٤/٥)

(٥) (موسوعة الامام الشافعي كتاب الاطعمة باب اكل الضبع: ٥٦١/٥، المجموع شرح المذهب كتاب الاطعمة: ٩/٩، فتح الباري: ٨٢٠/١٢، تحفة المحتاج، كتاب بيان ما يحل ويحرم من الاطعمة: ٢٧٢/٤، السراج الرواح كتاب الاطعمة: ص: ٥٤٤، البيان في مذهب الامام الشافعي كتاب المعجج باب الاطعمة: ٥٠٢/٤، المغنی لابن قدامة كتاب الذبائح: ٣٢٥/٩)

(٦) (سنن الترمذي كتاب الأَطعمة عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/بَابُ مَا جَاءَ فِي أَكْلِ الضَّبُعِ (رقم ١-١٧٩)

دی، اود حضرت جابر رضی په روایت کښې راوی ابن ابی عمار عبدالرحمان مشهور او قابل حجت نه دی، خاص کر کله چې هغه د خپل خان نه دزیات ثقه راوی مخالفت کړې وی. (۱)
دویم جواب باب کښې مذکور حدیث مبارک محرم یعنی ضبع لره حرام گرزونکې دې. خکه چې ضبع درنده ده. او حدیث د جابر مبیح یعنی ضبع لره مباح گرزونکې دې. او محرم لره مبیح باندي احتیاطا ترجیح ورکړې کېږي. (۲)
دریم جواب: او یو قول دادې چې حدیث د جابر رضی منسوخ دې. (۳)
د ترجمه الباب سره مناسبت: حدیث پاک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۴)
قوله: تَابَعَهُ يُونُسُ، وَمَعْمَرٌ، وَأَبْنُ عِيْنَةَ،.....

یعنی دې حضراتو د امام مالک رحمة الله عليه متابعت کړې دې. ددې نه وړاندې باب کښې ددې متابعتو موصولا نقل کوونکو ذکر تیر شوې دي. سواد سفیان بن عیینه نه د حضرت سفیان بن عیینه رحمة الله عليه متابعت امام بخاری رحمة الله عليه په کتاب الطب کښې موصولا نقل کړې دې. (۵)

۳۰- بَابُ: جُلُودِ الْمَيْتَةِ

حدیث نمبر ۵۲۱۱-۵۲۱۲

۵۲۱۱ - حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَهُ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَخْبَرَهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِشَاةٍ مَيْتَةٍ، فَقَالَ: «هَلَّا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا بِهَا؟» قَالُوا: إِنَّهَا مَيْتَةٌ، قَالَ: «إِنَّمَا حَرَّمَ أَكْلَهَا»

ترجمه: د حضرت ابن عباس رضی روایت دې چې نبی کریم صلی دیوی مردار چیلی سره تیر شو نبی کریم صلی او فرمائیل چې تاسو ددې د خرمنې نه ولې فائده اوچته نه کړه؟ خلقو عرض او کړو چې دا خو مرداره ده. نبی کریم صلی او فرمائیل: ددې صرف خوراک حرام دې

۵۲۱۲ - حَدَّثَنَا خَطَّابُ بْنُ عُمَانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمِيرٍ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ عَجْلَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَازِمَيْتَةٍ، فَقَالَ: «مَا عَلَى أَهْلِهَا أَنْ يَتَفَعَّوْا بِهَا بِهَا؟»

(۱) بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ۱۹۳/۶. عمدة القارى: ۱۹۶/۲۱

(۲) عمدة القارى: ۱۹۶/۲۱. المبسوط للسرخسى. كتاب الصيد: ۲۵۴/۱۱. الأشباه والنظائر القاعدة الثانية: ۳۰۲/۱. بدائع الصنائع كتاب الذبائح والصيد: ۱۹۳/۶. مرقاة المفاتيح. كتاب المناسك باب المعرم يجتنب الصيد: ۵۹۹/۵

(۳) عمدة القارى: ۱۹۶/۲۱

(۴) عمدة القارى: ۱۹۵/۲۱

(۵) (الجامع الصحيح للبخارى كتاب الطب/باب ألبن الأثن رقم الحديث: ۵۷۸. تغليق التعليق: ۵۲۵/۴)

بل روایت هم دحضرت ابن عباس رضی الله عنه دی. فرمائی چې نبی اکرم صلی الله علیه و آله په یوه مرداره چیلی تیر شو. نو نبی اکرم صلی الله علیه و آله او فرمائیل چې ددې مالکانو باندې څه شوی دی چې هغوی ددې د څرمنې نه فائده اوچته کړی وې.
تو اجم رجال:

قوله: زَهْرِيُّ بْنُ حَرْبٍ: د ابو حثیمه زهیر بن حرب النسائی رحمة الله حالات په کتاب العج باب

التلبیة والتکبیر غداة النحر کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: يَعْقُوبُ بْنُ اِبْرَاهِيمَ: دا راوی ابو یوسف یعقوب بن ابراهیم بن سعد بن ابراهیم قرشی زهري مدنی نزیل بغداد رحمة الله عليه دی. ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: حَدَّثَنَا أَبِي: دا راوی د یعقوب والد ابواسحاق ابراهیم بن سعد بن ابراهیم زهري مدنی نزیل بغداد دی. ددوی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: صَالِحٌ: دا راوی ابو محمد یا ابو الحارث صالح بن کیسان مدنی رحمة الله عليه دی ددوی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: ابْنُ شَهَابٍ: دا راوی ابو بکر محمد بن مسلم بن عبیدالله بن عبدالله بن شهاب بن عبدالله بن الحارث بن زهره بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی الزهري رحمة الله عليه دی ددوی حالات په بَدء الوسی کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: عُبَيْدُ اللَّهِ: دا راوی عبیدالله بن عبدالله بن عتبه بن مسعود رحمة الله عليه دی. ددوی حالات په کتاب الوسی کښې تیر شوی دی. (۶)

قوله: ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دا عبدالله بن عباس بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف، د نبی کریم صلی الله علیه و آله د تره خوي دی. ددوی حالات په بَدء الوسی الحديث الرابع کښې تیر شوی دی. (۷)

قوله: خَطَّابُ بْنُ عُمَرَ: دا ابو عمر خطاب بن عثمان الطائي الفوزي المحصي رحمة الله عليه

(۱) (کشف الباری کتاب العج/باب التلبیة والتکبیر غداة النحر، حتی یرمی الجمره رقم الحديث: ۱۶۸۶)

(۲) (کشف الباری: ۳۳۱/۳)

(۳) (کشف الباری: ۱۲۰/۲)

(۴) (کشف الباری: ۱۲۱/۲)

(۵) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۶) (کشف الباری: ۴۶۶/۱)

(۷) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

دی (۱)

قوله: اسأذنه: دوی د حضرت محمد بن حمیر، عیسی بن یونس، عبدالعزیز بن ابان، اسماعیل بن عیاش و غیرهم نه روایت کوی. (۲)

قوله: تلامذه: او د دوی نه روایت کوونکی امام بخاری رحمه الله علیه، سلمه بن احمد، ابو علی الحسن بن سمیط البخاری، ابن عوف و غیرهم حضرات دی. (۳)

د حضرات محدثینو د دوی په باره کښې راټی: علامه ذهبی و غیره حضرات فرمائی چې د امام بخاری رحمه الله علیه دشخ خطاب بن عثمان شمار په ابدالو کښې کیدو. (۴)

ابن حبان د دوی ذکر په کتاب الثقات کښې کړې دي. خو ورسره یې داهم ذکر کړی دی چې (ربها الخط) (۵) دار قطنی د دوی توثیق کړې دي. (۶)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه هم دوی ته گرزولی دی. (۷)

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ حَمِيْرٍ: داراوی محمد بن حمیر القضاعی المحصی رحمه الله علیه دي، د دوی

حالات په کتاب النَّاقِبِ / بَابُ مَنَائِبِ الْأَنْصَارِ بَابُ هِجْرَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ إِلَى التَّيْمَةِ کښې تیر شوی دی (۸)

قوله: ثَابِتُ بْنُ عَجْلَانَ: دا راوی ابو عبدالله بن ثابت عجلان الانصاری السلمی الشامی الحمصی رحمه الله علیه دي. (۹)

قوله: اسأذنه: دوی د حضرت انس، ابو امامه، سعید بن المسيب، سعید بن جبیر، عطاء بن ابی رباح، مجاهد، طاؤس، حسن بصری، ابن سیرین او امام زهري پشان حضراتو نه روایت

(۱) (التاریخ الكبير للبخاری رقم الترجمة: ۶۸۹ / ۲۰۱ / ۳، الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۴۰۶۵، ۳ / ۳۷۲، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۲۸۰، ۳ / ۱۴۶، الكاشف رقم الترجمة: ۱۴۰۳، ۱ / ۲۳۶، تهذيب الكمال رقم الترجمة: ۱۶۹۸ / ۸ / ۲۶۸)

(۲) (الجرح والتعديل: ۳ / ۳۷۲، تهذيب التهذيب: ۳ / ۱۴۶، الكاشف: ۱ / ۲۳۶، تهذيب الكمال: ۸ / ۲۶۸)

(۳) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۳ / ۳۷۲، تهذيب التهذيب: ۳ / ۱۴۶، الكاشف: ۱ / ۲۳۶، ۱ / ۲۳۶، تهذيب الكمال: ۸ / ۲۶۸، عمدة القاری: ۲۱ / ۱۹۸)

(۴) (الكاشف رقم الترجمة: ۱۴۰۳، ۱ / ۲۳۶، تهذيب التهذيب: ۳ / ۱۴۶، تهذيب الكمال: ۸ / ۲۶۹، عمدة القاری: ۲۱ / ۱۹۸)

(۵) (كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۱۱۵۲، ۵ / ۱۵۹، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۳ / ۱۴۶، تهذيب الكمال رقم الترجمة: ۸ / ۲۶۹)

(۶) (اسماء التابعين للدار القطنی، رقم الترجمة: ۲۸۷، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۳ / ۱۴۶)

(۷) (تقريب التهذيب رقم الترجمة: ۱۷۲۸، ۱ / ۲۷۰)

(۸) (كشف الباری كِتَابُ مَنَائِبِ الْأَنْصَارِ بَابُ هِجْرَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ إِلَى التَّيْمَةِ (رقم الحديث- ۳۹۱۹))

(۹) (التاریخ الكبير للبخاری رقم الترجمة: ۲۰۷۸، ۲ / ۱۶۶)

کوی (۱)

قوله: تلامذه: ددوئ نہ روایت کوونکی اسماعیل بن عیاش، عتاب بن بشیر، لیث بن ابی سلیم، محمد بن حمیر وغیرہ حضرات دی. (۱)

د حضرات محدثینو ددوئ پہ بارہ کنبی وائی:

حضرت یحییٰ بن معین رحمۃ اللہ علیہ دوئ ثقہ گرزولی دی. (۲)

حضرت امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: انا متوقف فیہ. (۳)

امام عقیلی دوئ پہ کتاب الضعفاء کنبی ذکر کری دی. او فرمائی: لایتابہم فی حدیثہ (۴)

خو علامہ ذہبی رحمۃ اللہ علیہ او ابن قطان د عقیلی ددوئ پہ ضعفاء کنبی پہ ذکر کولو باندی نکیر کری دی. (۵)

حضرت ابو حاتم رحمۃ اللہ علیہ ددوئ پہ بارہ کنبی فرمائی چي: صالح الحدیث. (۶)

امام نسائی فرمای چي: ثقہ. (۷)

امام دحیم رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: لیس بہ بأس. (۸)

امام بخاری، امام ابوداؤد، امام نسائی، امام ابن ماجہ رحمہم اللہ ددوئ نہ روایات نقل کری دی. (۹)

سعید بن جبیر: دا راوی مشہور تابعی حضرت سعید بن جبیر بن ہشام اسدی رحمۃ اللہ

علیہ دی. ہذہ الوسی ددوئ حالات پہ کنبی تیر شوی دی. (۱۰)

تشریح: دباب حدیث د کتاب الزکاة/باب الصدقة علی موال أزواج النبی صلی اللہ علیہ وسلم لاندی تیر شوی دی. (۱۱)

تشریح: دباب حدیث د کتاب الزکاة/باب الصدقة علی موال أزواج النبی صلی اللہ علیہ وسلم لاندی تیر

(۱) (التاریخ الکبیر للبخاری ۱۰/۲، تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۴/۴)

(۲) (تہذیب التہذیب: ۱۰/۲، تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۵/۴)

(۳) (میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۴/۱، تہذیب التہذیب: ۱۰/۲، تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۵/۴)

(۴) (میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۴/۱، تہذیب التہذیب: ۱۰/۲، تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۵/۴)

(۵) (کتاب الضعفاء الکبیر للعقیلی رقم الترجمة: ۲۱۹، ۱۷۶/۱)

(۶) (میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۵/۱، تہذیب التہذیب: ۱۰/۲)

(۷) (میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۵/۱، تہذیب التہذیب: ۱۰/۲، تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۵/۴)

(۸) (میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۵/۱)

(۹) (میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۳۶۵/۱، تہذیب التہذیب: ۱۰/۲، تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۳۶۵/۴)

(۱۰) (تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۸۲۳، ۳۶۶/۴)

(۱۱) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۱۲) (کشف الباری کتاب الزکاة/باب الصدقة علی موالی أزواج النبی صلی اللہ علیہ وسلم (رقم الحدیث-۱۴۹۲)

شوي دي. (١)

قوله: جلود الميتة: جلود د الجلود د جسيم په كسري سره او لام په سكون سره جمع ده. يعني

خرمن. (٢)

د مړ څاروي دخرمن نه د فائد اخستلو حكم: د مړ څاروي د خرمني نه انتفاع جائز ده كه نه؟
امام بخاري رحمه الله عليه دا مسئله په دې باب كښي ذكر كړې ده.د احنافو او شوافعو مسلك: د احنافو او شوافعو په نزد دباغت وركولو نه پس د ځناورو
خرمني نه انتفاع جائز ده. (٣)دليل: يو خو دا حضرات د حديث باب نه استدلال كوي، او دمسلم شريف په روايت كښي د
ابن عيينه په طريق دا زياتي ده.قوله: (فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلَا أَخَذْتُمْ إِيَّاهَا قَدْ بَغْتُمُوهَا فَانْتَفَعْتُمُوهَا؟) (٤) يعني تاسو دهغي نه

خرمن ولى اونه ويستله؟ دا به مو د دباغت نه پس خپله فائده كښي راوستلې وه.

او بل دا چې د حضرت عبد الله بن عباس ؓ روايت نه استدلال كوي، دهغي الفاظ دا دي:

«أَلَيْسَ إِيَّاهُ دُبًّا قَدْ طَهَّرْتُمْ؟» (٥) يعني كه كومې خرمني ته دباغت وركړې شي نو هغه پاكيرې.

د ځينو څومنو استثناء: د احنافو په نزد: البته حضرات احنافو ددې نه د انسان اود خنزير

خرمن مستثنى كړې ده. يعني د خنزير او انسان خرمين به د دباغت نه پس هم نه پاكيرې.

خنزير په دې وجه چې هغه نجس العين دي. اود انسان خرمين د شرف او احترام په بناء

مستثنى كړې شوي ده.

امام محمد رحمه الله عليه هاتي يعني فيل لره هم مستثنى گرځولې دي ځكه چې هغه نجس

دي. (٦)

(١) (كشف الباري: كتاب الزكاة/باب الصدقة على موالى أزواج النبي صلى الله عليه وسلم) (رقم الحديث-١٤٩٢)

(٢) (لسان العرب، باب الجيم: ٣٢٢/٢)

(٣) (الدرمع الرد، كتاب الجهاد كتاب الطهارة باب المياه، مطلب فى احكام الدباغة: ١٤٩/١، بدائع الصنائع، كتاب

الطهارة، فصل فى بيان ما يقع به التطهير: ٨٥/١ سعيد، فتح القدير، كتاب الطهارة، باب الماء الذى يجوز به

الوضوء وما لا يجوز: ٩٦/١، البحر الرائق كتاب الطهارة: ١٧٩/١، شرح النووي على الجامع الصحيح للمسلم كتاب

الحيض، باب طهارة جلود الميتة بالدباغ: ١٥٨/١، فتح الباري: ٨٢١/١٢، عمد القاري: ١٩٧/٢١)

(٤) (الجامع الصحيح للمسلم كتاب الحيض باب طهارة جلود الميتة بالدباغ (رقم: ٨٠٦)

(٥) (سنن الترمذى كتاب اللباس عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى جلود الميتة إذا دُبغت رقم

الحديث -١٧٢٨، بدائع الصنائع كتاب الطهارة فصل فى بيان ما يقع به التطهير: ٨٥/١ سعيد فتح القدير، كتاب

الطهارة باب الماء الذى يجوز به الوضوء وما لا يجوز: ٩٦/١، المجموع شرح المذهب، كتاب الطهارة باب

الانية: ٢١٧/١)

(٦) (الدرمع الرد كتاب الطهارة باب المياه مطلب فى احكام الدباغة: ١٤٩/١، بدائع الصنائع كتاب الطهارة فصل فى

بيان ما يقع به التطهير: ٨٦/١ فتح القدير، كتاب الطهارة باب الماء الذى يجوز به الوضوء وما لا يجوز: ٩٦/١،

البحر الرائق كتاب الطهارة: ١٧٩/١، ١٨١)

د شوافعو په نزد: حضرات شوافع دخنزیر سره کلب هم مستثنی گرځولې دې. ځکه چې ددوی په نزد دا نجس العین دې. (۱)

بهر حال ددې یوڅو نه علاوه د باقی نورو ځناورو څرمن ددباغت نه پس انتفاع قابل دی د احنافو او شوافع په نزد.

د ابن شهاب زهوی رحمة الله علیه مذهب: د ابن شهاب زهوی رحمة الله علیه په نزد جلود میته نه انتفاع که دا دباغت نه وړاندې وی او که د دباغت نه پس وی دواړو صورتونو کنبې جائز دی. (۲)

د مالکیو مذهب: د حضرات مالکیه د یو روایت مطابق د خنزیر نه علاوه باقی څرمنې ددباغت سره پاکېږي. (۳)

لیکن د حضرات مالکیه دمشهور روایت مطابق جلود میته په دباغت سره نه پاکېږي، البته دا په اوچو څیزونو کنبې استعمالولې شی. داوبو نه علاوه باقی مائع څیزونو کنبې نشي استعمالولي. (۴)

او په اوبو کنبې او نورو مائع څیزونو کنبې د مالکیه په نزد فرق په دې وجه دې چې د مالکیه په نزد نور مائع څیزونه داسې دی چې په هغې کنبې لږ شان نجاست پریوزی نو هغه ناپاک شی. لیکن که په اوبو کنبې نجاست پریوزی نو دا به تر هغه وخته پورې ناپاکې نه وی تر کومې چې ددې اوصاف نه وی بدل شوی، البته داسې اوبه چې په هغې کنبې نجاست پریوتې وی که اوصاف یې بدل شوی وی او که نه، ددې استعمال مکروه دی.

او دمالکیه په نزد چونکه څرمن په دباغت سره پاکه نشوه، په دې وجه که په نورو مائع څیزونو کنبې دا استعمال کړې شی نو هغه به ناپاک شی. البته اوبه به ناپاکې نه وی. خواوبو کنبې استعمالول هم مکروه دی. (۵)

د حضرات مالکیه دلیل: ددې حضراتو دلیل دادې چې څرمن هم د حیوان یوه حصه ده. اوداد حیوان په مرداریدو سره نجسه شوه. لهذا دابه همیشه دپاره نجسه وی. او حدیث کنبې چې

(۱) (شرح التروی علی الجامع الصحیح لمسلم کتاب الحیض باب طهارة جلود المیتة بالدباغ: ۱۵۸/۱، فتح الباری: ۸۲۱/۱۲، إرشاد الساری: ۲۸۵/۱۲، المجموع شرح المذهب، کتاب الطهارة باب الآنية: ۲۱۵/۱)

(۲) (فتح الباری: ۸۲۱/۱۲، عمدة القاری: ۱۹۷/۲۱، إرشاد الساری: ۲۸۵/۱۲، شرح ابن بطلال: ۴۴۱/۵، شرح التروی علی جامع الصحیح لمسلم کتاب الحیض باب طهارة جلود المیتة بالدباغ: ۱۵۹/۱، شرح الزرقانی کتاب الصید، باب ما جاء فی جلود المیتة: ۲۶۹/۴)

(۳) (المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الصید باب ما جاء فی جلود المیتة: ۲۶۹/۴)

(۴) (شرح الزرقانی کتاب الصید، باب ما جاء فی جلود المیتة: ۹۴/۳، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الصید باب ما جاء فی جلود المیتة: ۲۶۸/۴، ۲۷۰، فتح المالک بتیویب التمهید لابن عبدالبر کتاب الصید باب ما جاء فی جلود المیتة: ۹۴/۷، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الطهارة باب ما جاء فی جلود المیتة اذا دبغت: ۶۰۹/۱، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الحیض باب طهارة جلود المیتة الدباغ: ۱۷۷/۲)

(۵) (المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الصید باب ما جاء فی جلود المیتة: ۲۷۰/۴)

د دباغت نه پس د طاهر کیدو ذکر دې، نو د هغې جواب دادې چې طهارة د استعمال د مباح کیدو په معنی رازی. لکه شریعت تیمم ته طهارة وئیلی دی. نو تیمم حدث لزه نه ختموی. البته ددې په ذریعې سره مونغ مباح کیږي. (۱)

د حنابله مذهب: د امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه د مشهور روایت مطابق دباغت نه پس هم دجلود میته نه انتفاع جائز نه ده. (۲)

بیا د حنابله په نزد آیا جلود میته په اوچو خیزونو کښې استعمالیدې شی که نه؟

نو د یو روایت مطابق په اوچو خیزونو کښې هم نشی استعمالیدې.

او د یو روایت مطابق په اوچو خیزونو کښې استعمالیدې شی. (۳)

دلیل: دا حضرات د حضرت عبدالله بن عکیم لیشی ﷺ د روایت نه استدلال کوی. هغې کښې

هغوی فرمائی چې د نبی اکرم ﷺ د وفات نه دوه میاشتې وړاندې مونږ ته د نبی اکرم خط

راغلو، په هغې کښې وو چې: «أَنْ لَا تَتَّعَفُوا مِنَ الْمَيْتَةِ بِأَهَابٍ وَلَا حَصَبٍ». (۴) یعنی د مرادې نه

فائده مه اوچتوئی، نه د کچه خرمنې نه اونه پتو پلې نه.

جواب: ددې حدیث مختلف جوابونه ورکړې شوی دی. مثلاً دا مضطرب المتن او مضطرب

السند دې.

علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې حدیث دباب صحیح حدیث دې. اوسماعا دې،

حالانکه د ابن عکیم رضی الله عنه حدیث د کتابت په ذریعه نقل شوې دې، دا شان د ابن

عکیم په صحابیت کښې هم اختلاف دې. که هغوی تابعی وی نو دې صورت کښې به حدیث

مرسل وی. او دا بیا د صحیح او موصول حدیث په مقابله کښې حجت نشی جوړیدې. (۵)

او امام ترمذی رحمه الله علیه فرمائی چې د حضرت امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه رانې

ددې حدیث یعنی (لَا تَتَّعَفُوا مِنَ الْمَيْتَةِ) مطابق وه. ځکه چې په دې کښې د (قبل وفاته بشهرین)

صراحت دې. او هغه به فرمائیل چې دا آخری امر دې. (نو دا روایت ناسخ دې)

بیا اما احمد بن حنبل رحمه الله علیه دا روایت پریښودو، هرکله چې ددې په راویانو کښې

او په سند کښې اختلاف پیدا شو. چنانچه ځینو روایتونو کښې د عبدالله بن عکیم نه پس د

(عن أشياخ من جهينة) زیاتوالي دې. نو په سند کښې مجهول واسطې راغلي. (۶)

(۱) (المنتقى شرح مؤطا) امام مالک، کتاب الصيد باب ما جاء في جلود الميتة: ۴/۲۷۰

(۲) (المغنى لابن قدامة الأنية، حکم جلد الميتة: ۵۳/۱)

(۳) (المغنى لابن قدامة الأنية، حکم جلد الميتة: ۵۴/۱)

(۴) (ابواب اللباس عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/بَابُ مَا جَاءَ فِي جُلُودِ الْمَيْتَةِ إِذَا دُبِغَتْ رَقْمُ الْحَدِيثِ -

: ۱۷۲۹، المغنى لابن قدامة باب الأنية حکم جلد الميتة: ۵۳/۱)

(۵) (عمدة القارى: ۱۹۷/۲۱، المجموع شرح المذهب، کتاب الطهارة باب الأنية: ۲۱۹/۱)

(۶) (سنن الترمذی ابواب اللباس عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/بَابُ مَا جَاءَ فِي جُلُودِ الْمَيْتَةِ إِذَا دُبِغَتْ) (رقم -

(۱۷۲۹)

او يو جواب دادې چې حديث کښې نهی په انتفاع قبل الدباغ باندې محمول کړې شوې ده چې دباغت نه اول څرمنې نه انتفاع اخستل درست نه دی. ځکه چې اهاب په لغت کښې داسې څرمنې ته وائی چې د هغې دباغت نه وی شوې. (١)

د دباغت طریقه: څرمن باندې که دوائی وغیره اولگولې شی یا نمر یا هوا ته واچولې شی او دباغت یی اوشی نو څرمن پاکیږی. اوداشان که څاروې په شرعی طریقی سره ذبح کړې شی نو که ځناور ماکول اللحم دې، نو ذبحې سره دهغې غوښه او څرمن دواړه پاکیږی. لیکن که ځناور ماکول اللحم نه دې، نو په ذبحې سره به څرمن پاکه شی اوداشان به دهغې غوښه هم پاکیږی. خو ددې خوراک جائز نه دې. (٢)

قوله: إِهَابٌ: حديث کښې د إِهَابٍ لفظ راغلې دې. او إِهَابٍ (د همزې په کسرې سره) په لغت کښې هغه څرمنې ته وائی چې د هغې دباغت نه وی شوې. ځینو وئیلی دی چې مطلقاً څرمنې ته إِهَابٍ وائی. که هغه قبل الدباغت وی او که بعد الدباغت. ددې جمع أِهَابٌ، په همزې او هاء دواړو باندې فتحي اوضمه دواړه جائز دی. (٣)

قوله: عَنْزٌ: (بفتح العين وسكون النون) چیلی ته وائی. (٤)

په سند باندې يو اعتراض او دهغې جواب: دلته دباب آخری روایت کښې د امام بخاری شیخ خطاب بن عثمان اودهغوی شیخ محمد بن حمیر او دهغوی شیخ ثابت بن عجلان دی، دا درې دواړه د شام دی. صحیح بخاری کښې دخطاب بن عثمان او د ثابت بن عجلان هم دا یو حدیث دې. البته د محمد بن حمیر یو حدیث په باب الهجرة کښې هم تیر شوي دي. (٥)

د خطاب بن عثمان باره کښې ابن حبان فرمائی: رهباً أعطاً. (٦)

(١) (بدائع الصنائع كتاب الطهارة فصل في بيان ما يقع به التطهير: ٨٥/١ فتح القدير. كتاب الطهارة باب الماء الذي يجوز به الوضوء وما لا يجوز: ٩٦/١، البحر الرائق كتاب الطهارة: ١٧٩/١، لسان العرب باب الهمزة: ٢٥٢/١، تاج العروس، فصل الهمزة من باب الباء: ١٥١/١، النهاية لابن أثير: ٩٠/١، فتح الباري: ٨٢١/١٢، عمدة القاري: ١٩٧/٢١)

(٢) (الدرمع الرد كتاب الطهارة باب المياه مطلب في أحكام الدباغة: ١٤٩/١، فتح القدير. كتاب الطهارة باب الماء الذي يجوز به الوضوء وما لا يجوز: ٩٩/١، البحر الرائق كتاب الطهارة: ١٨٩/١)

(٣) (تاج العروس، فصل الهمزة من باب الباء: ١٥١/١، لسان العرب باب الهمزة: ٢٥٢/١، النهاية لابن أثير، حرف الهمزة: ٩٠/١)

(٤) (لسان العرب باب الهمزة: ٤٢٣/٩)

(٥) (فتح الباري: ٨٢٢/١٢، عمدة القاري: ١٩٨/٢١، إرشاد الساري: ٢٨٧/١٢، الجامع الصحيح للبخاري كتابُ مَنَابِ الْأَنْصَارِ بِابِ هِجْرَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَدِينَةِ رَقْمَ الْحَدِيثِ: ٣٩١٩)

(٦) (كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ١١٥٢، ١٥٩/٥)

د محمد بن حمیر باره کنبی ابو حاتم فرمائی: لا یعتج به: (۱)

او د ثابت بن عجلان باره کنبی امام احمد رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: انا متوقف فیہ: (۲)
نو هر کله چې دا درې واره متکلم فیہ دی، بیا امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دهغوی حدیث په
صحیح بخاری کنبی څنگه نقل کړو؟

جواب: حافظ ابن حجر رحمۃ اللہ علیہ ددې جواب ورکوی چې (ان هؤلاء من المتابعات، لامن
الأصون والأصل فیہ الذی قبله)، (۳)

یعنی ددې راویانو حدیث لره امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ په طور د تائید او متابعت ذکر
کړې دې. اصل حدیث خو رومبني دې. دویم حدیث په طور د متابعت دې. او د متابعت په
طور د متکلم فیہ راویانو روایت ذکر کولو کنبی هیڅ باک نشته.

باقی ددې راویانو باره کنبی نورو حضراتو محدثینو توثیق هم کړې دې. لکه څنگه چې
ماقبل حالاتو کنبی تیر شوی دی. لهذا دا راویان من جمله ثقه دی. او ددې قابل دې چې په
صحیح بخاری کنبی ددوی احادیث ذکر کړې شی.

دترجمة الباب سره مناسبت: دویم حدیث د ترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. او د رومبني
حدیث دترجمة الباب سره مناسبت د معنی په لحاظ سره دې. (۴)

۳۱-: بَابُ الْمَسْكِ

حدیث نمبر ۲۱۴۰

۵۵۳۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَّاحِدِ، حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرٍو بْنِ
جَبْرِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا مِنْ مَكْلُومٍ يُكَلِّمُ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَكَلِمَةُ يَدِي، اللَّوْنُ لَوْنُ دَمِي، وَالرِّبْعُ رِبْعِي مِنْكَ»

ترجمه: رومبني روایت د حضرت ابو هريره: ؓ دې چې نبی کریم ﷺ فرمائی: نه وی یو زخمی
چې د الله تعالی په لار کنبی زخمی کړې شی، گمراه هغه به: د قیامت په ورځ الله تعالی ته په
دې حالت کنبی پیش کیږي چې دهغه: زخم نه به وینه راخځیږي، د هغې رنگ به د وینې
پشان وی او دهغې نه به د مشکو بوټی خیري.

(۱) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۱۸۵، ۱۳۵/۹، ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۷۴۵۹، ۵۳۲/۳، الكاشف رقم
الترجمة: ۴۸۶۳، ۱۷۱/۲، ۲۲/۳، المغني في الضعفاء رقم الترجمة: ۵۴۵۷، ۲۹۰/۲، تهذيب الكمال، رقم
الترجمة: ۵۱۷۰، ۱۱۸/۲۵)

(۲) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۱۸۵، ۱۳۵/۹، ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۷۴۵۹، ۵۳۲/۳، الكاشف رقم
الترجمة: ۳۲۹۲، ۲۲/۳، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۱۱۸/۵۱۷۰، ۲۵، المغني في الضعفاء رقم الترجمة: ۵۴۵۷،
۲۹۰/۲

(۳) (فتح الباری: ۸۲۳/۱۲، عمدة القاری: ۱۹۸/۲۱، إرشاد الساری: ۲۸۶/۱۲)

(۴) (عمدة القاری: ۱۹۶/۲۱)

۳۳۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو اسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَثَلُ الْجَلِيلِ الصَّالِحِ وَالسَّوِّءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكَبِيرِ، فَحَامِلُ الْمِسْكِ: إِمَّا أَنْ يُحْذِيكَ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ، وَإِمَّا أَنْ تُحْذِمَهُ رِيحًا طَيِّبَةً، وَنَافِخُ الْكَبِيرِ: إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ، وَإِمَّا أَنْ يُحْذِرَ رِيحًا خَبِيثَةً"

ترجمه: دویم روایت د حضرت ابو موسی اشعری رضی اللہ عنہ دی، نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی چې د ښه او خراب ملگری مثال د مشکو والا او د اور د بتی والا پشان دی. مشکو والا خو به یا تاته څه درکړی یا به ته دهغه نه څه واخلي، یا به تاباندې دهغه دمشکو بوئی اولگی، او بتی والا خو به یا ستا کپړې اوسیزی یا به تا باندي دهغه (بتی) بوی اولگی، یعنی که کپړې درله اونه سیزی نو ددې بتی بد بوئی به درته ضرور دررسی.

تراجم رجال:

قوله: مُسَدَّدٌ: دا راوی مسدد بن مسرهد رحمة الله عليه دي. ددوی تفصیلی حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: عبدالواحد: دا راوی ابوبشریا ابو عبیده عبدالواحد بن زیاد عبدي بصری رحمة الله دي. ددوی حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: عمار: دا راوی عمارة بن القعقاع بن شبرمه صبی کوفی رحمة الله دي. ددوی حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: ابوزرعة: دا راوی حضرت ابوزرعة بن عمرو بن جریر رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: ابوهريرة: دا راوی جلیل القدر حافظ فقیه مکثر صحابی حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ دي. ددوی حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: محمد بن العلاء: دا راوی ابو کریب محمد بن العلاء بن کریب همدانی رحمة الله عليه دي، ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۶)

قوله: ابواسامة: دا راوی ابو اسامة بن اسامة حماد بن زید قریشی کوفی رحمة الله عليه دي.

(۱) (کشف الباری: ۲/۲)

(۲) (کشف الباری: ۳۰۱/۲)

(۳) (کشف الباری: ۳۰۳/۲)

(۴) (کشف الباری: ۳۰۴/۲)

(۵) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

(۶) (کشف الباری: ۴۱۳/۳)

ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: برید: دا راوی برید بن عبدالله بن ابی برده بن ابی موسی اشعری رحمة الله دي، ددوی

حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: أبو بردة: دا راوی ابو بردة عامر یا حارث بن ابی موسی اشعری رحمة الله عليه دي. ددوی

حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: أبو موسى اشعري: دا راوی مشهور صحابی حضرت ابو موسی عبدالله بن قیس اشعری

ده دي، ددوی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۴)

تشریح:

د باب رومې حديث په کتاب الوضوء/باب ما یقع من النجاسات فی السمن والتماء کښې تیر شوی

دي. (۵)

او دباب دویم حديث په کتاب البيوع/باب فی القطار وبيع المسك کښې تیر شوی دي. (۶)

دباب کتاب دسره مناسبت:

په ظاهره ددې باب د کتاب البيوع والصید سره مناسبت نشته.

لیکن حضرات محدثینو دا مناسبت بیان فرمائیلې دي چې مسك چونکه د اوسې دنامه نه

راوتونکې فضله ده، او اوسې په هغه ځناورو کښې ده دکومو چې بنسکار کيږي. لهذا په دي

اعتبار سره د باب د کتاب سره مناسبت شته دي. (۷)

د مشکو استعمال حکم:

قوله: مسك: مسك د میم په کسري او د سین په سکون سره، دا لفظ معرب دي د فارسي نه،

اصل لفظ مشک وو، اودا د مشهور خوشبو نوم دي. (۸)

اودا د اوسې دنامه نه وتونکې خوشبوداره ماده ده. (۹)

د مشکو استعمال دسرو او بنسغو دپاره بالاتفاق جائز دي. علامه نووی رحمة الله عليه د

(۱) (کشف الباری: ۴۱۴/۳)

(۲) (کشف الباری: ۶۹۰/۱)

(۳) (کشف الباری: ۶۹۰/۱)

(۴) (کشف الباری: ۶۹۰/۱)

(۵) (کشف الباری کتاب الوضوء/باب ما یقع من النجاسات فی السمن والتماء رقم الحديث: ۲۳۷)

(۶) (کشف الباری کتاب البيوع/باب فی القطار وبيع المسك رقم: ۲۱۰۱)

(۷) شرح الکرمانی: ۱۱۲/۲۰ فتح الباری: ۸۲۴/۱۲ عمدة القاری: ۱۹۸/۲۱

(۸) تاج العروس، فصل الميم من باب الکاف: ۱۷۹/۷، لسان العرب باب الميم: ۱۰۷/۱۳

(۹) حیوة الحيوان، باب الظاء المعجمة الظمی: ۴۵۱/۱، مکتبه حقانية

مسک په حلت باندې اجماع نقل کړې ده. (۱)
 اود مشکو په حلت باندې دلیل د اجماع ددې باب حدیث دې. کوم کښې چې دمشکو د
 اخستلو الفاظ دی. نوکه مشک نجس وې نو ددې بیع به جائز نه وې.
 او نبی اکرم ﷺ به دا په خپل سر مبارک او بدن مبارک باندې نه استعمالول. د نبی کریم ﷺ
 فرمان دې: «أَطِيبُ طِبِّكُمْ الْمِسْكُ» ستاسو په خوشبویانو ښه خوشبو د مشکو ده. (۲)
 او حضرت عمر بن الخطاب ﷺ او حضرت عمر بن عبدالعزیز ﷺ نه چې کوم د مشکو باره
 کښې کراهت منقول دې، نودې باره کښې دهغوی نه څه نص د نجاست باره کښې هم مروی
 نه دې او نه چرته یو صحیح روایت دهغوی نه مشکو باره کښې منقول دې.
 بلکه د حضرت عمر ﷺ صحیح روایت نه دا ثابت دی چې دوی به دا په مسلمانانو ښخو
 باندې تقیسمول. (۳)

قوله: مَكْلُومٌ: زخمی ته واټی. کلم، د باب ضرب نه، د زخمی کولو په معنی کښې رازی. (۴)
 قوله: الکبیر: دکاف په کسري سره او د یاء په سکون سره، د لوهار بتی. (دخرمني وغیره پمپ
 چې هغې سره په بتی کښې اور لگولې کیږي). (۵)

قوله: مُجْزِئَكَ: په معنی د يعطيك، يحذيك د باب افعال نه دې، ددې معنی ده ورکول او عطا
 کول. (۶)

دترجمة الباب سره مناسبت: دروميې حدیث دترجمة الباب سره مناسبتت په دې طریقه دې
 چې امام بخاری رحمه الله علیه د روميې حدیث نه دمشکوپه طهارت باندې استدلال کړې
 دې. ځکه چې د نبی کریم ﷺ ددې تشبیه د شهیدانو د وینو سره ورکول ددې د عظمت دلیل
 دې. که مشک نجس وې نو دا به د خبائثو نه وې، او په دې مقام به ددې مثال ورکول ښه نه
 وې. (۷)

او د دویم حدیث دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۸)

(۱) شرح النووي على الجامع الصحيح لمسلم كتاب البر والصلة باب استحباب مجالسة الصالحين ومجانبة قرناء
 السوء: ۲/۳۳۰، فتح الباری: ۱۲/۸۲۴ عمدة القاری، ۲۱/۱۹۸

(۲) ابی دازد کتاب الجنائز باب فی المسک للتمیث رقم الحدیث: ۳۱۵۸

(۳) (شرح النووي على الجامع الصحيح لمسلم كتاب البر والصلة/باب استحباب مجالسة الصالحين، ومجانبة قرناء
 السوء: ۲/۳۳۰)

(۴) لسان العرب، باب الكاف: ۱۲/۱۴۸

(۵) لسان العرب، باب الكاف: ۱۲/۲۰۰، النهاية لابن اثير حرف الكاف: ۱۲/۵۷۵

(۶) لسان العرب، باب الحاء: ۳/۹۸، عمدة القاری: ۲۱/۲۰۰، إرشاد الساری: ۱۲/۲۸۸

(۷) (الكنزى المتوارى على تراجم ابواب البخارى ص: ۲۰۹، فتح الباری: ۱۲/۸۲۵ عمدة القاری: ۲۱/۱۹۹،

(۸) (عمدة القاری: ۱۲/۲۰۰)

۳۲: بَابُ: الْأَرْتَبُ

حدیث نمبر: ۵۲۱۵

۵۳۳هـ - حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَنْفَجْنَا أَرْتَبًا وَمَحْنُ بَمَرِ الظُّهْرَانِ، فَسَعَى الْقَوْمُ فَلَغَبُوا، فَأَخَذْتُهَا فَمَجِئْتُ بِهَا إِلَى أَبِي طَلْحَةَ، "فَدَبَّحَهَا فَبَعَثَ بِوَرَكَيْبِهَا - أَوْ قَالَ: بِفَخْدَيْهَا - إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَبِلَهَا"

ترجمہ: دحضرت انس رضی اللہ عنہ نے روایت دی، فرمائی چې مونږ یوه سوه اوشرله، او مونږ په دې وخت کښې په مرالظهران کښې وو. نو خلق دې پسې شو، (اوپه منډو وهلو وهلو) ستړی شو، بیا ما هغه راوښوله، او دا مې حضرت ابوطلحه رضی اللہ عنہ ته راږوله، هغوی دا ذبح کړه او ددې دواړه پتونان یې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته اولیږل. نبی کریم هغه واخستل.
ترجم رجال:

قوله: أبو الوليد: دا مشهور امام ابو الوليد هشام بن عبد الملك باهلی طيالسي رضی اللہ عنہ دې. ددوی تفصیلی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: شُعْبَةُ: دا امير المؤمنين فی الحديث شعبه بن الحجاج الورد عتکی واسطی بصری رضی اللہ عنہ دې. ددوی تفصیلی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: عَنْ هِشَامِ: دا راوی هشام بن زيد بن انس بن مالك انصاری رحمة الله عليه دې، ددوی حالات په کتاب الهبة وفضلها والتخريض علیها/باب قبول هدیة الصید کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: أَنَسٌ: دا راوی مشهور و معروف صحابی او خادم رسول صلی اللہ علیہ وسلم حضرت انس بن مالك دې ددوی مفصل حالات په کتاب الايمان/باب: مِنَ الْإِيمَانِ أَنْ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ کښې تیر شوی دی. (۴)

تشریح:

دا حدیث مبارک د کتاب الهبة، باب قبول هدیة الصید لاندې تیر شوې دې. (۵)
قوله: الْأَرْتَبُ: د همزي په فتحې او د راء په سکون اود نون په فتحې سره، سوې ته وائی. نر او ماده دواړه دپاره وئیلې کیږی. لیکن افصح استعمال د مادې دپاره دې، نر دپاره غرر وئیلې کیږی. د ارتب جمع ارتب ده. (۶)

(۱) کشف الباری: ۲/۳۸

(۲) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

(۳) (کشف الباری: کتاب الهبة وفضلها والتخريض علیها/باب قبول هدیة الصید (رقم الحدیث- ۲۵۷۲)

(۴) (کشف الباری: ۲/۴)

(۵) (کشف الباری: کتاب الهبة وفضلها والتخريض علیها/باب قبول هدیة الصید (رقم الحدیث- ۲۵۷۲)

(۶) تاج العروس، فصل الرأ من باب الباء: ۱/۲۷۹، لسان العرب باب الرأ: ۵/۳۳۰

اود سوې حیض هم رازی او کله چې اوده شی نو ددې سترگې غړیدلې وی (١)
د سوې حکم:

د جمهورو مذهب: سوه د ائمه اربعه په نزد حلاله ده. (٢)

البته د حضرت عبدالله بن عمرو رضی الله عنه یا حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه او حضرت عکرمه او حضرت عبدالرحمان بن ابی لیلی نه کراهت منقول دي. (٣)

د جمهورو دلیل: د جمهورو دلیل یو خو د باب دا حدیث دي:

او سنن ابن ماجه کنبې د محمد بن صفوان روایت دي: چې هغوی کجاوې سره دوه سوې زورندې کړې وه او د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کنبې حاضر شو. او عرض یئ اوکړو چې یارسول الله صلی الله علیه و آله امانه دا دوه سوې ملاؤ شوي دي. خو د ذبح کولو دپاره راسره څه اوسپنه نه وه. نو ما دا په سپین کانری سره ذبح کړې. آیا زه دا خورلې شم؟ نو نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرمائیل: وې خوره. (٤)

او دویم دا چې دا خونه د سباع نه ده او نه د مردارو نه. لهذا دا د اوسې سره مشابه ده. (٥)
د قائلین کراهت دلیل:

دا حضرات د حضرت حزیمه بن جزء د روایت نه استدلال کوی:

عَنْ جِبَّانِ بْنِ جَزْءٍ، عَنْ أَبِيهِ: عُرِّبَتْ بَيْنَ جَزْءٍ، قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِي الْأَرْئِبِ؟ قَالَ: «لَا أَكَلُهُ، وَلَا أَحْرَمُهُ»، قُلْتُ: فَإِنَّ أَكْلُ مَا لَمْ تَحْرَمْ، وَلَمْ يَأْسُؤْكَ اللَّهُ قَالَ: «تَبَيَّنْتُ أَنَّهَا تَذْمِي» (٦)

(١) کتاب الحيوان للجاحظ: ٤٠٦|٣، حيوة الحيوان، باب الهمة الأرنب: ٢٣/١، فتح الباري: ٨٢٥/١٢ عمدة القاري: (٢٠٠/٢١)

(٢) الدر المختار كتاب الذبائح: ٢١٦/٥، البحر الرنق كتاب الذبائح، فصل فيما يحل ولا يحل: ٣١٤/٨، فتح القدير كتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله ومالا يحل: ٥١٣/٩، عمدة القاري: ٢٠١/٢١، المدونة الكبرى كتاب الصيد: ٦٢/٢ حاشية الدسوقي، باب المباح: ٣٧٩/٢، شرح ابن بطال: ٤٤٦/٥، مواهب الجليل من أدلة خليل، كتاب الأطعمة باب في المباح: ٢١٣/٢، إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الصيد والذبائح باب في إباحة الأرنب: ٣٩٨/٦، المفهم لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم، كتاب الصيد والذبائح باب أكل الجراد والأرنب: ٢٣٩/٥، المجموع شرح المذهب، كتاب الأطعمة: ١٠/٩، فتح الباري: ٨٢٦/١٢، تحفة المحتاج بشرح المنهاج: كتاب بيان ما يحل ويحرم من الأطعمة: ٢٧٢/٤، السراج الوهاج كتاب الأطعمة ص: ٥٤٤ البيان في مذهب الإمام الشافعي، باب الأطعمة: ٥٠٣/٤، المغني لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ٣٢٨/٩

(٣) المصنف لابن أبي شيبه كتاب الأطعمة باب من كره أكل الأرنب رقم الحديث: ٢٤٧٦٨، ٢٤٧٦٩، ٢٤٧٧٠، فتح الباري: ٣٣٣/١٢، شرح النووي كتاب الصيد والذبائح باب إباحة الأرنب: ١٥٢|٢، عمدة القاري: ٢٠١/٢١، إرشاد الساري: ٢٨٩/١٢

(٤) (سنن ابن ماجه، أبواب الصيد/باب الأرنب رقم الحديث: ٣٢٤٣)

(٥) (البحر الرنق كتاب الذبائح، فصل فيما يحل ولا يحل: ٣١٤/٨، فتح القدير كتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله ومالا يحل: ٥١٣/٩، المغني لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ٣٢٨/٩، عمدة القاري: ٢٠١/٢١)

(٦) (سنن ابن ماجه، أبواب الصيد/باب الأرنب رقم الحديث: ٣٢٤٥، فتح الباري: ٨٢٦/١٢)

په دې حديث مبارك كښې نبي كريم ﷺ د سوې متعلق او فرمائيل: چې څه دا نه خورم او نه
 بين حرام گرزوم. ځكه چې ددې باره كښې ونيلې شوي دي چې ددې حيض رازي.
 جواب: جمهور حضرات جواب وركوي چې ددې حديث پاك سند ضعيف دي او د حديث
 د ثابتيډوپه صورت كښې به دا كراهت، په طبعي كراهت باندي محمول وي. (١)

قوله: أَنْفَجْنَا: انفج په معنی د هيج دي، راپارول، منډې وركول. (٢)

قوله: مَرَّ الظُّهْرَانِ: مكې مكرمې سره نژدې د يو ځاني نوم دي. (٣)

قوله: لُفِيُوا: لفيو په معنی د تعموا دي، ستري كيدل. (٤)

قوله: إِلَى أَبِي طَلْحَةَ: حضرت ابو طلحه ﷺ د حضرت انس ﷺ ناڅكه پلار وو. (٥)
 د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت ظاهر دي. (٦)

٣٣: بَابُ الضَّبِّ

حديث: ٥٢١٦ (٧)

٥٥٣٦- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ،
 قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الضَّبُّ لَسْتُ أَكُلُهُ
 وَلَا أَحْرِمُهُ»

ترجمه: روميې روايت د حضرت عبدالله بن عمر ﷺ دي چې نبي كريم ﷺ او فرمائيل: چې
 خامې نه څه خورم او نه بين حرام گرزوم.

٥٥٣٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْلِمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ،
 عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ: أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْتَ مَيْمُونَةَ، فَأَتَيْتْ بِضَبِّ مَخْنُوقٍ، فَأَهُوَى إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 بِيَدِهِ، فَقَالَ بَعْضُ النَّسَوِيِّ: أَخْبَرُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا يُرِيدُ أَنْ يَأْكُلَ، فَقَالُوا:
 هُوَ ضَبُّ يَأْرَسُوْلَ اللَّهِ، فَرَفَعَ يَدَهُ، فَقُلْتُ: أَحْرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: «لَا، وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ

(١) (فتح الباري: ٨٢٦/١٢، إعلاء السنن كتاب الذبائح باب حل الأرنب: ١٩٤/١٧)

(٢) (لسان العرب باب النون: ٢٢٤/١٤، النهاية لابن أثير حرف النون: ٧٠/٢، مجمع بحار الأنوار باب النون مع
 الغاء: ٧٤٥/٤)

(٣) (معجم البلدان باب الميم: ١٠٤/٥، فتح الباري: ٨٢٥/١٢، عمدة القاري: ٢٠١/٢١)

(٤) (النهاية لابن أثير حرف اللام: ٦٠٤/٢، فتح الباري: ٨٢٥/١٢)

(٥) (فتح الباري: ٨٢٦/١٢، تهذيب الكمال: ٣٦٦/٣٥، عمدة القاري: ٢٠١/٢١)

(٦) (عمدة القاري: ٢٠١/٢١)

(٧) (الحديث أخرجه مسلم في كتاب الصيد والذبائح/باب إباحة الضب) رقم الحديث: ٥٠٢٧، والترمذي في كتاب
 الأطعمه عن رسول الله ﷺ ما جاء في أكل الضب (رقم الحديث: ١٧٩٠، والنسائي كتاب
 الصيد والذبائح/باب الضب رقم الحديث: ١٣١٩، جامع الاصول، الباب الثاني، الفصل الاول رقم الحديث: ٤٢٢/٧)

بَارِضٍ قَوْمِي، فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ» قَالَ خَالِدٌ: فَأَجْتَرَّتُهُ فَأَكَلْتُهُ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْظُرُ

دویم روایت د حضرت خالد بن ولید ؓ دې: چې هغوی نبی کریم سره د میمونې کورته داخل شو، نو د نبی کریم ؓ په خدمت کښې یو ورپته شوې خادمې پیش کړې شوه، نبی کریم ؓ هغې ته خپل لاس مبارک وراوړاندې کړو، ځینو بنځو او وئیل چې نبی کریم ؓ کوم څیز خوری نو هغوی ته وئیل پکار دی آخر دا چې نبی کریم ؓ ته او وئیلې شو چې دا خادمې ده خادمې نو نبی کریم ؓ دې (اؤریدو سره) خپل لاس مبارک واپس کړو، ما ترې تپوس او کړو چې ای دالله رسوله ؓ آیا دا حرام ده؟ نبی کریم ؓ او فرمائیل چې نه، لیکن دا زما د قوم په زمکه باندې نشته دې، ځکه زما طبیعت ددې نه کرکه کوی. حضرت خالد ؓ او فرمائیل چې ما دا خادمې رابښکله، او ما او خوره، حالانکه نبی کریم ؓ راته کتل تراجم رجال:

قوله: مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ: داراوی ابو سلمه موسی بن اسماعیل التبوذکی البصری دې، ددې حالات په، بَدَأَ الْوَسْطِي، کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: عبدالعزیز: د ابو زید عبدالعزیز بن مسلم قسملی مروزی رحمة الله عليه دې، ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: عبدالله بن دينار: د ابو عبد الرحمن عبدالله بن دينار قرشی عدوی مدنی رحمة الله حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: ابن عمر: دا د حضرت عمر بن الخطاب ؓ خوښې حضرت عبدالله بن عمر ؓ دې، ددوی مفصل حالات په کتاب الايمان / هَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «رُبُّنَا الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسِينَ» کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: عبدالله بن مسلمة: د عبدالله بن مسلمة بن قعنب قعنبی حارثی بصری رحمة الله عليه حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: مَالِكُ: دا امام مالک بن انس بن ابی عامر الاصبغی المدنی رحمة الله عليه دې، ددوی حالات په بَدَأَ الْوَسْطِي کښې تیر شوی دی. (۶)

(۱) (کشف الباری: ۱/ ۳۳)

(۲) (کشف الباری: ۴/ ۸۰)

(۳) (کشف الباری: ۱/ ۶۵۸)

(۴) (کشف الباری: ۱/ ۶۳۷)

(۵) (کشف الباری: ۲/ ۸۰)

(۶) (کشف الباری: ۱/ ۲۹۰)

قوله: ابن شهاب: دا راوی ابو بکر محمد بن مسلم بن عبید الله بن عبدالله بن شهاب بن عبدالله بن الحارث بن زهره بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی الزهري رحمة الله عليه دي ددوی حالات په بَدْرِ الوَسْمِيِّ کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: أبو أمامة: د ابو امامة اسعد بن سهل بن حنیف رحمة الله عليه حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: ابن عباس: دا عبدالله بن عباس بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف، د نبی کریم ﷺ د تره خوي دي. ددوی حالات په بَدْرِ الوَسْمِيِّ الحديث الرابع کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: خالد بن ولید: دا مشهور صحابي حضرت خالد بن الوليد بن المغيرة القرشي المخزومي سيف الله ﷺ دي. ددوی حالات په كِتَابُ الْجَنَائِزِ/بَابُ الرَّجُلِ يَنْتَعِي إِلَى أَهْلِ النَّبِيِّ بِنَفْسِهِ کښې تیر شوی دی. (۴)

تشریح: د باب دویم حدیث په كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ کښې تیر شوی دی. (۵)

قوله: الضَّبُّ: الضَّبُّ د (ضاد په فتحې او د باء په تشدید سره) اردو کښې گوه یعنی خادمی ته وائی. (۶)

گوه د چمچورکی پشان ځناور دي، او دا د چمچورکی نه غټ وي. او دا په زمکه کښې سوره کوي او په هغې کښې اوسېږي. خر توروالی ته مائل رنگ يی وي. او کله چې غټ شي نو ددې سينه زيره شي. او دده دلکی اوږدوالی یو لويشت وي، او غوټه اړه اوزگه وي. (۷) اودا څه عجيبه شان ځناور دي. علامه دميری رحمة الله عليه ددې باره کښې ليکي چې دا تر اووه سوه کالو پورې ژوندې وي. اوبه نه څکی، صرف پرڅه او يخې هوا باندې اکتفاء کوي. او په يخني کښې د خپل غار يا سوږې نه نه را اوزي. او په څلويښتو ورځو کښې صرف يو څاڅکی متيازې کوي. او دده غاښونه بالکل نه اوزي. (۸)

گوه یعنی خادمی هرامه ده که جلاله؟

د ائمه ثلاثه مذهب: د مالکيه، شرافع او حنابله په نزد د خادمی غوښه خوړل مباح دی. (۹)

(۱) (کشف الباری: ۱/۲۲۶)

(۲) (کشف الباری: ۲/۱۲۲)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۴) (کشف الباری: کتاب الجنائز/باب الرجل ينتهي إلى أهل النبي بنفسه: ۱۲۴۶)

(۵) (کشف الباری: کتاب الأطعمه/باب ما كان النبي صلى الله عليه وسلم لا يأكل حتى يسمى له، فيعلم ما هو)

(۶) (القاموس الوحيد: ص: ۹۵۸)

(۷) (لسان العرب باب الضاد: ۸/۸ تاج العروس، فصل في الضاد من باب الباء: ۱/۳۴۳)

(۸) (حیوة العیون، باب الضاد المعجزة: ۱/۴۲۵، فتح الباری: ۱۲/۸۲۷ عمدة القاری: ۲۱/۲۰۲)

(۹) (موسوعة الإمام الشافعي، کتاب الأطعمه، أكل الضب: ۵/۵۶۶، المجموع شرح المذهب،)

د احنافو مذهب: د حضرات احناف په نزد د گوه یعنی خادمی غوښه خوړل مکروه تحریمی دی. (١)

البته احناف محدثینو کښې د حضرت امام طحاوی رحمة الله عليه په نزد سمساره خوړل مباح دی.

چنانچه امام طحاوی رحمة الله عليه په شرح معانی الآثار کښې د ضب باره کښې د حلت روایات ذکر کولو نه پس فرمائی:

ثبت بتصحيح هذه الآثار أنه لا بأس بأكل الضب وهو القول عندنا (٢)

د ائمه ثلاثه دلیل: ائمه ثلاثه په حلت د ضب باندې دا حدیث باب نه استدلال کوی کوم کښې چې نبی کریم ﷺ پخپله خادمی نه ده خوړلې، لیکن نورین د خوراک منع نه کړل.

چنانچه دې حضراتو ددې خبرې نه استدلال کړې دې چې د نبی کریم ﷺ په وړاندې دنورو خلقو غوښه خوړل، او د نبی کریم ﷺ په دې خاموشی اختیارول، د گوه یعنی سمسارې د اباحت دلیل دې. ځکه چې نبی کریم ﷺ به په باطل باندې خاموشه نه پاتې کیدلو. (٣)

د احنافو دلائل: حضرات احناف د ابو داؤد د عبد الرحمان بن شبل د روایت نه استدلال کوی:

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَمَّى عَنْ أَكْلِ الضَّبِّ» (٤)

نبی کریم ﷺ د خادمی خوړلو نه منع او فرمائیله.

اگر چې علامه بیهقی دا حدیث د اسماعیل بن عیاش په وجه معلول گرځولي دې. (٥)

لیکن حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې د اسماعیل بن عیاش د شامیین نه روایات مقبول دی. اودا حدیث هغه د شامیینو نه روایت کوی. (٦)

..... کتاب الأطعمة: ١٢/٩، فتح الباری: ١٢٧/١٢، إرشاد الساری: ٢٩٠/١٢، المدونة الكبرى کتاب الصيد: ٦٢/٢، المنتقى شرح مؤطا إمام مالک، کتاب الصيد، تحريم أكل ذی ناب من السباع: ٢٦٣/٤، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ٣٣٦/٩

(١) (بدائع الصنائع، کتاب الذبائح والصيد: ١٨٣/٦، فتح القدير کتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله وما لا يحل: ٥١١/٩، المبسوط للسرخسی، کتاب الصيد: ٢٥٤/١١، البحر الرئق کتاب الذبائح، فصل فيما يحل ولا يحل: ٣١٣/٨، البناية شرح الهداية، کتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله وما لا يحل: ٥٨٨/١١، الفتاوى العالمکیریه، کتاب الذبائح الباب الثاني فی بیان ما يؤکل من الحيوان وما لا يؤکل: ٢٨٩/٥)

(٢) (شرح معانی الآثار کتاب الصيد، باب أكل الضب: ٣٤٨/٢)

(٣) (شرح النووي علی الجامع الصحيح مسلم کتاب الصيد والذبائح باب اباحة الأرنب: ١٥١/٢، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ٣٣٦/٩، فتح الباری: ٨٢٩/١٢)

(٤) (سنن ابی داود کتاب الأَطعمة باب فی أكل الضب رقم الحديث: ٣٧٩٦، البناية شرح الهداية، کتاب الذبائح فصل فيما يحل أكله وما لا يحل: ٥٨٧/١١)

(٥) (السنن الكبرى للبيهقي، کتاب الضحایا، باب ماجاء فی الضب رقم الحديث: ١٩٤٢٨، ٥٤٦/٩، فتح الباری: ٨٣٠/١٢)

(٦) (فتح الباری: ٨٣٠/١٢)

چنانچه د حضرت يحيى بن معين رحمة الله عليه، حضرت امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه، حضرت علي بن المديني رحمة الله عليه، ددي ټولو حضراتو په نزد د اسماعيل بن عياش د شاميينو نه روايات مقبول دي. (١)

د امام بخاري رحمة الله عليه په نزد هم د شاميينو نه ددوي روايات مقبول دي. (٢)
دويم دليل: د احنافو مستدل دويم روايت د حضرت عبدالرحمن بن حسنه دي. حضرت عبدالرحمان بن حسنه فرمائي چې مونږ په يو داسې علاقه كښې پراؤ واچولو كوم خانې كښې چې خادمې زياتې وي، او مونږ ټول اوږې وو. نو مونږ خادمې پخه كړه، زمونږ كټوؤجوش وهلو چې په دې كښې نبي كريم ﷺ تشریف راوړو، نبي كريم ﷺ تپوس او كړو چې دا څه دي؟ مونږ ورته اوښل چې دا خادمې ده. نبي كريم ﷺ او فرمائيل چې د نبي اسرائيلو څه خلق د ځناورو په شكل كښې مسخ كړې شوي وو، او زه ويرېږم چې هغوي د خادمې په شكل كښې مسخ كړې شوي وو، نو كټوني واړوي. (٣)

همداشان امام محمد رحمة الله عليه په كتاب الآثار كښې د حضرت عائشه صديقه رضي الله عنها نه نقل كړي دي چې هغوي ته چا په تحفه كښې ضب وركړو. هغوي نبي كريم ﷺ نه ددې د خوراك باره كښې تپوس او كړو، نو نبي كريم ﷺ هغه منع كړه، په دې كښې يو سائل راغلو، حضرت عائشه صديقه رضي الله عنها هغه ته هم هغه ضب د خوراك دپاره وركول او غوښتل، نو نبي كريم ﷺ او فرمائيل:

أَطْعِمْنَهُ مَالًا تَأْكُلِينَ، كوم څيز چې ته پخپله نه خوري نو (سائل) ته خوراك دپاره وركوي؟

امام محمد رحمة الله عليه فرمائي: **وَهَذَا عَذَابٌ لِمَنْ أَكَلَهُ**. (٤)
چونكه دواړوهمه قسمه روايات موجود دي. په دې قائلين د حلت دضب ددې روايتونو باره كښې فرمائي چې دا روايات په ابتداء باندې محمول دي. اول اول كښې نبي كريم ﷺ د خادمې خوراك نه منع او فرمائيله. بيا نبي كريم ﷺ توقف او كړو، يعنې نه يې د خادمې د خوراك حكم او كړو او نه يې ددې نه منع او فرمائيله. او بيا چې كله نبي كريم ﷺ ته معلومه شوه چې كومو خلقو لره الله تعالى په طور د عذاب مسخ كوي نو دهغوي نسل نه زياتيږي. نو نبي كريم ﷺ د خادمې د خوراك اجازت وركړو.

ليكن نبي كريم ﷺ د طبعي كركې په وجه اونه خورو. نو خادمې خورل جائز دي. ليكن څوك چې خادمې خورل نه خوښوي نو دهغوي دپاره ددې خوراك مكروه تنزيهي دي. (٥)

(١) (تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٥٨٤، ٣٢٤/١، تهذيب الكمال رقم الترجمة: ٤٧٢، ١٧٦/٣)

(٢) (التاريخ الكبير للبخاري رقم الترجمة: ١١٦٩، ٣٧٠/١)

(٣) (شرح معاني الآثار كتاب الصيد، باب أكل الضب: ٣٤٥|٢، البناء شرح الهداية، كتاب الذبائح فصل فيما يحل

أكله وما لا يحل: ٥٨٧/١١، بدائع الصنائع، كتاب الذبائح والصيد: ١٨٥/٦)

(٤) (كتاب الآثار للإمام محمد كتاب الأطعمة باب ما يكره من أكل لحوم السباع وألبان العمر: رقم الحديث: ٨٢٦

٧٨٣|٢، دارالسلام)

(٥) (فتح الباري: ٨٣١/١٢)

او حضرات احناف د حلت والا روایات پہ ابتداء باندی محمول کوی اود نہی والا روایاتو لره دہغی دپارہ ناسخ گرخوی. (۱)

او دویمہ وجہ دادہ چہ کلہ پہ حلت او حرمت کنبی تعارض وی نو ترجیح بہ حرمت تہ ورکولہ کیری. پہ دہ وجہ بہ د خادمی بارہ کنبی د حرمت والا روایاتوتہ ترجیح کولہ وی. (۲)

قوله: عَنْ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ: أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

حضرت خالد بن ولید ؓ د نبی کریم ﷺ سرہ د حضرت میمونہ رضی اللہ عنہا کور تہ داخل شو.

حضرت خالد ؓ د ام المؤمنین میمونہ کور تہ د نبی کریم ﷺ خکہ سرہ داخل شو چہ حضرت میمونہ ؓ د حضرت خالد بن ولید او حضرت ابن عباس ؓ ترور وہ. (۳)

چنانچہ د مسلم شریف پہ روایت کنبی دا صراحت موجود دی چہ حضرت میمونہ رضی اللہ عنہا د حضرت خالد بن الولید او حضرت ابن عباس ؓ ترور وہ.

أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ، أَخْبَرَنَا، أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ، الَّذِي يُقَالُ لَهُ: سَيْفُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا، أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مَيْمُونَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ عَائِشَةُ وَعَالَةُ ابْنِ عَبَّاسٍ، (۴)

قوله: بِضَبِّ مَخْنُودٍ: مخنوذ باب ضرب نہ دہ، پہ اور یا گرم کانری باندی وریتول، مخنوذ، وریت شوی. (۵)

قوله: فَقَالَ بَعْضُ النِّسْوَةِ: حافظ ابن حجر رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ دہ زوجہ مطہرہ اول

ارادہ اوکرہ چہ بل خوک نبی کریم ﷺ تہ اووانی چہ دا خادمی دہ، خو ہرکلہ چہ نور چا ورتہ اونہ وئیل نوزرین پخپلہ نبی کریم ﷺ تہ او وئیل. (۶)

او نبی کریم ﷺ تہ چہ کومی زوجہ مطہرہ وئیلی وو ہغہ حضرت میمونہ رضی اللہ عنہا وہ.

د مسلم شریف روایت کنبی د حضرت میمونہ صراحت شتہ دہ. فَلَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَأْكُلَ، قَالَتْ لَهُ مَيْمُونَةُ: إِنَّهُ لَخَمٌ ضَبٌّ،

کلہ چہ نبی کریم ﷺ د ضب خورلو ارادہ او فرمائیلہ نو حضرت میمونہ رضی اللہ عنہا ورتہ

(۱) (مرقاۃ المفاتیح، کتاب الصيد والذبائح، باب ما یحل أکله وما یحرم: ۴۰/۸، البسوط للسرخی، کتاب الصيد: ۲۵۴/۱۱، البحر الرنق کتاب الذبائح، فصل فیما یحل ولا یحل: ۳۱۴/۸، البنایۃ شرح الہدایۃ، کتاب الذبائح فصل

فیما یحل أکله ومالا یحل: ۵۸۸/۱۱، إعلاء السنن کتاب الذبائح باب حل الأرنب: ۱۵۹/۱۷)

(۲) (الاشباہ والنظائر، القاعدة الثانية: ۳۰۲|۱، ادراة القرآن البسوط للسرخی، کتاب الصيد: ۲۵۴/۱۱)

(۳) (السیرۃ الحلبیۃ: ۳۲۳|۳، الطبقات الکبری لابن سعد: ۱۳۷|۸)

(۴) (الجامع الصحیح لمسلم کتاب الصيد والذبائح، باب إباحة الضب: ۱۵۱/۲)

(۵) (لسان العرب باب العاء: ۳۵۶/۳، النہایۃ لابن اثیر حرف العاء: ۴۴۲|۱)

(۶) (فتح الباری: ۸۲۹/۱۲)

او وئیل چې دا د خادمی غوښه ده. نو نبی کریم ﷺ لاس راښکلو. (۱)

قوله: وَلَكِنْ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي: اُزْهِ قَوْمِي نه مراد یا خود قریش زمکه ده یا دنبی کریم ﷺ د رضاعی مور حضرت حلیمه سعدیه قبیله ده. (۲)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې خینې حضراتو په دې او وئیل چې په حجاز کښې خو ضب شته دې.

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه ددې جواب ورکړو چې اُزْهِ قَوْمِي نه مراد ټول حجاز نه دې بلکه صرف قریش ترې مراددی. لهذا دمکې او ددې د چاپیر چل نه به د ضب نفی خاص وی. (۳)

دا روایت د مسند ابن عباس دې او که د مسند خالد بن ولید؟ دا روایت د مسند ابن عباس ﷺ دې که د مسند خالد بن ولید ﷺ، خینې روایاتو کښې حضرت ابن عباس ﷺ د حضرت خالد بن ولید ﷺ نه روایت کوی. لکه څنگه چې حدیث باب کښې دی.

او خینې روایاتو کښې دی: دَعَلْتُ أَنَا وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ، مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (۴) یعنی څه او خالد بن الولید د نبی کریم ﷺ سره د حضرت میمون رضی الله عنها کور نه داخل شو.

او خینې روایاتو کښې دی: هُنَّ ابْنِ هَاشِمٍ، قَالَ: أَيْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَعْنِي بَيْتَ مَيْمُونَةَ بِهَاشِمِ بْنِ (۵) یعنی حضور ﷺ ته دوه وریټې شوې خادمی راورې شوې او مونږ د حضرت میمون رضی الله عنها په کور کښې وو.

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې په ټولو روایاتو کښې په تطبیق داشان وی چې حضرت ابن عباس ﷺ د خپل ترور میمون رضی الله عنها کره وو، او د خادمی باره کښې تپوس کوونکې حضرت خالد بن الولید ﷺ وو، ځکه حضرت ابن عباس ﷺ اکثر د حضرت خالد بن الولید نه روایت کوی. (۶)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د ترجمه الباب سره مناسبت دې په اعتبار سره دې چې په ترجمه الباب کښې ابهام دې چې ضب حلال دې که حرام؟ نو اول حدیث کښې ولا احرمه سره ابهام ختم شو چې ضب حلال دې. (۷)

د دویم حدیث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبتت واضح دې. (۸)

(۱) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الصيد والذبائح، باب إباحة أكل الضب: رقم الحديث: ۵۰۴۰)

(۲) (مرآة المفاتيح، كتاب الصيد والذبائح، باب ما يحل أكله وما يحرم الفصل الأول: ۴۰/۸)

(۳) (فتح الباری: ۸۲۹/۱۲)

(۴) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الصيد والذبائح، باب إباحة أكل الضب: رقم الحديث: ۵۰۳۴)

(۵) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الصيد والذبائح، باب إباحة أكل الضب: رقم الحديث: ۵۰۳۷)

(۶) (فتح الباری: ۸۲۸/۱۲)

(۷) (عمدة القاری: ۲۰۲/۲۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۰۳/۲۱)

٣٣- بَابُ إِذَا وَقَعَتِ الْفَارَةُ فِي السَّمَنِ الْجَامِدِ أَوِ الدَّابِ

حديث نمبر ٥٢١٨ تا ٥٢٢٠

٥٥٣٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَبِيبٍ، حَدَّثَنَا سَفِيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ، يُحَدِّثُهُ: عَنْ مَهْمُونَةَ: أَنَّ فَارَةً وَقَعَتْ فِي سَمَنِ فَمَاتَتْ، فَسَلَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْهَا فَقَالَ: «الْقَوْمَا وَمَا حَوْلَهَا وَكُلُّوهُ» قِيلَ لِسَفِيَانَ: فَإِنْ مَعَهَا يُحَدِّثُهُ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؟ قَالَ: مَا سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ إِلَّا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ مَهْمُونَةَ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ مِنْهُ مِرَارًا

ترجمه: اول روایت د حضرت میمونہ رضی اللہ عنہا دی، فرمائی چې یو منبرک په تیلو کښې پریوتو، نو نبی کریم ﷺ نه ددې باره کښې تپوس اوشو، نو حضور ﷺ اوفرمائیل چې منبرک او ددې سره گیرچاپیره غوری رااوباسی او هغه غوزار کړی، اوباقی غوری اوخورنی دسفیان بن عیینه نه تپوس اوشو چې معمر دا حدیث پاک زهري عن سعید بن المسیب عن ابی هریره په طریق سره نقل کړې دې نوسفیان اووئیل چې ما دا حدیث پاک د زهري نه، عبیدالله عن ابن عباس طریق سره اوريدلي دي. او په دې طریق مي ډیر خل اوريدلي دي.

٥٥٣٩- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ الدَّابَّةِ تَمَوَّتُ فِي الزَّيْتِ وَالسَّمَنِ، وَهُوَ جَامِدٌ أَوْ غَيْرُ جَامِدٍ، الْفَارَةُ أَوْ غَيْرُهَا، قَالَ: بَلَّغْنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَمَرَ بِفَارَةٍ مَاتَتْ فِي سَمَنِ، فَأَمَرَ بِمَا قَرَّبَ مِنْهَا فَطْرَحَ، ثُمَّ أَكَلَ»

عَنْ حَدِيثِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

دويم حدیث پاک د حضرت ابن شهاب زهري رحمة الله عليه نه د هغه خناور متعلق دي کوم چې زيتونو او غورو کښې پريوزی او مرشی، او هغه غوری وغيره جامد يا مائع وی، او کوم خناور چې په کښې غوزار شوې وی هغه منبرک وی يا ددې نه علاوه څه بل خناور وی، دې باره کښې روایت کوی چې مونږ ته خبر ملاؤ شوې دي چې نبی کریم ﷺ د هغه منبرک د غورولو حکم کړې دي کوم چې په غورو کښې غوزار شوې وی، بیا ددې منبرک نه چې گیرچاپیره نزدې کوم غوری دی د هغې د غورولو حکم یی کړې دي، چنانچه هغه غوری اوغورزولي شو، بیا (باقی) غوری اوخورلي شو.

٥٥٤٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ مَهْمُونَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، قَالَتْ: سَأَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ فَارَةٍ سَقَطَتْ فِي سَمَنِ، فَقَالَ: «الْقَوْمَا وَمَا حَوْلَهَا وَكُلُّوهُ»

دریم حدیث د حضرت میمونہ رضی اللہ عنہا دی، فرمائی چې د نبی کریم ﷺ نه د هغه منبرک باره کښې تپوس اوشو کوم چې په غورو کښې غوزار شی او مرشی، نو نبی کریم ﷺ اوفرمائیل چې دا منبرک او ددې نه گیرچاپیره غوری اوغورزونی، اوباقی اوخورنی.

تراجم رجال:

قوله: الْحَمَّادِيُّ: دا راوی ابوبکر عبد الله بن الزبير بن عيسى القرشي الاسدي الحميدي المكي

رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په بَدِّهِ الْوَسْطِيِّ کنبې تیر شوی دی. (۱)

قوله: سُقْمَانٌ: دا راوی ابو محمد سفیان بن عیینه بن میمون الکوفی رحمة الله عليه دي.

ددوی حالات په بَدِّهِ الْوَسْطِيِّ کنبې تیر شوی دی. (۲)

قوله: الزُّهْرِيُّ: دا راوی ابوبکر محمد بن مسلم بن عبید الله بن عبد الله بن شهاب بن عبد الله

ابن الحارث بن زهره، الزهري المدني رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په بَدِّهِ الْوَسْطِيِّ کنبې تیر شوی دی. (۳)

قوله: عُبَيْدُ اللَّهِ: دا راوی عبید الله بن عبد الله بن عتبه بن مسعود رحمة الله عليه دي. ددوی

حالات په كِتَابِ بَدِّهِ الْوَسْطِيِّ کنبې تیر شوی دی. (۴)

قوله: ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دا عبد الله بن عباس بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف،

د نبی کریم ﷺ د تره خوي دي. ددوی حالات په بَدِّهِ الْوَسْطِيِّ الحديث الرابع کنبې تیر شوی دی. (۵)

قوله: مِهْمُونَةُ: دا راویه ام المؤمنین حضرت میمونه بنت الحارث رضی الله عنها ده ددوی

تفصیلی حالات په کتاب العلم کنبې تیر شوی دی. (۶)

قوله: مَعْنَرٌ: دا راوی ابو عروه معمر بن راشد ازدي بصری رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په

بدء الوحى کنبې تیر شوی دی. (۷)

قوله: سَعِيدُ بْنُ الْمَسْبُوبِ: دامام التابعین، فقيه الفقهاء حضرت سعيد بن المسيب بن حزن

قرشي مخزومی رحمة الله حالات په کتاب الايمان کنبې تیر شويدي. (۸)

قوله: أَبُو هُرَيْرَةَ: دا راوی جلیل القدر صحابی حضرت ابو هريره ؓ دي. ددوی حالات په كِتَابِ

الإيمان کنبې تیر شوی دی. (۹)

(۱) (کشف الباری: ۲۳۷/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۳) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۴) (کشف الباری: ۴۶۶/۱)

(۵) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۶) (کشف الباری: ۴۲۰/۴)

(۷) (کشف الباری: ۴۶۵/۳)

(۸) (کشف الباری: ۱۵۹/۲)

(۹) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

عبدان: دا د هغوی لقب دی. نوم یی عبدالله بن عثمان بن جبلة دی. ددوی حالات په بدء الوحي کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: عبدالله بن المبارك: دا راوی ابو عبدالرحمان عبدالله بن مبارک بن واضح الحنظلي رحمة الله عليه دی، ددوی حالات په بدء الوحي کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: يونس: دا راوی یونس یزید بن ابی النجاد ایلی رحمة الله عليه دی. ددوی حالات په بدء الوحي کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: مالك: دا امام مالک بن انس بن ابی عامر الاصبحي المدني رحمة الله عليه دی، ددوی حالات په بدء الوحي کښې تیر شوی دی. (۴)

تشریح: د باب درې واړه حدیثونه په کتاب الوضوء/باب ما یقیّم من النجاسات فی السنن و التلوی کښې تیر شوی دی. (۵)

دداسې غوړو وغیره حکم چې په هغې کښې منبرک پریوزی: په غوړو کښې که منبرک وغیره مرشی، نو که هغه غوړی چکه یعنی جامد نه وی، مائع وی او ویلې شوی وی، نو داسې صورت کښې به داکثرو علماء کرامو په نزد هغه غوړی نجس وی. د هغې خوراک درست نه دی. او که جامد وی نو د منبرک راویستلو نه پس ددې نه گیر چاپیره غوړی دې اوویستلې شی اوباقی استعمالولې شی. (۶) د شیرې او شهدو وغیره هم دا حکم دی.

حدیث باب کښې دسمن جامد حکم بیان کړې شوي دي. حضرات محدثینو د مآحولها نه استدلال کړې دي اوفرمانی چې ددې نه مراد سمن جامد دي. ځکه چې مآحول په سمن جامد کښې متعین کولې شی. په سمن مائع کښې د مآحول تعیین نه شی کیدی. (۷) ځینې حضرات په سمن جامد او مائع کښې فرق نه کوي، هغونی وائی چې حدیث باب کښې

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۶۱)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۶۳)

(۴) (کشف الباری: ۱/۲۹۰)

(۵) (کشف الباری کتاب الوضوء/باب ما یقیّم من النجاسات فی السنن و التلوی: ۲۳۵)

(۶) (البحر الرئق کتاب الطهارة باب الأنجاس: ۱/۴۰۴، عمدة القاری: ۲۱/۲۰۴، شرح الزرقانی کتاب الجامع، باب ما جاء فی الفارة تقع فی السمن رقم الحدیث: ۴/۳۷۸، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الجامع باب ما جاء فی الفارة تقع فی السمن رقم الحدیث: ۱۷۶۰، ۹/۴۴۷، أحكام القرآن لابن العربي سورة فرقان: ۴۸، ۳/۴۴۲، المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۹/۳۸، فتح الباری: ۱۲/۸۲۶، التوضیح: ۲۶/۵۴۹، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۹/۳۳۹)

(۷) (فتح الباری: ۱۲/۸۳۵، عمدة القاری: ۲۱/۲۰۴، إرشاد الساری: ۱۲/۲۹۲، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الجامع باب ما جاء فی الفارة تقع فی السمن رقم الحدیث: ۹/۴۴۷)

مطلقاً «أَلْقُوهاَ وَمَا حَوْلَهَا وَكُلُوهاَ» فرمائیلې شوی دی، لهذا سمن مانع به هم د مَا حَوْلَ (گیر چاپیره غورو) لره په راویستلو سره پاکیرې. (۱)

لیکن جمهور حضرات فرمائی چې حدیث باب کنبې د سمن جامد حکم بیان کړې شوې دې، او ددې دلیل د حضرت ابوهریره رضی الله عنه روایت دې کوم کنبې چې تصریح کړې شوې ده، په هغې کنبې دی

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا وَقَعَتِ الْفَارَةُ فِي السَّنَنِ فَإِنْ كَانَ جَامِدًا فَأَلْقُوهاَ، وَمَا حَوْلَهَا، وَإِنْ كَانَ مَائِقًا فَلَا تَقْرُبُوهاَ» (۲)

یعنی کله چې منږک غورو کنبې پرېوزی، نو که هغه غورې جامد وی نو دا منږک او ددې گیر چاپیره غورې او غورزوئی او که غورې مائع وی نو دې ته نزدې هم مه ورځی. په دې کنبې د جامد او مائع فرق واضح طور سره بیان شوې دې.

جامد غورو کنبې به گیر چاپیره نه څومره غورې ویستلې شی؟ جامد غورو کنبې د منږک پرېوتلو په صورت کنبې ددې نه گیر چاپیره به څومره غورې ویستلې شی، دې سلسله کنبې څه مخصوص مقدار منقول نه دې بلکه د مبتلی به رائي باندې منحصر دی. هغه چې څومره مناسب گنړی په خپله خوښه هم هغه څومره ویستلې شی.

البته عبدالرزاق د حضرت عطاء رحمة الله عليه نه یو مرسل روایت نقل کړې دې چې دیو کف (یعنی تلې) په مقدار دې اوباسی. (۳)

دامام بخاری رحمة الله عليه مسلک: امام بخاری رحمة الله عليه چونکه ترجمه الباب کنبې سمن جامد او ذائب دواړه ذکر کړی دی. په دې وجه ځینې حضراتو او وئیل چې دامام بخاری رحمة الله عليه په نزد جامد او ذائب په یو حکم کنبې دی. او هغه دا چې نجاست پرېوتلو سره به غورې ناپاکه نه وی. که هغه جامد وی او که مائع وی. (۴)

حضرت مولانا شاه انور شاه کشمیری رحمة الله عليه فرمائی: چې امام بخاری رحمة الله عليه اصل کنبې په نجاست جامده او مائعه کنبې فرق کول غواړی. که نجاست جامده پرېوتو نو غورې به ناپاکه نه وی، که جامد وی او که مائع. او که نجاست مائعه پرېوتو نو غورې به نجس وی، چنانچه منږک پرېوتو سره به غورې نجس نه وی، ځکه چې هغه نجس جامد دې. (۵)

(۱) عمدة القاری: ۲۱/۲۰۴

(۲) سنن ابی داؤد کتاب الأطعمة باب فی الفارة تقع فی السنن رقم الحدیث: ۳۸۴۱، شرح الرزقانی کتاب الجامع، باب ماجاء فی الفارة تقع فی السنن رقم الحدیث: ۱۸۱، ۳۷۸/۴، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۲۳۹/۹

(۳) (المصنف لعبدالرزاق کتاب الطهارة باب الفارة تموت فی الودک رقم الحدیث: ۲۸۳، ۶۶/۱ فتح الباری: ۱۲/۸۳۵ عمدة القاری: ۲۱/۲۰۵)

(۴) (فیض الباری: ۵/۶۶۸)

(۵) (فیض الباری: ۵/۶۶۸)

خینی شرح حضرات فرمائی چې د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ مسلك د جمهورو مطابق دې امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ په ترجمۃ الباب کښې سمن جامد او ذائب دواړه ذکر کړی دی. د حدیث باب نه صرف د سمن جامد حکم معلوم شو. (ځکه چې هغه هم د سمن جامد متعلق دې) چې په دې کښې که نجاست پریوزی نو غوړی به نجس نه وی، ماحول لرې کولو نه پس غوړی خوړلې شی. د دې مفهوم مخالف دادې چې که هغه غوړی مائع وی نو د نجاست په پریوتو سره به نجس شی، گویا که امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ د حدیث د منطوق نه د ترجمۃ الباب د سمن جامد والا جزء ثابت کړو. اود حدیث د مفهوم نه یی د دویم جز د سمن مائع حکم د جمهورو مطابق ثابت کړو. (۱)

سمن مائع کښې د نجاست د پریوتو نه پس د دې نه د انتفاع حکم: سمن مائع (ویلې شوې غوړو) کښې که منږک پریوزی نو هغه د جمهورو په نزد ناپاکېږي. لیکن په دې کښې اختلاف دې چې دې غوړو نه څه فائده اخستلې شی که نه؟
د امام احمد رحمۃ اللہ علیہ مذهب: د امام احمد رحمۃ اللہ علیہ دیو روایت مطابق داسې غوړو نه هیڅ قسمه فائده اخستل جائز نه دی.

او دویم روایت دادې چې داسې غوړو سره مشال وغیره بللولې شي. لیکن هر هغه انتفاع چې په هغې کښې دې نجس غوړو سره د انسان د نجس کیدو (یعنی دې غوړو سره دانسان د ملوث کیدو) ویره وی نو داسې انتفاع جائز نه ده. (۲)

دلیل: د امام احمد رحمۃ اللہ علیہ دلیل د سنن ابی داؤد حدیث دې، په هغې کښې دی:
قوله: وان كان ما لعا فلاتقربوه. که غوړی مائع وی نو دې ته نزدې هم مه ورځی. (۳)

د جمهورو مذهب: د جمهورو په نزد د داسې غوړو نه دخوراک نه علاوه هر قسمه انتفاع حاصلول جائز دی. (۴)

دلیل: د جمهورو حضراتو دلیل یو بل حدیث دې کوم کښې چې نبی کریم ﷺ د داسې غوړو نه دخوراک نه علاوه د هر قسم انتفاع اخستلو اجازت ورکړې دې.

چنانچه د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما نه روایت دې چې نبی کریم ﷺ اوفرمائیل: ان كان السن مائعا اتفعا به ولا تاكلوه. (۵) که چرته داغوړی ویلې شوی وی نو د دې نه نفع پورته کړنی خو دا

(۱) شرح الکرمانی ۱۱۴/۲۰، لامع الدراری، ۴۲۱/۹

(۲) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذباح: ۳۴۰/۹

(۳) سنن ابی داؤد کتاب الأطعمة باب فی القارة تقع فی السنن رقم الحدیث: ۳۸۴۲، عمدة القاری کتاب الوضوء/باب ما یقع من النجاسات فی السنن والنساء: ۲۴۱/۳، مرقاة المفاتیح، کتاب الصيد والذباح، باب ما یحل اكله وما یحرم الفصل الأول: ۴۷/۸

(۴) فتح الباری: ۸۳۶/۱۲، إرشاد الساری: ۲۹۳/۱۲، عمدة القاری کتاب الوضوء/باب ما یقع من النجاسات فی السنن والنساء: ۲۴۱/۳

(۵) السنن الجبری للإمام البیهقی جماع أبواب ما یحل اكله وما لا یجوز باب من أباح الإستباح به: ۵۹۴/۹، فتح الباری: ۸۳۶/۱۲، إرشاد الساری: ۲۹۳/۱۲

خورنی مه.

د امام احمد رحمة الله عليه ددليل جواب: د امام احمد رحمة الله عليه ددليل جواب جمهور. حضرات دا ورکوی چې په حدیث کنبې د قَلَّا تَقْرَهُوْهُ نه لاکل مراد دی. یعنی د خوراک نه ممانعت دی. دانتفاع نه نه. (۱) څنگه چې دحضرت ابن عمر ؓ په روایت کنبې دداسې غورو نه د انتفاع صراحتاً اجازت دی.

انتفاع کنبې د جمهور حضراتو خپلو کنبې اختلاف: بیا په دې خبره کنبې د جمهور حضراتو خپل مینځ کنبې اختلاف دی چې دداسې غورو نه څنگه انتفاع حاصلولې شی؟ د مالیکه او شوافعو مذهب: د مالکیه او شوافعو په نزد داسې غورې په صابن وغیره کنبې استعمالول درست دی. خو دداسې غورو بیع کول درست نه دی. (۲) هم داشان د خنابله په نزد هم دداسې غورو بیع درست نه ده. (۳)

دلیل: امام مالک رحمة الله عليه او امام شافعی رحمة الله عليه دهغه روایت نه استدلال کوی کوم کنبې چې نبی کریم ﷺ فرمائی: لعن الله اليهود حرمت عليهم الشحوم فباعوها واكلوا اثمها إن الله عز وجل! إذا حرم أكل شيء حرم شئنه: (۴)

الله تعالی په یهودیانو باندې لعنت کړې دی، ځکه چې کله په هغوی باندې وازگه حرامه کړې شوه نو هغوی به وازگه خرڅوله، او دهغې قیمت به یې خورلو، او کله چې الله تعالی یو څیز حرام گرځوی نو دهغې قیمت هم حراموی.

او چونکه دداسې غورو خورل درست نه دی نو دهغې بیع به هم درست نه وی. (۵) د احنافو مذهب: د حضرات احنافو په نزد د خوراک نه علاوه دداسې قسمه غورو نه هر قسم انتفاع جائز ده. چنانچه دداسې غورو بیع هم درست ده. خو په دې شرط چې مشتری ته دا اووایې چې دا نجس دی. (۶)

دلیل: حضرات احناف د ابن عمر ؓ د حدیث نه استدلال کوی. په هغې کنبې دی چې: ان کان

(۱) عمدة القاری کتاب الوضوء/باب ما یقع من النجاسات فی السنن والنساء: ۳/۲۴۱، مرقاة المفاتیح، کتاب الصيد والذبائح، باب ما یحل اكله وما یحرم الفصل الأول: ۴۷/۸

(۲) المنتقی شرح مؤطا امام مالک، کتاب الجامع باب ما جاء فی الفارة تقع فی السمن رقم الحدیث: ۴۴۹/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الأطعمة: ۳۸/۹، التوضیح: ۵۵۰/۲۶، إرشاد الساری: ۲۹۳/۱۲

(۳) المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۴۰/۹

(۴) مسند الامام احمد بن حنبل رقم الحدیث: ۲۶۷۸، ۷۵۴/۱

(۵) المنتقی شرح مؤطا امام مالک، کتاب الجامع باب ما جاء فی الفارة تقع فی السمن: ۴۵۰/۹، المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۴۰/۹

(۶) عمدة القاری کتاب الوضوء/باب ما یقع من النجاسات فی السنن والنساء: ۳/۲۴۱، مرقاة المفاتیح، کتاب الصيد والذبائح، باب ما یحل اكله وما یحرم: ۴۷/۸

السنن ماثما اتفقوا به ولا تأكلوا»^(۱) یعنی د ویلی شوؤ غورو نه چې نجس شوی وی، سواد خوراک نه د انتفاع اجازت ورکړې دې. اوداسې غورې خرخول هم په انتفاع کښې داخل دی. لهذا خرخول هم جائز دی.^(۲)

د امام مالک رحمه الله علیه او د امام شافعی رحمه الله علیه ددلیل جواب: کوم روایت چې امام مالک رحمه الله علیه او امام شافعی رحمه الله علیه په طور داستدلال پیش کړې دې، احناف حضرات دهغې جواب ورکوی، چې په دې حدیث کښې د نجس لعنیه حکم ورکړې شوې. او مذکوره غورې نجس لعنیه نه دی.^(۳)

او دویم دا چې په یهودو باندې الله تعالی وازگه بالکل حرامه کړې وه. او د هر قسمه انتفاع نه یې منع فرمائیلې وه. او داسې غورې چې په هغې کښې میته پریوتې وی، دهغې نه د انتفاع کولو اجازت ورکړې شو. نو دا په دې دلالت کوی چې داسې غورونه هر قسمه انتفاع جائز ده. سواد خوراک نه.^(۴)

مسئله: که په ویلې شوې تیلو، غورو یا شهدو وغیره کښې نجاست پریوتو سره هغه نجس شو نو ددې د پاکولو طریقه داده چې په غورو، شهدو وغیره کښې دهغې دمقدار برابر اوبه واچولې شی او اوخوتکولې شی، او کله چې اوبه اوچې شی نو بیا دې هم هغه هومره په کښې اوبه واچولې شی، داسان دې درې ځل اوکړی نو هغه غورې او شهد وغیره به پاک شی. او دویمه طریقه داده چې غورو وغیره کښې د غورو په مقدار دې اوبه واچولې شی او په اور دې پاخه کړې شی، نو غورې به سرته راشی، دې نه پس دې غورې پورته کړې شی، داسان دې درې ځل اوکړی.^(۵)

قوله: قِيلَ لِسُفْيَانَ: فَإِنَّ مَعْمَرًا يُحَدِّثُهُ: حَدِيثَ بَابِ سُفْيَانَ بْنِ عَيَيْنَةَ د زَهْرِي عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ په طريق سره نقل کړې دې. چا د سفیان بن عیینه نه تپوس اوکړو چې معمر دا حدیث د زهری عن سعید بن المسيب عن ابی هريره په طريق سره نقل کړې دې، نوسفیان اووئیل چې ما دا حدیث د زهری نه دعبيد الله عن ابن عباس په طريق اوريدلې دې. اوبه دې طريق مې خوخل اوريدلې دې.

د معمر طريق امام ابوداؤد موصولا نقل کړې دې.^(۶)

^(۱) (السنن الكبرى للإمام البيهقي جماع أبواب مالا يحل أكله ومالا يجوز باب من أباح الاستصحاب به: ۵۹۴/۹)

^(۲) (عمدة القارى: ۲۴۱/۲۱)

^(۳) (عمدة القارى: ۲۴۱/۲۱)

^(۴) (عمدة القارى: ۲۴۱/۲۱)

^(۵) (الدرمع الرد كتاب الطهارة باب الأنجاس مطلب في تطهير الدهن والعسل: ۲۴۵/۱. فتح القدير كتاب الطهارات، باب الأنجاس وتطهير: ۲۰۹/۱. البحر الرائق كتاب الطهارة، باب الأنجاس: ۴۱۱/۱. عمدة القارى كتاب الوضوء/باب ما يقع من النجاسات في السمن والماء: ۲۴۲/۳)

^(۶) (سنن ابی داؤد كتاب الأطعمة باب في الفأرة تقع في السمن رقم الحديث: ۳۸۴۲. فتح الباری: ۸۳۴/۱۲. عمدة القارى: ۲۰۵/۲۱)

امام ترمذی رحمۃ اللہ علیہ د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ نہ نقل کړې دې چې د معمر طریق
درست نه دې (۱) لیکن ذهلی فرمائی چې دواړه طریق صحیح دی (۲)
دا حدیثو د ترجمه الباب سره مناسبت: د احادیثو د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې (۳)

۳۵- بَابُ الْوَسْمِ وَالْعَلْمِ فِي الصُّورَةِ

حدیث نمبر: ۵۲۲۱، ۵۲۲۲

۵۵۳۱- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ حَنْظَلَةَ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّهُ كَرِهَ أَنْ تُعَلَّمَ
الصُّورَةُ، وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: «تَمَّهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُغْرَبَ» تَابَعَهُ قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا
الْعَنْقَرِيُّ، عَنْ حَنْظَلَةَ، وَقَالَ: «تُغْرَبُ الصُّورَةُ»

ترجمه: حضرت سالم د حضرت ابن عمر ؓ نه روایت کوی: چې هغه به په مخ باندې نخښه
لگولو لره مکروه گنول. او حضرت ابن عمر ؓ فرمائی: چې نبی کریم ﷺ په مخ باندې د وهلو
نه منع فرمائیلې ده.

۵۵۳۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَخِي يُحَنِّكُهُ، وَهُوَ فِي مِرْيَدٍ لَهُ، «فَرَأَيْتَهُ يَسْمُ شَاةً - حَبِثَهُ قَالَ - فِي
أَذَانَيْهَا»

حضرت انس ؓ نه روایت دې چې ما خپل رور د تحنیک دپاره د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې
حاضر کړو، او نبی کریم ﷺ د خپلو اوبسانو په ځانې (باره) کښې وو، نو ما نبی کریم ﷺ
اولیدل چې په چیلې باندې یې داغ لگولو، د راوی بیان دې چې زما خیال دې چې هغوی دا
هم اووئیل چې دهغې په غوږونو کښې یې داغ لگولو.
تواجم رجال:

عبیدالله بن موسی: دا راوی عبیدالله بن موسی عسی کوفی رحمۃ اللہ علیہ دې، ددوی
حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی (۴)

حَنْظَلَةُ: حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سَفْيَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَفْوَانَ جَمْعُ قُرَشِي مَكِّي رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ
دې، ددوی حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی (۵)

قوله: سَالِمٍ: دا راوی ابو عمريا ابو عبد الله سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب قرشي عدوي
مدني رحمۃ اللہ علیہ دې، ددوی حالات په کتاب العلم / باب الحيا من الايمان کښې تیر شوی

(۱) (سنن الترمذی کتاب الاطعمه باب ماجاء فی الفارة تموت فی السمن رقم الحدیث: ۱۷۹۸، فتح الباری: ۸۳۴/۱۲،
عمدة القاری: ۲۰۵/۲۱)

(۲) (فتح الباری: ۸۳۴/۱۲، عمدة القاری: ۲۰۵/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۰۴/۲۱، ۲۰۵، ۲۰۶)

(۴) (کشف الباری: ۶۳۶/۱)

(۵) (کشف الباری: ۶۳۶/۱)

دی. (۱)

قوله: ابن عمر: دا د حضرت عمر بن الخطاب ؓ خوئی حضرت عبد الله بن عمر ؓ دې، ددوی مفصل حالات په کتاب الإیمان/باب قول البی صلی الله علیه وسلم: «بُغِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ» کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: قتیبه: دا راوی شیخ الاسلام روایة الاسلام ابو رجاء قتیبه بن سعد بن جمیل بن طریف ثقفی رحمة الله علیه دې، ددوی تفصیلی حالات په کتاب الإیمان/باب إِنْشَاءُ السَّلَامِ مِنَ الْإِسْلَامِ کښې تیر شوی دی. (۳)

العنقزی: دا راوی عمرو بن محمد العنقزی ابوسعید القرشی الکوفی رحمة الله علیه دې (۴)، عنقزی د عین په فتحې اود نون په سکون او دقاف په فتحې سره. (۵) د عنقز طرفته منسوب دې، دا یو خوشبودار واینه ته وائی، چونکه دوی به واینه خرخول ځکه نسبت شوې دې. (۶)

قوله: اساتذہ: دوی د حضرت عیسی بن طهمان رحمة الله علیه، حنظلة بن ابی سفیان رحمة الله علیه، یونس بن ابی اسحاق رحمة الله علیه، امام ابوحنیفه رحمة الله علیه، ابن جریج رحمة الله علیه، اسرائیل رحمة الله علیه، سفیان ثوری رحمة الله علیه نه روایت کوی. (۷)

تلامذه: ددوی نه روایت کوونکی ددوی ځامن حسین او قاسم او قتیبه، اسحاق بن راهویه او علی بن المدینی حضرات دی. (۸)

دحضرات محدثینو دهغوئ باره کښې وائی:

امام احمد رحمة الله علیه او امام نسائی رحمة الله علیه ددوی توثیق کړې دې. (۹)

علامه ذهبی رحمة الله علیه او حافظ ابن حجر رحمة الله علیه هم دوی ته ثقه وئیلی دی. (۱۰)

حضرت ابن معین رحمة الله علیه ددوی باره کښې فرمائی: لیس به پلس (۱۱)

(۱) (کشف الباری: ۱۲۸/۲)

(۲) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۳) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۴) (کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۲۵۳۶، ۳۴۵/۵، تقریب التهذیب رقم الترجمة: ۱۵۸، ۹۸/۸، الکاشف رقم الترجمة: ۴۲۷۸، ۳۲۹/۲، الجرح والتعديل رقم الحديث: ۱۴۵۰، ۳۷۴/۶، تقریب رقم الترجمة: ۵۱۲۴، ۷۴۵/۱، تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۴۴۴، ۲۲۰/۲۲)

(۵) (التقریب: ۷۴۵/۱)

(۶) (کتاب الثقات لابن حبان ر: ۳۴۵/۵، تقدیب التهذیب: ۹۸/۸، تهذیب الکمال: ۲۲۱/۲۲)

(۷) (تقدیب التهذیب: ۹۸/۸، الجرح والتعديل: ۳۳۹/۶، تهذیب الکمال: ۲۲۱/۲۲)

(۸) (تهذیب التهذیب رقم الترجمة: ۹۸/۸، تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۲۲۱/۲۲)

(۹) (تهذیب التهذیب: ۹۸/۸، تهذیب الکمال: ۲۲۲/۲۲)

(۱۰) (الکاشف رقم الترجمة: ۴۲۷۸، ۳۲۹/۲، تقریب رقم الترجمة: ۵۱۲۴، ۷۴۵/۱)

(۱۱) (تهذیب التهذیب: ۱۵۸، ۹۸/۸، تهذیب الکمال الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۱۴۵۰، ۳۴۰/۶، تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۴۴۴، ۲۲۲/۲۲)

ابن حبان دوی په کتاب الثقات کنبې ذکر کړی دی. (۱)
 تاریخ وفات: دوی په ۱۹۹ هجرئ کنبې وفات شو. (۲)
 قوله: أبو الوليد: دا مشهور محدث امام ابو الوليد هشام بن عبد الملك باهلی طيالسي رحمه الله دې
 ددوی تفصیلی حالات په کتاب الإیمان تیر شوی دی. (۳)
 قوله: شعبة: دا امیر المؤمنین فی الحدیث شعبه بن الحجاج بن الورد عتکی واسطی بصری
رحمه الله دې. ددوی تفصیلی حالات په کتاب الإیمان/باب: المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويديه
 کنبې تیر شوی دی. (۴)
 قوله: هشام: دا راوی هشام بن زيد بن انس بن مالك رحمة الله عليه دې، ددوی حالات په
 کتاب الهبة وفضلها والتعريض عليهما/باب قبول هديّة الصيّد کنبې تیر شوی دی. (۵)
 تشریح:

قوله: الوسم والعلم: وسم دواؤ په فتحی او د سین په سکون سره، او علم دعین او لام په فتحی
 سره، دواړه په یو معنی دی. یعنی علامت او نخبه.
 البته وسم هغه علامت ته وئیلې کيږي کوم چې ځناور لره داغولو سره لگولې کيږي. (۶)
 او علم مطلقاً نسخې او علامت ته وئیلې کيږي. (۷)
 او ترجمه الباب کنبې د العلم عطف په الوسم باندې عطف العام علی الخاص شو. (۸)
 قوله: الصورة: د صورت نه وجه (مخ) ترې مراد دې. (۹)
 دځناور وغیره په مخ د داغ لگولو حکم: وسم فی الوجه، د ځناور وغیره په مخ داغ لگول
 بالاجماع منهي عنه دی. (۱۰)

(۱) کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۲۵۳۶، ۳۴۵/۵، تهذيب التهذيب: ۹۹/۸، تهذيب الكمال رقم
 الترجمة: ۴۴۴۴، ۲۲۲/۲۲

(۲) کتاب الثقات لابن حبان: ۳۴۶/۵، تهذيب التهذيب: ۹۹/۸، تهذيب الكمال: ۲۲۲/۲۲، الكاشف: ۳۲۹/۲

(۳) كشف الباری: ۳۸/۲

(۴) كشف الباری: ۶۷۸/۱

(۵) كشف الباری: کتاب الهبة وفضلها والتعريض عليهما/باب قبول هديّة الصيّد (رقم الحديث- ۲۵۷۲)

(۶) لسان العرب باب الواو: ۳۰۱/۱۵، النهاية لابن أثير حرف الواو: [۸۴۹] تاج العروس، فصل الواو من باب الميم:
 (۹۲/۹)

(۷) لسان العرب باب العين: ۳۷۳/۹، تاج العروس فصل العين من باب الجميم: ۲۰۶/۸

(۸) فتح الباری: ۸۳۷/۱۲، عمدة القاری: ۲۰۶/۲۱

(۹) شرح الکرمانی: ۱۱۵/۲۰، فتح الباری: ۸۳۶/۱۲، عمدة القاری: ۲۰۶/۲۱

(۱۰) شرح النووي علی الجامع الصحيح لسلم کتاب اللباس/باب النهي عن ضرب العيون في وجهه | ۲۰۳، عمدة
 القاری: ۲۰۶/۲۱

دمسلم شریف په روایت کښې دی :

«نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ، وَهَنِ الوَسْمِ فِي الْوَجْهِ» (۱)

نبي کریم ﷺ په مخ وهللو او په مخ باندې د داغ لگولو نه منع فرمائيلې ده. د اشان بل يو وایت کښې دی چې نبي کریم ﷺ ديو خړپه خوا تیر شو، څه گوری چې د هغه په مخ باندې چا داغ لگولې دې او يو نشان يې پرې جوړ کړې دې، نو نبي کریم ﷺ او فرمائيل «لَعَنَ اللَّهُ الَّذِي وَسَّمَهُ» (۲) الله تعالى دې په هغه چا لعنت او کړې چا چې په ده باندې داغ لگولې دې.

د مخ نه علاوه د ځناور د بدن په نورو حصو باندې د داغ لگولو حکم: د مخ نه علاوه د بدن په نورو حصو باندې ځناور داغل چې نورو ځناورو کښې يې پيژندگلو پيدا شي، دا داغل جائز دی. (۳)

اگر چې شرح حديث علامه کرمانی رحمه الله عليه، علامه نووی رحمه الله عليه، حافظ ابن حجر رحمه الله عليه، علامه قسطلانی رحمه الله عليه، وغيره حضرات احنافو طرف ته د کراهتن قول منسوب کړې دي. يعنی دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه په نزد د ځناورد مخ نه علاوه د بدن په نوره حصه باندې داغ لگول هم مکروه دی. (۴)

ليکن صحيح خبره داده چې د احنافو په نزد هم د ځناورد مخ نه علاوه د بدن په نورو حصو باندې علامت دپاره داغل جائز دی. (۵)

قوله: وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُضْرَبَ» دا دماقبل سند سره متصل دی. (۶)

حضرت ابن عمر ؓ فرمائي چې نبي کریم ﷺ په مخ باندې د داغ وهللو نه منع فرمائيلې ده. دې روایت کښې أَنْ تُضْرَبَ دی. د مفهوم په ذکر نشته دې، په دې وجه امام بخاری رحمه الله عليه وړاندې دفتيحه روایت نقل کړې دې چې په هغې کښې د الوجه تصريح ده. په ترجمه الباب باندې استدلال: امام بخاری رحمه الله عليه ددې روایت نه په دې ترجمه

(۱) الجامع الصحيح لسلم كتاب اللباس /باب النهي عن ضرب الحَيَوَانِ فِي وَجْهِهِ رقم الحديث: ۵۵۵۰. عمدة القارى: ۲۱/۲۰۶

(۲) الجامع الصحيح لسلم كتاب اللباس /باب النهي عن ضرب الحَيَوَانِ فِي وَجْهِهِ رقم الحديث: ۵۵۵۲. فتح البارى: ۱۲/۸۳۷. عمدة القارى: ۲۱/۲۰۶

(۳) شرح الكرمانى: ۲۰/۱۱۵. عمدة البارى: ۲۱/۲۰۷. إرشاد السارى: ۱۲/۲۹۴

(۴) شرح الكرمانى: ۲۰/۱۱۶. فتح البارى: ۱۲/۸۳۸. شروح النووى الجامع الصحيح لسلم كتاب اللباس /باب النهي عن ضرب الحَيَوَانِ فِي وَجْهِهِ ۲/۲۰۳. إرشاد السارى: ۱۲/۲۹۴

(۵) رد المحتار كتاب الحظروالإباحة فصل فى البيع: ۵/۲۷۵. البحر الرائق كتاب الكراهية. فصل فى البيع: ۵/۲۷۵. الكنز الكنزى المتوارى: ۱۹/۲۰۰

(۶) فتح البارى: ۱۲/۸۳۶. عمدة القارى: ۲۱/۲۰۷

الباب باندې داشان استدلال کوی چې په دې روایت کښې په مخ باندې د وهلو نه منع فرمائیلې شوې ده. نو کله چې په مخ باندې وهلو له منع او فرمائیلې شوه نو په مخ باندې داغل به په طریق اولی ممنوع وی. (۱)

قوله: تَابَعَهُ قُتَيْبَةُ: دا متابعت د ابن الصلاح په نزد د موصول په حکم کښې دې څکه چې قتیبه دامام بخاری رحمة الله علیه په شیوخو کښې دې. (۲)

او دې متابعت کښې عن حنظله نه پس ماقبل سند مراد دې. یعنی عن حنظله عن سالم عن ایبه. (۳)

قوله: عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَخِي:

دا حدیث په کتاب الزکاة باب رسم الامار اهل الصدقة پیدا کښې تیر شوې دې. (۴)

قوله: بِأَخِي: دا د حضرت انس رضی الله عنه ناڅکه رور و، د هغه نوم عبدالله بن ابی طلحه وو. (۵)

قوله: بِحَنِيكِهِ: تحنيك وائی د کهجورې وغيره چوپلو نه پس د ماشوم په تالو کښې ورکول. (۶)

دا حدیث نه معلومه شوه چې کله ماشوم پیدا شی نو مستحب دی چې دا ماشوم دې یو نیک سړی ته ورولی او په هغه دې تحنيك او کړې شی. دې دپاره چې دده خیتې ته چې کوم څیز رومېږي څی چې هغه د یو نیک کس لعاب وی. (۷)

قوله: وَهُوَ فِي مِرْبَدٍ لَهُ:

قوله: مِرْبَدٍ: دمیم په زیر، دراء په سکون او د باء په فتحې سره، داوښانو غوجل ته وئیلې کیږي. (۸)

دلته دمزید اطلاق د چیلو په غوجل باندې یا مجازا دې او یا د اوښانو په غوجل کښې چیلې اودرولې شوې وې. (۹)

قوله: حَسِبْتُهُ قَالَ - فِي آذَانِهَا: دا د شعبه قول دې، حَسِبْتُهُ کښې ضمیر منصوب هشام بن زید طرفته راجع دې. (۱۰)

(۱) (عمدة القاری: ۲۰۷/۲۱)

(۲) (فتح الباری: ۸۳۷/۱۲ عمدة القاری: ۲۰۷/۱۲)

(۳) (فتح الباری: ۸۳۷/۱۲ عمدة القاری: ۲۰۷/۱۲)

(۴) (کشف الباری کتاب الزکاة / باب وسم الإمام اهل الصدقة بیده رقم الحدیث - ۱۵۰۲)

(۵) (فتح الباری: ۸۳۸/۱۲ عمدة القاری: ۲۰۷/۲۱)

(۶) (لسان العرب، باب الحاء: ۳۶۵|۳، النهایة لابن اثیر حرف الحاء: ۱|۴۴۳)

(۷) (شرح الکرمانی: ۱۱۵/۲۰، عمدة القاری: ۲۰۸/۲۱)

(۸) (لسان العرب، باب الحاء: ۱۰۶/۵، النهایة لابن اثیر حرف الفراء: ۱|۶۲۴ عمدة القاری: ۲۰۷/۲۱)

(۹) (فتح الباری: ۸۳۸/۱۲ عمدة القاری: ۲۰۸/۲۱، شرح الکرمانی: ۱۱۵/۲۰، إرشاد الساری: ۲۹۴/۱۲، شرح

النور الجامع الصحیح لمسلم کتاب اللباس / باب النهی عن ضرب العیوان فی وجهه ۲|۲۰۳)

(۱۰) (فتح الباری: ۸۳۸/۱۲ عمدة القاری: ۲۰۸/۲۱، إرشاد الساری: ۲۹۴/۱۲)

او دمسلم په روایت کښې صراحت دې چې دا د حضرت شعبه قول دې. چنانچه دمسلم په روایت کښې دې چې: «قَالَ شُعْبَةُ: «وَأَكْثَرُ عَلَيَّ أَنَّهُ قَالَ لِي آذَانَهَا» (۱)»
یعنی په دې کښې د قال فاعل شعبه په صراحت سره مذکور دې. شعبه فرمائی چې زما خیال دادې چې هشام بن زید دې آذَانَهَا الفاظ هم ونیلی وو. یعنی نبی کریم ﷺ د چیلو غوږنه داغل فائده: علامه نووی رحمه الله علیه فرمائی: چې هر یو حیوان په مخ باندې وهل منع دی لیکن انسان په مخ باندې وهل ددې نه هم زیات سخت دی. (۲)
دا حدیثو ترجمه الباب سره مناسبت:

دا احادیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې (۳)

۳۶ = بَابُ إِذَا أَصَابَ قَوْمٌ غَنِيمَةً، فَذَبَحَ [ص: ۹۸]
بَعْضُهُمْ غَنَمًا أَوْ إِبِلًا، بِغَيْرِ أَمْرِ أَصْحَابِهِمْ، لَمْ تُؤْكَلْ
حدیث نمبر ۵۲۲۳

لَحْدِيثِ رَافِعٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ طَاوُسٌ، وَعِكْرِمَةُ: فِي ذَبِيحَةِ السَّارِقِ:
«أَطْرَحُوهُ»

۵۵۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوِسِ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، قَالَ: قُلْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّا نَلْقَى الْعَدُوَّ عَدَاً وَلَيْسَ مَعَنَا مَدَى، فَقَالَ: "مَا أَنْهَرَ الدَّمَ وَذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ فَكُلُوهُ، مَا لَمْ يَكُنْ سِنًَّ وَلَا ظُفْرًا، وَسَاحِدًا لَكُمْ عَنْ ذَلِكَ: أَمَا السِّنُّ فَعَظْمٌ، وَأَمَا الظُّفْرُ فَمَدَى الْحَبَشَةِ" وَتَقَدَّمَ سَرَعَانُ النَّاسِ فَأَصَابُوا مِنَ الْغَنَائِمِ، وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي آخِرِ النَّاسِ، فَتَصَبَّوْا قُدُورًا فَأَمَرَ بِهَا فَكَفِنَتْ،

ترجمه: حضرت رافع بن خديج ؓ نه روایت دې فرمائی چې ما رسول الله عليه السلام ته عرض او کړو: مونږ به سبا دښمن سره مقابله کوو او مونږ چاره قدرې هم نشته نو حضور صلی الله علیه وسلم او فرمائیل: کوم خیز چې وینه تویوی، او په هغې دالله تعالی نوم اخستې شوې وی (نو هغې سره ذبح شوې وی) هغه خورنی، په دې شرط چې غاښ او نوک نه وی. او څه تاته ددې وجه بیان کړم، غاښ خو هلوکې دې او نوکونه حبشو چرې دې. او څه خلق تیزنی وړاندې لارل، او هغه خلقو غنیمت ترلاسه کړو، او حضور ﷺ روستنو خلقو کښې وو. او خلقو کتونی په نغرو کیخودې. حضور ﷺ حکم او فرمائیلو چې دا کتونی واروئی. نو هغه کتونی وارولې شوې.

(۱) الجامع الصحيح لمسلم كتاب اللباس /باب جواز وسم العتيوان غير الآدمي في غير الوجه رقم الحديث: ۵۵۵۵، فتح الباری: ۸۳۸/۱۲ عمدة القاری: ۲۰۸/۲۱، إرشاد الساری: ۲۹۴/۱۲

(۲) (شرح النووی علی الجامع الصحيح لمسلم كتاب اللباس /باب النهي عن ضرب العتيوان في وجهه ۲/۲۰۳)
(۳) (عمدة القاری: ۲۰۶، ۲۰۷/۲۱)

وَقَسَمَ بَيْنَهُمْ وَعَدَلَ بَعِيرًا بِعَشْرِ شِيَاهٍ، ثُمَّ نَدَّ بَعِيرَيْنِ أَوَّابِلِ الْقَوْمِ، وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُمْ خَيْلٌ، فَرَمَاهُ رَجُلٌ بِسَهْمٍ فَحَبَسَهُ اللَّهُ، فَقَالَ: «إِنَّ هَذِهِ الْبَهَائِمُ أَوَّابِدُ الْوَحْشِ، فَمَا فَعَلَ مِنْهَا هَذَا فَمَا فَعَلُوا مِثْلَ هَذَا»

او حضور ﷺ دهغوی په مینځ کښې د غنیمت مال اوویشلو. او یو اوبښ د لسو چیلو برابر اوساتلې شو. بیا بل جماعت کښې یو اوبښ وو، او هغوی سره آسونه نه وو. یو کس اوبښ په غشی اوویشتنو نو الله تعالی هغه ایسار کړو. او حضور ﷺ او فرمائیل: په دې ځناورو کښې هم څه ځنگلی ځناور داشان چې تښتی. چنانچه که په دې ځناورو کښې یو ځناور داسې اوکړی نو هغه ځناور سره داشان اوکړتی.

تراجم رجال:

قوله: رافع بن خدیج: دا راوی ابو عبد الله رافع بن خدیج بن عدی الانصاری الحارثی ؓ دې.

ددوی حالات په، کتاب مواقیت الصلاة، کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: طاؤس: داروی دطاؤس بن کیسان الیمانی الجندی الحمیری رحمة الله علیه دې،

ددوی په حالات په کتاب الوضوء باب من لم یر الوضوء الا من المخرجین کښې تیر شوی دی، (۲)

قوله: عکرمه: دا راوی مشهور امام حدیث و تفسیر ابو عبد الله عکرمه مولى عبد الله بن عباس مدنی رحمة الله علیه دې، ددوی حالات په (۳) کښې تیر شوی دی.

قوله: مسدد: دا راوی مسدد بن مسرهد رحمة الله علیه دې. ددوی تفصیلی حالات په کتاب الإیمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: ابوالاحوص: داراوی ابو الاحوص بن سلام بن سلم الحنفی الکوفی دې. ددوی حالات په ابواب الاذان باب الالتفات ل الصلاة (۵) کښې تیر شوی دی.

قوله: سعید: داراوی سعید بن مسروق الثوری الکوفی رحمة الله علیه دې. ددوی حالات په (۶) کښې تیر شوی دی.

قوله: عبادة بن رفاعه: دا راوی عبایة بن رفاعه بن رافع بن خدیج الانصاری رحمة الله علیه دې، ددوی حالات په، کتاب الجمعة، کښې تیر شوی دی (۷)

(۱) (کشف الباری کتاب مواقیت الصلاة /باب وقت المغرب رقم الحدیث: ۵۵۹)

(۲) (کشف الباری کتاب الوضوء باب من لم یر الوضوء الا من المخرجین رقم الحدیث: ۱۷۶)

(۳) (کشف الباری: ۳/۳۶۳)

(۴) (کشف الباری: ۲/۲)

(۵) (کشف الباری ابواب الاذان باب الالتفات فی الصلاة رقم الحدیث: ۷۵۱)

(۶) (کشف الباری ابواب الاذان /باب الالتفات فی الصلاة: رقم الحدیث: -۷۰۵)

(۷) (کشف الباری کتاب الجمعة باب المشي إلى الجمعة رقم الحدیث: ۹۰۷)

قوله: ایه: در فاعله بن رافع بن خدیج المدنی رحمة الله علیه حالات په کتاب المغازی کنسی تیر شوی دی. (۱)

قوله: جده: دا راوی رافع بن خدیج بن عدی الاوسی صحابین رسول ﷺ دی. ددوی احوال په مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ/بَابُ وَقْتِ التَّغْرِبِ کنسی تیر شوی دی. (۲)

تشریح: د باب حدیث مبارک په کتاب الشارحة باب تسمية الغنم کنسی تیر شوی دی. د ترجمة الباب مقصد:

امام بخاری رحمة الله علیه ترجمة الباب قائم کړو، که یو جماعت ته د غنیمت مال په لاس ورشی او په هغوی کنسی یو کس د خپل ملگری د اجازت نه بغیر چیلی یا اوبن ذبح کړی نو هغه به نه خوری، په باب کنسی راتلونکی د حضرت رافع بن خدیج د روایت په وجه. (۳)
علامه عینی رحمة الله علیه فرمائی: د امام بخاری مسلک شائد دادې چې چا د ذبح کولو ولایت حاصل نه وی، د ملکیت په وجه یا د وکالت په وجه، یعنی نه د هغې مالک دې او نه مالک هغه د خپلو ځناورو وکیل جوړ کړې وی، نو دداسې کس ذبیحه درست نه ده. (۴)
قوله: وقال طاؤس وعكرمة: طاؤس او عکرمة د غل د ذبیحې متعلق او فرمائیل: هغه او غورزوئی او هغه مه خورئی.

علامه کرمانی رحمة الله علیه فرمائی: شاید د عکرمة او طاؤس هم دا مذهب دې، چې دداسې کس ذبیحه چې هغه ته نه د ولایت حق حاصل وی، نه د ملکیت په وجه او نه نه وکالت په وجه، یعنی نه هغه د ځناور مالک دې او نه مالک هغه د ځناور د ذبح کولو وکیل جوړ کړې وی، نو دداسې کس ذبیحه درست نه ده. باب التسمية على الذبيحة. (۵) کنسی ددې تفصیل تیر شوی دې. دتعلیق تخريج:

دطاؤس او عکرمة تعلیق عبدالرزاق موصولاً نقل کړې دې. (۶)

قوله: حدثنا ابو الاحوص حدثنا سعيد بن مسروق: دې روایت کنسی ابو الاحوص د حضرت سعید بن مسروق نه روایت کوی، او دهغوی په سند کنسی عن حمالة بن رفاعة عن ابيه عن جده دې. لیکن دا روایت ماقبل کنسی دیرو ځایونو کنسی تیر شوی دې. او ددې باب نه پس راتلونکی باب کنسی هم دې. خو په هغه ټولو روایاتو کنسی د عن ابيه واسطه نشته.

(۱) (کشف الباری کتاب المغازی/باب تسمية من سمي من أهل بئر رقم الحديث: ۴۰۱۴)

(۲) (کشف الباری کتاب مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ/بَابُ وَقْتِ التَّغْرِبِ رقم الحديث: ۵۵۹)

(۳) (شرح الكرمانی: ۱۱۶/۲۰، فتح الباری: ۸۳۶/۱۲)

(۴) (عمدة القاری: ۲۰۸/۲۱)

(۵) (شرح الكرمانی: ۱۱۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۰۸/۲۱، [ارشاد الساری: ۲۹۵/۱۲])

(۶) (المصنف لعبدالرزاق کتاب المناسک، باب ذبیحة سارق رقم الحديث: ۸۵۹۸، ۳۷۱/۴، تغلیق التعلیق: ۵۲۶/۴)

حضرت غسانی فرمائی ددی حدیث تول راویان د حضرت سعید بن مسروق نه روایت کوی او تول راویان من عبایة من جده نه روایت کوی، سوا د ابوالاحوص نه، خینی حضرات فرمائی ابوب الاحوص نه خطا شوې ده. ځکه چې هغوی د عبایة نه پس د ایبه واسطه اضافه کړې ده (۱)

فانده په دې روایت تفصیلی کلام په باب التسمية على الذبيحة کښې شوې دې.

ترجمة الباب سوه مناسب: د حدیث مبارک ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې (۲)

۳۷= بَابُ إِذْأَنَّ بَعِيرَ لِقَوْمٍ، فَرَمَاةٌ بَعْضُهُمْ بِسَهْمٍ فَقَتَلَهُ، فَأَرَادَ إِصْلَاحَهُمْ، فَهَوَّجَ أَيْزُ

۳۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الطَّنَافِيسِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ عَبْدِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجِ بْنِ رَضِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَتَدْبَعُ بَعِيرٌ مِنَ الْإِبِلِ، قَالَ: فَرَمَاةٌ رَجُلٌ بِسَهْمٍ لِحَبِيبِهِ، قَالَ: ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ لَهَا وَأَبْدًا كَأَبْدِ الْوَحْشِ، فَمَا عَلَيْكُمْ مِنْهَا فَاصْنَعُوا بِهِ مَكْرًا»

ترجمه: د حضرت رافع بن خديج نه روایت دې فرمائی: مونږ يو سفر کښې حضرت نبی کریم ﷺ سره وو. اوبنانو کښې يو اوبن او تبستيدو، راوی وائی چې يو کس اوبن په غشی اوويشتو نو هغه را ایسار شو. راوی وائی چې او حضور ﷺ او فرمائیل: په دې ځناورو کښې هم څه ځنگلی ځناور داشان چې تبستی. چنانچه که په دې ځناورو کښې يو ځناور داسې اوکړی نو هغه ځناور سره داشان اوکړی.

قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا نَكُونُ فِي الْمَعَاذِي وَالْأَسْفَارِ، فَتُرِيدُ أَنْ نَدْبِعَ فَلَا تَكُونُ مَدَى، قَالَ: «أَرَأَيْتَ، مَا نَهَرَ - أَوْ أَنْهَرَ - الدَّمُ وَذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ فَكُلَّ، غَيْرَ الْبَيْنِ وَالطُّفْرِ، فَإِنَّ الْبَيْنَ عَظْمٌ، وَالطُّفْرَ مَدَى الْحَبَشَةِ»

راوی وائی ما عرض اوکړو ای دالله رسوله ﷺ، مونږ د جنگ او د سفر په حالت کښې سفر کوو. او مونږ ځناور ذبح کول غواړو لیکن مونږ چاره قدرې هم نه وی. نو حضور صلی الله علیه وسلم او فرمائیل: هغه په خیز سره هلاک کړی کوم خیز چې وینه تویوی، یا بڼ دا او فرمائیل: وینه اوبهوه او په هغې دالله تعالی نوم اخستی شوې وی (نو هغې سره ذبح شوې وی، هغه خورنی، په دې شرط چې غابښ او نوک نه وی. په دې شرط چې غابښ او هډوکې نه وی. ځکه چې غابښ خو هډوکې دې او نوکونه حبشو چرې دې.

تواجم رجال:

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ: دا راوی ابو عبدالله محمد بن سلام بن الفرج السلمی البیکندی رحمة الله علیه دې. ددوی حالات په کتاب الايمان کښې کښې تیر شوی دی (۳)

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۱۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۰۹/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۲۰۸/۲۱)

(۳) (کشف الباری: ۹۳/۲)

قوله: عمر بن عبيد: دا راوى ابو احفص عمر بن عبيد بن ابى اميهد الطنافسى الايادى الكوفى رحمة الله عليه دى. (١)

قوله: اساتذة: دوى دخيل والد عبيد بن اميه نه، او ابواسحاق السبعى نه، عبد الملك بن عمر نه، مسروق، سماك بن حرب، اعمش، منصور، اشعث بن سليم، وغيرهم حضرت نه روايت كوى. (٢)

قوله: تلامذة: او دوى نه روايت كوونكى دوى رور ابراهيم بن عبيد، او امام احمد بن حنبل، اسحاق بن راهويه، ابوبكر عبدالله بن محمد بن ابى شيبة، عثمان بن محمد بن ابى شيبة، محمد بن سلام البيكندى، محمد بن عبدالله نمير، ابو كريب وغيره حضرات دى. (٣)
 دحضرات محدثينو دوى باره كنبى راتى: حضرت يحيى بن معين رحمة الله عليه دوى باره كنبى فرماتى: صالح: (٤)

ابو حاتم فرماتى: محله الصدق. (٥)

ابن حبان دوى ذكر په كتاب الثقات كنبى كرى دى. (٦)
 علامه ذهبى او حافظ ابن حجر رحمهما الله دوى ثقه گر خولى دى. (٧)

ابن دوى ته په الطبقات كنبى ثقه وئيلى دى. (٨)

تاريخ وفات: ابن سعد وغيره حضرات دوى تاريخ وفات ١٨٥ هجرى ليكلې دى. (٩) ابن حبان رحمة الله عليه فرماتى چې دوى په ١٨ هجرى كنبى وفات شو.

داراوى سعيد بن مسروق الثورى الكوفى رحمة الله عليه دى. دوى حالات په ابواب الاذان /باب من شك امامه اذا طول كنبى تير شوى دى. (١٠)

(١) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ٦٦٨، ١٥٥/٦، التاريخ الكبير للبغاري: رقم الترجمة: ٢٠٨٨، ١٧٧/٦، كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ٣١٣٨، ١١٤/٤، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٨٩٦، ٤٨٠/٧، ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ٦١٦٥، ٢١٣/٣، الكاشف رقم الترجمة: ٤١٤٢، ٣٠٧/٢، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ٤٩٦١، ٤٢٣/١)

(٢) (الجرح والتعديل: ٤٨٠/٧، تهذيب التهذيب: ٤٨٠/٧، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ٤٥٥/٢١)

(٣) (الجرح والتعديل: ٤٨٠/٧، تهذيب التهذيب: ٤٨٠/٧، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ٤٥٥/٢١)

(٤) (الجرح والتعديل: ٤٨٠/٧، تهذيب التهذيب: ٤٨٠/٧، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ٤٥٥/٢١)

(٥) (كتاب الثقات لابن حبان: ١١٤/٤)

(٦) (ميزان الاعتدال: ٢١٣/٣، تقريب التهذيب: ٧٢٣/١)

(٧) (الطبقات الكبرى لابن سعد الطبقة السابعة: ٣٨٧/٦)

(٨) (الطبقات الكبرى لابن سعد الطبقة السابعة: ٣٨٧/٦، تهذيب التهذيب: ٨٩٦، الكاشف رقم الترجمة: ٤١٤٢، ٣٠٧/٢، تهذيب الكمال رقم الترجمة: ٤٥٦/٢١)

(٩) (كشف الباري ابواب الاذان /باب من شك امامه اذا طول: رقم الحديث: ٧٠٥)

قوله: عَبَّأَهُ بِنِ رِفَاعَةَ: دا راوی عبایه بن رفاعه بن رافع بن خدیج الانصاری رحمه الله علیه دی، ددوی حالات په، کِتَابُ الْجُمُعَةِ بَابُ الْمَشَى إِلَى الْجُمُعَةِ، کنبی تیر شوی دی. (۱)

قوله: جَدَهُ: دا راوی رافع بن خدیج بن عدی الاوسی صحابین رسول ﷺ دی. ددوی احوال په مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ/بَابُ وَقْتِ التَّغْرِبِ کنبی تیر شوی دی. (۲)

تشریح: دا حدیث مبارک په کتاب الشراکه بآب قسمة الغنم کنبی تیر شوې دی. (۳)
د ترجمه الباب مقصد: امام بخاری رحمه الله علیه ددې ترجمه الباب نه مقصد دادې چې که دیو قوم اوبن او تنستی او په هغوی یو کس هغه په غشی اولی، او ددې نه دهغه مقصد بنیگره وی، نو دا ددې حدیث په بناء جائز دی کوم چې حضرت نبی کریم ی نه نقل کیرې او ویشتونکې به ضامن نه وی. لیکن که د اجازت نه بغیر یی اولوی نو بیا به ضامن وی. (۴)
ما قبل ترجمه الباب او دې ترجمه الباب کنبی تطبیق:

دې نه ما قبل امام بخاری رحمه الله علیه باب قائم کړې وو. که د مالک د اجازت نه بغیر چا ځناور ذبح کړو نو هغه به نه خورلې کیرې.
لیکن ددې ترجمه الباب قائمولو سره دې طرف ته اشاره ده چې که د مالک د اجازت نه بغیر ځناور ذبح کړو، د اصلاح په غرض سره نو دا جائز دی.

دواړو کنبی د تطبیق صورت هم دادې، که ذابح په طور د تعدی، زیاتی مالک ته د نقصان رسولو دپاره ځناور ذبح کړو نو داسې څاروې به نه خورلې کیرې. څنگه چې ما قبل حدیث کنبی خلقو د تقسیم نه وړاندې ځناور ذبح کړل.

او که د اصلاح په غرض سره یعنی ځناور د خپل مالک نه او تنستی او مالک ته ویره وی چې هغه څاروې به وړک شی، اودې کس هغه او ویشو نو داسې څاروې به خورلې کیرې لیکن چونکه دلته مالک د فائد رسولو دپاره بغیرد اجازت نه ذبح اوشوه نو د امام بخاری په نزد په داسې صورت کنبی د مالک د اجازت نه بغیر ذبح جائز ده. او مذبوحه څاروې به خورلې کیرې. بغیر د مالک د اجازت نه د مذبوحې حکم او حدیث باب باندي تفصیلی کلام په باب

التسبیه علی الذبیحه کنبی تیر شوې دي.

د ترجمه الباب سره مناسب: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت د فندهجور من الابل په وجه دي.

(۱) (کشف الباری کتاب الجمعة بآب المشی إلى الجمعة رقم الحديث: ۹۰۷)

(۲) (کشف الباری کتاب مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ/بَابُ وَقْتِ التَّغْرِبِ رقم الحديث: ۵۵۹)

(۳) (کشف الباری کتاب الشراکه بآب قسمة الغنم رقم الحديث: ۲۴۸۸)

(۴) (التوضیح: ۵۵۶/۲۶، عمدة القاری: ۲۰۹/۲۱)

باب ۳۸ = بَابُ إِذَا أَكَلَ الْمُضْطَرُّ

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ، وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ، إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَخُمَّ الْخِنْزِيرِ وَمَا أَهَلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ، فَمَن اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ، فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ } [البقرة: ۱۷۳]

ترجمه: امام بخاری رحمه الله عليه باب کبسي صرف قرانی ایتونه ذکر کوی. رومبی آیت د سورة بقره دی. انی ایماندارو از مونو در کرپی پاکیزه (حلاله)، روزی خورنی اودالله شکر اوباسی که تاسو په ربتیا صرف د الله تعالی عبادت کوی بیشکه الله په تاسو باندې مرداره (چه بغیرد ذبحی نه مره شوې وی) او (بهیدلی) وینه دخنزیرغوبنه اوداسی مذبوچه چې دالله نه بغیر د بل چانوم پرې (د ذبحی په وخت) وئیلې شوې وی حرام کړی دی خوڅوک چې دې حرامو خیزونوته محتاج شو او په خورلو کبسي د خوند طلبگار نه وی اودحد نه زیات خوراک کونکی نه وی.

وَقَالَ: { فَمَن اضْطُرَّ فَمِنْ غَيْرِ مَا جَانِبِ الْإِثْمِ } [المائدة: ۳]

دویم ایت دسورة مائده دی. بیا چې څوک مجبوره شی په اولره کبسي، لیکن گناه ته مانل نه وی.

وَقَوْلِهِ: { فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ. وَمَا لَكُمْ أَنْ لَا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصِّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُررْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُبْذَلُونَ بِأَهْوَاءِهِمْ يَغْفِرُ عِلْمَانُ رَبِّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ }

دریم ایت د سورة انعام دی: نودهغې څاروونه خوراک کونی چه دالله نوم پرې اخستی شوې وی که تاسو دهغه ذات په حکمونوباندې ایمان لرئ او آخربه تاسو څه شوی دی چه تاسو دې دهغه څاروی نه خوراک نه کوی چې دالله څخه نوم پرې یاد شوې وی حال دا دې چې الله څه حرام کړی دی هغه یې تاسوته په تفصیل سره بیان کړی دی | مگر هغه چه تاسو (دلورې حالت کبسي هغې ته محتاج شئ (نوبیا هم هغه حلال دی) اوده یروخلقوداحال دې چې بی دلیل دخواهشاتو په وجه خلق گمراه کوی اوالله څخه هغه خلق ډیر ښه پیژنی کوم چه دالله څخه دحدونونه وړاندې تیریری.

وَقَوْلِهِ جَلَّ وَعَلَا: { قُلْ لَا أُحَدِّثُ فِيمَا أُوحِيَ إِلَيَّ فَحَرَّمَ عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا } قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «مَهْرَاقًا» { أَوْ خُمَّ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ، فَمَن اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ [ص: ۹۱] غَلُورٌ رَّحِيمٌ } [الأنعام: ۳۵]

څلورم ایت هم د سورة انعام دی: (انې پیغمبره) ورته اووايه چې ماته کومه وحی شوې ده په هغې کبسي خوزه په یوخورونکی باندې دخوراک دپاره هیڅ څیزحرام نه مومم مگر دا چې مردار وی یا بهیدلی وینه یا دخنزیرغوبنه وی څکه چه دا پلپته ده او یانا جائزه ذبیحه وی چې دالله څخه نه سوا دبل چانوم پرې اخستی شوې وی څوک چې محتاج شی نونافرمانی دې نه کوی اودحدنه دې زیاتې نه کوی | بیشکه ستا رب بښونکی اومهربان دی.

وَقَالَ: {فَكُلُوا مِنَّا رِزْقَكُمْ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا، وَاشْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ إِنَّ كُتُومًا يَأْتِيَاهُ تَعْبُدُونَ، إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَنَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أَهْلَ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ، فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ}

پنجم ایت د سورة نحل دې: پس خورنی دهغه رزق نه کوم چې تاسو ته الله تعالی درکړې دې پاک او حلال او شکر ادا کړنی دالله تعالی دا احسان، که تاسو د هغه عبادت کونی، الله تعالی دا حرام کړی دی په تاسو مرداره، او وینه او دخنزیر غوښه او په کومې چې دالله تعالی نوم نه وی اخستی شوی، او بیا چې خوک بې اختیاره شی په اولږه کښې، نه دې نافرمانی کوی نه دې زیاتې کوی، نو الله تعالی بخښونکی او مهربان دی.

تشریح: دې باب کښې امام بخاری رحمة الله علیه هیخ یو حدیث نه دې ذکر کړې، شاید د خپل شرط مطابق امام بخاری رحمة الله علیه ته چرته حدیث نه دې ملاؤ شوي. خکه یی د قرآن کریم آیتونه ذکر کړل. (۱)

مضطر شوک دې؟ مضطر د اسم مفعول صیغه ده، اصل کښې دا مضطر وو، بیا فاء افتعال ضاء وو، نو تاء افتعال طاء سره بدل کړې شو، خکه چې قاعده ده چې کله د باب افتعال فاء کلمه صاد، ضاد، طاء یا ظاء وی نو تاء افتعال لره په طاء سره بدلېږي. (۲)

لهذا تاء په طاء سره بدله شوه، او د راء په راء کښې ادغام او شو، نو مضطر شو. په معنی د مجبوی کړې شوي. (۳)

مضطر نه مراد هغه کس دې د اولږې په وجه هغه ته خطر ه وی، که چرې څه او نه خوری د هغه د هلاکیدو خطر ه وی.

دغه شان هغه کس هم د مضطر په حکم داخل دې چې په مرداره خوړلو مجبور کړې شوي وی، او د خوراک نه کولو په صورت کښې دهغه د هلاکت خطر ه وی، یا ځینې اندامونو ته د هلاکت خطر ه وی.

دا دواړه صورتونه په اضطرار کښې داخل دی. او دا د الاما اضطرار تم نه مراد دی. (۴)

د مضطر اقسام:

علامه شامی رحمة الله علیه فرمائی: که یو کس د معاصی په ارتکاب کولو مجبور کړې شوي وی نو دهغې څو صورتونه دی:

① یو صورت دادې چې که مضطر دپاره د گناه د ارتکاب رخصت وی یعنی په دغه حالت د اضطرار کښې شریعت اجازت کړې وی نو د خپل ځان بچ کولو دپاره ددغه گناه ارتکاب

(۱) (عمدة القاری، ۲۱۰/۲۱)

(۲) (علم الصیغه قواعد مختص بالافتعال ص ۴۶)

(۳) (لسان العرب باب الضاد: ۴۶/۸، تاج العروس، فصل الضاد باب الرأ: ۳/۴۹۹)

(۴) (احکام القرآن للجصاص سورة البقرة: ۱۷۳، باب ذکر الضرورة المبيحة لاکل الميتة: ۱/۱۵۷، کتاب الام، کتاب الاطعمة، باب ما یحل بالضرورة: ۵/۵۷۳، الفتاوی العالمکیرة کتاب الکراهية الباب العادی عشر فی الکراهية فی

الاکل: ۵/۳۳۷)

او کړی. او که د دې گناه ارتکاب یې اونه کړی او دې مړې کړې شو نو ده به ثواب ملاویږي لکه یو کس د کفر کلمه په وئیل مجبور کړې شو، یا په مונخ پریښودې مجبور کړې شو، نو هغه دپاره د شریعت له طرفه په حالت اضطرار کښې رخصت دي. خو که په رخصت باندې عمل اونه او کړو نو ثواب به ورته ملاویږي.

② دویم صورت دادې چې مضطر دپاره په حالت د اضطرار کښې د گناه اجازت نه وی، که هغه گناه او کړی نو گناهگار به وی. لکه یو کس مجبور کړې شو چې دغه بل مسلمان قتل کړه نو داسې صورت کښې مضطر دپاره اجازت نشته چې هغه دخپل خان بچ کولو دپاره بل قتل کړی.

③ دریم صورت دادې چې مضطر دپاره د هغه فعل کول مباح کیږي، او دهغه فعل په پریښودلو گناهگاریږي. لکه چا په مرداره خوړلو مجبور کړو نو داسې صورت کښې مضطر دپاره د مردارې خوړل ضروری دی، که مرداره یې اونه خوړه او دې قتل کړې شو نو گناهگار به وی. (۱)

البته که اعداء الله، کافرانو ته د غیظ غضب خودلو دپاره او د خپل دین د سربلندنی دپاره ئې مرداره او نه خوړه او هغه قتل کړې شو نو داسې صورت کښې به هغه گناهگار نه وی. (۲)
مضطر دپاره مرداره خوړل ضروری که نه؟

د احنافو مذهب: د احنافو په نزد مضطر دپاره مرداره خوړل ضروری دی. که مضطر مرداره اونه خوړه او هغه مړ شو نو گناهگار به وی. (۳) البته که د کافرانو د غیظ و غضب دپاره مرداره اونه خوړی نو گناهگار به نه وی. (۴)
د شوافع او حنابله مذهب:

د شوافع او حنابله دوه روایتونه:

یوروايت دادې چې مضطر دپاره مرداره خوړل واجب دی. او دلیل دادې دقرآن کریم آیت مبارک دي: «ولاتلقوا پایدیکم ال التهلکة» او خپل خان په هلاکت کښې مه اچوئ. او مضطر دپاره چې کله د مردارې د خوړلو اجازت دي او هغه یې نه خوړی نو دا داسې دی لکه چې هغه خپل خان په هلاکت کښې اچوی.

او د شوافع او حنابله د بل روایت مطابق مضطر دپاره مرداره خوړل واجب نه دی. دلیل: د دې روایت مطابق دا حضرات د حضرت عبدالله بن حذافه رضی الله عنه قصې نه استدلال کوی، هغه رومیانو گرفتار کړو او په یو کمره کښې یې بندیوان کړو او ورسره ئې د خنزیر وریته کړې غوښه او شراب هم کیخوده. لیکن حضرت عبدالله بن حذافه رضی الله عنه دهغې نه خوراک خاک اونه کړو. چنانچه د دې ویرې رابهر کړو چې هسې نه مړ نه شی.

(۱) (ردالمحتار کتاب الاکراه: ۹۲/۵، البحر الرائق کتاب الاکراه: ۱۳۲/۸)

(۲) (ردالمحتار کتاب الاکراه: ۹۲/۵)

(۳) (المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۳۳۱/۹، المجموع شرح المذهب، کتاب الاطعمة: ۳۹/۹)

(۴) (الدر المحتار کتاب الاکراه: ۹۲/۵)

چنانچه حضرت عبداللہ بن حذافہ رضی اللہ عنہ به فرمائیل:

اما ان الله عزوجل قد كان احله له، ولكن اكن لاشمتك بالاسلام. (۱)

دویم دلیل دادی چہ مضطر دپاره د مرداری خورل مباح کیدل رخصت دی لهذا ځنگه چہ په نورورختصونو عمل کول واجب نه دی دغه شان دلته هم. (۲)
مضطر دپاره څومره مقدار کنبی د مرداری د خورلو اجازت دی؟
د احنافو مذهب:

د حضرات احنافو په نزد او د شوافع د یو روایت او د حنابلہ د اصح روایت مطابق مضطر دپاره حرام په قدر د ضرورت د استعمال اجازت دی. صرف دوامره مرداره خورلې شی چہ هغې سره دده په بدن کنبی د ژوند رنرا برقرار پاتې شی. ځکه چہ قرآن کریم کنبی د څومره ولاءد قید لگولې شوې دی، چہ هغه د خوراک د لذت په تلاش کنبی نه وی، او نه د حد نه تجاوز کوونکې وی. (۳)

دغه شان د سورة مائده آیت مبارک (غیرمتجانف لاثم) او د (غیرمتجانف لاثم) تفسیر کړې شوې دی چہ د ضرورت نه به زیات نه خوری. (۴)

لهذا کله چہ دوامره مقدار خوراک او کړو نو او س ددی نه زیات خورل جائز نه دی. (۵)
اودا هم چہ آیت مبارک صرف مضطر دپاره استثنا شوې ده، لهذا کله چہ لږ شان خوراک او کړی نو ضرورت به ختم شی، نو هغه دپاره به نور خوراک حلال نه وی. ځنگه چہ په ابتداء کنبی یو کس مضطر نه وی او هغه دپاره حرام وو، او لږ شان خوراک نه پس به مضطر شی. (۶)
په حضرات مالکیه کنبی د ابن الماجشون او ابن حبيب هم دا مذهب دی. (۷)
د مالیکه مذهب: دحضرات مالکیه په نزد او د شوافع دیو روایت هم ددی پشان دی، دغه شان د حنابلہ د دویم روایت مطابق مضطر دپاره په مړه خپته خوراک کول جائز دی. (۸)

(۱) تاریخ مدینه دمشق لابن عساکر، عبدالله بن حذافه رضی اللہ عنہ رقم الترجمة: ۳۲۳۷، ۲۷/۳۶۰، دارالفکر المغنی لابن

قدامة كتاب الصيد والذبائح: ۳۳۱/۹

(۲) (المجموع شرح المذهب، كتاب الأطعمة: ۴۰/۹، المغنی لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ۳۳۱/۹)

(۳) (تفسیر روح المعانی سورة البقرة: ۱۷۳، ذکر الضرورة المبيحة لاكل الميتة: ۱۵۴/۱)

(۴) (تفسیر روح المعانی سورة المائدة: ۳، ۲۳۴)

(۵) (تفسیر روح المعانی: ۴۴۰/۱، احکام القرآن للجصاص الاطعمة: ۳۹/۹)

(۶) (المغنی لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ۳۳۰/۹)

(۷) (شرح الزرقانی كتاب الصيدباب ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ۹۵/۳، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ۲۷۶/۴، بداية المجتهد، كتاب الاطعمة مقدار ما يوكل من الميتة عند الضرورة: ۱۹۲/۴، حاشية الدسوقي باب المباح: ۳۸۰/۲، احکام القرآن لابن العربي بقرة: ۱۷۳، ۸۲/۱، كتاب الام، كتاب الاطعمة، باب ما يحل بالضرورة: ۵۷۴/۵، تفسیر الامام الشافعی بقرة: ۱۷۳، ۲۴۸/۱، المجموع شرح المذهب، كتاب الاضحية: ۴۰/۹، المغنی لابن قدامة كتاب الصيد والذبائح: ۳۳۰/۹)

(۸) (شرح الزرقانی كتاب الصيدباب ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ۹۵/۳، المنتقى شرح مؤطا امام مالك.....)

دليل: دا حضرات د حضرت جابر رضي الله عنه د روایت نه استدلال کوي:

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَرِيحَةَ، أَنَّ رَجُلًا، ذَلَّ الْخَرَاءَ وَمَعَهُ أَهْلُهُ وَوَلَدُهُ فَقَالَ رَجُلٌ إِنَّ نَاقَةَ لِي مَلَّتْ لِي أَنْ وَجَدْتَهَا فَأَمْسِكْتُهَا فَوَجَدَهَا، فَلَمْ يَجِدْ مَاحِيَهَا فَمَرَمَتْ فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ: انْخَرَمَا فَأَبَى فَنَقَعَتْ فَقَالَتْ: اسْلُغْهَا حَتَّى نَقِدَ شَحْمَتَهَا، وَلَحْمَهَا، وَنَاقِلَهُ، فَقَالَ: حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَأَتَانَا فَسَأَلَهُ فَقَالَ «هَلْ مِنْدَكَ مِنْ يَغْنِيكَ؟» قَالَ: لَا قَالَ: «فَلَكُلُّوْهَا» (١)

يوې سرې (مديني منور سره نژدې) د حره په مقام استوګن شو. هغه سره اهل و عيال هم وو. هغه ته يو بل کس او ونييل چې زما اوښه ورکه شوې دې که تاته ملاؤ شوه نو هغه اوښه دې کس هغه اوښه ملاؤ شوه خو د اوښې مالک ورته ملاؤ نشو. بيا دا اوښه بيماره شوه. نو دې سرې ته بنځې او ونييل چې دا ذبحه کړه. خو دې کس د خپلې بنځې خبره باندې عمل او نه کړو او هغه اوښه مړه شوه. بيا دې سرې ته بنځې او ونييل چې ددې اوښې نه خرمن اوباسه، چې مونږ ددې چرپې او غوښه اوچه کړو او هغه اوخورو. دې سرې او ونييل چې ددې باره کښې در رسول کریم ﷺ نه پوښتنه کوم. نو هغه سرې د سرور کائنات ﷺ په خدمت کښې حاضر شو او د حضور ﷺ نه يې ددې مسئلې باره کښې تپوس او کړو. حضور ﷺ او فرمائيل: تاسره دومره څه شته چې تا د مردارې خوړلو نه اوساتي. دې کس او ونييل چې نه، ماسره هيڅ نشته. نو نبی کریم ﷺ او فرمائيل: ته هغه اوښه اوخوره.

او په دې وجه لږ مقدار خوړل جائز دی نوزيات مقدار خوړل به هم جائز وي. (٢)
او د ضرورت په وجه ددې مردارې حرمت ختم شو. او هغه مباح شوه. لهدا تر کومې چې حلال خوراک نه وي نو تر هغه وخته پورې به ضرورت برقرار وي. او هغه دپاره به مرداره خوړل جائز وي. (٣)

ابن قدامه رحمه الله عليه فرمائي: که ضرورت مستمره دې، يعنی چې ددې ضرورت د زر ختميدو اميد نه وي، نو داسې صورت کښې به په مړه خيټه خوراک جائز وي. لکه څنگه چې د اعرابي قصه ده. له دې و چې داسې صورت کښې که لږ مقدار کښې خوراک او کړې شی نو دوباره به هم هغه ضرورت بيا راپيدا شی. او دوباره به مرداره خوري.

..... ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ٢٧٦/٤، بداية المجتهد، كتاب الاطعمة مقدار ما يوكل من الميتة عند الضرورة: ١٩٢/٤، حاشية الدسوقي باب المباح: ٣٨٠/٢، احكام القرآن لابن العربي بقرة: ١٧٣، ٨٢/١، كتاب الام، كتاب الاطعمة، باب ما ياكل بالضرورة: ٥٧٤/٥، تفسير الامام الشافعي بقرة: ١٧٣، ٢٤٨/١، المجموع شرح المذهب، كتاب الاضحية: ٤٠/٩، المغني لابن قدامة زكتاب الصيد والذبايح: ٣٣٠/٩

(١) (سنن ابى داؤد: كتاب الاطعمة باب في المضطر إلى الميتة رقم الحديث: ٣٨١٦، المغني لابن قدامة كتاب الصيد والذبايح: ٣٣٠/٩)

(٢) (المغني لابن قدامة كتاب الصيد والذبايح: ٣٣٠/٩)

(٣) (الزرقاني كتاب الصيدباب ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ٩٥/٣، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، ماجاء فيمن يضطر الى اكل الميتة: ٢٧٦/٤، احكام القرآن لابن العربي بقرة: ١٧٣، ٨٣/١)

لیکن که د ضرورت د ختمیدو امید وی نوداسې صورت کښې د ضرورت په قدر دې خوراک او کړی، ځکه روستو به ورته حلال ملاؤ شی. (۱)

په سفر معصیت کښې د اضطرار حکم:

که یو کس د گناه په نیت سره په سفر کښې وی او د مردارې خورلو دپاره د اضطرار صورت پیدا شی، نو د حنابله، حنابله او شوافع په نزد گناهگار دپاره په حالت د اضطرار کښې مرداره خورل جائز نه دی. (۲)

دلیل: دا حضرات د قرآن کریم د آیت مبارک (فمن اضطر غیر باغ ولا عاد) نه استدلال کوی. او د غیر باغ مطلب ددې حضرات په نزد چې د امام خلاف بغاوت کولو والا نه وی، او د (عاد) مطلب قاطع الطریق نه وی. (۳)

دا حنفو مذهب:

دا حنفو په نزد که څوک د گناه په نیت سره سفر کوی یا که د گناه نیت یی نه وی نو ټولو دپاره په حالت د اضطرار کښې اکل میته جائز ده. (۴)

دلیل: دا حنفو دلیل د قرآن کریم آیت مبارک دې: **وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرُّتُمْ عَلَيْهِ** (۵) او هغه ذات واضح کړی دی کوم چې څه یی په تاسو حرام کړی دی، مگر دا چې دهغې په خوراک مجبوره شی.

دا آیت مبارک عام دې. گناهگار او مطیع ټول په دې شامل دی. (۶)

دغه شان د ائمه ثلاثه په نزد مضطر خان سره میته وغیره ایښودې شی، او ددې نه خوراک کولی شی، تر کومې چې حلال ملاؤ نشی. (۷)

(۱) (المغنی لابن قدامة کتاب الصيد والذبائح: ۲۳۰/۹)

(۲) (شرح الزرقانی کتاب الصيدباب ماجاء فیمن یضطر الی اکل الميتة: ۹۵/۳، المنتقی: ۲۸۱/۴. احکام القرآن لابن العربی بقره: ۱۷۳، ۸۵/۱، بداية المجتهد، کتاب الاطعمة مقدار ما یوکل من الميتة عند الضرورة: ۱۹۲/۴، کتاب الام، کتاب الاطعمة، باب ما یحل بالضرورة: ۵۷۶/۵، تفسیر الامام الشافعی بقره: ۱۷۳، ۲۴۹/۱، المغنی لابن قدامة ز کتاب الصيد والذبائح: ۲۳۰/۹)

(۳) (شرح الزرقانی کتاب الصيدباب ماجاء فیمن یضطر الی اکل الميتة: ۹۵/۳، المنتقی: ۲۸۱/۴. احکام القرآن لابن العربی بقره: ۱۷۳، ۸۵/۱، بداية المجتهد، کتاب الاطعمة مقدار ما یوکل من الميتة عند الضرورة: ۱۹۲/۴، کتاب الام، کتاب الاطعمة، باب ما یحل بالضرورة: ۵۷۶/۵، تفسیر الامام الشافعی بقره: ۱۷۳، ۲۴۹/۱، المغنی لابن قدامة ز کتاب الصيد والذبائح: ۲۳۲/۹)

(۴) (احکام القرآن لابن العربی سورة بقره: ۱۷۳، باب ذکر ضرورة المبيحة لاکل الميتة: ۱۵۴/۱، تفسیر روح المعانی سورة البقره: ۱۷۳، ۴۰/۱)

(۵) (سورة الانعام: ۱۱۷)

(۶) (احکام القرآن لابن العربی سورة بقره: ۱۷۳، باب ذکر ضرورة المبيحة لاکل الميتة: ۱۵۴/۱، تفسیر روح المعانی سورة البقره: ۱۷۳، ۴۰/۱)

(۷) (موظا امام مالک، کتاب ماجاء فیمن یضطر الی اکل الميتة: ۴۹۹/۲، کتاب الام، کتاب الاطعمة: ۵۷۴/۵، المغنی لابن قدامة ز کتاب الصيد والذبائح: ۲۳۲/۹)

حرام خيز په طور ددوائی استعمالول:

د حرام خيز په طور د دوائی استعمالولو څه شرائط دي:

① ددې دوائی استعمال سره شفاء عادة يقيني وي.

② بله څه حلاله دوائی ددې په بدل کبسي نه وي.

③ دين داره او ماهر فن معالج دا حرامه دوائی تجویز کړي.

داسې صورت کبسي په قدر د ضرورت دا حرامه دوائی استعمالولي شي. (١)

چنانچه الدر المختار کبسي دي:

اختلف في التداوي بالمعمر وقاهر المذاهب المنع كما في رضاع البحر ولكن نقل المصنف ثم وهنا عن

الحاوي، قيل يرخص اذا علم فيه الشفاء، ولم يعلم دواء آخر كما رخص في الخبر للعطشان وعليه الفتوى. (٢)

يعني حرامو خيزونه په طور د دوائی استعمالولو کبسي اختلاف دي. او ظاهري مذهب کبسي

ددې ممانعت راغلي دي. ځنگه چې البحر الرائق، کتاب الرضام کبسي مذکور دي. ليکن مصنف

تنوير هلته په رضاع کبسي هم او دلته هم د حاوي نه نقل کړي دي، چې ځيني علماء کرام

فرمائيل: دوائی او د احرام استعمال په دې شرط جائز دي چې د دوائی په استعمال سره شفاء

عادة يقيني وي، او بلې دوايي سره ددې علاج نشي کيدې. ځنگه چې د تېري دپاره د شرابو د

يو گوت ځکلو اجازت ورکړې شوې دي. او هم په دې فتوى ده

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَخُمُ الْخِنْزِيرِ:

قوله: الْمَيْتَةَ: ميته ته په اردو کبسي مرداره وائي. (٣)

ددې نه مراد ځناور دي، چې د هغې د حلاليدو دپاره په شريعت کبسي ذبح کول ضروري دي.

خو هغه بغير د ذبح کولو نه پخپله مړ شي، يا په شرعي طريقې سره ذبح نه شي. (٤)

البته دوه ځناور د ذبحې نه بغير حلال گرځولي شوي دي. ① کب يعني مهي ② مولخ.

حديث مبارك کبسي دي:

«أَجِلْتُ لَكُمْ مَيْتَتَانِ وَدَمَانِ، فَأَمَّا الْمَيْتَتَانِ، فَالْعُورُ وَالْجَرَادُ، وَأَمَّا الدَّمَانِ، فَالْكَبِدُ وَالطَّحَالُ» (٥)

ددې نه معلومه شوه چې په ځناورو کبسي مهي او مولخ نه بغير د ذبح نه حلال دي. البته که

(١) الفتاوى عالمکبره کتاب الکراهية الباب الثامن عشر في التداوي والمعالجات: ٣٥٥/٥، المحيط البرهاني کتاب الاستحسان الفصل التاسع عشر في التداوي والمعالجات: ١١٦/٦

(٢) الدر المختار کتاب الطهارة باب المياه مطلب في التداوي بالمعمر: ١٥٤/١

(٣) (القاموس الوحيد ص: ١٥٩٠)

(٤) (احکام القرآن للجصاص سورة البقرة: ١٧٣، باب الميتة: ١٧٢/١، تفسير روح المعاني سورة البقرة: ١٧٢، احکام القرآن لابن العربي بقرة: ١٧٢، ٧٧/١، احکام القرآن للقرطبي سورة البقرة: ١٧٢، ٢١٧/٢، زاد المسير سورة

البقرة: ١٧٢، ١٥١/١، التفسير الكبير سورة البقرة: ١٧٢، ١١/٥، الكشف والبيان في تفسير القرآن سورة

البقرة: ١٧٢، ٢٣٨/١)

(٥) (سنن ابن ماجه كتاب الأضاحي/باب الكبِدِ وَالطَّحَالِ رقم الحديث-٣٣١٤)

مهی په خپله مرشی او د اوبو سر ته راشی نو هغه حرام دې. (۱)
تفصیل ماقبل باب قول الله تعالی: احل لکم صید البحر کنبی تیر شوې دې.
دغه شان که د بنکار خنور په تیزی آلی سره زخمی کړې شی او د ذبح موقع ملاؤ نشی نو نو
هغه هم حلال دې. ددې تفصیل په کتاب الصید کنبی تیر شوې دې.
مردارې نه هر قسمه نفع حاصلول جائز نه دی: آیت مذکوره کنبی مطلقاً میته حرام گرځولې
شوې ده. په دې وجه دهغې غوښه خوړل حرام دی. دغه شان ددې نه هر قسمه نفع حاصلول هم
جائز نه دی. (۲)

او مردار خنور یا ناپاک خیز په خپل اختیار سره خنور باندې خوړل هم جائز نه دی. خوکه
داسې ځانې کنبی کیږدی چې سپې یا پیشو یی پخپله اوخوری نو دا جائز دی. خو پخپله
راپورته کول او په هغوی خوړل جائز نه دی.
د میته وینسته، هډوکی وغیره استعمالولې شی:

دې آیت مبارک کنبی د میته د حرام کیدو حکم عام معلومېږی. چې په هغې کنبی میته ټول
اجزاء شامل دی. لیکن بل آیت مبارک کنبی ددې تشریح ده. (قُلْ لَا أُجِدُّ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ فَخَرَّمَا عَلَيَّ
طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ) (۳) ته ورته اووایه چې ماته نه ده معلومه هغه وحی نه ده رارسیدلې، د یو خیز
حرامونکې چې هغه یی اوخوری.

ددې نه معلومه شوه چې دمردار خنور هغه ټول اجزاء حرام دی کوم چې خوړلې کیږی. له دې
وچې د مردار خنور هډوکی، وینسته کوم چې د خوړلو خیز نه دې، هغه ناپاک دی. دهغې
استعمال جائز دی. (۴)

قوله: الدم دویم خیز الدم دې. یعنی وینه، سورة بقره کنبی الدم مطلقاً ذکر دی. او په سورة
انعام کنبی دم سره مسفوح هم ذکر دی. یعنی بهیدونکې وینه، معلومه شوه چې وینه مطلقاً
حرامه نه ده بلکه هغه وینه حرامه ده کومه چې اوبهیرې. (۵)
له دې وچې نه کومه وینه چې د ذبح کولو نه پس په وینه کنبی پاتې شی هغه پاکه ده. (۶)

(۱) احکام القرآن للجصاص ۱/۱۳۰، تفسیر روح المعانی: ۱/۴۳۹

(۲) احکام القرآن للجصاص باب تحریم الميتة: ۱/۱۳۰، فتح القدير کتاب الاشرية فصل طبخ العصير ۹/۴۰،
ردالمحتار کتاب الاشرية: ۶/۴۹۹ الفتاوى العالمکيرة کتاب الاشرية الباب الاول ۵/۴۱۱

(۳) سورة الانعام: ۱۴۵

(۴) احکام القرآن للجصاص باب شعر الميتة وصفها والفراء وجلود السباع: ۱/۱۴۸، الدر مع الرد کتاب الطهارة
باب المياه: ۱/۱۵۱

(۵) احکام القرآن للجصاص سورة البقرة: ۱۷۲، ۲/۲۲۲، احکام القرآن لابن العربي بقرة: ۱۷۲، زاد المسیر ۱۷۲،
۱/۱۵۱، الکشف والبيان فی تفسیر القرآن سورة البقرة: ۱۷۲، ۱/۲۳۸

(۶) احکام القرآن للجصاص باب تحریم الدم ۱/۱۵۰، احکام القرآن للقرطبي: ۲/۲۲۱، حاشية ابن عابدين کتاب
الغنشى مسائل شتى: ۵/۵۲۹

قوله: لحم الخنزیر: دریم خیز کوم چې حرام کړې شوې دې. هغه لحم خنزیر ده. آیت مبارک کښې حرمت خنزیر سره د لحم قید مذکور دې. ددې نه مقصود د لحم تخصیص نه دې بلکه د خنزیر ټول اجزاء هډوکي، خرمن وغیره په داخل دی. غوښه چونکه اعظم منافع ده، ځکه یې صرف د غوښې ذکر او فرمائیلوگنې هسې خو د هغه ټول اجزاء حرام دی. لکه څنگه چې محرم لره د قتل صید نه منع کړې شوې دې، او ددې نه مراد محرم دپاره د ښکار ټول افعال دی. ځکه چې د ښکار لوی مقصد هغه ښکار قتل کول دی. له دې وجې یې صرف دهغې ذکر او کړو. حالانکه ددې نه مراد ټول افعال دی. دغه لحم خنزیر حرام کړې شوې ده او ددې نه مراد ټول اجزاء دی. (۱)

علامه قرطبي رحمة الله عليه فرمائی: چې لحم الخنزیر نه مقصود لحم یعنی د غوښې تخصیص نه دې، بلکه دهغه ټول اجزاء هډوکي، خرمن او وینسته ټول باجماع امت حرام دی. لیکن دلغظ لحم زیاتولو سره اشاره دې طرف ته ده چې خنزیر د نورو خناورو په شان نه دې. چې د باقی خناورو په ذبح کولو سره به دهغه غوښه پاکه شی. یعنی اگر چې د هغه غوښه خوړل حرام ده لیکن ذبح کولو سره به دهغه غوښه پاکه شی. لیکن د خنزیر غوښه ذبح کولو سره هم نه پاکېږي ځکه چې هغه نجس العین هم دې. (۲)

قوله: وما اهل به لغير الله: څلورم خیز کوم چې ایت حرام گرځولې دې. دا هغه خناور دې کوم چې د غیر الله په نوم ذبح شوې وی، دهغې درې صورتونه دی. اول صورت: اول صورت دادې چې یو خناور د غیر الله د تقرب دپاره ذبح کړې شی او د ذبحې په وخت په هغې د غیر الله نوم واخسې شی، دا صورت باتفاق واجماع امت حرام دې. او دا خناور میته دې. (۳)

دویم صورت: دویم صورت دادې چې خناور د تقرب الی غیر الله ذبح کړې شی. یعنی ددې دوینې بهولونه مقصد تقرب الی غیر الله وی. لیکن د ذبح په وخت په دې دالله تعالی نوم واخستې شی، لکه ډیر ناواقفه خلق د بزرگانو او پیرانو په نوم دهغوی د خوشحالولو دپاره چیلی، چرگان وغیره ذبح کوی، لیکن د ذبح په وخت په هغې دالله تعالی نوم اخلی، دا صورت هم باتفاق فقهاء کرام حرام دې، او مذبوحه حرامه ده.

چنانچه التفسیر الکبیر للامام رازی کښې دی:

(۱) احکام القرآن للجصاص سورة البقرة: ۱۷۳ باب تحری الدم، احکام القرآن لابن العربي بقرة: ۱۷۲، زاد المسیر ۱۷۲، ۱۵۱/۱، الکشف والبیان فی تفسیر القرآن سورة البقرة: ۱۷۲، ۲۳۸/۱، تفسیر روح المعانی سورة البقرة: ۱۷۳، زاد المسیر سورة البقرة: ۱۷۲، حاشیه الشهاب مع تفسیر البیضاوی البقرة: ۱۷۳، ۴۴۶/۲
 احکام القرآن للجصاص سورة البقرة: ۲، ۲۲۲/۱۷۳

(۲) التفسیر الکبیر سورة البقرة: ۱۷۳، ۱۱/۵، تفسیر روح المعانی: ۴۴۰/۱، للقرطبي سورة البقرة: ۱۷۳، ۲۲۱/۲، احکام القرآن للجصاص تعریم ما اخل به لغير الله: ۱۵۳/۱، الکشف والبیان فی تفسیر القرآن سورة البقرة: ۱۷۲، ۲۳۸/۱، تفسیر ابن کثیر البقرة: ۱۷۳، ۴۲۱/۱

قال العلماء لو ان مسلماً ذبح ذبيحة وقصد بذبحها التقرب الى غير الله صار مرتداً وذبيحته ذبيحة مرتد. (۱)
يعنى يو مسلمان ذبح او کره، او ددي ذبح نه مقصد تقرب الى غير الله وي نو دا به مرتد وي او دهغه ذبيحه به هم مرتد وي.

او په حاشيه بيضاوي کښي دي:

لكل ما نودي عليه بغير اسم الله فهو حرام، وان ذبح باسم الله تعالى حيث اجتمع العلماء لو ان مسلماً ذبح ذبيحة وقصد بذبحها التقرب الى غير الله صار مرتداً، وذبيحته ذبيحة مرتد. (۲)

هر هغه ځناور چې په هغې د الله تعالى نوم اخستي شوي وي هغه حرام دي. اگر چې د ذبح کولو په وخت پرې د الله تعالى نوم اخستي شوي وي، ځکه چې د علماء کرامو په دې اتفاق دي چې ځناور د غير الله د تقرب دپاره که يو مسلمان ذبح کړي نو هغه به مرتد وي او دهغه ذبيحه به هم مرتد وي.

الدر المحتار کښي دي: ذبح لقدم الامير دعوة كواحد من العظما يعمر لانه اهل به لغير الله ولو ذكر اسم الله ولو ذبح للضيف لا يعمر. (۳)

يعنى د يو امير يا مشر کس په راتلو ځناور ذبح کړي شي او په ددي ذبح نه مقصود تعظيم وي نو دا حرامه ده. ځکه چې دا په دما اهل به لغير الله کښي داخل دي. ليکن يو ميلمه راغلو. هغه دپاره د غوښي پخلو دپاره ذبح او شوه نو ددي ذبحي نه مقصد د ميلمه تعظيم نه دي بلکه دغوښي حصول دي، نو دا جائز دي.

دغه شان تفسير قرطبي کښي دي:

يوي بنحې حضرت عائشه صديق رضی الله عنها نه پوښتنه او کره، چې اني ام المؤمنین زمونږ خو رضاعي رسته دار عجم دي، او هغوي هر وخت څه نه څه تهور وي، کله چې تهور نو په هغه ورځ هغوي مونږ ته هم څه راليري. مونږ هغه خورو که نه؟

په دي حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها او فرمائيل:

قوله: اما ما ذبح لذك اليوم فلا تاكلوا ولكن من اشجارهم.

کوم ځناور چې دهغه ورځي دپاره ذبح کړي شوي وي نو هغه مه خورني، ليکن دهغوي د ونو پانږي وغيره خور لي شي. (۴)

او علامه قرطبي رحمه الله عليه ما اهل لغير الله په تفسير کښي فرمائي:

(۱) (التفسير الكبير للامام رازي سورة البقرة: ۱۷۳، ۱۱/۵، وكذا في تفسير نيسابوري على هامش الطبري: ۱۲۰/۲، وكذا في حاشية محي الدين شيخ زاده على تفسير البيضاوي سورة البقرة: ۱۷۳، ۴۲۳/۲، وكذا في فتاوى عزيزي مسئله ذبح جانور بنام غير الله تعالى: ۵۰/۱، كتب خانة رحيميه)

(۲) (حاشية على تفسير البيضاوي سورة البقرة: ۱۷۳، ص: ۱۲۳)

(۳) (الدر المحتار كتاب الذبائح: ۲۱۷/۵)

(۴) (الجامع لاحكام القرآن للقرطبي سورة البقرة: ۱۷۳، ۲۲۴/۲، تفسير ابن كثير البقرة: ۱۷۳، ۴۲۱/۱)

وجرت عادة العرب بالصباح باسم المقصود بالذبيحة وغلب ذلك في استعمالهم عبره عن الميتة اللقمة من علة التحريم.^(١)

يعني د عربو عادت وو چي د چا دپاره به يئ ذبح مقصود وه نو د ذبح په وخت به يئ په اوچت اواز سره دهغه نوم اخستو. او دا رواج په هغوي کښي عام وو. تر دې چي په دې آيت مبارک تقرب الی الله کوم چي اصل علت د تحريم دې، د اهللال لفظ سره تعبير کړي شو. دويم صورت: دريم صورت دادې چي تقرب الی غير الله دپاره ځناور نه ذبح کوي، ليکن دا ځناور د تقرب الی غير الله دپاره په مزار کښي پرېږدي. او ددې ذبح کول او دا په استعمال کښي راوستل حرام گنري، نو داسې ځناور د بحيره او سائبه په حکم کښي دې. الله تعالی قرآن کریم کښي فرمائي:

ما جعل الله من بحيرة ولا سائبة..... الآية (٢)

الله تعالی نه ده مقرر کړي بحيره، اونه سائبه او نه وصيله او نه حامی، ليکن کافر په الله تعالی بهتان تړي.

حضرات مفسرين د بحيره تفسير دا کوي چي بحير هغه ځناور ته وائي د کوم پي چي د بتانو په نوم کړي شي، هغه څوک خپل استعمال کښي نه راوولي. او د سائبه په تفسير کښي وائي چي سائبه هغه ځناور دې کوم چي به دبتانو په نوم پرېښودلې شو.^(٣)

لهذا که چا تقرب الی غير الله دپاره ځناور په مزار کښي پرېښودو نو دا فعل خو بنص قرآن حرام دې، ليکن د هغوي ددې حرام عمل سره او ځناور لره د حرام گنرلو عقيد سره دا ځناور نه حرامیږي، له دې وجي دا دعامو ځناور و په شان حلال دې. البته هغه ځناور د خپل مالک ملکيت دې. که مالک دا ځناور خرڅ کړو نو چا چي اخستي دې، هغه دپاره هغه ځناور حلال دې. البته که چا يو ځناور دغير الله په نوم نذر کړو او بيا مالک په شرعی طريقه دا ذبح کړو نو په دې صورت کښي د ناذر مقصد ذبح ده، له دې وجي هغه د وما اهل به لغیر الله په وجه حرام دې، او اول صورت کښي د ناذر مقصد ذبح نه وه.^(٤) دغير الله د نوم نذرونياز:

ځيني خلق د غير الله دنوم نذرونياز منښته کوي. لکه ميتهاني وغيره، او ميتهاني او دخوراک څکاک څيزونه، مزارونو ته اوړي او هغه تقسيموي. فقهاء کرام وائي چي دا حرام دی.

(١) (الجامع لاحکام القرآن للقرطبي سورة البقرة: ١٧٣، ٢/٢٢٤)

(٢) (سورة المائدة: ١٠٣)

(٣) (الجامع الصحيح للبخاري كتاب التفسير باب ما جعل الله من بحيرة..... رقم الحديث: ٤٦٢٣، احکام القرآن للقرطبي سورة المائدة: ١٠٣، ٢٠٩/٦، تفسير روح المعاني سورة المائدة: ١٠٣، ٢١/٤)

(٤) (امداد الفتاوى: ٩٩/٤، فتاوى عزيزي ص: ٤٨٤، امداد المفتين ص: ٩٣٢، مجموعة الفتاوى: ١٨٢/٢، احسن الفتاوى: ٥٠/١، خير الفتاوى: ٦٠٠/١)

فَقَامَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ، وَقَدْ ذَبَحَ، فَقَالَ: إِنَّ عِنْدِي جَذَعَةً، فَقَالَ: «أَذْبَحُهَا وَلَنْ تَجْزِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ» قَالَ مُطَرِّفٌ: عَنْ عَامِرٍ، عَنِ الْبَرَاءِ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ تَمَّ نُسُكُهُ، وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ»

ابو بردہ بن نیار عرض او کرو او هغوی دمونخ نه وړاندې خاور ذبح کړې وو، چې ما سره د شپږو میاشتو یو بچې (خاور) دې نو نبی کریم ﷺ او فرمائیل: هغه ذبح کړه، او ستا نه پس به هیچا دپاره کافی نه وی. دویم روایت هم د حضرت براء ؓ دې، نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې چا د مونخ نه پس ذبح او کړه، نو دهغه قربانی پورا شوه، او هغه د مسلمانانو سنت موندلو.

۵۵۳۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَأَمَّا ذَبَحَ لِنَفْسِهِ، وَمَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَدْ تَمَّ نُسُكُهُ، وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ»

دریم روایت د حضرت انس بن مالک ؓ دې، نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې چا د مونخ نه وړاندې ذبح او کړه، نو هغه دخپل خان دپاره ذبح او کړه، او چا چې د مونخ نه پس ذبح او کړه، نو د هغه قربانی پورا شوه، او هغه د مسلمانانو سنت او موندلو.
تواجه رجال:

قوله: إِبْنُ عُمَرَ: دا د حضرت عمر بن الخطاب ؓ خوښي حضرت عبد الله بن عمر ؓ دې، ددوی مفصل حالات په کتاب الإیمان/بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «بُفَى الْإِسْلَامَ عَلَى حَسْبِ» کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ: دا راوی مشهور امام حدیث محمد بن بشار بن عثمان بن عبدی بصری دې ددوی حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: عُنْدَرٌ: دا ابو عبد الله محمد بن جعفر هذلي رحمة الله عليه حالات په کتاب الايمان کښې تیر شویدی. (۳)

قوله: شُعْبَةُ: دا امیر المؤمنین فی الحدیث شعبه بن الحجاج بن الورد عتکی واسطی بصری رحمة الله عليه دې. ددوی حالات په کتاب الإیمان/بَابُ: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدَايِهِ کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: زَيْدُ الْيَامِي: دا راوی زبید بن الحارث بن عبد الکریم بن عمرو بن کعب الیامی الکوفی

(۱) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۵۸/۳)

(۳) (کشف الباری: ۲۵۰/۲)

(۴) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

رحمة الله عليه دې، ددوئ حالات په کتاب الايمان کښې تير شوی دی. (۱)

قوله: الثَّقِيفِي: دا راوی ابو عمرو عامر بن شراحيل شعبي کوفی رحمة الله عليه دې، ددوئ تفصیلی حالات په کتاب الايمان کښې تير شوی دی. (۲)

قوله: الْبَزَائِرِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دا راوی مشهور صحابی حضرت براء بن عازب بن الحارث بن عدی انصاری حارثی اوسی ؓ دې. ددوئ حالات په کتاب الإیمان کښې تير شوی دی. (۳)

قوله: مُطَرِّفٌ: دا امام مطرف بن طريف حارثی رحمة الله عليه دې ددوئ حالات په کتاب العلم کښې تير شوی دی. (۴)

قوله: مُسَدَّدٌ: دا راوی مسدد بن مسرهداسدی رحمة الله عليه دې. ددوئ تفصیلی حالات په کتاب الإیمان کښې تير شوی دی. (۵)

اسماعيل: دا راوی اسماعيل بن ابراهيم بن مقسم اسدی بصری رحمة الله دې. ددوئ حالات په کتاب الايمان کښې تير شوی دی. (۶)

قوله: أَيُّوبُ: دا راوی ابوبکر ايوب بن ابی تميمه کيسانی سختيانی بصری رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په کتاب الإیمان کښې تير شوی دی. (۷)

قوله: مُحَمَّدٌ: دا راوی مشهور تابعی عالم امام شيخ الاسلام ابوبکر بن سيرين انصاری بصری رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په کتاب الايمان کښې تير شوی دی. (۸)

قوله: أَنْبَسٌ: دا راوی مشهور و معروف صحابی او خادم رسول ﷺ حضرت انس بن مالك دې ددوئ مفصل حالات په کتاب الإیمان/باب: مَنْ الْإِيمَانِ أَنْ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ کښې تير شوی دی. (۹)

تشریح:

دباب رومې حديث په کتاب العیدین /باب سُنَّةُ الْعِيدَيْنِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ کښې او دويم حديث په کتاب العیدین /باب الْأَكْلِ يَوْمَ الشَّهِْرِ کښې تير شوی دې. (۱۰)

(۱) (کشف الباری: ۵۵۸/۲)

(۲) (کشف الباری: ۶۷۹/۱)

(۳) (کشف الباری: ۳۷۵/۲)

(۴) (کشف الباری: ۲۲۷/۴)

(۵) (کشف الباری: ۲/۲)

(۶) (کشف الباری: ۱۲/۲)

(۷) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۸) (کشف الباری: ۵۲۴/۲)

(۹) (کشف الباری: ۴/۲)

(۱۰) (کشف الباری کتاب العیدین /باب سُنَّةُ الْعِيدَيْنِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ (رقم الحديث - ۹۵۱ - ۹۵۴))

قوله: الأضاحي: الأضاحي جمع أضحية جمع ده، او په دې کښې څلور مشهور لغات دي:

① أضحية: «دهمزي په فتحې سره، دضاد په سکون اودحاء په کسرې او د ياء مشدد سره، ددې جمع الأضاحي دې.»

② أضحية: «بکسر الهمزة، ددې جمع اضاحي رازی.»

③ أضحية: «برزون ارطاة، ددې جمعی اضحی رازی، او په دې سره ددې ورځې نوم يوم الأضحي کيځودې شو.»

④ ضحية: «بروزن عشية، ددې جمع ضحایا رازی.»

قوله: الضحية هغه چيلی ته وائی کومه چې د ضحوه یعنی چاشت په وخت ذبح کړې شی. (١)

د اضحية اصطلاحی تعريف: د فقهي په اصطلاح کښې د اضحية تعريف دادې: ذبح حیوان مخصوص بنية القرهبة لي وقت مخصوص (٢)، مخصوص ځناور د تقرب الى الله دپاره په مخصوص وخت کښې ذبح کول.

قوله: سنة الأضحية: سنة الأضحية کښې اضافة الصفة الى الموصوف دې. (٣)

د ترجمة الباب مقصد: حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی: چې د امام بخاری رحمة الله عليه ددې ترجمة الباب نه مقصد دې طرفته اشاره کول دی چې قربانی واجب نه ده بلکه سنت ده. (٤)

قربانی واجب ده که سنت؟ قربانی واجب ده که سنت؟ په دې کښې دايمه کرامو اختلاف دې د احنافو مذهب: دامام ابوحنيفه رحمة الله عليه په نزد قربانی په صاحب نصاب کس یعنی چې چا سره دوه پنځوس نيمې تولې چاندي، يا اوونيمې تولې سره زړوی يا ورسره ددومره قيمت څه بل څيز وی کوم چې حاجت اصلیه نه زیات وی، موجود وی، په هغه باندي قربانی واجب ده. (٥)

(١) (لسان العرب باب الضاد: ٢٩/٨، تاج العروس، فصل الضاد من باب الواو: ٢١٧/١٠، شرح الکرمانی: ١٢٠/٢٠، فتح الباری: ٣/١٣، نیل الأوطار باب الحث علی الأضحية: ١١٦/٥، شرح الزرقانی کتاب الضحایا باب ما ینهی عنه من الضحایا: ٧٠/٣، المجموع شرح المهدب، کتاب الأضحية: ٣٨٢/٨، الذخيرة فی فروع المالکية، کتاب الأضحية: ٤٢٣/٣)

(٢) (تنوير الأبصار کتاب الأضحية: ٢١٩/٥، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب الأول: ٢٩١/٥)

(٣) (عمدة القاری: ٢١٤/٢١، إرشاد الساری: ٣٠٠/١٢)

(٤) (فتح الباری: ٣/١٣)

(٥) (رد المحتار کتاب الأضحية: ٢١٩/٥، البحر الرائق کتاب الأضحية: ٣١٨/٨، بدائع الصنائع، کتاب التضحية فصل فی شرائط الوجوب: ٢٨١/٦، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب الأول: ٢٩٢/٥، خلاصة الفتاوی کتاب الأضحية الفصل الثاني نصاب الأضاحي: ٣٠٩/٤، امجد اکیدمی عمدة القاری: ١١٥/٢١)

همداشان داحنافو په نزد د قرباني په شرائطو كښې د صاحب نصاب كس مسلمانيدل،
مقيم كيدل او آزادي هم دي. (١)

او دمفتي به قول مطابق د احنافو په نزد د بچي د طرفه په والد باندي قرباني واجب نه ده (٢)
د امام مالك رحمه الله عليه ديوروايت مطابق هم قرباني واجب ده (٣)

دشوافعو او حنابله مذهب: دامام شافعي رحمه الله عليه او امام احمد رحمه الله عليه او حنفيه
كښې دصاحبينو په نزد قرباني سنت مؤكده ده. (٤) د امام مالك رحمه الله عليه دويم قول هم
ددي مطابق دي. (٥)

دائمه ثلاثه دلائل: دا حضرات ددي لاندې ذكر شو، احاديثو نه استدلال كوي:

ائمه ثلاثه يو خور د ام سلمه رضی الله عنها د روايت نه استدلال كوي:

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا دَخَلَتِ الْعَشْمُ، وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُفْتَحَ، فَلَا يَسْ مِنْ
شَعْرَةٍ وَبَشْرَةٍ شَيْئًا» (٦)

نبي كريم ﷺ اوفرمائيل: چې كله د (ذوالحجې) مياشت شروع شي او تاسو كښې د چا
دقرباني كولو اراده وي نو هغه دي خپل وينسته اونوكونه نه څه نه پريكوي.

دي حديث پاك كښې يې قرباني معلق بالاراده كړې ده. حالانكه واجب معلق بالاراده نه وي،
معلومه شوه چې قرباني سنت ده. (٧)

(١) (البحر الرائق كتاب الأضحية: ٣١٨/٨، رد المحتار كتاب الأضحية: ٢١٩/٥، فتح القدير كتاب الأضحية:
٥١٩/٩ بدائع الصنائع، كتاب التضحية فصل في شرائط الوجوب: ٢٨١/٦، الفتاوى العالمكبريه، كتاب الأضحية
الباب الأول: ٢٩٢/٥)

(٢) (البحر الرائق كتاب الأضحية: ٣١٨/٨، رد المحتار كتاب الأضحية: ٢٢٢/٥، فتاوى قاضي خان كتاب الأضحية
فصل في صفة الأضحية: ٣٤٥/٣)

(٣) (المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الضحايا، الباب الثالث في ذكر من يلزمه ان يضحي عنه: ١٩١/٤،
الاخيرة في فروع المالكية، كتاب الأضحية: ٤٢٣/٣، مواهب الجليل، كتاب الضحايا والعقيقة: ٢٢٨/٢)

(٤) (كتاب الأم كتاب الضحايا: ٤٥٣/٥، المجموع شرح المذهب، باب الأضحية: ٣٨٣/٨، البيان في مذهب الإمام
الشافعي، كتاب الحج، باب الأضحية: ٤٣٤/٤، الحاوي الكبير في فقه المذهب الإمام الشافعي كتاب الضحايا:
٤١/١٥، شرح مختصر الطحاوي، كتاب الأضحية: ٣٠٥/٧، نيل الأوطار باب ما احتج به في عدم وجوبها بتضحية
رسول الله ﷺ عن أمته: ١١٧/٥، المغني لابن قدامة كتاب الأضاحي: ٣٤٥/٩، شرح ابن بطال: ٦/٦ فتح
الباري: ٣/١٣، عمدة القاري: ٢١٥/٢١)

(٥) (حاشية الدسوقي، درس باب في الضحايا: ٣٨٥/٢، بداية المجتهد، كتاب الضحايا الباب الأول في حكم
الضحايا: ٧٠/٤)

(٦) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الأضاحي/باب نهى في من دخل عليه عشر ذى الحجة وهو يريد التضحية أن
يأخذ من شعره، أو أظفاره شيئاً رقم الحديث: ٥١١٧)

(٧) (المغني لابن قدامة كتاب الأضاحي: ٣٤٥/٩، أحكام القرآن لابن عربي سورة الكوثر: ٢، ٤٦٠/٤، الحاوي الكبير
كتاب الضحايا: ٧١/١٥، شرح ابن بطال: ٧/٦)

د احنافو د طرفه جواب: د احنافو د طرفه ددې دلیل جواب دادې چې ددې حدیث نه داشان استدلال کول صحیح نه دی. ځکه چې د ارادې اطلاق عدم وجوب لره مستلزم نه دې، د واجب امر د ادا کولو اراده هم کولې شی. لکه څنگه چې د حج متعلق دی.

نبی کریم ﷺ او فرمائیل: من اراد الحج فلیعجل (۱) کوم کس چې د حج کولو اراده او کړی نو هغه لره پکار دی چې چلې او کړی.

دلته د لفظ ارادې نه عدم وجوب مراد نه دې، داشان من اراد ان یضی کنسې هم مراد دادې چې کوم کس چې د قربانۍ اراده او کړی، که په ده باندې هغه واجب وی او که نه، نو هغه دې ویسته اونو کونه د ذوالحجې په ابتدائی ورځو نه پریکوی. داراد لفظ د عموم دپاره استعمالیږی. چې په دې کنسې واجب او غیر واجب دواړه راشی.

دویم دلیل: د ائمه ثلاثه دویم دلیل د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما روایت دې. نبی اکرم ﷺ فرمائی

"ثَلَاثٌ مِنْ عَلَقٍ فَرَائِضٌ وَهُنَّ لَكُمْ تَطَوُّعٌ: اللَّحْمُ، وَالْوَتْرُ، وَرَكْعَتَا الْفَجْرِ" (۲)

ما باندې درې څیزونه فرض دی، او ستاسو دپاره نفل دی. قربانۍ، وتر او د سحر دوه رکعت.

د احنافو له طرفه جواب: احناف ددې دلیل جواب داورکوی چې دا حدیث ضعیف دې. اود قابل حجت نه دې. (۳) ددې حدیث مبارک په سند کنسې یحیی بن ابی حیه ابو جناب الکلبی دې کوم چې حضرات محدثینو ضعیف گرځولې دې. (۴)

او علی سبیل التسلیم دامام صاحب رحمة الله علیه د طرفه دا جواب دې: ددې حدیث مطلب خو دادې چې دا درې څیزونه مالره فرض دی، اوستاسو دپاره تطوع دی، یعنی فرض نه دی، چنانچه ددې نه د امت په حق کنسې د فرضیت نفی کیږی، وجوب نه، او د واجب په مینځ کنسې فرض واضح دې. (۵)

(۱) مشکوٰۃ المصابیح کتاب المناسک الفصل الثانی رقم الحدیث: ۲۵۲۳. الجوهر النقی علی هامش السنن الکبری للبیهقی. کتاب الضحایا. باب الاضحیة: ۲۶۳/۹

(۲) (سنن الدارقطنی کتاب الوتر / باب صفة الوتر وأنه ليس بفرض، وأنه يُوترُ على التبعير: رقم الحدیث: ۱۶۱۵. المغنی لابن قدامة کتاب الأضحایا: ۳۴۵/۹. الحاوی الکبیر کتاب الضحایا: ۷۲/۱۵ البیان فی مذهب الإمام الشافعی. کتاب الحج. باب الاضحیة: ۴۳۵/۴)

(۳) (فتح الباری: ۴/۱۳. نیل الاوطار باب ما احتج به فی عدم وجوبها بتضحیة رسول الله ﷺ عن امته: ۱۱۸/۵. الجوهر النقی علی هامش السنن الکبری للبیهقی. کتاب الضحایا. باب الاضحیة: ۲۶۴/۹)

(۴) (الطبقات الکبری لابن سعد: ۳۶۹/۶. التاريخ للبخاری رقم الترجمة: ۲۸۵۴. ۲۶۸/۸. الجرح والتعديل رقم الحدیث: ۵۸۷. ۱۷۱/۹. کتاب المجروحین لابن حبان رقم الترجمة: ۱۱۹۲. ۴۶۲/۲. المغنی د فی الضعفاء رقم الحدیث: ۶۹۵۵. ۵۱۳/۲. میزان الاعتدال رقم الحدیث: ۹۴۹۱. ۳۷۱/۴. تقرب التهذیب رقم الترجمة: ۷۵۶۴. ۳۰۱/۲. تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۶۸۱۷. ۲۸۶/۳۱)

(۵) (فتح القدير کتاب الاضحیة: ۵۲۲/۹. بدائع الصنائع. کتاب التضحیة. فصل فی شرائط الوجوب: ۲۸۰/۶)

دریم دلیل: ددی حضرات دریم دلیل دا روایت دی چې په هغې کښې ابوسریحه الغفاری
رحمة الله علیه فرمائی:

أَذْرَكْتُ أَبَاهُنَّيْ أَوْ رَأَيْتُ أَبَاهُنَّيْ وَصَمَّرَ رَهِوْنَ اللهُ عَنْهُمَا كَأَنَّا لَا يَسْجِيَانِ بِي بَعْضِ حَدِيثِهِمْ كَرَاهِيَةً أَنْ يُقْتَدَى بِهِمَا. (۱)
ما حضرت ابوبکر صدیق ؓ او حضرت عمر فاروق ؓ اولیدل چې دواړو حضراتو به کله کله
قربانی نه کوله، ددی ویرې نه چې هسې نه خلق ددوی اقتداء شروع نه کړی.

د احنافو د طرفه جواب: ددی جواب دادې چې قربانی په موسر (صاحب نصاب) باندې واجب
وی اودا دواړه حضرات موسر (صاحب نصاب) نه وو. ځکه چې دواړو حضراتو به دبیت
المال نه بقدر کفاف وظیفه اخستله، بقدر یسار نه.

نو دې حضراتو به کله کله قربانی پرینودله. چې هسې نه خلق دا اونه گنړی چې په حالت
اعسار کښې هم قربانی واجب ده. (۲)

د احنافو دلائل:

اول دلیل: د احنافو رومبې دلیل د قرآن کریم آیت دی: [فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنصِرْ] (۳)

د انصِرْ معنی حضرات مفسرینو د أضحية کولو کړې ده. (۴) او انصِرْ امر دی او امر د وجوب دپاره
رازی. (۵)

او دا خطاب او امر اگر چې نبی کریم ﷺ ته دې چې قربانی اوکړه، لیکن څه چې په نبی اکرم
ﷺ باندې لاز وی هغه په امت باندې هم لازم وی. مگردادې امر د نبی کریم ﷺ سره
دمخصوص کیدو څه دلیل قائم شی. (۶)

اعتراض: لیکن که اعتراض وی چې د نهر معنی مفسرینو حضراتو وضع الید عند التحری المصلا
او ددی نه علاوه نورې هم مختلفې معنی کړې دی. (۷)

جواب: نو ددی جواب دادې چې نهر، أضحية معنی اخستل حقیقت دی، او ددی نه علاوه
معانی مجازی دی، لهذا مجازی معنی مراد اخستلو په مقابله کښې حقیقی معنی مراد

(۱) السنن الکبری للبیهقی کتاب الضحایا / باب الأضحية سنة نعب لزومها وتكررة تركها رقم الحديث: ۱۹۰۳۴.
۴۴۴/۹، الأحكام القرآن لابن عربی سورة الكوثر: ۲، ۴۶۱/۴، الحاوی الکبیر کتاب الضحایا: ۷۲/۱۵، المجموع

شرح المذهب، باب الأضحية: ۳۸۳/۸

(۲) (بدائع الصنائع، کتاب التضحية فصل فی شرائط الوجوب: ۲۸۰/۶، فتح القدير كتاب الأضحية: ۵۲۲/۹)

(۳) (سورة الكوثر: ۲)

(۴) (تفسیر روح المعانی سورة الكوثر: ۲، ۶۶۳/۳، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة الكوثر: ۲، ۱۵۶/۲۰)

التفسير الكبير سورة الكوثر: ۲، ۱۲۱/۳۲، أحكام القرآن لابن عربی سورة الكوثر: ۲، ۴۶۰/۴

(۵) (كشف الأسرار عن أصول فخر الإسلام للبهزوي باب موجب الأمر وحكمه: ۱۶۸/۱، عباس احمد الباز)

(۶) (شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا باب حكم الأضحية: ۳۰۷/۷)

(۷) (أحكام القرآن للجصاص سورة الكوثر: ۲، ۶۴۴/۳، التفسير الكبير سورة الكوثر: ۲، ۱۲۱/۳۲، الجامع لأحكام

القرآن للقرطبي سورة الكوثر: ۲، ۱۵۷/۲۰

اخستل اولی دی (۱)

دویم دلیل: د احنافو حضراتو دویم دلیل د حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ روایت دی:
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ كَانَ لَهُ سَعَةٌ، وَلَمْ يُفِضْ، فَلَا يَكْفُرُ بِنُصَلَاتِنَا» (۲)
 دکوم کس چې د قربانی وس وی او هغه قربانی اونه کره نو هغه دی زمونږ عیدگاه ته دی
 نزدی هم نه راځی.

امام حاکم رحمه الله علیه دا روایت کړې نقل دی او ورته ئې صحیح وئیلی دی (۳)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه ددې روایت د سند باره کښې فرمائی: ورجاله ثقات (۴)
 دې حدیث مبارک کښې د هغه کس دپاره وعید بیان شوی دی چې د استطاعت باوجود
 قربانی اونه کړی. چې هغه دی زمونږ عیدگاه ته نه راځی، او وعید په ترک د واجب باندي
 وی (۵)

دریم دلیل: د احنافو دریم دلیل دادې چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د حجة الوداع په موقع او فرمائیل: «يَا
 أَيُّهَا النَّاسُ، عَلَى كُلِّ أَحَدٍ يَتَّبِعُنِي فِي كُلِّ حَامٍ أُضْحِيَةٌ وَهَتِيرَةٌ» (۶)
 ای خلقوا په هر کور هر کال قربانی او عتیره واجب ده

په دې وجه چې د علی لفظ د وجوب تقاضا کوی. بیا هتیره خو منسوخ شوه لکه څنگه چې
 ما قبل کتاب العقیقة باب العتیره کښې ددې تفصیل تیر شوی دی.

لیکن داضحیة په نسخ باندي هیڅ دلیل نشته دی (۷)

خلورم دلیل: د حضرات احنافو خلورم دلیل دادې چې نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی:

«مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ، فَلْيَعِدْ مَكَانَهَا أُخْرَى، وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ، فَلْيَذْبَحْ» (۸)

چا چې داختر مونږ نه وړاندي ځناور ذبح کړو نو هغه دهغې په ځانې دې بل ځناور قربانی
 کړی، او چا چې ذبح نه کړو نو هغه دې ذبح کړی.

چنانچه دې حدیث پاک کښې للیعد او للیذبح دواړه په وجوب باندي دلالت کوی (۹)

(۱) (شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا باب حکم الاضحیة: ۳۰۷/۷، بدائع الصنائع، کتاب التضحیة: ۲۷۷/۶)

(۲) (سنن ابن ماجه ابواب الأضاحی/تباب الأضاحی، وأجبت من أم لا رقم الحدیث: ۳۱۲۳، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا باب حکم الاضحیة: ۳۱۰/۷)

(۳) (المستدرک للإمام العاکم کتاب الأضاحی رقم الحدیث: ۷۵۶۵، ۲۵۸/۴)

(۴) (فتح الباری: ۴/۱۳، إرشاد الساری: ۳۰۰/۱۲)

(۵) (بدائع الصنائع، کتاب التضحیة: ۲۷۹/۶، فتح القدير کتاب الاضحیة: ۵۲۱/۹)

(۶) (سنن الترمذی، کتاب الأضاحی من رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَابُ الأضحیة فی کل عام: رقم الحدیث: ۱۵۱۸)

(۷) (شرح مختصر الطحاوی، کتاب الاضحیة: ۳۱۲/۷، بدائع الصنائع، کتاب الضحایا حکم الاضحیة: ۲۷۹/۶)

(۸) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب الأضاحی/تباب من ذبح قبل الصلاة أخذ رقم الحدیث: ۵۵۶۲)

(۹) (شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا باب حکم الاضحیة: ۳۱۲/۷، بدائع الصنائع، کتاب التضحیة فصل فی شرائط الوجوب: ۲۸۰/۶)

قوله: وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: «هِيَ سُنَّةٌ وَمَعْرُوفٌ»

حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما فرمائی چې قربانی سنت او معروف ده.

قوله: مَعْرُوفٌ: علامه عینی رحمة الله عليه د معروف تعریف کنسی فرمائی چې معروف کنسی هغه ټول کارونه شامل دی کوم چې د الله تعالی د اطاعت او رضا دپاره کیږي. د اشان د خلقو سره احسان کول، اودغه شان هر هغه کار کوم چې شریعت خوبنوی، چنانچه د ټول کارونه معروف و مشهور دی، دا خلق اجنبی نه گنري. (۱)

د تعلق تخریج: د حضرت عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہما تعلق لره حضرت حماد بن سلمه موصولا نقل کړې دي. (۲)

قوله: «إِنَّ أَوَّلَ مَا نَهَدْنَا بِهِ فِي يَوْمِنَا»

د باب رومیې حدیث په کتاب العیدین / بَابُ سُنَّةِ الْعِيدَيْنِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ (الحدیث: ۱۵۱) کنسی تیر شوي دي. (۳)

قوله: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ، فَلَأَمَّا هُوَ نَحْمٌ»

یعنی چا چې دا اختر دمونځ نه وړاندې ځناور ذبح کړو نو دا عبادت نه دي. لهذایه دي کنسی ثواب نشته دي. بلکه صرف غوښه ده چې ددی نه به دده کور والا فائده پورته کړي. (۴)

د اختر دمونځ وړاندې د قربانی تفصیل به انشاء الله په بَابُ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَعَادَ كُنْسِي رَاشِي. (۵)

قوله: إِنَّ عِنْدِي جَذَعَةَ

د فقهاء کرامو په نزد گډو او چیلو کنسی جذعه هغې ته وائی چې د شپږو میاشتو وی. (۶)

دې روایت کنسی صرف د جذعه ذکر دي. وړاندې «بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَيِّ بُرْدَةٍ:

«ضَعَّ بِالْجَذَعِ» کنسی د مِنَ التَّعَرُّذِ ذکر راغلي دي. (۷)

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۲۱۴)

(۲) (فتح الباری: ۴/۱۳، تعلق التعلق: ۳/۵)

(۳) (الجامع الصحیح للبغاری کتاب العیدین / بَابُ سُنَّةِ الْعِيدَيْنِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ (رقم الحدیث: ۱۵۱)

(۴) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۲۱، عمدة القاری: ۲۱/۲۱۵، أرشاد الساری: ۱۲/۳۰۱)

(۵) (کشف الباری کتاب الأضاحی / بَابُ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَعَادَ)

(۶) (رد المحتار کتاب الأضاحی: ۵/۲۲۶، البحر الرائق کتاب الأضاحی: ۸/۳۲۵، بدائع الصنائع، کتاب التضحية

فصل فی محل إقامة الواجب: ۶/۳۰۱، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضاحی الباب الخامس فی بیان محل إقامة

الصلو: ۵/۲۹۷)

(۷) (کشف کتاب الأضاحی / بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَيِّ بُرْدَةٍ: «ضَعَّ بِالْجَذَعِ مِنَ التَّعَرُّذِ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَنْ

أَخَذَ بَعْدِي»)

او معز چیلی ته وائی (١) یعنی د شپږو میاشتو چیلی.

څکه چې هډمه ضامن یعنی د شپږو میاشتو دگډ قربانی ټولو دپاره جائز ده. لیکن د کال نه د کم عمر چیلی قربانی جائز نه ده. (٢)

دا دهغه صحابی خصوصیت وو چې نبی کریم ﷺ په هغه موقع هغه دپاره د شپږو میاشتو دچیلی قربانی جائز او گرځوله. (٣)

ځناورو کنبې د څومره عمر ځناور قربانی جائز ده. دې باره کنبې به تفصیل انشاء الله بَابُ

قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي بُرْدَةَ: «ضَحَّ بِالْجَذَعِ كَنْبِي رَاخِي»

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې (٤)

قوله: قَالَ مُطَرِّفٌ: عَنِ عَامِرِ

د مطرف روایت امام بخاری رحمة الله عليه په كِتَابِ الْأَضَاحِي/بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

لِأَبِي بُرْدَةَ: «ضَحَّ بِالْجَذَعِ مِنَ النَّعْرِ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ» کنبې موصولا ذکر کړې دې (٥)

ددویم دترجمة الباب سره مناسبت: د دویم حدیث دترجمة الباب سره مناسبت په دې اعتبار

سره دې چې په هغه حدیث کنبې د اضحیه د شروطو نه یو ذبحها بعد الصلاة (د اختر مونیځ

نه پس د قربانی) ذکر دې. (٦)

٢=بَابُ قِسْمَةِ الْإِمَامِ الْأَضَاحِيِّ بَيْنَ النَّاسِ

حدیث نمبر ٥٢٢٧

٥٥٢٤ - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ قُضَّالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنِ يَحْيَى، عَنِ بَعْجَةَ الْجُهَنِيِّ، عَنِ عَقِبَةَ بْنِ عَامِرِ الْجُهَنِيِّ، قَالَ: قَسَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَصْحَابِهِ ضَحَايَا، فَصَارَتْ لِعَقِبَةَ جَذَعَةٌ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، صَارَتْ لِي جَذَعَةٌ؟ قَالَ: «ضَحَّ بِهَا»

ترجمه: حضرت عقبه بن عامر ؓ نه روایت دې فرمائی چې نبی کریم ﷺ دصحابه گرامو په

مینځ کنبې دقربانی ځناور تقسیم کړل. د عقبه بن عامر په حصه کنبې د شپږو میاشتو یو

چیلې راغلو. ما عرض او کړو چې ای دالله رسوله ﷺ ازما په حصه کنبې د شپږو میاشتو

چیلې راغلي دي. نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې دا قربانی کړه.

(١) (لسان العرب باب الميم: ١٤٠/١٣)

(٢) (البحر الرائق كتاب الأضحية: ٣٢٥/٨. بدائع الصنائع. كتاب التضحية فصل في محل إقامة الواجب: ٢٩٩/٦. رد

المحتار كتاب الأضحية: ٢٢٦/٥. الفتاوى العالمكبريه. كتاب الأضحية الباب الخامس في بيان محل إقامة الواجب: ٢٩٧/٥)

(٣) (شرح الكرماني: ١٢١/٢٠. عمدة القارى: ٢١٥/٢١)

(٤) (عمدة القارى: ٢١٥/٢١)

(٥) (كشْفُ البَارِي كِتَابُ الْأَضَاحِي/بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي بُرْدَةَ: «ضَحَّ بِالْجَذَعِ...»)

(٦) (عمدة القارى: ٢١٦/٢١)

تراجم رجال:

قوله: مُعَاذُ بَرِّ بْنِ فَصَالَةَ: دا راوی ابو زید معاذ بن فضاله البصری رحمة الله عليه دي. ددویحالات په كِتَابُ الْوُضُوءِ / بَابُ النَّهْيِ عَنِ الْاِسْتِجَابَةِ بِالْيَمِينِ كنبی تیر شوی دی. (١)قوله: هَيْشَامُ: دا راوی هشام بن ابی عبد الله سنبر بصری دستورائی رحمة الله عليه دي. ددوی

حالات په كتاب الايمان كنبی تیر شوی دی. (٢)

قوله: يَحْيَى: دا راوی امام يحيى بن ابی كثير الطائى يمامى رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په

كتاب العلم كنبی تیر شوی دی. (٣)

قوله: بَعْجَةَ: دا راوی بعجة (دباء په فتحې، د عين په سکون سره)، بن عبد الله بن بدر الحمصی

رحمة الله عليه دي. (٤)

قوله: اساتذة: دي دخپل والد عبد الله بن بدر الجهنى ؓ نه، داشان د حضرت عقبه بن عام

الجهنى او د حضرت ابو هريره ؓ نه زوايت كوى. (٥)

قوله: تلامذة: ددوی نه روايت كوونكى اسامه بن زيد الليثى رحمة الله عليه، ابو حازم سلمه

بن دينار المدينى رحمة الله عليه، او ددوی خوي عبد الله بن بعجة رحمة الله عليه او معاويه

بن بعجة رحمة الله عليه، داشان يحيى بن ابی كثير رحمة الله عليه او يزيد بن ابی حبيب رحمة

الله عليه وغيره حضرات دي. (٦)

د حضرت محدثينو ددوی باره كنبی وائي:

امام نسائي رحمة الله دوی ته ثقه وئیلی دی. (٧)

همداشان علامه ذهبی رحمة الله عليه هم ورته ثقه وئیلی دی. (٨) صحیح بخاری كنبی د دوی

صرف دا يو حديث دي. (٩)

(١) (كشف الباری كتاب الوضوء / باب النهي عن الاستنجاء باليمين رقم الحديث: ١٥٣)

(٢) (كشف الباری: ٤٥٦/٢)

(٣) (كشف الباری: ٢٦٧/٤)

(٤) (الإصابة في تمييز الصحابة رقم الترجمة: ٨٢٤ / ١٨٢/١، التاريخ الكبير للبخاري رقم الترجمة: ٢٠١٠،

١٤٩/٢، كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ٣٤٤، ٤٩/٢، الكاشف رقم الترجمة: ٦٢٥ / ١١٢/١، تهذيب

التهذيب رقم الترجمة: ٤٧٣/٨٧٧، ١، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٧٣٧، ١٩٠/، شرح الكرماني: ١٢٢/٢٠)

(٥) (التاريخ الكبير للبخاري رقم الترجمة: ٢٠١٠، ١٤٩/٢، الكاشف: ١١٢/١، تهذيب التهذيب، رقم الترجمة: ٨٧٧،

٤٧٣/١، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٧٣٧، ٤ / ١٩٠)

(٦) (التاريخ الكبير للبخاري رقم الترجمة: ١٤٩/٢، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٤٧٣/١، تهذيب التهذيب، رقم

الترجمة: ١٩١/١)

(٧) (الإصابة في تمييز الصحابة رقم الترجمة: ٨٢٤ / ١٨٢/١، تهذيب الكمال: ١٩١/١، تهذيب التهذيب: ٤٧٣/١)

(٨) (الكاشف: ١١٢/١)

(٩) (عمدة القاري: ٢١٧/٢١)

تاریخ وفات: سلمه (۱۰۰) هجری کنبی وفات شوې دې. (۱)

عقبة: دا راوی عقبة بن عامر الجهنی ؓ دې، ددوی حالات په کتاب الصلاة/باب من صلی فی فروع
خریرتم نزعہ کنبی تیر شوی دی (۲)

تشریح: د باب حدیث په کتاب الوكالة/باب وكالة الشریک الشریک فی القسمة وغیرها کنبی تیر شوې
دې. (۳)

د ترجمة الباب مقصد: امام بخاری رحمه الله عليه داباب قائم کړې دې او دقربانی اهمیت
طرف ته ئې اشاره کړې ده چې نبی کریم ﷺ په هغه موقع دقربانی ځناورولره په صحابه
گرامو باندې تقسیمول، د هغې د اهمیت ظاهرولو دپاره وو. (۴)
او نبی کریم ﷺ چې په صحابه گرامو کنبی د قربانی ځناور تقسیم کړل، هغه به ئې د مالدارو
د مال له نه ورکړی وی، او فقاو ته د مال صدقه نه. (۵)

قوله: قَسَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَصْحَابِهِ ضَحَايَا

څلورو بابونو نه پس دا حدیث راراوان دې. او په هغې کنبی دی چې نبی کریم ﷺ حضرت
عقبة بن عامر ؓ ته چیلی ورکړې، چې دا په صحابه گرامو کنبی تقسیم کړه، هغوی تقسیم
کړې، او په آخر کنبی هغوی دپاره یوه جذعه پاتې شوه. نو نبی کریم ﷺ هغوی ته د جذعه د
قربانی اجازت ورکړو. (۶) د جذعه د قربانی متعلق به تفصیل مخکښې راشی انشاء الله.
قوله: صَارَتْ لِي جَذَعَةٌ؟ قَالَ: «ضَخِرَ بِهَا»

دا حضرت عقبة دپاره اجازت وو چې د هغوی دپاره یوه جذعه قربانی جائز او گرزوله. لکه
څنگه چې نبی کریم ﷺ حدیث البراء ؓ کنبی حضرت ابو بیره ؓ د پاره اجازت ورکړې وو. (۷)
او په سنن بیهقی کنبی دا اضافه ده: ضَخِرَ بِهَا أَنْتَ وَلَا أَرِخَصُهُ لِأَحَدٍ فِيهَا بَعْدُ (۸) یعنی نبی کریم ﷺ
حضرت عقبة بن عامر ؓ ته او فرمائیل چې ته درې (کال دکم عمر) چیلی قربانی او کړه،
لیکن دې نه پس نورو دپاره (د کال نه دکم د عمر په چیلی) د قربانی اجازت نشته دې.
د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۹)

(۱) کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۳۴۴، ۴۹/۲، الإصابة فی تمييز الصحابة: ۱۸۲/۱، تهذيب التهذيب: ۴۷۳/۱

(۲) (کشف الباری کتاب الصلاة/باب من صلی فی فروع خریرتم نزعہ رقم الحدیث-۳۷۵)

(۳) (کشف الباری کتاب الوكالة/باب وكالة الشریک الشریک فی القسمة وغیرها رقم الحدیث: ۲۳۰۰)

(۴) (شرح ابن بطلال: ۸/۶، فتح الباری: ۷/۱۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۱۶)

(۵) (شرح ابن بطلال: ۸/۶، عمدة القاری: ۲۱/۲۱۶)

(۶) (فتح الباری: ۷/۱۰، إرشاد الساری: ۱۲/۳۰۲)

(۷) (شرح الکرمانی: ۱۲۲/۲۰، الکونثر الجاری: ۱۸۲/۹)

(۸) السنن الکبری للام لبیهقی: کتاب الضحایا باب لا یجزی الجذع إلا من الضان وخذنا: ۲۷۰/۹

(۹) (عمدة القاری: ۲۱/۲۱۶)

۳= بَابُ الْأَضْحِيَّةِ لِلْمَسَافِرِ وَالنِّسَاءِ

حدیث نمبر: ۵۲۲۸

۵۵۳۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا سَفِيَانُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا، وَحَاضَتْ بِعَرَفٍ، قَبْلَ أَنْ تَدْخُلَ مَكَّةَ، وَهِيَ تَبْكِي، فَقَالَ: «مَا لَكَ أَنْفَسْتِ؟» قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: «إِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ، فَأَقْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ» فَلَمَّا كُنَّا بِمِنَى، أَتَيْتُ بِالْحَمِيرِ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالُوا: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَزْوَاجِهِ بِالْبَقْرِ

ترجمہ: حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا نے روایت دی: جی حضرت نبی کریم ﷺ ددوی طرفتہ راغلو، او (حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا) تہ مکہ تہ د رسیدو نہ ورا ندی پہ مقام سرف باندي حیض شروع شو. او هغی ژړل. نو نبی کریم ﷺ تری تپوس او کړو چې ولی ژاړې؟ آیا ستا حیض راغلو؟ حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا او فرمائیل چې او نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې دا هغه خیز دی چې اللہ تعالیٰ د آدم علیه السلام د لونړو په قسمت کسې لیکلې دی. په دې وجه څه چې حاجیان کوی نو تہ هم هغه شان کوه. خو صرف د خانه کعبې طواف به نه کوي. حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا فرمائی چې کله مونږ په منی کسې وو، نو ماته د غوا غوښه پیش کړې شوه، ما تپوس او کړو چې دا څه دی؟ نو خلقو او وئیل چې نبی کریم ﷺ دخپلو بیبیانو د طرفه د غوا قربانی کړې ده.

تراجم رجال:

قوله: مُسَدَّدٌ: دا راوی مسدد بن مسرهد اسدی رحمة الله عليه دي. ددوی تفصیلی حالات په

کِتَابُ الْإِيمَانِ كَسْبِي تِير شوى دى. (۱)

قوله: سَفِيَانُ: دا مشهور امام حدیث تبع تابعی ابو محمد سفیان بن عیینہ بن میمون

الکوفی رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په هَذِهِ الْوَسْمِ كَسْبِي تِير شوى دى. (۲)

قوله: عَبْدِ الرَّحْمَنِ: دا راوی عبدالرحمن بن القاسم بن محمد بن ابی بکر رحمة الله عليه دي.

ددوی حالات په كِتَابُ الْغُسْلِ / بَابُ: هَلْ يُدْخِلُ الْجُنْبُ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ كَسْبِي تِير شوى دى. (۳)

قوله: الْقَاسِمِ: دا راوی القاسم بن محمد بن ابی بکر رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابُ

الْغُسْلِ / بَابُ: هَلْ يُدْخِلُ الْجُنْبُ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ كَسْبِي تِير شوى دى. (۴)

قوله: عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: دا صدیقہ کائنات د نبی کریم ﷺ زوجه مطهره حضرت

(۱) (کشف الباری: ۲/۲)

(۲) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۳) (کشف الباری کتاب الغسل / باب: هل يدخل الجنب يده في الإناء رقم الحديث: ۲۶۳)

(۴) (کشف الباری کتاب الغسل / باب: هل يدخل الجنب يده في الإناء رقم الحديث: ۲۶۳)

عائشه صدیقه رضی الله عنها ده. ددوی حالات په بَدِّهِ الْوَسْمِيِّ کبني تیر شوی دی. (۱)

تشریح: د باب حدیث په کِتَابِ الْحَيْضُ / بَابُ الْأَمْرِ بِالنَّفْسَاءِ إِذَا نَفَسَتْ کبني تیر شوي دي. (۲)
د ترجمه الباب مقصد: حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې امام بخاری رحمة الله عليه
دې ترجمه الباب سره دهغه خلقو ترديد کړې دي کوم چې دا وائی چې په مسافرو او بنځو
باندې قرباني نشته. (۳)

علامه عینی رحمة الله عليه فرمائی: چې امام بخاری رحمة الله عليه ددې ترجمه الباب نه دا
مقصد بیانول دي چې آیا په مسافر او بنځه باندې قرباني لازم ده که نه؟ او چونکه د حدیث
نه ددې حکم معلومیږي، په دې وجه یې ترجمه الباب مبهم اوساتلو. (۴)

قوله: حَاضَتْ بِسَرَفٍ: سَرَفٌ د سین په فتحې او د راء په کسري سره، دمکي نه بهر (شپږ یا اووه)
یا نهه یا لس میله، مختلف اقوال دي، لري د یو مشهور ځانې نوم دي. (۵)
قوله: «مَا لَكَ أَنْفَيْتِ؟»

قوله: نَفَيْتِ: دنون په فتحې سره، د حیض په معنی دي. او که د نفاس په معنی کبني وی نو بیا
د نون په فتحې اوضمي دواړو سره لوستلې شی. (۶)
قوله: «إِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ»:

دا هغه څیز دي کوم چې الله تعالی د بنات آدم په قسمت کبني لیکلې دي. نبی کریم ﷺ عائشه
صدیقه رضی الله عنها ته تسلی ورکړه او دا یې اوفرمائیل چې دا څیز صرف په تانه دي
راغلې بلکه په ټولو بنات آدم باندې رازی. (۷)

او په دې سره امام بخاری رحمة الله عليه په هغه خلقو باندې رد کړې دي کوم چې دا وائی
چې د حیض ابتداء د بنی اسرائیلو نه شوي ده. (۸)

قوله: صَمَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَزْوَاجِهِ بِالْبَقَرِ:

نبی کریم ﷺ د خپلو بیبیانو له طرفه قرباني اوکړه.

حضرات محدثین فرمائی چې دا په دې خبره باندې محمول دی چې نبی کریم ﷺ اول د خپلو

(۱) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۲) (کشف الباری کتاب الحیض / باب الامر بالنفساء اذا نفسن رقم الحدیث: ۲۹۴)

(۳) (فتح الباری: ۸/۱۰)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱۷/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۸/۱۰ معجم البلدان باب سین والراء : ۲۱۲/۳، شرح الکرمانی: ۱۲۲/۲۰، عمدة

القاری: ۲۱۸/۲۱، الکوثر الجاری: ۱۸۳/۹)

(۶) (النهاية لابن أثير حرف النون: ۷۷۷/۲، فتح الباری: ۸/۱۰، إرشاد الساری: ۳۰۳/۱۲)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱)

بیبیانونه د قربانی اجازت واخستو، اوبیاین د هغوی د طرفه قربانی اوکړه. (۱)
 ځکه کله چې څوک د بل چا د طرفه قربانی کوی نو دهغه د طرفه اجازت ضروری دې. بغير د
 اجازت نه د بل چا د طرفه قربانی کول درست نه دی. (۲)

سوال: البته په دې به سوال دا کیږي چې هر کله نبی کریم ﷺ د ازواج مطهرات نه اجازت
 واخستو او د هغوی د طرفه یی قربانی اوکړه نو بیا کله چې غوښه حضرت عائشه صدیقه
 رضی الله عنها ته رارولې شوه نو هغې د دې باره کښې دا استفسار ولې اوکړو چې دا څه دی؟
 جواب: د دې جواب دادې چې حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها دهغه غوښې باره کښې
 استفسار ځکه کړې وو چې داهم د هغې د قربانی غوښه ده، کومه چې نبی کریم ﷺ د هغې د
 طرفه کړې ده، یا د بل چا د قربانی غوښه ده. (۳)

دسړی قربانی دهغه د کور والو د طرفه کافی ده که نه؟

دائمه ثلاثه مذهب: دائمه ثلاثه په نزد یوکه سړی قربانی اوکړه، نو هغه قربانی دهغه د طرفه
 او دهغه د کور والو د طرفه کافی ده. (۴)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې جمهور حضراتو د دې روایت نه استدلال کړې دې
 چې د سړی قربانی دهغه د طرفه او دهغه د کور والو د طرفه کافی ده. (۵)

داحنافو مذهب: د احنافو په نزد که دیو سړی کور والا، ښځه، اولاد صاحب نصاب دی یعنی
 هغوی سره دومره ذاتی مال شته دې چې د نصاب په قدر وی، نو داسې صورت کښې به په
 ښځه باندې به هم خانله قربان واجب وی. همداشان که په اولاد کښې د چاسره د نصاب په
 قدر مال وی نو په هغوی باندې قربانی واجب وی. (۶)

البته که په اولاد کښې څوک صاحب نصاب شته دې خو نابالغ دې، نو داسې صورت کښې
 نه په والد باندې واجب ده، هغه دې د صاحب نصاب نابالغه څوې د طرفه قربانی اوکړی،

(۱) (عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۲/۱۲)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱، المجموع شرح المذهب، باب الأضحیة: ۷/۸، روضة الطالبین کتاب الضحایا باب
 أهلیة الذابیح: ۴۷۰/۲، البیان فی مذہب الإمام الشافعی، کتاب الأضحیة: ۴۴۹/۴، فتاوی قاضی خان کتاب
 الأضحیة فصل فی صفة الأضحیة: ۳۴۵/۳)

(۳) (الکنز المتوازی، کتاب الحج باب ذبیح الرجل البقر عن نسائه من غیر امرهن: ۳۰۹/۸)

(۴) (روضه الطالبین کتاب الضحایا فصل فی صفتها: ۴۴۶/۲، الحاوی الکبیر کتاب الضحایا: ۷۵/۱۵، المجموع
 شرح المذهب، باب الأضحیة: ۳۸۴/۸، المدونة الکبری، کتاب الضحایا: ۷۰/۲، المنتقی شرح مؤطا امام مالک،
 کتاب الضحایا باب الشركة فی الضحایا: ۱۹۰/۴، شرح الزرقانی کتاب الضحایا باب الشركة فی الضحایا: ۷۸/۳،
 المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۷/۹)

(۵) (فتح الباری: ۸/۱۰)

(۶) (الدر المختار کتاب الأضحیة: ۳۱۳/۶، البحر الرائق کتاب الأضحیة: ۳۱۸/۸، فتح القدير کتاب الأضحیة:

اونه دې پلار د نابالغه خوي د مال نه د هغه د طرفه قربانی کوي. (۱)
 په غټ ځناور (اوبښ، غوا، ميخه) کښې څومره خلق شريکيدې شي؟
 د ائمه ثلاثه مذهب: د احنافو، شوافعو او حنابله په نزد اوبښ، غوا وغيره کښې اووه کسان
 شريکيدې شي. که هغه هدي وي او که اضحية وي، د اشان که هغه شريکان د يو خاندان خلق
 وي او که مختلف خلق وي. (۲)

دليل: يو ددې باب دا روايت دې چې نبی کریم ﷺ د خپلو ازواج مطهرات د طرفه غوا ذبح
 کړه. او دويم دليل د حضرت جابر ﷺ روايت دې:

«نَحْنُ نَأْمَرُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا هَامَ الْحُدَيْبِيَّةَ الْهَدْيَةَ عَنْ سَبْعَةٍ، وَالْبَقْرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ» (۳)
 مونږ د حديبيه په کال د نبی کریم ﷺ سره د اووه کسانو د طرفه اوبښ ذبح کړو او د اووه
 کسانو د طرفه مو غوا ذبح کړه.

چنانچه دې حديث پاک کښې د اووه کسانو د شرکت ذکر دې. او بل دا چې دا خلق د مختلفو
 قبيلو او کورونو خلق وو. ديو کور کسان نه وو. (۴)
 همد اشان د حضرت جابر ﷺ روايت دې:

«كُنَّا نَسْتَمِعُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعُدَيَّةِ، فَتَذَبُّمُ الْبَقْرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ نَشْتَرِكُ فِيهَا» (۵)
 چنانچه دا روايت په دې خبره باندې دليل دې چې د نفل قربانی نه علاوه فرض، واجب
 قربانی کښې اووه کسان شريکيدې شي، ځکه چې دم تمتع واجب دې. (۶)
 دامام مالک رحمه الله عليه مذهب:

د امام مالک رحمه الله عليه په نزد هدي او د اشان په اضحيه واجبه کښې اشتراك جائز نه دې.

(۱) الدر المختار كتاب الأضحية: ۳۱۶/۶، البحر الرائق كتاب الأضحية: ۳۱۹/۸، الفتاوى العالمكيري، كتاب
 الأضحية الباب الأول: ۲۹۳/۵، بدائع الصنائع، كتاب التضحية فصل واما شرائط الوجوب: ۱۹۸/۴
 (۲) (بدائع الصنائع، كتاب التضحية فصل في محل إقامة الواجب: ۳۰۱/۶، البحر الرائق كتاب الأضحية: ۳۱۹/۸،
 فتح القدير كتاب الأضحية: ۵۲۳/۹، روضة الطالبين كتاب الضحايا فصل في صفتها: ۴۶۷/۲، البيان في مذهب
 الإمام الشافعي، باب الأضحية: ۴۶۰/۴، الحاوي الكبير كتاب الضحايا حكم التضحية البعيد: ۱۲۲/۱۵، المغنى
 لابن قدامة كتاب الأضاحي: ۳۶۲/۹)

(۳) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الحج / باب جواز الاشتراك في الهدى وإجزاء البقرة منها عن سبعة
 (رقم الحديث: - ۳۱۸۵))

(۴) (بدائع الصنائع، كتاب التضحية فصل في محل إقامة الواجب: ۳۰۲/۶، البحر الرائق كتاب الأضحية: ۳۱۹/۸،
 فتح القدير كتاب الأضحية: ۵۲۳/۹، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحج باب الأضحية: ۴۶۱/۴،
 الحاوي الكبير كتاب الضحايا حكم تضحية البعيد: ۱۲۳/۱۵)

(۵) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الحج / باب جواز الاشتراك في الهدى وإجزاء البقرة وكل منها عن سبعة
 (رقم الحديث: - ۳۱۹۰))

(۶) (الحاوي الكبير كتاب الضحايا حكم تضحية البعيد: ۱۲۳/۱۵، المغنى لابن قدامة كتاب الأضاحي: ۳۶۲/۹)

البتہ کہ نفل اضحیہ دہ نو پہ دے کنبی اشتراک جائز دے۔ پہ دے شرط چے دیو کور کسان وی۔ یعنی د امام مالک رحمۃ اللہ علیہ پہ نزد غوا، اوبس وغیرہ کنبی پہ قربانی کنبی پہ داسی شان شرکت جائز دے چے هر یو شریک د خپلے حصے رقم ورکری۔ او هر یو دپارہ د غوبنی یوہ جدا حصہ وی۔ البتہ د مالکیہ پہ نزد کہ چا سرہ عوا وغیرہ دہ او داغوا دخپل کور والو د طرفہ قربانی کری، نو د اشان جائز دی، اگر کہ د کور والا کسان د اوؤ نہ زیات ولے وی۔ (۱)

کہ اوؤہ شریکانو کنبی د یو شریک نیت د قربت نہ وی نوبیا؟

د احنافو، شوافعو او حنابلہ پہ خپلو کنبی پہ دے خبرہ اختلاف دے، کہ پہ اوؤہ شریکانو کنبی د یونیت ہم پہ قربانی کنبی د قربت نہ وی، بلکه صرف د غوبنی وی نو دا قربانی بہ درست وی کہ نہ؟

د شوافعو او حنابلہ مذهب: د شوافعو او حنابلہ پہ نزد کہ پہ اوؤہ شریکان کنبی د خہ نیت د قربت نہ وی، بیا ہم د اقربانی درست دہ۔ (۲)

د احنافو مذهب: د احنافو پہ نزد کہ اوؤہ وارو شریکانو کنبی د یو شریک ہم نیت د قربت نہ وی بلکه صرف د غوبنی نیت یی وی نو د هغه پہ وجه بہ د ټولو قربانی درست نہ وی۔ (۳)

د مسافر دپارہ قربانی: پہ مسافر باندي د قربانی د وجوب بارہ کنبی د ائمہ ثلاثہ اختلاف دے۔ د شوافعو مذهب: د امام شافعی رحمۃ اللہ علیہ پہ نزد مسافر دپارہ ہم قربانی مسنون دہ۔ لکه څنگه چے د مقیم دپارہ مسنون دہ۔ (۴)

د مالکیہ مذهب: د مالکیہ پہ نزد ہم مسافر دپارہ اضحیہ مسنون دہ۔ (۵) البتہ د مالکیہ پہ نزد حاجی دپارہ اضحیہ سنت نہ دہ، بلکه د هغوی سنت هدی دہ۔ اگر چے هغه حاجی اهل منی څخه وی، بیا هم د هغه دپارہ هدی سنت دہ۔ (۶)

(۱) حاشیة الدسوقي، باب فی الضحایا: ۳۸۶/۲، مواهب الجلیل کتاب الضحایا: ۲۳۰/۲، شرح الزرقانی کتاب الضحایا باب الشركة فی الضحایا: ۸۷/۳، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الضحایا باب الشركة فی الضحایا: ۱۸۶/۴، فتح المالک بتیویب التمهید لابن عبدالبر کتاب الضحایا باب الشركة فی الضحایا: ۴۰/۷

(۲) (البيان فی مذ هب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الأضحية: ۴۶۰/۴، روضة الطالبین کتاب الضحایا فصل فی صفتها: ۴۶۷/۲، البيان فی مذ هب الإمام الشافعی، کتاب الأضحية: ۴۶۰/۴، الحاوی الکبیر کتاب الضحایا: ۱۲۲/۱۵، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۶۲/۹)

(۳) (الدر المختار کتاب الأضحية: ۲۲۹/۵، البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۲۵/۸، فتح القدير کتاب الأضحية: ۵۲۴/۹، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب الثامن: ۳۰۴/۵)

(۴) (المجموع شرح المذهب، باب الأضحية: ۳۸۳/۸، البيان فی مذ هب الإمام الشافعی، کتاب الحج، باب الأضحية: ۴۳۵/۴، الحاوی الکبیر فی فقه المذهب الإمام الشافعی کتاب الضحایا القول فی حکم الاضحية: ۱۷/۱۵، روضة الطالبین کتاب الضحایا: ۴۹۷/۲)

(۵) حاشیة الدسوقي، باب فی الضحایا: ۳۸۵/۲، المدونة الکبری، کتاب الضحایا: ۷۳/۲

(۶) حاشیة الدسوقي، باب فی الضحایا: ۳۸۵/۲، المدونة الکبری، کتاب الضحایا: ۷۳/۲، شرح ابن بطال: ۹/۶، الذخيرة کتاب الأضحية: ۴۲۳/۳

د احنافو مذهب: د احنافو په نزد په مسافر باندې قربانی واجب نه ده. (۱)
 ځکه چې د قربانی ادا کولو د څه داسې اسبابو سره خاص دی. چې هغه د مسافر دپاره
 مشکل دی لکه مخصوص ځناور چې دهغې قربانی جائز وی. وغیره.
 او د قربانی عمل داسې دې چې د زمانې په تیریدو سره فوت کیږي. لکه د جمعې مونځ، په
 خلاف د زکوٰة او صدقة الفطر چې د زمانې تیریدو سره نه فوت کیږي. (۲)
 مسئله: که یو کس د قربانی په ابتدائی ورځو کښې مسافر وو لیکن د قربانی په آخری ورځو
 کښې کورته واپس راغلو، لکه په دریمه ورځ، یا بل ښار کښې وو او هم هلته مقیم شو،
 (هلته یې د پنځلسو ورځو نه دزیاتو ورځو د اوسیدو نیت او کړو) او هغه صاحب نصاب دې
 نو په هغه به قربانی واجب وی. (۳)
 حاجی دپاره د قربانی حکم:

د احنافو په نزد که حاجی مسافر دې او هغه حج تمتع یا قران نه کوی نو په هغه قربانی
 واجب نه ده. البته که حج تمتع (احرام ترلو نه پس د عمرې نیت کول، او احرام لرې کول، بیا
 کله چې د حج زمانه راشی نو دوباره د حج نیت سره احرام تړل چې د حج تکمیل اوشی دې
 دپاره یې) نیت کړې دې، یا حج قران (هم یو احرام سره عمره او حج ادا کولو نیت) یې کړې
 دې نو دم د تمتع یا دم قران به واجب وی. (۴)
 البته قارن او متمتع نه دې خو مکې په رسیدو مقیم شو، او صاحب نصاب دې، نو اوس به
 په دې صورت کښې به حاجی قربانی واجب وی. (۵)
 د بنځود قربانی حکم: د احنافو په نزد کومو شرائطو سره چې په سرې بانډې قربانی
 واجبیږي، هم دغه شرائطو سره په بنځه باندې هم قربانی واجبیږي. (۶)
 البته دباقی ائمه په نزد قربانی دسرو دپاره سنت موکده ده، واجب نه ده، لکه څنگه چې
 ماقبل کښې تیر شوی دی، او بنځو دپاره دغه حضرات مستحب گړځوی. (۷)

(۱) (البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۱۸/۸، فتح القدیر کتاب الأضحية: ۵۲۱/۶، بدائع الصنائع، کتاب التضحية فصل
 فی شرائط الوجوب: ۲۸۲/۶، الدرالمختار، اضحية: ۲۲۲/۵، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب الأول:
 ۲۹۲/۵، عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱)

(۲) (البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۱۸/۸، فتح القدیر کتاب الأضحية: ۵۲۱/۹، بدائع الصنائع، کتاب التضحية:
 ۲۸۲/۶)

(۳) (الفتاوی العالمکیریه: ۲۹۲/۵)

(۴) (الدرمع الرد کتاب الحج باب القران باب التمتع: ۲۰۹/۲، ۲۱۳، مجمع الأنهر باب القران والتمتع: ۲۸۸/۱،
 الفتاوی التاتارخانیه، الفصل التاسع فی القارن: ۵۶۲/۲، الفتاوی العالمکیریه، کتاب الحج الباب السابع فی القران
 والتمتع: ۲۳۹/۱)

(۵) (رد المختار کتاب الحج، مطلب، فی رمی الجمره العقبة: ۵۱۵/۲، مجمع الأنهر باب القران والتمتع: ۵۱۶/۲)

(۶) (الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب الأول: ۲۹۲/۵)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱۸/۲۱)

د ترجمه الباب سره مناسبت: ترجمه الباب او حديث كنبی مناسبت نشته دي، ځكه چې ترجمه الباب د قرباني متعلق دي او حديث كنبی د دم تمتع ذكر دي. واضحيه (عامې قرباني ذكر نشته)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائي چې حديث كنبی كوم د ذبح بقره ذكر دي، هغه د اضحيه (قرباني) په طور وه، د هدي تمتع په طور نه وه. (١)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه دلته خو دا او فرمائيل ليكن كتاب الحج كنبی هغوي دي خبرې ته ترجيح ورکړې ده چې دا ذبح د هدي تمتع په طور وه. ځكه چې د ابو هريره په روايت كنبی دي چې دا هدي تمتع وه. چنانچه المستدرک للحاكم كنبی دي:

عن ابن هريرة رضي الله عنه، قال ذبح النبي ﷺ عن اعتمر من نسائه في حجة الوداع بقرة بينهن.

امام حاكم رحمة الله عليه د دي حديث باره كنبی فرمائي: هذا حديث صحيح على شرط الشيخين. (٢)
يعني نبي كريم ﷺ د حجة الوداع په موقع دهغه ازواج مطهرات د طرفه غوا ذبح كړه كومو چې عمره ادا كړې وه.

چنانچه حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائي: وتبين أنه هدي التمتع. (٣)
حضرت شيخ الحديث مولانا زكريا رحمة الله عليه فرمائي: چې دامام بخاري رحمة الله عليه يو عادت دا هم دي چې هغه د ظاهر د لفظ نه استدلال كوي. او چونكه حديث كنبی لفظ د ضحى و اردشوي دي، هغوي د دي نه په اضحيه باندي استدلال كړې دي. چنانچه هغوي ليكي:
أن من دأب المصنف الاستدلال بظاهر اللفظ وحديث الباب بلفظ ضحى يكفى الاستدلال المصنف. (٤)

٣= بَابُ مَا يُشْتَمَى مِنَ اللَّحْمِ يَوْمَ النَّحْرِ

حديث نمبر ٥٢٢٩

٥٥٣٩- حَدَّثَنَا صَدَقَةٌ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عَلِيَّةَ، عَنْ أَبِي بَرْزَةَ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص: ١٠٠] «يَوْمَ النَّحْرِ: «مَنْ كَانَ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيُعِدْ» فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ هَذَا يَوْمٌ يُشْتَمَى فِيهِ اللَّحْمُ - وَذَكَرَ جِرَانَهُ - وَعِنْدِي جَدْعَةٌ خَيْرٌ مِنْ شَاتِي لَحْمٍ؟ فَرَخَّصَ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَلَا أُدْرِي بَلَّغْتَ الرُّخْصَةَ مِنْ يَوَاةٍ أَمْ لَا، ثُمَّ انْكَفَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى كَبْشَيْنِ فَذَبَحَهُمَا، وَقَامَ النَّاسُ إِلَى غَنِيمَةٍ فَتَوَزَّعُوا، أَوْ قَالَ: فَتَجَزَّعُوا

ترجمه: حضرت انس رضي الله عنه نه روايت دي، چې نبي كريم ﷺ د قرباني په ورځ او فرمائيل چې چا د

(١) (فتح الباري: ٨/١٠)

(٢) (المستدرک للحاكم كتاب المناسك رقم الحديث: ١٧١٧، ١/٦٣٩)

(٣) (فتح الباري كتاب الحج/باب ذبح الرجل البقر عن نسائه من غير أمرهن: ٧٠٣/٤، دار الكتب، الكنز الكنزي

المتواري: ٢١٣/١٩)

(٤) (الكنز الكنزي المتواري: ٢١٣/١٩)

مونخ نه وړاندې قربانی ذبح کړه، هغه دې بل ځناور ذبح کړی، یو کس اودریدو او عرض یی اوکړو چې ای دالله رسوله ﷺ ادا خو هغه ورځ ده چې په دې ورځ د غوښې خوړلو خواهش وی، او د خپلو گواندیانو ذکر یی اوکړو، او وې وئیل چې ماسره یوه جذعه ده، چې په دغوښې د دوؤ چیلو بهترده، نبی کریم ﷺ هغه ته اجازت ورکړو، ماته معلومه نشوه چې نورو ته هم دا اجازت دې یا دا خاص دهغه کس دپاره وو.

بیا نبی کریم ﷺ دوه گوانو طرف ته متوجه شو، او هغه ئې ذبح کړل، او خلق دچیلو رمو طرفته متوجه شول، او هغه ئې دتقسیمولو نه پس ذبح کړې.
تواجم رجال:

قوله: صَدَقَ: دا راوی ابو الفضل مروزی رحمة الله عليه دې. ددوئ حالات په کِتَابِ الْعِلْمِ/بَابِ

الْعِلْمِ وَالْعِظَةِ بِاللَّيْلِ کښې تیر شوی دی. (۱)

ابن علیة: دا راوی اسماعیل بن ابراهیم اسدی بصری رحمة الله عليه دې، ددوئ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: أَيُّوبَ: دا راوی ابوبکر ایوب بن ابی تمیمه کيسان سختیانی بصری رحمة الله عليه دې.

ددوئ حالات په کِتَابِ الْإِيمَانِ کښې تیر شوی دی. (۳)

ابن سیرین: دا راوی مشهور تابعی عالم، امام، شیخ الاسلام ابوبکر محمد بن سیرین انصاری بصری رحمة الله عليه دې، ددوئ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: أَنْسَ: دا راوی مشهور و معروف صحابی او خادم رسول ﷺ حضرت انس بن مالک دې.

ددوئ مفصل حالات په کِتَابِ الْإِيمَانِ/بَابِ: مِنْ الْإِيمَانِ أَنْ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ کښې تیر شوی دی. (۵)

تشریح: دباب حدیث په کتاب العیدین باب الأکل یوم النحر کښې تیر شوې دې. (۶)

علامه ابن بطال رحمة الله عليه فرمائی چې دخلقو عادت دې چې هغوی د عید الاضحی په ورځ د غوښې د خوړلو خواهش کوی. او غوښې خوړلو نه خوندونه پورته کوی. په دې کښې هیڅ حرج نشته دې. اود حضرت عمر فاروق ﷺ دا ارشاد په دې صادق نه رازی، کوم چې هغوی حضرت جابر ﷺ ته فرمائیلې وو. او هغه دا چې حضرت جابر ﷺ فرمائی چې یوه وړح حضرت عمر فاروق ﷺ ماسره غوښه اولیده، نو وې فرمائیل چې ای جابر دا څه دی؟ ما

(۱) (کشف الباری: ۴/۳۸۸)

(۲) (کشف الباری: ۲/۱۲)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۶)

(۴) (کشف الباری: ۲/۵۲۴)

(۵) (کشف الباری: ۲/۴)

(۶) (کشف الباری: کتاب العیدین/باب الأکل یوم النحر رقم الحدیث: ۹۵۴)

عرض او کړو چې غوښې د خوړلو خواهش مې وو. لهذا ما غوښه واخسته. نو حضرت عمر فاروق رضی الله عنه او فرمائیل: آیا ته آیت نه ویریرې نه: **[أَذْهَبْتُمْ طَبِيبَتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا]**، تاسو خپل لذتونه د دنیا په ژوند کښې ختم کړل. (۱)

او د عید الاضحی نه علاوه په نورو ورځو کښې غوښه خوړل مباح دی. لیکن سلفو به دمستقل د غوښې خوړلو معمول نه جوړولو. (۲)

قوله: **فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ**: ددې کس نوم ابو برده بن نیار دی، لکه څنگه چې ما قبل د حضرت براء رضی الله عنه روایت کښې ددې تصریح ده. (۳)

قوله: **إِنَّ هَذَا يَوْمٌ يُشْتَهَى فِيهِ اللَّحْمُ**: دا هغه ورځ ده چې په دې کې د غوښې د خوړلو خواهش وی. د مسلم په روایت کښې د: **إِنَّ هَذَا يَوْمٌ اللَّحْمُ فِيهِ مَقْرُومٌ** الفاظ دی. (۴)

همداشان یو روایت کښې د اللحم فيه مکروهه په ځانې اللحم فيه مقروهه الفاظ دی. او ځینې حضرات علامه قرطبی رحمه الله علیه وغیره هم دې مقروم والا روایت ته ترجیح ورکړې

ده. (۵) او مقروم د قرم، یقروم (سمع نه) ددې معنی هم خواهش ده. قرم اللحم غوښې ته زړه کیدل. دې صورت کښې مطلب واضح دې چې دا هغه ورځ ده چې په دې کې غوښې ته زړه کیږي. (۶)

او ځینې حضراتو د اللحم فيه مکروهه والا روایت صحیح گرځولي دي. دې صورت کښې ځینې محدثینو دا او فرمائیل چې اللحم فيه مکروهه کښې اللحم د حاء په فتحې سره دي. (باب سمع

نه) مصدر دي او د لحم، یلحم لحمًا معنی غوښې ته زړه کیدل.

او مطلب به دا وی چې په هغه ورځ خپل کور والا بغیر د قریانې نه ساتل، چې دهغوی په زړه کښې د غوښې خوړلو خواهش وی، نو دا مکروهه دی. (۷)

او ځینې حضرات فرمائی چې دلته د اللحم نه اول طلب محذوف دي. ددې عبارت به داشان

(۱) (شعب الایمان للامام البيهقي التاسع والثلاثون وهو باب في المطاعم والمشارب رقم الحديث: ۵۶۷۲ | ۵ | ۳۴.

شرح ابن بطال: ۱۲/۶، عمدة القاری: ۲۱/۲۱۹)

(۲) (شرح ابن بطال: ۱۲/۶، عمدة القاری: ۲۱/۲۱۹)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۲۱۹)

(۴) (الجامع الصحيح للمسلم کتاب الاضاحی/باب وقتها: ۱۵۴/۲)

(۵) (شرح النووي علی جامع الصحيح لمسلم کتاب الاضاحی/باب وقتها: ۱۵۴/۲، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الاضاحی باب وقتها: ۱۰/۶، فتح الباری: ۱۳/۸، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الاضاحی باب

ما يجوز فی الاضاحی من السن: ۳۵۸/۵)

(۶) (النهاية لابن اثير حرف القاف: ۱۴۴/۲)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۷، شرح النووي علی جامع الصحيح للمسلم کتاب الاضاحی/باب وقتها: ۱۵۴/۲، إكمال المعلم

بفوائد مسلم کتاب الاضاحی باب وقتها: ۱۱/۶)

وی، هذا يوم طلب اللحم فيه مكروه یعنی دا هغه ورخ ده چې په دې کښې غوښه غوښتل مکروه دی. نو ما زر چیلی ذبح کره چې هسې نه هغوی دبل چا نه غوښه او غواړی. (۱)
 قوله: وَذَكَرَ جِرَائَهُ: قوله: (أى ذكر احتياجه جيرانه) یعنی هغه د خپلو گواندیانو د فقر او احتیاج ذکر او کړو، چې په ما په قربانۍ کولو کښې په دې وجه تادی او کره چې په خپل کور والو او گواندیانو باندې غوښه او خوروم. (۲)

قوله: وَعِنْدِي جَذَعَةٌ: د جذعة نه مراد جذعة من العذ، یعنی دچیلی د شپږو میاشتو بچې دي، لکه څنگه چې خو بابه وړاندې ددې تصریح شوې ده. (۳)
 قوله: فَلَا أَذْرِي بَلَعْتَ الرُّخْصَةَ مِنْ سِوَاةِ أُمَّرَأٍ:

حضرت انس رضی الله عنه فرمائی چې ماته معلوم نه شوه چې دا رخصت یعنی د چیلی د شپږو میاشتو د بچې د قربانۍ اجازت نورو دپاره هم دې او که دا صرف هم د هغه سره خاص وو. حضرت شارحین فرمائی چې د حضرت براء رضی الله عنه روایت کښې تصریح ده چې دا صرف د هم هغه کس سره خاص وو، عمومی اجازت نه وو، حضرت انس رضی الله عنه به دا نه وی اوريدلی. (۴)
 قوله: وَقَامَ النَّاسُ إِلَى غَنِيمَةٍ: قوله: غَنِيمَةٌ، د غین په ضمی او دنون په فتحې او په یاء ساکن سره، د غنم تصغیر دي. غنم د چیلو ته وائی. او د غنیمه مطلب به داوی چې لږې چیلی. (۵)
 قوله: فَتَوَزَّعُوها، أَوْ قَالَ: فَتَجَزَّعُوها:

قوله: تَوَزَّعُوها: تَوَزَّعُوها: دا دباب تفعیل نه دي، د تقسیمولو په کښې دي. (۶)
 قوله: أَوْ قَالَ: فَتَجَزَّعُوها:

دا هم د باب تفعیل نه دي، د جزع معنی د تکرې تکرې کول. (۷) لیکن دلته ددې نه مراد د ذبح کولو دپاره د چیلو جدا جدا کول دی. (۸)
 دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دي. (۹)

(۱) (فتح الباری: ۸/۱۳، شرح النووی علی الجامع الصحیح للمسلم کتاب الأضاحی/باب وقتها: ۱۵۴/۲)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱۹/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱۹/۲۱)

(۴) (فتح الباری: ۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۱۹/۲۱، شرح ابن بطلال: ۱۲/۶)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۲۳/۲۰، فتح الباری: ۸/۱۳، الکوثر الجاری: ۱۸۴/۹)

(۶) (لسان العرب باب الواو: ۲۸۷/۱۵، النهاية لابن أنیر حرف الواو: ۸۴۵/۲، تاج العروس، فصل الواو من باب العين: ۵۴۱/۵)

(۷) (لسان العرب باب الجیم: ۲۷۴/۱۵، تاج العروس، فصل الجیم من باب العين: ۳۰۲/۵)

(۸) (فتح الباری: ۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۱۹/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۴/۱۲)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱۹/۲۱)

هـ = بَابُ مَنْ قَالَ الْأُضْحَى يَوْمَ النَّحْرِ

حدیث نمبر ۵۲۳۰

۵۵۵۰ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ الزَّمَانَ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ، السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا، مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ، ثَلَاثٌ مُتَوَالِيَاتٌ: ذُو الْقَعْدَةِ، وَذُو الْحِجَّةِ، وَالْمُحَرَّمُ، وَرَجَبُ الْمُضَرِّ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ،

ترجمہ: حضرت ابوبکرہ رضی اللہ عنہ نے روایت دی ہے کہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ جو زمانہ ہے تاویدو سرہ ہفتہ حالت تہ راغلہ خنگہ ہے ہفتہ ورخ وہ پہ کومہ ورخ ہے اللہ تعالیٰ زمکہ او آسمانونہ پیدا کرل، پہ کال کنسہ دولس میاشتی وی، ہے پہ دہ کنسہ خلور میاشتی حرمت والا دی، درہ میاشتی پرلہ پسی دی، ذوالقعدہ، ذوالحجہ او محرم، یوزجب مضر کومہ ہے د جمادی او د شعبان پہ مینخ کنسہ دہ.

أَيُّ شَهْرٍ هَذَا؟" قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَبْغِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ، قَالَ: «أَلَيْسَ ذَا الْحِجَّةِ؟» قُلْنَا: بَلَى، قَالَ: «أَيُّ بَلَدٍ هَذَا؟» قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَبْغِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ، قَالَ: «أَلَيْسَ الْبَلَدَةَ؟» قُلْنَا: بَلَى، قَالَ: «فَأَيُّ يَوْمٍ هَذَا؟» قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سَيَبْغِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ، قَالَ: «أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ؟» قُلْنَا: بَلَى،

حضرت ابوبکرہ رضی اللہ عنہ فرمائی ہے کہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ جو زمانہ ہے تاویدو سرہ ہفتہ حالت تہ راغلہ خنگہ ہے ہفتہ ورخ وہ پہ کومہ ورخ ہے اللہ تعالیٰ زمکہ او آسمانونہ پیدا کرل، پہ کال کنسہ دولس میاشتی وی، ہے پہ دہ کنسہ خلور میاشتی حرمت والا دی، درہ میاشتی پرلہ پسی دی، ذوالقعدہ، ذوالحجہ او محرم، یوزجب مضر کومہ ہے د جمادی او د شعبان پہ مینخ کنسہ دہ.

حضرت ابوبکرہ رضی اللہ عنہ فرمائی ہے کہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا کہ جو زمانہ ہے تاویدو سرہ ہفتہ حالت تہ راغلہ خنگہ ہے ہفتہ ورخ وہ پہ کومہ ورخ ہے اللہ تعالیٰ زمکہ او آسمانونہ پیدا کرل، پہ کال کنسہ دولس میاشتی وی، ہے پہ دہ کنسہ خلور میاشتی حرمت والا دی، درہ میاشتی پرلہ پسی دی، ذوالقعدہ، ذوالحجہ او محرم، یوزجب مضر کومہ ہے د جمادی او د شعبان پہ مینخ کنسہ دہ.

قَالَ: "إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ - قَالَ مُحَمَّدٌ: وَأَحْسِبُهُ قَالَ - وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، وَسَتَلْقَوْنَ رَبَّكُمْ، فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ، أَلَا فَلَا تَرْجِعُوا بَعْدِي ضَلَالًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ، أَلَا لِيُبَيِّنَ الشَّاهِدُ الْقَابِ، فَلَعَلَّ بَعْضٌ مِنْ يَبْلُغُهُ أَنْ يَكُونَ أَوْعَى لَهُ مِنْ بَعْضٍ مِنْ سَمْعِهِ - وَكَانَ مُحَمَّدٌ إِذَا ذَكَرَهُ قَالَ: صَدَقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ - أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ، أَلَا هَلْ بَلَّغْتُ مَرَّتَيْنِ"

نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې ستاسو وینه، ستاسو مال (او راوی محمد بن ابی بکره فرمائی چې زما خیال دې چې نبی کریم ﷺ داهم او فرمائیل، چې ستاسو عزت په یو بل باندې داسې حرام دې لکه څنگه چې د نن ورځې حرمت ستاسو په دې ښار کښې په دې میاشت کښې دې او نزدې ده تاسو به خپل رب سره ملاؤ شئ، او تاسو نه به ستاسو د عملونو باره گڼې تپوس کیرې. خبردار چې زما نه پس گمراه نه شئ چې یو بل قتلول شروع کړئ، واورئ! کوم چې موجود دی هغوی دې هغه خلکو ته اورسوی کوم چې موجود نه دی، ځکه چې ځینې چاته چې خبر رسولې کیرې نو هغه ځینې ددې خلکو نه زیاد یاد ساتلو والاوی. کومو چې دا اوريدلې دې. او راوی محمد بن ابی بکره چې به کله دا بیانول نو وئیل به ئې چې نبی کریم ﷺ رښتیا او وئیل، بیا به یئ فرمائیل چې واورئ! ما اورسول ما اورسول. تراجم رجال:

محمد بن سلام: دا راوی ابو عبدالله محمد بن سلام بن الفرج السلمی البیکندی رحمة الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۱)

قوله: عَبْدُ الْوَهَّابِ: دا راوی عبد الوهاب بن عبد المجید بن الصلحت ثقفی بصری رحمة الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۲)

قوله: أَيُّوبَ: دا راوی ابوبکر ایوب بن ابی تمیمه کیسانی سختیانی بصری رحمة الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۳)

قوله: فُحْمَدِ: دا راوی مشهور تابعی امام شیخ الاسلام ابوبکر محمد بن سیرین انصاری بصری رحمة الله علیه دې. ددوئ حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۴)

قوله: ابن ابی بکره: دا راوی د حضرت ابوبکره نفع بن الحارث ؓ څوئې دې، کینت یې ابو بحریا ابو حاتم دې نوم یئ عبد الرحمان دې. ددوئ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۵)

ابی بکره: دا راوی مشهور صحابی حضرت نفع بن الحارث بن کلهه ؓ دې. ددوئ حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی. (۶)
تشریح:

دباب حدیث په کتاب العلم / باب قول النبیین صلوات الله علیهم وسلم: «رُبُّ مُهَلِّبٍ أَوْ عَمْرٍ مِنْ سَامِرٍ» کښې تیر شوی دې. (۷)

(۱) (کشف الباری: ۹۳/۲)
(۲) (کشف الباری: ۲۶/۲)
(۳) (کشف الباری: ۲۶/۲)
(۴) (کشف الباری: ۵۲۴/۲)
(۵) (کشف الباری: ۲۲۶/۳)
(۶) (کشف الباری: ۲۲۵/۲)
(۷) (کشف الباری: ۲۲۰/۳)

ثو ورخي قرباني كول جائز دي؟ ثو ورخي قرباني كول جائز دي په دې كښې د ائمه كرامو اختلاف دي.

دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه، امام مالك رحمه الله عليه او امام احمد بن حنبل رحمه الله عليه مذهب: دامام ابوحنيفه رحمه الله عليه (١) امام مالك رحمه الله عليه (٢) او امام احمد بن حنبل رحمه الله عليه (٣) په نزد درې ورخو پورې قرباني كول جائز دي. يعنى په يوم النحر او دوه ورخي ددې نه پس (لسمه، يولسمه او دولسمه ذوالحجه) البته په يوم النحر (لسمه ذوى الحجه) قرباني كول افضل دي. (٤)

دامام شافعي رحمه الله عليه مذهب:

دامام شافعي رحمه الله عليه په نزد ثلورو ورخو پورې قرباني جائز ده. يعنى يوم النحر او دې نه پس دريو ورخو پورې. (٥)

دريم قول: دريم قول چې په كوم امام بخاري رحمه الله عليه باب قائم كړې دي، هغه د محمد بن سيرين او د داؤد ظاهري دي. ددو حضراتو په نزد د قرباني صرف يوه ورخ ده. يعنى يوم النحر. او د حضرت سعيد بن جبير رحمه الله عليه په نزد هم د قرباني صرف يوه ورخ ده. يعنى يوم النحر. البته ددوي په نزد مني كښې قرباني درې ورخي ده. (٦)

دريم قول دليل: دې حضراتو د حديث باب نه استدلال كړې دي. په هغې كښې دي: ايس يوم النحر، قلنا بلى. په دې كښې يوم د النحر طرف ته مضاف دي او النحر كښې الف لام دجنس دي، لهذا قرباني بئباقي پاتي نشي، سواد اولې ورخي نه. (٧)

د جمهور حضراتو د طرفه جواب:

ليكن جمهور حضراتو د طرفه ددې جواب دادې چې دلته د النحر نه نحر كامل مراد دي او

(١) (البحر الرائق كتاب الأضحية: ٣٢٢/٨، فتح القدير كتاب الأضحية: ٥٢٧/٩، بدائع الصنائع، كتاب التضحية فصل في وقت الوجوب: ٢٨٥/٦، شرح مختصر الطحاوي، كتاب الأضحية تحديد أيام النحر: ٣١٣/٧)

(٢) (المدونة الكبرى، كتاب الضحايا: ٧٣/٢، الذخيرة في فروع المالكية، كتاب الأضحية: ٤٣١/٣، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الضحايا الباب الثالث في أحكام الذبيح: ٨٨/٤، المنتقى شرح مزطأ امام مالك، كتاب الضحايا باب ذكر الأيام الاضحية: ١٩٣/٤، شرح الزرقاني كتاب الضحايا ذكر الأيام الاضحية: ٧٩/٣، شرح ابن بطال: ١٣/٦)

(٣) (المغنى لابن قدامة كتاب الأضحية وقت ذبيح الأضحية: ٣٥٨/٩)

(٤) (رد المحتار كتاب الأضحية: ٣١٦/٦، مجمع الأنهر كتاب الأضحية: ١٦٩/٤، فتاوى قاضى خان على هاشم الفتاوى العالمية كتاب الأضحية فصل في صفة الأضحية: ٣٤٥/٣)

(٥) (موسوعة الإمام الشافعي، كتاب الضحايا: ٤٦٨/٥، المجموع شرح المذهب، باب الأضحية: ٣٩٠/٨، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحج، باب الأضحية: ٤٣٦/٤، السراج الوهاج كتاب الأضحية ص: ٥٤٢)

(٦) (فتح الباري: ٩/١٣، عمدة القارى: ٢٢٠/٢١، شرح ابن بطال: ١٣/٦، الاستذكار كتاب الضحايا ذكر أيام الأضحية: ٢٤٤/٤)

(٧) (فتح الباري: ٩/١٣، عمدة القارى: ٢٢٠/٢١)

ذم د کمال دپاره هم بکثرت استعمالیږي. (۱)

علامه قرطبي رحمه الله عليه فرمائي چې د یوم اضافت د النحر طرف ته، دې سره د قرباني په یوه ورځ په کیدو باندې استدلال ضعیف دي. ځکه چې د قرآن کریم آیت **أَوْتَدَّكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَيْمَاتٍ الْأَنْعَامِ** (۲) د الله نوم واخلي څو ورځې چې معلومې دي، په ذبح باندې د ځناورو کوم چې الله تعالی هغوی ته ورکړي دي. مخصوصو ورځو (ایام نحر) کښې د الله د نوم اخستو نه مراد ذبح باندې د الله تعالی نوم اخستل دي. (۳) او ایام معلومات جمع ده، لهذا یو ورځ مراد اخستل درست نه دي. (۴)

دامام شافعی رحمه الله عليه دلیل: حضرات شوافع، د حضرت جبیر بن مطعم رضی الله عنه دهغه روایت نه استدلال کوی کوم چې په صحیح ابن حبان کښې موجود دي. نبی کریم صلی الله علیه و آله فرمائي:

كل فجاج مني منحردي كل أيام التشريق ذبح (۵)

د منی هره لار د قرباني ځانې دي، او ایام تشریق کښې هره ورځ ذبح ده. (یعنی ایام تشریق کښې ځناور قرباني کولې شي).

د دلیل جواب: دا حدیث کوم چې حضرات شوافع په طور د دلیل پیش کوی، مختلفو طرقو سره مروی دي. علامه بزار رحمه الله عليه ددې حدیث طرق ذکر کوی او فرمائي:

حدیث ابن ابی حسین هذا هو الصواب وابن ابی حسین لم یلق جبیر بن مطعم (۶)

یعنی مختلف طرقو کښې د ابن ابی حسین روایت درست دي. لیکن د ابن ابی حسین ملاقات د حضرت جبیر بن مطعم سره نه دي شوي، لهذا دا حدیث منقطع دي. د شوافعو دویم دلیل:

د حضرات شوافع دویم دلیل د حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه روایت دي، کوم چې علامه بیهقی رحمه الله عليه نقل کړې دي.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: الْأَضْحَى ثَلَاثَةٌ أَيَّامٍ بَعْدَ يَوْمِ النَّحْرِ (۷)

یعنی قرباني د یوم النحر نه پس درې ورځې ده.

د دلیل جواب: صاحب الجوهر النقی فرمائي چې ددې روایت سند کښې طلحه بن عمرو

(۱) (فتح الباری: ۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۰)

(۲) (سورة الحج: ۲۸)

(۳) (تفسیر روح المعانی سورة الحج: ۲۸، ۱۳۸/۹، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة الحج: ۲۸، ۳۰/۱۲)

(۴) (المفهم لما أشكل من تلخیص كتاب مسلم. كتاب الإضاحی باب فی التسمية على الأضحية وفي وقتها: ۲۵۴/۵)

(۵) (صحیح ابن حبان بترتیب ابن بلبان كتاب الحج ذكر وقوف العاج بعرفات والمزدلفة رقم الحديث: ۳۸۵۴، ۱۶۶/۹، فتح الباری: ۱۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۰)

(۶) (البحر الزخار المعروف بمسند البزار، كتاب الصيد والذبائح رقم الحديث: ۳۴۴۴، ۳۶۴/۸)

(۷) (السنن الكبرى للبيهقي كتاب الضحايا باب من قال: الْأَضْحَى جَانِزٌ يَوْمَ النَّحْرِ وَأَيَّامٌ مِّنِي كُلَّهَا لِأَنَّهَا أَيَّامُ الشُّكْرِ:

۲۹۶/۹، رقم الحديث: ۱۹۲۴۷، ۴۹۹/۹)

الحضرمی دې. او هغه لره ابن معین، ابو زرعه او دار قطنی وغیره حضراتو ضعیف گرځولې دې. امام احمد رحمه الله علیه د هغوی باره کښې فرمائی متروک او امام ذهبی رحمه الله علیه- هغوی په کتاب الضعفاء کښې ذکر کړی دی. (۱)

اویوبل دلیل: همداشان ابن عدی په الکامل کښې روایت ذکر کړې دې: عن ابن سعید الخدری رضی الله عنه قال: أيام التشريق كلها ذبح. (۲)

د دلیل جواب: ددې جواب دادې چې ددې روایت په سند کښې معاویه بن یحیی الصدقی دې، کوم لره چې حضرات محدثینو، امام نسائی، علی بن المدینی، ابن معین، امام بیهقی وغیره حضرات ضعیف گرځولې دې. (۳)

قربانی صرف درې ورځې ده، په دې باندې دلیل: د حضرت عبد الله بن عمر رضی الله عنه او حضرت علی رضی الله عنه روایت دې:

الأضحی یومان بعدیوم الأضحی. (۴) قربانی د یوم الاضحی (یوم النحر) نه پس دوه ورځې ده. هم داشان د حضرت علی رضی الله عنه یوبل روایت دې:

ایام النحر ثلاثة أيام وأفضلهن أولهن (۵) ایام نحر درې ورځې دې، او په دې کښې افضل ورځ اوله ورځ ده. همداشان حضرت انس رضی الله عنه فرمائی:

الذبح بعد النحر یومان (۶) ذبح یوم النحر نه پس دوه ورځې ده. او ظاهره خبره ده چې صحابه کرامو به دا د نبی کریم صلی الله علیه و آله نه آوریډلی وی. ځکه دعبادات وختونه د نبی کریم صلی الله علیه و آله نه په آوریډوسره معلومیدې شی، هیڅ یو صحابی د خپله خانه بیان نشی کولې. (۷)

(۱) الجوهر النقی علی هامش السنن الکبری للامام البيهقي باب من قال: الأضحى جائز يوم النحر: ۲۹۲/۹. د نور تفصیل دپاره اوگوری تاریخ الکبیر للبخاری رقم الترجمة: ۳۱۰۴، ۳۵۱/۴. الجرح والتعديل، رقم الترجمة: ۲۰۹۷، ۴۵۱/۴، کتاب المجروحین، رقم الترجمة: ۲، ۵، ۴۸۹/۱. الکامل فی ضعفاء الرجال: ۱۰۷/۴، میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۴۰۰۸، ۳۴۰/۲، تهذيب الكمال رقم الترجمة: ۲۹۷۸، ۴۲۸/۱۳

(۲) (الکامل فی ضعفاء الرجال، من اسمه معاوية: ۱۴۰/۸، عمدة القاری: ۲۲۰/۲۱)

(۳) (المغنی فی الضعفاء رقم الترجمة: ۲۹۵۷، ۵۰۲/۱، میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۸۶۳۵، ۱۳۸/۴، السنن الکبری للبيهقي کتاب الضحایا باب من قال: الأضحى جائز يوم النحر وأيام منى كلها لأنها أيام النحر: ۱۹۲۴۷، ۴۹۹/۹، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۶۰۶۸، ۲۲۲/۲۸، عمدة القاری: ۲۲۰/۲۱)

(۴) (موطا الامام مالک کتاب الضحایا باب الضحیة عما فی بطن المرأة و ذکر ایام الاضحی: ۴۸۷/۲)

(۵) (کنز العمال کتاب الحج والعمرة رقم الحديث: ۱۹۲۷۲، ۵۰۰/۹)

(۶) (السنن الکبری للامام البيهقي رقم الحديث: ۱۹۲۵۵، ۵۰۰/۹)

(۷) (بدائع الصنائع، کتاب التضحیة فصل فی وقت الوجوب: ۲۸۶/۶، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا تحديد أيام النحر: ۳۳۱/۷، فتح القدير کتاب الأضحیة: ۵۲۷/۹)

دایام النحر په مینخنو شپو کښې د قربانی حکم: ایام النحر کښې په مینخنو شپو کښې د شپې قربانی کول جائز دی که نه، په دې کښې اختلاف دې.

د مالکیه مذهب: د مالکیه په نزد د شپې قربانی جائز نه ده. (۱)

دلیل: حضرات مالکیه د قرآن کریم آیت [وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنْ بَرِيئَةِ الْأَنْعَامِ] (۲) د دې نه د اشان استدلال کوی، چې دلته ذبحې لره د ورځو سره خاص کړې شوي ده، لهذا قربانی د شپې جائز نه ده. (۳)

د احنافو، شوافع او حنابله مذهب: د احنافو، حنابله او شوافعو د راجح قول مطابق ایام النحر کښې د شپې هم قربانی جائز ده. البته د شپې قربانی کول مکروه تنزیهی دی. ځکه چې د شپې په تیاره کښې ذبح کولو کښې د غلطی احتمال وی، او دا حضرات فرمائی چې کله د ایام لفظ و نیلې کیږی نو په دې کښې شپه ورځ دواړه شامل وی. (۴)

قوله: الزَّمان: زمان، لږې مودې او زیاتې مودې دواړو دپاره استعمالیږی. (۵) او دلته د زمان نه مراد کال دې. (۶)

قوله: استدار: دا د دار، یدور نه د باب استفعال صیغه ده. د دې معنی ده گرزیدل او بیا خپل ځانې له راتلل. یعنی یو څیز د بل څیز نه گیر چاپیره گرځی، او د کوم ځانې نه چې تاویدل شروع کړی دوباره هم هغه ځانې ته واپس راشی. (۷)

قوله: كَبَيْتَهُ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ: کهښته، د ادمصدر محذوف صفت دې، د دې عبارت به د اشان وی، قداستدار استدارة کهښته (مثل حالته) یوم خلق السموات والارض. (۸) یعنی زمانه تاویدو نه پس بیا خپل حالت ته راغله، لکه څنگه چې په هغه ورځ وه په کومه ورځ چې الله تعالی زمکې او آسمانونه پیدا کړی وو.

(۱) (المدونة الكبرى، كتاب الضحايا: ۷۳/۲، بداية المجتهد ونهاية المقتصد، كتاب الضحايا الذبح في الليالي التي تتخلل ايام النحر: ۹۰/۴، المفهم لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم، كتاب الإضاحی باب في التسمية على الأضحية: ۳۵۴/۵، شرح ابن بطال: ۱۴/۶)

(۲) (المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الضحايا باب ذكر الأيام الضحى: ۱۹۴/۴، سورة الحج: ۲۸)

(۳) (المنتقى شرح مؤطا امام مالك: ۱۹۴/۴، شرح ابن بطال: ۱۴/۶)

(۴) (البحر الرائق كتاب الأضحية: ۳۲۲/۸، فتح القدير كتاب الأضحية: ۵۲۸/۹، شرح مختصر الطحاوی، كتاب الضحايا، ذبح الأضحية ليالي ايام النحر: ۳۳۳/۷، البيان في مذهب الإمام الشافعی، كتاب الحج، باب الأضحية: ۴۳۷/۴، كتاب الأم للإمام الشافعی كتاب الضحايا: ۴۵۵/۵، المجموع شرح المهذب، كتاب الأضحية: ۳۹۱/۸)

المغنی لابن قدامة كتاب الأضاحی وقت ذبح الأضحية: ۳۵۹/۹

(۵) (لسان العرب باب الرأ: ۸۶/۶، النهاية لابن أثير حرف الرأ: ۷۳۲/۱)

(۶) (شرح الكرمانی: ۱۲۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۲۱/۲۱)

(۷) (لسان العرب باب الدال: ۴۳۸/۴، النهاية لابن أثير حرف الدال: ۵۸۷/۱، عمدة القاری: ۲۲۱/۲۱)

(۸) (شرح الكرمانی: ۱۲۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۲۱/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۵/۱۲)

مطلب دادې چې د جاهلیت په زمانه کښې عربو به د څلور حرمت والا میاشتو احترام کولو. او په دې میاشتو کښې به ئې جنگ نه کولو. ځکه چې دمکې عرب د حضرت اسماعیل علیه السلام په اولاد کښې دی. ځکه به هغوی د حضرت ابراهیم علیه السلام شریعت او نبوت منلو. او ملت ابراهیمی کښې په دې څلور میاشتو کښې قتل و قتال ممنوع وو. په دې وجه به ئې ددې میاشتو احترام کولو. او په دې میاشتو کښې به ئې جنگ نه کولو. لیکن د الله تعالی دمتعین ترتیب او تعیین لحاظ به ئې نه کولو. په دې وجه کله چې به د جنگ په دوران کښې د حرمت والا میاشت راغله، یا د حرمت والا میاشت کښې به د جنگ نوبت ورپېښ شو نو دا د حرمت والا میاشت به ئې مخکښې کوله، لکه که محرم به وو نو وئیل به ئې چې دا د محرم نه بلکه راتلونکې میاشت د محرم ده کوم چې به د صفر وه. داشان میاشتی به ئې وړاندې روستو کولې.

اوداشان د کال میاشتی به ئې هم زیاتولې. لکه جنگیدو جنگیدو کښې به لس میاشتی تیرې شوې، او د کال به صرف دوه میاشتی باقی پاتې شوې نو په دې موقع به ئې د کال د میاشتو شمیر زیاتولو. او وئیل به ئې چې دا کال د څوارلسو میاشتو دې او دا څلور به ئې اشهر الحرم او ګرځولې.

لیکن کله چې په لسمه هجری نبی کریم ﷺ حجة الوداع ته لاړلو نو قدرتی طور سره داسې نظام جوړ شو چې دا میاشت اصلی ذوالحجه وه. د اهل جاهیت په حساب سره هم ذوالحجه او ګرځولې شوه. داشان میاشتی په خپل اصلی حالت کښې راغلې. (۱)

قوله: مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ: حرم، د حرام جمع ده، یعنی دې میاشتو کښې قتال حرام دې. (۲) البته دې څلورو میاشتو کښې د قتال حرامیدل، دا حکم خو په اسلام کښې منسوخ شو، ددې نه علاوه ددې میاشتو ادب، احترام او دې میاشتو کښې د عبادت اهتمام کول باقی دی. (۳)

قوله: ثَلَاثَةٌ مِّمَّوَالِيَّاتٍ: دلته ثَلَاثَةٌ مِّمَّوَالِيَّاتٍ دې، حالانکه قیاس دادې چې دا ثَلَاثَةٌ پکار ووځکه چې عدد مفرد وی نو په تذکیر تانیث کښې تمیز برعکس وی. تمیز مذکر وی نو عدد مؤنث، او تمیز مؤنث وی نو عدد مذکر، لیکن دا قاعده ده چې کله تمیز محذوف وی نو بیا عدد کښې دواړه وجوهات جائز دی. مذکر هم وئیلې شی. او مؤنث هم، او دلته تمیز اشهر محذوف دې. (۴)

قوله: رَجَبٌ مَضْرٌ: مضر، دمیم په ضمی او د ضاد په فتحې سره، دا دیوې قبیلې نوم دې. او نبی کریم ﷺ رجب مضر ځکه او فرمائیلو چې ځینو قبیلو به د رمضان میاشتی ته رجب وئیلو. او

(۱) (تفسیر روح المعانی سورة التوبة: ۳۷، ۲۸۵/۵، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة التوبة: ۳۷، ۱۱۹/۸، شرح

الکرماني: ۱۲۴/۲۰، شرح ابن بطال: ۱۴/۶، عمدة القاری: ۲۲۱/۲۱)

(۲) (شرح الکرماني: ۱۲۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۲۲/۲۱)

(۳) (تفسیر روح المعانی سورة التوبة: ۳۶، ۲۸۴/۵، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة التوبة: ۳۶، ۱۱۷/۸)

(۴) (عمدة القاری: ۲۲۲/۲۱)

مضر قبیلې به د رجب اصلی میاشتې ته رجب وئیلو. (۱)
 همداشان مضر قبیلې به د رجب میاشتې زیات احترام کولو او دا میاشت به یې مخکښې
 روستونه کوله، او دهغوئ په خیال کښې د رجب اصلی میاشت په خپل حالت موجود وه. (۲)
 قوله: «أَلَيْسَ الْبَلَدَةَ»: الْبَلَدَةَ د بَاء په فتحې او پخ لام ساکن سره، الْبَلَدَةَ نه مراد مکه مکرمه
 ده. لکه څنگه چې د قرآن کریم آیت دې: [إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ عَبَّدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدَةَ الَّذِي حَرَّمَهَا] (۳) مانه
 حکم شوي دې چې څه د دې بلده د (مکه مکرمې) درې عبادت او کرم کومې ته چې الله تعالی
 حرمت ورکړې دي.

قوله: قَالَ مُحَمَّدٌ وَأَخِيْبُهُ: یعنی راوی د حدیث محمد بن سیرین رحمة الله علیه فرمائی: چې
 زما خیال دې چې حضرت ابن ابی بکره خپل حدیث کښې د وَأَعْرَاضَكُمْ، لفظ هم ارشاد
 فرمائیلې وو. گویا د دِمَاءِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ باره کښې خو هغه ته یقین وو او د أَعْرَاضِكُمْ متعلق شک
 دې، هم دې لره امام محمد بن سیرین رحمة الله علیه وَأَخِيْبُهُ وئیلو سره ظاهر کړې دی. (۴)
 د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبتت د «أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ»
 په وجه دې. (۵)

۶ = بَابُ الْأَضْحَى وَالْمَنْحَرِ بِالْمُصَلَّى

حدیث نمبر: ۵۲۳۱/۵۲۳۲ هـ

۵۵۵۱ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ
 نَافِعٍ، قَالَ: «كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَنْحَرُ فِي الْمَنْحَرِ» قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: «يَعْنِي مَنْحَرَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

ترجمه: رومې روایت کښې حضرت نافع ؓ فرمائی: عبد الله بن عمر ؓ به هلته قربانی کوله
 کوم ځانې کښې چې به رسول کریم ؐ قربانی کوله.

۵۵۵۲ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ قَرْقَدٍ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ،
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ، قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْبَحُ وَيَنْحَرُ بِالْمُصَلَّى»

او دویم روایت کښې حضرت عبد الله بن عمر ؓ فرمائی: حضور علیه السلام به ذبح او نحر
 په عیدگاه کښې کول.

(۱) (تفسیر روح المعانی سورة التوبة: ۳۶، ۲۸۲/۵، الجامع لاحکام القرآن للقرطبي سورة التوبة: ۳۶، ۱۱۶/۸)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۲۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۲۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۶/۱۲)

(۳) (سورة النحل: ۹۱)

(۴) (عمدة القاری: ۲۲۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۶/۱۲)

(۵) (عمدة القاری: ۲۲۱/۲۱)

تراجهم رجال:

قوله: مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ: دا راوی ابو عبدالله محمد بن ابی بکر بن علی بن عطاء بن مقدم المقدمی الثقفی البصری رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په كِتَابُ الصَّلَاةِ/بَابُ التَّسَاجِدِ عَلَى طَرُقِ الْمَدِينَةِ كُنِيَ تِير شوی دی (۱)

قوله: خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ: دا راوی خالد بن الحارث ابو عثمانی الجهیمی البصری دي. ددوئی حالات په كِتَابُ الصَّلَاةِ/بَابُ فَضْلِ اسْتِقْبَالِ الْقِبْلَةِ (۲) كُنِيَ تِير شوی دی.

قوله: عُبَيْدُ اللَّهِ: دا راوی عبید الله بن عمر بن حفص بن عاصم بن عمر بن الخطاب القرشی العدوی العمری رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په كِتَابُ الوُضُوءِ/بَابُ التَّبَرُّزِ فِي الْبُيُوتِ كُنِيَ تِير شوی دی (۳)

قوله: نَافِعٍ: دا د مدينې منورې مشهور عالم او مفتی نافع مولى عبدالله بن عمر القرشی العدوی رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په كِتَابُ الْعِلْمِ/بَابُ ذِكْرِ الْعِلْمِ وَالْفُتْيَانِ فِي الْمَسْجِدِ كُنِيَ تِير شوی دی (۴)

قوله: عَبْدِ اللَّهِ: دا د حضرت عمر بن الخطاب ؓ خوئی حضرت عبدالله بن عمر ؓ دي، ددوئی مفصل حالات په كِتَابُ الْإِيمَانِ/بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُنْفَى الْإِسْلَامُ عَلَى خَنَسٍ» كُنِيَ تِير شوی دی (۵)

قوله: يَحْيَى بْنُ بَكْرٍ: دا راوی يحيى بن بكير رحمة الله عليه (بکیر د باء په ضمي او دکاف په فتحې سره) دي. ددوئی حالات په كِتَابُ الْجَنَائِزِ/بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الْجَنَائِزِ بِالْمُصَلِّيِّ وَالْمَسْجِدِ (۶) كُنِيَ تِير شوی دی.

قوله: اللَّيْثُ: دا امام ابو الحارث ليث بن سعد بن عبد الرحمن فهمی رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په بَدْءِ الْوَسْمِيِّ - كُنِيَ تِير شوی دی (۷)

قوله: كَثِيرٌ: دا راوی كثير بن فرقد (فرقد د باء په فتحې او په راء سا کن سره او دقاف په فتحې سره) المدنی رحمة الله عليه دي. ددوئی حالات په كِتَابُ الْعِيدَيْنِ/بَابُ النُّحْرِ وَالذَّبْحِ

(۱) (کشف الباری: کتابُ الصَّلَاةِ/بَابُ التَّسَاجِدِ عَلَى طَرُقِ الْمَدِينَةِ رقم الحديث: ۴۸۳)

(۲) (کشف الباری: کتابُ الصَّلَاةِ/بَابُ فَضْلِ اسْتِقْبَالِ الْقِبْلَةِ رقم الحديث: ۳۹۳)

(۳) (کشف الباری: کتابُ الوُضُوءِ/بَابُ التَّبَرُّزِ فِي الْبُيُوتِ رقم الحديث: ۱۴۸)

(۴) (کشف الباری: ۴/۶۵۱)

(۵) (کشف الباری: ۱/۶۳۷)

(۶) (کشف الباری: کتابُ الْجَنَائِزِ/بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى الْجَنَائِزِ بِالْمُصَلِّيِّ وَالْمَسْجِدِ رقم الحديث: ۱۳۲۷)

(۷) (کشف الباری: ۱/۲۳۴)

بِالْمُصَلِّي يَوْمَ النَّحْرِ (۱) کنبی تیر شوی دی.

تشریح:

د باب حدیث مبارک په کتاب العیدین / بَابُ النَّحْرِ وَالذَّبْحِ بِالْمُصَلِّي يَوْمَ النَّحْرِ کنبی تیر شوی دی. (۲)
 قوله: الْمُصَلِّي: (د میم په ضمی، د صاد په فتحی او په لام مشدد مفتوح سره) په معنی د مونخ
 خانی، د مونخ د ادا کولو خانی، عیدگاه. (۳)
 د ترجمة الباب مقصد: امام بخاری رحمة الله عليه ددی ترجمة الباب نه مقصد دادی چې د
 امام دپاره سنت دادی چې هغه دې خپله قربانی په عیدگاه کنبی او کړی. (۴)
 علامه ابن بطال رحمة الله عليه فرمائی:

قال المهلب: وإنما يذبح الإمام بالمصل ليأباه الناس فيذبحون على يقين بعد ذبحه، ويشاهدون منة ذبحه
 لأنه مما يحتاج فيه إلى العيان. (۵)

یعنی امام دې خپله قربانی گاه کنبی ذبح کړی چې خلق یی اوگوری، او امام لره په قربانی
 کولو لیدلو نه پس یقینی طور سره خلق د امام د قربانی نه پس خپله قربانی او کړی. او کله
 چې خلق دا اوگوری نو هغوی ته به د ذبحی صحیح طریقہ معلومه شی. ځکه چې ددی تعلق
 کتلو سره دې.

قوله: عَرَبٌ نَافِعٌ، قَالَ: «كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَتَعَرَّفُ الْمُنْعَرَّ»

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی: چې امام بخاری رحمة الله عليه دې باب کنبی د
 حضرت ابن عمر رضی الله عنهما روایت لره په دوه طریقو سره ذکر فرمائیلې دې. یو موقوف او بل
 مرفوع.

یعنی اول روایت موقوف دې. او دویم روایت مرفوع دې.

ځینې حضرات فرمائی چې حدیث مرفوع په حدیث موقوف باندې دلالت کوی. ځکه چې
 حدیث موقوف کنبی دی چې حضرت ابن عباس رضی الله عنهما به هلته قربانی کوله کوم خانی کنبی چې
 به حضرت نبی کریم صلی الله علیه و آله قربانی کوله. او ددی نه مراد به یی عیدگاه اخستله. ځکه چې حدیث
 مرفوع په دې باندې صریح دلالت کوی چې نبی کریم صلی الله علیه و آله به په عیدگاه کنبی قربانی کوله. (۶)
 دامام د قربانی کولو نه وړاندې د قربانی کولو حکم: د اختر د مونخ نه وړاندې د قربانی کولو
 تفصیل به انشاء الله په من ذبح قبل الصلاة أعاد کنبی راشی. البته که د اختر مونخ اوشو،

(۱) (کشف الباری: کتاب العیدین / بَابُ النَّحْرِ وَالذَّبْحِ بِالْمُصَلِّي يَوْمَ النَّحْرِ: رقم الحدیث - ۸۲)

(۲) (کشف الباری: کتاب العیدین / بَابُ النَّحْرِ وَالذَّبْحِ بِالْمُصَلِّي يَوْمَ النَّحْرِ: رقم الحدیث: ۸۲)

(۳) (مجمع بهار الأنهر حرف الصاد مع اللام: ۳/۳۴۶)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۲۲)

(۵) (شرح ابن بطال: ۶/۱۷)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۱)

لیکن امام قربانی نه ده کړې، نو نور خلق د امام د ذبحې نه وړاندې قربانی کولې شی که نه، په دې کسبې اختلاف دي.

د مالکيه مذهب: د حضرات مالکيه په نزد که چا په بناړ کسبې د امام د ذبحې نه وړاندې خپله قربانی او کړه نو دهغه قربانی به درست نه وي. تر څو چې امام خپله قربانی اونه کړې، خلق به قربانی نه کوي. (۱)

دليل: د حضرات مالکيه دليل د حضرت جابر بن عبد الله رضي الله عنه روايت دي:

صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النُّحْرِ بِالْمَدِينَةِ، فَتَقَدَّمَ رِجَالٌ فَتَحَرَّوْا، وَكَلَّمُوا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ نَحَرَ، «فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَانَ نَحَرَ قَبْلَهُ أَنْ يُعِيدَ بِنَحْرِ آخَرٍ، وَلَا يَنْتَحِرَ حَتَّى يَنْتَحِرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» (۲)

حضرت جابر بن عبد الله رضي الله عنه فرمائي: چې مونږ ته په مدينه منوره کسبې نبی کریم صلى الله عليه وسلم د لوني اختر مونځ را کړو. څه خلقو تادی او کړه. او قربانی یې ذبح کړه. او هغوی دا خیال او کړو چې گنی نبی کریم صلى الله عليه وسلم قربانی کړې ده. نبی کریم صلى الله عليه وسلم حکم او فرمائیلو چې چا د اختر مونځ نه وړاندې قربانی کړې ده هغه دې دوباره ځناور ذبح کړي. او خلقو ته یې حکم او کړو چې ځناور مه ذبح کوئ. تر کومې چې نبی کریم صلى الله عليه وسلم ځناور ذبح کړې نه وي.

د شوافعو مذهب: د حضرات شوافع په نزد نه صرف د امام د ذبحې نه وړاندې قربانی جائز ده بلکه د شوافع په نزد بناړ یا کلې کسبې که د نمر راختلو نه پس مکروه وخت تیریدو نه پس چې دومره وخت تیر شی چې په هغې کسبې د اختر مونځ او دواړه خطبې ونیلې کیدې شی نو دومره وخت تیریدو نه پس نورو خلقو دپاره قربانی جائز ده. اگر چې امام د اختر مونځ نه وي ادا کړې. (۳)

د حنابله مذهب: د حنابله په نزد بناړ کسبې د اختر د مونځ نه پس قربانی کول جائز دي. اگر چې امام قربانی نه وي کړې. او د حنابله په نزد کلی کسبې هم دومره وخت تیریدو نه پس قربانی کول جائزی څومره وخت کسبې چې مونځ او خطبه کیدې شی. (۴)

(۱) (الاستذکار لابن عبد البر کتاب الضحایا باب النهی عن التضحیة قبل إنصراف الإمام: ۲۲۳/۴. الذخیرة فی فروع المالکية. کتاب الأضحیة. النظر الثالث فی زمانها: ۳/۴۲۰، المدونة الکبری. کتاب الضحایا: ۹۲/۲. حاشیة الدسوقي. باب فی الضحایا: ۲/۳۸۹. شرح الزرقانی کتاب الضحایا، النهی عن ذبح الضحیة قبل إنصراف الإمام: ۳/۷۳. المنتقى شرح مؤطا امام مالک. کتاب الضحایا النهی عن الضحیة قبل إنصراف الإمام: ۴/۱۶۹. بداية المجتهد. کتاب الضحایا الباب الثالث فی أحكام الذبیح: ۴/۸۷)

(۲) (الجامع الصحیح لمسلم: کتاب الأضاحی/باب من الأضحیة (رقم: ۱۵۵/۲)

(۳) (الحاوی الکبیر کتاب الضحایا فی وقت الأضحیة: ۵/۵۲، المجموع شرح المذهب، باب الأضحیة: ۸/۳۸۹، کتاب الأم للإمام الشافعی کتاب الضحایا: ۵/۵۲، البیان فی مذ هب الإمام الشافعی. کتاب الأضحیة وقت الأضحیة: ۴/۴۳۵. السراج الوهاج کتاب الأضحیة ص: ۵۴۲)

(۴) (المغنی لابن قدامة کتاب الأضحیة: ۹/۳۵۸)

داحنافو مذهب: د احنافو په نزد بنار كښې د اختر مونغ نه پس قرباني كول جائز دي. اگر چې امام قرباني نه وي كړې. او په كلي كښې (كوم خانې كښې چې مونغ درست نه وي) صبا صادق نه پس قرباني كول جائز دي. (١)

د اختر دمونغ نه پس دامام د ذبحې نه وړاندې د قرباني په جواز دليل:

جمهور حضرات د هغه رواياتو نه استدلال كوي كومو كښې چې د قرباني د ذبحې د جواز شرط صرف دمونغ بيان كړې شوي دي.

لكه يو باب وړاندې د حضرت براء بن عازب رضي الله عنه روايت راروان دي. نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمائي:

«مَنْ ذَبَحَ كَهْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّمَا ذَبَحَ لِنَفْسِهِ، وَمَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَدْ تَمَّ نُسُكُهُ، وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ» (٢)

چا چې دمونغ نه وړاندې ذبح او كړه، نو هغه صرف د خپل ذات دپاره ذبحه كوي، او چا چې دمونغ نه پس ذبح او كړه نو دهغه قرباني اوشوه، او هغه د مسلمانانو سنت بيا موندو.

په دې كښې صرف دمونغ ذكر دي. كله چې د اختر مونغ اوشو نو دې نه پس قرباني ذبح كولې شي. (٣)

د مالكيه د دليل جواب: حضرات مالكيه چې دكوم روايت د استدلال په طور پيش كوي په هغې كښې نبي كريم صلى الله عليه وسلم خلق د قرباني كولو نه منع كړي دي. تر كومې چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم قرباني ذبح نه كړي. جمهور حضرات ددې روايت جواب دا وركوي چې دا روايت په زجر باندې محمول دي چې خلق په قرباني كولو كښې تيزي اونه كړي، خكه چې هسې نه په دې تيزي كښې د وخت نه وړاندې قرباني ذبح كړي. (٤)

دترجمة الباب سره مناسبت:

علامه كرمانی رحمه الله عليه فرمائي: چې كله ددواړو احاديثو نه معلومه شوه، چې د نبي كريم صلى الله عليه وسلم د قرباني خانې عيدگاه وو، نو ددې نه پخپله ددې احاديثو دترجمة الباب سره مناسبت معلوم شو. (٥)

(١) (رد المحتار كتاب الأضحية: ٢٢٣/٥، فتح القدير كتاب الأضحية: ٥٢٦/٩، شرح مختصر الطحاوي، كتاب الضحايا ابتداء وقت الذبح في المصر: ٣٣٤/٧، بدائع الصنائع، كتاب التضحية فصل في شروط جواز إقامة الواجب: ٣٠٨/٦، البحر الرائق كتاب الأضحية: ٣٢١/٨، فتح القدير كتاب الأضحية: ٥٢٦/٩)

(٢) (كشف الباري: باب قول النبي صلى الله عليه وسلم لا يبرؤة: «ضَحَّ بِالْجَذَعِ مِنَ التَّقْرِ...»)

(٣) (رد المحتار كتاب الأضحية: ٢٢٣/٥، فتح القدير كتاب الأضحية: ٥٢٦/٩، شرح مختصر الطحاوي، كتاب الضحايا ابتداء وقت الذبح في المصر: ٣٣٤/٧، بدائع الصنائع، كتاب التضحية فصل في شروط جواز إقامة الواجب: ٣٠٨/٦، البحر الرائق كتاب الأضحية: ٣٢١/٨)

(٤) (شرح النووي على الجامع الصحيح لسلمكتاب الأضاحي/باب من الأضحية: ٢ | ١٥٥)

(٥) (شرح الكرمانی: ١٢٦/٢٠)

باب فی اضمحیة النبی صلی الله علیه وسلم بکبشین قرنین، ویدکر سَمینین

حدیث نمبر: ۵۲۳۳/۵۲۳۴

وَقَالَ یَحْیَىٰ بْنُ سَعِيدٍ: سَمِعْتُ أَبَا أَمَامَةَ بْنَ سَهْلٍ، قَالَ: «كُنَّا نَسْمِنُ الْأَضْحِيَّةَ بِالْمَدِينَةِ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُسَمِّنُونَ»
۵۵۵۳- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُضْحِي بِكَبْشَيْنِ، وَأَنَا أُضْحِي بِكَبْشَيْنِ»

ترجمہ: رومی روایت د حضرت انس رضی اللہ عنہ دی، فرمائی: حضور علیہ السلام بہ قربانی کنبی دود گدان ذبح کول او خہ ہم دودہ گدان ذبح کوم

۵۵۵۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ [ص: ۱۰۱] ابْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ انْكَفَأَ إِلَى كَبْشَيْنِ أَقْرَنَيْنِ أَمْلَحَيْنِ، فَذَبَحَهُمَا بِيَدَيْهِ» تَابَعَهُ وَهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ، وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ، وَحَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسِ

دویم روایت ہم د حضرت انس رضی اللہ عنہ دی، فرمائی: د حضرت نبی کریم ﷺ دودہ بنکرو والا غتیو گدانو طرف ته توجه اوشوه او هغه دواړه یئ په خپلو لاسونو مبارکو ذبح کړل

۵۵۵۵- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطَاهُ غَنَمًا يَقِيمُهَا عَلَى صَحَائِبَتِهِ صَحَائِبًا، فَبَقِيَ عَتُودٌ، فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «ضَحَّيْنَا بِه»

دریم روایت د حضرت عقبه بن عامر رضی اللہ عنہ دی، فرمائی: حضور علیہ السلام هغه ته یوه چیلی ورکړه، حضور علیہ السلام خپلو صحابه گرامو کنبی د قربانی خاړوی تقسیمول د شپږو میاشتو یو وړوکې بچې پاتې شو، نوهغوی ددی ذکر حضور علیہ السلام ته اوکړو. حضرت نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې ته دا قربانی کړه.
تراجم رجال:

یحیی بن سعید: دا راوی یحیی بن سعید بن قیس بن عمرو الانصاری المدنی رحمة الله علیه دی ددوی حالات په بده الوسی کنبی تیر شوی دی. (۱)
قوله: أبوامامة: د ابو امامة اسعد بن سهل بن حنیف رحمة الله حالات په کتاب الایمان کنبی تیر شوی دی. (۲)

(۱) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۲) (کشف الباری: ۱۲۲/۲)

ادم بن ابى اياس: دا راوى ابو الحسن ادم بن ابى اياس عبد الرحمن العسقلانى رحمة الله عليه دي. ددوى حالات په كتاب الايمان كنبى تير شوى دي. (١)

قوله: شُعْبَةُ: دا امير المؤمنين فى الحديث شعبه بن الحجاج الوردى عتقى واسطى بصرى رضي دي. ددوى تفصيلى حالات په كتاب الايان / باب: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِيهِ كنبى تير شوى دي. (٢)

عبد العزيز: دا راوى عبد العزيز بن صهيب بنانى البصرى رحمة الله عليه دي. ددوى حالات په كتاب الايمان كنبى تير شوى دي. (٣)

انس: دا راوى انس بن مالك رضي دي. ددوى حالات په كتاب الايمان كنبى تير شوى دي. (٤)
قوله: قُتَيْبَةُ: دا راوى شيخ الاسلام راوية الاسلام ابورجاء قتيبه بن سعيد بن جميل بن طريف ثقفى رحمة الله عليه دي. ددوى مفصل حالات په كتاب الايان / باب: إِفْشَاءُ السَّلَامِ مِنَ الْإِسْلَامِ كنبى تير شوى دي. (٥)

قوله: عَبْدُ الْوَهَّابِ: دا راوى عبد الوهاب بن عبد المجيد بن الصلت ثقفى بصرى رحمة الله عليه دي. ددوى حالات په كتاب الايمان كنبى تير شوى دي. (٦)

قوله: أَيُّوبُ: دا راوى ابوبكر ايوب بن ابى تميمه كيسانى سختيانى بصرى رحمة الله عليه دي. ددوى حالات په كتاب الايان كنبى تير شوى دي. (٧)

قوله: ابو قلابه: دا راوى مشهور تابعى ابو قلابه عبد الله بن زيد جرمى رحمة الله عليه دي. ددوى حالات په كتاب الايان كنبى تير شوى دي. (٨)

وهيب: دا راوى وهيب بن خالد بن عجلان باهلى بصرى رحمة الله عليه دي. ددوى حالات په كتاب الايمان كنبى تير شوى دي. (٩)

اسماعيل: دا راوى اسماعيل بن ابراهيم بن مقسم اسدى رحمة الله عليه دي. ددوى حالات په كتاب الايمان كنبى تير شوى دي. (١٠)

(١) (كشف الباري: ١/٦٧٨)

(٢) (كشف الباري: ١/٦٧٨)

(٣) (كشف الباري: ٢/١٢)

(٤) (كشف الباري: ٢/٤)

(٥) (كشف الباري: ٢/١٨٩)

(٦) (كشف الباري: ٢/٢٦)

(٧) (كشف الباري: ٢/٢٦)

(٨) (كشف الباري: ٢/٢٦)

(٩) (كشف الباري: ٢/١١٨)

(١٠) (كشف الباري: ٢/١٢)

حاتم بن وردان: دا راوی ابو صالح بن حاتم بن وردان السعدي البصري رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابُ الشَّهَادَاتِ / بَابُ شَهَادَةِ الْأُمِّيِّ وَأَمْرِهِ وَتِكَاحِهِ وَإِنْكَاحِهِ وَمُبَايَعَتِهِ وَقَبُولِهِ فِي التَّائِذِينَ وَغَيْرِهِ، وَمَا يُعْرَفُ بِالْأَصْوَاتِ كُنِسِي تِير شوي دي (١)

قوله: ابن سبیر: دا راوی مشهور تابعی عالم، امام، شیخ الاسلام ابوبکر محمد بن سیرین انصاری بصری رحمة الله عليه دي، ددوی حالات په كتاب الايمان كنبسي تير شوي دي (٢)

قوله: عمرو بن خالد: دا راوی ابو الحسن عمرو بن خالد بن فروخ حنظلي جزري مصري رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په كتاب الايمان كنبسي تير شوي دي (٣)

قوله: الليث: دا امام ابو الحارث ليث بن سعد بن عبد الرحمن فهمي رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په بَدْءِ الْوَسْمِيِّ - كُنِسِي تِير شوي دي (٤)

يزيد: دا راوی يزيد بن ابي حبيب رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په بدء الوحي كنبسي تير شوي دي (٥)

قوله: ابو الخير: دا راوی ابو الخير مرثد بن عبد الله يزني مصري رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په بدء الوحي كنبسي تير شوي دي (٦)

قوله: عقبه: دا راوی صحابي رسول عقبه بن عامر الجهني ؓ دي، ددوی حالات په كِتَابِ الصَّلَاةِ / بَابُ مَنْ صَلَّى فِي فُرُوجِ حَرِيرٍ ثُمَّ نَزَعَهُ كُنِسِي تِير شوي دي (٧)

تشریح: دباب رومي او دويم حديث په كِتَابِ الْحَجِّ / بَابُ مَنْ نَحَرَ هَدْيَهُ بِيَدِهِ كُنِسِي تير شوي دي (٨)

او دباب دريم حديث په كِتَابِ الْوَكَالَةِ / بَابُ وَكَالَةِ الشَّرِيكِ الشَّرِيكِ فِي الْقِسْمَةِ وَغَيْرِهَا كُنِسِي تير شوي دي (٩)

قوله: كَبْشِين: دا كَشْن (د كاف په فتحې او د ياء په سكون سره)، تشنيه ده گله ته وائي كه دهر

(١) (كشف الباري: كِتَابُ الشَّهَادَاتِ / بَابُ شَهَادَةِ الْأُمِّيِّ وَأَمْرِهِ وَتِكَاحِهِ وَإِنْكَاحِهِ وَمُبَايَعَتِهِ وَقَبُولِهِ فِي التَّائِذِينَ وَغَيْرِهِ، وَمَا يُعْرَفُ بِالْأَصْوَاتِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ٢٦٥٨)

(٢) (كشف الباري: ٥٢٤/٢)

(٣) (كشف الباري: ٣٦٦/٢)

(٤) (كشف الباري: ٣٣٤/١)

(٥) (كشف الباري: ٦٩٤/١)

(٦) (كشف الباري: ٦٩٥/١)

(٧) (كشف الباري كِتَابِ الصَّلَاةِ / بَابُ مَنْ صَلَّى فِي فُرُوجِ حَرِيرٍ ثُمَّ نَزَعَهُ رَقْمُ الْحَدِيثِ - ٣٧٥)

(٨) (كشف الباري: كِتَابِ الْحَجِّ / بَابُ مَنْ نَحَرَ هَدْيَهُ بِيَدِهِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ١٧١٢)

(٩) (كشف الباري: كِتَابِ الْوَكَالَةِ / بَابُ وَكَالَةِ الشَّرِيكِ الشَّرِيكِ فِي الْقِسْمَةِ وَغَيْرِهَا رَقْمُ الْحَدِيثِ: ٢٣٠٠)

عمروی. ددی ماده ضان ده، د کفش جمع اکباش، کباش او کبوش رازی. (۱)
 قوله: أَقْرَبَيْنِ: علامه قسطلانی رحمه الله علیه فرمائی چې أَقْرَبَيْنِ د أَقْرَبْنِ تشبیه ده. او د أَقْرَبْنِ
 معنی او بر دو بشکرو والا. (۲)

علامه کرمانی رحمه الله علیه ددی ترجمه مطلقا، بشکرو والا، کرې ده. (۳)
 حافظ ابن حجر رحمه الله علیه ددی مطلب بیانوی: ای لکل منها قرنان معتدلان، یعنی د دواړو
 گډانو معتدل (نه ډیر غټ او نه ډیر وړوکی) بشکری وې. (۴)

قوله: وَبَدَأَ سَمِينَيْنِ: ځینې طرق کښې د کښین صفت أَقْرَبَيْنِ سره سره سَمِينَيْنِ هم راغلي دي.
 قوله: سَمِينَيْنِ د سَمِينِ تشبیه ده، سَمِينِ د (باب سمع نه) غټ ته وائی. (۵)

چنانچه مسند احمد او سنن ابن ماجه کښې حضرت ابوهریره رضی الله عنه نه روایت دي:
 عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «إِذَا أَرَادَ أَنْ يُضْحِيَ، اشْتَرَى
 كَبْشَيْنِ عَظِيمَيْنِ، سَمِينَيْنِ، أَقْرَبَيْنِ..... الخ» (۶)
 دې روایت کښې د سَمِينَيْنِ ذکر شته دي.

داشان د سنن ابی داؤد په روایت کښې د مُوجَوِّئَيْنِ ذکر هم راغلي دي.
 حضرت جابر رضی الله عنه فرمائی: ذَبَحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الذَّبْحِ كَبْشَيْنِ أَقْرَبَيْنِ أَمْلَحَيْنِ مُوجَوِّئَيْنِ، (۷)
 قوله: مُوجَوِّئَيْنِ: مُوجَوِّئَيْنِ د مُوجَوِّئَيْنِ تشبیه ده، او مُوجَوِّئَيْنِ د (وجاء، يجا د فتح د اسم مفعول صیغه ده)
 په معنی د خصی. (۸)

د خصی ځناور قربانی: حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې د ځینې حضراتو په نزد د
 خصی ځناور قربانی مکروه ده. ځکه چې خصی کیدل یو عیب دي.
 حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې د سنن ابی داؤد د روایت نه د خصی ځناور د
 قربانی جواز معلومېږي او خصی کیدل عیب نه دي، بلکه خصی کیدلو سره د ځناور غوښه

(۱) (حیوة الحیوان، باب الکاف: ۹۳/۲، لسان العرب باب الکاف: ۱۸/۱۲، فتح الباری: ۱۱/۱۳، عمدة القاری: ۴۲۳/۲۱)

(۲) (إرشاد الساری: ۳۰۸/۱۲)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۲۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۲۳/۲۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۱/۱۳)

(۵) (لسان العرب باب السین: ۳۷۴/۶، فتح الباری: ۱۱/۱۳)

(۶) (الفتح الربانی لترتیب مسند الامام احمد بن حنبل، باب التضحية بالخصی: ۸۳/۱۳، سنن ابن ماجه کتاب
 الأضاحی/بَابُ أَضَاحِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۳۱۲۲)

(۷) (سنن ابی داؤد کتاب الضحایا/بَابُ مَا يُسْتَعَبُّ مِنَ الضَّحَايَا رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۲۷۹۵، فتح الباری: ۱۲/۱۳)

(۸) (لسان العرب باب الواو: ۲۱۴/۱۵، فتح الباری: ۱۲/۱۳)

پاکه اوبنکلی کیری. او غونبې نه بدبو بالکل ختمیږي (۱)
البته سنن الترمذی کبسي روایت دي:

«فَمَنْ رَسُلَ اللهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَيْشِ أَكْرَنْ لِحَيْلٍ، يَأْكُلُ فِي سَوَادٍ، وَيَتَّيِسُ فِي سَوَادٍ، وَيَنْظُرُ فِي سَوَادٍ» (۲)

نبی اکرم ﷺ دبنکرو والا نرگله (کوم چې خصی نه وو) قربانی کړو، اودهغه خله توره وه، او پنبې یې هم تورې وې، او دهغه دسترگو نه گیرچاپیره تور والې وو.

علامه ابن العربی رحمه الله علیه فرمائی چې په دې سره د امام ابو داؤد د روایت تردید کیری کوم کبسي چې دخصي گله د قربانی کولو ذکر دي. (۳)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه په دواړو روایاتو کبسي تطبیق کوی او فرمائی چې کیدیشی چې دا دوه جدا جدا وختونو باندې محمول وی. یعنی نبی اکرم دداسې گله قربانی هم کړې

وی کوم چې خصی نه وو او دخصي خناور قربانی یې هم کړې وی. (۴)

دخصی خناور قربانی افضل ده او که دغیر خصی؟

د شوافعو او مالکیه مذهب: د شوافعو اوحنابله په نزد خصی اوغیر خصی خناور دواړه په قربانی کبسي جائز دي. (۵)

د مالکیه مذهب: د حضرات مالکیه په نزد داسې خناور کوم چې خصی شوې نه وی، دهغې قربانی دخصي خناور نه افضل ده. (۶)

د احنافو مذهب: دحضرات احنافو په نزد دخصي خناور قربانی افضل ده، ځکه چې دخصي خناور غونبه بنکلی او مزیداره وی. (۷)

دترجمة الباب مقصد:

ددې ترجمة الباب درې مقاصد دي:

اولې مقصد: امام بخاری رحمه الله علیه دا وثیل غواری چی دکش یعنی گله قربانی افضل ده.

(۱) (فتح الباری: ۱۲/۱۳)

(۲) (سنن الترمذی کتاب الأضاحی عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَا جَاءَ مَا يُسْتَعَبُّ مِنَ الْأَضَاحِ رَقْمُ الْحَدِيثِ - ۱۴۹۶)

(۳) (عارضه الأحمدي لابن العربي، كتاب الأضاحي باب ما يستعب من الأضاحي: ۲۳۱/۶)

(۴) (فتح الباری: ۱۲/۱۳)

(۵) (المجموع شرح المذهب، باب الأضحية: ۴۰۱/۸، فتح الباری: ۱۲/۱۳، المغني لابن قدامة كتاب الأضاحي: ۳۵۰/۹)

(۶) (الذخيرة في فروع المالكية، كتاب الأضحية الفصل الاول: ۴۲۶/۳، الاستذكار لابن عبد البر، كتاب الضحايا ما يستعب من الضحايا: ۲۲۰/۴، حاشية الدسوقي، باب في الضحايا: ۳۸۸/۲، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الضحايا باب ما يستعب من الضحايا: ۱۷۳/۴)

(۷) (الفتاوى العالمكبريه، كتاب الأضحية الباب الخامس في بيان محل إقامة الواجب: ۲۹۹/۵ مجمع الأنهر شرح ملتقى الأبحر، كتاب الأضحية: ۱۷۱/۴، البحر الرائق كتاب الأضحية: ۳۲۳/۸)

سنن ابى داؤد او سنن الترمذى كنبى روايت دى غير الأضحية الكباش (١) بهترينه قربانى د گډه ده.

د كوم خناور قربانى افضل ده: په دې خبره باندي څلور واړه ائمه كرام امام ابوحنيفه رحمه الله عليه، امام مالك رحمه الله عليه، امام شافعى رحمه الله عليه او امام احمد بن حنبل رحمه الله عليه متفق دى چې د قربانى خناور، اوبن، غوا، مېينه، گډه او چيلى دى، ددې نه علاوه د بل خناور قربانى جائز نه ده. (٢)

البته په دې خبره كنبى اختلاف دى چې په دې خناورو كنبى افضل كوم يو خناور دى؟ امام ابوحنيفه رحمه الله عليه، امام شافعى رحمه الله عليه او امام احمد رحمه الله عليه مذهب: ددې حضراتو په نزد د ټولو نه افضل قربانى د اوبن ده، بيا غوا ده، بيا د گډه ده، بيا د چيلى ده، اود اوبن، او غوا وومې حصې نه د چيلى قربانى افضل ده. هركله چې اوومه حصه او د چيلى قيمت او غوښه كنبى برابر وي. (٣)

دليل: ددې حضراتو دليل دا روايت دى كوم كنبى چې نبى اكرم ﷺ فرمائى:

«مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ ثُمَّ رَأَى، فَكَأْتَأْتِرَ بَدَنَهُ، وَمَنْ رَأَى السَّاعَةَ الثَّانِيَةَ، فَكَأْتَأْتِرَ بَعْرَةً، وَمَنْ رَأَى السَّاعَةَ الثَّالِثَةَ، فَكَأْتَأْتِرَ كَبْشًا أَقْرَبَ... الخ» (٤)

چا چې د جمعې په ورځ غسل د جنابت او كړو، بيا د مونځ ادا كولو دپاره لارو، نو گويا چې هغه د يو اوبن قربانى وركړه، او كوم كس چې په دويم ساعت كنبى لارو، نو گويا چې هغه د يوې غوا قربانى او كړه، او څوك چې په دريم ساعت كنبى لارو نو گويا چې هغه د بنكرو والا يو گډه قربانى وركړه.

ددې حديث نه معلومېږي چې د اوبن قربانى د غوانه او دغوا قربانى د گډه نه افضل ده (٥)

(١) سنن ابى داؤد باب كراهية المُتَالَاةِ فِي الْكُفْنِ رقم الحديث: ٣١٥٦، سنن الترمذى كتاب الأضاحي باب خير الأضحية الكباش رقم الحديث: ١٥١٧، عمدة القارى: ٢٢٣/٢١، الكنز الكنزى المتوارى، الجزء التاسع عشر: ص: ٢١٦
(٢) البحر الرائق كتاب الأضحية: ٣٢٤/٨، فتح القدير كتاب الأضحية: ٥٣٠/٩، شرح مختصر الطحاوى، كتاب الضحايا: ٣٢٧/٧، الذخيرة فى فروع المالكية، كتاب الأضحية: ٤٢٥/٣، بداية المجتهد ونهاية التمسك، كتاب الضحايا الباب الثانى: ٧٣/٤، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الضحايا باب ما يستحب من الضحايا: ١٧٢/٤، المجموع شرح المذهب، كتاب الأضحية: ٣٩٢/٨، البيان فى مذهب الإمام الشافعى، كتاب الحج، باب الأضحية: ٤٣٩/٤، الحاوى الكبير فى فقه مذهب الإمام الشافعى كتاب الضحايا ما يذبح فى الضحايا من النعم: ٧٦/١٥
المغنى لابن قدامة كتاب الأضاحيا: ٣٤٨/٩

(٣) شرح مختصر الطحاوى، كتاب الضحايا: ٣٢٦/٧، كتاب الأم كتاب الضحايا الثانى: ٤٦١/٥، المجموع شرح المذهب، كتاب الأضحية: ٣٩٥/٨، البيان فى مذهب الإمام الشافعى، كتاب الحج، باب الأضحية: ٤٤١/٤، الحاوى الكبير فى فقه المذهب الإمام الشافعى كتاب الضحايا: ٧٧/١٥، المغنى لابن قدامة كتاب الأضاحي: ٣٤٨/٩

(٤) الجامع الصحيح للبخارى كتاب الجمعة /باب فضل الجمعة رقم الحديث: ٨٨١
(٥) البيان فى مذهب الإمام الشافعى، كتاب الحج، باب الأضحية: ٤٤١/٤، شرح مختصر الطحاوى، كتاب الضحايا: ٣٢٦/٧

همد اشان د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما روایت دی:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصْعِقُ بِالْمَدِينَةِ بِالْجُورِ أَوْ بِالنَّكْبِ إِذَا لَمْ يَجِدْ جُورًا (۱)
 نبی اکرم صلی اللہ علیہ وسلم په مدینه منوره کنبی کله د اوبن قربانی کوله او کله د گډ، کله چې به یی د اوبن
 قربانی دپاره بیا نه موندو.

او د اوبن قربانی د نورو ځناورو نه او داشان د غوا قربانی د گډ وغیره نه ځکه افضل ده
 چې اوبن د قیمت په اعتبار سره او د غوښې اعتبار سره د غوا نه غټې دي. او داشان غوا د
 گډ او گډ د چیلی نه قیمت او غوښه کنبی غټې دي. (۲)

ځکه چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی "إِنَّ أَحَبَّ الضَّحَايَا إِلَى اللَّهِ أَغْلَاهَا وَأَسْمَنُهَا" (۳)
 د قربانی په ځناورو کنبی الله تعالی ته زیات خوښ هغه ځناور دي کوم چې د قیمت او
 غوښې اعتبار سره د نورو ځناورو نه ښه وي.
 د مالکیه مذهب: د مالکیه په نزد قربانی کنبی دټولو نه افضل گډ دي، بیا غوا، او بیا اوبن
 افضل دي. (۴)

دلیل: د مالکیه دلیل دا روایت دي «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصْعِقُ بِكَيْشَيْنِ» (۵)
 ددې روایت نه معلومیږي چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم به همیشه د گډ قربانی کوله. او ظاهره ده چې د
 نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم مواظبت به په افضل وي.
 د ترجمه الباب دویم مقصد:

ځینې حضراتو د ترجمه الباب یو مقصد داهم بیان کړې دي، هغه دا چې امام بخاری رحمه
 الله علیه په دې ترجمه الباب سره په قربانی کنبی دځناور ذبح کولو افضلیت طرفته اشاره
 کړې ده. (۶)

د شوافع او مالکیه مذهب: د شوافعو او مالکیه په نزد د مذکور ځناور قربانی افضل ده. او دا

(۱) السنن الكبرى للبيهقي باب لا يُجْزَى الْجَذَعُ إِلَّا مِنَ الضَّانِ وَحَدَا، وَيُجْزَى النَّيُّ مِنَ الْقَعْرِ وَاللَّيْلِ وَالْبَقْرِ: (۴۵۶/۹)

(۲) كتاب الام كتاب الضحايا: ۴۶۱/۵، الحاوي الكبير كتاب الضحايا ما يذبح في الضحايا من النعم: ۷۷/۱۵،
 المجموع شرح المذهب، باب الأضحية: ۳۴۸/۸

(۳) السنن الكبرى للبيهقي باب ما جاء في أفضل الضحايا (۲۷۲/۹)

(۴) المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الضحايا باب ما يستحب من الضحايا: ۱۷۳/۴، شرح الزرقاني كتاب
 الضحايا ما يستحب من الضحايا: ۷۲/۳، حاشية الدرقي، باب في الضحايا: ۳۹۰/۲، الذخيرة في فروع المالكية،
 كتاب الأضحية: ۴۲۵/۳، الاستذكار لابن عبدالبر، كتاب الضحايا ما يستحب من الضحايا: ۲۲۰/۴، بداية المجتهد
 ونهاية المقتصد، كتاب الضحايا الباب الثاني: ۷۳/۴

(۵) السنن الكبرى للنسائي كتاب الضحايا/باب الكَيْشِ: رقم الحديث: ۴۴۷۵، ۵۸/۳

(۶) الكنز الكنزي المتواری، الجزء التاسع عشر: ص: ۲۱۶

حضرات د «يُضَعِي بَكْشَيْنِ» نه استدلال كوي. (١)

د احنافو په نزد د اوبني او غوا قرباني افضل ده. (٢)

البته كه گډ يا چيلې خصي وي نو ددې قرباني د گډې يا چيلې نه افضل ده. (٣)

د ترجمة الباب دريم مقصد: امام بخاري رحمه الله عليه مقصد داهم كيدې شي چې د قرباني

خاروي دې بڼه خورب كړې شي، چنانچه حديث پاك كښې دي: استغفرها وضحايا كم فانها مطايا كم

على الصراط (٤)

د خپلې قرباني خناور تلاش كړي (يعني قرباني دپاره بنكلې خناور واخلي) خكه چې داپه

پل صراط باندي ستاسو سورلي وي.

او امام بخاري رحمه الله عليه د حضرت ابو امامه ؓ په روايت كنانسن الأضحية بالمدينة....

سره هم دې طرفته اشاره كوي.

د تعليق تخريج: دا تعليق ابو نعيم موصولا نقل كړې دې. (٥)

قرباني دپاره د خناور د خوربولو حكم: د خيني حضرات مالكيه په نزد د قرباني خناور

خوربول مكروه دي، چې يهودو سره مشابهت رانه شي. (٦)

د جمهورو مذهب: د جمهور حضراتو په نزد قرباني دپاره خورب خناور اخستل، او خناور د

قرباني دپاره خوربول مستحب دي. (٧)

قوله: وَأَنَا أُضَعِي بَكْشَيْنِ: ددې قائل حضرت انس ؓ دې، چنانچه د سنن النسائي په روايت

كښې ددې تصريح ده، يعني ددې جملې نه وړاندي د قال انس صراحت دې قال: أَنَسٌ وَأَنَا أُضَعِي

بَكْشَيْنِ». (٨)

(١) (المجموع شرح المذهب، كتاب الأضحية: ٣٩٧/٨، المنتقى شرح مظا إمام مالك، كتاب الضحايا باب ما

يستحب من الضحايا: ١٧٣/٤، الزرقاني كتاب الضحايا ما يستحب من الضحايا: ٧٢/٣، حاشية الدسوقي، باب في

الضحايا: ٣٩٠/٢)

(٢) (الدر المختار كتاب الأضحية: ٣٢٢/٥)

(٣) (الدر المختار كتاب الأضحية: ٣٢٢/٦، الفتاوى العالمكيري، كتاب الأضحية الباب الخامس: ٢٩٩/٥)

(٤) (مسند الفردوس، رقم الحديث: ٢٦٨، ٨٥/١، كنز العمال كتاب الحج والعمرة الفصل السابع في الأضاحي رقم

الحديث: ١٢١٧٣، ٣٥/٥)

(٥) فتح الباري: ١٢/١٣، تعلق التعليق: ٢/٥)

(٦) (الذخيرة في فروع المالكية، كتاب الأضحية، الفصل الثاني في سنها: ٤٢٨/٣)

(٧) (بدائع الصنائع، كتاب التضحية بيان ما يستحب قبل التضحية: ٣٢٦/٦، المجموع شرح المذهب، كتاب الأضحية:

٣٩٦/٨، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحج، باب الأضحية: ٤٤٣/٤، الحاوي الكبير كتاب الضحايا ما

يذبح في الضحايا من النعم: ٧٩/١٥، المغني لابن قدامة كتاب الأضاحي: ٣٤٨/٩)

(٨) (سنن النسائي كتاب الضحايا، الكيش رقم الحديث: ٤٣٩٠، فتح الباري: ١٢/١٣)

نبی کریم ﷺ به دوه گدان ذبح کول، کتاب الآثار کنبی ددی نور وضاحت موجود دی، آن
النبي صل الله عليه وسلم ضحى بكبش من أملاحين ذبح أحدهما عن نفسه والآخر عن قال: لا إله إلا الله محمد
رسول الله: (۱)

نبی کریم ﷺ به دوه گدان ذبح کول یو د خپل طرفنه او بل د امت مسلمه د طرفنه.
فائده: یو گد یا چیلی کنبی یو نه زیات کسان نشی شریکیدی. لیکن که خپلو والدینو او
رشته دارو وغیره ته ثواب رسولو دپاره د هغوی د طرفه قربانی کوی نو دا قربانی درست ده.
او ټولو ته به ثواب ملاویږی. (۲)

قوله: «انكفأ إلى كبشين أقرنين أملاحين»: نبی کریم ﷺ بنکرو والا دوه سپین او تور رنگ والا
گدانو طرفته متوجه شو.

قوله: انكفأ: باب افعال نه ای مال دانعطف یعنی متوجه یی شو. (۳)

قوله: أملاحين: املح هو الذي فيه سواد وبياض. (۴) املح سپین او تور رنگ والا ته وائی. کوم ته چې
په اردو کنبی چت کبری وائی.

امام کسائی او ابوزید د املح تعريف کوی: الاملاح الذي فيه بياض وسواد ويكون البياض اكثر.
املح هغی ته وائی، چې دهغی رنگ سپین او تور وی، لیکن سپینوالی په تور رنگ غالب
وی.

خینی حضرات د املح تعريف په خالص سپین سره کړې دي. (۵)
نبی اکرم ﷺ به داشان گدان ډیر خوبول ځکه چې داشان گدان ډیر بنکلی بنکاری. او یا به
یو د چربی او غوښې د زیاتوالی په وجه داسې گد خوبولو. (۶)
قوله: قَدْ بَخَّسْنَا بَيْدِهِ: نبی کریم ﷺ دا گدان په خپلو لاسونو مبارکو ذبح کول
ددې نه معلومیږی چې که یو کس په ذبح کولو پوهیږی نو د قربانی ځناور پخپله ذبح کول
افضل دی. (۷)

قوله: تَابَعَهُ وَهَيْبٌ: یعنی د عبدالوهاب متابعت و هيب بن خالد کړې دي. هغوی هم د ایوب
سختیانی نه دا روایت نقل کړې دي.

(۱) کتاب الآثار باب الأضحية ص: ۱۳۵، مکتبه أهل سنت والجماعت

(۲) (رد المحتار کتاب الأضحية: ۳۲۶/۵)

(۳) (لسان العرب باب الکاف: ۱۱۳/۱۲)

(۴) (لسان العرب باب الميم: ۱۷۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۲۴/۲۱)

(۵) (لسان العرب باب الميم: ۱۷۰/۱۳، فتح القاری: ۱۲/۱۳)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۳)

(۷) (عمدة القاری: ۲۲۳/۲۱، الدر المختار کتاب الأضحية: ۲۳۱/۵)

دتعليق تخريج: اسماعیلی دا متابعت موصولاً نقل کرې دې. (۱)

قوله: وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ، وَحَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ، عَنْ أَبِي يُونُسَ، عَنْ أَبِي سَيْرِينَ، عَنْ أَنَسٍ: دلتنه یی قال

او وئیل، او ددې نه وړاندې یی تابعه وئیلی وو. دواړو کښې فرق دادې. چې قول علی سبیل المذاكرة استعمالیږي. او متابعت دحدیث نقل کولو دپاره استعمالیږي. (۲)

دتعليق تخريج: د اسماعیل بن علیه تعلیق لره امام بخاری رحمه الله علیه څلورو بابونو نه پس موصولاً نقل کرېدې. (۳) او دحاتم بن وردان حدیث لره امام مسلم رحمه الله علیه موصولاً نقل کرې دې. (۴)

قوله: فَبَقِيَ عَتُودٌ عَتُودٌ: دعین په فتحې او دتاء په ضمې سره، عتود دچیلی هغه بچی ته وائی چې د هغه لا کال هم نه وی پورا. علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی: عتود د چیلی د پنځومیاشتو بچی ته وائی. (۵)

البتة د اهل لغت په نزد عتود د چیلی هغه بچی ته وائی چې په هغې کال تیر شوې وی، ددې جمع اعتدة، رازی. (۶)

ددې روایت نوره تشریح په کتاب الأضاحی/باب قِسْمَةِ الْإِمَامِ الْأَضَاحِيِّ بَيْنَ النَّاسِ کښې تیره شوې ده. (۷)

دترجمة الباب سره مناسبت: د باب د رومبې دوه احادیثو دترجمة الباب سره مناسبت واضح دي. او د دریم حدیث دترجمة الباب سره مناسبت دې اعتبار سره دي چې نبی اکرم ﷺ په صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعین کښې چیلی تقسیم کرې. نو دا داسان دی لکه چې نبی اکرم ﷺ د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعین دطرفه دقربانی ځناور ذبح کړل. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۲۴/۲۱، تغلیق التعلیق: ۶/۵)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۲۴/۲۱)

(۳) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب الأضاحی/باب من ذبح قبل الصلاة أعاد رقم الحدیث: عمدة القاری: ۲۲۴/۲۱، تغلیق التعلیق: ۷/۵)

(۴) (الجامع الصحیح لمسلم کتاب الأضاحی/باب وقتها (رقم: ۵۰۸۱، تغلیق التعلیق: ۷/۵)

(۵) (شرح ابن بطال: ۱۹/۶، عمدة القاری: ۲۲۵/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب العین: ۳۲/۹، النهایة لابن اثیر حرف العین: ۱۵۲/۲)

(۷) (کشف الباری: کتاب الأضاحی/باب قِسْمَةِ الْإِمَامِ الْأَضَاحِيِّ بَيْنَ النَّاسِ رقم: ۵۵۴۷)

(۸) (عمدة القاری: ۲۲۵/۲۱)

۸= بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي بُرْدَةَ: «ضَعِرَ بِالْجَذَعِ مِنَ
الْمَعَزِ، وَلَنْ تَجْزِيَ عَنُ أَحَدٍ بَعْدَكَ»

حدیث نمبر ۵۲۳۶ تا ۵۲۳۸

۵۵۵۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُطَرِّفٌ، عَنِ عَامِرٍ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: فَضِعَى خَالِدٌ لِي، يُقَالُ لَهُ أَبُو بُرْدَةَ، قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «شَأْنُكَ شَأْنُ لَحْمٍ» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عِنْدِي ذَا جَذَعَةٍ مِنَ
الْمَعَزِ، قَالَ: «أَذْبَحْهَا، وَلَنْ تَصْلِحَ لِعَبْرَتِكَ» ثُمَّ قَالَ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَأَتَمَّ يَذْبَحُ لِنَفْسِهِ،
وَمَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَدْ تَمَّ نُسُكُهُ وَأَصَابَ سَنَةَ الْمُسْلِمِينَ»
تَابَعَهُ عُبَيْدَةُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، وَإِبْرَاهِيمَ، وَتَابَعَهُ وَكَيْعَةَ، عَنْ حُرَيْثٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، وَقَالَ عَاصِمٌ،
وَدَاوُدُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ: «عِنْدِي عَنَاقُ لَبْنٍ» وَقَالَ زَيْدٌ، وَفِرَاسٌ، عَنِ الشَّعْبِيِّ: «عِنْدِي
جَذَعَةٌ» وَقَالَ أَبُو الْأَحْوِسِ: حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ: «عَنَاقُ جَذَعَةٍ» وَقَالَ ابْنُ عَوْنٍ: «عَنَاقُ
جَذَعٍ، عَنَاقُ لَبْنٍ»

ترجمہ: حضرت براء بن عازب ؓ نے روایت دی فرمائی ہے زما ماما چا ته چې به ابو بردہ ؓ
وئیلې کیدل، هغه د اختر د مونخ نه وړاندې څاروې ذبح کړو. نو نبی کریم ؓ هغه ته
اوفرمائیل چې ستا چیلې خو دغونډې چیلې ده. هغه عرض اوکړو، یا رسول الله ؓ ایشکه
ما سره زما پاللي شوي د شپږو میاشتو دچیلې یو بچي دي، نو نبی اکرم ؓ اوفرمائیل: ته
هغه ذبح کړه، او ستانه علاوه بل چا دپاره دا درست نه دی. بیانې اکرم ؓ اوفرمائیل: چې
چا دمونخ نه وړاندې (دقربانۍ څاروې) ذبح کړو نو هغه صرف د خپل ذات دپاره ذبح کوي،
او چا چې د مونخ نه پس ذبح کړو نو دهغه قربانې اوشوه، او هغه د مسلمانانو سنت بیا
موندو.

۵۵۵۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ،
عَنِ الْبَرَاءِ، قَالَ: ذَبَحَ أَبُو بُرْدَةَ قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَبْدَلْهَا»
قَالَ: لَيْسَ عِنْدِي إِلَّا جَذَعَةٌ - قَالَ شُعْبَةُ: وَأَحْسِبُهُ قَالَ: هِيَ خَيْرٌ مِنْ مِئْتَةٍ - قَالَ:
«اجْعَلْهَا مَكَانَهَا وَلَنْ تَجْزِيَ عَنُ أَحَدٍ بَعْدَكَ»
وَقَالَ حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ،
وَقَالَ: «عَنَاقُ جَذَعَةٍ»

دويم روایت هم د حضرت براء بن عازب ؓ دي، فرمائی چې ابو بردہ ؓ دقربانۍ څاروې د
مونخ نه وړاندې ذبح کړو، نو هغه ته نبی کریم ؓ اوفرمائیل: چې ددې په ځانې بل ذبح کړه.
حضرت ابو بردہ ؓ عرض اوکړو چې ما سره د شپږو میاشتو دچیلې د بچي نه علاوه بل څه
څاروې نشته دي. (د سند راوی شعبه فرمائی چې زما خیال دادې چې شاید دا ئې هم اوئیل
چې) هغه د یو کال دچیلې د بچي نه هم ښه دي. نبی اکرم ؓ اوفرمائیل چې دهغې په ځانې
دا (بچي) قربانې کړه او ستا نه پس به دا هیچا دپاره دا جائز نه وی.

تراجم رجال:

قوله: مُسَدَّدٌ: دا راوی مسدد بن مسرهد رحمة الله عليه دي. ددوی تفصیلی حالات په کتاب

الإيمان کبني تير شوی دی. (۱)

خالد: دا راوی خالد بن عبد الله بن عبد الرحمن الطحان الواسطي دي. ددوی حالات په کتاب

كِتَابُ الْوُضُوءِ/بَابُ مَنْ مَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ مِنْ غُرْفَةٍ وَاحِدَةٍ كَبَنِي تِير شَوِي دِي. (۲)

قوله: مُطَّرَفٌ: دا امام مطرف بن طريف حارثي رحمة الله عليه دي ددوی حالات په کتاب العلم

کبني تير شوی دی. (۳)

قوله: عَامِرٌ: دا راوی ابو عمرو عام بن شراحيل شعبي کوفي رحمة الله عليه دي. ددوی حالات

په کتاب الايمان کبني تير شوی دی. (۴)

قوله: الْبَرَاءُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: دا راوی مشهور صحابي حضرت براء بن عازب بن الحارث بن عدی

انصاری حارثي اوسى ؓ دي. ددوی حالات په كِتَابِ الْإِيمَانِ كَبَنِي تِير شَوِي دِي. (۵)

قوله: محمد بن بشار: دا راوی مشهور امام حديث محمد بن بشار بن عثمان بن بصرى دي

ددوی حالات په کتاب العلم کبني تير شوی دی. (۶)

محمد بن جعفر: دا راوی ابو عبد الله محمد بن جعفر هذلي رحمة الله عليه دي. ددوی حالات

په کتاب الايمان کبني تير شوی دی. (۷)

قوله: شُعْبَةُ: دا امير المؤمنين في الحديث شعبة بن الحجاج بن الورد عتكي واسطي بصرى

رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابِ الْإِيمَانِ/بَابُ: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

كَبَنِي تِير شَوِي دِي. (۸)

قوله: سَلِيْبَةٌ: دا راوی سلمه بن كهيل رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په كِتَابِ الصَّوْمِ/بَابُ مَنْ

مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ كَبَنِي تِير شَوِي دِي. (۹)

ابو جحيفة: دا راوی حضرت ابو جحيفة وهب بن عبد الله السوائي ؓ دي. ددوی حالات په

(۱) (کشف الباری: ۲/۲)

(۲) (کشف الباری: کتاب الوضوء/باب من مضمض واستنشق من غرفة واحدة رقم الحديث: ۱۹۱)

(۳) (کشف الباری: ۲۲۷/۴)

(۴) (کشف الباری: ۶۷۹/۱)

(۵) (کشف الباری: ۳۷۵/۲)

(۶) (کشف الباری: ۲۵۸/۳)

(۷) (کشف الباری: ۲۵۰/۲)

(۸) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۹) (کشف الباری: کتاب الصوم/باب من مات وعليه صوم (رقم الحديث: ۱۹۵۳))

کتاب العلم کنسې تیر شوی دی. (۱)

تشریح:

قوله: مَعَزٌ (دمیم په فتحې او د عین په سکون سره) اسم جنس دی، دویبستو والا چیلی ته وائی. (۲)

او ضان گله ته وائی. (۳)

د جذع تحقیق: دائمه لغت په نزد په اوبن کنسې جذع هغې ته وائی چې هغه پورا د څلورو کالو وی. او پنځم کنسې داخل شوې وی. او غوا کنسې جذع هغې ته وائی چې دهغې دوه کاله پورا شی، او په دریم کال کنسې داخل شی، او په گله و چیلو کنسې جذع هغې ته وائی چې هغه د یو کال شی. (۴)

او ثنی یعنی د ځناور هغه عمر چې د هغې قربانی درست وی. نو هغه په اوبن کنسې دادې چې په شپږم کال کنسې داخل شوې وی، او غوا او گله و چیلو کنسې ثنی هغې ته وائی چې د دوو کالو پورا شوې وی، او دریم کال کنسې داخل شی. (۵)

د فقهاء کرامو په نزد د جذع تعریف او حکم: فقهاء کرامو کنسې د جذع او ثنی په تعریف کنسې اختلاف دي.

د شوافعو مذهب: د شوافعو د اصح قول مطابق په گله، چیلی کنسې جذع هغې ته وائی چې دهغې کال پورا شوې وی. البته د شوافع په نزد که د گله د شپږو میاشتو نه پس مخکنسې غابنونه او وتل نو د کال پورا کیدو نه وړاند د دې گله قربانی جائز ده.

او د شوافع په نزد اوبن کنسې ثنی هغې ته وائی چې هغه په شپږم کال کنسې داخل شوې وی. او غوا کنسې ثنی هغې ته وائی کوم چې دریم کنسې کال داخل شوې وی، او چیلی کنسې د اصح قول مطابق ثنی هغې ته وائی چې دهغې دوه کاله پوره شوی وی. (۶)

د مالکیه مذهب: د حضرات مالکیه نه د جذع باره کنسې مختلف اقوال منقول دی. علامه ابن عبدالبر رحمة الله علیه او علامه ابن بطال رحمة الله علیه فرمائی چې گله او گله کنسې جذع هغې ته چې دهغې اووه میاشتې پوره شوې وی، او چیلی کنسې ثنی هغې ته وائی چې دهغې کال پورا شی او په دریم کال کنسې داخل شی، او اوبن کنسې ثنی هغې ته

(۱) (کشف الباری: ۲۳۱/۴)

(۲) (لسان العرب باب المیم: ۱۴۰/۱۳)

(۳) (لسان العرب باب الضاد: ۷/۸)

(۴) (لسان العرب باب الجیم: ۲۱۹/۲، النهایة لابن أثير حرف الجیم: ۲۴۶/۱، مجمع بحار الأنوار باب الجیم مع الذال: ۳۳۵/۱، تاج العروس فصل الجیم من باب العین: ۲۹۷/۵)

(۵) (لسان العرب باب الجیم: ۱۴۱/۲، النهایة لابن أثير حرف الجیم: ۲۲۲/۱)

(۶) (المجموع شرح المهذب باب الاضحية: ۳۹۴/۸، السراج الرواج کتاب الاضحية: ص: ۵۴۱، روضة الطالبین، کتاب الضحایا: ۴۶۲/۲، البیان فی مذعب الامام الشافعی باب الاضحية: ۴۳۹/۴)

وایی چې کله هغه د پنځو کالو پورا شی او په شپږم کبني داخل شی. (۱)
لیکن حضرات مالکيه کبني دځيني حضراتو د مالکيه مشهور قول د يو کال نقل دي. يعنی
ضان کبني جذع هغې ته وایی چې دهغې يو کال پورا شی. (۲)
همداشان چيلی کبني ثنی هغه دي چې دهغې کال پوره شی او دویم کال کبني په واضحه
طور داخل شی، يعنی د دویم کال میاشت وغيره تیره شی. او غوا کبني ثنی هغې ته وایی
چې دهغې درې کاله پورا شی او اوین کبني ثنی هغې ته وایی چې دهغې پنځه کال پوره
شی. (۳)

د احنافو او حنابله مذهب: د احنافو او حنابله په نزد گډه او چيلی کبني جذع هغې ته وایی چې
دهغې شپږ میاشتې پوره شوې وی، او په اوومه میاشت کبني داخل شوی وی. او گډه او
چيلی کبني ثنی هغې ته وایی چې دهغې کال پوره شوې وی.
او غوا کبني جذع د يو کال بچی ته او ثنی پورا د دوو کالو بچی ته وایی.
او اوین کبني جذع دڅلورو کالو بچی ته او ثنی د پوره پنځو کالو ته وایی، چې شپږم کال
کبني داخل شی. (۴)
د جذع ضان د قربانی حکم

د جمهورو مذهب: د حضرات فقهاء کرامو په دې خبره اتفاق دي چې د جذع قربانی صرف د گډه
درست ده. په چيلی، اوین او غوا کبني جذع کافی نه دي، بلکه ددې ثنی کيدل ضروری
دی. (۵)

او د احنافو په نزد گډه، گډه کبني جذع يعنی دکال نه په کم باندې قربانی درست ده. لیکن
هغه گډه، گډه دومره غټ او خورب وی چې که چرې هغه د کال گډه سره اودرولې شی نو هغه
گډه هم د کال بنسکاري، وړوکې نه بنسکاري. (۶)
دلیل: جمهور حضرات د حضرت ابوهريره رضي الله عنه د روایت نه استدلال کوی چې نبی کریم صلى الله عليه وسلم

(۱) (شرح ابن بطلال: ۲۱/۶، الاستذکار لابن عبدالبر کتاب الضحایا باب النهی عن ذبح الضحیة قبل انصراف الأمام: ۲۲۵/۴)

(۲) (المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الضحایا: ۱۶۷/۴، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الإضاحی باب من الأضحیة: ۴۱۴/۶)

(۳) (حاشیة الدسوقي، باب فی الضحایا: ۳۸۶/۲، الموسو الفقهيّة: ۸۳/۵)

(۴) (الدرمع الرد کتاب الأضحیة: ۲۲۶/۵، البحر الرائق کتاب الأضحیة: ۳۲۵/۸، فتح القدير کتاب الأضحیة: ۵۳۱/۹، الفتاوى العالمکيريّه، کتاب الأضحیة الباب الغامس فی بيان محل إقامة الواجب: ۳۴۲/۵، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۹/۹)

(۵) (فتح القدير کتاب الأضحیة: ۵۳۱/۹، بدائع الصنائع، کتاب التضحیة: ۲۹۹/۶، شرح مختصر الطحاوی، کتاب الضحایا: ۳۲۴/۷، شرح ابن بطلال: ۲۱/۶، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۴۸/۹، المجموع شرح المهذب، کتاب الأضحیة: ۳۹۴/۸)

(۶) (تبیین الحقائق: کتاب الأضحیة: ۴۸۴/۶)

او فرمائیل: «نِعِمَّتِ الْأُضْحِيَّةُ الْجَدُّمُ مِنَ الضَّانِّ»^(۱)

د شیرو میاشتو د گله قربانی بهترینه قربانی ده.

همداشان سنن ابن ماجه کنبی روایت دی: «يَجُودُ الْجَدُّمُ مِنَ الضَّانِّ، أُضْحِيَّةٌ»^(۲)

همداشان په السنن الکبری للامام البیهقی کنبی روایت دی: فَصَلُّوا بِالْجَدِّعِ مِنَ الضَّانِّ فَإِنَّهُ جَائِلٌ^(۳)

د ابن عمر رضی اللہ عنہما او امام زهري رحمه الله عليه قول: حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما او امام زهري رحمه الله عليه نه منقول دی چې گله او گله کنبی هم د جدع قربانی درست ده.^(۴)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائی چې کیدیشی چې دا مقید وی. یعنی د دې حضراتو په نزد به د گله د جدع قربانی په هغه وخت کې صحیح وی کله چې بل خاروی نه ملاویزی.^(۵)

دلیل: دا حضرات صحیح مسلم کنبی د حضرت جابر رضی اللہ عنہ د روایت نه استدلال کوی: «لَا

تَذْبَحُوا الْأُمْسِيَّةَ، إِلَّا أَنْ يَغْتَمَّ عَلَيْكُمْ، فَتَذْبَحُوا جَذْعَةً مِنَ الضَّانِّ»^(۶) دې روایت کنبی د جدع د قربانی اجازت ورکړې شوې دي.

د جمهور حضراتو د طرفه جواب: جمهور حضرات د جابر رضی اللہ عنہ دا حدیث په استحباب او فضیلت باندې محمول کوی.^(۷)

امام طحاوی رحمه الله عليه فرمائی چې کیدیشی چې حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما ته د ضان د جدع د قربانی د جواز حدیث نه وی رسیدلې.^(۸)

حدیث باب کنبی حضرت ابو برده رضی اللہ عنہ ته د چیلی د جدع اجازت ورکړې دي. لیکن لکه څنګه چې په حدیث پاک کنبی تشریح ده. دا دهغوی خصوصیت وو چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل:

ولن تجزئ من أحد بعدك.

قوله: «شَأْنُكَ شَأْنُ لَحْمٍ»: یعنی ستا چیلی د غوښې چیلی ده، ستا قربانی اونه شوه.

قوله: دَاجِنًا: دَاجِنًا وَاثِي: الشاة التي تعلقها الناس في منازلهم، یعنی داسې چیلی کومه چې

^(۱) سنن الترمذی کتاب الأضاحی عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء في الجذع من الضان في الأضاحي (رقم الحديث: ۱۴۹۹)

^(۲) سنن ابن ماجه كتاب الأضاحي/باب ما تجزئ من الأضاحي رقم الحديث: ۳۱۳۹

^(۳) السنن الكبرى للبيهقي كتاب الضحايا باب لا تجزئ الجذع إلا من الضان وخذقا، ويجزئ الشيء من العنز والابل والبقر: رقم: ۱۹۷۲

^(۴) (شرح مختصر الطحاوي، كتاب الأضحية: ۳۲۵/۷، المعنى لابن قدامة كتاب الأضاحي: ۳۴۸/۹)

^(۵) (فتح الباري: ۱۸/۱۳)

^(۶) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الأضاحي/باب من الأضحية (رقم: ۱۳-۱۹۶۳)

^(۷) (فتح الباري ۱۸/۱۳)

^(۸) (شرح مختصر الطحاوي كتاب الضحايا: ۳۲۵/۷)

خلق په کورونو کښې ساتی. (۱)
 قوله: تَابَعَهُ عُبَيْدَةُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، وَابْرَاهِيمَ: یعنی عبیده بن معتب دشعبي او ابراهیم نخعی نه دمطرف متابعت کړې دي. د ابراهیم نخعی دا متابعت منقطع دي، ځکه چې هغوی د هېڅ یو صحابی نه یو روایت هم نیغه په نیغه نه دي نقل کړي. ابن المدینی د هغوی باره کښې فرمائی چې هغه په وړوکوالی کښې د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها په خدمت کښې حاضر کړې شوی وو. (۲)

ابو حاتم رحمة الله عليه فرمائی: أدرك أنسال ولم يسمع منه. (۳)
 د عبیده بن معتب په بخاری کښې صرف هم دا یو تعلیق دي. (۴)
 قوله: وَتَابَعَهُ وَكَيْفٌ، عَنِ حُرَيْثٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ: یعنی وکیع هم د عبیده متابعت کړې دي، وکیع د حرث نه او حرث دشعبي نه روایت کړې دي. دا تعلیق ابو الشیخ موصولا نقل کړې دي. (۵)
 قوله: حُرَيْثُ بْنُ أَبِي مَطَرٍ عَمْرٍو الْغَزَارِيُّ الْكُوفِيُّ:

ابن معین ددوی متعلق فرمائی: (لاشم). (۶)
 ابو حاتم فرمائی: ضعيف الحديث: (۷)

امام نسائی فرمائی: متروك الحديث، (۸)
 امام ترمذی او ابن ماجه ددوی روایات نقل کړي دي. (۹) بخاری کښې د هغوی صرف دا یو تعلیق دي. (۱۰)

قوله: وَقَالَ عَاصِمٌ وَدَاوُدُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ: «عِنْدِي عَنَّا قُ لَبْنٌ»: پورته روایت کښې حضرت ابو برده ښی کریم ته عرض کړې وو: إِنِّي عِنْدِي دَاجِنًا جَدَّةً مِنَ الْمَعْرَاوِ د عَاصِمِ أَوْ دَاوُدَ په روایت کښې د «عِنْدِي عَنَّا قُ لَبْنٌ» الفاظ دي.
 قوله: عَنَّا قُ: «د عین په فتحې سره، د چیلی هغه بچی ته وائی د کوم عمر چې دیو کال نه کم

(۱) (لسان العرب باب الدالس : ۲۹۵/۴)

(۲) (طبقات ابن سعد: ۲۷۱/۶، التاريخ الكبير للبغاري: ۳۳۴/۱)

(۳) (مغاني الأخبار: ۱۵/۱، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۵)

(۴) (فتح الباری: ۲۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۶)

(۵) (فتح الباری: ۲۰/۱۳)

(۶) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۱۱۷۹، ۲۷۶/۳، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۱۱۷۳، ۵۶۳/۵)

(۷) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۱۱۷۹، ۲۷۶/۳)

(۸) (ضعفاء الحديث للنسائي رقم الترجمة: ۱۲۰، ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۱۷۹۰، ۴۷۴/۱، تهذيب الكمال، رقم

الترجمة: ۵۶۴/۵)

(۹) (تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۵۶۵/۵)

(۱۰) (عمدة القاری: ۲۱/۲۲۶)

وی. (۱)

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې عناق د چیلی یوکلن بچی ته وائی. یا کوم چې کال ته نزدې وی. (۲)

علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی چې عناق د چیلی د پنځو میاشتو بچی ته وائی. (۳)
د عناق د لبن طرف ته اضافو کبې دهغې صفرسني طرفته اشاره کول مقصود دی. (۴)

د تعلق تخریج

د عاصم او داؤد دې تعلق لره امام مسلم رحمه الله علیه موصولا نقل کړې دي. (۵)

قوله: وَقَالَ زَيْدٌ وَفِرَاسٌ، عَنِ الشَّعْبِيِّ: «عِنْدِي جَذَعَةٌ»: دزبید بن الحارث او فراس بن یحیی

په تعلق کبې د «عِنْدِي جَذَعَةٌ» الفاظ دی. زبید د دزا په فتحې اود باء په فتحې او د یاء په سکون سره، دهغوی تعلق امام بخاری رحمه الله علیه په باب سنة الاضحية کبې موصولا نقل کړې دي. (۶)

او د فراس تعلق لره امام بخاری رحمه الله علیه په باب من ذبح قبل الصلاة کبې موصولا نقل کړې دي. (۷)

قوله: وَقَالَ أَبُو الْأَحْوِصِ: حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ: «عِنَاقٌ جَذَعَةٌ»: دې تعلق کبې عناق او جذعة دواړه

الفاظ دی، داهم امام بخاری رحمه الله علیه په کتاب العیدین باب کلام الامام والناس فی عطبة العید کبې موصولا نقل کړې دي. (۸)

قوله: وَقَالَ ابْنُ عَوْنٍ: «عِنَاقٌ جَذَعٌ، عِنَاقٌ لَبَنٌ»: دې تعلق کبې دواړه لفظونه جمع شوي دي. عناق جذع موصوف صفت دي او عناق لبن مرکب اضافی دي. (۹)

امام بخاری رحمه الله علیه فرمائی: که دلته دا اشکال وی چې قصه یوه ده، لیکن په یو روایت کبې د جذعه الفاظ دی، چرته د عناق الفاظ دی، چرته په دواړو روایاتو کبې دواړه الفاظ دی، نو جواب دادې چې عناق او جذعه دواړو نه مراد د چیلی هغه بچی دي کوم چې د خوانی حد ته نه وی رسیدلې.

(۱) (لسان العرب باب العین: ۴۳۳/۹)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۲۸/۲۰)

(۳) (شرح ابن بطال: ۲۱/۶)

(۴) (شرح الکرمانی: ۱۲۸/۲۰، عمدة القاری: ۲۲۷/۲۱)

(۵) (الجامع الصحیح لمسلم: کتاب الأضاحی/باب وَفْتَهَا رِقْمُ الْحَدِيثِ: ۵۰۷۰، ۵۰۷۶، عمدة القاری: ۲۲۷/۲۱، تعلق التعلق: ۹/۵)

(۶) (عمدة القاری: ۲۲۸/۲۱)

(۷) (عمدة القاری: ۲۲۸/۲۱)

(۸) (الجامع الصحیح للبخاری: رقم الحديث: ۹۸۳، عمدة القاری: ۲۲۸/۲۱، تعلق التعلق: ۱۰/۵)

(۹) (عمدة القاری: ۲۲۸/۲۱)

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی: چې که دلته دا اشکال وی چې قصه یوه ده لیکن په یو روایت کښې د جذعه الفاظ دی، بل کښې د عناق، یو روایت کښې دواړه الفاظ دی، نو جواب دادې چې عناق او جذعه دواړو نه مراد دچیلې هغه بچې دې کوم چې د خوانی حدته نه وی رسیدلي.

او یو روایت کښې د جذعه ذکر راغلي دي، چرته د جذع ذکر دې؟ نو ددې جواب دادې چې جذعه کښې د ووحده دپاره ده، یا جذع نه مراد جنس دې، لهذا دامذکر ومونث دواړو ته به شامل وی. (۱)

قوله: وقال حاتم بن وردان..... عناق جذعة: په دې کښې عناق او جذعه دواړه

الفاظ استعمال کړې شوی دی. ترکیب کښې جذعه، عناق، دپاره دعطف بیان دې. (۲)

دتعليق تخريج: امام مسلم رحمه الله علیه دې تعليق لره موصولا نقل کړې دې. (۳)
دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبتت واضح دې. (۴)

۹= بَابُ مَنْ ذَبَحَ الْأَضَاحِيَّ بِيَدِهِ

حدیث نمبر: ۵۲۳۸

۵۵۵۸- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: «صَحَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ، فَرَأَيْتُهُ وَأَضَعَا قَدَمَهُ عَلَى صِفَاحِهِمَا، يُتَمِي وَيُكَبِّرُ، قَدْ بَجَّهْمَا بِيَدِهِ»

ترجمه: دحضرت انس ؓ نه روایت دې چې نبی کریم ﷺ دوه سپین او توررنګ والا گلان ذبح کړل، ما اوکتل چې نبی کریم ﷺ خپله پښه مبارکه ددې دواړو په اړخ باندې کیخوده او بسم الله او تکبیر ئې اووئیلو، بیادا دواړه یئ په خپل لاس سره ذبح کړل.
تواجم رجال:

دحضرت آدم بن ابی ایاس حالات په کتاب الایمان کښې (۵) دحضرت شعبه بن الحجاج حالات هم په کتاب الایمان کښې (۲) دحضرت قتاده بن دعامة حالات هم په کتاب الایمان کښې (۷) او دحضرت انس ؓ حالات هم په کتاب الایمان کښې تیر شویدی. (۸)

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۲۹/۲۰)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۲۲۹)

(۳) (الجامع الصحیح لمسلم: کتاب الأضاحی/بابُ وقتها رقم الحدیث: ۵۰۸۱ عمدة القاری: ۲۱/۲۲۹. تغلیق التعلیق: ۲۱/۲۲۶)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۲۶)

(۵) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

(۶) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

(۷) (کشف الباری: ۲/۳)

(۸) (کشف الباری: ۲/۴)

تشریح: کله چې انسان د خپلې قربانۍ ځناور پخپله ذبح کولو باندې قادر وي نو هغه دپاره پخپله ذبح کول ضروري دي. یا بل چا باندې هم ذبح کولې شی؟
د ائمه ثلاثه مذهب: دا حنافو، شوافع او حنابله په نزد کله چې هغه له د ذبح کولو طریقه ورځی نودهغه دپاره مستحب او بهتر دادی چې هغه دخپلې قربانۍ ځناور پخپله ذبح کړی.^(۱)

د مالکيه مذهب: د مالکيه په نزد د ضرورت په وجه خو دخپلې قربانۍ ځناور بل چا باندې ذبح کولې شی لیکن که پخپله په ذبح کولو باندې قادر وي، د ذبح کولو طریقه ورته ورځی، نو بیا بل چا باندې ذبح کول مکروه دي.^(۲)

قوله: فَرَأَيْتَهُ وَاَضْعًا قَدَمَهُ عَلٰى صِفَاحٍ مِمَّا: (د صاد په کسرې سره) دا جمع ده د الصفح، (د صاد په فتحې سره او دفاء په سکون سره) په معنی د اړخ.^(۳)

اشکال و جواب: علامه عینی رحمه الله علیه یو اشکال او دهغې جواب تحریر فرمائی، لیکي: وقيل: الذابح لا يضع رجله إلا على صفحته فلم قال: على صفاحيها، وأجيب لعله على مذهب من قال: إن أقل الجنب اثنان كقوله تعالى لقد صفت قلوبكم فكانه قال: صفحتيهما: وإضافته المثنى إلى المثنى تفيد التوزيع فكان معناه وضع رجله على صفحة كل منهما، والحكمة فيه التقوى على الإظهار عليها، ويكون أسرع لموتها وليس ذلك من تعذيبها المنه عنه.^(۴)

یعنی صفاح لفظ جمع دي، حالانکه دا مفرد راوړل پکار وو، ځکه چې ذبح کوونکې ددې په یو اړخ باندې قدم ایږدی.

ددې جواب دا ورکړې شو چې دلته د جمعې صیغه د دوو دپاره استعمال شوې ده، ځکه چې د ځینې علماء کرامو په نزد اقل د جمع دوه دی، لکه څنگه چې د قرآن کریم آیت (قد صفت قلوبکم) کښې قلوب جمع ده، او ددې نه دوه زرونه مراد دی، او د تشبیه اضافت چې کله د تشبیه طرفته وی. نو دا د توزیع او تقسیم فائده ورکوی. یعنی دوه څیزونه د دوو طرفته منسوب کړې شی، نو د هریو حصه کښې به یو یو راځي. دلته صفحتین تشبیه لره د دوو کبشین طرف ته منسوب کړې شوې ده، نو د هریو کبش په حصه کښې یو صفحه راغله، او معنی یې دا شوه چې هغوی د هریو صفحه (اړخ) باندې قدم کیځودو.

(۱) البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۲۸/۸، بدائع الصنائع، کتاب التضحية: ۳۲۰/۶، الدر المختار کتاب الأضحية:

۲۳۱/۵، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۴، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۶۰/۹، روضة الطالبین کتاب الضحایا:

۴۶۸/۲، السراج الوهاج کتاب الأضحية ص: ۵۴۱، البیان فی مذهب الإمام الشافعی الأضحية: ۴/۴۴۷

(۲) حاشية الدسوقي، باب فی الضحایا: ۳۹۰/۲، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الضحایا باب ما يستحب من

الضحایا: ۱۷۴/۴، شرح ابن بطال: ۲۱/۶

(۳) (لسان العرب باب الضاد: ۳۵۴/۷)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۰)

او داشان قدم ایخودو سره ځناور زر مړ کیری. او دا په تعذیب الحیوان کښې داخل نه دی د کوم چې ممانعت کړې شوې دي.

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبتت واضح دي. (۱)

۱۰. بَابُ مَنْ ذَبَحَ ضَمِيَّةً غَيْرَهُ

حدیث نمبر: ۵۲۳۹

وَأَعَانَ رَجُلٌ ابْنَ عُمَرَ، فِي بَدَنِيَّتِهِ وَأَمْرًا بِمُوسَى، بِنَاتِهِ أَنْ يُضْحِيَنَّ بِأَيْدِيهِنَّ
 ۵۵۵۹ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا سَفِيَانُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْرَفُ وَأَنَا أَبْكِي، فَقَالَ:
 «مَا لِكَ أَنْفُسِي؟» قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: «هَذَا [ص: ۱۰۳] أَمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ، أَضْيَى مَا
 يَقْضِي الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ» وَضَمِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نِسَابِهِ بِالْبَعْرِ

ترجمه: د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها نه روایت دي، فرماني چې د سرف په مقام
 نبی کریم ﷺ زماخواله تشریف راوړو، او ما ژړل، نبی کریم ﷺ تپوس او کړو چې ولې ژاړې؟
 آیا ستا حیض راغلي دي؟ ما اووئیل چې آؤ، نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې دا یو داسې څیز
 دي چې دا الله تعالی په بنات آدم باندې مقرر کړې دي. ته هغه ټول ارکان ادا کړه کوم چې
 حاجیان کوي، مگر دا چې دبیت الله طواف مه کوه، او نبی کریم ﷺ دخپلو ازواج مطهرات له
 طرفه قرباني کښې غوا ذبح کړه.

تواجم رجال:

د حضرت قتیبه بن سعید حالات په کتاب الایمان کښې (۲)، د حضرت عبدالرحمان بن القاسم
 حالات په کتاب الغسل کښې (۳)، د حضرت سفیان بن عیینه حالات په بدء الوحي کښې
 (۴)، د حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر حالات په کتاب الغسل کښې (۵)، د حضرت عائشه
 صديقه رضی الله عنها حالات په بدء الوحي کښې تیر شوي دي. (۶)

تشریح: امام بخاری رحمه الله علیه دي باب راوړل سره اشاره او کړه چې سابقه باب کښې په
 خپل لاس بهره د قرباني ذبح کولو چې کوم ذکر شو وو هغه د قرباني د صحت دپاره شرط نه
 دي. بل څوک هم هغه دپاره ذبح کولې شي. (۷)

لیکن کله چې انسان خپل ځناور پخپله ذبح نه کړی نو بیا مستحب دادي چې د ځناور ذبح

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۰)

(۲) (کشف الباری: ۲/ ۱۸۹)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۶۳)

(۴) (کشف الباری ۱/ ۲۳۸)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۵۸)

(۶) (کشف الباری: ۱/ ۲۹۱)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/ ۲۳، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۳۰، الابواب والتراجم: ۲/ ۹۵)

کولو په وخت پخپله هلته حاضر وی. هم داشان که په غټ څاروی کښې ډیر خلق شریک وی نو هغوی دپاره مستحب دی چې هغوی ټول شریک وی کله چې څنور ذبح کیږي. باقی څنور باندې لاس ایښودل ضروری نه دی. (۱)

نبی کریم ﷺ حضرت فاطمه رضی الله عنها ته او فرمائیل:

قُومِ إِلَى أَضْحِيَّتِكَ فَاشْهَدِيهَا فَإِنَّ لَكَ بِأَوْلِ قَطْرٍ لَا تَقْطُرُ مِنْ دَمِهَا يُغْفَرُ لِكَ مَاسَلَفٍ مِنْ ذَنْبِكَ (۲)

قوله: صَحَّحِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نِسَائِهِ بِالْبَقَرِ:

د بل د طرفه د قربانۍ کولو حکم: که د قربانۍ څاروی یو کس واخستلو، او بیا یو بل کس هغه څاروی دهغه د اجازت نه بغير ذبح کړو نو قربانۍ به صحيح وی. (۳)

لیکن که چا پخپلو پیسو څاروی واخستو او د بل چا د طرفه یی دهغه د اجازت نه بغير په قربانۍ کښې ذبح کړو نو دا قربانۍ به صحيح نه وی، اگر چې د قربانۍ کولو پس نه هغه کس د چا د طرفه چې قربانۍ شوې ده هغه اجازت وړکړی، بیا به هم قربانۍ درست نه وی. (۴)

البته که بل چا ته د ثواب رسولو دپاره که هغه ژوندې وی او که مړ وی، قربانۍ او کړی نو دا به درست دی. او دې بل کس یا مړی ته به د قربانۍ ثواب اورسی. (۵)

د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت داشان دې چې نبی کریم ﷺ د ازواج مطهرات په اجازت سره دهغوی د طرفه قربانۍ او کړه. (۶)

قوله: وَأَعَانَ رَجُلٌ ابْنَ عُمَرَ، فِي بَدَنَّتَيْهِ: حضرت ابن عمر ؓ د بدنه قربانۍ کوله. یو کس هغوی سره تعاون او کړو.

د تعلیق تخريج:

دې تعلیق لره عبدالرزاق موصولا نقل کړې دې. (۷)

د تعلیق د ترجمه الباب سره مناسبت: د دې تعلیق د ترجمه الباب سره مناسبت دې اعتبار سره دې چې هرکله قربانۍ کښې تعاون کول او د بل چانه تعاون اخستل جائز شو نو نائب جوړل هم جائز دی، یعنی یو کس خپله قربانۍ په بل چا باندې ذبح کړی. د دې هم د دې تعلیق نه جواز راوړی. (۸)

۱) البحر الرائق کتاب الأضحية: ۳۲۸/۸، بدائع الصنائع، کتاب التضحية: ۳۲۰/۶، الدر المختار کتاب الأضحية:

۲۳۱/۵، المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی: ۳۶۰/۹، السراج الوهاج کتاب الأضحية ص: ۵۴۷)

۲) (المستدرک للإمام الحاکم کتاب الأضاحی رقم الحدیث: ۷۵۲۵)

۳) (الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب السابع فی تضحية عن الفیر: ۳۰۲/۵، فتاوی قاضی خان علی

هامش الفتاوی العالمکیریه کتاب الأضحية فصل فیما يجوز فی الضحایا وما لا يجوز: ۳۵۲/۳)

۴) (الفتاوی العالمکیریه، کتاب الأضحية الباب السابع: ۳۰۲/۱، فتاوی قاضی خان الأضحية: ۳۵۲/۳)

۵) (ردالمحتار الأضحية: ۳۳۵/۵، فتاوی قاضی خان الأضحية: ۳۵۲/۳)

۶) (عمدة القاری: ۲۳۱/۲۱)

۷) (فتح الباری: ۲۳/۱۳، تغلیق التغلیق: ۱۱/۵)

۸) (الکنزی المتواری علی تراجم ابواب البخاری، ص: ۲۱۱، فتح الباری: ۲۳/۱۳)

قوله: وَأَمْرَ أَبِي مُوسَى، بِنَاتِهِ أَنْ يُضْحِكِينَ بِأَيْدِيهِنَّ: حضرت ابو موسی اشعری رضی اللہ عنہ خپلو لونرو ته حکم او کرو چې هغوی دې دخپلې قربانۍ څناور په خپل لاس ذبح کړي. دتعلیق تخريج:

دې تعلیق لره عبد الرزاق موصولا نقل کړې دي.

قوله: عن أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، أَنَّهُ كَانَ بِأَمْرِ بِنَاتِهِ أَنْ يُذْبِحْنَ نَسَائِكَهُنَّ بِأَيْدِيهِنَّ: (۱)

د تعلیق دترجمة الباب سره مناسبت: ددې اثر دترجمة الباب سره هېڅ مناسبت نشته، بلکه دترجمة الباب بالکل برعکس دی، ځکه چې په ترجمه الباب کښې په قربانۍ کښې د نیابت د مسئلې بیان دي. او په دې کښې پخپلو لاسونو د قربانۍ د ذبح کولو حکم دي. لهذا ددې تعلیق محل ما قبل باب دي نه که دا باب. (۲)

== بَابُ الذَّبْحِ بَعْدَ الصَّلَاةِ ==

حدیث نمبر: ۵۳۳۰

۵۵۱۰- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمُهَالِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي زُبَيْدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ، عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُخَطِّبُ، فَقَالَ: «إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبِّدُ بِهِ مِنْ يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنُتَمِرَ، فَمَنْ فَعَلَ هَذَا فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ تَحَرَّفَ بِمَا هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ لِأَهْلِيهِ، لَيْسَ مِنَ النَّاسِكِ فِي شَيْءٍ» فَقَالَ أَبُو بَرْدَةَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، دَخَلْتُ قَبْلَ أَنْ أَصَلِّيَ، وَعِنْدِي جَدَّةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ؟ فَقَالَ: «اجْعَلْهَا مَكَاتِمَهَا، وَلَنْ تَجْزِيَ - أَوْ تُوفِيَ - عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ»

تو اجم رجال:

دحضرت حجاج بن منهال حالات په کتاب الايمان کښې (۳) دحضرت شعبه حالات په کتاب الايمان کښې (۴) دحضرت زبيد بن الحارث حالات په کتاب الايمان کښې (۵) دحضرت عامر بن شراحيل الشعبی حالات په کتاب الايمان کښې (۶) دحضرت براء بن عازب رضی اللہ عنہ حالات په کتاب الايمان کښې تير شوي دي. (۷)

تشريح: دقربانۍ وخت د اختر دمونځ نه پس شروع کيږي. دې باب کښې هم دا بيانول مقصود دي، لکه څنگه چې راتلونکي باب کښې رازي، د حديث تشريح په باب سنه الاضحیة کښې تيره شوي ده.

(۱) (المصنف لعبد الرزاق كتاب الضحايا باب فصل الضحايا رقم الحديث: ۸۲۰۰، ۲۹۸/۴)

(۲) (فتح الباری: ۳۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۳۰)

(۳) (کشف الباری: ۲/۷۴۴)

(۴) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

(۵) (کشف الباری: ۲/۵۵۸)

(۶) (کشف الباری: ۱/۶۷۹)

(۷) (کشف الباری: ۲/۳۷۵)

دترجمة الباب سره مناسب: دحديث دترجمة الباب سره مناسب ددي جملې أن نَصَلِي، ثُمَّ تَرْجَمَ فَنُتَخِرَ بِهِ وَجْهَ دِي. (١)

١٢= بَابُ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَعَادَ

حديث نمبر: ٥٢٤١ تا ٥٢٤٣

٥٥١١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَلْيُعِدْ» فَقَالَ رَجُلٌ: هَذَا يَوْمٌ نُشْتَهَى فِيهِ اللَّحْمُ، وَذَكَرْهُنَّ مِنْ حَيْرَانِهِ - فَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَدْرَةً، وَعِنْدِي جَدْعَةٌ خَيْرٌ مِنْ شَاتَيْنِ؟ فَرَدَّصَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَا أُدْرِي بَلَّغْتَ الرُّخْصَةَ أَمْ لَا، ثُمَّ الْكُفَّاءُ إِلَى كَبْشَيْنِ، يَعْنِي قَدْ بَجَّهَ، ثُمَّ الْكُفَّاءُ النَّاسَ إِلَى غَنِيمَةٍ قَدْ بَجَّهَهَا

٥٥١٢- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ قَيْسٍ، سَمِعْتُ جُنْدَبَ بْنَ سَفْيَانَ الْبَجَلِيَّ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّحْرِ، فَقَالَ: «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيُعِدْ مَكَانَهَا أُخْرَى، وَمَنْ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ»

٥٥١٣- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّانَةَ، عَنْ فِرَاسٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنِ الْبَرَاءِ، قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاتَنَا، وَاسْتَقْبَلَ قِبَلَتَنَا، فَلَا يَذْبَحْ حَتَّى يَنْصَرِفَ» فَقَامَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَعَلْتُ. فَقَالَ: «هُوَ شَيْءٌ عَجَلْتُهُ» قَالَ: فَإِنَّ عِنْدِي جَدْعَةٌ هِيَ خَيْرٌ مِنْ مُسْنَتَيْنِ، أَدْبَجَّهَ؟ قَالَ: «نَعَمْ، ثُمَّ لَا تَجْزِي عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ» قَالَ عَامِرٌ: هِيَ خَيْرٌ لِنَيْسِكْتَيْهِ

تو اجم رجال:

دحضرت علی بن المدینی حالات په کتاب العلم کنې (١)، دحضرت اسماعیل بن ابراهیم المعروف بابن علیہ حالات په کتاب الایمان کنې (٢)، دحضرت ایوب السختیانی حالات په کتاب الایمان کنې (٣)، دحضرت محمد بن سیرین حالات په کتاب الایمان کنې (٤)، دحضرت انس ؓ حالات په کتاب الایمان کنې تیر شوی دی (٥)، همداشان دآدم بن ابی ایاس حالات په کتاب الایمان کنې (٦)، دشعبه بن الحجاج حالات په

(١) (عمدة القاری: ٢١ / ٢٣١)

(٢) (کشف الباری: ٣ / ٢٩٧)

(٣) (کشف الباری: ٢ / ١٢)

(٤) (کشف الباری: ٢ / ٢٦)

(٥) (کشف الباری: ٢ / ٥٢٤)

(٦) (کشف الباری: ٢ / ٤)

(٧) (کشف الباری: ١ / ٦٧٨)

كتاب الايمان كنبسي^(١) داسود بن قيس حالات په كتاب العيدين كنبسي^(٢) دجندب بن سفيان البجلي حالات په كتاب كتاب الايمان كنبسي تير شوي دي.^(٣)
 همداشان دموسي بن اسماعيل حالات په بدء الوحي كنبسي^(٤) دابوعوانه عبدالله بن وضاح حالات په بدء الوحي كنبسي^(٥) د فراس بن يحيى حالات په كتاب الزكوة كنبسي^(٦) دعامر بن شراحيل الشعبي حالات په كتاب الايمان كنبسي^(٧) د حضرت براء بن عازب ؓ حالات په كتاب الايمان كنبسي تير شوي دي.^(٨)
 تشريح: دقرباني وخت:

امام بخاري رحمه الله عليه په دې باب كنبسي دقرباني وخت بيان كړې دې. د قرباني په وخت كنبسي د ائمه كرامو اختلاف دې.
 داحنافو مذهب: دحضرات حنفيه په نزد د نحر په ورځ د لسمې ذوالحجې دصبا صادق نه دقرباني وخت شروع كيږي، البته په بنار كنبسي د اختر دمونځ نه وړاندې قرباني جائز نه ده. او په كلو كنبسي دصبا صادق د طلوع نه پس قرباني كولې شي.^(٩)
 دمالكيه مذهب: دحضرات مالكيه په نزد د امام دقرباني كولو نه پس دعامو خلقو د قرباني وخت شروع كيږي. كه چا دامام نه وړاندې څاروي ذبح كړو نو دهغوي په نزد هغه قرباني به دوباره كوي.^(١٠)

دشوافعو مذهب: دحضرات شوافع په نزد كله چې نمر راوخيږي او د اختر دمونځ او د دوؤ خطبو په قدر وخت تير شي نو د قرباني وخت شروع كيږي، كه امام مونځ وركړې وي او كه نه.^(١١)

^(١)(كشف الباري: ١/٦٧٨)

^(٢)(كشف الباري رقم الحديث: ٩٨٥)

^(٣)(كشف الباري رقم الحديث: ١٩٨٥)

^(٤)(كشف الباري: ١/٤٣٣)

^(٥)(كشف الباري: ١/٤٣٤)

^(٦)(كشف الباري: رقم الحديث: ١٤٢٠)

^(٧)(كشف الباري: ١/٦٧٩)

^(٨)(كشف الباري: ٢/٣٧٥)

^(٩)(رد المحتار كتاب الأضحية: ٥/٢٢٣، فتح القدير كتاب الأضحية: ٩/٥٢٦، البحر الرائق كتاب الأضحية: ٨/٣٢١)

^(١٠)(شرح ابن بطال: ٦/٢٦، حاشية الدسوقي، باب في الضحايا، ٢/٢٨٨، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الضحايا النهي عن ذبح الضحية قبل إنصراف الإمام: ٤/١٦٩، الذخيرة في فروع المالكية، كتاب الأضحية: ٣/٤٣٠، بداية المجتهد، كتاب الضحايا الباب الثالث: ٤/٤٧)

^(١١)(كتاب الأم كتاب الضحايا: ٥/٤٥٣، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحج، باب الأضحية: ٤/٤٣٥، السراج الوهاج كتاب الأضحية ص: ٥٤٢)

دامام احمد رحمة الله عليه یو روایت هم ددی مطابق دې. (۱)
احادیث باب دحنفیه دلائل دی، دامام بخاری رحمة الله عليه رجحان هم دې طرف ته
معلومیږی.

مسئله: په ښار کښې د اختر مونځ ځانې په ځانې کیږی، نو دا ضروری نه ده چې په ټولو
ځایونو کښې د اختر مونځ اوشی نو بیا دې قربانی اوکړې شی، بلکه که په ښار کښې یو
ځانې کښې هم د اختر مونځ ادا شی نو قربانی درست ده. (۲)
مسئله: که یو کس په ښار کښې دې او دهغه قربانی په کلی کښې ده، نو سحر وختی دهغه
قربانی درست ده. (۳)

قوله: وَذَكَرَ هِنَّةً مِنْ جِبْرَانِهِ: هِنَّةٌ: (د هاء او نون په فتحې سره) دهِنَّةٌ نه مراد حاجت دې. (۴) یعنی
هغوی دخپلو گواندیانو فقرو احتیاج بیان کړو چې هغوی د غوښې حاجت مند وو، ځکه یی
زر قربانی اوکړه.

قوله: عَذْرَةٌ: عَذْرَةٌ دباب ضرب نه دې، په معنی د عذر قبول. (۵)
یعنی نبی کریم ﷺ هغه لره معذور اوگرزولو. (۶)

قوله: قَالَ عَامِرٌ: هِيَ خَيْرٌ لَيْسِيكْتِيهِ: دحدیث راوی حضرت عامر شعبی رحمة الله عليه فرمائی
چې دا جذعه د حضرت ابوهریره ﷺ بهترینه قربانی وه.
اشکال: په دې باندې دا اشکال واردیږی چې خیر د اسم تفضیل صیغه ده، او ددې معنی داد
چې دویمه قربانی داولې قربانی نه بهتر وه. حالانکه اوله ذبح په شرعی لحاظ سره قربانی
نه وه.

جواب: ددې جواب دا ورکړې شو چې ذبح اول ته اگر چې په حقیقت کښې قربانی وئیل
صحیح نه دی، لیکن صوره هغې ته قربانی وئیلې شی.
چنانچه علامه عینی رحمة الله عليه لیکي:

قيل اسم التفصيل يقتضى الشراكة والذبيحة الأولى لم تكن نسيكة، وأجيب بأنه وإن وقعت لحم شاة له فيها
ثواب لكونه تامدا جبران الجبران، وهي أيضا عبادة أرضورتها كانت صورة النسيكة (۷)

(۱) (المغنی لابن قدامة کتاب الأضاحی، ۳۵۸/۹)

(۲) (ردالمختار کتاب الأضاحی: ۳۱۸/۶، البحر الرائق کتاب الأضاحی: ۳۲۲/۸، تبیین الحقائق: کتاب الأضاحی:
۴۷۷/۶)

(۳) (تبیین الحقائق: کتاب الأضاحی: ۴۷۷/۶)

(۴) (شرح الکرمانی: ۱۳۰/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۳۲، إرشاد الساری: ۳۱۵/۱۲، لسان العرب باب الهاء:
۱۵۲/۱۵)

(۵) (لسان العرب باب العین: ۱۰۳/۹)

(۶) (شرح الکرمانی: ۱۳۰/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۳۲)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۳)

دترجمة الباب سره مناسبت: د باب د رومبی دوؤ احادیثو سره دترجمة الباب سره مناسبت

واضح دی، او د دریم حدیث مناسبت ددی جملې فلایندېح حق ینصرف په و جه سره دی. (۱)

۱۳= بَابُ وَضْعِ الْقَدَمِ عَلَى صَفْحِ الذَّبِيحَةِ

حدیث نمبر ۵۲۴۴

۵۵۶۳- حَدَّثَنَا حُجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا هَمَامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَنَسٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُضْحِي بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ، وَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلَى صَفْحَتَيْهَا وَيَذْبَحُهُمَا بِيَدَيْهِ»

تو اجم رجال:

دحجاج بن منهل حالات په کتاب الایمان کښې. (۲) دهمام بن یحیی الشیبانی حالات په

کتاب الوضوء کښې (۳) دقتاده بن دعامة حالات په کتاب الایمان کښې (۴)، دحضرت انس

حالات په کتاب الایمان کښې، (۵) تیر شوی دی.

تشریح: حدیث او ددی تشریح وړاندې تیره شوی ده.

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دی. (۶)

۱۳= بَابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الذَّبْحِ

حدیث نمبر ۵۲۴۵

۵۵۶۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: «صَحَّحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ، ذَبَحَهُمَا بِيَدَيْهِ، وَسَمَّى وَكَبَّرَ، وَوَضَعَ رِجْلَهُ عَلَى صَفْحَتَيْهَا»

تو اجم رجال:

دقتیبه بن سعید حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی (۷)

تشریح: د خناور د ذبح کولو په وخت کښې د تسمیه څه حکم دی؟ ددی تفصیل په کتاب

الذَّبَائِحِ وَالصَّيْدِ/بَابُ التَّسْمِيَةِ عَلَى الصَّيْدِ کښې تیر شو بدي.

البته دلته د ذبحی دیو څو سنتونو او آدابو ذکر کیری:

① خناور د تسمیه په ارادې دالله تعالی په هر نوم چې هم ذبح کړی نو هغه ذبیحه به صحیح

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۲)

(۲) (کشف الباری: ۲/۷۴۴)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۱۹)

(۴) (کشف الباری: ۲/۳)

(۵) (کشف الباری: ۲/۴)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۳)

(۷) (کشف الباری: ۲/۱۸۹)

وی... (۱) البتہ مستحب دادی چې بسم الله، الله اکبر او وائی... (۱)

① د ذبح کولو په وخت کبني بسم الله وئیل هم کافی دي، که په هره ژبه کبني وي... (۲)

② که په یو ځناور کبني زیات خلق شريك وي نو په هر یو بسم الله وئیل واجب نه دی. البتہ ذابح او معین ذابح (یعنی ذبح کوونکی او کوم کس چې ذابح سره په چاره لاس ایښودې وي اودواړه چاره راکاږي نو په دواړو باندې بسم الله وئیل واجب دی، پښې وغیره نیوونکی معین نه دی... (۳)

③ د ځناور ذبح کولو په وخت کبني د ځناور مخ قبلي ته پکار دي. ددې نه علاوه نوڅه تخصیص نشته دي. څنگه چې آسانتیا وي نو هغه شان دي او کړې شي، البتہ که ځناور په گس طرف څملولې شي نو په دې صورت کبني به آسانتیا وي... (۴)

④ که د ذبح په وخت کبني د څاروي څله یې قبلي طرف ته نه کړه نو دې به سنت ترك شي خو ذبیحه به مرداره نه وي... (۵)

⑤ هم د اشان دا هم مستحب دی چې یو څاروي دي دبل څاروي په وړاندې ذبح نه کړې شي، نبی کریم ﷺ داسې کولو نه منع فرمائیلې ده.

قوله: عن عبدالله بن عمر رضی الله عنهما قال: «أمر رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَحْدِثَ الْقِفَارَ، وَأَنْ تُوَارِيَ عَنِ الْبَهَائِمِ» (۶)

دترجمة الباب سره مناسبت: دحدیث دترجمة الباب سره مناسبتت وکړپه وجه دي (۷)

(۱) الدر المختار کتاب الذبائح: ۳۰۱/۵، الفتاوى العالمکیریه، کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۵/۵، بدائع الصنائع، کتاب الذبائح، فصل فی شرط حل الأكل فی الحيوان الماکول: ۲۴۳/۶، فتاوى قاضى خان کتاب الصيد باب فی الذکوة: ۳۶۹/۳

(۲) رد المحتار کتاب الذبائح: ۳۰۱/۶، الفتاوى العالمکیریه، کتاب الذبائح الباب الأول: ۲۸۸/۵

(۳) (تبيين الحقائق: کتاب الذبائح: ۴۵۲/۶)

(۴) الدر المختار کتاب الأضحیة: ۳۳۴/۶، فتاوى قاضى خان على هامش الفتاوى العالمکیریه کتاب الأضحیة فصل فی مسائل متفرقة: ۳۵۵/۳

(۵) (بدائع الصنائع، کتاب الذبائح، فصل فی شرط حل الأكل فی الحيوان الماکول: ۲۷۰/۶، التنف فی الفتاوى کتاب الذبائح والصيد ادب الذبح ص: ۱۴۸)

(۶) الدر المختار کتاب الذبائح: ۲۹۶/۱۶، تبيين الحقائق کتاب الذبائح: ۴۶۰/۶، الفتاوى العالمکیریه کتاب الذبائح الباب الاول: ۲۸۸/۵، الفتاوى البزازیه على هامش الفتاوى العالمکیریه، کتاب الذبائح الفصل الأول: ۳۰۵/۶

(۷) (سنن ابن ماجه کتاب الذبائح باب إذا ذبحتم، فأحسنوا الذبح: ص: ۲۲۵، الفقهة الإسلامی وأدلته البحث الثانی المطلب السابع: ۲۷۷۳/۴)

(۸) (عمدة القارى: ۲۳۴/۲۱)

۱۵- بَابُ إِذَا بَعَثَ بِهَدِيَةٍ لِيُدَبَّحَ لَمْ يَحْرُمَ عَلَيْهِ شَيْءٌ

حدیث نمبر: ۵۲۴۶

۵۵۶۶- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ [ص: ۱۰۳]، عَنْ مَسْرُوقٍ: أَنَّهُ أُنِيَ عَائِشَةَ، فَقَالَ هُنَا: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ رَجُلًا يَبْعَثُ بِأَهْدِيٍّ إِلَى الْكَعْبَةِ وَيَجْلِسُ فِي الْبَصْرِ، فَيُوضِي أَنْ تَقْلُدَ بَدَنَتَهُ، فَلَا يَزَالُ مِنْ ذَلِكَ الْيَوْمَ مُحْرَمًا حَتَّى يَجِلَّ النَّاسُ، قَالَ: فَسَمِعْتُ تَصْفِيقَهَا مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ، فَقَالَتْ: لَقَدْ «كُنْتُ أَقْبَلُ قَلَابِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَبْعَثُ هَدِيَّةً إِلَى الْكَعْبَةِ، فَمَا يَحْرُمُ عَلَيْهِ مِمَّا حَلَّ لِلرِّجَالِ مِنْ أَهْلِهِ، حَتَّى يَرْجِعَ النَّاسُ»

ترجمه: دحضرت عائشه صديقه رضی اللہ عنہا نہ حضرت مسروق تپوس او کړو چې يو کس خانه کعبې ته هدی لیرې، او پخپله خپل ښار ناست وی او وصیت کوی چې دهغه د قربانی د خاوری په غاړه کښې دې قلاده واچولې شی، او دهغه ورځې نه دخلقو د حلالیدو ورځې پورې هغه محرم جوړیږی، (نو دداسې کس خپل ځان په احرام کښې گنړل څنگه دی، مسروق فرمائی چې ما پردې نه بل طرف ته د حضرت عائشه صديقه رضی اللہ عنہا د لاس پرکولو آواز واوړیدو (هغوی ډیر د تعجب په وجه د هغه کس په حالت باندي افسوس کولو سره یو لاس په بل لاس راواچولو، او وې فرمائیل چې مابه د رسول کریم ﷺ د هدی دغاړې هار جوړولو، بیا به نبی کریم ﷺ خپله هدی خانه کعبې ته لیرې، او په نبی کریم به په هغه امورو کښې هیڅ یو څیز هم نه حرامیدوکوم چې په سرو باندي چې د خپلو ښځو نه حلال دی، تر دې چې خلق به واپس شول.

تراجم رجال:

داحمد بن محمد السمسار المروزی حالات په کتاب الوضوء کښې (۱). دعبداالله بن المبارک حالات په کتاب بدء الوحي کښې (۲)، داسماعیل بن ابی خالد حالات په کتاب الايمان کښې (۳)، دعامر بن شراحیل الشعبي حالات په کتاب الايمان کښې (۴)، دمسروق بن الاجدع حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی (۵).

تشریح: دترجمة الباب مقصد: دامام بخاری رحمة الله عليه مقصد دې ترجمه الباب کښې دا مسئله بیانول دی چې که یو کس دخپلې هدی خاوري حرم طرف ته اولیرې، نو په هغه باندي هیڅ یو څیز نه حرامیږی، یعنی هدی لیرلو سره د احرام پابندیانې په هغه کس نه رازی (۶).

(۱) (کشف الباری: رقم الحدیث: ۲۳۷)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

(۳) (کشف الباری: ۱/۶۷۹)

(۴) (کشف الباری: ۱/۶۷۹)

(۵) (کشف الباری: ۲/۲۸۱)

(۶) (عدة القاری: ۲۱/۲۳۴)

اصل كنبې دخيښې حضراتو په نزد لکه د حضرت ابن عمر رضي الله عنه، حضرت ابن عباس رضي الله عنه او حضرت عطاء بن ابي رباح، ددوي په نزد حرم ته هدي ليرېلو سره انسان محرم گرځي. او لکه څنگه چې يو حاجي دپاره تر قربانۍ پورې ويښته، نوکونه وغيره پريکول جائز نه دي، همدغه شان داسې کس دپاره هم داامور جائز نه دي، چا چې هدي ليرېلې وي. (١)

د جمهورو مذهب: د جمهورو حضراتو مسلك هم هغه دې کوم چې امام بخاري رحمه الله عليه بيان فرمائيلې دي. (٢)

البتة جمهور حضرات د حضرت ام سلمه رضی الله عنها حديث بيانوی چي نبی کریم ﷺ او فرمائيل: اذا رأيتم هلال ذي الحجة وأراد أحدكم أن يضحي فليبسك عن شعرة وانفقارة. (٣)

کله چې تاسو د ذوالحجې مياشت اوگورثي او تاسو کنبې د چا د قربانۍ اراده وي نو هغه له پکار دي چې هغه دې خپل نوکونه او ويښته نه پريکوي.

ددې حديث په وجه جمهور حضرات فرماني چې په هر هغه کس کوم چې د قربانۍ اراده لري نو هغه دپاره مستحب دي چې د اولې ذوالحجې د شپې نه تر د قربانۍ د څاروي ذبح کولو پورې دې خپل نوکونه او ويښته نه پريکوي. (٤)

دحضرات حنابله يو روايت د حرمت دي. ليکن د حنابله راجح قول د کراهت دي، يعنی قرباني کوونکي دپاره نوکونه، ويښته پريکول مکروه دي. (٥)

قوله: هذی: (د هاء په فتحې او دال په سکون سره) هدي هغه ځناور ته وائي کوم چې د ذبح کولو دپاره حرم ته ليرېلې شي. (٦)

قوله: فَمَبَعْتُ تَضْفِيقًا: د باب تفعيل مصدر دي، تَضْفِيقٌ وائي يو لاس باندې بل لاس وهل. (٧) حضرت عائشه رضي الله عنها يو لاس باندې بل لاس اووهلو، دا خو يا د تعجب دپاره وو، يا د افسوس دپاره يې داسې اوکرل. (٨)

(١) (عمدة القاري: ٢١ / ٢٣٤، شرح ابن بطال: ٢٨ / ٦)

(٢) (عمدة القاري: ٢١ / ٢٣٤، شرح ابن بطال: ٢٨ / ٦)

(٣) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الاضاحي باب نهی من دخل عليه عشر ذی الحجة وهو يريد التضحية أن ياخذ من شعره رقم الحديث: ٥١١٩)

(٤) (ردالمحتار كتاب الصلاة باب العيدين مطلب في ازالة الشعر في عشر ذی الحجة: ١ / ٦٢١، المجموع شرح المهذب، كتاب الاضحية: ٨ / ٣٩٢، البيان في مذهب الإمام الشافعي، كتاب الحج، باب الاضحية: ٤ / ٤٣٧، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الضحايا باب ما يستحب من الضحايا: ٤ / ١٧٦، حاشية الدسوقي، باب في الضحايا: ٢ / ٣٩٠)

(٥) (المغني لابن قدامة كتاب الضحايا: ٩ / ٣٤٦)

(٦) (لسان العرب باب الهاء: ١٥ / ٦٢)

(٧) (لسان العرب باب الصاد: ٧ / ٣٦٥، عمدة القاري: ٢١ / ٢٣٤، إرشاد الساري: ١٢ / ٣١٨)

(٨) (عمدة القاري: ٢١ / ٢٣٤)

قوله: أُتِلَ: قتل دباب ضرب نه، رسی وغیره بنزل. (۱)

قوله: قَلَّادٌ: داد قَلَادَةٌ (دقاف په کسرې سره) جمع ده، د ځناور په غاړه کبسي اچولو والا پټه، هار وغیره. (۲)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث د ترجمه الباب سره مناسبت د دې جملې فَمَا يَخْرُؤُ عَلَيْهِ په وجه دې. (۳)

۱۶ = بَابُ مَا يُؤْكَلُ مِنْ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ وَمَا يَتَزَوَّدُ مِنْهَا

حديث نمبر ۵۲۴۷

۵۵۲۷ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «كُنَّا نَتَزَوَّدُ لُحُومَ الْأَضَاحِيِّ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَدِينَةِ» وَقَالَ غَيْرُ مَرَّةٍ: «لُحُومًا هَدْيِي»

ترجمه: د حضرت جابر بن عبد الله رضي الله عنه نه روایت دې فرمائی: چې مونږ به د رسول کریم صلى الله عليه وسلم په زمانه کبسي د قرباني غوښه مديني ته درسيډلو دپاره جمع کوله، او حضرت جابر رضي الله عنه خو ځل د لحوم الاضاحي په ځانې لحوم الهدی او فرمائیل. تراجم رجال:

د حضرت علي بن عبد الله المديني حالات په کتاب العلم کبسي (۴) د سفیان بن عيينه حالات په بدء الوحی کبسي (۵) د عمرو بن دينار حالات په کتاب العلم کبسي (۶) د عطاء بن ابي رباح حالات په کتاب العلم کبسي (۷) د جابر بن عبد الله رضي الله عنه حالات په کتاب الوضوء کبسي تیر شوی دی. (۸)

تشریح: د قرباني غوښه تر کومې خوړلې شي؟
د قرباني غوښه د څو ورځو پورې خوړلې شي، په دې کبسي د ائمه کرامو اختلاف دې.
د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما حضرت علي رضي الله عنه وغیره حضراتو مذهب: د دې حضراتو په نزد دريو ورځو نه زیاته د قرباني غوښه ذخیره کول او خوړل درست نه دی. (۹)

(۱) (لسان العرب باب الفاء: ۱۷۸/۱۰)

(۲) (لسان العرب باب القاف: ۲۷۶/۱۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۴)

(۴) (کشف الباری: ۳/۲۹۷)

(۵) (کشف الباری: ۱/۲۳۸)

(۶) (کشف الباری: ۴/۲۰۹)

(۷) (کشف الباری: ۴/۳۷)

(۸) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۷۶)

(۹) (الفهم لما أشكل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الاضاحی باب بیان ما کان من النہی عن أكل لحوم الاضاحی بعد ثلاث: ۱۳۷۶/۵، کمال المعلم بفوائد مسلم، کتاب الاضاحی: ۴۳۱/۶)

دلیل: ددی حضرتانو دلیل د نبی کریم ﷺ دا حدیث دی:

«لَا يَأْكُلُ أَحَدُكُمْ مِنْ لَحْمِ أَضْحِيَّتِهِ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ» (۱)

د جمهورو مذهب: د ائمه اربعه او جمهور علماء کرامو مسلك دادې چې دې سلسله کبني د ورځو څه تحديد نشته دي، تر کومې چې غواړي نو د قرباني غوښه ذخيره کولې شي او خورلې شي. (۲)

دلیل: جمهور حضرات فرماني چې د نهی روایات منسوخ دي، دباب رومبي حدیث نه هم معلومېږي چې د دريو ورځو نه زياتو ورځو پورې د قرباني غوښه اېښودلې شي.

په ابتداء کبني نبی کریم ﷺ د تنگدستيا په وجه چې خلق ضرورت مند وو، او نبی کریم ﷺ غوښتل چې د قرباني غوښې هغه خلکو ته ورسېږي کوم چې ضرورت مند دي، دغوښې ذخيره کولو نه یې منع او فرمائيل، لکه څنگه چې راتلونکي باب کبني راځي. روستو نبی کریم ﷺ دغوښې ذخيره کولو اجازت ورکړو. (۳)

د حدیث د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۴)

حدیث نمبر ۵۲۴۸

۵۵۲۸- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ، أَنَّ ابْنَ خَبَّابٍ، أَخْبَرَهُ: أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ، يُحَدِّثُ: "أَنَّهُ كَانَ غَائِبًا فَقَدِمَ، فَقَدِمَ إِلَيْهِ لَحْمٌ، قَالُوا: هَذَا مِنْ لَحْمِ ضَحَايَانَا، فَقَالَ: أَخْرِوهُ لَأَذُوقُهُ"، قَالَ: "لَمْ قُمْتُ فُخْرَجْتُ، حَتَّى آتَى أَخِي أَبَا قَتَادَةَ، وَكَانَ أَخَاهُ لِأَقْبِهِ، وَكَانَ بَدْرِيًّا، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ حَدَّثَ بَعْدَكَ أَمْرٌ"

ترجمه: د حضرت ابو سعيد خدری ﷺ نه روایت دي چې هغوی چرته په سفر لارل، کله چې واپس راغلل نو هغوی ته غوښه راوړلې شوه، او ورته اوونیلې شو چې دا زمونږ د قرباني غوښه ده. هغوی او فرمائيل چې دا لري کړئ، زه به دا او نه څکم. حضرت ابو سعيد خدری ﷺ فرماني چې زه اودریدم او لارم خپل رور حضرت ابو قتاده ته ورغلم، هغه ددوی ناڅکه رور وو، او بدری هم وو، ما هغه ته ټوله واقعه بیان کړه، نو هغوی او فرمائيل چې ستا دتلونه پس نوې حکم راغلي دي. (او دمانعت حکم منسوخ شوي دي).

(۱) (الجامع الصحيح لسلم کتاب الأضاحی/باب بیان ما کان من النهی عن أكل لحوم الأضاحی بعد ثلاث: ۵۱۰۰)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۵، ردالمحتار، کتاب الأضاحی: ۲۳۰/۵، بدائع الصنائع، کتاب التضحية: ۳۳۱/۶،

المجموع شرح المذهب، کتاب الأضاحی: ۴۱۸/۸، فتح الباری: ۳۰/۱۳، شرح ابن بطال: ۳۰/۶، المنتقى شرح

موظا امام مالک، کتاب الضحایا باب ادخار لحوم الأضاحی: ۱۸۱/۴، شرح الزرقانی کتاب الضحایا: ۷۷/۳)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۷، بدائع الصنائع، کتاب التضحية: ۳۳۱/۶، المجموع شرح المذهب، کتاب الأضاحی:

۴۱۸/۸، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الإضاحی باب بیان ما کان من النهی عن أكل لحوم

الأضاحی بعد ثلاث: ۳۷۶/۵، اكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الضحایا: ۴۳۱/۶)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۴)

تراجهم رجال:

د حضرت اسماعیل بن ابی اویس حالات په کتاب الایمان کښې^(۱)، د حضرت سلیمان بن بلال حالات په کتاب الایمان کښې^(۲)، د حضرت یحیی بن سعید الانصاری حالات په کتاب بده الوی کښې^(۳)، د حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر حالات په کتاب الغسل کښې^(۴)، د حضرت عبد الله بن خباب حالات په کتاب الاذان کښې تیر شوی دی.^(۵)

تشریح:

قوله: حَتَّى آتَىَ أَخِي أَبَا قَتَادَةَ، وَكَانَ أَخَاهُ لِأُمِّهِ

په دې کښې د أَبَا لفظ درست نه دې، صحیح روایت أُمِّي قَتَادَةَ دې. یعنی خپل ناڅکه رور قتاده بن نعمان ته ورغلم. حضرت قتاده رضی الله عنه بدری صحابی دې، او حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه د هغه ناڅکه رور وو، دهغوی د مور نوم انیسسه بنت ابی خارجه وو.^(۶)

قوله: فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ حَدَّثَكَ بِعَدِّكَ أَمْرًا:

یعنی د دريو ورځو نه پس د قربانی د غوښې د خوړلو چې کوم ممانعت وو، هغه منسوخ شو. د مسند احمد یو روایت کښې تفصیل دې، حضرت ابوسعید فرمائی:

کان رسول الله ﷺ قد نهانا أن نأكل لحوم نسكنا فوق ثلاث، قال فخرجت في سفر، ثم قدمت على أهل وذاك بعد الأضحية بليام، فأتتني صاحبتي بسلق قد جعلت فيه قديدا فقالت لها أن لك هذا القديد، فقالت هذا من ضحايانا فقلت لها: أولم ينهنا رسول الله ﷺ عن أن نأكلها فوق ثلاث، قال فقلت: إنه قد رخص للناس بعد ذلك، قال: فلم أصدتها حتى بعثت إلى قتادة بن النعمان.^(۷)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې.^(۸)

حدیث نمبر: ۵۲۴۹

۵۵۱۹- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ ضَحَّى مِنْكُمْ فَلَا يَصِيحُ بَعْدَ ثَالِثَةِ وَبَقِيَ فِي بَيْتِهِ مِنْهُ شَيْءٌ» فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَفَعَلْنَا كَمَا فَعَلْنَا عَامَ الْمَاضِي؟ قَالَ: «كُلُّوا»

(۱) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

(۲) (کشف الباری: ۶۵۸/۱)

(۳) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۵۸)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۶۴۶)

(۶) (فتح الباری: ۳۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۳۶، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۳۴، إرشاد الساری: ۱۲/۳۱۹)

(۷) (مسند الإمام احمد بن حنبل، مسند قتاده بن النعمان رقم الحدیث: ۱۶۳۱۵، ۵/۵۶۱، فتح الباری: ۱۳/۳۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۶)

وَأَطْعِمُوا وَادْخِرُوا، فَإِنَّ ذَلِكَ الْعَامَ كَانَ بِالنَّاسِ جَهْدٌ، فَأَرَدْتُ أَنْ تُعِينُوا فِيهَا»

ترجمه: نبی کریم ﷺ او فرمائیل چي په تاسو کښې کوم کس قربانی او کړې نو هغه دې د درې ورځې نه پس په دې حال نه صبا کوی چي دهغه په کور کښې د قربانی د غوښې نه څه موجود وی، کله چي بل کال راغلو نو خلقو عرض او کړو چي ای دالله رسوله ﷺ ایا مونږ خلق هم هغه شان او کړو لکه څنگه چي مونږ تیر کال کړی وو؟ نبی کریم ﷺ او فرمائیل چي خوری، په نورو یی خوروئی او ذخیره کوی یی، تیر کال چونکه خلق اوږی وو ځکه ما اراده کړې وه چي تاسو خلق د یو بل مدد او کړی.

تراجم رجال:

د ابو عاصم ضحاک بن مخلد حالات په کتاب العلم کښې^(۱)، دیزید بن ابی عبید حالات په کتاب العلم کښې^(۲)، د حضرت سلمه بن الاکوع ﷺ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی.^(۳)

تشریح: دا حدیث د ثلاثیات بخاری کښې دې یعنی حدیث په سند کښې د امام بخاری رحمة الله علیه نه، اخله تر د نبی کریم ﷺ پورې درې واسطې دی.^(۴)

قوله: فَلَا يُصِحَّرَنَّ بَعْدَ ثَالِثَةٍ: لَا يُصِحَّرَنَّ دباب افعال نه د نهی غائب معروف صیغه ده. او ددې مصدر قوله: إِصْحَارٌ دې. یعنی صبا کول.^(۵)

قوله: ثَالِثَةٍ: د ثَالِثَةٍ موصوف مخذوف ده، ای ليله ثالثة.^(۶)

کومې درې ورځې مراد وې؟

د کومو دريو ورځو نه پس چي غوښه ذخيره کول ممنوع وو، هغه کومې ورځې وې، په دې کښې دوه اقواله دی.

اول قول: اول قول دادې چي د قربانی د وخت نه به دا درې ورځې شمیرلې کیږی، یعنی قربانی یی که د لسمې ذوالحجې په ځانې په یوولسمه ذوالحجه باندې کړې ده نو بیا به یوولسمې، دولسمې او دیارلسمې پورې اجازت وی، دیارلسمې نه پس به د غوښې ایښودو اجازت نه وو.^(۷)

دویم قول: دویم قول دادې چي ددې دريو ورځو ابتداء به دیوم النحر نه وی، قربانی که په

^(۱) (کشف الباری: ۱۵۲/۳)

^(۲) (کشف الباری: ۱۸۲/۴)

^(۳) (کشف الباری: ۱۸۳/۴)

^(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۷، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۳۵)

^(۵) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۷، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۳۴)

^(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۷، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۳۴)

^(۷) (فتح الباری: ۱۳/۳۴، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الإضاحی بابُ بَيَانِ مَا كَانَ مِنَ النَّهْيِ عَنْ أَكْلِ لَحْمِ الْأَضَاحِيِّ فَوْقَ ثَلَاثٍ: ۵/۳۷۷، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الإضاحی: ۴۳۲/۶)

لسمه ورخ او کړی او که په دیار لسمه، بهر صورت دولسم تاریخ نه پس به دغوبښې د ذخیره کولو اجازت نه وو. (۱)

فائده: ددې حدیث مبارک نه د خبره هم معلومه شوه چې په اول کال د دريو ورخو نه زیات دغوبښې ذخیره کولو ممانعت یو خاص علت په وجه وو. هر هغه کله چې علت زائل شو نو هغه ممانعت هم ختم شو. (۲)

قوله: وَأَذْخِرُوا: اذخروا او، تاء په دال سره بدله شوه، اذخرو شو، بیا دال لره په دال کښې بدل کړې شو او په دال کښې ادغام کړې شو، اذخرو شو. (۳)
ځکه چې قاعده ده چې کله فاء افتعال دال یا دال وی نو تاء افتعال په دال سره بدلېږي، بیا که فاء افتعال دال وی نو ددې درې حالتونه دي:

① دال په دال سره بدل کړی او ادغام او کړې شی لکه چې دلته اذخروا کښې شوی دی.

② دال په دال سره بدل کړی او دال کښې یې ادغام او کړی.

③ دال او دال دواړه په خپل حالت باندې پریږدی. (۴)

قوله: الْجُهْدُ: د جیم په فتحې او دهاء په سکون سره، په معنی د مشقت. (۵)

قوله: فَأَرَدْتُ أَنْ تُعِينُوا فِيهَا: ددې نه مراد د اولېرې تکلیف او مشقت دي، یعنی په اولره کښې یې خلقو سره د تعاون کولو اراده وه. ځکه یې غوښه د دريو ورخو نه زیات ذخیره کولو نه ممانعت فرمائیلې وو.

دمسلم شریف روایت کښې دی: فَأَرَدْتُ أَنْ يَفْشَوْفِيهِمُ الْفَاظُ دی. (۶)

قوله: يَفْشَوْ: يَفْشُو د باب نصر نه په معنی د عام کیدل، خوریدل. (۷)

یعنی ما دې کال دا اراده کړې وه چې د قربانی غوښه عامه شی، او د مالدارانو د کورونو نه دغریبانو کورنو ته لاره شی.

(۱) (فتح الباری: ۳۴/۱۳، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الاضاحی باب یتیان ما کان من النہی عن أکل لحوم الاضاحی فوق ثلاث: ۳۷۷/۵، اکما المعلم بفوائد مسلم، کتاب الاضاحی: ۴۳۲/۶)

(۲) (شرح الکرماني: ۱۳۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱)

(۴) (علم الصیغه، ص: ۴۱)

(۵) (شرح الکرماني: ۱۳۴/۲۰، عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱، لسان العرب باب الجیم: ۳۹۵/۲)

(۶) (عمدة القاری: ۲۳۷/۲۱)

(۷) (الجامع الصحیح لمسلم کتاب الاضاحی/باب یتیان ما کان من النہی عن أکل لحوم الاضاحی بعد ثلاث رقم الحدیث: ۵۱۰۹)

(۸) (النهاية لابن أثير حرف الفاء: ۳۷۴/۲)

اود اسماعیلی په روایت کښې د کاذب د ان تقسویهم الفاظ دی. علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې راوی به کله د ان تعینوا الفاظ ونیلی وی او کله د ان یفشوا او کله د ان تقسوا، او چونکه معنی د ټولو یوه ده، ځکه یو روایت ته د ترجیح ورکولو ضرورت نشته دی. (۱)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دی. (۱)

حدیث نمبر: ۵۲۵۰

۵۵۰ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: الضَّحِيَّةُ كُنَّا نَطْعِمُ مِنْهُ، فَتَقَدَّمُ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ، فَقَالَ: «لَا تَأْكُلُوا إِلَّا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ» وَكَانَتْ بَعْرِيَّةً، وَلَكِنْ أَرَادَ أَنْ يُطْعِمَ مِنْهُ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ

ترجمه: د حضرت عائشه صديقه رضي الله عنها نه روایت دي فرمائی چې مونږ به د قرياني غوښه باندي مالګه اولګوله او هغه به مو کيخودله، بيا به مو دانبي کریم ﷺ ته پيش کوله، نو نبي کریم ﷺ به فرمائيل چې دا درې ورځو نه زياته مه خورئ، ليکن دا تاکيدي حکم نه وو، بلکه د نبي کریم ﷺ مقصد دا وو چې مونږ دې نه خلقو باندي اوخوروؤ، او الله تعالی ته زيات علم دي.

تراجع رجال:

قوله: إسماعيل بن عبد الله: د حضرت اسماعيل بن عبد الله حالات په کتاب الايمان کښې (۳) د سليمان بن بلال حالات په کتاب الايمان کښې (۴) ديحي بن سعيد انصاري حالات په کتاب الايمان کښې (۵) د حضرت عائشه صديقه رضي الله عنها حالات په بدء الوحي کښې تير شوي دي. (۶)

تشریح: اصحاب صحاح کښې دا حدیث صرف امام بخاری رحمه الله علیه نه نقل کړې دي. (۷)

قوله: الضحية كنا نطعم منها: کليم، ملام، يلام، دباب تفعيل نه، په معنی د مالګه لګول. (۸)

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۷)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۷)

(۳) (کشف الباری: ۲/۱۱۳)

(۴) (کشف الباری: ۱/۶۵۸)

(۵) (کشف الباری: ۲/۳۲۱)

(۶) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۸)

(۸) (لسان العرب باب الميم: ۱۳/۱۶۸)

یعنی مونږ خلقو د قربانی په غوښه مالګه لګوله، مالګه لګولو سره غوښه زرنه خرابیږي.
 قوله: مِنْهَا: مِنْهَا کښې د هماغه ضمیر الضحیة طرف ته راجع دې، ځینې روایاتو کښې د مِنْهَا په
 ځانې د مِنْهُ الفاظ دی، دې صورت کښې به الضحیة نه وړاندې لحم مضاف مخذوف وی،
 ای من لحم الضحیة. (۱)

قوله: فَتَقَدَّمَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَقَدَّمُ: دا باب سمع نه هم کیدیشی، قدم، يقدم،
 قدموا، په معنی د راتلې، دلته دباء په وجې متعدی دې او تقدم باب تفعیل نه هم کیدیشی،
 په معنی د پیش کول. (۲)

یعنی مونږ هغه غوښه د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې پیش کړه.
 قوله: «لَا تَأْكُلُوا إِلَّا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ» وَلَيْسَتْ بِعَزِيمَةٍ:

قوله: لَا تَأْكُلُوا: لَا تَأْكُلُوا حالانکه ده، نبی کریم ﷺ منع او فرمائیله چې د دریو ورځو نه به زیاده
 غوښه نه ايرېدئ. سنن ترمذی کښې روایت دې، حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها نه
 تپوس او شو:

أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتْنَمِي عَنْ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ، قَالَتْ: «(۳)»

آیا رسول کریم ﷺ به د قربانی د غوښې نه (ایام قربانی نه پس) منع فرمائیله، حضرت عائشه
 صدیقه رضی الله عنها او فرمائیل چې نه.

په ظاهره په دواړو روایاتو کښې منافات دې؟

جواب: علامه عینی رحمه الله علیه ددې جواب ورکوي فرمائی چې حضرت عائشه صدیقه
 رضی الله عنها د نهی تحریم نفی کړې ده. مطلقاً د نهی نفی یی نه ده کړې. چنانچه جمله
 وليست بعزيمة په دې باندې دلیل دې، یعنی هغه نهی د کراهت وه، نهی د تحریم نه وه، اودا
 منسوخ شوه. (۴)

البته ځینې حضرات فرمائی چې نهی د کراهت نه ده منسوخ شوی، اوس هم باقی ده. (۵)
 قوله: وَلَكِنْ أَرَادَ أَنْ يُطْعِمَ مِنْهُ:

قوله: يُطْعِمَ: يُطْعِمَ د باب افعال نه دې، ای يطعم الأغنياء المحتاجين، یعنی نبی کریم ﷺ غوښتل چې
 مالدار په محتاجو خوراک اوکړي. (۶)

(۱) (فتح الباری: ۳۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۳۸/۲۱)

(۲) (فتح الباری: ۳۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۳۸/۲۱، لسان العرب باب القاف: ۶۵/۱۱)

(۳) (سنن الترمذی کتاب الاضاحی عن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/بَابُ مَا جَاءَ فِي الرُّخْصَةِ فِي أَكْلِهَا بَعْدَ
 ثَلَاثِ رُقْمِ الْحَدِيثِ: ۱۵۱۱)

(۴) (عمدة القاری: ۲۳۸/۲۱)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۳۵/۲۰، عمدة القاری: ۲۳۸/۲۱، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الاضاحی: ۴۳۱/۶)

(۶) (إرشاد الساری: ۳۲۱/۲۱)

قوله: وَاللَّهُ أَعْلَمُ: أي بهر اديبیه صلی الله علیه وسلم، یعنی د نبی کریم ﷺ مراد الله تعالی ته معلوم دی. (۱)

د ترجمه الباب سوره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت د لیست بعزیمه په وجه دی. (۲)

حدیث نمبر: ۵۲۵۱

۵۵۴۱- حَدَّثَنَا جِبَانُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عُبَيْدٍ، مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ: أَنَّهُ شَهِدَ الْعِيدَ يَوْمَ الْأُضْحَى مَعَ عَمْرِ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ، فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ نَهَاكُمْ عَنْ صِيَامِ هَذَيْنِ الْعِيدَيْنِ، أَمَا أَحَدُهُمَا فَيَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَيَوْمٌ تَأْكُلُونَ مِنْ لُسُكِكُمْ»

ترجمه: حضرت ابو عبیده ﷺ فرمائی چې هغه حضرت عمر بن خطاب ﷺ سره د لوی اختر په ورځ په مونځ کښې شریک شو، هغوی د خطبې نه وړاندې مونځ او کړو، بیا یې خلقو ته خطبه او وئیله او وې فرمائیل چې ای خلقو! رسول کریم ﷺ تاسو د دواړو اخترونو په ورځو د روژې نیولو نه منع کړی یی، په دې کښې خویو د روژو نه د افطار ورځ ده، او دویمه ورځ هغه ده کومه کښې چې تاسو د خپلو قربانو غوښه خورئ.

۵۵۴۲- قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ: لَمَّا شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُمَانَ بْنِ عَفَّانَ، فَكَانَ ذَلِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ خَطَبَ فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ هَذَا يَوْمٌ قَدْ اجْتَمَعَ لَكُمْ فِيهِ عِيدَانِ، فَسَبَّ أَحَبَّ أَنْ يَنْتَظِرَ الْجُمُعَةَ مِنْ أَهْلِ الْعَوَالِي فَلْيَنْتَظِرُوا، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَرْجِعَ فَقَدْ أَذِنْتُ لَهُ»

ابو عبیده ﷺ بیان فرمائی چې زه بیا حضرت عثمان ﷺ سره په اختر کښې شریک شوم، اختر د جمعې په ورځ وو، هغوی د خطبې نه وړاندې مونځ او کړو، بیا یې خطبه ورکړه او وې فرمائیل چې ای خلقو! ستاسو دپاره نن دوه اخترونه دی، یو اختر د جمعې ورځ او بله داخر ورځ، د عوالی په خوک د جمعې دمونځ دپاره انتظار کول غواړی نو هغوی دې انتظار او کړی او کوم کس چې واپس تلل غواړی نو هغه دې واپس لاړ شی، زه هغه ته اجازت ورکوم (یعنی که خوک د جمعې دمونځ دپاره نه ایساریرې نو هغه واپس تللی شی)

۵۵۴۳- قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ: لَمَّا شَهِدْتُهُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، فَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ [ص: ۱۰۳] خَطَبَ النَّاسَ، فَقَالَ: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَاكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا الْحَوْمَ لُسُكِكُمْ قَوْقُ ثَلَاثٍ» وَعَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ أَبِي عُبَيْدٍ، نَحْوَهُ

ابو عبیده ﷺ بیان فرمائی چې زه حضرت علی ﷺ سره په اختر کښې شریک شوم، هغوی د خطبې نه وړاندې مونځ ادا کړو، بیا یې خلقو ته خطبه ورکړه او وې فرمائیل چې رسول کریم

(۱) (إرشاد الساری: ۲۱/۳۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۸)

تاسو منع کړی یی چې ددریو ورځو نه به زیاته غوښه نه خورئ.
تراجم رجال:

قوله: حبان بن موسی:

دحبان بن موسی حالات په کتاب الاذان کښې^(۱) د عبد الله بن العمارك حالات په بدء الوحي کښې

^(۲) دیونس بن یزید ایللی حالات په بدء الوحي کښې^(۳) د ابن شهاب زهري حالات په بدء الوحي

کښې^(۴) د ابو عبیده سعد بن سعید حالات په کتاب الصوم کښې تیر شوی دی.^(۵)

تشریح: قوله: قَالَ أَبُو عُبَيْدٍ: دا د ماقبل سند سره متصل دی.^(۶)

قوله: ثُمَّ شَهِدْتُ مَعَ عُمَانَ بْنِ عَفَّانَ: ای شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُثْمَانَ او الْعِيدِ كُنْصِي الْفَلَاحِ د عهد

دې او عیدنه مراد عید الاضحی دې. دکوم ذکر چې ماقبل حدیث کښې تیر شوی دې.^(۷)

قوله: قَدْ اجْتَمَعَ لَكُمْ فِيهِ عِيدَانُ: په جمعې باندي دعید اطلاق د تشبیه په وجه دې. یعنی څنگه

چې د اختر په ورځ مسلمانان د شریعت د شرائعو د اظهار دپاره جمع کيږی همداشان

د جمعې په ورځ هم مسلمانان جمع کيږی.^(۸)

قوله: فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَنْتَظِرَ الْجُمُعَةَ مِنْ أَهْلِ الْعَوَالِي:

قوله: الْعَوَالِي: دا د عالیه جمع ده، او دا دمدينې منورې مشرق طرفته درې ميلو نه تر اتو

ميلو پوري خور شوي کلی دی.^(۹)

قوله: وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَرْجِعَ فَقَدْ أُذِنَتْ لَهُ: د حنابله په نزد که اختر د جمعې په ورځ راشی نو امام

نه علاوه کومو خلقو چې د اختر مونځ ادا کړو، دهغوئ نه به د جمعې مونځ ساقط شی.^(۱۰)

لیکن دجمهور حضراتو د طرفه دا جواب ورکړې شوي دي چې دا خلق دهغه کلو نه راغلي

وو چې په هغوئ باندي د اختر او جمعې مونځ واجب نه وو، نو روایت کښې ددې څيز خبر

دې چې په هغوئ باندي جمعه واجب نه ده، که هغه خلق تلل غواړی نو تللي شی.^(۱۱)

^(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۲)

^(۲) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

^(۳) (کشف الباری: ۱/۴۶۳)

^(۴) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

^(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۹۰)

^(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۹)

^(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۹)

^(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۹)

^(۹) (عمدة القاری: ۲۱/۲۳۹، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۳۶)

^(۱۰) (المغنی لابن قدامة کتاب صلاة الجمعة: ۲/۱۰۵)

^(۱۱) (فتح الباری: ۱۳/۲۳، إرشاد الساری: ۲۱/۳۲۲ عمدة القاری: ۲۱/۲۴۰)

قوله: ثُمَّ شَهِدْتُهُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ:

حضرت علی رضی اللہ عنہ نه منقول د یو روایت جواب: حضرت علی رضی اللہ عنہ د حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم حدیث واورولو چې نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم منع فرمائیلی ده چې د قربانی غوښه به د دریو ورځونه زیاته نه خوری ددې درې جوابونه دی:

اول جواب: حضرت علی رضی اللہ عنہ ته چونکه ددې حکم د منسوخ کیدو احادیث نه وورسیدلی، چې په هر حال کښې د دریو ورځونه زیات د غوښې ایښودلو حکم منسوخ شوې دي. ځکه هغوی په خطبه د اختر کښې دا حکم نقل کړو. (۱)

دویم جواب: حضرت علامه ظفر احمد عثمانی رحمه الله علیه فرمائی چې حضرت علی رضی اللہ عنہ دا منسوخ حکم په طور د حکایت نقل کړو، په طور د مذهب نه، یعنی هغوی ته معلوم وو چې دا حکم منسوخ شوې دي، بیا هم هغوی ددې منسوخ حکم تذکره او کره او دا ئې نقل کړو. (۲)

چنانچه امام احمد رحمه الله علیه حضرت علی رضی اللہ عنہ نه مرفوع حدیث نقل کړې دي. نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی: نَهَيْتُكُمْ عَنْ لَحْمِ الْأَضَاحِ أَنْ تَجْسُوهَا بَعْدَ ثَلَاثٍ فَاجْسُوا مَا بَدَا لَكُمْ. (۳)

دریم جواب: د حضرت علی رضی اللہ عنہ په نزد د نهی سابقه حکم بالکل منسوخ شوې نه وو، بلکه هغه معلول بالعله وو، هر کله چې علت زائل شو نو حکم هم زائل شو، د حضرت علی رضی اللہ عنہ په زمانه کښې هغه علت دوباره واپس راغلو نو حکم هم واپس راغلو، ځکه چې دا خطبه هغوی د حضرت عثمان رضی اللہ عنہ د محاصرې په دوران کښې ورکړې وه. او هغه فتني په وجه خلق په اولړه او قحط کښې اخته وو. (۴)

قوله: وَعَنْ مَعْبُرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ أَبِي عُبَيْدٍ، نَحْوَهُ:

دا خو یا ما قبل سند باندې معطوف دي، په دې صورت کښې خو به موصول وی او دا خانله تعلیق دي، امام شافعی رحمه الله علیه په کتاب الام کښې دا موصول نقل کړې دي. (۵)

حدیث نمبر: ۵۲۵۲

۵۵۷۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي شَهَابٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُوا مِنَ الْأَضَاحِ ثَلَاثًا» وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَأْكُلُ بِالزَّيْتِ حِينَ يَنْفِرُ مِنْ مِثَى، مِنْ أَجْلِ لَحْمِ الْهَدْيِ

ترجمه: حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم حدیث مبارک روایت کوی چې د قربانی غوښه تر

(۱) (فتح الباری: ۳۴/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۰)

(۲) (اعلاء السنن کتاب الأضاحی باب اذخار الأضاحی فوق ثلاث أيام: ۱۷/۲۷۴)

(۳) (مسند الإمام احمد بن حنبل، مسند علی بن ابی طالب رقم الحدیث: ۱۲۳۶، ۱/۴۰۵)

(۴) (فتح الباری: ۳۴/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۰)

(۵) (فتح الباری: ۳۴/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۱)

دریو ورخو پورې خورثی. چنانچه حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه به د دریو ورخو نه زیاته د قربانی غوښه نه خورله، کله به چې د منی نه واپس شو نو هغوی به روتی د روغن زیتون سره خورله ځکه چې د قربانی غوښه به وه. تراجم رجال:

د محمد بن عبدالرحیم حالات په کتاب الوضوء کښې^(۱) د یعقوب بن ابراهیم بن سعد حالات په کتاب العلم کښې^(۲) د ابن اخی ابن شهاب یعنی د محمد بن عبدالله بن مسلم حالات په کتاب الایمان کښې^(۳) د ابن شهاب زهری حالات په کتاب الایمان کښې^(۴) د حضرت سالم حالات په کتاب الایمان کښې^(۵) د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی.^(۶)

تشریح:

قوله: وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَأْكُلُ بِالزَّيْتِ جِدًّا يَنْفِرُ مِنْ مَيْتٍ: د کشمیهنی په روایت کښې د حین په ځانې حق دی. لیکن حضرات شارحین فرمائی چې درست حین دی. ځکه چې د حین په صورت کښې خو معنی دا ده چې حضرت ابن عمر رضی الله عنه به د دریو ورخو نه زیاته د قربانی غوښه نه خورله. چنانچه د منی په ورځ د دریو ورخو تیریدو نه پس به یی د زیتونو تیلو سره یی روتی خورله.

او د کشمیهنی د روایت مطابق به معنی برعکس وی. مطلب به دا وی چې حضرت ابن عمر رضی الله عنه به د منی نه د روانیدو پورې د زیتون تیلو سره روتی خورله، کله به چې د منی نه روانیدو نو د زیتون تیلو نه علاوه بل څه سره به یی روتی خورله. او په دې کښې د قربانی غوښه هم شامل ده.^(۷)

غالباً حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه ته دا احادیث دنسخ نه وو رسیدلي، او ممکن ده چې احادیث د نسخ هغوی ته معلوم وی. لیکن احتیاطاً هغوی د دریو ورخو نه پس د قربانی غوښه خورل نه خوښول.^(۸)

د قربانی غوښه د صدقه گولو استحبابی حکم: د قربانی ټوله غوښه پخپله خورل، ذخیره کول جائز دی. ځنګه چې د ما قبل نه معلوم ش، البته مستحب دادی چې د غوښې دې درې حصې

(۱) (کشف الباری: ۲۰۶)

(۲) (کشف الباری: ۳۳۱/۳)

(۳) (کشف الباری: ۱۸۳/۲)

(۴) (کشف الباری: ۱۲۸/۲)

(۵) (کشف الباری: ۱۲۸/۲)

(۶) (کشف الباری: ۶۲۷/۱)

(۷) (فتح الباری: ۳۴/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۴۱، إرشاد الساری: ۲۱/۳۲۲)

کړې شی. یوه حصه دې صدقه کړې شی. (۱)

کتاب الأشربة (الاحادیث: ۵۲۳۵-۵۳۱۶)

په کتاب الاشربة کښې یو دیرش ابواب او یو نوی مرفوع احادیث دی. په دې کښې نورلس احادیث معلق او باقی موصول دی. او یا احادیث مکرر دی او یویشته احادیث صحیح بخاری کښې په اول ځل ذکر کړې شوی دی. په دې یویشته کښې څوارلس احادیث متفق علیه دي، کتاب الاشربة کښې دسلف صالحینو څوارلس آثار دي.

بسم الله الرحمن الرحيم

== کتاب الأشربة

قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: {إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ، فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} [المائدة: ۹۰]

قوله: أشربة: دشراب جمع ده، شراب اسم دې، او هر مشروب دپاره استعمالیږي، که هغه حلال وي او که حرام. (۲)

علامه شامی رحمه الله علیه فرمائی: الشراب لفظه کل مائتم یشرب واصطلاحاً مایسکر. (۳)
یعنی شراب لفظه خو هر هغه مائع څیز ته وئیلې کیږي کوم چې ځکلي کیږي. او په اصطلاح کښې شراب نشه کوونکی مشروب ته وئیلې کیږي.

امام بخاری رحمه الله علیه په دې کتاب کښې اشربه مباحه او اشربه محرمه دواړه ذکر فرمائیلې دي. اول اشربه محرمه بیان فرمائی او بیا اشربه مباحه، ځکه چې دفع مضرت په جلب منفعت باندې مقدم ده، دې نه پس د اشربه مباحه آداب ذکر فرمائی.

{إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ: شراب، جواری، او د جواری غشی ټولې گنده خبرې او د شیطان کارونه دي، نو ددې نه ځان بچ ساتي.

قوله: الخمير: (دځاء په فتحې سره او دمیم په سکون سره) خمير، یخمر، د نصرانه، د پتولو په معنی کښې دي. (۴)

او شرابو ته خمر ځکه وائی چې دا عقل پتوي. (۵)

قوله: ميسر، ميسر، ميسر: د ضرب نه مصدر میمی دي، د تقسیمولو په معنی دي. (۶)

(۱) (البحر الرائق كتاب الأضحية : ۳۲۶/۸، الدر المختار كتاب الأضحية: ۲۲۸/۵، مجمع الأنهر كتاب الأضحية: ۱۷۴/۴)

(۲) (لسان العرب باب الشين: ۶۵/۷، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۲)

(۳) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ۳۱۸/۵)

(۴) (لسان العرب باب الخاء: ۴/۲۱۱)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱/۲۴۳)

(۶) (لسان العرب باب الباء: ۱۵/۴۴۸)

د جاهلیت په زمانه کښې دا د جواری یو قسم وو چې اوبښ به یې ذبح کړو او تقسیمولو او د هغې حصوبه یې جواری کوله، هغه داشان چې داوښ د غوښې حصې به یې جوړې کړې، او لس غشې به وو، د هر غشې به خپل خپل نوم وو، هر غشې دپاره به حصې مقرر کړې شوې وې چې د چا په نوم فلانې غشې او وتلو نو هغه ته به دومره حصې ملاوېږي، سوا د خو غشو نه یعنی د هغه غشو دپاره به حصې مقرر نه وې. بیا به یې دا غشې په یو څیز کښې واچولو او یو کس به د هر کس په نوم باندې غشې وتلو، نو چې د چا په نوم به هغه غشې راوتلو چې د هغې دپاره به حصه مقرر نه وه نو هغه به د ټول اوبښ قیمت ورکولو، او د اوبښ ټوله غوښه به په فقیرانو تقسیمولې شوه، د تقسیم په مناسبت سره هغې ته میسر وئیل کیږي. (۱)

امام مجاهد رحمه الله علیه فرمائی چې هر هغه څیز چې په هغې کښې جواری وی هغه په میسر کښې داخل دي (او ممنوع دي)، تر دې چې ماشومانو چې غوزانو باندې لوبې کوي، په هغې کښې هم که جواری وی نو هغه هم میسر کښې داخل او حرام دي. (۲)

او د جواری تعریف علامه شامی رحمه الله علیه کړې دي:

يجوز أن يذهب ماله إلى صاحبه ويجوز أن يستفيد مال صاحبه. (۳)

هر هغه لوبه چې په هغې کښې د دواړو طرفونو نه د مال شرط وی، او یا خودیو مال بل ته لار شې (د بائیللو په صورت کښې) او یا د خپل مال سره د بل مال هم حاصل کړي (د گټلو په صورت کښې)، دا جواری ده.

قوله: انصاب: انصاب د نصب (دنون او صاد په ضمی سره) جمع ده، په معنی د کانړی، د جاهلیت په زمانه کښې مشرکانو به کانړی نصب کړو او هغه به یې خپل معبود جوړولو. ځینې حضرات فرمائی چې انصاب به هغه کانړی وو چې هغوی د خوشحالولو دپاره به یې د هغوی په خوا کښې خاور ذبح کول، او خاورو دوینې په وجه به هغه سره شو. (۴)

علامه آلوسی رحمه الله علیه فرمائی چې انصاب او اصنام کښې فرق دادې چې اصنام صرف کانړی وو کوم چې به یې نصب کولو او خپل معبودان به یې جوړول او اصنام باقاعده جوړی شوی بوتان وو د کومو چې به یې عبادت کولو. (۵)

قوله: أزلام: دابه غشې وو، او په هغې باندې به نخښې لگولې شوې وې، مثلاً ځینو باندې أفلع لیکلې شوی وو، او ځینو باندې لا تفلع، کله چې به یې یو کار کولو وو نو ددې غشو

(۱) (تفسیر روح المعانی سورة البقرة: ۲۱۹، ۵۰۸/۱)

(۲) (تفسیر روح المعانی سورة البقرة: ۲۱۹، ۵۰۸/۱۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۳، أحكام القرآن للجصاص سورة المائدة: ۹۰، ۵۸۲/۲)

(۳) (ردالمحتار کتاب الحظر والإباحة فصل فی البیع: ۲۸۵/۵)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۴۳، لسان العرب باب النون: ۱۵۵/۱۴)

(۵) (تفسیر روح المعانی سورة المائدة: ۴، ۱۶/۹۰)

په ذریعه به یئ کولو. که د افعال والا غشی به اووتلونو کولو به یئ، او که د لا تفعل والا غشی به اووتلو نو هغه کار به یئ نه کولو. همدا شان میسر کنبی هم چې کوم تفصیل تیر شو، دغوبنی تقسیم، هغه هم ددی غشو په ذریعه کیدو. (۱)

امام بخاری رحمه الله علیه دا آیت مبارک دا حدیث باب دپاره په طور د تمهید ذکر فرمائیلې دې. دې آیت کریمه کنبی د شرابو د حرمت حکم نازل شو.

شان نزول: سنن ترمذی او سنن ابی داؤد کنبی ددې شان نزول داشان بیان شوی دې چې حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د الله تعالی نه دعا اوغوبستله: اللهم بین لنا فی الخمریانا شفاء، ای الله زمونردپاره د خمر په سلسله تسلی بخش حکم نازل کړه. نو د سورت بقره آیت نازل شو: **وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ** کنبی (۲) خلق ستاسو نه د شرابو او جوارثی باره کنبی تپوس کوی، ته ورته اووایه چې په دې دواړو کنبی لویه گناه ده.

نو حضرت عمر فاروق رضی الله عنه راوغوبستلې شو او ورته دا آیت مبارک واوړولې شو، هغوی بیا دوباره دا دعا او فرمائیله چې ای الله تعالی د خمر په سلسله کنبی تسلی بخش حکم نازل کړه، نو دسورة نساء آیت **[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَى]** (۳) ای ایمان والواتاسو د نشې په حالت کنبی مونخ مه کوئی. کله چې دا نازل شو نو حضرت عمر فاروق رضی الله عنه راوغوبستلې شو او ورته دا آیت مبارک واوړولې شو، هغوی بیا دوباره هم هغه دعا او فرمائیله: اللهم بین لنا فی الخمریانا شفاء نو دسورة مائده دا مذکوره آیت نازل شو: **[إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ..... قَهْلَ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ]** نو حضرت عمر فاروق رضی الله عنه جواب کنبی او فرمائیل چې مونز منع شو، مونز منع شو.

نو دې آیت مبارک کنبی مطلقاً شراب حرام اوگرزولې شو. (۴)

تفسیر روح المعانی کنبی دی چې حضرت عمر فاروق رضی الله عنه، حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه او خو انصاری صحابه کرام د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کنبی حاضر شو او د شرابو بد یئ بیان کړل، چې شراب او جوارثی انسانی عقل خرابوی، او مال هم بربادوی، نو په دې باندې الله بتدریج دا ایتونه نازل کړل. (۵)

خینې روایاتو کنبی دی چې کله نبی کریم صلی الله علیه و آله مدینې منورې ته تشریف راوړو نو دلته به مدینې والو شراب خکل او جوارثی به یئ کوله، نو هغوی د نبی کریم صلی الله علیه و آله نه دې باره کنبی تپوس اوکړو، نو الله تعالی د شرابو باره کنبی دا آیت مبارک نازل کړو: **[يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ]**

(۱) (احکام القرآن للجصاص سورة المائدة: ۹۰، ۵۸۲/۲)

(۲) (سورة البقرة: ۲۱۹)

(۳) (سورة النساء: ۴۳)

(۴) (سنن ترمذی کتاب تفسیر القرآن عن رسول الله صلی الله علیه وسلم /باب: ومن سورة المائدة: ۳۰۴۹، سنن ابی داؤد کتاب الأشربة /باب فی تحریم الخمر رقم الحدیث: ۳۶۷۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۲)

(۵) (تفسیر روح المعانی سورة البقرة: ۲۱۹، ۵۰۶/۱، الجامع لأحكام القرآن للقرطبی سورة المائدة: ۹۰، ۱۷۶/۶)

وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا الْكَبِيرُ.....[

دې آیت مبارک کنبې دا اووئیلې شو چې شراب او جواری کنبې اگرچې د خلقو څه ظاهري فائدي ضرور شته لیکن په دې دواړو کنبې د گناه لوی لوی خبرې راپیدا کیږي، کومې چې ددې د فوائدو او منافع نه زیات دي. ځکه چې د شرابو په وجه عقل زائل کیږي، او عقل یو داسې څیز دې کوم چې انسان لره د غلطو کارونو نه منع کوي، او کله چې عقل پاتې نشي نو بیا هر بد کار دپاره لار برابرشي.

لیکن چونکه دې آیت مبارک کنبې شراب او جواری صراحتاً حرام نه کړې شو، ځکه څه صحابه کرامو هم په هغه وخت شراب پریښودل، او ځینو به ځکل، تر دې یوه واقعه راپیښه شوه.

هغه دا چې عبدالرحمان بن عوف رضی الله عنه څه صحابه کرامو دپاره دعوت اوکړو، خوراک نه پس حسب دستور یې شراب او ځکل. هم په دې حال کنبې دمانام د مونځ وخت شو. ټول مونځ دپاره اودریدل او یو یې امام جوړ کړو. هغوی دنشې په حالت کنبې سورة الکافرون غلط

اولوستو، د لا اهد ما تعبدون په ځاني کنبې اهد ما تعبدون اووئیل. نو بیا الله تعالی دسورة النساء دا آیت نازل کړو: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَرَى.

دې آیت نه پس کومو حضراتو چې د رومې آیت نه پس شراب نه وو پریښودی، دې آیت نه پس یې مطلقاً شراب ترک کړل ځکه چې کوم څیز انسان لره د مونځ نه منع کوي په هغې کنبې خیر نشي کیدي. لیکن چونکه د مونځ د وختونو نه علاوه کنبې د شرابو د ځکلو حرمت په واضحه طور اوس هم نه وو نازل شوې. ځکه ځیني حضراتو به مونځ نه علاوه شراب ځکل.

تر دې چې یوه بله واقعه پیښه شوه. حضرت عتبان بن مالک رضی الله عنه دیو څو صحابه کرامو دپاره دعوت اوکړو، په هغوی کنبې حضرت سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه هم وو، دخوراک نه پس حسب دستور شراب نوشی یې اوکړه، د نشې په حالت کنبې د عربو د عام روایت مطابق د شعروشاعری او د خپلو خپلو مفاخرو بیان شروع شو. حضرت سعد بن ابی وقاص یوه قصیده اولوستله کومې کنبې چې د انصار مدینه هجو او دخپل قوم مدح وه. په دې باندي یو انصاری ځوانان غصه شو او حضرت سعد بن ابی وقاص یې د اوبس دجامنې په هډوکی اووهلو، او دې سره هغه ډیر زخمی شو. حضرت سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه د نبی کریم صلی الله علیه و آله په خدمت کنبې حاضر شو او دهغه انصاری شکایت یې اوکړو. په هغه وخت کنبې نبی کریم صلی الله علیه و آله

دعا او فرمائیله: اللهم بين لنا في الخبرين انا شافيا.

په دې باندي الله تعالی د سورة مائده دا آیت مبارک نازل کړو: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ (١)

او په دې کنبې شراب مطلقاً حرام اوگرزولې شو. ځکه چې رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ اووئیلې شواو رِجْسٌ حرام وی. چنانچه امام جصاص رحمة الله عليه لیکي:

(١) (تفسیر روح المعانی سورة البقرة: ٢١٩، ٥٠٦/١، الجامع الأحكام القرآن للقرطبي سورة المائدة: ٩٠، ١٧٦/٦)

اقتضت هذه الآية تحريم الخمر من وجهين: أحدهما قوله: رجس لأن الرجس اسم في الشرع لما يلزم اجتنابه، ويقع اسم الرجس على الشئ، المستقذر النجس، وهذا أيضا يلزم اجتنابه فأوجب وصفه، بإها بأنها رجس لزوم اجتنابها، والوجه الآخر قوله تعالى: فاجتنبوه، وذلك أمر، والأمر يقتضي الإيجاب فاتطلت الآية تحريم الخمر من هذين الوجهين. (١)

يعنى ددي آيت مبارك نه تحريم خمر په دوو طريقو سره مستفاد كيږي. يو خو يئ دې ته نجس ونيلې دي او په شريعت كښې د رجس نه اجتناب ضروري دې، دويم فاجتنبوه امر دې، او امر د وجوب دپاره رازي. دشرايو حرمت كله نازل شو؟ د حرمت خمر باره كښې دا آيت په كوم كال نازل شو، په دې كښې اختلاف دې:

د علامه قرطبي رحمة الله عليه په نزد د تحريم خمر آيت په دريمه هجري كښې د غزوة احد نه پس نازل شو. (٢)

د حافظ ابن حجر رحمة الله عليه رائي داده چې دا حكم د فتح مکه په كال نازل شو. (٣)
د حافظ شرف الدين دمياطي رحمة الله عليه په رائي كښې د صلح حديبيه په كال دا آيت نازل شو يعنى په شپږمه هجري كښې. (٤)

د ابن اسحاق په نزد دا حكم د غزوه بنى نضير په كال نازل شو، او د راجح قول مطابق غزوة بنى نضير په څلورمه هجري كښې شوي وه. (٥)

ليكن په څلورمه هجري كښې ددې حكم نزول باندې ځيني خلقو اعتراض كړې دې چې په كوم كال د تحريم خمر واقعه پيښه شوې ده، د نبى كريم ﷺ منادى اعلان او كړو چې شراب حرام كړې شوي دي، نو حضرت ابوطلحه ﷺ حضرت انس ﷺ نه تپوس او كړو چې څه اعلان كيږي؟ حضرت انس ﷺ جواب كښې او فرمائيل چې د شرابو د حرمت اعلان كيږي، نو حضرت ابوطلحه ﷺ او فرمائيل چې ورشه د (شرايو) منگي واړوه. (٦)

او حضرت انس ﷺ په څلورمه هجري كښې دومره عمر نه وو چې منگي واړوي، دهغوى عمر كم وو، ځكه چې حضرت انس ﷺ د هجرت په كال د نبى كريم ﷺ په خدمت كښې حاضر كړې

(١) (احكام القرآن للحصاص سورة المائدة: ٩٠، ٥٧٧/٢)

(٢) (الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة المائدة: ٩٠، ١٧٥/٦، مجموع الفتاوى لابن تيمية سورة البقرة: ٢١٩، ٤٤٧/٢)

(٣) (فتح الباري: ٣٨/١٣)

(٤) (تاريخ الخميس: ٢٦٢، فتح الباري: ٣٨/١٣)

(٥) (تاريخ الإسلام للذهبي السنة الرابعة، غزوه ذات الرفاع: ٢٢٦/١، البداية والنهاية: سنة أربع من الهجرة النبوية

غزوه بنى النضير: ٨٢/٤)

(٦) (خنگه چې بخاري كښې روايت رازي: كتاب الأشربة/باب انزل تحريم الخمر وهي من البسر والتمر رقم

الحديث: ٥٢٦٠)

شو نو دهغوی عمر په هغه وخت کښې نهه لس کاله وو. که دا د څلورمې هجری واقعہ او منلې شی نو په هغه وخت کښې به دهغه عمر څوارلس کاله وی. (۱)

لیکن په دې اعتراض کښې نظر دې، ځکه چې د څوارلسو کالو ماشوم ددې قابل وی چې هغه منگی واپولې شی. بهر حال علامه قسطلانی رحمة الله علیه شپږمې هجری ته ترجیح ورکړې ده. (۲)

لیکن مشهور روایت د څلورمې هجری دې. (۳)

حدیث نمبر: ۵۲۵۲

۵۴۵هـ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَنْبُ مِنْهَا، حُرْمَةً فِي الْآخِرَةِ» (۴)

ترجمه: حضرت نبی اکرم ﷺ فرمائی چې چا په دنیا کښې شراب او څکل، بیا ددې نه تائب نه شو نو هغه به په آخرت کښې ددې نه محروم وی. تو اجم رجال:

د عبد الله بن يوسف تیسې حالات په بدء الوحي کښې (۵) دامام مالک بن انس حالات په بدء الوحي کښې (۶) دنافع مولى عبد الله بن عمر ﷺ حالات په کتاب العلم کښې (۷) د حضرت عبد الله بن عمر ﷺ حالات په کتاب العلم کښې تیر شوی دی. (۸)

تشریح:

قوله: «حرمها في الآخرة»: حرم دمجهول صیغه ده، اومتعدی به دوه مفعول دی. (۹)

ددې دوه مطلبونه دی:

(۱) (فتح الباری: ۲۸/۱۳، الإصابه فی تمييز الصحابة: ۷۱/۱. الاستيعاب لابن عبد البر مع الإصابه: ۷۱/۱)

(۲) (تاریخ الخمیس: ۲۶/۲)

(۳) (تاریخ الإسلام للذهبي السنة الرابعة، عزوه ذات الرفاع: ۲۲۶/۱، البداية والنهاية: سنة أربع من الهجرة النبوية عزوه بنی النضير: ۸۲/۴)

(۴) (الحديث اخرجه مسلم في كتاب الأشربة/باب عقوبة من شرب الخمر إذا لم يتب منها بمنعه إياها في الآخرة رقم الحديث: ۵۲۲۲، واخرجه ابو داؤد في الأشربة باب النهي عن المسكر رقم الحديث: ۳۶۷۹، والترمذي في الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في شارب الخمر، رقم الحديث- ۱۹۷۳، والنسائي في كتاب الأشربة/باب إثبات اسم الخمر لكل مسكر من الأشربة رقم الحديث: ۵۵۸۲، جامع الأصول الكتاب الثاني الباب الثاني: ۹۹/۵)

(۵) (كشف الباری: ۲۸۹/۱)

(۶) (كشف الباری: ۲۹۰/۱)

(۷) (كشف الباری: ۶۵۱/۴)

(۸) (كشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۹) (عمدة القاری: ۲۴۳/۲۱)

اول مطلب: داپخپله حقیقی معنی باندې معمول دی. یعنی مستقل شراب شکونکی که توبه اونه کړی او په دې حال کښې مړ شی نو اگر چې جنت ته به داخل شی لیکن هغه ته به په جنت کښې شراب نه ملاویږی. (۱)

اشکال: لیکن په دې باندې به اشکال وی چې د جنتیانو متعلق خو ارشاد دې [وَفِيهَا مَا تَشْتَبِهُهُ الْأَنْفُسُ] (۲) او په دې جنت کښې به دهغه خیزونه وی چه هغه به نفس غواړی، نو دا خوبه ددې آیت مبارک خلاف وی؟

جواب: ① ځینې حضرات فرمائی چې داسې کس به جنت ته د داخلیدو نه پس شراب هیر کړی. لهذا هر کله چې ورته شراب یاد نه وی نو غواړی به یې څنگه، لهذا دابه مَا تَشْتَبِهُهُ الْأَنْفُسُ د خلاف نه وی. (۳)

② ځینې حضراتو دا جواب ورکړې دې چې د شرابو خواهش به سلب کړې شی، یعنی پخپله په په خپله مرضی شراب نه طلب کوی، هغوی ته به د شرابو خواهش نه کیږی. (۴)

③ علامه قرطبی رحمة الله علیه چې کوم جواب ته ترجیح ورکړې ده هغه دادې چې داسې کس به جنت کښې شراب نه څکی خو ده ته به په دې باندې هیڅ غم نه وی. او دې به دهغه خلقو په شان وی لکه څنگه چې لاندې درجو والا او چتو درجو والا په کتو سره هیڅ غم نه کوی. داسان به دا جنتی هم وی چې د شرابو په نه ملاویدو به په هیڅ غم کښې نه وی اخته. دویم مطلب: علامه خطابی رحمة الله علیه فرمائی چې د حدیث مطلب دادې چې هغه کس به جنت ته نه داخلېږی. د اهل جنت مشروب خمر دې، او څوک چې ددې نه محروم کړې شو نو هغه د جنت نه محروم کړې شو. (۵)

یو اشکال او دهغې جوابات:

اشکال: په دې دویم مطلب باندې به اشکال وی چې شرب خمر گناه کبیره ده او مرتکب کبیره به بهر حال جنت ته داخلېږی. یا ابتداء که الله تعالی یې معاف کړی، یا د خپلې گناه د سزا

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۲۴۳، إرشاد الساری: ۲۱/۳۲۴، شرح الطیبی کتاب الحدود باب بیان الخمر ووعید شاربها: ۷/۱۶۸، المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الأشریة باب عقوبة من شرب الخمر: ۵/۲۷۰)

(۲) (سورة الزخرف: ۷۱)

(۳) (المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الأشریة باب عقوبة من شرب الخمر: ۵/۲۷۰، إكمال المعلم بفوائد مسلم، کتاب الأشریة عقوبة من شرب الخمر: ۶/۴۸۰، مرقاة المفاتیح کتاب الحدود باب بیان الخمر ووعید شاربها: ۷/۲۱۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۳)

(۴) (المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الأشریة باب عقوبة من شرب الخمر: ۵/۲۷۰، إكمال المعلم بفوائد مسلم، کتاب الأشریة عقوبة من شرب الخمر: ۶/۴۸۰، مرقاة المفاتیح کتاب الحدود باب بیان الخمر ووعید شاربها: ۷/۲۱۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۳)

(۵) (المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم، کتاب الأشریة باب عقوبة من شرب الخمر: ۵/۲۷۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۴)

تیرولو نه پس، بیا دلته د جنت نه د محرومی حکم ولې اولگولې شو؟
جواب: ددې درې مشهور جوابونه دی:

اول جواب: اول جواب دادې چې دا دهغه کس متعلق دی کوم چې شراب حلال گنږی او شراب نوشی کوی، او مستحل حمر کافر دې، او کافر به جنت ته نه داخلېږی. (۱)
دویم جواب: داسې کس به په اول کښې د جنت نه محروم کړې شی، سزا تیرولو نه پس به جنت ته داخلېږی، حدیث مبارک کښې هم ددې ابتدائی محرومی ذکر فرمائیلې شوې دې. (۲)

دریم جواب: دا ارشاد په تهدید باندې محمول دې، ددې نه حقیقی معنی مراد نه ده. (۳)
د علامه ابن عبدالبر رحمه الله علیه راتې: علامه ابن عبدالبر رحمه الله علیه فرمائی چې دا حدیث د شرابو په حرمت باندې دلیل دې او شراب ځکل گناه کیږه ده. ځکه چې د شراب ځکونکی دپاره وعید شدید دې کوم چې د دخول جنت نه په محرومی باندې دلالت کوی. ځکه چې جنت کښې به د شرابو نهروونه وی.

[وَأَكْفَرَمِنْ كَثْرَةِ الشَّرْبِ] او څوک چې جنت ته داخل شی هغه به شراب هم نوش کوی. اوس چې څوک جنت ته داخل شی او هغه معلوم وی چې جنت کښې د شرابو نهروونه دی، لیکن هغه په طور د سزا د شرابو نه محرومه اوساتلې شو، یا هغه ته معلوم نه وی یعنی هغه ته دا معلوم نه وی چې جنت کښې به شراب هم وی، نو هر کله چې هغه ته د شرابو باره کښې هډو علم نشته دې نو د شرابو نه ملاویدو په وجه به هغه ته هیڅ غم نه وی، نو داسې کس دپاره خو داسزا نه شوه، او که معلوم وی چې په جنت کښې شراب دی او بیا هغه د سزا په طور ددې نه محروم اوساتلې شی نو په دې به هغه ته خفگان رسی.

حالانکه د جنتیانو باره کښې راغلی دی: [لَا يَكْتُمُهُمْ فِيهَا نَصَبٌ] دوی ته به هلته هیڅ تکلیف نه رسی.

داشان د قرآن کریم آیت مبارک دي [الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ] جنتیان به وائی چې ټول تعریفونه الله لره دی (دالله تعالی شکر دې) چې هغه ذات زمونږ نه غم لرې اوساتلو. چنانچه علامه ابن عبدالبر رحمه الله علیه فرمائی چې هم په دې وجه، والله اعلم، ځینې حضرات فرمائی چې چا شراب او ځکل او بغیرد توبې نه مړ شو نو هغه به جنت ته نه داخلېږی.

لیکن فرمائی چې دا مذهب چې شراب ځکونکی به همیشه دپاره جنت ته نه داخلېږی، دا ښه مذهب نه دې.

زمونږ په نزد حدیث په دې باندې محمول دې چې شراب ځکونکی که دتوبې نه بغیر مړ شو

(۱) (مرقاة المفاتیح کتاب الحدود باب بیان الخمر: ۲۱۰/۷)

(۲) (مرقاة المفاتیح کتاب الحدود باب بیان الخمر: ۲۱۰/۷، بذل المجهول کتاب الأشربة باب النهی عن المسکر:

(۴۱۳/۱۱)

(۳) (مرقاة المفاتیح کتاب الحدود باب بیان الخمر: ۲۱۰/۷)

نو هغه به جنت ته نه داخلېږي، ددې گناه په وجه څنگه چې د نورو گناه کبیره حکم دې خوکه دالله تعالیٰ خوښه شی نو بخښنه به ورته اوکړی او جنت ته به داخل شی. او په جنت کښې به د جنتی شرابو سره سره دنورو نعمتونو نه هم متمتع کېږي. (۱)

حدیث نمبر: ۵۲۵۴ تا ۵۲۵۶

۵۵۷۱- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيْبِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: "أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أتَى لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ يَا لَيْلِيَاءَ بِقَدْحَيْنِ مِنْ خَمْرٍ وَلَبَنٍ، فَنَظَرَ إِلَيْهِمَا، ثُمَّ أَخَذَ اللَّبَنَ، فَقَالَ جِبْرِيلُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَاكَ لِلْفِطْرَةِ، وَلَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ" تَابَعَهُ مَعْمَرٌ، وَابْنُ الْأَعَادِي، وَعُمَرَانُ بْنُ عُمَرَ، وَالزُّبَيْدِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ

ترجمه: حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روایت دې فرمائی چې نبی کریم صلى الله عليه وسلم ته د معراج په شپه د ایلیاء په مقام دوه پیالی پیش کړې شوې، یوه دشرابو او بله د پیښو، نبی کریم صلى الله عليه وسلم دواړو پیالو طرف ته اوکتل، بیا یې د پیښو والا پیالی واخسته. نو جبرائیل علیه السلام اوفرمائیل: ټول تعریفونه الله لره دی (دالله تعالیٰ شکر دې) چې هغه تاته د فطرت هدايت اوکړو، که تاسو دشرابو پیالی اخستې وی نو ستاسو امت به گمراه شوې وي.

۵۵۷۲- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثًا لَا يُحَدِّثُكُمْ بِهِ غَيْرِي، قَالَ: "مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ: أَنْ يَظْهَرَ الْجَهْلُ، وَيَقْلُ الْعِلْمُ، وَيَظْهَرَ الزُّنَا، وَيُشْرَبَ الْخَمْرُ، وَيَقْلُ الرِّجَالُ، وَيَكْثُرُ النِّسَاءُ، حَتَّى يَكُونَ لِحَمْسِينَ امْرَأَةً قِيمُهُنَّ رَجُلٌ وَاحِدٌ"

دویم روایت د حضرت انس رضي الله عنه دې، فرمائی چې ما د رسول کریم صلى الله عليه وسلم نه داسې حدیث اوریدلې دې چې زما نه علاوه به یې تاسو ته هیڅوک بیان نه کړی، نبی کریم اوفرمائیل: د قیامت د نڅښونه یو دا هم ده چې جهالت به غالب شی، او علم به کم شی، زنا به زیاته شی، او شراب به ځکلي کېږي، سړی به کم شی، ښځې به زیاتې شی چې د پنځوسو ښځو نگران به یو سړی وي.

۵۵۷۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَلْبَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَابْنَ الْمُسَيْبِ، يَقُولَانِ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ»

دریم روایت د حضرت ابوهريره رضي الله عنه دې، نبی کریم صلى الله عليه وسلم فرمائی چې زنا کوونکی زنا نه کوی په دې حال کښې چې هغه مؤمن وی، او شراب ځکونکې شراب نه ځکی په دې حال کښې چې هغه مؤمن وی، او غل غلا نه کوی په دې حال کښې چې هغه مؤمن وی.

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ: أَنَّ أَبَا بَكْرٍ، كَانَ يُحَدِّثُهُ [ص: ۵۰] عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، ثُمَّ يَقُولُ: كَانَ أَبُو بَكْرٍ

(۱) (فتح المالک بتبویب التمهید لابن عبدالبر، کتاب الأشربة باب تعزیر الخمر: ۱۰۶/۱، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۴)

يُلْحِقُ مَعَهُنَّ: «وَلَا يَنْتَهَبُ نَهْبَهُ ذَاتَ شَرَفٍ، يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَبْصَارَهُمْ فِيهَا، حِينَ يَنْتَهَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ»

ابن شهاب فرمائی چې ما ته عبدالملک بن ابوبکر بیان او فرمائیلو چې ابوبکر بن عبدالرحمان به دې سره دومره زیاتوالی بیانولو چې د مؤمن کیدو په حالت کښې هغه داشان د ورځې ډاکه نه کوی چې خلق دې په ډاکه کولو وینی. تراجم رجال:

دابو الیمان الحکم بن نافع حالات په بدء الوحی کښې ^(۱) دشعیب بن ابی حمزه حالات په بدء الوحی کښې ^(۲) دابن شهاب زهری حالات په بدء الوحی کښې ^(۳) دسعید بن المسیب حالات په کتاب الایمان کښې ^(۴) دحضرت ابوهریره رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان کښې ^(۵) تیر شوی دی. دمعمربن راشد حالات په بدء الوحی کښې ^(۶) دیزید بن عبدالله بن اسامه بن الهاد حالات په کتاب مواقیب الصلاة کښې ^(۷) دابوالهذیل محمد بن الولید الزبیدی حالات په کتاب العلم کښې ^(۸) تیر شوی دی.

دمسلم بن ابراهیم القصاب فراهیدی حالات په کتاب الایمان کښې ^(۹) دابوبکر هشام بن ابو عبدالله دستوائی حالات په کتاب الایمان کښې ^(۱۰) دقتاده بن دعامة حالات په کتاب الایمان کښې ^(۱۱) دحضرت انس رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان کښې ^(۱۲) تیر شوی دی. دابوجعفر بن صالح حالات په کتاب الصلاة کښې ^(۱۳) دابو محمد عبدالله وهب حالات په کتاب العلم کښې ^(۱۴) دیونس بن یزید ایلی حالات په بدء الوحی کښې ^(۱۵) دابوسلمه بن عبدالرحمن بن عوف حالات په کتاب الایمان کښې ^(۱۶) تیر شوی دی.

^(۱)(کشف الباری: ۴۷۹/۱)

^(۲)(کشف الباری: ۴۸۰/۱)

^(۳)(کشف الباری: ۳۲۶/۱)

^(۴)(کشف الباری: ۱۵۹/۲)

^(۵)(کشف الباری: ۶۵۹/۱)

^(۶)(کشف الباری: ۴۶۵/۱)

^(۷)(کشف الباری رقم الحدیث: ۵۲۸)

^(۸)(کشف الباری: ۳۹۱/۳)

^(۹)(کشف الباری: ۴۵۵/۲)

^(۱۰)(کشف الباری: ۴۵۶/۲)

^(۱۱)(کشف الباری: ۳/۲)

^(۱۲)(کشف الباری: ۴/۲)

^(۱۳)(کشف الباری رقم الحدیث: ۴۷۱)

^(۱۴)(کشف الباری: ۲۷۷/۳)

^(۱۵)(کشف الباری: ۴۶۳/۱)

^(۱۶)(کشف الباری: ۳۲۳/۲)

عبدالملک بن ابی بکر: دعبدالملک بن ابی بکر بن عبدالرحمان بن الحارث ذکر ورائدی بار بار راغلی دی.

دوئ د خپل والد ابوبکر بن عبدالرحمان نه، خارجه بن زید بن ثابت نه اود خلاد بن السائب وغيره حضراتو نه روایت کوی. (۱)

او ددوئ نه روایت کوونکی اسحاق بن الحارث القرشی، ابو حازم سلمة بن دینار وغيره حضرات دی. (۲)

امام نسائی رحمه الله عليه ددوئ باره کنبی فرمائی: ثقه. (۳)

ابن حبان رحمه الله عليه ددوئ ذکر په کتاب الثقات کنبی کړې دی. (۴)

د هشام بن عبدالملک دخلافت په ابتدائی زمانه کنبی وفات شو. (۵)

قوله: ابوبکر: د ابوبکر بن عبدالرحمان بن الحارث حالات په ابواب الأذان کنبی تیرشوی دی. (۶)

قوله: أسرى به بأيلياء بقده حين: ايلياء دبنار نوم دی، کوم ځانې چې بیت المقدس واقع دی. (۷)

دنبی کریم ﷺ په خدمت کنبی دوه پیالی پيش کړې شوي، يوه دشرابو او بله د پيښو. نبی کریم ﷺ د پيښو والا پیاله واخستله.

سوال: دلته د دوؤ پیالو پيش کولو ذکر دی، حالانکه ځينو رواياتو کنبی د دريو پیالو ذکر دی، په هغې کنبی د شرابو او پيښو نه علاو دشهدو دپیالی هم ذکر دی؟

جواب: ددې جواب دا ورکړې شوي دي چې ايلياء کنبی دوه پیالی پيش کړې شوي وي، څنگه چې دلته روایت باب کنبی دی اوسدرة المنتهى ته په تلو باندي ورته درې پیالی پيش کړې شوي وي. (۸)

قوله: ثم أخذ اللين: علامه ابن عبدالبر رحمه الله عليه فرمائی چې نبی کریم ﷺ خمر (شراب) په دې وجه وانخستل چې نبی کریم ﷺ ته معلومه وه چې د شرابو د حرمت حکم نازلیدو والا دی. (۹)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائی چې په دې کنبی دا احتمال هم دی چې نبی اکرم ﷺ چونکه دشروع نه د شرابو څکلو عادی نه وو ځکه یی د پيښو پیالا اختیار کړه. (۱۰)

(۱) کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۲۶۸۸، ۵۷/۴، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۳۵۱۷، ۲۸۹/۱۸

(۲) کتاب الثقات لابن حبان: ۵۷/۴، تهذيب الكمال: ۲۸۹/۱۸

(۳) تهذيب الكمال: ۲۹۰/۱۸

(۴) کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۲۶۸۸، ۵۷/۴

(۵) کتاب الثقات لابن حبان: ۵۷/۴، تهذيب الكمال: ۲۹۰/۱۸

(۶) كشف الباری رقم الحديث: ۷۸۹

(۷) (فتح الباری: ۴۱/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۳، شرح الکرمانی: ۱۳۹، ۲۰)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۴۴، شرح الکرمانی: ۱۳۹/۲۰)

(۹) (فتح الباری: ۴۱/۱۳)

(۱۰) (فتح الباری: ۴۱/۱۳)

قوله: الحمد لله الذي هدانا لهذا لفطرة: فطرة نه مراد دلته دین اسلام او په دې باندي استقامت دې. (۱)

علامه قرطبي رحمه الله عليه فرمائي چې الله تعالى جبرائيل عليه السلام دپاره دحضرت محمد ﷺ پي اختيارول علامت جوړ كړو دامت محمديه په هدايت باندي خكه چې پي داسې خيز دې چې دانسان خيتي ته دتولو نه اول تلونكي خيزدې. او پي داسې غذا ده چې د هر قسمه مفاسدو نه پاك ده.

او دین اسلام هم داشان دې چې دبنو آدم نه دتولو نه اول دا عهد اخستي شوي وو چې په اسلام باندي به تگ كوي، او هم دا اسلام دروحو نو غذا ده، او هم په اسلام سره روحو نو ته طاقت ملاويږي. (۲)

قوله: لو أخذت الخمر غوت أمتك: حضرت جبرائيل عليه السلام دا خبره يا خو په طور د فال او كره يا ورته ددې علم وو چې په كوم يو خيز به باندي كومه نتجيه مرتب كيږي. (۳)

قوله: تابعه معبر، وابن الهادي، وعثمان بن عمر، والزبيدي، عن الزهري: يعني د شعيب متابعت معمر بن راشد، ابن الهادي، عثمان بن عمر او زبيدي كړي دي.

دتعليقاتو تخويج: دمعمر روايت امام بخاري په كتاب احاديث الانبياء/باب قول الله تعالى: {هل أتاك حديث موسى} كني موصولا نقل كړي دي. (۴)

د ابن الهادي روايت امام نسائي او د عثمان بن عمر روايت تمام الرازي (۵) او د زبيدي روايت امام نسائي په السنن الكبرى كتاب التعبير په كني موصولا نقل كړي دي. (۶)

قوله: سمعت من رسول الله صلى الله عليه وسلم حديثاً لا يحدثكم به غيري: حضرت انس رضي الله عنه يا خو دا په دې وجه او فرمائيل چې حضرت انس رضي الله عنه په صحابه كرامو كني تولو نه آخر كني وفات شوي دي، د هغوي نه علاوه بل خوك صحابي نه وو پاتي. يا هغوي ته معلوم وو چې دا حديث په موجوده ژوندو صحابه كرامو د هغوي نه علاوه بل صحابي در رسول الله ﷺ نه دي اوريدلي. (۷)

قوله: من أشرط الساعة: دا د الشراط (د راه په فتحې سره) جمع ده، په معني د علامت. (۸)

(۱) (شرح الكرماني: ۱۳۹/۲۰، فتح الباري: ۴۱/۱۳، عمدة القاري: ۲۱/۲۴۴، إرشاد الساري: ۳۲۵/۱۲)

(۲) (المفهم لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم، كتاب الأشربة باب شرب اللبن وتناوله من أيدي الرعاء: ۲۸۰/۵)

(۳) (فتح الباري: ۴۱/۱۳)

(۴) (الجامع الصحيح للبخاري، كتاب احاديث الانبياء/باب قول الله تعالى: {هل أتاك حديث موسى} رقم الحديث: ۳۳۹۴، تغليق التعليق: ۱۲/۵)

(۵) (فتح الباري: ۴۱/۱۳، تغليق التعليق: ۱۳/۵)

(۶) (السنن الكبرى للنسائي، كتاب التعبير، الغمر رقم الحديث: ۷۶۴۳، تغليق التعليق: ۱۴/۵)

(۷) (شرح الكرماني: ۱۳۹/۲۰، فتح الباري: ۴۲/۱۳، عمدة القاري: ۲۱/۲۴۵)

(۸) (لسان العرب باب الشين: ۸۲/۷، عمدة القاري: ۲۱/۲۴۵)

قوله: تشرب الخمر: ای ظاهراً علانیه، یعنی شراب به بشکاره خکلې کیری. دکشمهینی رحمة الله علیه په روایت کښې دا الفاظ دی: شراب الخمر. یعنی شراب دمصدر په اضافه سره لیکن د تشرب الخمر الفاظ زیات مناسب دی. ددی په وجه په عبارت کښې یووالی برقرار پاتې کیری، ځکه چې عبارت کښې ټولو ځایونو کښې دفعل صیغه استعمال شوې ده. (۱)

قوله: ويقل الرجال: د جنګونو د کثرت په وجه به سړی کم شی. (۲)

قوله: لا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن: دلته یا خو دایمان نه مراد کامل ایمان دی، ای لایکون کاملان ایمان حال کونه فی شراب الخمر.

یا دا په تهدید او تغلیظ باندې محمول دی یعنی حقیقی معنی مراد نه ده، او یا دا د هغه کس متعلق دی کوم چې شراب خکل حلال گنړی. (۳)

دا تاویلات ځکه ضروری دی چې د اهل سنت والجماعت په نزد د گناه کبیره په ارتکاب سره سړی د ایمان نه نه خارج کیری.

قوله: كان أبو بكر يلاحق معمر: «ولا ينتهب نهبة ذات شرف.....»: ابوبکر دمذکوره جملو سره د ولا ينتهب اضافه هم کړې ده.

قوله: نهبة: نهبة (د نون په فتحې سره) به په دې وخت کښې به د نهپینتهپ (د فتح نه) مصدر وی. په معنی د لوټ مال کول (د اکه اچول)، او د نون په ضمې سره نهپه لوټ کړې شوی څیز ته وائی. (۴)

قوله: ذات شرف: ای المکان العالی، یعنی هیڅ یو کس د مؤمن کیدو په حالت کښې داسې لوټ مار نه کوی چې خلق هغه ته گوری او خلق هغه ته فریادونه کوی، او خلق دهغه نه دخپل مال وچان په بیچ کولو قادر نه وی. (۵)

دا شریبه قسمونه او د ائمه گرامو مذهبونه:

د ائمه ثلاثه مذهب: د ائمه ثلاثه او احنافو کښې دامام محمد رحمة الله علیه په نزد ټول نشې والا مشروبات خمر یعنی د شرابو په حکم کښې دی، ددې قلیل او کثیر حرام دی. او ددې په شارب (څکونکې) به حد جاری کیری. د خمر پشان هر مسکر مشروب نجس دی. او ددې اخستل او خرڅول جائز نه دی، البته خمر نه علاوه د نورو اشریبه په حرمت کښې دا اختلاف

(۱) (فتح الباری، ۴۲/۱۳، عمدة القاری، ۲۱/۲۴۵)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۴۰/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۵)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۴۰/۲۰، فتح الباری: ۴۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۶، إرشاد الساری: ۱۲/۳۲۷)

(۴) (لسان العرب باب النون: ۲۹۹/۱۴، شرح الکرمانی: ۱۴۰/۲۰، عمدة القاری: ۱۲/۲۴۶، إرشاد الساری:

۳۲۷/۲۱)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۴۰/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۴۶، إرشاد الساری: ۲۱/۳۲۷)

په وجه ددی حلال گنرلو سره به څکونکی ته به کافر نشی وئیلی. (۱)
 دامام ابوحنیفه رحمه الله علیه او امام ابویوسف رحمه الله علیه مذهب: د شیخینو رحمهما الله په
 نزد په دې کنبې تفصیل دې، هغوی فرمائی چې د اشربه درې قسمونه دی.

اول قسم: دا د کچه انگورو شیره وی، إذا اشتد وغلاد قذف بالزید یعنی کله چې د زیات وخت د
 کیخودو یا د ویشلو په وجه په دې کنبې شدت راشی او اوخت کیږی او ددی نه زگ روان
 شی، صاحبین د زگ روانیدو شرط نه لگوی. (۲)

علامه شامی رحمه الله علیه فرمائی چې نهاییه وغیره کنبې دی چې د حرمت په باب کنبې
 خوبه د صاحبینو قول اخستې شی یعنی اگر چې زگ ترې روان نشی خو بیا هم هغه حرام
 دی، لیکن د حد جاری کولو په سلسله کنبې به دامام صاحب رحمه الله علیه قول اخستې
 کیږی، یعنی حد به په داسې شراب څکونکی باندې جاری کیږی چې دهغې نه زگ روان
 شی. (۳)

د اول قسم حکم: ددی حکم دادې چې ددی قلیل و کثیر استعمال مطلقاً حرام دې،
 څکونکی باندې به حد جاری کیږی، اگر چې هغه یوه قطره څکلې وی. دا نجس العین دی،
 ددی بیع جائز نه ده، اودې لره حلال گنرلو والا کافر دې. (۴)

دویم قسم: طلاء، نقیم التمر، نقیم الزبيب

قوله: طلاء: دانگورو شیرې ته وائی. کله چې هغه دومره پخه کړې شی چې دوه حصو نه کم
 لاړ شی. (۵)

که دانگورو شیره پخه کړې شی او دوه حصې یا زیاته اوسوزلې شی نو په دې کنبې نشه نه
 پیدا کیږی، هغه حلاله ده. (۶)

قوله: نقیم التمر: کجهورې په اوبو کنبې واچوی او ډیر وخت دپاتې کیدو په وجه په دې کنبې

(۱) (المغنی لابن قدامة كتاب الأشربة: ۱۳۶/۹، روضة الطالبین كتاب السرقه، باب حد شارب الخمر: ۳۷۵/۷، السراج
 الرواج كتاب الأشربة ص: ۵۱۵، الحاوی الكبير كتاب الأشربة: ۳۷۶/۱۳، كتاب الام كتاب الحدود: ۵۴۲/۱۲،
 البيان فی مذهب الإمام الشافعی، كتاب الحدود: ۵۱۹/۱۲، المدونة الكبرى، كتاب الأشربة: ۲۶۱/۶، شرح الزرقانی
 كتاب الأشربة تعريم الخمر: ۱۷۰/۴، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، كتاب الأشربة الحد فی الخمر: ۲۹۳/۴)

(۲) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ۳۲/۱۰، الهدایه مع فتح القدير كتاب الأشربة: ۱۰۸/۱۰، بدائع الصنائع، كتاب
 الأشربة: ۴۰۶/۶، تکملة البحر الرائق كتاب الأشربة: ۴۰۰/۸)

(۳) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ۳۲/۱۰)

(۴) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ۳۲/۱۰، بدائع الصنائع، كتاب الأشربة: ۴۱۶/۶، فتح القدير كتاب
 الأشربة: ۱۰۸/۱۰، تکملة البحر الرائق كتاب الأشربة: ۴۰۰/۸)

(۵) (الهدایه مع فتح القدير كتاب الأشربة: ۱۰۵/۱۰، تکملة البحر الرائق كتاب الأشربة: ۴۰۰/۸، بدائع الصنائع،
 كتاب الأشربة: ۴۱۶/۶)

(۶) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ۳۶/۱۰)

شدت او خو تکیدل (جوش) پیدا شی. (۱)

قوله: نقیم الزییب: هغه شرابو ته وائی، چې په هغې کنبې کشمش وچولې شی، او ډیر وخت د کیخودو په په هغې کنبې شدت راو خو تکیدل په راشی. (۲)

د دویم قسم حکم: دا درې واړه اشربه هم د خمر په حکم کنبې دی. نجس دی، او ددې قلیل او کثیر استعمال حرام دی. البته ددې څکونکی باندي به د امام ابوحنیفه رحمه الله علیه او امام ابویوسف رحمه الله علیه په نزد د نشې مقدار څکلو نه پس حد جاری کیږی. څکه چې ددې اشربه خمر کیدل ظنی دی. او حد د شبهې په وجه ساقط کیږی. او ددې حلال گنړلو والا به کافر نه وی. (۳)

د امام ابوحنیفه رحمه الله علیه په نزد ددې درې واړو مشروباتو بیع جائزه ده. د صاحبینو په نزد جائزه ده. (۴)
قسم سوم نیبذ:

قوله: نیبذ: کهجورې، کشمش وغیره لږ شان په اور پاخه کړې شی (ماقبل نقیم الزییب، په اور معمولی شان پخولو نه بغیر کیږدی چې په دې کنبې شدت راشی، یا شهد، غنم، اوربشې وغیره په اوبو کنبې کیخودې شی یا په اور معمولی شان پاخه کړې شی اگر چې په دې کنبې شدت راشی. (۵)

دقسم سوم حکم: د جمهورو په نزد خو داهم جائزه نه دی، لیکن د امام ابوحنیفه رحمه الله علیه په نزد د نیبذ قلیل مقدار چې دهغې په وجه دنه نشه کیدو غالب گمان اویقین وی، نو ددې استعمال جائزه دې په دې شرط چې تعیش دپاره نه وی، بلکه د تقوی فی العبادة په نیت سره وی. (۶)

حاصل د کلام دادې چې د امام صاحب رحمه الله علیه او د جمهورو په مینځ کنبې اختلاف په دوو څیزونو کنبې دې، یو په اشربه ثلاثه کنبې، چې د جمهورو په نزد دا ټول خمر دی. لیکن د امام صاحب رحمه الله علیه په نزد اشربه ثلاثه خمر خو دی لیکن ددې خمر کیدل ظنی دی. لهذا ددې په شارب باندي حد نشته دی. اود جمهورو په نزد ددې خمر کیدل ظنی نه دی، لهذا ددې په شارب به حد جاری کیږی.

(۱) (الهدایة مع فتح القدير كتاب الأشرية: ۱۰۶/۱۰، البحر الرائق كتاب الأشرية: ۴۰۰/۸، بدائع الصنائع، كتاب

الأشرية: ۴۱۶/۶، الدر مع الرد: كتاب الأشرية: ۳۸/۱۰)

(۲) (الدر مع الرد: كتاب الأشرية: ۳۸/۱۰، بدائع الصنائع، كتاب الأشرية: ۱۰۶/۱۰)

(۳) (الدر مع الرد: كتاب الأشرية: ۳۸/۱۰، فتح القدير كتاب الأشرية: ۱۱۴/۱۰، بدائع الصنائع كتاب

الأشرية: ۴۵۶/۶، البحر الرائق كتاب الأشرية: ۴۰۱/۸)

(۴) (الدر مع الرد، كتاب الأشرية: ۴۱/۱۰، الهداية مع فتح القدير كتاب الأشرية: ۱۱۴/۱۰)

(۵) (الدر مع الرد: كتاب الأشرية: ۴۰/۱۰، البحر الرائق كتاب الأشرية: ۴۰۲/۸)

(۶) (الدر مع الرد: كتاب الأشرية: ۴۰/۱۰، البحر الرائق كتاب الأشرية: ۴۰۲/۸)

دویم اختلاف: د اشربه اربعه نه علاوه باقی اشربه مسکره چې نشی په کنبی نه وی او قلیل مقدار کنبی دی، مثلاً نیبذ وغیره. دامام صاحب رحمة الله علیه په نزد ددې قلیل مقدار استعمالول جائز دی. دجمهورو په نزد جائز نه دی.

د امام ابوحنیفه رحمة الله علیه دلائل: د امام ابوحنیفه رحمة الله علیه استدلال د لغت نه دی. هغوی فرمائی چې اهل لغت د خمر اطلاق د انگورو په شیره کوی، د باقی میوو په شیره باندې د خمر اطلاق په لغت کنبی نشته دی.

چنانچه ابن سیده په المخصص کنبی فرمائی: الخمر ما أسکر من عصیر العنب والجمع خمور. (۱)
او ابن منظور افریقی په لسان العرب کنبی دهغوی قول نقل کړې دي: الخمر ما هی العنب دون سائر الأشياء. (۲)

دویم دلیل: عبدالرزاق خپل مصنف کنبی یو روایت نقل کړې دي: قال النبی ﷺ الخمر من العنب والسكر من التمر والبز من الذرة والغبير من الحنطة والبتعم من العسل، کل مسکر حرام. (۳)
دې روایت کنبی تصریح ده چې خمر د انگورو وی، داروایت اگر چې حضرت سعید بن المسیب مرسل نقل کړې دي، لیکن دهغوی مراسیل بالاجماع مقبول دی. (۴)
دویم دلیل: د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما اثر دي:

أما الخمر فحرام لا سیل إليها وأما ما سواها من الأشربة فکل مسکر حرام. (۵)
د نیبذ په قلیل مقدار استعمال د حلت دلائل:
اول دلیل: د حضرت ابن عمر فاروق رضی الله عنهما اثر دي:

حرمت الخمر لعینها، قلیلها وکثیرها، والسكر من کل شراب (۶) خمر لذاته حرام دی. قلیل هم او کثیر هم. او په نورو شرابونو کنبی دنشی مقدار حرام دی.

دویم دلیل: د حضرت عمر رضی الله عنهما اثر دي چې حضرت عمر رضی الله عنهما په سفر کنبی وو، دوی ته نیبذ پیش کړې شو، دوی دهغې نه اوڅکل نو خله یې وراڼه کړه، او وې فرمائیل چې دطائف نیبذ ډیر سخت وی. بیایې اوبه راوغوښتي او په هغې کنبی یې واچولې او بیایې اوڅکل. (۷)
دا روایت هم دنیبذ د غیر مسکر مقدار په حلت دلالت کوی.

دویم دلیل: حضرت ابو موسی اشعری رضی الله عنهما او حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنهما یمن ته روان وو. نبی

(۱) (المخصص لابن سیده: ۱۱/۷۲)

(۲) (لسان العرب باب الخاء: ۴/۲۱۱)

(۳) (المصنف لعبدالرزاق، باب أسماء الخمر: ۹/۱۴۵، رقم الحديث: ۱۷۳۶۶)

(۴) (النکت علی کتاب ابن الصلاح، النوع التاسع المرسل، حکم المرسل ص: ۲۰۶، دارالکتب العلمیة)

(۵) (المصنف لعبدالرزاق کتاب الأشربة ما ینهی عنه من الأشربة رقم الحديث: ۱۷۳۲۰)

(۶) (السنن الکبری للبيهقي: کتاب الشهادات باب: شهادة أهل الأشربة رقم الحديث: ۲۰۹۴۷، ۱۰/۳۶۱)

(۷) (شرح معانی الآثار، کتاب الأشربة باب ما یحرم من التبیذ: ۱/۳۵۹)

اکرم ﷺ نه بین تپوس اوکرو چي هلته د غنمو او اوریشو شراب جوړیږي، دهغې څه حکم دي؟ نبي کریم ﷺ او فرمائیل: اشربوا ولا تسکرا. (۱)
امام طحاوی رحمه الله علیه فرمائي:

كان ذلك دليلاً أن حكم المقدار الذي يسكر من ذلك الشراب خلاف حكم ما لا يسكر منه. (۲)
یعنی دا دلیل په دي خبره دي چي (ددي غنمو، اوریشو وغيره د شرابو) دهغې مقدار حکم کوم چي نشه پیدا کوي، دهغه مقدار د حکم نه خلاف دي چي په هغې کبسي نشته نه وي.
خلووم دلیل: د عبد الله بن شخير روايت دي:

دې رسول الله ﷺ عن أشربة، قال ثقيل له، إنه لا يهد منها أو نحو هذا، قال: فأشربوا ما لم يسفه أحلامكم ولا يذهب أموالكم. (۳)

علامه هيثمی رحمه الله علیه ددي حديث سند صحيح گرزولي دي. (۴)
ددي رواياتو نه دا خبره معلومیږي چي د اشربه اربعه نه علاوه باقي مشروباتو کبسي دغير مسکر مقدار استعمال جائز دي.

فائده: ددي رواياتو په وجه امام ابوحنيفه رحمه الله علیه اگر چه د نبيذ مقدار غير مسکر استعمال جائز گنرلو ليکن دمختلف فيه کيدو په وجه پخپله هغوي ددي استعمال کله هم نه دي کړي.

چنانچه دهغوي دا قول مشهور دي:

لوأعطيت الدنيا بحذافيرها لآفتى بحر متها لأن فيه تفسيق بعض الصحابة ولو أعطيت الدنيا لشرابها لأنه لا ضرورة فيه. (۵)

که ماته د ټولې دنيا دولت ملاؤ شي، نو زه به ددي نبيذ د حرمت فتوي ورنکړم، ځکه داسې کولو سره د ځيني صحابه کرامو تفسيق لازمیږي.

او که ماته ټوله دنيا را کړي شي چي ددي په بدله کبسي څه نبيذ او څکم نو څه به داسې اونه کړم، نبيذ به اونه څکم، ځکه چي په دي کبسي څه ضرورت نشته.

دا حنافو په نزد مفتي به قول: روستنو فقهاء احنافو د فساد زمانه په وجه د اشربه اربعه نه علاوه د اشربه هم د امام محمد رحمه الله علیه د قول مطابق د حرمت فتوي ورکړي ده. ځکه چي دنبيذ غير مسکر مقدار د امام ابوحنيفه رحمه الله علیه په نزد اگر چي جائز دي، خو په دي زمانه کبسي به يئ خلق د تعيش او د مسکر په نيت سره څکي، ځکه احنافو هم دنبيذ باره

(۱) (شرح معانی الآثار، کتاب الأشربة باب ما يحرم من النبيذ: ۲/۳۶۰)

(۲) (شرح معانی الآثار، کتاب الأشربة باب ما يحرم من النبيذ: ۲/۳۶۰)

(۳) (المصنف لعبد الرزاق کتاب الأشربة: ما ينهى عنه من الأشربة: ۹/۱۳۶، رقم الحديث: ۱۷۳۲۴)

(۴) (مجمع الزوائد للهيثمی: ۵/۶۶)

(۵) (رد المحتار کتاب الأشربة: ۱۰/۳۹)

کنبی مطلقاً د حرمت فتوی ورکړې ده. (۱)

د جمهورو دلائل: امام بخاری رحمه الله علیه په باب الخمر من العنب، باب نزل تحريم الخمر من البسما والتمر، باب الخمر من العسل، باب ما جاء في أن الخمر ما غامر العقل من الشراب ددې څلورو ابوابو لاندې څومره روایات ذکر فرمائیلې دي. هغه ټول روایات د جمهورو دلائل دي.

دویم دلیل: سنن ابی داؤد کنبی روایت دي: «ان من العنب خمر، وان من التمر خمر، وان من العسل خمر، وان من البزخمر، وان من الشعير خمر» (۲) دې روایت کنبی دي چې دانگورو شراب شوياد اوربشوياد غنمو، ټولو باندې د خمر اطلاق کړې شوي دي.

درېم دلیل: د حضرت جابر رضي الله عنه روایت دي: ما سكر كثيرة فقليله حرام: (۳)

څلورم دلیل: د حضرت سعد بن ابی وقاص رضي الله عنه روایت دي: نهى عن قليل ما سكر كثير: (۴)

پنځم دلیل: د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها روایت دي: كل مسكر حرام او ما سكر منه الفرق فبلا الكف منه حرام: (۵)

شپږم دلیل: همداشان روایت دي: كل مسكر خمر كل مسكر حرام: (۶) ددې احاديثو نه جمهور استدلال كوي چې خمر صرف د انگورو شيرې ته نه وائی، طلاء، نقيع الزبيب وغيره هم خمر دي. د اشان د انبذه مسكره قليل استعمال هم جائز نه دي.

د جمهورو د دلائلو جواب: امام صاحب رحمه الله علیه فرمائی چې دعصير عنب نه علاوه باقی اشربه باندې د خمر اطلاق مجازی دي. لغة او حقیقتاً نه دي، ځکه چې په لغت کنبی خمر صرف ماء عنب ته وئیلې کیږي. لکه څنگه چې د لغت د کتابونو حوالې تیرې شوي.

او په سورة يوسف کنبی دي: [قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرْزُقُكَ غَيْرَ خَمْرٍ] (۷) یعنی یوقیدی او وئیل چې ماخوب کنبی اولیدل چې څه انگورنچونړی کوم، په دې آیت مبارك کنبی په انگورو د خمر اطلاق شوي دي ځکه چې هغه په راتلونکي وخت کنبی خمر جوړیږي او

(۱) الدر مع الرد: کتاب الأشربة: ۴۲/۱۰

(۲) سنن ابی داؤد: کتاب الأشربة/باب الخمر مما هو رقم الحديث: ۳۶۷۶، البيان في مذهب الإمام الشافعي، کتاب الحدود حد الخمر: ۵۲۰/۱۲

(۳) سنن النسائي، کتاب الأشربة/باب تحريم كل شراب أسكر رقم الحديث-۵۱۱۷، المغني لابن قدامة، کتاب الأشربة: ۱۳۶/۹، البيان في مذهب الإمام الشافعي، کتاب الحدود: ۵۲۰/۱۲

(۴) سنن نسائي، کتاب الأشربة/باب تحريم كل شراب أسكر (رقم الحديث-۵۱۱۹)

(۵) سنن ابی داؤد: کتاب الأشربة/باب الخمر مما هو رقم الحديث: ۳۶۸۷، المغني لابن قدامة: ۱۳۶/۹، البيان في مذهب الإمام الشافعي، کتاب الحدود: ۵۲۱/۱۲

(۶) مسند احمد، مسند عبدالله بن عمر: رقم الحديث: ۴۶۴۴، البيان: ۴۲۰/۱۲

(۷) (سورة يوسف: ۳۶)

بلاقرینه د خمر نه انگور په هغه وخت کبسي گنرلې شی کله چې لفظ د خمر انگوری شراب دپاره خاص وی.

او ما اسکر کثیر قلیله حرام لره خمر باندي محمول کولې شی خکه چې د خمر قلیل مقدار هم حرام دي.

چنانچه مولانا ظفر احمد عثمانی صاحب رحمة الله علیه فرمائی:

يكون معناه الخمر حرام قلیلها وكثیرها، وهذا التأويل هو المتعين عندنا، لما روينا عن عمر رضي الله عنه أنه شرب النبيذ السكر بعد كسرة بالباء. (١)

ليكن حقيقة دادې چې دي تاويل باندي زړه اوبه نه خکی، خکه چې ما. عام دي، کوم چې خمر او غیر خمر ته شامل دي.

د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه او نور صحابه کرامو چې کوم آثار دي هغه موقوف دي. او ما اسکر کثیر قلیله حرام حديث مرفوع دي.

چنانچه علامه انور شاه کشمیری رحمة الله علیه فرمائی:

ومراد الحديث أن كل شراب من شأنه السكر فهو حرام..... وقد تبين لي بعد مرور الدهر أن مراد الحديث كما ذهب إليه الجمهور وأذن لأمراف الأحاديث من ظاهرها. (٢)

البته ددي نه زیات دا خبره ثابتیږي چې دا باقی اشربه مسکرا په خکلو کبسي د خمر په حکم کبسي دي. لهذا د اشرابو په شان ددي د قلیل او کثیر استعمال درست نه دي. ددي ټولو امورو د خمر په حکم کبسي کیدل ددي روایاتونه نشي ثابتیږي.

هم په دي وجه ډیر احناف علماء کرامو د حرمت په حق کبسي د جمهورو د مذهب مطابق فتوی ورکړي ده چې ددي استعمال مطلقا حرام دي او د بیع اود حد په حق کبسي یی امام صاحب په په قول فتوی ورکړي ده. (٣)

ددي اشربه ثلاثه دنجاست باره کبسي د احنافو په نزد نجاست غلیظه او خفیفه دواړه اقواله دي. (٤)

د تراجم بخاری مقصد: امام بخاری رحمة الله علیه دلته په شروع کبسي څلور تراجم قائم کړي

دي. اول ترجمة الباب باب ان الخمر من العنب دي چې شراب د انگورو نه جوړیږي، دي نه پس

دویم ترجمة الباب باب ذلل تحريم الخمر من المس والتمر یی قائم کړي دي، چې شراب د

کهورو نه جوړیږي. او بیا یی ترجمة الباب باب الخمر من العسل قائم کړي دي، څلورم باب

(١) (اعلاء السنن كتاب الأشربة، باب حرمة الخمر: ٢١١٧)

(٢) (فيض الباری: ٤/٣٤٦)

(٣) (الدر مع الرد: كتاب الأشربة: ٣٨/١٠، بدائع الصنائع، كتاب الأشربة: ٤٥٦/٦)

(٤) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ٣٨/١٠، الهداية مع فتح القدير كتاب الأشربة: ١١٥/١٠)

بیئ باب ما جام فی أن الخمر ما خامر العقل قائم کرې دې.
 ددې تراجم نه د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد څه دې؟ په دې کبني دوه احتمالات دي.
 اول احتمال: اول احتمال دادې چې ددې تراجم نه د حضرت امام بخاری رحمه الله علیه مقصد
 دادې چې څنگه شراب د انگورو وي، دغه شان دتمر او عسل وغيره هم وي، يعنی خمر
 صرف د عصير عنب سره خاص نه دی څنگه چې د جمهورو مسلك دي.
 دويم احتمال: دويم احتمال دادې چې امام بخاری رحمه الله علیه دا وئيل غواړی چې اصل
 شراب کوم ته چې په قران پاك کبني انما الخمر وئيلې شوی دی، هغه د عنب شراب دی او بابي
 چې خومره اشربه دی هغې ته مجازاً شراب او وئيلې شو.
 د امام بخاری رحمه الله علیه په مقصد کبني دا دواړه احتمالونه کيديشی، بيا هم اول
 احتمال راجح دې چې هغوی په دې تراجم سره د جمهورو تائيد کوی. (۱)

باب: الخمر من العنب

حدیث نمبر: ۵۲۵۷

۵۵۷۹- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ صَبَّاحٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَائِقٍ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ هُوَ ابْنُ مِعْوَلٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «لَقَدْ حَرِّمَتِ الْخَمْرُ وَمَا بِالْمَدِينَةِ مِنْهَا شَيْءٌ»

ترجمه: حضرت ابن عمر رضي الله عنهما نه روایت دې فرمائی چې کله شراب حرام کرې شو نو هغه وخت
 په مدینه منوره کبني دانگورو شراب نه وو.
 تراجم رجال:

د ابو علی الحسن بن صباح حالات په کتاب الايمان کبني (۲)، د محمد بن سابق حالات په
 کتاب الوصايا کبني د مالك بن معول حالات په کتاب الوصايا کبني (۳)، د نافع مولى ابن عمر
 حالات په کتاب العلم کبني (۴)، د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما حالات په کتاب الايمان کبني (۵)، تير
 شوی دی.

تشریح: قوله: الخمر من العنب د شرح ابن بطلال په نسخه کبني د لفظ وغيره اضافه ده. يعنی الخمر
 من العنب وغيره (۶)

ليکن حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی: ولم أر لفظ وغيره في شيء من نسخ الصحيح ولا

(۱) (فتح الباری: ۲/۱۳ ۴ الأبواب والتراجم: ۲/۹۶)

(۲) (کشف الباری: ۱۳/۴۴)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۷۳۷)

(۴) (کشف الباری: ۴/۶۵۱)

(۵) (کشف الباری: ۱/۶۳۷)

(۶) (شرح ابن بطلال: ۶/۳۸)

الاستغراجات ولا الشارح سواها. (۱)

یعنی د شرح ابن بطال نه علاوه په بله صحیح نسخه کښې اونه په یوه شرح کښې ما د وغیره اضافه نه ده لیدلې.

قوله: الخمر من العنب: ددې په ترکیب کښې دوه احتمالات دی.

یو احتمال دا چې که باب مضاف شو الخمر طرف ته، په هغه وخت کښې به تقدیری عبارت داشان وی، هدا باب بیان الخمر من العنب دا باب دې دخمیر په بیان کښې کوم چې د انگورو نه حاصلیږي.

دې صورت کښې دا ددې منافی نه دې چې د خمر اطلاق د غیر عنب نه حاصلیدونکی شرابو باندې وی.

او دویم صورت دادې، چې الخمر مرفوع وی د مبتداء کیدو په وجه، او من العنب خبر وی، نو په دې صورت به د حصر معنی پیدا شی چې خمر صرف دانگورو نه حاصلیدونکی شرابو ته وائی. (۲)

قوله: «لقد حرمت الخمر وما بالمدينة منها شيء» یعنی کله چې د شرابو حرمت نازل شو نو په مدینه منوره کښې د انگورو شراب نه وو، د نورو میوو شراب وو، لکه څنگه چې ددې باب په دویم روایت کښې دی.

سوال: په دې روایت کښې دی: ما بالمدينة منها شيء: او راتلونکی روایت کښې دی: وما نجد-

یعنی بالمدينة - خمر الاغنا ب الاقليل: دواړو کښې تعارض دې؟

جواب: حضرت ابن عمر رضی الله عنهما چې د انگورو د شرابو بالکل نفی او کره، نو هغوی د خپل علم مطابق نفی او کره چې دهغوی په علم کښې د انگورو شراب بالکل نه وو، او یا داپه مبالغه باندې محمول دی، څنگه چې وئیلې کیږي فلان لیس بشي. (۳)

دترجمة الباب سره مناسبت:

دحدیث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت په دې اعتبار سره دې چې حدیث مبارك کښې مطلق د خمر ذکر دې مطلق خمر او ددې اطلاق صرف په هغه شرابو کیږي کوم چې د انگورو نه جوړ شوی وی. (۴)

(۱) (فتح الباری: ۴۳/۱۳)

(۲) (عمدة القاری: ۲۴۷/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۴۸/۲۱، فتح الباری: ۴۴/۱۳، شرح الکرمانی: ۱۴۱/۲، ارشاد الساری: ۳۲۷/۱۲)

(۴) (عمدة القاری: ۲۴۸/۲۱)

٥٥٨٠ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ عَبْدُ رَبِّهِ بْنِ نَافِعٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: «حُرِّمَتْ عَلَيْنَا الْخَمْرُ حِينَ حُرِّمَتْ، وَمَا نَجِدُ - يَعْنِي بِالْمَدِينَةِ - خَمْرَ الْأَعْنَابِ إِلَّا قَلِيلًا، وَعَامَةٌ خَمْرُنَا الْبُسْرُ وَالْتَّمْرُ»

ترجمہ: حضرت انس رضی اللہ عنہ نے روایت دی فرمائی چې مونږ باندې شراب حرام کړې شو او کله چې شراب حرام شو نو په مدينه منوره کښې به د انگورو شراب ډير کم ملاویدل، په هغه وخت کښې زمونږ عام شراب د کچه او پخو کهجورو وو. تو اجم رجال:

داحمد بن عبدالله بن یونس تمیمی حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (١) د ابوشهاب عبدالربه بن نافع حالات په کتاب الزکاة کښې، (٢) د ابو عبید یونس بن عبید بصری حالات په کتاب الایمان کښې، (٣) د ثابت بن اسلم البنانی حالات په کتاب العلم کښې، (٤) د حضرت انس رضی اللہ عنہ حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (٥) تشریح: دا حدیث په صحاح سته کښې صرف امام بخاری رحمه الله علیه نقل کړې دی. (٦) قوله: عامة خمرنا البسر:

سوال: علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی: الخمر مائه والبسر جامد فکیف یكون هو ایاہ. یعنی خمر یو مائع خیز دی، او کجهورې یو جامد خیز دی، نو خمر باندې دبسر او تمر اطلاق څنگه درست کیږی؟

جواب: ددې جواب دا ورکړې شوې دي چې په دي کښې دبسر په شرابو باندې مجازی اطلاق کړې شوې دي، او یا دلته مضاف مخذوف دي، یعنی: عامة أصل خمرنا البسر (٧) دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دي. (٨)

٥٥٨١ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي حَيَّانَ، حَدَّثَنَا عَامِرٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَامَ خَمْرٌ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَقَالَ: "أَمَا بَعْدُ، نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَهِيَ مِنْ حَمِيَّةِ الْعَنْبِ وَالْتَّمْرِ"

(١) (كشف الباري: ٢/١٥٩)

(٢) (كشف الباري رقم الحديث: ١٤٤٦)

(٣) (كشف الباري: ٢/٢٢٠)

(٤) (كشف الباري: ٣/١٨٣)

(٥) (كشف الباري: ٢/٤)

(٦) (عمدة القاري: ٢١/٢٤٨)

(٧) (شرح الكرمانی: ٢٠/١٤١، عمدة القاري: ٢١/٢٤٩)

(٨) (عمدة القاري: ٢١/٢٤٨)

وَالْعَلَلِ وَالْمِنْطَلَةِ وَالشَّعْبِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ"

ترجمه: د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما نه روایت دی چې حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ په منبر او دریدل او وی فرمائیل، اما بعد: د شرابو حرمت نازل شوې دې، او هغه د پنځو څیزونو نه وی، انگور، کجهور، شهد، غنم او اوربشې، او خمر هغه دی کوم چې عقل مخمور کړی. تراهم رجال:

دمسد بن مسرهد حالات حالات په کتاب الايمان کښې، (۱) د يحيى بن القطان حالات په کتاب الايمان کښې، (۲) د ابوحيان يحيى بن سعيد التيمي حالات په کتاب الايمان کښې. (۳) د عام بن شراويل شعبي حالات په کتاب الايمان کښې (۴) د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما حالات په کتاب الايمان کښې تير شوی دی. (۵)

تشریح:

دترجمة الباب سره مناسبت:

د حديث دترجمة الباب سره مناسبت به په دې صورت کښې وی، کله چې په ترجمة الباب الخمر من العنب کښې د وغیره اضافه وی لیکن چونکه په اکثر و نسخو کښې اضافه د وغیره نشته دې. نو په هغه وخت کښې به د حديث دترجمة الباب سره مناسبت په دې لحاظ سره وی چې د ترجمة الباب دوه ترکیبونو کښې اول ترکیب مراد وی، یعنی د باب اضافت خمر طرف ته وی، په دې صورت کښې به ترجمة الباب کښې ټول هغه اشربه داخل وی کوم چې عقل زائل کوی. (۶)

۲= بَابُ: نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَهِيَ مِنَ الْبُسْرِ وَالْتَمْرِ

حديث نمبر ۵۲۶۰/۵۲۶۲

۵۵۸۲ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "كُنْتُ أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ وَأَبَا طَلْحَةَ وَأَبِي بَنِي كَعْبٍ، مِنْ فُضَيْخِ زَهْوٍ وَمَمْرٍ، فَجَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ: إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ، فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: فَمَرْنَا أَنَسٌ فَأَهْرَقَهَا، فَأَهْرَقْتَهَا" (۷)

(۱) (کشف الباری: ۲/ ۲۲)

(۲) (کشف الباری: ۲/ ۲)

(۳) (کشف الباری: ۲/ ۵۸۷)

(۴) (کشف الباری: ۱/ ۶۷۹)

(۵) (کشف الباری: ۱/ ۶۳۷)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۰)

(۷) (الحديث أخرجه البخاری فی کتاب تفسیر القرآن/باب قوله: {إنما الخمر والميسر}

ترجمه: اول روایت د حضرت انس رضی الله عنه دی، فرمائی چې ما په ابو عبیده، ابو طلحه او ابی بن کعب ته د کچه او پخو کهجور شراب څکول، دې خلقو ته یو کس راغلو او وې وئیل چې شراب حرام کړې شو، نو ابو طلحه او وئیل چې ای انس! پاڅه او دا توې کړه، نو ما هغه توې کړه.

۵۵۸۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّسَاءَ، قَالَ: «كُنْتُ قَائِبًا عَلَى الْحَرَمِ أَسْقِيهِمْ، عُمُومَتِي وَأَنَا أَصْغَرُهُمْ، الْفَضِيخُ، فَقِيلَ: حُرِّمَتِ الْخَمْرُ، فَقَالُوا: أَكْفَيْتُمَا، فَكَفَّيْتُمَا» قُلْتُ لِأَنْسٍ: مَا شَرَابُهُمْ؟ قَالَ: «رَطْبٌ وَبُسْرٌ» فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَنَسٍ: وَكَأَنْتُمْ خَمْرُهُمْ، فَلَمْ يَنْكِرْ أَنَسٌ وَحَدَّثَنِي بَعْضُ أَضْحَاسٍ: أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: «كَأَنْتُمْ خَمْرُهُمْ يَوْمَئِذٍ»

دویم روایت هم د حضرت انس رضی الله عنه دی، چنانچه د معتمر والد سلیمان فرمائی چې ما د حضرت انس رضی الله عنه نه دا واوریدل، فرمائیل یې چې زه خپلې قبیلې سره ولاړم وم او شراب مې پرې څکول، او زه په هغه ټولو کښې کشر وم، په دې کښې چا او وئیل چې شراب حرام کړې شو، نو هغوی او وئیل چې دا (شراب) توې کړه، چنانچه ما هغه واپول. سلیمان وائی چې ما د حضرت انس رضی الله عنه نه تپوس او کړو چې د هغوی شراب د څه څیز وو؟ هغوی جواب کښې او فرمائیل چې د کچه او پخو کهجورو، نو ابو بکر بن انس او وئیل چې همدا د هغوی شراب وو، نو حضرت انس رضی الله عنه په دې نکیر اونه کړو. تواجم رجال:

د ابو عبد الله اسماعیل بن ابي اویس عبد الله حالات په کتاب الایمان کښې، (۱) دامام مالک بن انس حالات په کتاب الایمان کښې، (۲) د اسحاق بن عبد الله حالات په کتاب العلم کښې، (۳) د حضرت انس رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی. (۴) دمسدد بن مسرهد حالات په کتاب الایمان کښې، (۵) د ابو محمد بن معتمر بن سلیمان حالات په کتاب العلم کښې، (۶) د معتمر دوالد سلیمان بن طرخان حالات په کتاب العلم کښې، (۷) تیر شوی دی.

.....رقم الحديث: ۴۶۱۷، و أخرجه البخاری فی کتاب الأشربة/باب خدمة الصغار الكبار رقم الحديث: ۵۶۲۲، وأخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/باب تحريم الخمر، رقم الحديث: ۱۹۷۹، والنسائی فی کتاب الأشربة/باب ذكر الشراب الذي أهرق بتحريم الخمر رقم الحديث: (۵۰۵۰)

(۱) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

(۲) (کشف الباری: ۸۰/۲)

(۳) (کشف الباری: ۲۱۳/۳)

(۴) (کشف الباری: ۴/۲)

(۵) (کشف الباری: ۲/۲)

(۶) (کشف الباری: ۵۹۰/۴)

(۷) (کشف الباری: ۵۹۳/۴)

تشریح:

قوله: فضیخ: (د فاء په فتحې، دضاد په کسري او د ياء په سکون سره) شرابوته وائی.

علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی: شراب يتغذى من الهماء ويصعب عليه الماء ويترك حتى يغلط. (۱)

یعنی څه کجهورې په اوبو کښې اچولې کيږي تر دې چې دا اوختکيږي.

قوله: زهو: الهماء الملون یعنی کچه رنگینې کهجورې، چې په هغې کښې سوروالی او زېروالی

دواړه ظاهر شی. (۲) فضیخ زهو تری یعنی د کچه او پخو کهجورو شراب.

قوله: کنت أسقى أباعبيدة.....: د باب دویم روایت کښې د استقیهم همومقی الفاظ راغلي دي.

او په دې روایت کښې حضرت انس ؓ دې دريو کسانو په ذکر کولو اقتصار اوکړو،

حضرت ابو طلحه ؓ، د ام انس خاوند، حضرت ابو عبیده بن الجراح ؓ، حضرت ابی بن

کعب ؓ.

د ابو طلحه ؓ نوم یې په دې وجه ذکر کړو چې دا قصه د ابو طلحه په کور کښې پېښه شوې

وه، او د حضرت ابو عبیده بن الجراح ؓ نوم یې په دې وجه ذکر کړو چې نبی کریم ؐ

د حضرت ابو عبیده ابن الجراح او حضرت ابو طلحه ؓ په مینځ کښې مواخاة قائم کړی وو.

او د حضرت ابی بن کعب نوم یې په دې وجه ذکر کړو چې هغه سید القراء او دانصارو مشر

او د هغوی عالم وو. (۳)

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې دا خبره د مستغریاتو نه ده کومه چې ابن مردويه

په تفسیر کښې نقل کړې دي چې ابوبکر صدیق ؓ او عمر فاروق ؓ هم په هغه کسانو کښې

شامل وو کومو باندې چې د حضرت انس ؓ په کور شراب څکول.

حافظ صاحب رحمه الله علیه فرمائی چې دا خبره صحیح نه ده، ابو نعیم په الحلیة کښې د

حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها نه روایت نقل کړې دي:

حرام ابوبکر الخمر علی نفسه فلم یشربها فی جاهلیة ولا اسلام. (۴)

حضرت ابوبکر صدیق په خپل خان شراب حرام کړی وو. چنانچه هغوی شراب نه د جاهلیت

په زمانه کښې څکلی وو او نه یې د اسلام په زمانه کښې (یعنی کله چې شراب حرام شوی نه

وو، هغه وخت یې هم شراب نه وو څکلی،

او که هغه روایت درست هم وی کوم مجلس کښې چې د حضرت ابوبکر صدیق ؓ او حضرت

عمر فاروق ؓ د موجودگی ذکر شوې دي، نوبیا په هغې کښې دا احتمال دي چې

ابوبکر صدیق ؓ او حضرت عمر فاروق ؓ به د حضرت ابو طلحه ؓ سره دملاقات دپاره تلی

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۰)

(۲) (فتح الباری: ۴۷/ ۱۳، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۰)

(۳) (فتح الباری: ۴۶/ ۱۳، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۰)

(۴) (فتح الباری: ۴۶/ ۱۳، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۱)

وو، لیکن هغوی سره به یی شراب نه وی خکلی. (۱)

قوله: كنت قائما على الحمر أسقيهم عموماً وأنا أصغرهم الفضيخ:

قوله: الحمر: قبیلې ته وائی، ددې جمع احياء ده. (۲)

قوله: عمومتي: عمومه، د عم جمع ده، تره ته وائی. (۳)

په دغه خلقو یی د عم اطلاق خکه او کړو چې هغه خلق د حضرت انس رضی الله عنه نه په عمر کښې لونی وو. او په دې وجه هم چې په هغوی کښې اکثر خلق انصار وو. (۴)

قوله: وأنا أصغرهم الفضيخ: جمله حالیه ده، الفضيخ، داسی مفعول به دې، عمومتي، أسقيهم کښې د

ضمير مفعول نه بدل دې، یا منصوب علی الإختصاص دې. (۵)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه عمومتي د حی نه بدل جوړ کړې دې، په دې صورت کښې به دا مجرور وی. (۶)

قوله: أكفها، فكأتمها: أكف، د امر صیغه ده، د باب افعال نه یاد ثلاثی مجرد نه په معنی د

اقلبها، یعنی دا واروه. (۷)

قوله: قلت لأنس: ما شرابهم؟: قائل معتمر والد سليمان تيمى دې. (۸) سليمان تيمى فرمائی

چې ما د حضرت انس رضی الله عنه نه تپوس او کړو چې دهغوی دغه شراب د څه څیز وو؟

قوله: فقال أبو بكر بن أنس: وكأنت خمرهم، فلم ينكر أنس: د حضرت انس رضی الله عنه خوی ابو بكر دخپل

پلار په موجودگی کښې او وئیل چې دهغوی شراب د فضيخ وو، کانت کښې ضمير د فضيخ

طرفته راجع دې. او فضيخ نه چونکه مراد خمر دی، او خمر مؤنث سماعی دی، خکه د مؤنث

ضمير دې طرفته راجع کړې شوې دې. ای وکانت الفضيخ خمرهم. (۹) حضرت انس په دې هیخ نکیر

اونه کړو بلکه خاموش پاتې شو.

حضرت انس رضی الله عنه دا اضافه د اختصار په وجه پرینودې وه، یا د هغوی نه هیر شوی وو. (۱۰)

(۱) (فتح الباری: ۴۶/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۱)

(۲) (لسان العرب باب الحاء: ۳/۴۲۷)

(۳) (لسان العرب باب العين: ۹/۴۰۳)

(۴) (فتح الباری: ۴۸/۱۳)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۳ عمدة القاری: ۲۱/۲۵۱)

(۶) (فتح الباری: ۴۶/۱۳)

(۷) (لسان العرب باب الكاف: ۱۲/۱۱۱۳، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۳)

(۸) (فتح الباری: ۴۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۲)

(۹) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۲)

(۱۰) (فتح الباری: ۴۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۲)

قوله: وحدثني بعض اصحابي: أنه سمع أنس يقول: «كانت خمرهم يومئذ»:

ددې قائل هم سليمان تيمی دې. (۱) دا دما قبل سند سره موصول دی.

قوله: بعض اصحابي، مبهم دې. شارحينو ليکلی دی چې بکر بن عبدالله المزني او قتاده ددې مصداق کيديشی. ځکه چې دباب آخري روايت کښې بکر بن عبدالله المزني دحضرت انس رضي الله عنه نه دا الفاظونقل کوي: والخمر يومئذ البس.

او ددې مصداق قتاده هم کيديشی ځکه چې د قتاده روايت په باب من رأى أن لا يخلط البس کښې راوان دې. قتاده دحضرت انس رضي الله عنه نه دا الفاظ نقل کوي: وانا نعدھا يومئذ الخمر (۲)

مطلب دادې چې دا جمله (کانت خمرهم) پخپله حضرت انس رضي الله عنه په دې حديث مبارک کښې فرمائيلې ده. پورته دهغوي خوي وئيلې ده ليکن نيغ په نيغه دهغوي نه هم منقول ده.

دترجمة الباب سره مناسبت: د رومبي حديث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د: ففسيخ زهو: په وجه دې. اود دويم روايت دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۳)

حديث نمبر ۵۲۶۲

۵۵۸۳ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، حَدَّثَنَا يُونُسُ أَبُو مَعْشَرٍ الْبَرَاءُ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، حَدَّثَهُمْ: «أَنَّ الْخَمْرَ حُرِّمَتْ، وَالْخَمْرُ يَوْمَئِذٍ الْبُسْرُ وَالنَّمْرُ»

ترجمه: دحضرت انس رضي الله عنه نه روايت دې، فرمائي چې کله شراب حرام کړې شو نو په هغه وخت کښې به د کچه او پخو کهجورو شراب تياريدل. تراجم رجال:

دمحمد بن بکر المقدمی حالات په کتاب الصلاة کښې (۴) ديوسف بن يزيد ابو معشر البراء حالات په کتاب الحج کښې (۵) دبکر بن عبدالله بن المزني حالات په کتاب الغسل کښې (۶) تير شوي دي.

تشریح:

دترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۷)

(۱) (فتح الباری: ۴۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۲)

(۲) (فتح الباری: ۴۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۲)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۰)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۸۳)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۵۷۲)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۸۳)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۲)

٣=بَاب: الخمر من العسل، وهو البتة

حديث نمبر: ٥٢٦٣ تا ٥٢٦٥

وَقَالَ مَعْنٌ: سَأَلْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ، عَنِ الْفُقَاءِ، فَقَالَ: «إِذَا لَمْ تُسْكِرْ فَلَا بَأْسَ» وَقَالَ
ابْنُ الدَّرَاوَدِيِّ: سَأَلْنَا عَنْهُ فَقَالُوا: «لَا يُسْكِرُ، لَا بَأْسَ بِهِ»
٥٥٨٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْبَيْعِ، فَقَالَ: «كُلُّ
شَرَابٍ أُسْكِرَ فَهُوَ حَرَامٌ»

ترجمه: رومبي حديث د حضرت عائشه صديقه رضی اللہ عنہا دي، فرمائی چي دنبي کريم
ﷺ نه دبته باره کنبی تپوس اوشو نو نبی کريم ﷺ اوفرمائيل هر شراب (خکلوو والا خين) کوم
چي انسان نشه کري، حرام دي.

٥٥٨٦ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ،
أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْبَيْعِ، وَهُوَ يَبِيدُ
الْعَسَلِ، وَكَانَ أَهْلُ الْيَمَنِ يَشْرِبُونَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «[ص: ١٦٠]
كُلُّ شَرَابٍ أُسْكِرَ فَهُوَ حَرَامٌ»

همداشان د حضرت عائشه صديقه رضی اللہ عنہا زوايت دي چي نبی کريم ﷺ نه دبته يعني
د شهدو د شرابو باره کنبی تپوس اوشو، او د يمن اوسيدونکو به دا شراب خکل، نو نبی
کريم ﷺ اوفرمائيل چي هر شراب (خکلوو والا خين) کوم چي انسان نشه کري، حرام دي.

وَعَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
«لَا تَتَّبِدُوا فِي الدُّبَاءِ، وَلَا فِي الْمُرْقَتِ» وَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ، يُلْحِقُ مَعَهَا: «الْحَنْتَمَ وَالنَّقِيرَ»

او د حضرت انس ﷺ روايت دي چي نبی کريم ﷺ اوفرمائيل: تاسو په دباء او مرقت کنبی
نبيد مه جوړوئو او حضرت ابوهريره ﷺ ورسره حنتم او نقير هم يو څانگي کولو.

تواجهم رجال: دمعن بن عيسى القزار حالات په کتاب الوضوء کنبی (١) د امام مالک بن انس
حالات په کتاب الايمان کنبی (٢) د عبد العزيز بن محمد بن الدراوردي حالات په مواقيت الصلاة
کنبی (٣) د حضرت عبد الله بن يوسف تنيسی حالات په بده الوصی کنبی (٤) د ابن شهاب زهري
حالات په بده الوصی کنبی (٥) د سلمة بن عبد الرحمان بن عوف حالات په کتاب العلم کنبی (٦)

(١) (كشف الباري رقم الحديث: ٢٢٤)

(٢) (كشف الباري رقم الحديث: ٥٢٨)

(٣) (كشف الباري: ٢٨٩/١)

(٤) (كشف الباري: ٨٠/٢)

(٥) (كشف الباري: ٣٦٦/١)

(٦) (كشف الباري: ٣٢٣/٣)

د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په پده الوس کنبې^(۱)، د ابو الیمان حکم بن نافع حالات په پده الوس کنبې^(۲)، د شعیب بن ابی حمزه حالات په پده الوس کنبې^(۳) تیر شوی دی. تشریح:

قوله: البتیم: (د بآ په کسرې او تاء په سکون سره) د شاتو نه جوړ شوی شرابو ته وائی. ^(۴)
 قوله: وقال معر: سألت مالک بن أنس: معن بن عیسی فرمائی چې ما د امام مالک رحمه الله علیه نه د فجاج یعنی د منقی د شربت باره کنبې تپوس او کړو نو هغوی او وئیل چې کله پورې په هغې کنبې نشه نه وی نو تر هغه وخت پورې دهغې په استعمال کنبې هیڅ حرج نشته دې. عبدالعزیز بن دراوردی هم د دې سوال تپوس کړې وو نو هم دا جواب یې ورکړې وو.
 قوله: لغاع: (د فاء په ضمې سره او د قاف په تشدید سره) د منقی (یو خاص قسم د کشمش شربت ته وائی). ^(۵)

علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې دا شربت عمومی طور میده کړې شوې منقی (کشمش) نه جوړیږي. ^(۶)

قوله: وعن الزهري، قال: حدثني أنس بن مالك: دا د ما قبل سند سره متصل دی، یعنی دا روایت هم، شعیب د زهری او زهری د حضرت انس رضی الله عنه نه روایت کړې دي. ^(۷)

قوله: «لا تتهذوا في الدباء، ولا في المزفت»:

قوله: الدباء: (د دال په ضمې سره او د باء په تشدید سره) کدو چې تش یا دد کړې شی او لوبنې ترې جوړ کړې شی هغې ته د بآ وائی). ^(۸)

قوله: مزفت: (د میم په ضمې او د فاء په تشدید سره) هغه لوبنې چې په هغې پورې زفت پورې کړې شوی وی). ^(۹)، زفت به یو قسم د تارکولو په شان تیل وو کوم چې به یې په جهازونو او کشتو باندې لگول چې اوبه په کنبې دتنه لارې نشی، د جاهلیت په زمانه کنبې به د شرابو په لوبنتو باندې دا پورې کولې شو. ^(۱۰)

^(۱) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

^(۲) (کشف الباری: ۴۸۰/۱)

^(۳) (کشف الباری: ۴۷۹/۱)

^(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۳، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۳، النهایة لابن أثير حرف الباء: ۱۰۰/۱)

^(۵) (فتح الباری: ۱۳/۵۱، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۳)

^(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۳)

^(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۴، إرشاد الساری: ۲۱/۳۳۲)

^(۸) (النهایة لابن أثير حرف الدال: ۱/۵۴۹، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۴، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۴)

^(۹) (النهایة لابن أثير حرف الزاء: ۱/۲۲۵)

^(۱۰) (فیض الباری: ۱/۱۵۷)

قوله: حتم: د شرابو منگی ته وائی، دا به عام طور د شین رنگ وو، ددی ترجمه عام طور العجوة

الخصراء کیری. یعنی شین منگی. (۱)

قوله: نقیر: نقیر د مفعول په معنی دې. یعنی توکلې شوې خیز، دکهجورو تنه به ډډه کړې شوه

اود هغې نه به یې لوبسې جوړ کړو. (۲)

په دې لوبستو کبسې نیبذ جوړولو نه دمنع کولو وجه دا وه چې دا لوبسې به مضبوط وو، په دې کبسې به مسام کم وو، او په دې کبسې به دا خطر وه چې نیبذ جوړونکی ته به پته نه وه او په

دې کبسې به نشه پیدا شوې وه. (۳)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۴)

۳= بَابُ مَا جَاءَ فِي أَنَّ الْخَمْرَ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ مِنَ الشَّرَابِ

حدیث نمبر ۵۲۶۶ تا ۵۲۶۷

۵۵۸۸- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي حَيَّانَ التَّمِيمِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: خَطَبَ عُمَرُ، عَلَى مَنبَرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: "إِنَّهُ قَدْ نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَهِيَ مِنْ خَمْسَةِ أَشْيَاءَ: الْعِنَبِ وَالْتَّمْرِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالْعَسَلِ، وَالْخَمْرُ مَا خَامَرَ الْعَقْلَ."

ترجمه: حضرت ابن عمر رضي الله عنهما فرمائی چې حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د نبی کریم صلى الله عليه وسلم په منبر باندي خطبه ورکړه او وې فرمائیل چې د شرابو حرمت نازل شوې دې، او هغه د پنځو خیزونو نه جوړیږي، د انگورو، کهجورو، غنمو، اوربشو اوشهدونه، اوخمر هغه دی کوم چې عقل مدهوش کړي.

وَكَلَامٌ، وَدِدْتُ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَقَارِفْنَا حَتَّى يَعْبُدَ إِلَيْنَا عَهْدًا: الْجَدُّ، وَالْكَلَالَةُ، وَأَبْوَابٌ مِنَ أَبْوَابِ الرِّبَا"

او درې خبرې داسې دی چې دهغې متعلق ما غوښتل چې نبی کریم صلى الله عليه وسلم زموږ نه جدا نشي او مونږ ته دهغې ښه وضاحت بیان کړي. یو د نیکه میراث، دویم د کلاله بیان او دریم د سود مسائل.

قَالَ: قُلْتُ يَا أَبَا عُمَرَ، فَشَىءٌ يُصْنَعُ بِالسِّنْدِ مِنَ الْأَرْزِ؟ قَالَ: "ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَوْ قَالَ: - عَلَى عَهْدِ عُمَرَ" وَقَالَ حَجَّاجٌ: عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ أَبِي حَيَّانَ: «مَكَانَ الْعِنَبِ الزَّيْبَبُ»

ابو حیان بیان فرمائی چې ما شعبي ته اووئیل چې ابو عمرو به سنده کبسې وریزو نه یو

(۱) (النهاية لابن أبي حروف الحاء: ۱/ ۴۴۰، شرح الکرمانی: ۲۰/ ۱۴۴، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۴)

(۲) (النهاية لابن أبي حروف الحاء: ۲/ ۷۸۶، شرح الکرمانی: ۲۰/ ۱۴۴، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۴)

(۳) (شرح الکرمانی: ۲۰/ ۱۴۴، عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۴)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/ ۲۵۳)

مشروب جو رولې شی (دهغې حکم څه دی؟) نو هغوی اوفرمائیل چې دا د نبی کریم په زمانه کبسي نه وو. یا یې دا اووئیل چې د حضرت عمر فاروق په زمانه کبسي نه وو.

۵۵۸۹- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي السَّفَرِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ عُمَرَ، قَالَ: "الْخَمْرُ يُصْنَعُ مِنْ ثَمَرَةِ مِنَ الزَّيْبِ وَالْتَّمْرِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالْعَلِّ"

تراجم رجال:

دا حمد بن رجا، حالات په کتاب الحيفس کبسي^(۱)، د يحيى بن سعيد القطان حالات په کتاب الايمان کبسي^(۲)، د ابو حيان يحيى بن سعيد التيمي حالات په کتاب الايمان کبسي^(۳)، د امام شعبي حالات په کتاب الايمان کبسي^(۴)، د حضرت ابن عمر حالات په کتاب الايمان کبسي^(۵) تير شوي دي. د حجاج بن منهال حالات په کتاب الايمان کبسي^(۶)، د حماد بن سلمه بن دينار حالات په کتاب الوضوء کبسي^(۷)، د حفص بن عمر بن الحارث حالات په کتاب الوضوء کبسي^(۸)، د حضرت شعبه حالات په کتاب الايمان کبسي^(۹)، د عبد الله بن ابي السفر حالات په کتاب الايمان کبسي^(۱۰) تير شوي دي.

تشریح: دې باب کبسي حضرت امام بخاری رحمه الله عليه يوه قاعده کليه بيانول غواړي، چې کوم يو څيز عقل لره مدهوش کړي هغه د شريعت په اعتبار سره دخمر په حکم کبسي دي. من الشراب وئيلو سره ئي افیون وغيره اوويستل. ځکه چې هغه د مشروب د قبيل څخه نه دي.

قوله: نزل تحريم الخمر وهي من خمسة أشياء: حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرماني چې حضرت عمر فاروق ؓ دې خطبه کبسي ارشاد اوفرمائيلو چې خمر د پنځو څيزونووي. دا په دې وجه چې خلقو ته معلومه شی چې دقرآن کریم آيت مبارك: انما الخمر واليسر: کبسي خمر صرف ماء عنب سره خاص نه دی بلکه کوم څيز چې هم مخامره عقل يعنى عقل لره مدهوش کړي هغه

(۱) (کشف الباری ص: ۵۴۳)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۵۸۷/۲)

(۴) (کشف الباری: ۶۷۹/۱)

(۵) (کشف الباری: ۶۳۷/۱)

(۶) (کشف الباری: ۷۴۴/۲)

(۷) (کشف الباری ص: ۲۵۶)

(۸) (کشف الباری: رقم الحديث: ۱۷۸)

(۹) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

خمر دې او هغه حرام دې. (۱)

لیکن علامه عینی رحمة الله علیه ددې په جواب کښې فرمائی: نعم یتناول غیر المتخذ من العنب من حيث التشبيه لامن حيث الحقيقة. (۲)

درې خبرې چې دهغې د تفصیلی احکامو حضرت عمر فاروق رضی الله عنه خواهش کړې وو: حضرت عمر فاروق رضی الله عنه په خپله خطبه کښې د دریو څیزونو باره کښې خواهش او کړو چې کاش نبی کریم صلی الله علیه و آله ددې تفصیلی احکامات خودلی وې.

① جد: یعنی د نیکه میراث، په دې کښې اختلاف دې چې د نیکه په موجودگی کښې به روڼو ته میراث ملاویږي که نه؟ او که میراث ملاویږي نو څومره به ملاویږي. په دې کښې د حضرت صحابه کرامو په مینځ کښې لوی اختلاف تیر شوې دې. (۳)

عبيده فرمائی چې حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د نیکه د میراث متعلق او یا مسائل داسې یاد کړل چې په هغې کښې د ځینو حکم د ځینو مختلف وو. (۴)

حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه یو ځل حضرت صحابه کرام د نیکه د میراث د مسائلو په باره کښې راجمع کړل، لیکن په دې کښې د چت نه مار راپریوتو، اوراجمع شوی ټول صحابه کرام منتشر شو، بیا هغوی او فرمائیل: **أبى الله إلا أن یختلفوا فی الجدة.** (۵)

اود حضرت علی رضی الله عنه قول دې: **من أراد أن یفتح جراثیم جهنم فلیقض فی الجدة.** (۶)

د احنافو په نزد حکم: د احنافو هم په دې مسئله کښې په خپل مینځ کښې اختلاف دې.

د صاحبینو په نزد د جد په موجودگی کښې صرف اخوه او اخوات خیفه ساقط کیږي. عینی او علی نه.

او د امام ابو حنیفه رحمة الله علیه په نزد د جد په موجودگی کښې ټول اخوه او اخوات محجوب کیږي. او هم دا مفتی به قول دې. (۷)

قوله: **الکلاله**: ددې یو تفسیر دا کړې شويدي چې د کوم کس پلار او څوڼې دواړه نه وی،

دویمه تشریح کړې شوې ده چې د چا څوې نه وی، اگر چې والد یی وی. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۵۷/۱۳)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۵)

(۳) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۵، عمدة القاری، ۲۱/۲۵۴، إرشاد الساری، ۲۱/۳۲۳)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۶)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۶)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۶)

(۷) (السراجی، باب مقاسمة الجدة: ص ۷۴)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۶)

ددې نور تفسیرونه هم کړې شوی دی، کوم چې په کتاب التفسیر کښې تیر شوی دی. (۱)
 قوله: أبواب من أبواب الربا: د ربا نه ربا الفعل مراد ده، ځکه چې ربا التسيمة خو متفق عليه ده.

ربا الفعل کښې اختلاف دي. (۲)

حضرت عمر رضي الله عنه غوښتل چې نبی کریم صلى الله عليه وسلم ددې احکامو تفصیل بیان کړې وي.

قوله: ربا الفضل: د ربا الفعل تعريف دا کړې شوی دي: فضل حال عن عوض ببيعار شرعي مشروط لأحد المتعاطدين في المعاوضة. (۳)

قوله: ربا التسيمة: د ربا التسيمة تعريف کړې شوی دي: وهو الزيادة في الدين نظير الأجل. (۴)

قوله: قال: قلت يا أبا عمرو، فشيء يصنع بالسند من الأرز؟: د قال فاعل ابو حيان تيمی دي او ابو عمر ود عامر شعبي کنيت دي. (۵)

قوله: شيء موصوف دي، يصنع بالسند يئن صفت دي. دا مبتداه او ددې خبر مخذوف دي، يعني ما حكه. (۶)

قوله: وقال حجاج: عن حماد: دي تعليق لره عبدالعزیز بغوی په خپل مسند کښې موصولا نقل کړې دي. (۷)

پورته روایت کښې چې دکومو پنځو څیزونو بیان شوي دي، په هغې کښې يو غڼب دي، د حجاج بن حماد په روایت کښې د غڼب په ځانې د زيب ذکر دي، ځنکه چې د باب په آخری روایت کښې دي.

د ترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمة الباب سره مناسبت الغرما غامر العقل په وجه دي. (۸)

(۱) (کشف الباری کتاب التفسیر ص: ۱۶۹)

(۲) (إرشاد الساری: ۲۱/۲۳۳، فتح الباری: ۱۳/۶۱ عمدة القاری: ۲۱/۲۵۶)

(۳) (الدر المختار کتاب البيوع: ۷/۴۱۶)

(۴) (الموسوعة الفقهية: ۲۲/۵۷)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۶۱، عمدة القاری: ۲۱/۲۵۷، إرشاد الساری: ۲۱/۳۳۳)

(۶) (شرح الکرمانی: ۲۰/۴۶ عمدة القاری: ۲۱/۲۵۷)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۷، إرشاد الساری: ۱۲/۳۳۳)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۵۵)

هـ = بَابُ مَا جَاءَ فِيهِمْ يَسْتَعْلِ الْخَمْرَ وَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ

حدیث نمبر: ۲۶۸

۵۵۰- وَقَالَ هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ: حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، حَدَّثَنَا عَطِيَّةُ بْنُ قَيْسِ الْكِلَابِيِّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَنَمِ الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَامِرٍ أَوْ أَبُو مَالِكٍ الْأَشْعَرِيُّ، وَاللَّهِ مَا كَدَّيْنِي: سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَعْلُونَ الْحَرَّ وَالْحَرِيرَ، وَالْخَمْرَ وَالْمَعَارِفَ، وَلَيُنزِلَنَّ أَقْوَامٌ إِلَى جَنْبِ عَلِيٍّ، يَرُوحُ عَلَيْهِمْ بِسَارِحَةٍ لَهُمْ، يَأْتِيهِمْ - يَعْنِي الْفَقِيرَ - لِحَاجَةٍ فَيَقُولُونَ: ارْجِعْ إِلَيْنَا عَدَا، فَيَبِيئُهُمُ اللَّهُ، وَيَضَعُ الْعِلْمَ، وَيَمْسُخُ آخِرِينَ قِرْدَةً وَخَنَازِيرًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ"

ترجمہ: عبد الرحمان بن غنم فرمائی چې ماته ابو مالک اشعري يو حدیث بیان کړو، او په الله مې دې قسم وی چې هغه دروغ اونه وئیل. (دا جمله عبد الرحمان په طور د تاکید او وئیله) هغوی او وئیل چې ما د نبی کریم ﷺ نه واوړیدل چې عنقریب به زما په امت کښې داسې یو قوم پیدا شی چې هغوی به زنا، رینسم، شراب او باجو ته حلال وائی. او څه داسې قومونه به وی چې دیو غر په بیخ کښې به اوسېږي (او دومره عیش و عشرت کښې به وی چې دهغوی به کار کولو ته ضرورت نه وی بلکه شپونکې به ماښام هغوی طرف ته رمه بوځي هغوی ته ضرورت مند او فقیران رازی (نو دهغوی واپس کولو دپاره) دا خلق وائی چې (نن نشته) صبا ته راشه، الله تعالی (به د راتلونکې صبا نه وړاندې وړاندې) هغوی هم په دې شپه کښې هلاک کړی، په هغوی باندې به هغه غر راکینوی، او باقی به د شادوگانو او سورانو (خنزیرانو) په شکل تر قیامتہ پورې مسخ کړی.

تواجم رجال: د ابوالولید هشام بن عمار حالات په کتاب التهجید کښې، (۱) د صدقة بن خالد حالات په کتاب فضائل اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم کښې، (۲) د عبد الرحمان بن یزید حالات په کتاب الجنائز کښې، (۳) د عطیة بن قیس الکلابی حالات په کتاب الجهاد کښې، (۴) تیر شوی دی. قوله: عبد الرحمان بن غنم: دا روی عبد الرحمن بن غنم الاشعري الشامي رحمة الله عليه دي، د دوی والد په هغه خلقو کښې وو کوم چې د حضرت ابو موسی اشعري ﷺ سره د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شوی وو. (۵) د کبار تابعین څخه دي، د څو صحابه کرامونه روایت کوي، حضرات محدثین دوی ثقه گرځولي دي.

(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۱۵۲)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۳۶۶۱)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۲۹۶)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۹۷۳)

(۵) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ۱۳۰۰، ۳۳۴ | ۵، تهذيب الكمال ۳۳۹/۷۸۱)

چنانچه احمد بن عبدالله العجلي فرمائي: شام تا بهي ثقاته من كبار التابعين. (١)

يعقوب بن شيبه رحمه الله عليه فرمائي: مشهور من ثقات الشاميين. (٢)

ابن حبان دويي په كتاب الثقات كښي په تابعينو كښي ذكر كړې دي. او فرمائي چې خيني حضرتو دويي صحابي گرځولي دي، ليكن زما په نزد دا خبره درست نه ده. (٣) په اته اويایمه هجري كښي وفات شو. (٤)

تشریح:

قوله: وقال هشام بن عمار: حدثنا صدقة بن خالد: امام بخاري رحمه الله عليه دلته هم داشان تعليقا فرمائيلى دي. هشام بن عمار د امام بخاري رحمه الله عليه په شيوخو كښي دي، او د خپل شيخ نه به داشان صيغې سره د نقل كولو وجه دا كيديشي چې هغوي به دا حديث د هغوي دمذكري په طور آوريدلي وي. (٥)

حديث باب باندې د ابن حزم اعتراض او دهغي جواب: علامه ابن حزم رحمه الله عليه په المحلي كښي دا حديث منقطع گرځولي دي، چنانچه هغه فرمائي: هذا منقطع لم يتصل ما بين البخاري وصدقة بن خالد. يعنى دا حديث منقطع دي، د امام بخاري او د صدقه بن خالد په مينځ كښي واسطه منقطع ده. (٦)

جواب: علامه عيني رحمه الله عليه فرمائي چې علامه ابن حزم ته وهم شوي دي، ځكه چې د صدقه بن خالد او د امام بخاري رحمه الله عليه په مينځ كښي خو واسطه موجود ده. ځكه چې امام بخاري رحمه الله عليه قال هشام وئيلى دي، قال صدقه بن خالد يئ نه دي وئيلى. (٧)

البته تر كومې چې ددې خبرې تعلق دي چې امام بخاري رحمه الله عليه قال هشام وئيلى دي، أخبرنا هشام يا حدثنا هشام يئ نه دي وئيلى. نو دې باره كښي ابن صلاح په مقدمه علوم الحديث كښي فرمائي:

الحديث صحيح معروف الإتصال بشرط الصحيح والبخاري رحمه الله عليه يفعل ذلك لكون الحديث معروفا من جهة الثقات عن ذلك الشخص الذي علقه منه، وقد يفعل ذلك لكونه قد ذكر ذلك الحديث في موضع آخر من كتابه مسندا متصلا وقد يفعل ذلك من الأسباب التي لا يصحها حلق الانقطاع. (٨)

(١) تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٤٩٨، ٢٥١/٦، تهذيب الكمال: ٣٣٩/٧٨

(٢) تهذيب التهذيب رقم الحديث: ٤٩٨، ٢٥١/٦، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٣٣٩/٧٨

(٣) كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ٢٣٤٥، ٣٠٥/٢

(٤) (سير أعلام النبلاء: ٤٦٤، تهذيب التهذيب: ٢٥١/٦، كتاب الثقات لابن حبان: ٢٣٤٥، ٣٠٥/٢)

(٥) (عمدة القاري: ٢٦٠/٢١، إرشاد الساري: ٣٣٤/٢١، شرح الكرماني: ١٤٧/٢٠)

(٦) (المحلى لابن حزم: ١٦٥/٨)

(٧) (عمدة القاري: ٢٦١/٢١)

(٨) (علوم الحديث لابن الصلاح النوع الحادي عشر، معرفة المعضل ص: ٦٧، ٦٨)

يعنى امام بخارى رحمة الله عليه كله صرف قال وائى اودخپل يوشيوخ نه نقل كوى، دا خويا په دې وجه چې ثقه راويانو نه ددې حديث نقل مشهوروى، يا امام بخارى رحمة الله عليه پخپله هغه حديث بل خائې موصولاً نقل كړې وى، يا ددې نه علاوه څه بل سبب كيدى شي، خو انقطاع ددې سبب نه شى كيرى، اگر چې صورتاً هغې ته منقطع وئيلې شى، ليكن حكماً هغه منقطع نه وى.

اودا حديث بعينه دامام بخارى رحمة الله عليه نه علاوه په نورو سندونو سره متصلاً منقول دې. چنانچه طبرانى^(١)، ابن حبان^(٢) او امام ابى داؤد^(٣) هم په خپلو خپلو سندونو سره ددې حديث تخریج كړې دې.

ابن الملقن په شرح ترمذى كښې فرمائى چې دا حديث په مستخرج اسماعيلى كښې پخپله د امام بخارى رحمة الله عليه نه هم موصولاً نقل دې. په هغې كښې دى: حدثنا الحسن بن سفيان، حدثنا هشام بن عمار.....^(٤)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه هم دامام بخارى رحمة الله عليه ددې صنيع مختلف وجوهات بيان كړې دى. چنانچه هغه ليكي:

الذى يورده البخارى من ذلك على أنحاء منها ما يصرح فيه بالسماح عن ذلك الشيخ بعينه إمامي نفس الصحيح وإما خارجه والسبب في الأول إما أن يكون أعادة في عدة أبواب وضاق عليه مخارجه فتصرف حتى لا يعيد على صورة واحدة في مكانين.

و في الثاني أن لا يكون على شرطه إما لقصوره في بعض رواته وإما لكونه موقوفاً ومنها يورده بواسطة عن ذلك الشيخ والسبب منه كالأول لكنه في غالب هذا لا يكون مكثراً عن ذلك الشيخ، ومنها مالم يورده في مكان آخر من الصحيح مثل حديث الباب، فهذا مابكان أشكل أمراً على والذي يظهر لي الآن أنه لقصور في سياقه وهو هنا تردد هشام في اسم الصحابي.^(٥)

يعنى امام بخارى رحمة الله عليه دا صنيع په مختلفو صورتونو كښې اختياروى:

① دا صورت يو خو امام هغه خائې اختياروى كوم خائې كښې چې امام بخارى رحمة الله عليه ددې شيخ نه دسمع تصريح پخپله په صحيح بخارى كښې كوى. بيا هم هغوى تفنن عبارت دپاره داسې كوى. يعنى يو حديث په مختلفو ابوابو كښې امام بخارى رحمة الله عليه لره بار بار ذكر كول وى، نو ځينې مقاماتو هغه دسمع تصريح سره دا ذكر كوى. او ځينې ځايونو كښې دسمع تصريح نه وى چې عبارت كښې تفنن برقرار پاتې شى، او ظاهره ده

(١) (المعجم الكبير للطبراني، عبدالرحمان بن غنم عن ابى مالك الأشعري رقم الحديث: ٣٤١٧)

(٢) (صحيح ابن حبان ذكر الإخبار عن استئلال المسلمين الخمر رقم الحديث: ٦٧٥٤)

(٣) (سنن ابى داؤد كتاب اللباس /باب ما جاء في الخمر رقم الحديث: ٤٠٣٩)

(٤) (فتح الباري: ١٣/٦٦)

(٥) (فتح الباري: ١٣/٦٥)

چې په دې صورت کېنې هغه حدیث منقطع وی بلکه موصول وی. اگر چې ظاهراً هغه تعلیق وی لیکن په حقیقت کېنې هغه موصول وی.

④ او دویم صورت دا وی چې امام بخاری رحمه الله علیه د صحیح بخاری نه علاوه بل خائې کېنې د هغه د شیخ نه د سماع تصریح کړی وی. مثلاً الأدب المفرد کېنې، بیا هم صحیح بخاری کېنې امام بخاری رحمه الله علیه چې د کومو سختو شرطونو التزام کړې دې هغه روایت ددې شرطونو مطابق نه وی، ځکه یا خو هغه موقوف وی یا امام نیغه په نیغه هغه حدیث دخپل شیخ نه نه وی اوريدلې. او یا هلته هم عبارت کېنې تفنن مقصود وی. اوس د موقوف کیدو په صورت کېنې یا نیغ په نیغه د شیخ نه د نه اوريدو په صورت کېنې خو هغه حدیث ته منقطع وئیلې کیږي. البته که د عبارت د تفنن دپاره یې دا سې کړی وی نو په دې صورت کېنې به موصول وی.

⑤ دریم صورت دا وی چې امام بخاری ددې شیخ نه د سماع تصریح نه په صحیح بخاری کېنې کړې وی او نه د صحیح بخاری نه علاوه بل خائې یې ددې تصریح کړې وی. حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې دا صورت په ما باندې مشتبه وو، لیکن اوس په دې خبره پوهه شوم چې امام صاحب داشان هلته کوی چې کوم خائې کېنې په سیاق سند کېنې څه کمې وی. چنانچه حدیث باب کېنې هم دا کمې موجود دي. ځکه د هشام ته د صحابی په نوم کېنې تردد دي. امام بخاری رحمه الله علیه د سماع تصریح نه ده کړې. یعنی هغه حدیث منقطع نه وی، امام بخاری رحمه الله علیه دخپل شیخ نه نیغ په نیغه اوريدلې وی. لیکن چونکه د سند په سیاق کېنې څه کمزوری وی. په دې وجه امام بخاری رحمه الله علیه دا د موصول په شکل کېنې د سماع د تصریح سره نه دي نقل کړې. والله اعلم.

قوله: قال: حدثني أبو عامر وأبو مالك: يعني راوي ته په دوو نومونو کېنې شك دي چې ماته ابو عامر دا حدیث بیان کړو یا ابو مالك؟ خود صحابی په نوم کېنې شك مضر نه دي. (۱)

علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې سنن ابی داؤد کېنې د بشر بن بکر په سند سره حدثني ابو مالك بغير د شك نه منقول دي. (۲)

لیکن شاید چې علامه عینی نه سهو شوې ده، ځکه چې سنن ابی داؤد کېنې دبشر بن بکر سند کېنې هم دا روایت شك سره دي. (۳)

البته سنن ابی داؤد کېنې د بشر بن بکر د سند نه علاوه دا روایت بغير د شك نه منقول دي:

عن مالك بن ابن مريم، قال: دخل علينا عهد الرحمن بن غنم، فتذاكرنا الطلاء، فقال: حدثني أبو مالك الأشعري، أنه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «ليشربن ناس من أمتي الخمر يسمونها بغير

(۱) (عمدة القارى: ۲۶۲/۲۱، إرشاد السارى: ۲۳۴/۲۱)

(۲) (عمدة القارى: ۲۶۲/۲۱)

(۳) (سنن ابوداؤد كتاب اللباس /باب ما جاء فى الخمر رقم الحديث: ۴۰۳۹)

اسمها»^(١)

علامة کرمانی رحمة الله عليه هم دابن المدیني په حوالې دې ته صحیح وئیلی دی چې دا روایت د ابو مالک نه منقول دې بغير د شك نه.^(٢)
 دابو مالک اشعري په نوم کښې اختلاف دې. عبدالله بن هانی، عبدالله بن وهب او عبید بن وهب..... دا مختلف نومونه منقول دی.^(٣)

قوله: والله ما كذبني:

سوال: دلته دا سوال پیدا کیږي چې هرکله دا خبره معلومه ده چې صحابه ټول په ټوله عادلان دی، نویاد والله ما کذبني وئیلو څه فائده؟

جواب: راوی دا جمله په طور د تاکید او د صحابی په کمال صدق کښې د مبالغې په طور یې فرمائیلی ده.^(٤)

قوله: يستحلون الحرام:

قوله: الحرام: (د حاء په کسري او د راء په تخفیف سره) فرج ته وائی. یعنی هغه خلق به زنا حلاله گنري.^(٥)

او الحرام اصل کښې الحرام وو، یو حاء تخفیفاً حذف کړې شوه.^(٦)

ابن التین او ځینې خلقو دا الخز (د حاء په فتحې سره او د زاء په تشدید سره) نقل کړې دي.^(٧) لیکن ابن عربی دا تصحیف گړخولې دي.^(٨)

علامة منذری رحمة الله عليه فرمائی چې امام ابوداؤد رحمة الله عليه دا روایت په باب ما جاء في الخز کښې نقل کړې دي. چنانچه په هغې کښې دیستحلون الخز (الخزیه خاء او زاء سره) الفاظ دی.^(٩) د هغې نه معلومیږي چې د امام ابوداؤد رحمة الله عليه په نزد دا الخز دي، او فرمائی چې هم د اشان بخاری کښې (یعنی الخز) واقع دی.^(١٠)

^(١) (سنن ابوداؤد کتاب الأشربة / باب فی الداذی رقم الحديث: ٣٦٨٨)

^(٢) (شرح الکرمانی: ١٤٧/٢٠)

^(٣) (شرح الکرمانی: ١٤٧/٢٠، عمدة القاری: ٢٦٢/٢١، إرشاد الساری: ٣٣٤/١٢)

^(٤) (شرح الکرمانی: ١٤٧/٢٠، عمدة القاری: ٢٦٢/٢١)

^(٥) (التوضیح لشرح الجامع الصحیح للبخاری: ١٣٢/٢٧، فتح الباری: ٦٨/١٣، شرح الکرمانی: ١٤٧/٢٠، عمدة القاری: ٢٦٢/٢١، إرشاد الساری: ٣٣٥/١٢)

^(٦) (شرح الکرمانی: ١٤٧/٢٠، فتح الباری: ٦٨/١٣، عمدة القاری: ٢٦٢/٢١، إرشاد الساری: ٣٣٥/١٢، النهایة لابن أثير حرف الحاء: ٣٥٨/١)

^(٧) (عمدة القاری: ٢٦٢/٢١، إرشاد الساری: ٣٣٥/١٢)

^(٨) (عمدة القاری: ٢٦٢/٢١، إرشاد الساری: ٣٣٥/١٢)

^(٩) (سنن ابی داؤد کتاب اللباس / باب ما جاء فی الخز رقم الحديث: ٤٠٣٩)

^(١٠) (عمدة القاری: ٢٦٢/٢١)

قوله: الخبز: د ورثی او ریښمو نه جوړ شوؤ جاموته الخبز وائی. او دامباح دی. صحابه کرامو او تابعینو به دا اغوستې. په وخت کښې به په دې حدیث کښې نهی او متکبرینو د عجم سره تشبیه په وجه وی.

او الخبز خاص ریښمو نه جوړې شوي جامو ته هم وائی. علامه ابن اثیر رحمه الله علیه فرمائی چې حدیث کښې الخبز هم په دې معنی محمول دې. یعنی خالص ریښم. (۱)

لیکن اکثر شراح حضراتو الحر (په حاء او راء سره) والا روایت ته ترجیح ورکړې ده. (۲) او ددې تائیدد طبرانی د روایت نه هم کیږي کوم کښې چې نبی کریم ﷺ فرمائی: یوشک أن تستحل امتی فزوج النساء والحریر. (۳) دې روایت کښې د فزوج النساء تصریح ده، او هم دا معنی د الحر ده.

قوله: المعازف: داد معولة یا معزف (دمیم په کسرې او عین په سکون او د زاء په فتحې سره) جمع ده، ددې نه مراد خو یا دلهو ولعب آلات، باجې وغیره دی یا ددې نه د باجو آوازونه او سندري مراد دی. (۴)

قوله: ولینزلن أقواما إلى جنب علم:

قوله: علم: (د عین او لام په فتحې سره) غر ته وائی، ددې جمع اعلام رازی. (۵)

قوله: یروح علیهم سارحة لهم: د یروح فاعل الراعی محذوف دې، او په دې قرینه لفظ سارحة دې، ځکه چې سارحة خریدونکې چیلۍ وغیره ته وائی، او دې دپاره راعی ضروری دې. او ځینو روایتونو کښې تروح علیهم سارحة، مروی دی. دې وخت کښې به د تروح فاعل سارحة وی. (۶)

قوله: یأتیهم - یعنی الفقیر - لحاجة: دیان فاعل الفقیر محذوف دې. ځکه راوی ددې وضاحت په یعنی الفقیر سره کړې دې. ځینې روایتونو کښې یأتیهم رجل او ځینو کښې یأتیهم صاحب حاجة وارد شوی دی. (۷)

(۱) (النهاية لابن أبي حنيفة: ۱/۴۸۷، لسان العرب باب العاء: ۴/۸۱)

(۲) (شرح ابن بطال: ۶/۱۵، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۷، فتح الباری: ۱۳/۶۷، عمدة القاری: ۱۲/۲۶۲، إرشاد الساری: ۲۱/۲۳۵)

(۳) (مسند الشاميين للطبرانی ما انتهى إلینا من مسند يعقوب بن أبي عمرو، رقم الحديث: ۸۵۸/۲۶۲)

(۴) (لسان العرب باب العين: ۹/۱۸۹، النهاية لابن أبي حنيفة: ۲/۲۰۰، فتح الباری: ۱۳/۶۸، عمدة القاری: ۲۱/۲۶۲)

(۵) (لسان العرب باب العين: ۹/۳۷۳، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۷، فتح الباری: ۱۳/۶۸، عمدة القاری: ۲۱/۲۶۳)

(۶) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۷، فتح الباری: ۱۳/۶۸، عمدة القاری: ۲۱/۲۶۳)

(۷) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۴۷، فتح الباری: ۱۳/۶۸، عمدة القاری: ۲۱/۲۶۳، إرشاد الساری: ۲۱/۲۳۵)

قوله: فيقولون: ارجع إلينا غدا: د سائل ذليله كولو او د بخل په وجه به داسې وائي. (١)
 قوله: فيبيتهم الله: أي يهلكهم بالليل، يعني الله تعالى به هغوي دشپې په وخت كښې هلاك كړي. (٢)

قوله: ويضع العلم: او الله تعالى به غرتوتې توتې كړي او د دوئ په سرونو به يې راغورزوي. (٣)
 علامه ابن بطال رحمة الله عليه فرمائي چې د علم نه مراد او چت عمارتونه هم كيديشي، او دا عمارتونه به الله تعالى په هغوي منهدم كړي. (٤)

قوله: ومسخ آخرين قردة وخنزيرا إلى يوم القيامة: يعني كوم خلق چې بچ شي، الله تعالى به هغوي مسخ كړي.

او مسخ نه يا خو مسخ ظاهري حقيقي مراد ده او يا دا اخلاقو بدلون نه كناية ده چې په هغوي كښې به د شادو وگانو او خنزيرانو عادات راشي. د شادو مزاج حرص دي، او د خنزير مزاج بي حيايي ده. (٥)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائي: والأول اليق بالسحاق. (٦)

د علامه کرمانی رحمة الله عليه هم دا رائي ده چې په دي امت كښې به حقيقي مسخ كيږي. (٧)
 قوله: إلى يوم القيامة: دي كښې دي خبرې طرفته اشاره ده چې دهغوي دامسوخ به تر مرگه پورې ممتد وي، ځكه چې د يو كس مرگ دهغه دپاره دقيامت په مثال دي. لكه څنگه چې يو حديث مبارك دي، او دي خبرې طرفته هم اشاره كيديشي چې دهغوي حشر به د شادو وگانو او خنازيرو په صورت كښې كيږي.
 چنانچه ملا علي القاري رحمة الله عليه فرمائي:

إلى يوم القيامة..... [إشارة إلى أن مسخهم امتداد إلى الموت، وأن من مات فقد قامت قيامته، ويمكن أن يكون حشرهم على تلك الصور أيضا]. (٨)

د حديث شريف مطلب: د حديث مبارك مطلب دادې چې زما په امت كښې به څه داسې طبقې او دلې پيدا كيږي، چې هغوي به زنا، ريښمي جامې، شراب او موسيقي جائز كڼي، او خپل

(١) (مرقاة المفاتيح كتاب الرقاق باب البكاء والخوف: ٥٢٥/٩)

(٢) (شرح الكرمانی: ١٤٧/٢٠، شرح ابن بطال: ٥٢/٦، فتح الباری: ٦٩/١٣، عمدة القاری: ٢٦٣/٢١، إرشاد الساری: ٣٣٥/٢١)

(٣) (شرح الكرمانی: ١٤٧/٢٠، عمدة القاری: ٢٦٣/٢)

(٤) (شرح ابن بطال: ٥٢/٦)

(٥) (فتح الباری: ٦٩/١٣، عمدة القاری: ٢٦٣/٢١)

(٦) (فتح الباری: ٦٩/١٣)

(٧) (شرح الكرمانی: ١٤٧/٢٠)

(٨) (مرقاة المصابيح: كتاب الرقاق باب البكاء والخوف: ٢٥٢/٩)

کورونه به دومره اوچت اوچت او خانگري جوړوی چې ددې اوچت او خانگري حیثیت په کتلوبه غریبانان او محتاج خلق خپل حاجتونه او ضرورتونه دوی ته پیش کوی، اگر چې دوی سره به دالله تعالی نعمتونه ډیر زیات وی خو بیا به هم هغوی بخیل وی، او کوم حاجت مند چې هغوی له رازی د هغوی نه دخان خلاصی دپاره به وائی چې صبا راشه، لیکن دصبا راتلو نه وړاندې وړاندې به هغوی په عذاب کښې اخته شی.

علامه طیبی رحمه الله علیه په شرح مشکوة کښې فرمائی:

فان قلت: کیف یكون نزول بعضهم إل جنب علم ورواح سارحتهم عليهم، ودفعهم ذا الحاجة بالمثل والتسویف، سببا لهذا العذاب الأليم، والنكال الهائل العظيم، قلت: إنهم لما بالغوا فی الشح والتمتع، بولغ فی العذاب، وبيان ذلك أن فی إشار ذکر العلم علی الجبل، إیذانا بأن المكان مخصب مبرم، ومقصد لذوی الحاجات، فیلزم منه أن یكونوا ذوی ثروة، وموتلا للبلهولین، فكما دل خصوصية المكان علی ذلك المعنی، دل خصوصية الزمان فی قوله: تروم عليهم سارحتهم، وتعديته (بعلى) المنبهة بالاستعلاء علی أن ثروتهم حیثئذ أوفر وأظهر، وأن احتیاج الواردین إليهم أشد وأكثر؛ لأنهم أحوج ما یكونون حیثئذ، ولی قولهم: ارجع إلینا غدا، إذماج لمعنی الكذب وخلف الوعد، واستهزاء بالطالب، فإذا ایستأهلون، أن یعذبوا بكل نكال. (۱)

علامه طیبی رحمه الله علیه دحدیث مفهوم د اشکال او جواب په صورت کښې بیان کړې چې چې که د چا په ذهن کښې دا شبه وی چې دا خلق به دومره سخت عذاب مستحق ولې وی؟ ددې جواب دادې چې هرکله هغوي په داسې عالیشان او بنکلی مقاماتو کښې استوگن وی کوم خائې ته چې به حاجت مند خپل حاجتونه د هغوی په مخکښې پیش کوی او سوال به ترې کوی، په دې خیال چې هغه خلق به ددوی سره مدد او کړی، خو هغوی به ددوی مدد نه کوی، بلکه تال متول به کوی، هغوی به غلوی، او ورته به وائی چې صبا راشی، په بخل کښې او د خیر ښیگرې دکارونو نه په منع کولو کښې به مبالغه کوی، نو دالله تعالی د طرفه به د هغوی دپاره عذاب هم دومره سخت وی.

قوله: بروح الهمرنه بلکه عليهم ینی او فرمائیل، او علی راوړلو سره یی اشاره او کره چې هغوی سره به په هغه وخت کښې ډیر زیات دولت او مال وی، ځکه علی داستعلاء دپاره رازی. ارجع إلینا غدا، دې کښې د هغوی د دروغو طرف ته اشاره ده چې هغوی به د استهزاء په طور دې محتاجو ته داسې وائی چې صبا راشی، مقصد به یی صرف داوی چې هغوی سره تال متول او کړی، په دې وجه به هغوی د سخت عذاب مستحق جوړ شی.

دترجمة الباب سره مناسبت: دترجمة الباب د اول جزء دیستحل الخمر مناسبت خود حدیث سره بالکل واضح دې. البته دترجمة الباب د دویم جز ویسمیه بغير اسمه مناسبت واضح نه دې. ځکه چې حدیث پاک کښې صرف د خمر حلال گنړلو ذکر دې.

نو دې باره کښې شارحین دوه خبرې کوی:

(۱) (شرح الطیبی کتاب الرقاق، باب الکاء والخوف: ۱۰/۲۲، ۲۲)

① شارحين فرمائي چې امام بخاري رحمه الله عليه جزء ثاني كنبني دامام ابو داؤد رحمه الله عليه د روايت طرف ته اشاره كړې ده. سنن ابى داؤد كنبني هم د ابو مالك اشعري په روايت كنبني دا الفاظ دي:

«يشربن ناس من امتي الخمر ويسونها بغير اسمها»^(١)

ابن حبان ددې روايت تصحيح كړې ده.^(٢)

ددې حديث نور هم شواهد شته دي. چنانچه امام ابن ماجه د حضرت عباد بن الصامت رضي الله عنه مرفوع حديث نقل كړې دي. په هغې كنبني دي: «يشرب ناس من امتي الخمر، باسم يسونها اياد»^(٣) ددې نور تفصيل د ابن ابى عاصم په روايت كنبني دي چې حضرت مسلم خولاني د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها په خدمت كنبني حاضر شو، هغوى د شام او د هغه د يخني باره تپوس او كړو، نو هغوى او وئيل چې د شام خلق شراب خكي كومي ته چې طلاء وائي، حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها او فرمائيل: صدق رسول الله صلى الله عليه وسلم سبعة يقول: إن ناسا من امتي يشربون الخمر ويسونها بغير اسمها.^(٤)

چونكه دا احاديث دامام بخاري رحمه الله عليه په شرط پورا نه وو، ځكه هغوى دخپل عادت مطابق په ترجمة الباب كنبني هغې ته اشاره او كړه.^(٥)

② علامه ابن المنير رحمه الله عليه فرمائي چې د ترجمة الباب جزء ثاني په حديث كنبني واقع الفاظ (من امتي) ثابت دي. ځكه چې دهغې نه معلومېږي چې هغوى به مسلمانان وي، حالانكه مستحل د خمر كافر وي. لهذا هغوى به په تاويل سره دا جلال گنري، داشان چې د شراب او نشي مشروب له به نوم بدل كړي او هغه به استعمالوي. چنانچه فرمائي:

الترجمة مطابقة للحديث لإقوله: ويسويه بغير اسمه.... ونحن من الإستدلال عليها بقوله: من امتي، فإن كونهم من الأمة يعد معه أن يستحلوها بغير تاويل، ولا تحريف فإن ذلك مجاهدة بالخروج عن الأمة إذا تحريم الخمر قد معلوم ضرورة.^(٦)

^(١) (سنن ابى داؤد كتاب الأشربة/باب فى الداذى رقم الحديث: ٣٦٨٨، عمدة القارى: ٢١/٢٦٠)

^(٢) (صحيح ابن حبان ذكر الخبر المدحض قول من نفى كون المسخ فى هذه الأمة، رقم الحديث: ٦٧٥٨ فتح البارى: ١٣/٦٨)

^(٣) (سنن ابن ماجه، كتاب الأشربة/باب الخمر يسونها، بغير اسمها رقم الحديث: ٣٣٨٥، فتح البارى: ١٣/٦٣)

^(٤) (المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الأشربة رقم الحديث: ٧٢٣٧، ١٢٢٢/٦)

^(٥) (فتح البارى: ١٣/٦٤، عمدة القارى: ٢١/٢٦٠، الأبواب والتراجم: ٢/٩٦)

^(٦) (الكنزى المتوارى على تراجم أبواب البخارى ص: ٢١٣)

۶= بَابُ الْإِئْتِبَاذِ فِي الْأَوْعِيَةِ وَالتَّوْرِ

حدیث نمبر: ۵۲۶۹

۵۵۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلًا، يَقُولُ: أَلَى أَبُو اسِيدٍ السَّاعِدِيُّ قَدَّعَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي عَرَبِيهِ، فَكَانَتْ امْرَأَتُهُ خَادِمَتَهُمْ، وَهِيَ الْعَرُوسُ، قَالَ: «أَتَذَرُونَ مَا سَمِعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ أَلْتَقَعْتُمْ لَهُ عَمْرَاتٍ مِنَ اللَّيْلِ فِي تَوْرٍ»

ترجمہ: حضرت ابو حازم نے روایت دی ہے کہ اسیدؓ نے اوریدل کے ابو اسیدؓ سے نبی کریمؐ سے دہراؤں اور دعوت و رکرو، دھوئی بی بی نوئی نوئی ناوی بہ دھغہ خدمت کولو، حضرت سہل اور فرمائیل کے آیا تاتہ معلومہ دہ کے د ابو اسیدؓ سے بی بی پہ نبی اکرمؐ سے باندی کوم خیز شکولی وو، ہغی دنی کریمؐ سے دپارہ دشیپ نہ خہ کجھوری پہ ابو کبسی خوشتی کرے وی۔

تواجم رجال:

دقتیبہ بن سعید حالات پہ کتاب الایمان کبسی (۱) دیعقوب بن عبد الرحمان حالات پہ کتاب الجمعة کبسی (۲) دابو حازم سلمة بن دینار حالات پہ کتاب الذبائح کبسی (۳) دحضرت سہل حالات پہ کتاب الوضوء کبسی (۴) تیر شوی دی۔
تشریح: امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دی پہ باب کبسی پہ لوئسو کبسی دنیبذ جورلو مسئلہ بیان کرے دہ۔

قوله: الأوعية والتور: د تور عطف پہ اوعیۃ باندی عطف الخاص علی العام د قبیل خخہ دی (۵)۔

قوله: الأوعیۃ: د وعاء جمع دہ لوئسی تہ وائی (۶)۔

قوله: تور: (دتاء پہ فتحی او د راء پہ سکون سرہ) د پیتلو یو خاص قسم لوئسی، یا دکانری وو، داشان ددی دحجم بارہ کبسی ہم مختلف اقوال دی: د خینو پہ نزد دا بہ دکتوی ہومرہ وو، د خینو پہ نزد د تب ہومرہ، د خینو پہ نزد دلگن یا رکیبی ہومرہ وو (۷)۔
علامہ ابن المنذر رحمۃ اللہ علیہ فرمائی ہے دبی کریمؐ سے دپارہ بہ کے پہ کوم تور کبسی نیبذ جورولی شو، ہغہ دکانری وو (۸)۔

(۱) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۹۱۷)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۴۳)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۴۳)

(۵) (فتح الباری: ۶۹/۱۳ عمدة القاری: ۲۶۳/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب الواو: ۳۴۹/۱۵، عمدة القاری: ۲۶۳/۲۱)

(۷) (لسان العرب باب التاء: ۶۳/۲، شرح الکرمانی: ۱۴۸/۲۰، فتح الباری: ۶۹/۱۳ عمدة القاری: ۲۶۴/۲۱)

(۸) (شرح ابن بطال: ۵۳/۶، فتح الباری: ۷۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۴/۲۱)

قوله: فكانت امرأته خادمهم، وهي العروس: یعنی دابو اسید بی بی د میلمنو خدمت کولو، حالانکه هغه نوي نوي ناوي وه.

د خادم لفظ د مذکر او مؤنث دواړو دپاره استعمالیږي. دلته د مؤنث دپاره استعمال کړې شوي دي. (۱)

قوله: قال: «أندرون ماسقت: دي کنبې دقال قائل حضرت سهل ؓ دي. (۲)

قوله: أنقعت له تمرات من الليل: انقعت دانقام نه دي، ددي معنی ده نقيع جوړول، او کهجورې په اوبو کنبې خوشتلو ته نقيع وائی. او دا حلال دی، تر کومې چې په دي کنبې شدت رانشي. (۳)

او چې د شپې کهجورې خوشتې شي نو تر سحره پورې په دي کنبې شدت نه رازی. صحیح مسلم کنبې روایت دي، حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمائی:

کنا تبذل رسول الله صلى الله عليه وسلم في سقاء يوكى أعلاه وله عزلاء، تبذل غدوة في شربة عشاء، وتبذل عشاء في شربة غدوة» (۴)

یعنی مونږ به د رسول کریم ﷺ دپاره په یوه مشکیزه کنبې نیبذ جوړول. او ددي مشکیزې پورتنۍ حصه به مو ترله، په دي مشکیزه کنبې سوری وو، سحر به مو نیبذ خوشته کړل او ما بنام به نبی کریم ﷺ خکل، او ما بنام به مو خوشته کړل او سحر به رسول کریم ﷺ خکل. دترجمة الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د حدیث دآخری په وجه دي. (۵)

۷= بَابُ تَرْخِيصِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْأَوْعِيَّةِ وَالظُّرُوفِ بَعْدَ النَّهْيِ

حدیث نمبر: ۵۲۷۰ تا ۵۲۷۴

۵۵۹۲- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مَوْسَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْهُ، قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص: ۱۰۷] عَنِ الظُّرُوفِ، فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ: إِنَّهُ لَا يَبْدُلُنَا مِنْهَا، قَالَ: «فَلَا إِذَا» وَقَالَ خَلِيفَةُ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرٍ، بِهَذَا، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، بِهَذَا. وَقَالَ فِيهِ: «لَمَّا نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْأَوْعِيَّةِ»

(۱) (عمدة القارى: ۲۶۴/۲۱، إرشاد السارى: ۲۳۶/۲۱)

(۲) (فتح البارى: ۶۹/۱۳، عمدة القارى: ۲۶۴/۲۱)

(۳) (عمدة القارى: ۲۶۴/۲۱)

(۴) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الأشربة/باب إباحة النبيذ الذي لم يشتم ولم يصر مسكرا رقم الحديث: ۵۲۳۲.

فتح البارى: ۷۰/۱۳، إرشاد السارى: ۲۳۶/۲۱)

(۵) (عمدة القارى: ۲۶۴/۲۱)

ترجمه: رومی حدیث دحضرت جابر رضی دې، فرمائی چې رسول کریم ﷺ (د خینې قسم) لوښو د استعمال نه منع او فرمائیله، نو خلقو عرض او کړو چې مونږ سره ددې نه سوا بله لاره نشته، نو رسول کریم ﷺ او فرمائیل: بیا په دې صورت کبې ممانعت نشته.

۵۵۹۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي مُلَيْمٍ الْأَخْوَلِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي عِيَّاضٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «لَمَّا نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْأَسْقِيَةِ، قِيلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَيْسَ كُلُّ النَّاسِ بِمَجْدٍ سِقَاءً، فَرَدَّصَ لَهُمْ فِي الْجَزْرِ عَيْرَ الْمَرْفَتِ»

دویم روایت دحضرت عبد الله بن عمرو رضی دې، فرمائی چې کله رسول کریم ﷺ د خینو لوښو نه منع او فرمائیله، نو چا نبی کریم ﷺ ته عرض او کړو چې هر چا سره مشکیزه نشته دې، نو رسول کریم ﷺ د منگي د استعمال اجازت ورکړو، کوم چې مزفت نه وی.

۵۵۹۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الدَّبَاءِ وَالْمَرْفَتِ» حَدَّثَنَا عُثْمَانُ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، بِهَذَا

دویم روایت دحضرت علی رضی دې، چې رسول کریم ﷺ د دباء او مزفت نه منع او فرمائیله.

۵۵۹۵- حَدَّثَنِي عُثْمَانُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قُلْتُ لِلْأَسْوَدِ: هَلْ سَأَلْتَ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ، عَمَّا يُكْرَهُ أَنْ يُتَّبَدَ فِيهِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ، عَمَّ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُتَّبَدَ فِيهِ؟ قَالَتْ: «نَهَانَا فِي ذَلِكَ أَهْلَ الْبَيْتِ أَنْ نَتَّبَدَ فِي الدَّبَاءِ وَالْمَرْفَتِ» قُلْتُ: أَمَا ذَكَرْتَ الْجَزْرَ وَالْحَنْتَمَ؟ قَالَ: إِنْ مَا أَحَدٌ لَكَ مَا سَمِعْتُ، أَفَأَحَدٌ مَالَمَ أَسْمَعُ؟

همداشان څلورم روایت کبې حضرت ابراهیم فرمائی چې ما اسود نه تپوس او کړو چې تاد حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها نه د هغه خیز باره کبې تپوس کړې دې کوم کبې چې نیبذ جوړول مکروه دی، نو هغوی او فرمائیل چې آؤ، ما حضرت ام المؤمنین نه تپوس او کړو چې په کوم خیز کبې رسول کریم ﷺ دنیبذ جوړولو نه منع فرمائیلې ده، نو حضرت عائشه رضی الله عنها او فرمائیل مونږ اهل بیت یی د دباء او مزفت نه منع کړی وو، ما اسود نه تپوس او کړو چې حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها د جر او حنتم ذکر کړې دې، نو هغوی او فرمائیل چې زه تاته هغه څه بیانوم کوم چې ما اوريدلی دی، آیا هغه څه بیان کړم کوم چې ما نه دی اوريدلی.

۵۵۹۶- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْجَزْرِ الْأَخْضَرِ» قُلْتُ: أَشْرَبُ فِي الْأَبْيَضِ؟ قَالَ: لَا

همداشان دحضرت عبد الله بن ابي اوفی رضی نه روایت دې چې نبی کریم دشین منگي نه منع او فرمائیله، ما تپوس او کړو چې آیا زه سپین منگي د څکلو دپاره استعمال کړم، رسول کریم ﷺ او فرمائیل نه،

تراجم رجال:

د یوسف بن موسی بن راشد القطان حالات په کتاب الجعة کښې،^(۱) دمحمد بن عبدالله ابو احمد حالات په کتاب الاذان کښې،^(۲) دسفيان ثوري رحمة الله عليه حالات په کتاب الايمان کښې،^(۳) دمنصور بن المعتمر حالات په کتاب العلم کښې،^(۴) دسالم بن ابی الجعد حالات په کتاب الوضوء کښې،^(۵) دحضرت جابر رضي الله عنه حالات په کتاب الايمان کښې،^(۶) تير شوی دی. دخليفه بن خياط حالات په کتاب الجنائز کښې،^(۷) د يحيى بن سعيد القطان حالات په کتاب الايمان کښې،^(۸) د سفيان بن عيينه حالات په بدء الوحي کښې،^(۹) دعبدالله بن محمد مسندي حالات په کتاب الايمان کښې،^(۱۰) تير شوی دی. علي بن عبدالله کوم چې د ابن المديني په نوم سره مشهور دي، د هغوي حالات په کتاب العلم کښې،^(۱۱) دسليمان بن ابی مسلم الاحول حالات په کتاب التهجد کښې،^(۱۲) دمجاهد بن جبر حالات په کتاب العلم کښې،^(۱۳) تير شوی دی. قوله: ابو عياض: ددوي نوم د راجح قول مطابق عمرو بن الاسود دي او بخاري شريف په کتاب الجهاد کښې د عمير بن الاسود په نوم راوی او ددوي حالات تير شوی دی،^(۱۴) او عمير بن الاسود هم عمرو بن الاسود دي. کتب تراجم رجال کښې ددي تصريح شته دي.^(۱۵)

^(۱)(کشف الباری رقم الحديث: ۹۰۰)^(۲)(کشف الباری رقم الحديث: ۸۲۰)^(۳)(کشف الباری: ۲/۲۷۸)^(۴)(کشف الباری: ۳/۲۷۰)^(۵)(کشف الباری رقم الحديث: ۱۴۱)^(۶)(کشف الباری رقم الحديث: ۱۷۶)^(۷)(کشف الباری رقم الحديث: ۱۳۲۸)^(۸)(کشف الباری: ۲/۲)^(۹)(کشف الباری: ۱/۲۳۸)^(۱۰)(کشف الباری: ۱/۶۵۷)^(۱۱)(کشف الباری: ۳/۲۹۷)^(۱۲)(کشف الباری رقم الحديث: ۱۱۲۰)^(۱۳)(کشف الباری: ۳/۳۰۷)^(۱۴)(کشف الباری ص: ۶۸۱)^(۱۵)(سير اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۲۶، ۷۹|۴، تهذيب التهذيب: ۴/۸، تقريب التهذيب رقم الترجمة: ۵۰۰۵، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۴۳۲۷، ۴۳/۲۱، موسوعة رجال الكتب التسعة: ۳/۱۸۵)

خو حافظ ابن حجر رحمة الله عليه او علامه عینی په کتاب الجهاد کنبی عمر بن الاسود او عمرو بن الاسود جدا جدا نومونوته راجح و ثیلی دی. (۱)
البته دې ځانې کنبې علامه عینی وغیره عمرو الاسود او عمیر بن الاسود دواړه یو شمیر کړی دی. (۲)

د عبدالله بن عمرو العاص ؓ حالات په کتاب الایمان کنبې، (۳) تیر شوی دی. دمسدد بن مسرهد حالات حالات په کتاب الایمان کنبې، (۴) دسليمان بن مهران حالات په کتاب الایمان کنبې، (۵) دابراهیم بن یزید التیمی حالات په کتاب الایمان کنبې، (۶) تیر شوی دی.
قوله: حارث بن سويد:

داراوی ابو عائشه حارث بن سويد التیمی الکوفی رحمة الله عليه دې. (۷)
دوی د حضرت عبدالله بن مسعود ؓ، حضرت علی بن ابی طالب ؓ، حضرت عمر بن الخطاب ؓ وغیره حضراتونه روایت کوی. (۸) او ددوی نه چې کوم حضرات روایت کوی د هغوی اسماء گرامی دادی: حضرت ابراهیم تیمی رحمة الله عليه، حضرت اشعث بن الشعشاء رحمة الله عليه، حضرت ثمامة بن عقبه رحمة الله عليه وغیره حضرات دی. (۹)
دحضرات محدثینو د هغوی باره کنبې وائی: حضرت عبدالله بن احمد بن حنبل رحمة الله عليه فرمائی چې زما والد محترم احمد بن حنبل د حارث بن سويد ذکر او کړو او هغوی یی اوچته مرتبه بیان کړه. (۱۰)

یحیی بن معین رحمة الله عليه ددوی باره کنبې فرمائی: ثقة. (۱۱)
همداشان فرمائی: ما بالکوفة أجود اسنادا منه. (۱۲)

(۱) (فتح الباری: ۱۲۷/۷، ارشاد الساری: ۴۰۸/۶، عمدة القاری: ۲۷۷/۲۱).

(۲) (شرح الکرماني: ۱۴۹/۲۰، عمدة القاری: ۲۶۶/۲۱).

(۳) (کشف الباری: ۶۷۹/۱).

(۴) (کشف الباری: ۲/۲).

(۵) (کشف الباری: ۲۵۱/۲).

(۶) (کشف الباری: ۵۴۴/۲).

(۷) (التاریخ الکبیر رقم الترجمة: ۲۴۲۶، ۲۶۹/۲، کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۸۳۰ الجرح والتعديل رقم

الترجمة: ۳۵۰، ۳/۸۴ سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۱۵۶/۵۵، ۴/۱۵۶، تهذیب التهذیب رقم الحديث: ۲۴۴، ۲/۱۴۳.

تهذیب الکمال، رقم الترجمة: ۱۰۲۲، ۵/۲۳۵).

(۸) (سیر اعلام النبلاء: ۴/۱۵۶، الجرح والتعديل: ۳/۸۴، تهذیب التهذیب: ۲/۱۴۳).

(۹) (سیر اعلام النبلاء: ۴/۱۵۶، الجرح والتعديل: ۳/۸۴، تهذیب التهذیب: ۲/۱۴۳).

(۱۰) (سیر اعلام النبلاء: ۴/۱۵۶، تهذیب الکمال: ۵/۲۳۵).

(۱۱) (سیر اعلام النبلاء: ۴/۱۵۶، الجرح والتعديل: ۳/۸۴، تهذیب التهذیب: ۲/۱۴۳).

(۱۲) (تهذیب التهذیب: ۲/۱۴۳، تهذیب الکمال: ۵/۲۳۵).

تاریخ وفات: د حضرت عبد الله بن زبیر رضی اللہ عنہ خلافت پہ آخری ورخو کنبی وفات شو. (۱)
ابن ابی خثمه ذکر کری دی چې په ۷۱ هجرتی یا ۷۲ هجرتی کنبی وفات شوې دی. (۲)
د حضرت علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہ حالات په کتاب العلم کنبی، (۳) تیر شوی دی.

د حضرت عثمان بن ابی شیبه حالات په کتاب الایمان کنبی، (۴) د جریر بن عبد الحمید ضبی
حالات په کتاب العلم کنبی، (۵) د ابراهیم بن یزید نخعی حالات په کتاب الایمان کنبی، (۶)
د اسود بن یزید نخعی حالات په کتاب العلم کنبی، (۷) د حضرت عائشه صدیقه رضی الله
عنها حالات په کتاب الایمان کنبی، (۸) تیر شوی دی.

دموسی بن اسماعیل التبوذ حالات په بده الوسی کنبی، (۹) د عبد الواحد بن زیاد حالات په
کتاب الایمان کنبی، (۱۰) د سلیمان بن ابی سلیمان الشیبانی حالات په کتاب الحیض کنبی،
(۱۱) د حضرت عبد الله بن ابی اوفی حالات په کتاب الزکاة کنبی، (۱۲) تیر شوی دی.
تشویح: رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم په شروع کنبی په حنتم، دباء وغیره مخصوصو کونبو کنبی د نبیذ
جوړولو نه منع فرمائیلې وه، لیکن روستو رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم ددې اجازت ورکړې وو، گویا چې
سابقه حکم منسوخ شوې وو.

رومبې حدیث د حضرت جابر رضی اللہ عنہ دې، دهغې نه معلومیږي چې رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم چې کوم
رخصت ورکړې وو هغه عام وو.

دویم حدیث کنبی دمزفت او دریم اوخلورم حدیث کنبی د دباء اومزفت او پنځم حدیث
کنبی د جز خضر یعنی حنتم متعلق نهی برقرار ساتلې شوې ده. ددې خلورو وارو احادیثو نه
معلومیږي چې هغه رخصت عام نه وو، په مزفت، دباء او حنتم کنبی سابقه نهی برقرار پاتې ده.
حاصل دادې چې امام بخاری رحمه الله علیه ددې باب لاندې پنځه احادیث ذکر کړي دی. په

(۱) (کتاب الثقات لابن حبان: ۲۷/۲)

(۲) (کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۷۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۱۴۹/۴)

(۴) (کشف الباری: ۲۶۶/۳)

(۵) (کشف الباری: ۲۶۸/۳)

(۶) (کشف الباری: ۲۵۳/۲)

(۷) (کشف الباری: ۵۵۲/۴)

(۸) (کشف الباری: ۲۹۱/۲)

(۹) (کشف الباری: ۴۲۳/۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۳۰۱/۲)

(۱۱) (کشف الباری: ۲۵۰)

(۱۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۴۹۷)

هغې کښې اخري څلورو احاديثو نه معلومېږي چې رسول کریم ﷺ چې کوم رخصت ورکړې وو هغه عام نه وو، د امام بخاري رحمه الله عليه د صنيع نه معلومېږي چې هغه هم د عموم درخصت قائل نه دي،^(١)

مخصوصو لوبڼو کښې دنبيذ جوړولو مسئله:

دباء، مزفت، حنتم او نفير (د دې لوبڼو تعريفونه ماقبل باب الخمر من العسل کښې تير شوي دي). دې لوبڼو کښې نبيذ وغيره جوړولو کښې د ائمه کرامو اختلاف دي.

د مالکيه مذهب: د امام مالک رحمه الله عليه مسلك دادي چې په دباء او مزفت کښې نهی باقی ده، او باقی لوبڼو کښې نهی منسوخ شوي ده. لهذا د مالکيه يو قول دادي چې دباء او مزفت کښې نبيذ جوړول اوس هم حرام دي. او د مالکيه دويم قول دادي چې دباء او مزفت کښې نبيذ جوړول مکروه دي. او د مالکيه په نزد راجح قول په ظاهره هم دا د کراهت دي.^(٢)

د شوافعو مذهب: ابن الملقن او حافظ ابن حجر رحمه الله عليه د شوافعو مذهب په دې ټولو لوبڼو کښې دنبيذ جوړول مکروه کيدل نقل کړې دي.^(٣)

او علامه طيبي رحمه الله عليه په ټولو لوبڼو کښې اباحت نقل کړې دي.^(٤)

علامه ماوردي د شوافعو د کراهت قول قديم قول شمار کړې دي. او عدم کراهت والا جديد قول ئې شمار کړې دي.^(٥) د علامه نووي رحمه الله عليه په نزد هم په دې ټولو لوبڼو کښې د نبيذ جوړولو دنهی حکم منسوخ دي.

چنانچه فرمائي چې نبي کریم ﷺ د اسلام په شروع کښې کله چې د شرابو د حرمت حکم نازل شو نو په هغه لوبڼو کښې کومو کښې چې به شراب جوړيدل د نبيذ جوړولو نه منع او فرمائيله. هسې نه چې داسې اوشې چې په دې کښې کوم نبيذ جوړ شوی وي په هغې کښې شدت اونشه ر راغلي وي او جوړونکی ته معلوم نه وي، داشان به دهغه مال ضائع شي، يا اکثر وختونو کښې دا اوگنړی چې په دې کښې نشه نشته دي او دا به اوڅکي، حالانکه هغې کښې به نشه وي.

ليکن کله چې د شرابو حرمت باندي څه وخت تير شو او د شرابو د حرمت حکم د خلقو په زړونو کښې مستحکم شو نو اولني حکم منسوخ شو، او په ټولو لوبڼو کښې دنبيذ جوړولو اجازت ورکړې شو.^(٦)

(١) (فتح الباري: ٧١/١٣، الابواب والتراجم: ٩٦/٢)

(٢) (شرح ابن بطلال: ٥٤/٦، الذ خيرة في فروع المالکيه کتاب الأشربة: ٤٠٤/٣، المفهم لما أشکل من تلخيص کتاب مسلم، کتاب الأشربة باب نسخ ذلك والنهي عن كل مسكر: ٢٦٧/٥، المنتقى شرح مؤطا امام مالک، کتاب الأشربة ما ينهي أن نبيذ فيه: ٢٩٦/٤، بداية المجتهد کتاب الأشربة ما يجوز فيه الانتباز وما لا يجوز: ١٨٤/٤)

الإستذکار لابن عبدالبر کتاب الأشربة ما ينهي أن يهذفيه: ١٦/٧

(٣) (التوضيح لشرح الجامع الصحيح: ١٤٥|٢٧، فتح الباري: ١٧/١٣)

(٤) (شرح الطيبي کتاب الأطعمة باب النقيع والأنبذة الفصل الأول: ١٩٧/٨)

(٥) (العاوي الكبير في فقه مذهب الإمام الشافعي کتاب الأشربة: ٤٠٥/١٣)

(٦) (شرح النووي على الجامع الصحيح لمسلم، کتاب الأشربة باب النهي عن الإنتباز في المزفت: ١٦٤/٢)

دحنابله مذهب: دحنابله يو قول خو دادې چې په دې لوبنو كښې اوس هم نبيذ جوړول مكروه دى. ليكن د حنابله په نزد صحيح او راجح قول دادې چې په دې ټولو لوبنو كښې دنهې حكم منسوخ شوې دې. (١)

داحنافو مذهب: د احنافو په نزد هم روستو نبي كريم ﷺ عام خصت وركړې دې، او په دې لوبنو كښې دنهې حكم منسوخ شوې دې، لهذا اوس په دې لوبنو كښې بلاكراهت نبيذ جوړول جائز دى. (٢)

دمالكيه دليل: مالكيه دباب دباقى احاديثو نه استدلال كوي كومو كښې چې د جر غير مزفت رخصت وركړې شوې دې، او دجر مزفت او دباء ممانعت دې. ددې مطلب دادې چې دباء او مزفت خو على حالها ممنوع دى، او دنورو لوبنو ممانعت ختم شوې دې، او ددې استعمال اجازت وركړې شوې دې. (٣)

داحنافو او حنابله دليل: احناف او حنابله دباب درومبى حديث نه علاوه په مسلم شريف كښې د حضرت بريده ﷺ دروايت نه هم استدلال كوي چې نبي كريم ﷺ او فرمائيل:

«كنت نهيتكم عن الأشرية في ظروف الأدمر، فاشربوا بالكل وعاء غير أن لا تشربوا مسكرا» (٤)

يعنى ما تاسو دچمري په لوبنو كښې د خكاك نه منع كړى وئى، او په هر لوبنى خكى ليكن نشى كونكى خيز بالكل مه خكى. همداشان د مسلم روايت دې:

«نهيتكم عن الظروف، وإن الظروف - أو ظرفا - لا يحل شيئا ولا يجرمه، وكل مسكرا حرام» (٥)

ما تاسو منع كړى وئى چې په (مختلفو) لوبنو كښې خكاك مه كوئى، لوبنې يو خيز لره نه حلالوى او نه بين حراموى، باقى هر نشې والا خيز حرام دې.

قوله: حدثنا يوسف بن موسى: د باب رومبى حديث امام بخارى رحمة الله عليه دلته په اول خل ذكر فرمائيلې دې. (٦)

(١) (المغنى لابن قدامة كتاب الأشرية: ١٤٤/٩)

(٢) (شرح مختصر الطحاوى، كتاب الأشرية مسألة شرب ما نبذ في الأوعية والظروف: ٣٩٥/٦، الدر مع الرد: كتاب الأشرية: ٤٥/١٠، البحر الرائق كتاب الأشرية: ٤٠٣/٨، الهداية مع فتح القدير كتاب الأشرية: ١٢٣/١٠، عمدة القارى: ٢٦٥/٢١، المغنى لابن قدامة كتاب الأشرية: ١٤٥/٩)

(٣) (بداية المجتهد كتاب الأشرية ما يجوز فيه الانتباز وما لا يجوز: ١٨٥/٤، المنتقى شرح مؤطا امام مالك، كتاب الأشرية ما ينهى أن ينبذ فيه: ٢٩٦/٤، شرح الزرقانى كتاب الأشرية: ١٦٨/٤، شرح ابن بطال: ٥٤/٦)

(٤) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الأشرية/باب النهى عن الانتباز فى المزفت رقم الحديث: ٥٢٠٩، البحر الرائق كتاب الأشرية: ٤٠٣/٨، المغنى لابن قدامة كتاب الأشرية: ١٤٥/٩)

(٥) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الأشرية/باب النهى عن الانتباز فى المزفت رقم الحديث: ٥٢٠٨، الهداية مع فتح القدير كتاب الأشرية: ١٢٣/١٠)

(٦) (الحديث أخرجه ابو داؤد فى الأشرية باب فى الأوعية رقم الحديث: ٣٦٩٩، وأخرجه الترمذى باب ما جاء فى الرخصة أن ينبذ فى الظروف: ١٨٧١، والنسائى فى الأشرية باب الأذن فى شئ منها رقم الحديث: ٥٦٥٩، جامع الأصول الباب الثانى الفصل الخامس: ٣٢٠٦، ١٥٧/٥)

قوله: قال: «فلا إذا»: دا جواب شرط دي. (أى إذا كان لا بد لكم منها فلا هى عنها) (١)

علامة عيني رحمة الله عليه ليكلى:

وحاصله أن النهي كان على تقدير عدم الإحتياج إليها فلما ظهرت الضرورة إليها، قرره على استعمالهم إياها أو نسخ ذلك بوسئله في الحال، أو كان الحكم في تلك البسالة مفوضاً إلى رأيه. (٢)

يعنى د ممانعت حكم د عدم احتياج په صورت كنبې وو، ليكن كله چې د خلقو ضرورت ظاهر شو نو نبى كريم ﷺ د دې استعمال برقرار اوساتلو.

او دا هم ونييلې شى چې سابقه حكم نوې وحى سره منسوخ شو.

دریم صورت دا هم كيديشى چې په دې مسئله كنبې حكم لره برقرار ساتل او منسوخ كول د نبى كريم ﷺ په رائي پريښودى شوى وو.

قوله: وقال لي خليفة: خليفة بن خياط د امام بخارى رحمة الله عليه په شيوخو كنبې دي، دا

حديث به غالباً امام بخارى رحمة الله عليه په طور د مذاكرې آوريدلې وى، خكه بين دحدثى صيفه ترك كړه او قال يعى او فرمائيل. (٣)

درومبې روايت په سند كنبې سفيان ثورى وو، ددې روايت په سند كنبې سفيان بن عيينه مراد دي. (٤)

قوله: حدثنا عبد الله بن محمد: امام بخارى رحمة الله عليه د عبدالله بن محمد عن سفيان عن منصور عن سالم عن جابر ﷺ په سند سره هم دا روايت نقل كوى. او په هغې كنبې دا الفاظ

دى: «لما دى النبى صلى الله عليه وسلم عن الأوعية» مخكې روايت هم داشان دي څنگه چې ماقبل تير شو. (٥)

دترجمة الباب سره مناسبت:

درومبې حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت د آخرى حديث په وجه دي. (٦)

قوله: حدثنا علي بن عبد الله: دا حديث پاك هم امام بخارى رحمة الله عليه دلته په رومبې ځل ذكر فرمائيلې دي. (٧)

دې حديث پاك كنبې دچرغير مزفت رخصت وركړې شوې دي.

(١) (شرح الكرماني: ١٤٩/٢٠، فتح الباري: ٧٢/١٣، عمدة القارى: ٢٦٥/٢١)

(٢) (عمدة القارى: ٢٦٥/٢١)

(٣) (عمدة القارى: ٢٦٥/٢١، إرشاد السارى: ٣٣٧/٢١)

(٤) (عمدة القارى: ٢٦٥/٢١)

(٥) (عمدة القارى: ٢٦٥/٢١)

(٦) (عمدة القارى: ٢٦٤/٢١)

(٧) (الحديث أخرجه مسلم كتاب الأشربة باب النهي عن الإنتباز فى المزفت: رقم الحديث: ٢٠٠٠، وأخرجه ابو داؤد فى الأشربة باب فى الأوعية رقم الحديث: ٣٧٠٠، جامع الأصول الباب الثانى الفصل الخامس: ١٥٧١٥)

قوله: لما نهى النبي صلى الله عليه وسلم عن الأسقية:

قوله: أسقية: دا د السقاء (دسین په کسری سره) جمع ده، په معنی د مشکیزه. (۱)
اعتراض: علامه کرمانی رحمة الله عليه فرمائی چې که دلته اعتراض وی چې سیاق کلام
تقاضا کوی چې دلته د عن الاسقية په خاڼې إلا عن الأسقية پکار وو، یعنی نبی کریم ﷺ د
مشکیزو نه منع نه ده فرمائیلې بلکه د مشکیزو نه علاوه مخصوص لوبنو نه یی منع
فرمائیلې ده.

حالانکه د عن الأسقية، مطلب دادې چې نبی کریم ﷺ د مشکیزو نه منع او فرمائیله.

جواب: علامه کرمانی رحمة الله عليه ددې جواب د اورکوی چې دلته په عن الأسقية کښې عن
سبب دپاره دې، نو بیا به مطلب صحیح وی چې عن سبب دپاره وی نو مطلب به دا وی چې
نبی کریم ﷺ د مخصوص منگو نه منع او فرمائیله د مشکیزو په وجه. یعنی کله چې
مشکیزې موجود وی نو ددې لوبنو نه یی منع او فرمائیله.

او عن سبب دپاره استعمالیږی، څنگه چې قرآن پاک کښې دی: فألهما الشيطان عنها، منها ای
بسببها. (۲)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې دلته أسقية دأوعية په معنی دې. (۳)

قوله: الجر: الجر (دجیم په فتحې او دراء په تشدید سره) د جرة جمع ده، د بناوړې نه جوړ شوی
منگی ته وائی. (۴)
دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت د فرغص لهم په وجه دې. (۵)

قوله: حدثنا مسدد: دا روایت هم امام بخاری رحمة الله عليه دلته په اول ځل ذکر فرمائیلې
دې. (۶)

قوله: حدثني عثمان: دا روایت هم امام بخاری رحمة الله عليه دلته په اول ځل ذکر فرمائیلې

(۱) (لسان العرب باب السين: ۳۰۰/۶)

(۲) (شرح الكرمانی: ۱۴۹/۲۰)

(۳) (فتح الباری: ۷۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۶۷/۲۱)

(۴) (لسان العرب باب الجیم: ۲۴۴/۲)

(۵) (عمدة القاری: ۲۶۶/۲۱)

(۶) (الحدیث أخرجه مسلم کتاب الأشربة باب النهی عن الإنتباز فی المزفت: رقم الحدیث: ۱۹۹۴. وأخرجه ابو
داؤد فی الأشربة باب فی الأوعية رقم الحدیث: ۳۶۹۷. والنسائی فی الأشربة باب النهی عن نبیذ الجر: ۶۸۴۰. جامع
الأصول الباب الثاني الفصل الخامس: ۳۲۰۰، ۱۵۴/۵)

دي. (١)

قوله: بها أنا في ذلك أهل البيت: أهل البيت منصوب على الاختصاص دي. علامه عيني رحمة الله عليه فرمائي چې دا د نهانا د ضمير منصوب نه بدل هم جوړولې شی. (٢)

قوله: قلت: أما ذكرت الجبر: قائل ابراهيم نخعی رحمة الله عليه دي، هغه د اسود نه تپوس کوی چې آیا حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها د جبر او خنتم ذکر اونه فرمائیلو؟ (٣)

قوله: أحدث ما لم أسمع؟ په دي کښې همزه استفهامیه محذوف ده، یعنی آیا زه هغه څيز بيان کړم کوم چې مانه دي آوريدلې. دکشمیهنی رحمة الله عليه په روایت کښې أفحدث دي. (٤) او

يو روایت کښې أفحدث صیغه د جمع سره ده

قوله: حدثنا موسى: دا روایت هم امام بخاری رحمة الله عليه دلته په اول ځل ذکر فرمائیلې دي. (٥)

قوله: قلت: أنشرب في الأيض؟ قال لا: اصل کښې نبي کریم ﷺ د أخض ذکر د قید احترازی په طور نه وو کړې، بلکه په هغه زمانه کښې د جراخض استعمال عام وو، ځکه یی بیان د واقع په طور د دي ذکر او فرمائیلو. (٦)

علامه خطابی رحمة الله عليه فرمائي چې په دي کښې د حکم انحصار دمنگی په أخض یا أبيض کیدو باندې نه دي، بلکه د دي تعلق صفت سره دي، چې داشان منگو کښې نبيذ وغيره جوړ کړې شی نو په هغې کښې زر نشه پیدا کيږي، ځکه یی منع او فرمائیله. (٧)

(١) (الحديث أخرجه مسلم كتاب الأشرطة باب النهي عن الإنتباز في المزفت: رقم الحديث: ١٩٩٥. وفي كتاب الأشرطة/باب إباحة النبيذ الذي لم يشتمد ولم يصر مسكورا رقم الحديث: ٢٠٠٥. وأخرجه النسائي في كتاب الأشرطة/باب ذكر الأخبار التي اعتل بها من أباح شراب السكر رقم الحديث: ٥٦٨٤ وفي كتاب الأشرطة/باب تحريم كل شراب أسكر رقم الحديث-٥٥٩٣. وفي كتاب الأشرطة/باب النهي عن نبيذ الدباء رقم الحديث: ٥٦٢٩ وفي كتاب الأشرطة/باب النهي عن نبيذ الدباء. والحنتم، والمزفت رقم الحديث: ٥٦٣٩. جامع الأصول الباب الثاني الفصل الخامس: ١٤٨/٣١٩٤.٥)

(٢) (فتح الباري: ٧٥/١٣. عمدة القاري: ٢٦٨/٢١. إرشاد الساري: ٢٣٩/٢١)

(٣) (فتح الباري: ٧٥/١٣. عمدة القاري: ٢٦٨/٢١)

(٤) (فتح الباري: ٧٥/١٣. عمدة القاري: ٢٦٨/٢١. إرشاد الساري: ٢٣٩/٢١)

(٥) (الحديث أخرجه النسائي في كتاب الأشرطة/باب الجر الأخضر رقم الحديث: ٥٦٢٤. جامع الأصول الباب الثاني الفصل الخامس: ٣٢٠١. ١٥٥/٥)

(٦) (شرح الكرماني: ١٥١/٢٠. فتح الباري: ٧٦/١٣. عمدة القاري: ٢٦٨/٢١. إرشاد الساري: ٢٤٠/٢١)

(٧) (عمدة القاري: ٢٦٩/٢١)

۸= بَابُ نَقِيعِ التَّمْرِ مَا لَمْ يُسْكِرْ

حدیث نمبر: ۵۲۷۵

۵۵۹۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِي، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ: أَنَّ أَبَا أُسَيْدٍ السَّاعِدِيَّ دَعَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعُرْبِهِ، فَكَانَتْ امْرَأَتُهُ خَادِمَهُمْ يَوْمَئِذٍ، وَهِيَ الْعُرُوسُ، فَقَالَتْ: «مَا تَدْرُونَ مَا أَنْقَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ أَنْقَعْتُ لَهُ تَمْرَاتٍ مِنَ اللَّيْلِ فِي تَوْرٍ»

تواجهم رجال:

ديحي بن عبدالله بن بكير حالات په بدء الوحي كنبسي (۱) تير شوي دي. ديعقوب بن عبدالرحمان حالات په كتاب الجمعة كنبسي (۲)، دابو حازم سلمة بن دينار حالات په كتاب الذبائح كنبسي (۳)، دحضرت سهل بن سعد حالات په كتاب الوضوء كنبسي (۴)، دابو اسيد مالك بن ربيعه حالات په ابواب الاذان كنبسي (۵) تير شوي دي.

تشریح: هم دا روایت په ما قبل باب الانتهاذ في الأوعية والتور كنبسي تير شوي دي.

دلته امام بخاری رحمة الله عليه دایانول غواری چې لقیع التمر (یعنی کجهورې په اوبو كنبسي خوشتولو) كنبسي كه اسكار (نشه) نه وی پیدا شوي نو ددې په استعمال كنبسي هيڅ حرج نشته دي. (۶)

دترجمة الباب سره مناسبت: شارحين فرمائي چې د عدم اسكار قيد اكر چې روایت كنبسي نه دي وارد شوي ليكن د اقيد د حديث مبارك نه داشان اخذ كيديشي چې هغه كهجورې يوه

شبه اوبو كنبسي اينبودې شوي وي او په يوه شبه كنبسي سكر نه پيدا كيږي. (۷)

۹= بَابُ الْبَادِقِ، وَمَنْ نَهَى عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ مِنَ الْأَشْرِبَةِ

حدیث نمبر: ۷۷/۵۲۷۶

وَرَأَى عُمَرَ، وَأَبُو عُبَيْدَةَ، وَمَعَادُ، «شَرِبَ الظَّلَاءَ عَلَى الثَّلْثِ» وَشَرِبَ الْبِرَاءَ، وَأَبُو جُحَيْفَةَ، عَلَى النِّصْفِ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «اشْرَبَ الْعَصِيرَ مَاذَا مَطْرِيًّا»
وَقَالَ عُمَرُ: «وَجَدْتُ مِنَ عُبَيْدِ اللَّهِ رِيحَ شَرَابٍ، وَأَنَا سَأَلْتُ عَنْهُ، فَإِنْ كَانَ يُسْكِرُ جَلَدَتْهُ»

(۱) (كشف الباری: ۱/۳۲۳)

(۲) (كشف الباری رقم الحديث: ۹۱۷)

(۳) (كشف الباری رقم الحديث: ۲۴۳)

(۴) (كشف الباری رقم الحديث: ۲۴۳)

(۵) (كشف الباری: ۷۰۴)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۲۶۹)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۷۷، إرشاد الساری: ۲۱/۳۴۰، الأبواب والتراجم: ۲/۹۶)

۵۵۹۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الْجَوَيْرِيَّةِ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ،
عَنِ الْبَازِقِ فَقَالَ: سَبَقَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَازِقَ: «فَمَا اسْكُرَ قَهْوُ حَرَامٍ» قَالَ:
الشَّرَابُ الْحَلَالُ الطَّيِّبُ، قَالَ: «لَيْسَ بَعْدَ الْحَلَالِ الطَّيِّبِ إِلَّا الْحَرَامُ الْخَبِيثُ»

ترجمه: رومې روایت د ابو الجويريه دې فرماني چې ما د ابن عباس ؓ نه د باذق باره کښې تپوس او کړو نو هغوی او فرماتیل چې رسول کریم ؐ د باذق نه وړاندې ددې دنیا نه رحلت کړې وو، (یعنی باذق خو روستو پیدا شو رسول کریم ؐ په زمانه کښې نه وو) (لهذا اوس چې قاعده کلیه داده) چې که یو مشروب مسکر دې نو حرام دې، گڼی نه. بیا یې او فرماتیل چې شراب خو هغه دی کوم چې حلال طیب وی، حلال طیب نه پس حرام خبیث پاتې کیږي.

۵۵۹۹- حَدَّثَنَا [ص: ۱۰۸] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو اسَامَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحِبَّ الْحُلُوعِ وَالْعَسَلِ»

دويم روایت د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها دې، فرماني چې رسول کریم ؐ په خوږ خیز او شات خوښول.

تراجم رجال:

د محمد بن کثیر عبدی بصری حالات په کتاب العلم کښې (۱)، د سفیان ثوری رحمة الله عليه حالات په کتاب الايمان کښې، (۲)، د ابو الجويريه خطان بن خفاف حالات په کتاب الزکاة کښې، (۳) د عبد الله بن عباس حالات په کتاب الايمان کښې، (۴) تیر شوی دی.

د عبد الله بن ابی شيبه حالات په کتاب ابواب العمل فی الصلاة کښې، (۵)، د ابو اسامه حماد بن اسامه حالات په کتاب العلم کښې، (۶)، د عروه بن زبير حالات په بدء الوحي کښې، (۷) د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها حالات په بدء الوحي کښې، (۸) تیر شوی دی.

تشریح:

قوله: البازق: (د زال په فتحې او کسرې دواړو سره استعمالیږي) علامه ابن اثیر رحمة الله عليه فرماني چې دا د باذق معرب دې او دا په فارسي کښې شرابو ته وائي. (۱)

(۱) (کشف الباری: ۳/۵۲۶)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۴۲۲)

(۴) (کشف الباری: ۲/۲۰۵)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۲۱۶)

(۶) (کشف الباری: ۳/۴۱۴)

(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۹۱/۱)

(۸) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۹۱/۱)

(۹) (النهاية لابن أبي حنيفة: ۱۱۷/۱، لسان العرب باب الباء: ۳۵۲/۱، فتح الباری: ۱۳/۷۷، عمدة

القاری: ۲۱/۲۶۹، [ارشاد الساری: ۲۱/۳۴۱]

قوله: ورأى عمر، وأبو عبيدة، ومعاذ، «شرب الطلاء على الثلث»: حضرت عمر فاروق رضي الله عنه، حضرت أبو عبيدة بن جراح رضي الله عنه، او حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه به هغه طلاء جائز گنرله کومه چې پخه شی اودریو حصو کښې یوه حصه پاتې شی.

د طلاء حکم: د انگورو شیر په اور پخه کړې شی، او دوه ثلثو نه کمه پاتې شی، یعنی یو ثلث نه زیاته بچ شی نو ددې څکل جائز نه دی، څنگه چې ما قبل کښې تیر شو، البته که دا دومره پخه کړې شی چې دوه ثلثه ختم شی، او یو ثلث یا ددې نه کم پاتې شی نو دا د ائمه اربعه په نزد بالاتفاق حلاله ده. (١)

د تعلیقاتو تخریج:

① حضرت عمر فاروق رضي الله عنه دې تعلیق لره امام مالک په موطا کښې موصولا نقل کړې دې: عن محمود بن لیید الأنصاری، أن عمر بن الخطاب، حين قدم الشام شكاً إليه أهل الشام وباء الأرض وثقلها. وقالوا: لا يصلحنا إلا هذا الشراب. فقال عمر: أشربوا هذا العسل. قالوا: لا يصلحنا العسل. فقال رجل من أهل الأرض: هل لك أن نجعل لك من هذا الشراب شيئاً لا يسكر به، قال: نعم. فطبخوا حتى ذهب منه الثلثان وبقي الثلث. فأتوا به عمر فأدخل فيه عيراً صبعه ثم رفع يده. فتبعها يتبسط فقال: هذا الطلاء هذا مثل طلاء الإبل فأمرهم عمر أن يشربوا. فقال له عبادة بن الصامت أحللتها. والله فقال عمر: كلا والله «اللهم إن لأهل لهم شيئاً حرمته عليهم. ولا أحرر عليهم شيئاً أحللته لهم» (٢)

② حضرت ابو عبيده بن الجراح رضي الله عنه او حضرت معاذ رضي الله عنه اثر لره ابن ابی شيبه موصولا نقل کړې دې.

عن أنس أن أبا عبيدة معاذ بن جهل وأبا طلحة كانوا يشربون من الطلاء، ما ذهب ثلثاه وبقي ثلثه. (٣)

قوله: وشرب البراء، وأبو جحيفة، على النصف: حضرت براء بن عازب او ابو جحيفه پخه شوې نيمه پاتې شوې طلاء او څکله.

د تعلیقاتو تخریج:

① حضرت براء بن عازب اثر لره ابن ابی شيبه موصولا نقل کړې دې. قوله: عن البراء بن عازب أنه كان يشرب الطلاء على النصف. (٤)

(١) (ردالمحتار كتاب الأشربة: ٣٦/١٠، الإستذكار لابن عبد البر كتاب الأشربة جامع تحريم الخمر: ٣٥/٧، شرح ابن بطال: ٥٨/٦)

(٢) (موطا الإمام مالك كتاب الأشربة باب جامع تحريم الخمر: ٨٤٧/٢، تعلق التعلق: ٢٣/٥، فتح الباري: ٧٨/١٣، عمدة القاري: ٢٧٠/٢١)

(٣) (المصنف لابن أبي شيبة، كتاب الأشربة، في الطلاء من قال إذا ذهب ثلثه فاشربه، رقم الحديث: ٢٤٤٦، ٢٤٢/١٢، تعلق التعلق: ٢٥/٥، فتح الباري: ٧٨/١٣، عمدة القاري: ٢٧٠/٢١، إرشاد الساري: ٣٤١/٢١)

(٤) (المصنف لابن أبي شيبة، كتاب الأشربة، من رخص في شرب الطلاء على النصف، رقم الحديث: ٢٤٥٠٨، ٢٥٦/١٢، تعلق التعلق: ٢٥/٥، فتح الباري: ٧٩/١٣، عمدة القاري: ٢٧٠/٢١)

① همداشان د حضرت ابو جحيفة اثر لره هم ابن ابى شيبة موصولا نقل كړې دې.
قوله: عن طلحة بن جبير قال رأيت أبا جحيفة يشرب الطلاء على النصف. (١)

قوله: وقال ابن عباس: «اشرب العصير ما دام طرياً»:

يعنى دانگورو اوبه چې تر کومې تازه وي نو څکى.

د تعلق تخريج: دې تعلق لره امام نسائي او ابن ابى شيبة موصولا نقل كړې دې.
چنانچه ابو ثابت ثعلبي فرمائي:

كنت عند ابن عباس ف جاء رجل فسأله عن العصير فقال اشربه ما كان طرياً قال إن طبعته شراباً، وفي نفس منه،

قال أكنت شارباً قبل أن تطبخه قال: لا، قال: فإن النار لا تحل شيئاً قد حرماً (٢)

قوله: وقال عمر: «وجدت من عبىد الله ربح شراباً.....»:

حضرت عمر فاروق ؓ او فرمائيل چې ماته د خپل ځونې عبیدالله د خلې نه د شرابو بوڼی

راغلو، زه به ددې تحقیق کوم که چېرې دا مسکرو وو نو هغه ته به کورې ورکوم.

د تعلق تخريج: دې تعلق لره امام مالك په موطا كښې موصولا نقل كړې دې.

قوله: عن السائب بن يزيد، أنه أخبره أن عمر بن الخطاب، خرج عليهم فقال: إنى وجدت من فلان

ربح شراباً. فزعم أنه شراب الطلاء وأنا سائل عما شرب. فإن كان يسكر جلدته فجلده عمر الحد تاماً (٣)

چنانچه د موطا په روایت كښې دا هم دی چې حضرت عمر فاروق ؓ د تحقیق كولو نه پس
حد هم جاری كړو.

قوله: سبق محمد صلى الله عليه وسلم الباذق: «فما أسكر فهو حرام»:

① ددې يو مطلب دادې چې نبی کریم ﷺ د باذق نه وړاندې د دنیا نه رحلت كړې وو، يعنى

باذق نومې خيز د هغوى د رحلت نه پس په وجود كښې راغلو. د نبی کریم ﷺ په زمانه كښې
دانه وو. (٤)

② ددې جملې دويم مطلب دا بيان كړې شوې دې چې سرور كائنات شرابو ته د باذق نوم

وركولو نه وړاندې دا حرام كرزولې دى.

چنانچه ابن بطلال فرمائي: أرى سبق محمد ﷺ بالتحريم للخمر قبل تسميتهم لها بالباذق، (٥)

(١) (المصنف لابن أبي شيبة، كتاب الأشربة، من رخص في الطلاء على النصف رقم الحديث: ٢٤٥٠٩، ٢٤٤٢/١٢،

تغليق التعليق: ٢٥/٥، فتح الباري: ٩٨/١٣، عمدة القارى: ٢١/٢٧٠)

(٢) (سنن النسائي كتاب الأشربة/باب ما يجوز شربه من العصير، وما لا يجوز رقم الحديث: ٥٧٣٢، المصنف لابن

أبي شيبة، كتاب الأشربة، في شرب العصير من كرمه إذا غلا: ٢٤٣٢٧، ٢٠٩/١٢، تغليق التعليق: ٢٥/٥، فتح

الباري: ٧٩/١٣).

(٣) (موطا الإمام مالك كتاب الأشربة/باب الحد في الخمر: ٨٤/٢، تغليق التعليق: ٢٦/٥، فتح الباري: ٨٠/١٣)

(٤) (تغليقات لامع الدرارى: ٤٣٧/٩)

(٥) (شرح ابن بطلال: ٥٩/٦، فتح الباري: ٨١/١٣)

حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما پوہه شوی و و چې سائل حرام شراب په دې نوم سره حلالول غواری، نو حضرت ابن عباس ماسکر فهو حرام او فرمائیل او منع یئ او کړو. (۱)

قوله: قال: الشراب الحلال الطيب: دقال قائل په ظاهره ابن عباس رضی اللہ عنہما دې. (۲)

حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما او فرمائیل چې شراب (د شکل څیز) خو هغه دې کوم چې حلال دې، حلال طیب نه پس حرام خبیث پاتې کیږی. ځکه چې کوم مشکوک اشربه دی هغه هم دحرام قائمقام دی.

حضرت مولانا رشید احمد گنگوہی رحمة الله عليه لا مع الدراری کنبې ددې جملې په تشریح کنبې فرمائی:

أی شراب المسلم ما كان حلالاً طيباً وأما ما سواه فهو الحرام الغیث لیس بشراب المسلم. (۳)

قوله: كان النبي صلى الله عليه وسلم يحب الخلاء: دا حدیث په کتاب الاطعمة کنبې تیر شوی دې. دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت په دې اعتبار سره دې چې د انگورو شیره کله په اور پخه کړې شی او دوه ثلث لاره شی نو هغه جلاله ده، او دا دخوړو په حکم کنبې دی. او دانگورو کچه شیره کومه چې حلاله ده هغه د شاتو په حکم کنبې ده. (۴)

۱۰= بَابُ مَنْ رَأَى أَنْ لَا يَخْلِطُ الْبُسْرَ وَالْخَمْرَ إِذَا كَانَ مُسْكِرًا، وَأَنْ لَا

يَجْعَلُ إِذَا مَيَّنَ فِي إِدَامِهِ

حدیث نمبر: ۵۲۷۸ تا ۵۲۸۰

۵۲۰۰ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «إِنِّي لَأَسْقِي أَبَا طَلْحَةَ وَأَبَا دُجَانَةَ وَسُهَيْلَ بْنَ أَبِي سَهْلٍ خَلِيطَ بُسْرٍ وَخَمْرٍ، إِذْ حُرِّمَتِ الْخَمْرُ، فَقَدَفْتَهَا، وَأَنَا سَاقِيهِمْ وَأَصْفَرُهُمْ، وَإِلَّا لَعُدُّهَا يَوْمَئِذٍ الْخَمْرَ» وَقَالَ عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ: حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، سَمِعَ أَنَسًا

ترجمه: رومبې روايت د حضرت انس رضی اللہ عنہ دې، فرمائی چې ما په ابو طلحه، ابو دجانہ او سهیل بن بیضاء باندې د نیم پخته او پخو کجهورو نه جوړ شوی شراب څکول چې په دې وخت کنبې شراب حرام کړې شو، چنانچه ما هغه وارول، او هم ما په دوی شراب څکول او هم زه په هغوی کنبې کم عمر اوم، او په هغه وخت کنبې به مونږ هم دا خلیط شراب گنرل.

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۵۳/۲۰، فتح الباری: ۸۱/۱۳، شرح ابن بطال: ۵۹/۶)

(۲) (عمدة القاری: ۲۷۱/۲۱)

(۳) (لامع الدراری: ۴۳۷/۹)

(۴) (فتح الباری: ۸۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۲/۲۱)

۵۶۱- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، يَقُولُ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الزَّبِيبِ وَالْتَّمْرِ وَالْبُسْرِ وَالرُّطْبِ» (۱)

دویم روایت د حضرت جابر رضی اللہ عنہ دے چی نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د کشمشو او کھجورو او نیم پخته او پخو کجھورو (دیوخانی کولو) نه منع او فرمائیله.

۵۶۲- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُجْتَمَعَ بَيْنَ التَّمْرِ وَالزَّهْوِ، وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ، وَالْيُنْبَدُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى حِدَّةٍ» (۲)

دریم روایت دے حضرت ابو قتاده رضی اللہ عنہ دے چی نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د کچه او پخو کجھورو او کشمش یو خانی کولو نه منع او فرمائیله. او وے فرمائیل چے په دے کنبے د هر یو نه جدا جدا نیبذ جوړول پکار دی.
تراجم رجال:

دمسلم بن ابراهیم القصاب فراهیدی حالات په کتاب الایمان کنبې (۳)، دهشام بن ابو عبدالله دستوائی حالات په کتاب الایمان کنبې (۴)، دقتاده بن دعامة حالات په کتاب الایمان کنبې (۵)، دحضرت انس رضی اللہ عنہ حالات په کتاب الایمان کنبې (۶)، تیر شوی دی.
دابوعاصم ضحاک بن مخلد حالات په کتاب العلم کنبې (۷)، د ابن جریج عبدالملک بن عبدالعزیز حالات په کتاب الحیض کنبې (۸)، دعطاء بن ابی رباح حالات په کتاب العلم کنبې (۹).

(۱) (الحدیث اخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/باب کراهية انتباز التمر والزبيب مخلوطین رقم الحدیث: ۱۹۷۶، و ابی داود کتاب الأشربة/باب فی الخلیطین رقم الحدیث: ۳۷۰۳، والترمذی کتاب الأشربة عن رسول الله صلی الله علیه وسلم/باب ما جاء فی خلیط البسر والتمر رقم الحدیث: ۱۸۷۷، والنسائی کتاب الأشربة/باب خلیط البسر والرطب رقم الحدیث: ۵۵۵۸، جامع الأصول الأشربة رقم الحدیث: ۳۱۷۰، ۱۳۰/۵)

(۲) (الحدیث اخرجه مسلم فی کتاب الأشربة/باب کراهية انتباز التمر والزبيب مخلوطین رقم الحدیث: ۱۹۸۸، و ابی داود کتاب الأشربة/باب فی الخلیطین رقم: ۳۷۰۴، والنسائی کتاب الأشربة/باب خلیط الزهو والرطب رقم الحدیث: ۵۵۵۳، جامع الأصول الأشربة رقم الحدیث: ۳۱۷۱، ۱۳۱/۵)

(۳) (کشف الباری: ۴۵۵/۲)

(۴) (کشف الباری: ۴۵۶/۲)

(۵) (کشف الباری: ۳/۲)

(۶) (کشف الباری: ۴/۲)

(۷) (کشف الباری: ۱۵۲/۳)

(۸) (کشف الباری رقم: ۲۰۴)

(۹) (کشف الباری: ۳۷/۴)

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ حالات پہ کتاب الایمان کنبی^(۱) تیر شوی دی.
دیحی بن ابی کثیر طائی حالات پہ کتاب العلم کنبی^(۲)، د عبدالله بن ابی قتاده حالات پہ
کتاب الوضوء کنبی^(۳)، د حضرت ابو قتاده انصاری رضی اللہ عنہ حالات پہ کتاب الوضوء^(۴) کنبی تیر شوی
دی.
تشریح:

دخلیطین مسئلہ: خلیطین یعنی کھجورې او کشمش یا لمدی کھجورې او اوچی کھجورې
وغیره یو خائې کول او ددی نه نبیذ جوړول درست دی که نه، په دې کنبی دائمہ کرامو
اختلاف دې.

د مالکیہ مذهب: د مالکیہ په نزد داشان دوه خیزونه یو خائې کول منہی عنہ دی. که په دې
کنبی نشه وی او که نه وی.^(۵)
بیاد مالکیہ په خپلو کنبی اختلاف دې چی نهی تحریمی دی که کراہت دې، دواړه اقوالہ
شته.

یعنی د مالکیہ د خینی حضراتو په نزد داشان یو خائې کول حرام دی او د خینو په نزد مکروه
دی.^(۶)

دما شوافعو مذهب: د شوافعو په نزد د حرمت او کراہت دواړه اقوال دی.
خینی شوافعو د حرمت مذهب نقل کرېدې چې د شوافعو په نزد داشان یو خائې کول حرام
دی.^(۷) چنانچه په التوضیح کنبی دی:

سئل الشافعی عن رجل شرب خلیطین مسکراً فقال هذا بمنزلة أکل لحم غنیر میت، فهو حرام من وجہین:
الغنیر الحرام والبیته حرام والخلیطان حرام والسكر حرام.^(۸) لیکن علامہ نووی رحمۃ اللہ علیہ
د شوافعو مذهب مکروه تنزیہی نقل کرې دې، چنانچه فرمائی:
قال أصحابنا وعلیہم، من العلماء، سبب الکراہة فیہ أن الاسکار یسرعالیہ بسبب الخلط قبل أن یتغیر طعمہ

^(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۷۶)

^(۲) (کشف الباری: ۴۵۵/۲)

^(۳) (کشف الباری: ۲۶۷/۴)

^(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۳)

^(۵) (شرح ابن بطلال: ۲۶/۶، فتح المالک بتبویب التمهید لابن عبدالبر، کتاب الأشربة مایکره أن ینبذ جمیعاً: ۹۸/۹)

^(۶) (کمال المعلم بفوائد مسلم، کتاب الأشربة انتیاذ النمر والزبیب مخلوطین: ۴۶۰/۶، المنتقی شرح مؤطا امام

مالک، کتاب الأشربة مایکره أن ینبذ جمیعاً: ۲۹۸/۴، الإستذکار لابن عبدالبر کتاب الأشربة مایکره أن ینبذ

جمیعاً: ۱۹/۷، شرح الزرقانی کتاب الأشربة مایکره أن ینبذ جمیعاً: ۱۶۹/۴)

^(۷) (معالم السنن کتاب الأشربة باب فی الخلیطین: ۲۷۶/۵)

^(۸) (التوضیح لشرح الجامع الصحیح: ۱۶۱/۲۷)

فیظن الشارب أنه ليس مسکرا ویكون مسکرا ومذهبا ومذهبا ومنه هذا النهی لکراهة التریه ولا یحرم ذلك ما لم یصر مسکرا وبهذا اقال جماهير العلماء. (۱)

دخنا بله مذهب: دخنا بله نه د حرمت، کراهت او اباحت درې واره اقوال دی. المغنی کنبې چې د کوم قول تصحیح کړې شوي ده، هغه دا چې خلیطین په هغه وخت کنبې حرام دی کله چې په دې کنبې شدت او نشه راشی، او شدت او نشه په کنبې نه وی راغلې نو بیا حرام نه دی. (۲)

د جمهورو دلائل: د جمهورو استدلال د احادیث باب په شان روایاتو نه دې کومو کنبې چې دخلیطین نه منع فرمائیلې شوي ده.

علامو نووی رحمة الله علیه امام ابوحنیفه رحمة الله علیه باندي تنقید کوی او لیکي:

أنکر علیه الجمهور وقالوا: فيه مناهضة لصاحب الشرايم فقد ثبتت الأحاديث الصحيحة المبرجة في النهی عنه فإن لم یکن حراما كان مکروها. (۳)

یعنی دا حدیث نهی په وجه که حرام نه دی نو کم از کم دامکروه گرزول پکار دی. د علامه عینی رحمة الله علیه جواب: علامه عینی رحمة الله علیه د علامه نووی رحمة الله علیه تردید کړې دې او وئیلې یی دې:

هذه جراءة شنیعة علی امام اجل من ذلك، وأبوحنیفه لم یکن قال ذلك برأیه، وإنما مستند فی ذلك أحادیث. (۴)
یعنی امام ابوحنیفه رحمة الله علیه دا خبره د خپله خانه نه ده کړې بلکه احادیث یی بنیاد جوړ کړی دی او دا مسلك یی اختیار کړې دي.
د امام اعظم رحمة الله علیه دلائل:

① سن ابی داؤد کنبې صفیه بنت عطیه نه روایت دې، فرمائی:

دخلت مع نسوة من عهد القيس على عائشة، فسألناها عن التمر والزبيب، فقالت: «كنت آخذ قبضة من تمر، وقبضة من زبيب، فألقيه في إناء، فأمرسه، ثم أسقيه النبي صلى الله عليه وسلم» (۵)
دې روایت کنبې تصریح ده چې حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها به کهجوري او کشمش یو خاني کول او ددې نه به یی نیبذ جوړول، او په نبی کریم ﷺ باندي به یی خکول.

(۱) (شرح النووی علی الجامع الصحیح لمسلم کتاب الأشربة کراهية انتباز التمر والزبيب مخلوطین: ۱۶۴/۲، شرح الکرمانی: ۱۵۴/۲۰، فتح الباری: ۸۲/۱۳)

(۲) (المغنی لابن قدامة کتاب الأشربة: ۱۴۵/۹، الموسوعة الفقهية کتاب الأشربة: ۲۰/۵)

(۳) (شرح النووی علی جامع الصحیح لمسلم فی کتاب الأشربة/باب کراهية انتباز التمر والزبيب مخلوطین رقم: ۱۶۴/۲)

(۴) (عمدة القاری: ۲۷۴/۲۱)

(۵) (سنن ابی داؤد کتاب الأشربة/باب فی الخلیطین رقم الحدیث: ۳۷۰۸، البحر الرائق کتاب الأشربة: ۴۰۲/۸)

تبیین العقائق کتاب الأشربة: ۱۰۱/۷، المغنی لابن قدامة کتاب الأشربة: ۱۴۵/۹)

د حديث په سند گلام او جواب: البته د دې حديث په سند كښې ابوبحر نامی يو راوی دې، په هغه ابن حزام اعتراض كړې چې هغه مجهول دې. (١)
ليكن علامه عینی رحمة الله عليه فرمائی چې ابوبحر مشهور و معروف راوی دې. (٢)
د ابوبحر نوم عبد الرحمان بن عثمان بصری دې. (٣)
چنانچه ابن عدی دهغوی باره كښې فرمائی:

ابوبحر البكري راوی مشهور معروف من أهل البصرة من ولد أبي بكر كما ذكرت نسبتته وله أحاديث غرائب من شعبة وعن غيره من البصريين وهو من يكتب حديثه. (٤)

امام احمد رحمة الله عليه دهغوی باره كښې فرمائی: لا بأس به. (٥)
عجلی دهغوی توثيق كړې دې. (٦)

② هم داشان سنن ابی داؤد كښې د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها روایت دې:

«أن رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يهدله زبيب فيلث في ثمر، او ترفيلث في الثيب» (٧)

③ امام محمد رحمة الله عليه په كتاب الآثار كښې روایت نقل كړې دې:

عن أبي الزناد أنه أظفر عند عبد الله بن عمر فسقاه شراباً له فكأنه أهداه فيه فلما أصبح قال ما هذا الشراب ما كنت أهدى إلى منزل فقال عبد الله: ما زدناك على هجوة وزبيب. (٨)

دا حديث باب جواب: احاديث باب لره حضرت احنافو د مذكوره احاديثو په وجه منسوخ كړخولې دې. فرمائی چې په ابتداء كښې د دې ممانعت وو ليكن بيا روستو د دې اجازت وركړې شوې وو. (٩)

قوله: إذا كان مسكراً: په ترجمة الباب كښې دامام بخاری رحمة الله عليه ذكر كړې دا قيد ابن بطال غلط كړخولې دې او وائی چې نهی عن الخليلين عام ده. كه هغه مسكروى او كه نه،

(١) (المحلى بالآثار لابن حزم كتاب الأشربة مسالة: ١١٠١، ١١٧/٦)

(٢) (عمدة القارى: ٢٧٤/٢١)

(٣) (تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٤٥٦، ٢٢٦/٦، ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ٤٩١٨، ٥٧٨/٢، الكامل لابن عدی، رقم الترجمة: ١١٢٣، ٢٩٦/٤)

(٤) (الكامل لابن عدی، رقم الترجمة: ١١٢٣، ٢٩٧/٤، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ٢٢٧/٦، تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٣٨٩٧، ٢٧٤/١٧)

(٥) (تهذيب التهذيب: ٢٢٦/٦)

(٦) (تهذيب التهذيب: ٢٢٦/٦)

(٧) (سنن ابی داؤد: كتاب الأشربة/باب فى الخليلين: رقم الحديث: ٣٧٠٧، الهداية مع فتح القدير كتاب الأشربة: ١١٦/١٠، تبیین الحقائق كتاب الأشربة: ١٠١/٧)

(٨) (كتاب الآثار كتاب الأشربة: رقم الحديث: ٨٣٩، ٧٩٥/٢)

(٩) (الهداية مع فتح القدير كتاب الأشربة: ١١٦/١٠)

خکه نهی لره د اسکار قید سره مختص کول درست نه دی. (۱)

د ابن المنیر جواب: لیکن ابن المنیر فرمائی چې دې قید لره دامام بخاری رحمه الله علیه وهم کنول درست نه دی خکه چې یا خو دامام بخاری رحمه الله علیه په نزد غلیطین قبل الإسکار جائز دی. او یا امام بخاری رحمه الله علیه دا ترجمه الباب دې دپاره قائم کړو چې د باب اول حدیث سره مطابقت راشی خکه چې اول روایت کبښې د حضرت انس رضی الله عنه د خکولو ذکر دې، او هغه نشی والا شراب وو. (۲)

او دا هم وثیلې شی چې امام بخاری رحمه الله علیه په دې سره غلیطین دمانعت د دوؤ علتونو طرفته اشاره کړې ده چې د غلیطین ممانعت یا خو د اسکار په وجه دې او یا داسراف په وجه، دباب اولنی حدیث په علت اولی باندي دلالت کوی. او دباب آخری دوه حدیثونه په علت ثانیه باندي دلالت کوی. (۳)

قوله: وقال عمرو بن الحارث: حدثنا قتادة، سمع أنسا:

داتعلیق دې، په پورته حدیث کبښې قتادة، عن انس عنعنه ده. اودې تعلیق کبښې د قتاده د سماع تصریح ده. (۴)

دتعلیق تخویج: دې تعلیق لره امام بیهقی رحمه الله علیه موصولا نقل کړې دې (۵)
دحدیث دترجمه الباب سره مناسبت: د رومی حدیث دترجمه الباب سره مناسبت د جزء اول (خلیط بس، دتبر) په وجه دې، او د آخری دوؤ حدیثو دترجمه الباب دجزء ثانی سره مناسبت واضح دې. خکه چې ترجمه الباب کبښې دی چې دوه ادام دې یو ادام جوړ نه کړې شی، او دې احادیثو کبښې هم دتمر او زبیب یو خانی کولو نه منع فرمائیلې شوې ده. خکه چې کله تمر او زبیب خوشته کړې شی نو دا دواړه یو عرق او ادام جوړیږی. (۶)

(۱) (شرح ابن بطال: ۶۲/۶ فتح الباری: ۸۳/۱۳ عمدة القاری: ۲۷۲/۲۱)

(۲) (الکنزی المتواری علی تراجم ابواب البخاری لابن المنیرص: ۲۱۴، عمدة القاری: ۲۷۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۳/۲۱)

(۳) (الابواب والتراجم: ۹۶/۲)

(۴) (فتح الباری: ۸۴/۱۳ عمدة القاری: ۲۷۳/۲۱)

(۵) (السنن الکبری للبيهقي: کتاب الأشربة باب الخلیطین: ۳۰۸/۸، تغلیق التعلیق: ۲۶/۵)

(۶) (عمدة القاری: ۲۷۲/۲۱، ۲۷۴)

==بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ==

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: { مِنْ بَيْنِ قُرْبٍ وَدَمٍ لَبْنَاخًا لِيَسَاءَ لِمَنْ يَشَارِبُهُ } [النحل: ۳۱]

حدیث نمبر: ۵۲۸۱

۵۱۰۳- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ يَقْدَحُ لَبَنًا وَقَدَحٌ خَمْرٌ»

تو اجم رجال:

دعبدان عبد الله بن عثمان حالات په بدء الوحي کښې (۱) د عبد الله بن المبارك حالات په بدء الوحي (۲) کښې، ديونس بن يزيد ايلي حالات په بدء الوحي کښې (۳)، دابن شهاب زهري حالات په بدء الوحي کښې (۴)، د سعيد بن المسيب حالات په کتاب الايمان کښې (۵) د حضرت ابو هريره حالات په کتاب الايمان کښې (۶) تير شوي دي.

تشریح:

د ترجمه الباب مقصد: امام بخاری رحمه الله عليه دې باب کښې اشربه مباحه ذکر فرمائی. د امام بخاری رحمه الله عليه مقصد دادې چې پښ څکل جائز دی، ځینې حضرات فرمائی چې امام بخاری رحمه الله عليه په دې باب کښې په هغه خلقو رد کوي کوم چې دا وائی چې کثرت لبن سره اسکار پیدا کيږي. دا قول غلط دې ځکه چې پښو کښې مطلقا داسکار کيفيت نشته دي. (۷)

قوله: وقول الله تعالى: مِنْ بَيْنِ قُرْبٍ وَدَمٍ

امام بخاری رحمه الله عليه دباب په شروع کښې آیت ذکر فرمائی چې دې پوره آیت مبارک داشان دي: وَأَنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لَتُسْقِيَكُمْ مِنْهَا فِي بُطُونِهِمْ مِنْ بَيْنِ قُرْبٍ وَدَمٍ لَبْنَاخًا لِيَسَاءَ لِمَنْ يَشَارِبُهُ (۸) او ستاسو دپاره په چارپانو کښې يو سبق موجود دي، مونږ دهغوئ د خيتو نه دسوتې او وينې په مينځ کښې يو اهم څيز په تاسو څکوو يعنی خالص پښ کوم چې دڅکونکو دپاره ډيرمزيدار دي.

چنانچه ځناور وابنه خوري او کله چې هغه دهغې په معدې کښې جمع شي، نو د معدې عمل

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۶۱)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۶۳)

(۴) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۵) (کشف الباری: ۲/۱۵۹)

(۶) (کشف الباری: ۱/۶۵۹)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۸۷، عمدة القاری: ۲۱/۲۷۵)

(۸) (سورة النحل: ۶۶)

سره د غذا فضله لاندې کینی او پین پورته رازی، او ددې دپاسه وینه، بیا جگر دا درې واره جدا جدا مقاماتو ته رسوی، وینه رگونو ته، پین تینو ته رسوی، داسان د دوو گندگو په مینخ کنبې صفا او خالص پین تخلیق کول دالله تعالی قدرت او زبردسته نخښه ده. (۱)

د حدیث دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث دترجمة الباب سره مناسبت دې اعتبار سره دې چې نبی کریم ﷺ ته دوه پیالې، یوه د شرابو او بله د پینو پیش کړې شوې، او داروایت هم د کتاب الاشریه په شروع کنبې تیر شوې دې هلته داهم دی چې نبی کریم ﷺ دپینو پیاله اختیار کړه. (۲)

سوال: حضور نبی کریم ﷺ ته په شرابو او پینو کنبې اختیار ورکړې شو حالانکه پین حلال او شراب حرام دی؟

جواب: ددې جواب دا ورکړې شوی دې چې کوم شراب نبی کریم ﷺ ته پیش کړې شوی وو هغه جنتی شراب وو او د جنت شراب حرام نه دی. او دویم جواب دا ورکړې شوی دې چې په هغه وخت کنبې شراب حرام نه وو. (۳)

حدیث نمبر ۵۲۸۲

۵۲۸۲- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، سَمِعَ سُفْيَانَ، أَخْبَرَنَا سَالِمٌ أَبُو النَّضْرِ، أَنَّهُ سَمِعَ عُمَيْرًا، مَوْلَى أَمْرِ الْقُضَلِ، يُحَدِّثُ عَنْ أَمْرِ الْقُضَلِ، قَالَتْ: «شَكَ النَّاسُ فِي صَيَامِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَأُرْسِلَتْ إِلَيْهِ بِأَنَاءٍ فِيهِ لَبَنٌ فَشَرِبَ»، فَكَانَ سُفْيَانُ رُبَّمَا قَالَ: «شَكَ النَّاسُ فِي صَيَامِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَأُرْسِلَتْ إِلَيْهِ أَمْرُ الْقُضَلِ» فَأَذْأَوْقَفَ عَلَيْهِ، قَالَ: هُوَ عَنْ أَمْرِ الْقُضَلِ

ترجمه: حضرت ام الفضل رضی الله عنها فرمائی چې د عرفې په ورځ د رسول اکرم ﷺ دروژې متعلق خلقو کنبې شک پیدا شو، (چې رسول اکرم ﷺ روژه ساتلې ده که نه) نو ما رسول کریم ته پین اولیبل، حضور نبی کریم ﷺ هغه اوڅکل. (نو ددې نه معلومه شوه چې د رسول کریم ﷺ روژه نه وه)

تراجم رجال:

د حضرت عبد الله بن زبیر الحمیدی حالات پدم الوسی (۴) کنبې، د سفیان بن عیینه حالات په پدم الوسی کنبې، (۵) د ابوالنصر سالم حالات په کتاب الوضوء (۶) کنبې، د عمیر مولى

(۱) (الجامع لاحکام القرآن للقرطبي سورة النحل، ۶۶، ۸۲/۱۰، تفسیر روح المعانی، سورة النحل: ۶۶، ۴۱۶/۷، فتح

الباری: ۸۸/۱۳ عمده القاری: ۲۱/۲۷۶)

(۲) (عمده القاری: ۲۱/۲۷۶)

(۳) (فتح الباری: ۸۸/۱۳ عمده القاری: ۲۱/۲۷۶)

(۴) (کشف الباری: ۱/۲۳۷)

(۵) (کشف الباری: ۱/۲۳۸)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۳۰۲)

امالفضل حالات په کتاب التیمم^(۱) کښې، اودام الفضل حالات په کتاب الاذان^(۲) کښې، تیر شوی دی.

تشریح: سفیان بن عیینه دا حدیث په دوه طرقو سره نقل کړې دي. یو طریق سره یې موصولا نقل کړې دي او بل طریق سره یې مرسلا نقل کړې دي. یعنی اول طریق کښې ام الفضل پخپله بیان کوی چې ما د پشیو پیاله اولیږله او دویم طریق کښې راوی وائی چې هغه لره ام افضل اولیږلو.

قوله: فإذا وقف عليه یعنی حضرت سفیان بن عیینه رحمة الله عليه چې کله دا حدیث مبارک موقوفاً روایت کړو نو دهغه نه تپوس او کړې شو چې دا روایت مرسل دي که موصولا؟

هغوی او فرمائیل هوعن ام الفضل، یعنی دا حدیث دام الفضل نه مروی دي. او د موصولا په درجه کښې دي.^(۳)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د فیه لېن په وجه دي.^(۴)

حدیث نمبر ۲۸۳

۵۲۰۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، وَأَبِي سَفْيَانَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: جَاءَ أَبُو حَمِيدٍ بِقَدْحٍ مِنْ لَبَنٍ مِنَ النَّعِيمِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْأَخْمَرُ تَهُ» وَلَوْ أَنْ تَعْرُضَ عَلَيْهِ عُوْدًا»

۵۲۰۶- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ: حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ، يَذْكُرُ، - أَرَاهُ - عَنْ جَابِرِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: جَاءَ أَبُو حَمِيدٍ، رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، مِنَ النَّعِيمِ يَأْتِي مِنَ لَبَنٍ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْأَخْمَرُ تَهُ، وَلَوْ أَنْ تَعْرُضَ عَلَيْهِ عُوْدًا» وَحَدَّثَنِي أَبُو سَفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهَذَا

ترجمه: حضرت جابر رضي الله عنه فرمائی چې ابو حمید دمقام نعیم نه د پیسو یوه پیاله راوړه او د حضرت رسول کریم صلی الله علیه و سلم په خدمت کښې یې پیش کړه، نو رسول کریم صلی الله علیه و سلم هغه ته اووئیل: دا دي ولې نه ده پته کړې؟ په دي به دي څه لرکې په پلنو ایښودې وي. تراجم رجال:

دقتیبه بن سعید حالات په کتاب الايهان کښې^(۵)، د جریر بن عبد الحمید ضعی حالات په کتاب العلم کښې،^(۶)

(۱) (کشف الباری ص: ۱۶۳)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۷۶۳)

(۳) (فتح الباری: ۸۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۶/۲۱، إرشاد الساری: ۲۱/۲۱۶)

(۴) (عمدة القاری: ۲۷۶/۲۱)

(۵) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۶) (کشف الباری: ۲۶۸/۳)

داعمش سلیمان بن مهران حالات په كتاب الايمان^(۱) كښې، د ابوصالح ذكوان حالات په كتاب الايمان^(۲) كښې، د ابو سفیان طلحة بن نافع حالات په كتاب مناقب الانصار باب مناقب سعيد بن معاذ^(۳) كښې، د حضرت جابر رضي الله عنه حالات په كتاب الايمان كښې،^(۴) تير شوی دی. د عمر بن حفص حالات په كتاب الغسل^(۵) كښې، او د حفص بن غياث حالات هم په كتاب الغسل^(۶) كښې، تير شوی دی.

تشریح: د احديث مبارك امام بخاری رحمة الله عليه دلته په رومبي خل ذكر او فرمائيلو^(۷) قوله: بقدر من لبن من النقيم:

قوله: النقيم: دا دمدينې منورې نه شل فرسخه لرې وادی عقيق كښې د يو ځانې نوم دې. كوم ځانې كښې به چې چيلی وغيره خريدي^(۸).
قوله: "الأخمرتة: ولو أن تعرض عليه عودا":

قوله: الأ: په معنی د هلا دې.

قوله: خمرتة: خمر، باب تفعیل نه د خمر، یخمر، تخمیر په معنی كښې، پتول.^(۹)

قوله: تعرض: د باب ضرب او نصر نه، يو څيز پلنوالی ايسودل.^(۱۰)
مطلب دادې چې كه بل څيز نه ملاويدو نو كم از كم په دې لوبښې به دې په پلنوالی څه لرگې ايسودې وې.
د لوبښې په پتولو كښې حكمت: علامه كرماني رحمة الله عليه فرمائي:

ومن فوائد مياتته من الشيطان فرائه لا يكشف غطاء ومن الوباء الذي ينزل من السماء في ليلة من السنة ومن

(۱) (كشف الباری: ۲/۲۵۱)

(۲) (كشف الباری: ۱/۶۵۸)

(۳) (كشف الباری رقم الحديث: ۳۸۰۳)

(۴) (كشف الباری رقم الحديث: ۱۷۶)

(۵) (كشف الباری رقم الحديث: ۴۶۴)

(۶) (كشف الباری رقم الحديث: ۴۶۷)

(۷) (الحديث أخرجه مسلم كتاب الأشربة/باب شرب النبيذ وتخمير الإناء رقم الحديث: ۲۰۱۰، ۲۰۱۱، وأبو داؤد في الأشربة باب ايكاء الانية رقم الحديث: ۳۷۳۴، جامع الأصول الباب الثاني الفصل الرابع رقم الحديث: ۱۲۴/۳۱۶۲.۵)

(۸) (معجم البلدان: ص: ۳۰۱، فتح الباری: ۱۳/۸۹ عمدة القاری: ۲۱/۲۷۷)

(۹) (لسان العرب باب الخاء: ۴/۲۱۳، النهاية لابن أثير حرف: الخاء: ۱/۵۳۱ شرح الكرماني: ۲۰/۱۵۵، عمدة القاری: ۲۱/۲۷۷)

(۱۰) (لسان العرب باب العين: ۹/۱۳۹)

النجاسات والمقذورات ومن الهامة والحشرات ونحوها: (۱)

یعنی د لوبنی دپتولو فوائد دادی: چې دا د شیطان نه په حفاظت کښې وی ځکه چې شیطان د (لوبنی) سر نه شی اخوا کولې، او بله دا چې دهغه وپا نه په حفاظت کښې وی کومه چې په کال کښې یو ځل د آسمان نه د شپې په وخت نازلېږي او په هغه لوبنی کښې پر یوزی کوم باندې چې سر نه وی.

دریمه فائده: داد چینجو وغیره نه په حفاظت کښې شی.

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت بقدم من لین په وجه دې. (۲)

حدیث نمبر: ۵۲۸۴

۵۲۸۴ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا النَّضْرُ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ مَكَّةَ وَأَبُو بَكْرٍ [ص: ۱۰۹] مَعَهُ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: «مَرَرْنَا بِرَاعٍ وَقَدْ عَطِشَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «فَحَلَبْتُ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ فِي قَدِيجٍ، فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيَْتُ، وَأَنَا نَائِمٌ رَأَقَهُ بَنُ جُعْثَمِ عَلِيٌّ فَوَيْسَ قَدَعَا عَلَيْهِ، فَطَلَبَ إِلَيْهِ سُرَاقَةَ أَنْ لَا يَدْعُو عَلَيْهِ وَأَنْ يَرْجِعَ، فَفَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

ترجمه: دحضرت براء بن عازب رضي الله عنه نه روایت دې فرمائی چې رسول کریم صلی الله علیه و آله د مکې نه مدینې ته تشریف راوړو، او حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه هم هغوی سره وو، حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه فرمائی چې مونږ یو شپونکی سره تیر شو، او رسول کریم صلی الله علیه و آله تیرې شوې وو، حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه فرمائی چې ما پیالی کښې لږ شان پنی اولوشل، رسول کریم صلی الله علیه و آله هغه او ځکل تر دې چې زه ډیر خوشحاله شوم. او زمونږ خواله سراقه بن جعثم راغلو او هغه په آس سور وو، رسول کریم صلی الله علیه و آله د هغه په حق کښې بد دعا او فرمائیله، نو هغه رسول کریم صلی الله علیه و آله ته خواست اوکړو چې هغه ته بد دعا مه کوئی، هغه به ددې ځانې نه واپس شی، نو رسول کریم صلی الله علیه و آله هم داسان اوکړل.

توابع رجال:

دمحمود بن غیلان حالات په کتاب الاذان (۳) کښې، د النضر بن شمیل حالات په کتاب الوضوء (۴) کښې، دشعبه بن الحجاج حالات په کتاب الايمان (۵) کښې، دابو اسحاق عمرو بن عبدالله

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۵۵/۲۰، عمدة القاری: ۲۷۷/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۷/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۲۷۷/۲۱)

(۳) (کشف الباری: رقم ۶۰۴)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۲)

(۵) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

السبيعي حالات په کتاب الايمان (۱) کښې، د براء بن عازب حالات په کتاب الايمان (۲) کښې، تیر شوی دی.

تشریح:

دا حدیث مبارک په کتاب المناقب/باب هجرة النبي صلى الله عليه وسلم وأصحابه إلى المدينة کښې په تفصیل سره تیر شوی دی. (۳)
 قوله: فحلبت فيه كثة من لبن:

قوله: كثة: (د کاف په ضمی او د ثاء په سکون سره) د پیښو لږ مقدار ته وائی، یا دومره مقدار چې دهغې نه پیاله ډکه شی یا چې په لوشولو کښې خومره حاصل شی، هغې ته کثة وائی. (۴)
 او دې ځانې کښې حضرت ابوبکر صدیق ؓ د پښو لوشلو نسبت مجازاً ځانته کړې دي. گڼی په کتاب المناقب کښې دا روایت تیر شوی دی او هلته د شپونکی د لوشلو ذکر دي، فحلب الراعي کثة من لبن (۵)

قوله: فشرب حتى رضيت: أي حتى علمت أنه شرب حاجته وكفايته. (۶)

یو اشکال او دهغې جواب: اشکال دا واردیږي چې چیلی ددې شپونکی نه وي، ددې مالک بل څوک وو، او د مالک د اجازت نه بغير یی د چیلی پی څنگه او څکل؟
 جوابات: ددې مختلف جوابات دی.

① د چیلو مالک د رسول کریم ﷺ یا د ابوبکر صدیق ؓ دوست وو، او هغه دا خوښول چې دا حضرات دهغه د چیلو پی او څکی.

② شپونکی ته دا اجازت وو چې هغه د مالک د طرفه چاته پی ورکړي.

③ دهغوی په عرف کښې داشان چاته پی ورکول عام رواج وو. په دې کښې اصل مالک نه صراحتاً د اجازت اخستلو ضرورت نه وو.

④ رسول کریم ﷺ په حالت اضطرادی کښې دا پی څکلی وو، او د اضطرار په حالت کښې د اجازت اخستلو ضرورت نه وی. (۷)

دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت من لبن لږ مقدار په وجه دي. (۸)

(۱) (کشف الباری: ۳۷۰/۲)

(۲) (کشف الباری: ۱۷۵/۲)

(۳) (کشف الباری: کتاب المناقب/باب هجرة النبي صلى الله عليه وسلم وأصحابه إلى المدينة رقم الحديث: ۳۹۰۶، ۳۹۱۷)

(۴) (لسان العرب باب الكاف: ۳۴/۱۲، شرح الکرمانی: ۱۵۶/۲۰، فتح الباری: ۸۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۸/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۸۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۸/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۷/۲۱)

(۶) (شرح الکرمانی: ۱۵۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۷۸/۲۱)

(۷) (شرح الکرمانی: ۱۵۶/۲۰، فتح الباری: ۸۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۷۸/۲۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۷۸/۲۱)

۵۶۰۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «نِعْمَ الصَّدَقَةُ اللَّيْقَةُ الصَّفِيُّ مَنَعَةٌ، وَالشَّاءُ الصَّفِيُّ مَنَعَةٌ، تَعْدُو بِيَانًا، وَتُرْوَحُ بِآخِرٍ»

ترجمہ: دحضرت ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ نے روایت دی ہے نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل: بہترینہ صدقہ دادہ ہے چاہے پی۔ و رکونکی بنکلی او بنہ و رکری یا پی۔ و رکونکی بنکلی چیلے و رکری ہے ہفہ یو لو بنی (پی) سحر کوی او یو لو بنی پی ما بنام کوی۔
تو اجم رجال:

د ابو الیمان الحکم بن نافع حالات پہ بدء الوحی کنبی^(۱) دشعیب بن ابی حمزہ حالات پہ بدء الوحی کنبی^(۲)، د ابو الزناد عبد اللہ بن ذکوان حالات پہ کتاب الایمان^(۳) کنبی، د عبد الرحمان بن ہرمز حالات پہ کتاب الایمان^(۴) کنبی، د ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ حالات پہ کتاب الایمان کنبی^(۵) تیر شوی دی۔

تشریح: قولہ: نعم الصدقة اللقحة:

قولہ: اللقحة: (دلام پہ کسرے او دقاف پہ سکون سرہ) پی و رکونکی او بنی تہ وائی^(۶)۔
قولہ: الصفي: (دصاد پہ فتحی، دفاء پہ کسرے او د یاء پہ تشدید سرہ) چونر کرے شوی بنکلی، بنائستہ^(۷) دلته دا مذکر دی۔ او دا دلحقہ صفت دی کوم ہے مؤنث دی، نو فعیل ہے کلہ د مفعول پہ معنی کنبی وی نو ہفہ دمذکر او مؤنث دوارو دپارہ استعمالیبری۔ او دلته صفی ہم دفعیل پہ وزن دی، او دمفعول پہ معنی دی^(۸)۔
قولہ: منعة: (دمیم پہ کسرے او دنون پہ سکون سرہ) عطیہ وائی^(۹)۔ دا ترکیب نحوی کنبی د تمیز پہ وجہ منصوب دی۔ دلته دمنحہ نہ دپیئو والا او بنہ مراد دہ۔ کومہ ہے چاہے و رکری

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۷۹)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۸۰)

(۳) (کشف الباری: ۲/۱۰)

(۴) (کشف الباری: ۲/۱۱)

(۵) (کشف الباری: ۱/۶۵۹)

(۶) (لسان العرب باب اللام: ۱۲/۳۰۹، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۵۷، عمدة القاری: ۲۱/۲۷۸، ارشاد الساری: ۲۱/۳۴۸)

(۷) (لسان العرب باب الصاد: ۷/۳۷۱)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۲۷۹، ارشاد الساری: ۱۲/۳۴۸، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۵۷)

(۹) (لسان العرب باب الميم: ۱۳/۱۹۲)

شی هغه ددی پی لوشلو نه پس واپس کری. (۱)
 قوله: تغدو باناء، وتروح بأخر: یعنی سحر هم د پشیو لوښی دکوی او آخر نهار یعنی ماښام هم
 دپیو لوښی دکوی.

علامه عینی رحمة الله علیه فرمائی: وهذه کنایة من كثرة اللبن. (۲) ذ اکثر البین نه کنایه ده، یعنی
 هغه اوښه پی زیات کوی.
 دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت دحدیث دمعنی په وجه دی. (۳)
 حدیث نمبر: ۵۲۸۶

۵۲۰۹- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ
 ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرِبَ لَبَنًا فَمَضْمَضَ،
 وَقَالَ: «إِنَّ لَهُ دَسْمًا»

ترجمه: د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما نه روایت دی فرمائی چې رسول کریم صلی الله علیه و آله پی څکلو نه پس
 خله کنگاله کړه او وې فرمائیل چې په دی کښې غوروالې وی
 تراجم رجال:

د ابو عاصم النبیل الضحاک بن مخلد حالات په کتاب العلم (۴) کښې، تیر شوی دی. د عبد
 الرحمن الاوزاعی حالات په کتاب الوضوء (۵) کښې، د ابن شهاب زهري حالات په هدم الوسی
 کښې (۶)، د عبید الله بن عبد الله بن عتبه بن مسعود حالات په هدم الوسی (۷) کښې، د ابن عباس
رضی الله عنهما حالات په هدم الوسی (۸) کښې، تیر شوی دی.

تشریح: دا حدیث او ددی تفصیل په کتاب الوضوء کښې تیر شوې دی. (۹)
 دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دی. (۱۰)

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، عمدة القاری: ۲/ ۲۷۹، إرشاد الساری: ۳۴۸/۱۲)

(۲) (عمدة القاری: ۲/ ۲۷۹، شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، إرشاد الساری: ۳۴۸/۱۲)

(۳) (عمدة القاری: ۲/ ۲۷۹)

(۴) (کشف الباری: ۱۵۲/۳)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۴)

(۶) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۷) (کشف الباری: ۴۴۶/۱)

(۸) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۹) (کشف الباری: کتاب الوضوء/باب: هل يمضمض من اللبن؟ رقم الحدیث: ۲۱۱)

(۱۰) (عمدة القاری: ۲۷۹/۲۱)

۵۱۱۰- وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ: عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "رُفِعَتْ إِلَى السِّدْرَةِ، فَإِذَا أَرَبَعَةٌ أَمْهَارٌ: ظَاهِرَانِ ظَاهِرَانِ وَمَهْرَانِ بَاطِنَانِ، فَأَمَّا الظَّاهِرَانِ: النَّيْلُ وَالْفَرَاتُ، وَأَمَّا الْبَاطِنَانِ: فَمَهْرَانِ فِي الْجَنَّةِ، فَأَتَيْتُ بِثَلَاثَةِ أَقْدَاحٍ: قَدَحٌ فِيهِ لَبَنٌ، وَقَدَحٌ فِيهِ عَمَلٌ، وَقَدَحٌ فِيهِ خَمْرٌ، فَأَخَذْتُ الَّذِي فِيهِ اللَّبَنُ فَشَرِبْتُ، فَقِيلَ لِي: أَصَبْتَ الْفِطْرَةَ أَنْتَ وَأُمَّتُكَ".
 "قَالَ هِشَامٌ، وَسَعِيدٌ، وَهَبَاءٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فِي الْأَمْهَارِ نَحْوَةٌ. وَلَمْ يَذْكُرُوا: «ثَلَاثَةُ أَقْدَاحٍ»

ترجمہ: دحضرت انس رضی اللہ عنہ نے روایت دی فرماتی ہے رسول کریم ﷺ نے فرمایا: ہر کلمہ چہ زہ سدرۃ المنتہی تہ بوتللی شوم، نو خہ گورم چہ خلور نہرونہ دی، دوہ ظاہری دی او دوہ باطنی نہرونہ دی۔ کوم چہ ظاہری نہرونہ دی ہغہ نیل او فرات دی، او باطنی دوہ نہرونہ خو پہ جنت کنبی دی۔ او ما تہ درې پیالی پیش کرې شوې، یو کنبی پی۔ وو، بل کنبی شات او دریمہ کنبی شراب وو، نو ما ہغہ پیالہ پور تہ کرہ کومہ کنبی چہ پی۔ وو، نو ماتہ اووٹیلی شو چہ تا او ستا امت فطرت (اسلام او استقامت) بیا موندو۔
 تراجم رجال:

د ابراہیم بن طہمان حالات پہ کتاب الفسل^(۱) کنبی، دشعبۃ بن الحجاج حالات پہ کتاب الایمان^(۲) کنبی، د قتادہ بن دعامہ حالات پہ کتاب الایمان^(۳) کنبی، دحضرت انس رضی اللہ عنہ حالات پہ کتاب الایمان کنبی^(۴) تیر شوی دی۔

دہشام دستوائی حالات پہ کتاب الایمان کنبی^(۵)، دسعید بن ابی عروبہ حالات پہ کتاب الفسل^(۶) کنبی، دہمام بن یحیی حالات پہ کتاب الوضو^(۷) کنبی تیر شوی دی۔
 تشریح: د ابراہیم بن طہمان دی تعلیق لہرہ امام طبرانی موصولاً نقل کرې دی۔^(۸)
 قولہ: رفعت إلى السدرۃ: رفعت د ماضی مجهول مؤنث صیغہ ذہ، اوإلی (دیاد پہ تشدید سرہ، او

^(۱)(کشف الباری رقم الحدیث: ۲۷۹)

^(۲)(کشف الباری: ۱/۶۷۸)

^(۳)(کشف الباری: ۲/۳)

^(۴)(کشف الباری: ۲/۴)

^(۵)(کشف الباری: ۲/۴۵۶)

^(۶)(کشف الباری رقم الحدیث: ۲۶۸)

^(۷)(کشف الباری رقم الحدیث: ۲۱۹)

^(۸)(المعجم الكبير للطبرانی باب الباء من اسمه يعقوب رقم الحدیث: ۱۱۳۹، ص: ۷۶۰، تفلیق التعلیق: ۵/۲۸)

السدرۃ مرفوع دې درفعت د فاعل کیدو په وجه.

او د مستملی روایت کښې دفعت (په دال سره دماضی مجهول متکلم صیغه ده) اولی حرف جر دې او السدرۃ مجرور دې. (۱)

قوله: السدرۃ: د سدرۃ نه مراد سدرۃ المنتهی ده، د اوژآ سمانونو نه پورته یو د بیرې یوه ونه ده، کوم خائې ته فرښتې په رسیدو اودریزې، ځکه دې ته منتهی وائی. (۲)

قوله: فأما الظاهران النبل والفرات: نیل مصر کښې یو نهر دې. او دفرات باره کښې علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې دا د بغداد نهر دې. (۳)

خو علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی چې فرات د کوفې نهر دې. (۴)

قوله: نهران فی الجنة: ددې دوؤ نهرونو نه سلسبیل او نهر کوثر مراد دې. (۵)
قوله: فأتیت بثلاثة أقداح:

سوال: دلته د دريو پیالو ذکر دې. او ماقبل کښې د دوؤ پیالو پیش کولو ذکر دې.

جواب: حضرات شارحین فرمائی چې په دواړو کښې څه منافات نشته. ځکه چې په دې کښې دا احتمال دې چې د دوؤ پیالو پیش کولو واقعه سدرۃ المنتهی ته د تلو نه وړاندې وی، او د دريو پیالو واقعه ددې نه پس واقع شوې وی. (۶)

قوله: قدح فيه لبن: قدح مرفوع دې، دمبتداء محذوف د (أحدها) د خبر کیدو په وجه ده، او یا به دا مجرور وی او د بثلاث أقداح به بیان وی. (۷)

قوله: وقال هشام، وسعيد، وهمام: هشام دستوائی، سعید بن ابی عروبہ او همام بن یحی هم د قتاده نه دا روایت نقل کړې دې، هغوی خپل روایت کښې د انهار ذکر کړې دې. البته د دريو پیالو ذکر په کښې نشته دې.

دتعليق تخريج: امام بخاری رحمه الله علیه ددې دريو وارو روایاتو په کتاب بدء الخلق کښې موصولا نقل کړی دی. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۹۰/۱۲، عمدة القاری: ۲۷۹/۲۱)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۷۹/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۹/۱۲)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۱)

(۴) (عمدة القاری: ۲۷۹/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۹/۱۲)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۷۹/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۹/۱۲)

(۶) (شرح الکرمانی: ۱۵۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۸۰/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۹/۱۲)

(۷) (عمدة القاری: ۲۸۰/۲۱)

(۸) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب بدء الخلق/باب ذکر الملائكة (رقم الحدیث-۳۲۰۷)، تعلیق التعلیق: ۲۸/۵،

عمدة القاری: ۲۸۰/۲۱، إرشاد الساری: ۳۴۹/۱۲)

۱۲ = بَابُ اسْتِعْذَابِ الْمَاءِ

۵۶۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ النَّصَارِيِّ بِالْمَدِينَةِ مَالًا مِنْ تَحْلٍ، وَكَانَ أَحَبَّ مَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرُحَاءَ، وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلُ الْمَسْجِدِ، وَكَانَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ،

ترجمه: حضرت انس رضی اللہ عنہ فرمائی چې ابو طلحه رضی اللہ عنہ دمدينې په انصارو کښې د کجهورو د ونو اعتبار سره ډير زيات مالدار وو، او بيرحاء دهغوئ خوښ مال وو، دهغې مخ دمسجد طرف ته وو، رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم به هلته تشریف اوړو او دهغې خوړې اوبه به ئې څکلي.

قَالَ أَنَسٌ: فَلَمَّا نَزَلَتْ: {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ} [آل عمران: ۹۲] قَامَ أَبُو طَلْحَةَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ} [آل عمران: ۹۲] وَإِنَّ أَحَبَّ مَالِي إِلَيَّ بَيْرُحَاءَ، وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ أَرْجُو بِرَهَا وَذَخَرَهَا عِنْدَ اللَّهِ، فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ،

حضرت انس رضی اللہ عنہ فرمائی چې کله دا آیت لږ تڼالو البر حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ نازل شونو ابو طلحه او دریدو او عرض یئ او کړو چې ای دالله رسوله صلی اللہ علیہ وسلم ! الله تعالی فرمائی چې تاسو به هرگز نیکی اونه مومی تر څو چې تاسو هغه خیز خرچ نه کړئ کوم چې تاسو ته محبوب دې، او زما محبوب مال بیرحاء دې، لهذا زه هغه دالله تعالی په لار کښې خیرات کوم، زه دالله تعالی نه ددې د اجر و ثواب امید لرم، په دې وجه ای دالله رسوله صلی اللہ علیہ وسلم ! تاسو چې دا په کوم مصرف کښې مناسب گڼئ خرچ یئ کړئ.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «بِعْرِ، ذَلِكَ مَالِ رَابِعٍ، أَوْ رَابِعٍ - شَكَ عَبْدُ اللَّهِ - وَقَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتُ، وَإِلَيَّ أَرَى أَنْ تُجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ.» فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَفَعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَفِي بَنِي عَمِّهِ وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ، وَنَجْمِيُّ بْنُ يَحْيَى: «رَابِعٍ»

دالله رسول صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل: ډير ښه، دا خو رابع (مفید) مال دی، یا یئ او فرمائیل چې دا خو مال رابع (تلونکې) دې، تا چې څه او وئیل هغه ما اوړیدل لیکن زه دا مناسب گڼم چې ته دا پخپلو رسته دارانو کښې تقسیم کړې. ابو طلحه اوئیل ای دالله رسوله صلی اللہ علیہ وسلم ! زبه هم داسې کوم، چنانچه هغه هغه باع په خپلو رسته دارانو او د تره په څامنو کښې تقسیم کړو.
تراجم رجال:

د عبدالله بن مسلمه حالات په کتاب الایمان (۱) کښې، دامام مالک بن انس حالات په بدء الوحی کښې (۲)، د اسحاق بن عبدالله حالات په کتاب العلم (۳) کښې،

(۱) (کشف الباری: ۲/۴۰)

(۲) (کشف الباری: ۱/۲۹۰)

(۳) (کشف الباری: ۳/۲۱۳)

حضرت انس رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان کښې ^(۱) تیر شوی دی.

تشریح: د باب روایت ماقبل په کتاب الوصایا/باب إذا وقف أرضاً ولم یبین الحدود فهورجائز، وكذلك الصدقة ^(۲) کښې او ددې نه علاوه ډیرو ځایونو کښې تیر شوي دي.

قوله: استعذاب: استعذاب دباب استفعال نه، استعذب، يستعذب، استعذابا، خوږې اوبه غوښتل. ^(۳)

د ترجمة الباب مقصد: ابن المنیر فرمائی چې د امام بخاری رحمة الله عليه مقصد دادې چې خوږې اوبه غوښتل دزهد خلاف نه دی، او نه دا په ترفه او تعیش مذموم کښې داخل دی. خو په اوبو کښې مشک وغیره د تعیش دپاره اچول د ځینې علماء کرامو په نزد مکروه دی. ^(۴)

قوله: فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «بخ:

قوله: بخ: (دباء په فتحې سره) دا کلمه د شاباسی او خوشحالی په وخت کښې وئیلې کیږي. ^(۵)

قوله: ذلك مال رايح، أورايح:

قوله: رايح: دا باب سمع نه ریح، یریح، په معنی د فائده مند. ^(۶)

قوله: أورايح: دا د رايح، يروح، باب نصر نه، په معنی د تلونکی، ^(۷) نو که رايح وی نو مطلب دا چې د آخرت جذبي سره چې کوم مال خرچ کړې شی، هغه ډیر سود مند او نافع وی. او که رايح وی نو مطلب به داوی چې ددې اجر او ثواب خرچ کوونکی ته رسی، منقطع کیږي نه. ^(۸)

دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يدعها ويشرب من ماء فيها طيب به وجه دي. ^(۹)

^(۱) (کشف الباری: ۴/۲)

^(۲) (کشف الباری: کتاب بدء الخلق رقم: ۲۷۶۹)

^(۳) (لسان العرب باب العين: ۱۰۰/۹)

^(۴) (الکنزی المتواری علی تراجم أبواب البخاری لابن منیر ص: ۲۱۶، فتح الباری: ۹۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۱/۲۱)

^(۵) (شرح الکرمانی: ۱۵۹/۲۰، عمدة القاری: ۲۸۱/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۰/۱۲)

^(۶) (لسان العرب باب الراء: ۱۰۳)

^(۷) (لسان العرب باب الراء: ۳۶۲/۵)

^(۸) (فتح الباری: ۹۲/۱۳)

^(۹) (عمدة القاری: ۲۸۱/۲۱)

۱۳= بَابُ شُرْبِ اللَّبَنِ بِالْمَاءِ

حدیث نمبر: ۵۲۸۹

۵۱۱۳ - حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرِبَ لَبَنًا، وَأَتَى دَارَهُ [ص: ۱۰]، فَحَلَبَتْ شَاةٌ، فَشَبْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْبَيْتِ، فَتَنَاوَلَ الْقَدَحَ فَشَرِبَ، وَعَنْ يَسَارِهِ أَبُو بَكْرٍ، وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِيٌّ، فَأَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ فَضَلَّهُ، ثُمَّ قَالَ: «الْأَيْمَنَ فَالْأَيْمَنَ»

ترجمہ: حضرت انس رضی اللہ عنہ نے روایت دی ہے ہفوی رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم اولیدل چہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم پی او خکل، کلہ چہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم زما کور تہ تشریف راوړو نو ما چیلے اولوشله او په دې پښو کښې مې، د الله رسول صلی اللہ علیہ وسلم دپاره د کوهی نه اوبه واچولې، نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم پیاله واخستله او هغه ئې نوش کړه، نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نه گس طرفته ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ ناست وو، او بنی طرف ته یو اعرابی وو. نو نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم هغه پاتې شوی پی دې اعرابی ته ورکړل، بیا ئې اوفرمائیل: الایمن فالایمن: تراجم رجال:

د عبدان، د عبد الله بن عثمان حالات په بده الوسی (۱) کښې، د عبد الله بن المبارک حالات په بده الوسی (۲) کښې، دیونس بن یزید ایلی حالات په بده الوسی کښې (۳)، د ابن شهاب زهري حالات په بده الوسی کښې (۴)، د حضرت انس رضی اللہ عنہ حالات په کتاب الایمان کښې (۵) تیر شوی دی. تشویح:

قوله: شُرْبِ اللَّبَنِ بِالْمَاءِ: پی په اوبو کښې یو څانې کول او ددې استعمالول جائز دی. امام بخاری رحمه الله علیه په ترجمه کښې د شرب قید لگولې دې، په دې سره یې بیع اوویسته، ځکه چې د خرخولو په وخت کښې پیښو کښې اوبه گډول جائز نه دی. ځکه چې دغه غش مصنوع دې. (۶)

نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی: لیس منا من غش. (۷) البته که پی خرخونکی د مشتری په وړاندې وضاحت اوکړی چې په پیښو کښې اوبه گډې شوې دی، نو که مشتری دا اخلی او که پریرېدی

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۶۱)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۶۳)

(۴) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۵) (کشف الباری: ۲/۴)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۹۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۸۲)

(۷) (سنن ابن ماجه کتاب التجارات / باب النهی عن الغش ص: ۱۶۱)

دا جائز دی. (۱)

د کشمیهنی په روایت کښې باب شوب اللبن الماء دی، شوب یو ځانې کولو او خلط کولو ته وائی. (۲)

د ترجمة الباب مقصد: امام بخاری رحمه الله علیه ددې ترجمة الباب مقصد دادې چې پئ په اوبو کښې گډول د نهی عن الغلیظین په حکم کښې نه دی. د پیڼو تاثیر گرم وی، دعربو ملکونو کښې دا په اوبو کښې گډول او استعمالول عام وو چې ددې حرارت کښې کمی راشی. (۳)

قوله: رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرِبَ لَبَنًا، وَأَتَى دَارَهُ: لَنْ دَارَهُ كُنْبِي واؤ د حال دپاره دې. یعنی هغوی نبی کریم اولیدو چې پی یو ځکل کله چې نبی کریم ﷺ دهغوی کور ته تشریف راوړو. (۴)

قوله: فَشَبْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

قوله: فَشَبْتُ: شَبْتُ بروزن قلت، دا دشوب نه د واحد متکلم ماضی صیغه ده. شاب، يشوب، دنصر نه، په معنی د یو ځانې کول، گډول، خلط کول، (۵)

قوله: فَأَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ فَضْلَهُ: یعنی پاتې شوی پئ نبی کریم ﷺ خپل گس طرف ته ناست اعرابی ته ورکړل.

ځینې حضرات فرمائی چې د اعرابی نه حضرت خالد بن ولید ﷺ مراد دې، لیکن علامه عینی رحمه الله علیه دې ته غلط وټیلي دی او فرمائی چې د خالد بن ولید ﷺ پشان صحابی باندې د اعرابی اطلاق درست نه دې. (۶)

قوله: «الْأَمْرَيْنِ كَأَلْأَمْرَيْنِ»: دا خو یا مرفوع دی او په دې وخت کښې به تقدیری عبارت داشان وی: الْأَمْرَيْنِ مَقْدَمٌ لِلْفِعْلِ الْأَمْرَيْنِ عَلَى الْأَيْسَرِ. (۷)

ا ویا منصوب دې، د فعل مقدر قدمو یا أعطوا په وجه. (۸)
دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۹)

(۱) (ردالمحتار کتاب البیوع مطلب فی البیع بشرط من کل عیب: ۴۲/۵، تنقیح الفتاوی العامدیة. باب الخیارات: ۲۷۳/۱)

(۲) (فتح الباری: ۹۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۱/۱۲)

(۳) (فتح الباری: ۹۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱)

(۴) (عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۱/۱۲)

(۵) (لسان العرب باب الشین: ۲۳۱/۷، فتح الباری: ۹۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱)

(۶) (عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱)

(۷) (عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۱/۱۲)

(۸) (فتح الباری: ۹۴/۱۳)

(۹) (عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱)

حدیث نمبر: ۵۲۹۰

۵۲۱۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي شَيْءٍ إِلَّا كَرَّعْنَا»

ترجمہ: حضرت جابر بن عبد اللہ فرمائی چې رسول کریم ﷺ یو انصاری ته ورغلل، رسول کریم ﷺ سره یو بل ملګری هم وو، هغه انصاری ته رسول کریم ﷺ او فرمائیل: که تا سره په مشکیزه کنبې د شپې پاتې شوی اوبه وی (او لوبښې هم وی) نو راکړه، گنی بیا به پرې خله کیردم او اوبه به اوڅکم.

قَالَ: وَالرَّجُلُ يُحْوَلُ الْمَاءَ فِي حَاطِطِهِ، قَالَ: فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عِنْدِي مَاءٌ بَاطٍ، فَأُطْلَقُ إِلَى الْعَرِيشِ، قَالَ: فَأُطْلَقُ بِهِمَا، فَسَكَبَ فِي قَدَحٍ، ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاجِنٍ لَهُ، قَالَ: فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ شَرِبَ الرَّجُلُ الَّذِي جَاءَ مَعَهُ

راوی وائی چې هغه کس خپل باغ ته اوبه ورکولې، هغه او وئیل چې ای دالله رسوله ﷺ ماسره د شپې پاتې شوی یخې اوبه شته دې، تاسو دالان طرفته لار شئ، بیا ئې هغه دواړه دالان طرفته بوتلل، یوه پیالی کنبې یې اوبه واچولې او په هغې کنبې یې د چیلۍ پی اولوشل، رسول کریم ﷺ هغه نوش کړل، بیا چې کوم کس رسول کریم ﷺ سره راغلې وو، هغه اوڅکل.

توابع رجال:

د عبد الله بن محمد مسندی حالات په کتاب کنبې، (۱)، د ابو عامر عبد الملك العقدي حالات په کتاب الايمان (۲)، کنبې، د ملبیح بن سلیمان حالات په کتاب العلم (۳)، کنبې، د سعید بن الحارث حالات په کتاب الصلاة (۴)، کنبې، د حضرت جابر ﷺ حالات په کتاب الايمان کنبې، (۵) تیر شوی دی.

تشریح: دا حدیث امام بخاری رحمة الله علیه دلتہ په زومبی خل ذکر کړې دې. (۶)

(۱) (کشف الباری: ۶۵۷/۱)

(۲) (کشف الباری: ۶۵۸/۱)

(۳) (کشف الباری: ۵۵/۳)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۷۶)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۷۶)

(۶) (الحدیث أخرجه البخاری ایضا فی کتاب الأشربة /باب الكرع فی الخوض رقم الحدیث- ۵۲۹۸. وأخرجه ابو داؤد فی الأشربة /باب فی الكرع رقم الحدیث: ۳۷۲۴. وأخرجه فی کتاب الأشربة /باب الشرب بالكف والكرع رقم الحدیث- ۳۴۳۲) جامع الأصول فی احادیث الرسول الكتاب الثاني الباب الأول رقم الحدیث: ۳۱۰۹.

قوله: دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ: رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ نه مراد حضرت ابو الهيثم بن تيهان انصاري دي. (١)

د واقدی په روایت کښې ددې تصریح ده، هغوی د هیثم بن نصر اسلمی نه روایت نقل کړې دي، په هغې کښې دي:

خدمت النبي ﷺ ولزمت بابيه فكننت آتیه بالماء من بئر جاشم وهي بئر أبي الهيثم بن التيهان، وكان ماءها طيبا ولقد دخل يوما صائفا ومعه أبو بكر على أبي الهيثم فقال هل من ماء بارد، فأتاه بشجب فيه ماء كأنه الشجج فصبه على لبن عنزله، وسقاه ثم قال له: إن لنا عريشا باردا فقل فيه يا رسول الله ﷺ عندنا فدخله وأبو بكر وأبي الهيثم بالوان من الرطب. (٢)

چنانچه ددې نه دا هم معلومه شوه چې نبی کریم ﷺ سره کوم دویم کس وو هغه حضرت ابو بکر صدیق ؓ وو. (٣)

قوله: «إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي سِنَّةٍ»:

قوله: فِي سِنَّةٍ: (دشین په فتحې اود نون په تشدید سره) زرې مشکیزې ته وائی، (٤)

قوله: وَالْأَكْرَعُنَا: په دې کښې عبارت محذوف دي. ای ان کان عندك إناء فسقنا ولا کرعنا. (٥) یعنی که تاسره داوبو څکلو دپاره لوبښې وی نو په هغې کښې راته اوبه راکړه. گنی په مشکیزه به خله کیږدم او اوبه به اوڅکم.

قوله: كِرْعُنَا: کرع باب فتح نه کرعا، لپې نه بغیر په خله اوبو څکلو ته وائی. (٦) سوال: د سنن ابن ماجه په روایت کښې د کرع نه (په مشکیزه خله ایخودلو سره د اوبو څکلو نه منع کړې شوي ده) د نبی کریم ﷺ ارشاد دي:

«لَا تَكْرَعُوا، وَلَكِنْ اغْسِلُوا أَيْدِيَكُمْ، ثُمَّ اشْرَبُوا فِيهَا، فَإِنَّهُ لَيْسَ إِنْاءٌ أَطِيبَ مِنَ الْيَدِ» (٧)

(د مشکیزې وغیره) نه په خله لگولو سره اوبه مه څکی. او (که لوبښې نه وی) نو خپل لاسونه اووینځی بیا په دې سره اوبه اوڅکی، ځکه چې د لاسونو نه ښه لوبښې بل نشته دي. جواب: خو ددې روایت مختلف جوابونه ورکړي شوي دي.

(١) (فتح الباری: ٩٥/١٣، عمدة القاری: ٢٨٢/٢١، إرشاد الساری: ٣٥٢/١٢)

(٢) (امتناع الأسماع فصل فی ذکر شرب رسول الله ﷺ: ٤٣٩/٢، فتح الباری: ٩٥/١٣)

(٣) (فتح الباری: ٩٥/١٣، عمدة القاری: ٢٨٣/٢١)

(٤) (لسان العرب باب الشین: ٢١٨/٧، شرح الکرمانی: ١٦٠/٢٠، فتح الباری: ٩٥/١٣، عمدة القاری: ٢٨٣/٢١)

(٥) (فتح الباری: ٩٥/١٣، عمدة القاری: ٢٨٣/٢١)

(٦) (لسان العرب باب الکاف: ٢٨٣/١٢)

(٧) (سنن ابن ماجه کتاب الأشربة/باب الشرب بالکف والکرع (رقم ٣٤٣٣))

① داحیث ضعیف دی.

② که حدیث صحیح هم تسلیم کرې شی نو بیا په دې حدیث کښې د کرع نه نهی، نهی تنزیهی مراد ده. او د رسول کریم ﷺ فعل د جواز خودلو دپاره دی.

③ او یا په دې حدیث کښې چې کومه نهی ده هغه په عدم ضرورت باندې محمول ده. یعنی کله چې لوبښې موجود وی نو په خله لگولو سره اوبه څکل نه دی پکار. (۱)

قوله: الرَّجُلُ يُجُولُ الْمَاءَ فِي حَائِطِهِ: اوی ینقل الماء من مکان إلى مکان، یعنی دخپل باغ کښې یی ونو ته اوبه ورکولې. (۲)

قوله: الحَائِطُ: حائط داسې باغ ته وائی چې دهغې نه گیر چاپیره چار دیواری نه وی. (۳)

قوله: فَانْطَلَقَ إِلَى الْعَرِيشِ: عریش چپر وغیره ته وائی کوم نه چې سورې حاصلولې شی. (۴)
قوله: فَسَكَبَ فِي قَدْحٍ:

قوله: سَكَبَ: سكب د نصر نه سكب، سكب الماء، اوبه اړول. (۵)

قوله: ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاجِنٍ:

قوله: دَاجِنٍ: (دجیم په کسري سره) دجن دباب نصر نه، داجن، کورنې ځناور، چیلی، غوا وغیره ته وائی. ددې جمع دواجن دی. (۶)

یخې اوبه دالله تعالی ډیر لوی نعمت دی: یخې اوبه دالله تعالی ډیر لوی نعمت دی، د نبی کریم ﷺ دپاره به یخې اوبه راوړلې شوې، دسنن ابو داؤد روایت دی:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُسْتَقْدَبُ لَهُ الْمَاءُ مِنْ بُيُوتِ الشُّقْيَا» (۷)
همداشان د سنن ترمذی روایت دی:

إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ - يَعْنِي الْعَبْدُ مِنَ الْعَبِيدِ - أَنْ يُعَالَ لَهُ: أَلَمْ نُصَبْ لَكَ جَسْمَكَ، وَذُرْوَيْكَ مِنَ الْمَاءِ الْهَارِدِ (۸)

هغه څیز چې د قیامت په ورځ به دهغې باره کښې اول تپوس کیږی یعنی بنده ته به د قیامت

(۱) (فتح الباری: ۹۵/۱۳)

(۲) (فتح الباری: ۹۶/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۳/۲۱، ارشاد الساری: ۳۵۲/۱۲)

(۳) (لسان العرب باب العاء: ۳۹۶/۳)

(۴) (لسان العرب باب العين: ۱۳۴/۹، عمدة القاری: ۲۸۳/۲۱)

(۵) (لسان العرب باب السين: ۳۰۲/۶)

(۶) (لسان العرب باب الدال: ۲۹۵/۴، فتح الباری: ۹۶/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۳/۲۱)

(۷) (سنن ابی داؤد کتاب الأشربة باب فی إیکاء الآتیه رقم الحدیث: ۳۷۳۵)

(۸) (سنن الترمذی کتاب تفسیر القرآن عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ومن سورة التكاثر (رقم الحدیث: ۳۳۵۸))

په ورځ د نعمتونو باره کښې او وئیلې شی، ایا مونږ تالره ستا بدن درست کړې نه وو، او تاته مو یخې اوبه نه وې درکړې.

حدیث نه مستنبط هو آداب: علامه عینی رحمة الله علیه ددې حدیث نه خو آداب نقل کوی او فرمائی: و لیه أنه لا بأس بطلب الماء البارد فی سبوم الحر و لیه قصدا الرجل الفاضل بنفسه حیث یعرف مواضعه عند إخوانه..... و لیه جواز غلط اللبن بالماء عند الشرب و لیه من قدم لیه طعام لا یلزم أن یسئال من این صار لیه إلا إذا علم أن اکثر ماله حرام فإنه لا یأکله لئلا من أن یسئاله. (۱)

یعنی ددې حدیث نه یو دا خبره معلومه شوه چې په سخته گرمۍ کښې یخې اوبه غوښتلې شی، اودا طلب کول په هغه سوال کښې داخل نه دی دکوم چې معانعت راغلې دې. دویمه خبره دا معلومه شوه چې عالم او صاحب رتبه کس خپلو دوستانو او بې تکلیفه ملگرو ته بغير دعوت نه ورتلې شی.

دریمه خبره دا معلومه شوه چې پی په اوبو کښې گډول جائز دی، او دا د نهی عن الخلیطین تحت داخل نه دی.

څلورمه خبره دا معلومه شوه چې کله څوک په طور د ضیافت خوراک پیش کړی نو دهغې تحقیق نه دی کول پکار چې دامال حلال دې که حرام؟ خو که د چا مال حرام وی نویا دهغې استعمال درست نه دې. (۲)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۳)

۱۳ = بَابُ شَرَابِ الْحَلْوَى وَالْعَسَلِ

وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: " لَا يَجِلُّ شُرْبُ بَوْلِ النَّاسِ لِشِدَّةِ تَنْزِيلِ، لِأَنَّهُ رِجْسٌ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: { أَجِلٌ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ } [البائدة: ۴] وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ، فِي السُّكْرِ: «إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَكُمْ فِي مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ»

حدیث نمبر: ۵۲۹۱

۵۲۹ - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَبُو اسْمَاءَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ الْحَلْوَاءُ وَالْعَسَلُ»

ترجمه: د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها نه روایت دې چې د رسول کریم ﷺ به خوږه څیز او شات ډیر خوښول. تراجم رجال:

دعلی بن عبد الله المدینی حالات په کتاب العلم (۴) کښې، دابو اسامه حماد بن اسامه حالات

(۱) (عمدة القاری: ۲۸۳/۲۱)

(۲) (الفتاوی العالمکیریة کتاب الکراهیة الباب الثانی: ۳۴۳/۵، مجمع الأنهر، کتاب الکراهیة: ۵۲۹/۲)

(۳) (عمدة القاری: ۲۸۲/۲۱)

(۴) (کشف الباری: ۲۹۷/۳)

په کتاب العلم کنبې^(۱)، د هشام بن عروه حالات په بده الوسی^(۲) کنبې، دعروه بن زبیر حالات په بده الوسی کنبې^(۳) د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په بده الوسی کنبې^(۴) تیرشوی دی.

تشریح:

د ترجمه الباب مقصد: په ترجمه الباب کنبې امام بخاری رحمه الله علیه چې کوم د حلوا لفظ استعمال کړې دې د هغې نه مراد شربت دې، یعنی هر هغه اوبه چې په هغې کنبې څه خوړې څیز گډ کړې شی لکه نقیع تمر او نقیع زبیب او شرب عسل وغیره. هندوستان کنبې شربت عسل مشهور دې.

او الحلوی نه پس د عسل ذکر ذکر الخاص بعد العام دقبیل څخه دې. او په دې کنبې دا هم احتمال شته چې امام بخاری رحمه الله علیه الحلوی نه پس د عسل ذکر په دې خبره د تنبییه دپاره کړې وی چې شربت عسل جائز دې، او دا اسراف کنبې داخل نه دی.^(۵)

د امام زهري رحمه الله علیه د قول تشریح:

قوله: وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: "لَا يَحِلُّ شُرْبُ بَوْلِ النَّاسِ لِشِدَّةِ تَنْزُلِ، لِأَنَّهُ رَجَسٌ:"

امام زهري رحمه الله علیه فرماني چې د ضرورت په وخت کنبې د خلقو امتیازې څکل جائز نه دی. ځکه چې هغه ناپاکې دی. او الله تعالی فرماني چې ما ستاسو دپاره پاک څیزونه حلال کړي دي. (لهذا ناپاک څیزونه حلال نه شي کيدې) ددې قول متعلق شارحینو دوه خبرې لیکلي دي:

① دامام زهري رحمه الله علیه مسلك په دې مسئله کنبې د جمهورو خلاف دې. ځکه چې د جمهورو په نزد په اضطراری حالت کنبې که د نجس دخوراک ځکاک ضرورت پېښ شي نو د هغې استعمال جائز دې، چنانچه ميته خنزير، دم نجس دی لیکن قرآن کریم کنبې فرماني: فمن اضطر غير باغ ولا عاد فلا اثم عليه.^(۲) بیا چې کله څوک بې اختیاره شي، نه نافرمانی او کړی او نه زیاتې او کړی نو په هغه باندې هیڅ گناه نشته.

ځینې حضرات فرماني چې شاید امام زهري رحمه الله علیه په رخصتونو کنبې په قیاس عمل کولو، لهذا نصوصو کنبې چې د کوم رجس تصریح ده، (خنزیر، ميته دم وغیره) په دې کنبې خو هغه د رخصت قائل وو، (یعنی په حالت د اضطرار کنبې ددې څیزونو د خوړلو

^(۱)(کشف الباری: ۳/۴۱۴)

^(۲)(کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۳)(کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۴)(کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۵)(عمدة القاری: ۲۱/۲۸۳، إرشاد الساری: ۱۲/۳۵۳، الابواب والتراجم: ۲/۹۷)

^(۶)(سورة البقرة: ۱۷۳، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۶۰، شرح ابن بطلال: ۶/۷۰، فتح الباری: ۱۳/۹۷، عمدة القاری: ۲۱/۲۸۴)

اجازت دې، لیکن ددې نه علاوه بول وغیره کنبې نه دې قائل. (۱)
 ددې خبرې تائید ددې نه هم کیږي چې امام زهري رحمه الله عليه به په سفر کنبې د عاشورې
 روژه نیوله، هغوی ته اوونیلې شو چې تاسو خو په رمضان کنبې په سفر کنبې روژه نیسئ؟
 نو هغوی جواب کنبې او فرمائیل: إن الله تعالی قال لی رمضان (فعدة من أيام اخر) وليس ذلك لعاشوراء
 (۲) یعنی الله تعالی د رمضان دروژو متعلق فرمائیلی دی: فمن كان منكم مريضاً او على سفر فعدة
 من أيام اخر. بیا که تاسو کنبې څوک بیمار وی یا مسافر وی نو په هغه شمیر دې دنورو
 ورځو دلته مسافر ته د رمضان په روژو کنبې رخصت ورکړې شوې دې، د عاشورې متعلق
 داسې رخصت قرآن کنبې موجود نه دې.

⑦ حضرت مولانا رشید احمد گنگوہی رحمه الله عليه فرمائی چې د امام زهري رحمه الله
 عليه په دې قول کنبې د شدت نه حالت اضطرار مراد نه دې. بلکه ددې نه د کمې درجې
 شدت مراد دې. اود اضطرار نه د کمې درجې شدت کنبې د امتیازو استعمال د جمهور په نزد
 جائز نه دی.
 چنانچه حضرت رحمه الله عليه فرمائی:

قوله (لشدة تنزل) أراد بالشدّة ما دون الاضطرار، فلا يخالف قوله قول الجمهور. (۳)
 د امام زهري رحمه الله عليه دې تعلیق لره عبدالرزاق رحمه الله عليه موصولا نقل کړې
 دې. (۴)

قوله: وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ فِي السُّكْرِ: «إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ شِقَاءَكُمْ فِيمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ»:

قوله: السُّكْرِ: (د سین او کاف په فتحې سره) سکر څه ته وائی؟

دې باره کنبې مختلف اقوال دی.

① سکر خمر ته وائی.

② د ځینې حضراتو په نزد سکر نقیع التمر ته وائی، په دې کنبې د شدت راتلو نه وړاندې.

③ ځینې حضرات فرمائی چې سکر نیید تمر ته وائی چې په هغې کنبې شدت راشی. (۵)

المصنف لابن ابی شیبة کنبې د سعید بن جبیر، شعبي، ابراهیم، ابو رزین، حسن قول منقول

دې، چنانچه دا حضرات فرمائی: السکر خمر، (۶)

(۱) (فتح الباری: ۹۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۴/۲۱، ارشاد الساری: ۳۵۳/۱۲)

(۲) (فتح الباری: ۹۷/۱۳، ارشاد الساری: ۳۵۳/۱۲)

(۳) (لامع الدراری: ۴۳۹/۹)

(۴) (فتح الباری: ۹۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۸۴/۲۱، ارشاد الساری: ۳۵۳/۱۲)

(۵) (فتح الباری: ۹۷/۱۳)

(۶) (تفصیل دپاره اوگورنی: المصنف لابن ابی شیبة، کتاب الأشربة فی السکر ما هو رقم الحدیث: ۲۴۲۹۶ -

۲۰۲۰۳/۱۲، ۲۴۳۰۰)

البته علامه طبري رحمه الله عليه د شبعي په طريق سره نقل کړی دی چې امام شعبي رحمه الله عليه او وئیل چې سکر نیبذ او سرکې ته وائی. (١)

حافظ ابن حجر رحمه الله عليه فرمائی چې په دې دواړو کبسي جمع ممکن ده. هغه داشان چې د عجمو په لغت کبسي خو سکر خمر ته وائی او د عربو په لغت کبسي سکر نقيع (شدت راتلو نه وړاندې) ته وائی.

چنانچه ددې تائيد د حضرت قتاده ؓ دروايت نه کيږي: السکر خمور الأعجم. (٢)

د تعليق تخريج: د ابن ابی شيبه روايت کبسي ددې تعليق تفصيل راغلي دي.

عن ابن وائل قال: اشتكى رجل من الحى بطنه قليل له: ان بك الصفر فنعثوا له السکر: فأرسل إلى عبدالله يسأله عن ذلك فقال عبدالله إن الله تعالى لم يجعل شفاء كم فيما حرم عليكم. (٣)

يعنى يو صاحب بيما ر شو نو هغه ته چا مشوره ورکړه چې سکر استعمال کړه، نو هغه عبد الله بن مسعود ؓ ته څوک اوليرل چې تپوس ترې اوکړی چې هغه د دوائی په طور شراب استعمالولې شی؟ حضرت عبد الله بن مسعود ؓ مذکوره جواب ورکړو چې الله تعالى په حرامو خيزونو کبسي شفاء نه ده ايښودې.

د شرابو په طور د دوائی استعمالولو حکم:

د احنافو مذهب: د احنافو په نزد شراب په طور د دوائی استعمالول جائز دی. خو په دې کبسي خو شرطونه دي:

① ددې دوائی (کومې کبسي چې شراب دی) په استعمال سره شفاء عادة يقيني وی

② بله څه حلاله دوائی ددې په بدل کبسي نه وی.

③ دينداره او تجربه کار ماهر فن ډاکتر دا تجویز کړی.

نو داسې صورت کبسي په قدر د ضرورت دا حرام دوائی (کومې کبسي چې شراب گڼه شوی دی) ددې استعمال کولې شی. (٤)

د ائمه ثلاثه مذهب: د مالکيه او حنابله په نزد تداوی بالخمر جائز نه دي، او دشوا فغو په نزد هم علامه نووی رحمه الله عليه دا صحيح گرزولی دی چې تداوی بالخمر جائز نه دي. (٥)

د تعليقاتو د ترجمه الباب سره مناسبت: امام بخاری رحمه الله عليه د حضرت زهري رحمه الله

(١) (جامع البيان طبري، سورة النحل: ٤٧، فتح الباري: ٩٧/١٣)

(٢) (معرفة السنن، والأثار كتاب الاشربة باب ماسکر كثير فقليله حرام. رقم الحديث: ١٧٣٨، فتح الباري: ٩٧/١٣)

(٣) (المصنف لابن أبي شيبه، كتاب الاشربة، في السکر ماهو؟ رقم الحديث: ٢٤٣٩٢، ٢٠٣/١٢)

(٤) (رد المحتار كتاب الطهارة باب المياه مطلب في التداوی بالمحرم: ١/١٥٤، الفتاوی العالمکيري، كتاب الکراهية الباب الثاني عشر في التداوی: ٣٥٥/٥، المحيط البرهاني، كتاب الاستحسان الفصل التاسع عشر: ١١٦/٦)

(٥) (مواهب الجليل لابي عبدالله المغربي: ٢٢٨/١، المغنی لابن قدامة، كتاب الاشربة: ١٣٨/٩، المجموع شرح المذهب: كتاب الاطعمة: ٥١/٩، فتح الباري: ٩٨/١٣)

علیه او حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه دوه آثار ذکر کړی دی. علامه ابن المنیر د ترجمه الباب سره ددې مناسبت بیانوی او فرمائی چې بول او خمر دواړه حرام دی. او حلوا او غسل دواړه طیب او حلال دی. امام دحلوا او غسل نه پس د حرام ذکر او کړو څکه چې وېضدها تتبیهن الأشیا. (۱)

ځینې حضرات مناسبت بیانوی او فرمائی چې د امام زهري رحمه الله علیه قول نه د قرآن کریم آیت [احل لكم الطيبات] طرفته اشاره ده. (سورة المائدة: ۴) او ظاهر دادی چې حلوا او غسل طيبات کښې داخل دی.

او د حضرت عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه د قول نه د سورة نحل آیت [فيه شفاء للناس] طرفته اشاره ده کوم چې د غسل متعلق نازل شوې دي. (۲)

قوله: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ الْحُلُوءُ وَالْعَلُّ»

قوله: الْحُلُوءُ: دحلوانه خوړ څيز مراد دي.

امام بیهقي رحمه الله علیه په شعب الايمان کښې د حضرت عائشه رضی الله عنها قول نقل کړې دي، په هغې کښې ددې وضاحت داشان کړې شوې دي:

كان يحب الحلواء ليس على معنى كثرة التشهي لها، وشدة نزاع النفس اليها وتاق الصنعة في اتخاذها كفعل اهل الترف والبشره، وإنما هو أنه كان إذا قدم له الحلواء نال منها تيلاً صالحاً. من غير تقدير فيعلم بذلك أنه أعجبه طعمها وحلاوتها (۳)

يعنى دنبی کریم رضی الله عنه د خوړ څيز خوښولو مطلب دا نه دي چې د نبی کریم رضی الله عنه دا ډیر زیات خوښ وو، او د حریصانو په شان په هغې به یې حملې کولې، بلکه مطلب دادې چې کله به رسول کریم رضی الله عنه ته خوړ څيز پيش کړې شو نو رسول کریم رضی الله عنه به هغه په شوق سره خوړلو. دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دي. (۴)

١٥ = بَابُ الشَّرْبِ قَائِمًا

حدیث نمبر: ٢٩٢ هـ تا ٢٩٣ هـ

٥٦٥ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنِ النَّزَّالِ، قَالَ: أَمَى عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى بَابِ الرَّحْبَةِ «فَشَرِبَ قَائِمًا» فَقَالَ: إِنَّ نَاسًا يَكْرَهُ أَحَدَهُمْ أَنْ يَشْرَبَ وَهُوَ قَائِمًا، وَإِنِّي «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَّ كَمَا رَأَيْتُمُونِي فَعَلْتُ»

ترجمه: رومبې روايت کښې دی چې حضرت علی رضی الله عنه ته په باب الرحبه کښې اوبه پيش کړې

(۱) (المتوری علی تراجم البخاری ص: ۲۱۸، فتح الباری: ۹۹/۱۳)

(۲) (فتح الباری: ۹۹/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۲۸۴، إرشاد الساری: ۱۲/۳۵۳)

(۳) (شعب الإيمان للبيهقي، أكل اللحم رقم الحديث: ۵۵۲۹، فتح الباری: ۹۹/۱۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۵۴)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۸۵)

شوی نوهغه په ولاړه اوبه او خکلی او وې فرمائیل چې خینې خلق په ولاړه اوبه مکروه گنړی. حالانکه ما نبی کریم ﷺ په داسې کولو لیدلی دی څنگه تاسو څه اولیدم.

۵۶۱۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَيْسَرَةَ، سَمِعْتُ النَّزَّالَ بْنَ سَبْرَةَ، يُحَدِّثُ عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ صَلَّى الظُّهْرَ، ثُمَّ قَعَدَ فِي حَوَائِجِ النَّاسِ فِي رَحْبَةِ الْكُوفَةِ، حَتَّى حَضَرَتْ صَلَاةَ الْعَصْرِ، ثُمَّ أَتَى بِمَاءٍ، فَشَرِبَ وَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ، وَذَكَرَ رَأْسَهُ وَرِجْلَيْهِ، ثُمَّ قَامَ «فَشَرِبَ فَضْلَهُ وَهُوَ قَائِمٌ» ثُمَّ قَالَ: إِنَّ نَاسًا يَكْرَهُونَ الشُّرْبَ قِيَامًا، «وَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُ»

دويم روايت هم د حضرت علي ﷺ دې حضرت علي ﷺ د ماسپڅين مونځ او کړو، بيا دخلقو د ضرورتونو دپاره دکوفې د مسجد په صحن کښې کيناستل تر دې چې دمازيگر د مونځ وخت شو، بيا اوبه راوړې شوې نوهغوی او خکلی او مخ لاس يې او وينخل، او راوی د سر او پښې د وينخلو ذکر هم او کړو، بيا اودريدل اودولاړې په حالت کښې يې اوبه او خکلی، بيا يې اوفرمائیل چې خلق په ولاړه اوبه ځکل مکروه گنړی، حالانکه رسول کریم ﷺ هم داشان او کړل لکه څنگه چې ما او کړل.

۵۶۱۲- حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «شَرِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا مِنْ زَمْزَمَ»

دريم روايت د حضرت ابن عباس ﷺ دې، فرمائی چې رسول کریم ﷺ د زمزم اوبه په ولاړه او خکلی. تو اجم رجال:

د ابو نعیم الفضل بين د کين حالات په کتاب الايمان (۱) کښې، د مسعر بن کدام حالات په کتاب الوضوء (۲) کښې، د عبد الملك بن ميسره حالات په کتاب الخصومات (۳) کښې، دنزال بن سبرة حالات په کتاب الخصومات (۴) کښې، د آدم بن ابی ایاس حالات په کتاب الايمان (۵) کښې، تير شوی دی.

د شعبه بن الحجاج حالات په کتاب الايمان (۶) کښې، د حضرت علي بن ابی طالب ﷺ حالات په

(۱) (کشف الباری: ۲/۶۶۹)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۰۱)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۱۰)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۱۰)

(۵) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

(۶) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

کتاب العلم کنبی، (۱)، دسفیان ثوری رحمة الله علیه حالات په کتاب الایمان کنبی، (۲)، دعاصم الاحول حالات په کتاب الوضوء (۳) کنبی، د عامر بن شراحیل شعبی حالات په کتاب الایمان کنبی (۴) د حضرت ابن عباس ؓ حالات په بده الوضوء (۵) کنبی تیر شوی دی. تشریح:

د ترجمه الباب مقصد: علامه ابن بطال رحمة الله علیه فرمائی چې امام بخاری رحمة الله علیه دا ترجمه الباب په دې وجه قائم کړې دې چې دهغوی په نزد په ولاړه اوبو څکلو د کراهت والا احادیث صحیح نه دی. او د امام بخاری رحمة الله علیه په نزد په ولاړه اوبه څکل جائز دی. (۱)

په ولاړه د اوبو څکلو حکم: په ولاړه د اوبو یا د هر یو مشروب څکلو په سلسله کنبی روایات مختلف دی. ځینې روایاتو کنبی ممانعت وارد شوې دې. او ځینو کنبی جواز ثابتیږي. لاندې د دواړه قسمه روایتونو نه خو روایات ذکر کیږي: د ممانعت والا روایات:

① صحیح مسلم کنبی د حضرت انس ؓ روایت دې: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَجَرَ عَنِ الشَّرْبِ قَائِمًا» رسول کریم ﷺ په ولاړه اوبه یا بل مشروب څکلو باندې ډیر سخت زور نه ورکړه، او بل طریق کنبی الفاظ دی: «أَنَّهُ نَهَى أَنْ يَشْرَبَ الرَّجُلُ قَائِمًا» (۲) رسول کریم ﷺ منع او فرمائیله چې یوکس دې په ولاړه اوبه او څکی.

② صحیح مسلم کنبی د حضرت ابو هریر ؓ روایت دې: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَشْرَبَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ قَائِمًا، فَمَنْ شَرِبَ فَلْيَسْتَقِمْ» (۳) په تاسو کنبی دې هیڅوک په ولاړه اوبه نه څکی، او څوک چې یی په هیره او څکی نو هغه دې قې کړی.

③ امام بیهقی رحمة الله علیه د حضرت ابو هریره ؓ یو روایت نقل کړې دې، دهغې الفاظ دی: «لَوْ يَعْلَمُ الَّذِي يَشْرَبُ وَهُوَ قَائِمٌ مَالٍ بَطْنِهِ لَأَسْتَقَامَ» (۴)

(۱) (کشف الباری: ۱۴۹/۴)

(۲) (کشف الباری: ۲۷۸/۲)

(۳) (کشف الباری: ۱۷۰)

(۴) (کشف الباری: ۶۷۹/۱)

(۵) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۶) (شرح ابن بطال: ۷۲/۶)

(۷) (الجامع الصحیح لمسلم کتاب الأشربة/باب کراهية الشرب قائمًا) رقم الحدیث- (۲۰۲۴)

(۸) (الجامع الصحیح لمسلم کتاب الأشربة/باب کراهية الشرب قائمًا) رقم الحدیث- (۲۰۲۶)

(۹) (السنن الکبری للبیهقی باب ما جاء فی الأکل والشرب قائمًا رقم الحدیث: ۱۴۶۴۲)

④ امام احمد رحمه الله عليه د حضرت ابو هريره ؓ نه يو روايت نقل کړېدې چې رسول کریم ﷺ يو کس اوليدو چې په ولاړه يئ اوبه څکلې نو وې فرمائيل: دا قې کره، هغه ددې وجه او پوښتله، نو رسول کریم ﷺ او فرمائيل: آيا ته دا خوښوې چې پيشو ستاسره اوبه او څکي، هغه او وئيل نه، نو رسول کریم ﷺ او فرمائيل: قد شرب معک من هوأشرامنه الشيطان (۱)

⑤ امام ترمذی رحمه الله عليه جارود بن المعلى نه روايت نقل کړې دې: أن النبي ﷺ عن الشرب قائما. (۲)

د جواز والا روايات: ليکن بل طرف ته داسې احاديث هم شته کوم چې په ولاړه د اوبو څکلو په جواز دلالت کوي.

① په هغې کښې دوه حديثونه امام بخاری رحمه الله عليه په دې باب کښې ذکر فرمائيلی دی.

② امام ترمذی رحمه الله عليه د حضرت عبد الله بن عمر ؓ حديث نقل کړې دې: «كُنَّا نَكُلُّ

عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نَكْشِي، وَنَشْرَبُ وَنَحْنُ قِيَامًا» (۳)

③ امام ترمذی رحمه الله عليه د عمرو بن شعيب عن جده په طريق سره روايت نقل کړې دې،

په هغې کښې دې: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَشْرَبُ قَائِمًا وَقَاعِدًا» امام ترمذی رحمه

الله عليه دې ته حسن وئيلی دی. (۴)

④ حضرت عمر ؓ، حضرت عثمان ؓ، حضرت علي ؓ او نور جليل القدر صحابه کرامونه

څکل مروی دی، او دا چې په دې کښې هغه هيڅ حرج نه گنرلو. (۵)

حل تعارض: دا خبره تاسوته معلومه ده چې کله په يو امر کښې متعارض احاديث جمع شي

نو په هغې کښې عموما درې طريقې اختياریږي. ① نسخ ② ترجيح ③ او تطبيق.

حضرات محدثينو په دې احاديثو هم دا خبرې کړی دی:

① چنانچه ابو ابکر اثرم احاديث جواز لره په احاديث نهی باندې ترجيح ورکړې ده. او

فرمائی چې احاديث جواز د نهی په مقابله کښې اقوی او اثبت دی. (۶)

① (مسند الامام احمد بن حنبل مسد ابی هريره ؓ رقم الحديث: ۲۷۹۹/۲/۳۰۱)

② (سنن الترمذی کتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في النهي عن الشرب قائما) رقم الحديث- (۱۸۸۱))

③ (سنن الترمذی کتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في النهي عن الشرب قائما) رقم الحديث- (۱۸۸۲))

④ (سنن الترمذی کتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في النهي عن الشرب قائما) رقم الحديث- (۱۸۸۳))

⑤ (موطا الامام مالك: كتاب صفة النبي صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في شرب الرجل وهو قائم) رقم الحديث- (۱۳/۲/۹۲۵) شرح ابن بطال: (۶/۷۲)

⑥ (فتح الباری: ۱۳/۱۰۳)

⑦ احادیث نهی په احادیث جواز سره منسوخ شو، یعنی اول په ولاړه د اوبو څکلو ممانعت وو، خو روستو داممانعت منسوخ شو: لکان آخر الأمرین من رسول الله صلی الله علیه وسلم الشرب قائماً، كما شرب فی حجة الوداع.^(۱)

علامه ابن جزم رحمة الله علیه ددې نه بالکل برعکس مسلک اختیار کړې دې، فرمائی چې احادیث جواز په احادیث نهی سره منسوخ دی، یعنی اول په ولاړه د اوبو څکلو اجازت وو او بیا هغه منسوخ شو.^(۲)

⑧ اکثر علماء کرامو دواړه قسمه احادیثو کښې تطبیق کړې دې. دا تطبیق یی په دوو طریقو کړې شوې دې.

(الف) د ائمه اربعه او اکثر فقهاء کرامو په نزد دواړه قسمه احادیث صحیح دی، او په دې کښې نسخ نشته دې، نو دا حضرات په دواړه قسمه روایاتو کښې تطبیق کوی او فرمائی چې احادیث نهی مه نهی تنزیهی مراد ده، کومه چې د جواز خلاف نه ده، یعنی په ولاړه اوبه څکله مکروه تنزیهی دی. خو د نورو احادیثو په وجه ددې جواز شته دې. چنانچه علامه نووی رحمة الله علیه فرمائی:

الصواب فيها أن النهی فیها محمول علی کراهة التنزیه وأما شربه صلى الله علیه وسلم قائماً قیماً للجواز فلا إشکال ولا تعارض..... وأما من زعم نسخاً أو غیر فقد غلط غلطاً فاحشاً.^(۳)

(ب) امام طحاوی رحمة الله علیه فرمائی چې احادیث نهی په ضرر طبی او احادیث جوازه اباحت شرعیه باندي محمول دی. چنانچه علامه ابن عابدین رحمة الله علیه رد المحتار کښې فرمائی:

وجنح الطحاوی إلى أنه لا بأس به، وأن النهی لغوف الضرر لا غیر.^(۴)
یعنی اکثر په ولاړه اوبه څکله مضر صحت وی، ځکه نبی کریم ﷺ منع او فرمائیله. علامه خطابی رحمة الله علیه فرمائی:

هذاهي تادیب وتنزیه لأنه أحسن وأرفق بالشارب: (۵)

(۱) فتح الباری: ۱۳/۱۰۴، عون المعبود شرح ابی داؤد کتاب الاشریة باب فی الشرب قائماً: (۱۸۱/۱۰).

(۲) (المعلی بالآثار لابن حزم کتاب الاشریة مسئله: ۱۱۰۸، ۲۲۹/۶).

(۳) شرح النووی علی الجامع الصحیح لمسلم، کتاب الاشریة باب فی الشرب قائماً: ۱۷۳/۲، رد المحتار کتاب الطهارة: مطلب فی ما مباحث الشرب قائماً: ۹۶/۱، فتح الباری: ۱۳/۱۰۴، عمدة القاری: ۲۸۷/۲۱، إرشاد الساری: ۳۵۵/۱۲، شرح الزرقانی کتاب صفة النبی ﷺ: ۲۹۴/۴، إكمال المعلم بفوائد مسلم کتاب الاشریة باب کراهیة الشرب قائماً: ۵۰۱/۶، المفهم کتاب الاشریة باب کراهیة الشرب قائماً: ۲۸۵/۵، شرح الطیبی کتاب الاشریة الفصل الأول: (۱۸۶/۸).

(۴) رد المحتار کتاب الطهارة: مطلب فی ما مباحث الشرب قائماً: ۹۶/۱.

(۵) معالم السنن للخطابی، کتاب الاشریة باب الشرب قائماً: (۲۸۱/۵).

داتول اختلافات په ولاړه د اوبو څکلو په جواز او عدم جواز کښې دې. باقی په دې کښې هیڅ اختلاف نشته چې په ناسته اوبه څکل افضل دی. او د نبی کریم ﷺ طریقه معتاد په ناسته د اوبو څکلو وه.

چنانچه علامه ابن القیم رحمه الله علیه فرمائی:

وكان من هديه صلى الله عليه وسلم الشراب قاعدا هذا كان هديه المعتاد. (۱)

قوله: أَنِّي عَلَى رِضَى اللَّهِ عَنْهُ عَلَى بَابِ الرَّحْبَةِ:

قوله: الرَّحْبَةُ: (دراء او حاء په فتحې سره) صحن او دالان ته وائی. (۲) دلته ددې نه د کوفې د

مسجد صحن مراد دې، څنگه چې د باب په دویم روایت کښې دی. (۳)

د باب دا حدیث امام بخاری رحمه الله علیه دلته په اول ځل نقل کړې دې. (۴)

قوله: «شَرِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا مِنْ زَمْزَمَ»:

د زمزم د اوبو څکلو طریقه: د حضرات شوافع په نزد د زمزم اوبه د عامو اوبو په شان په ناسته څکل افضل دی. او نبی کریم ﷺ چې په ولاړه زمزم څکلی وو هغه د بیان جواز دپاره وو. (۵)

البته د احنافو په نزد د عامو څکلو څیز وغیره په ولاړه څکل مکروه دی. څنگه چې ما قبل

کښې تیر شو. خود زمزم او د اودس نه بیج شوې اوبه په ولاړه څکل مکروه نه دی. (۶)

د زمزمو د اوبو ادا: د زمزم د څکلو آدابو کښې یو دا هم دی چې قبلې ته مخ کول او څکل پکار دی. (۷)

شروع کښې بسم الله وئیل پکار دی، په دریو ساگانو څکل پکار دی، او دریم دا چې ښه په

مره (دیرې) څکل پکار دی.

حضرت ابن عباس ؓ نه روایت دې فرمائی:

إِذَا شَرِبْتَ فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ ثُمَّ اذْكَرِ اسْمَ اللَّهِ ثُمَّ تَنَفَّسْ ثَلَاثًا وَتَقَدَّمْ مِنْهَا فَإِذَا فَرَعْتَ فَلَعَبِدِ اللَّهِ قَبْلَكَ النَّبِيُّ صَلَّى

(۱) (زاد المعاد فضل فی هدیه صلی الله علیه وسلم فی الشراب و آدابه: ۲۲۹/۴)

(۲) (لسان العرب باب الحاء: ۱۶۶/۵)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۶۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۲۸۵، ارشاد الساری: ۱۲/۳۵۴)

(۴) (الحدیث أخرجه أبی داود کتاب الإشرية بَابُ فِي الشَّرْبِ قَائِمًا رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۳۷۱۸، و أخرجه النسائي كتابُ الطَّهَارَةِ/بَابُ صَفَةِ الوُضُوءِ مِنْ غَيْرِ حَدَّثِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۱۳۳، جامع الأصول الأشرية الباب الاول رقم الحدیث: ۳۰۸۱، ۷۲/۵)

(۵) (شرح النووی علی الجامع الصحیح لمسلم، کتاب الأشرية باب فی الشرب قائما: ۱۷۳/۲، شرح الطیبی کتاب الأشرية الفصل الأول: ۱۸۶/۸)

(۶) (ردالمحتار کتاب الطهارة: مطلب فی مباحث الشرب قائما: ۹۵/۱)

(۷) (ردالمحتار کتاب الطهارة: مطلب فی مباحث الشرب قائما: ۹۵/۱)

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "آيَةُ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُتَأَقِبِينَ أَلَهُمْ لَا يَتَسَلَعُونَ مِنْ زَمْزَمَ" (۱)

د زمزم څکلو نه وړاندې مشهور او مجرب دادی چې کومه دعا او غوښتلې شی نو هغه قبلېږي. ډیرو علماء کرامو ذکر کړی دی چې دا د قبولیت دعا موقع ده.

چنانچه علامه نووی رحمة الله ددې حدیث، ماء زمزم لما شرب له نه پس لیکي: وهذا مما عمل

العلماء والأخبار به فشبهوه لمطالب لهم جليدة فنالوها، قال العلماء: فيستحب شربه للمفقر أو للشفاء من

مرض ونحو ذلك أن يقول عند شربه اللهم إني بلغني - أن رسول الله ﷺ قال: ماء زمزم لما شرب له، اللهم إني

أشربه لتغفر لي وتغفر لي كذا وكذا، فاغفر لي أو فعل اللهم إني أشربه مستشفيا به فاشفي. (۲)

المستدرک کښې روایت دې:

قال رسول الله ﷺ: ماء زمزم لما شرب له، فإن شربته تستشفى به شفاك الله وإن شربته مستعينا عاذك

الله وإن شربته ليقطع ظمأك قطعه. (۳)

حضرت ابن عباس ؓ به زمزم څکلو نه پس دا دعا کوله:

اللهم أسئلك علما نافعاً ودرهماً واسعاً وشفاءً من كل داء. (۴)

فائده: د حضرت حافظ ابن حجر رحمة الله عليه باره کښې رازی چې هغوی به د زمزم څکلو نه

پس دا دعا او وئيله: ای الله! ما په په حفظ حدیث کښې د حافظ ذهبی رحمة الله عليه په شان

حافظه رانصیب کړې. چنانچه علماء کرام لیکي چې حافظ ابن حجر رحمة الله عليه په حافظه

او علم حدیث کښې د حافظ ذهبی نه هم مخکښې تللي وو. (۵)

د زمزم په فضیلت کښې د حضرت ابن عباس ؓ نه یو روایت منقول دې:

خير ماء على وجه الأرض ماء زمزم، فيه طعام من الطعم وشفاء من السقم. (۶)

د زمزم اوبه خپلو کورونو او علاقو د اورلو باره کښې هم په ترمذی کښې د حضرت عائشه

صديقه رضی الله عنها روایت ذکر دې:

مَنْ عَائِشَةَ، أَلَهَا كَانَتْ تَحْمِلُ مِنْ مَاءِ زَمْزَمٍ وَتُخْبِرُ «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَحْمِلُهُ» (۷)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۸)

(۱) المستدرک للحاکم: اول کتاب المناسک: رقم الحدیث: ۱۷۳۸، ۴۷۲/۱.

(۲) الأذکار النبویه، فصل فيما يقول إذا شرب ماء زمزم رقم الحدیث: ۴۹۱، ۲۰۲/۱.

(۳) المستدرک للحاکم: اول کتاب المناسک، رقم الحدیث: ۱۷۳۹.

(۴) المستدرک للحاکم: اول کتاب المناسک: رقم الحدیث: ۱۷۳۹.

(۵) ذیل طبقات الحفاظ للسيوطی: ۲۵۱/۱.

(۶) المعجم الكبير للطبرانی رقم الحدیث: ۱۱۱۶۷.

(۷) سنن الترمذی: ابواب الحج رقم الحدیث: ۹۶۳.

(۸) (عمدة القاری: ۲۸۸/۲۱)

١٢ = بَابُ مَنْ شَرِبَ وَهُوَ أَقِفٌ عَلَى بَعِيرِهِ

حديث نمبر: ٥٢٩٥

٥٦١٨ - حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا أَبُو النَّضْرِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَمْرِ الْفَضْلِ بْنِ الْحَارِثِ: «أَتَمَّأُ أُرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَدْحٍ لَبَنٍ، وَهُوَ أَقِفٌ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ، فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَشَرِبَهُ» زَادَ مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ: «عَلَى بَعِيرِهِ»

ترجمه: حضرت ام فضل رضی اللہ عنہا د رسول کریم ﷺ پہ خدمت کنبی د پینو یوہ پیالہ اولیرلہ، پہ ہغہ ماہنام کلہ چي رسول کریم ﷺ پہ عرفات کنبی ایسار وو، نبی کریم ﷺ ہغہ واخستہ او وې خکله. مالک دابوالنضر پہ واسطې سرہ دا اضافہ کړې ده چي رسول کریم ﷺ پہ اوبن سور وو.

تراجم رجال:

د مالک بن اسماعیل ابو غسان نهدی حالات په کتاب الوضوء (١) کنبی، د عبد العزيز بن ابی سلمه حالات په کتاب الصلاة (٢) کنبی، د ابوالنضر سالم بن ابی امیه حالات په کتاب الوضوء (٣) کنبی، د عمیر مولى ابن عباس حالات په کتاب التیمم (٤) کنبی، دام الفضل حالات په کتاب الاذان (٥) تیر شوی دی.

تشریح: د ترجمه الباب مقصد:

د امام بخاری مقصد دادې چې په خناور وغیره د سوریدو په حالت کنبی اوبه خکل حدیث نه ثابت دی. (٦)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (٧)

١٣ = بَابُ الْأَيْمَنِ قَالَ الْأَيْمَنَ فِي الشُّرْبِ

حديث نمبر: ٥٢٩٦

٥٦١٩ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِلَبَنٍ قَدْ شِيبَ بِمَاءٍ، وَعَنْ يَمِينِهِ أَعْرَابِيٌّ، وَعَنْ شِمَالِهِ أَبُو بَكْرٍ، فَشَرِبَ ثُمَّ أَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ، وَقَالَ: «الْأَيْمَنَ قَالَ الْأَيْمَنَ»

تراجم رجال:

د حضرت اسماعیل بن ابی اویس حالات په کتاب الایمان کنبی (٨)، دامام مالک بن انس

(١) (کشف الباری رقم الحدیث: ١٧٠)

(٢) (کشف الباری رقم الحدیث: ٤٤١)

(٣) (کشف الباری: ٢٠٢)

(٤) (کشف الباری: ١٦٣)

(٥) (کشف الباری رقم الحدیث: ٧٦٣)

(٦) (فتح الباری: ١٣/١٠٥، عمدة القاری: ٢١/٢٨٠)

(٧) (عمدة القاری: ٢١/٢٨٩)

(٨) (کشف الباری: ٢/١١٣)

حالات په بدء الوحی کنبی^(۱)، د ابن شهاب زهري حالات په بدء الوحی کنبی^(۱)، د حضرت انس رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان کنبی^(۲) تیر شوی دی. تشریح: د ترجمة الباب مقصد:

د امام بخاری مقصد دادې چې اوبو خکلو کنبی د بنی طرف نه دور شروع کول پکار دی، دا حکم په اوبو خکلو او نورو مشرباتو ټولو کنبی شامل دي^(۳).

قوله: «الْأَيْمَنَ فَأَلْأَيْمَنَ»

د «الْأَيْمَنَ فَأَلْأَيْمَنَ» نحوی ترکیب:

د «الْأَيْمَنَ فَأَلْأَيْمَنَ» په نحوی ترکیب کنبی دوه احتمال دی.

① داد مبتداء په وجه مرفوع دي. او ددې خبرفء عاطفه ده، او ددې دویم الایمَن په اول باندي عطف دي. ترکیبی عبارت د اشان دي.

الْأَيْمَنَ الْاِخْتِيارَ لِفَضِيلَةِ الْيَمِينِ عَلَى الشِّمَالِ

② او یا دا دواړه د فعل محذوف کیدو په وجه د مفعول کیدو په بناء منصوب دی یعنی: أعط الایمَنَ ثم الایمَنَ^(۴)

اوبه وغیره بنی طرف والاته د ورکولو حکم: اوبه وغیره د بنی طرف نه شروع کول د جمهور علماء کرامو په نزد مستحب دی^(۵).

البته د علامه ابن حزم په نزد بنی طرف والاته ورکول واجب دی. د هغه د اجازت نه بغیر بل چاته ورکول جائز نه دی^(۶).

قوله: وَعَرَبٌ يَمِينُهُ أَعْرَابِيٌّ: هغه اعرابی دخپل قوم مشرانو کنبی وو. خکه هغه د رسول کریم صلی الله علیه وسلم بنی طرف ته کیناستو^(۷).

حضرت مهلب رحمة الله عليه فرمائی:

التيامن في الأكل والشرب وجميع الأشياء من السنن، وكان رسول الله صلی الله علیه وسلم يحب التيامن استشعاراً منه بما شرف الله عز وجل به أهل اليمن^(۸).

د ترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث د ترجمة الباب سره مناسبت واضح دي^(۹).

(۱) (کشف الباری: ۱/۲۹۰)

(۲) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۳) (کشف الباری: ۲/۴)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۲۸۹. الابواب والتراجم: ۲/۹۲)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱/۲۸۹. شرح الزرقانی السنة فی الشرب مناولته عن الیمن: ۴/۲۹۵)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۰۶. شرح الزرقانی: ۴/۲۹۵)

(۷) (المحلی بالانار لابن حزم کتاب الأشربة: ۶/۲۳۲)

(۸) (إرشاد الساری: ۱۲/۳۵۶)

(۹) (شرح ابن بطال: ۶/۷۴. عمدة القاری: ۲۱/۲۹۰)

(۱۰) (عمدة القاری: ۲۱/۲۹۰)

١٨=بَابُ: هَلْ يَسْتَأْذِنُ الرَّجُلُ مَنْ عَنِ يَمِينِهِ فِي الشَّرْبِ لِيُعْطِيَ الْأَكْبَرَ

حديث نمبر: ٥٢٩٧

٥٢٩٠- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِشَرَابٍ فَشَرِبَ مِنْهُ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامًا، وَعَنْ يَسَارِهِ الْأَشْيَاحَ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ: «أَتَأْذِنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ؟» فَقَالَ الْغُلَامُ: وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَأَوْثُرُ بِنَصِيْبِي مِنْكَ أَحَدًا، قَالَ: فَتَلَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي يَدِهِ

ترجمه: دحضرت سهل بن سعد رضي الله عنه نه روایت دی، فرمائی چې رسول کریم صلى الله عليه وسلم ته د خکلویو خیز پیش کړې شو، نو رسول کریم صلى الله عليه وسلم دهغې نه څه او خکلو، د نبی کریم صلى الله عليه وسلم نسی طرف ته یو هلك او گس طرف ته څه معمر کسان وو، نبی کریم صلى الله عليه وسلم هغه هلك ته او وئیل چې آیا ستا اجازت دې چې زه (دا پاتې شوې مشروب) دې خلقوته ورکړم؟ هغه او وئیل چې ای دالله رسوله صلى الله عليه وسلم ا په الله مې دې قسم وی چې څه به ستاسو د طرفه ملاو شوې خپله حصه کنبې هیچا ته ترجیح ورنکړم. سهل بن سعد رضي الله عنه فرمائی چې نبی کریم صلى الله عليه وسلم (هغه بچ شوې مشروب) هغه هلك ته ورکړو.

تر اجم رجال:

دحضرت اسماعیل بن ابی اویس حالات په کتاب الایمان کنبې^(١)، دامام مالک بن انس حالات په بده الوسی کنبې^(٢)، دابو حازم بن سلمة بن دینار حالات په کتاب الذبائح کنبې^(٣)، دحضرت سهل رضي الله عنه حالات په کتاب الوضوء کنبې^(٤) تیر شوی دی.

تشریح: امام بخاری رحمة الله علیه ترجمه الباب کنبې فرمائی چې آیا یوکس دخپل نسی طرف کس نه دا اجازت اخستې شی چې اول څکلو دپاره اوبه خپل گس طرف والا ته ورکړی. او امام بخاری رحمة الله علیه په طور د استفهام ترجمه الباب قائم کړې دي. او هیڅ حکم یی نه دې لگولې، ځکه چې حدیث پاک کنبې یوه خاص واقعه ده، او په هغې کنبې د تخصیص احتمال دې. او په دې صورت کنبې به دا حکم عام نه وی. یعنی هر جلیس لره به شامل نه وی^(٥).

قوله: وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامًا: د غلام نه مراد حضرت ابن عباس رضي الله عنه دي، او د اشیاخ نه مراد حضرت

^(١)(كشف الباري: ١١٣/٢)

^(٢)(كشف الباري: ٢٩٠/١)

^(٣)(كشف الباري رقم الحديث: ٢٤٣)

^(٤)(كشف الباري رقم الحديث: ٢٤٣)

^(٥)(فتح الباري: ١٠٧/١٣، عمدة القاري: ٢٩١/٢١)

خالد بن ولید رضی اللہ عنہ وغیرہ دی. (۱)

یو تعارض او د هغې حل: د پورتنی حدیث په ظاهره د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ د حدیث سره تعارض دې. کوم چې ابویعلی قوی سند سره نقل کړې دې، په هغې کښې دې:

کان رسول الله ﷺ إذا سئل قال اهداها لکبراء أو قال بالاکابر (۲)

جواب: ددې جواب دا ورکړې شوې چې دا حدیث په دې حالت محمول دې چې کله ټول خلق یو طرف ته ناست وی یعنی مخامخ طرف ته یا ښی طرف ته یا ټول گس طرف ته، نو داسې صورت کښې شروع د مشر نه کول پکار دی، خو که خلق ښی او گس طرف ته ناست وی نو ښی طرف والا زیات حقدار دې د گس طرف والا نه، اگر چې هغه ماشوم وی. (۳)

قوله: **فَتَلَّهُ**: تل، یتل د نصر نه، ددې معنی د کینخودلو یا ورکولوده، همداشان ددې معنی شدت سره ایښودل، لاس کښې په زور ایښودل هم ده. (۴)
علامه عینی رحمة الله علیه فرمائی:

وأصله من الرمي على التل وهو المكان العالي المرتفع ثم استعمال في كل شيء يرمى به وفي القاء. (۵)

یعنی ددې اصل معنی یو خیز په یوه غونډۍ ویشتل دی، خو روستو مطلقا د یو خیز د ویشتلو په معنی استعمال شو.

دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د **أَتَأَذِّنُ** په وجه دې. (۶)

۱۹= بَابُ الْكَرْعِ فِي الْحَوْضِ

حدیث نمبر: ۵۲۹۸

۵۲۹۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ، فَسَلَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَاحِبُهُ، فَرَدَّ الرَّجُلُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَا أَبِي أَلْتِ وَأُمِّي، وَهِيَ سَاعَةٌ حَارَّةٌ، وَهُوَ يُحْوَلُ فِي حَابِطٍ لَهُ، يَعْنِي الْمَاءَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ فِي شَيْءٍ، وَإِلَّا كَرَعْنَا» وَالرَّجُلُ يُحْوَلُ الْمَاءَ فِي

(۱) (شرح ابن بطال: ۷۴/۶، شرح الكرمانی: ۱۶۳/۲۰، فتح الباری: ۱۰۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۱/۲۱، مسند ابی

یعلی الموصلی مسند ابن عباس رقم الحدیث: ۲۴۱۹، ۲/۲۶)

(۲) (مسند ابی یعلی الموصلی مسند ابن عباس رقم الحدیث: ۲۴۱۹، ۲/۲۶، فتح الباری: ۱۰۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۱/۲۱)

(۳) (فتح الباری: ۱۰۷/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۱/۲۱)

(۴) (لسان العرب باب التاء: ۴۵/۲، شرح الكرمانی: ۱۶۳/۲۰، فتح الباری: ۱۰۷/۱۳)

(۵) (عمدة القاری: ۲۹۱/۲۱)

(۶) (عمدة القاری: ۲۹/۲۱)

حَابِطٌ، فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عِنْدِي مَاءٌ بَاتَ فِي شَنَّةٍ، فَأَنْطَلِقُ إِلَى الْعَرِيشِ، فَسَكَبْتُ فِيهِ قَدْحَ مَاءٍ، ثُمَّ حَلَبْتُ عَلَيْهِ مِنْ دَاجِنٍ لَهُ، فَشَرِبْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ أَعَادَ فَشَرِبَ الرَّجُلُ الَّذِي جَاءَ مَعَهُ

تواجه رجال:

ديجی بن صالح الحمصی حالات په کتاب الصلاة (۱) کنبی، د فلیح بن سلیمان مدنی حالات په کتاب العلم (۲) کنبی، د سعید بن الحارث قاضی المدینه حالات په کتاب الصلاة کنبی، (۳): ۳۶۱، د حضرت جابر رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان کنبی، (۴) تیر شوی دی.

تشریح: قوله: الکرع: کرع، یکرع، د باب فتح نه، د لاسونو او لوبنی نه بغير د حوض یا نهر وغیره نه په خله اوبه څکلو. (۵)

د ترجمه الباب مقصد:

شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمة الله عليه فرمائی چې د ترجمه الباب نه د امام بخاری رحمة الله عليه مقصد شائد دهغه روایتونو رد دي کومو کنبی چې په یو څیز خله لگولوسره د اوبو څکلو نه منع کړې شوي ده. (۶)

حوض وغیره باندې دخلې لگولو په صورت کنبی د اوبو څکلو حکم: دي باره کنبی مختلف روایات منقول دي، د باب روایت نه د دي جواز معلومېږي خو ځینې روایتونو کنبی د منع ذکر دي. چنانچه ابن ماجه کنبی روایت دي:

عَنِ ابْنِ مَرْزُوقٍ، قَالَ: مَرَرْنَا عَلَى بَرَكَةِ، فَجَعَلْنَا نَكْرُمُ فِيهَا، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَكْرُمُوا،

وَلَكِنْ اغْسِلُوا أَيْدِيَكُمْ، ثُمَّ اشْرَبُوا فِيهَا، فَإِنَّهُ لَيْسَ إِتَاءٌ أَطْيَبَ مِنَ الْيَدِ» (۷)

تطبیق: حضرات محدثین د دي خو جوابونه ورکړي دي:

① دا چې د ابن ماجه روایت ضعیف دي.

② او یا دا چې حدیث نهی کنبی نهی تنزیهی مراد ده، او د باب حدیث د بیان جواز دپاره دي.

③ او یا نهی په هغه صورت کنبی ده چې کله ضرورت نه وي.

د ترجمه الباب سره مناسبت: امام بخاری رحمة الله عليه په حوض باندې د خولې لگولو او

(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۳۶۱)

(۲) (کشف الباری: ۵۵/۳)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

(۵) (لسان العرب باب الکاف: ۷۲/۲۱، النهایة لابن اثیر حرف الکاف: ۵۳۳/۲، شرح الکرمانی: ۱۶۴/۲۰، عمدة

القاری: ۲۹۱/۲۱)

(۶) (الکنز الکنزی المتواری: ۲۹۵/۱۹)

(۷) (سنن ابن ماجه کتاب الأشربة / باب الشرب بالأکف والکرع (رقم الحدیث- ۳۴۳۳))

اوبو څکلو جواز ثابت کړېږي. چنانچه حديث پاك کښې د: «ولا کرهنا، الفاظ په دې دلالت کوي، البته حديث کښې حوض ذکر نشته دې.

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائي چې حديث پاك کښې د حضرت جابر رضي الله عنه وهو بحول في حائط او الرجل يحول الماء مکرر ذکر کړل. ددې نه په ظاهره دامعلوميږي چې په باغ کښې کوم صحابي اوبه ورکړې وې شايد چې هغه د کوهي نه اوبه راويستي او په يو حوض کښې يې جمع کولې، اوبيا يې ددې حوض نه د باغ مختلفو طرفونو ته خورولې: (۱)
داشان اگر چې صراحتاً د حوض ذکر نشته دې خو کنایتا ذکر دې. بهر حال حافظ ابن حجر رحمة الله عليه دايو امانی خبره کړې ده چې دهغې سره د ترجمه الباب سره د حديث مناسبت بالکل واضح دې.

او داهم وئيلې شي چې عموماً د کرم ضرورت په حوض وغيره کښې پيښيږي. اگر چې حديث پاك کښې مطلقاً د کرم ذکر دې. خو چونکه ددې وقوع عموماً حوض وغيره سره وي، ځکه امام بخاری رحمة الله عليه د خلقو د عادت او د دې فعل د عموعی وقوع پيش نظر ترجمه الباب کښې د في الحوض اضافه کړې ده. والله اعلم.

۲۰ = بَابُ خِدْمَةِ الصِّغَارِ الْكِبَارِ

۵۱۳۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «كُنْتُ قَائِلًا عَلَى الْحَيِّ أَسْقِيهِمْ، عُمُومَتِي وَأَنَا أَصْغَرُهُمْ، الْقَضِيحُ، فَقِيلَ: حُرِّمَتْ الْخَيْرُ، فَقَالَ: أَكْفَيْتُنَا، فَكَفَّأْنَا» قُلْتُ لِأَنْسِ: مَا شَرَابُهُمْ؟ قَالَ: «رُطْبٌ وَيَسْرٌ» فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَنَسٍ: وَكَأَنْتَ تَمْرُهُمْ، فَلَمْ يُنْكِرْ أَنْسٌ، وَحَدَّثَنِي بَعْضُ أَصْحَابِي: أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا يَقُولُ: «كَأَنْتَ تَمْرُهُمْ يَوْمَئِذٍ»

تو اجم رجال:

دمسدد بن مسرهد حالات په كتاب الايمان کښې، (۲)، د معتمر بن سليمان حالات په كتاب العلم کښې (۳)، د سليمان بن طرخان حالات په كتاب العلم کښې (۴)، د حضرت انس رضي الله عنه حالات په كتاب الايمان کښې (۵) تير شوي دي.
تشریح: د امام بخاری رحمة الله عليه مقصد دادې چې ورو و له پکار دي چې د مشرانو قدر او کړي. او د خدمت صورت دا هم کيديشي چې واره مشراتو ته اوبه ورکړي، ځنگه چې

(۱) (فتح الباری: ۱۰۸/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۲/۲۱، الكنز الکنزی المتواری: ۲۹۶/۱۹)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۵۹۰/۴)

(۴) (کشف الباری: ۵۹۳/۴)

(۵) (کشف الباری: ۴/۲)

پورته حدیث باب کنبی حضرت انس ؓ ٔولو کنبی ماشوم وو او خلقو ته بی اوبه ورکولې، امام بخاری رحمة الله علیه د ترجمه الباب الفاظ عام ساتلی دی. د شرب وغیره قید بی نه دې لگولې، دعام تحت خاص په خپله راځی ځکه ددې قید ضرورت نشته.

۲۱= بَابُ تَغْطِيَةِ الْإِنَاءِ

حدیث نمبر: ۵۳۰۰/۱

۵۲۳- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ: أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا كَانَ جُنْحُ اللَّيْلِ، أَوْ أَمْسَيْتُمْ، فَكُفُّوا صِبْيَانَكُمْ، فَإِنَّ الشَّيَاطِينَ تَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ، فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ فَخَلُّوهُمْ، فَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا، وَأُوَكُّوا قَرَبَتَكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، وَخَمِّرُوا آيَتَكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، وَلَوْ أَنَّ تَعْرُضُوا عَلَيْهَا شَيْئًا، وَأَطَفْتُمْ بِمَصَابِعِكُمْ»

ترجمه: د حضرت جابر ؓ نه روایت دې چې رسول کریم ﷺ فرمائی: کله چې د شپې تیاره راشی او ماښام شی نو خپل ماشومان (بهر تللو نه) منع کړی، ځکه چې په دې وخت شیطانان خوریدي، بیا چې کله د شپې یوه حصه تیره شی نو دوئ پرینسودئ شی، د الله تعالی نوم اخستلو سره دروازې بندې کړی، ځکه چې شیطان بندې دروازې نشی بیرته کولې، د مشکیزې خله په بسم الله سره او تړئ، لوبسی هم د الله تعالی په نوم اخستلو سره پټ کړی، (که یو څیز دپتولو دپاره ملاؤ نشی نو کم از کم په دې په پلنو څه څیز کیردئ، او خپل مشالونه مره کړئ.

۵۲۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَطْفِئُوا الْمَصَابِعَ إِذَا رَقَدْتُمْ، وَغَلِقُوا الْأَبْوَابَ، وَأُوَكُّوا الْأَسْقِيَةَ، وَخَمِّرُوا الْقَلْعَامَ وَالشَّرَابَ - وَأُحْسِبُهُ قَالَ - وَلَوْ يُعُودُ تَعْرُضُهُ عَلَيْهِ»

تواجهم رجال:

د اسحاق بن منصور حالات په کتاب الايمان (۱) کنبی، دروح بن عباده حالات په کتاب الايمان (۲) کنبی، د ابن جریج عبد الملك بن عبد العزيز حالات په کتاب الحیض کنبی (۳)، د عطاء بن ابي رباح حالات په کتاب العلم کنبی (۴)، د حضرت جابر ؓ حالات په کتاب الوضوء کنبی (۵)، تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری: ۲/۴۲۰)

(۲) (کشف الباری: ۲/۵۱۸)

(۳) (کشف الباری ص: ۲۰۴)

(۴) (کشف الباری: ۴/۳۷)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

دموسی بن اسماعیل التبوذی حالات په بدء الوحی (۱) کښې، دهام بن یحیی حالات په کتاب الرضوء (۲) تیر شوی دی.

تشریح:

دماښام په وخت کښې دماشومانو دبهیر تللو دمانعت حکم:

قوله: فَكْفُوا صَبِيَّانَكُمْ: یعنی ماشومان دماښام په وخت کښې دبهیر تللو نه منع کړئ، ځکه چې په دې وخت کښې شیاطین گړخی، هغوی ماشومانو ته نقصان رسولې شی.

علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی: خشى صلى الله عليه وسلم على الصبيان عند انتشار الجن أن تلم بهم فتصرعهم، فإن الشيطان قد أعطاه الله تعالى، قوة على هذا، وقد علمنا رسول الله ﷺ أن التعرض للفتن مما لا ينفعي فإن الاحتاس منها احزم، على أن ذلك الاحتاس لا يرد قدرا، ولكن لتهدم النفس عذرها، ولئلا يسببه الشيطان إلى لوم نفسه في التقصير (۳)

یعنی چونکه شیطان ته الله تعالی یو قسم قوت ورکړې دې، ځکه رسول کریم ﷺ د جناتو دانتشار په وخت د اندیښنې اظهار او فرمائیلو، مونږ ته حضور ﷺ تعلیم راکړې دې چې د فتو نه ځان اوساتئ. څه چې په تقدیر کښې وی اگر چې د اشان حفاظت سره تقدیر نه بدلیږي، بیا هم د روستو پښیمانتیا نه دیچ کیدو دپاره داسې اسباب ضروری دی.

قوله: فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ فَخُلُّوهُمْ:

قوله: فَخُلُّوهُمْ: خلو: داد باب نصر نه، حل، یحل، په معنی د پرانیستل، آزادول. (۴)

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې دا په ځاء سره دې، یعنی فخلوهم (د ځاء فتحې سره) او خل، یخل، په معنی د پریښودل. (۵)

دبمسلم شریف روایت کښې هم فخلوهم، ځاء سره دې. (۶)

قوله: أَوْكُوا قُرْبَكُمْ..... أَوْكُوا: د باب افعال نه اوك، یوك، یكاه، ددې معنی ده یو څیز په رسی تړل. (۷)

قوله: قُرْبَكُمْ: قرب (د قاف په کسري او د راء په فتحې سره) د قربه، (د قاف په کسري او د راء په

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۳۳)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۱۹)

(۳) (شرح ابن بطال: ۷۶/۶، عمدة القاری: ۲۱/۲۹۳، إرشاد الساری: ۱۲/۳۵۹)

(۴) (لسان العرب باب الحاء: ۳/۳۰۰)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۶۴، لسان العرب باب الخاء: ۴/۲۰۹)

(۶) (الجامع الصحیح للمسلم: کتاب الأشربة/باب فی شرب النبذ وتخمیر الباناء (رقم الحدیث: ۵۲۵۰))

(۷) (لسان العرب باب الواو: ۱۵/۳۸۹، النهایة لابن آثیر حرف الواو: ۲/۸۷۷)

سکون سره، جمع ده، مشکیزی ته وائی. (۱)

قوله: وَلَوْ أَنَّ تَعْرُضُوا عَلَيْهَا شَيْئًا: دا شرط دې، او ددې جزاء، لکان کافیا، محذوف ده. (۲)
یعنی که د لوښی دپوراه پتولو دپاره څه څیز نه وی نو کم از کم په پلنو پرې لرگې وغیره ايردئی، نو دا هم کافی دی.
علامه ابن بطال رحمة الله عليه فرمائی:

وانما أمر بتغطيه الإناء لحديث القعقاع بن حكيم عن جابر أن رسول الله ﷺ قال: «غَطُّوا الْإِنَاءَ، وَأَذْكُوا السِّقَاءَ، فَإِنَّ فِي السَّنَةِ لَيْلَةً يَنْزِلُ فِيهَا وَبَاءٌ، لَا يَنْزِلُ بِإِنَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ غِطَاءٌ، أَوْ سِقَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ وَكَاءٌ، إِلَّا نَزَلَ فِيهِ مِنْ ذَلِكَ الْوَبَاءِ» (۳)

رسول کریم ﷺ د لوښو د پتولو حکم په دې وجه ورکړو چې بل حدیث پاک کښې دی چې رسول کریم ﷺ او فرمائیل چې لوښی پتوئی، د مشکیزو خلې ترئی، ځکه چې په کال کښې یوه شپه وی چې په هغې کښې وباء نازلیري، او دا وباء په هغه لوښی یا مشکیزه کښې داخلیري کوم چې بې سره وی.
قوله: وَأَظْفِنُوا مَصَابِحَكُمْ:

قوله: مَصَابِحٌ: د مصباح جمع ده. په معنی د مشال (دیوه). (۴)

نبی کریم ﷺ د شپې ځملاستو نه وړاندې د مشال مړ کولو حکم په دې وجه ورکړو چې دا اوده کیدو نه پس د اور لگیدو سبب گریدې شی.
چنانچه بل حدیث کښې یې ددې وجه بیان کړه.

قَالَ الْقُرَيْشِيُّ تَضْمُرُ عَلَى أَهْلِ الْبَيْتِ يَتَّهَمُ (۵)

پس بیشکه منبرک د خلقو کورونه سوزوی، یعنی منبرک به مشال او خوزوی او دې سره د اور لگیدو خدشه ده.

او په مساجدو کښې چې کوم قنديلونه لگولې شی که هلته هم د اور لگیدو ویره وی نو هم دا حکم دې چې هغه دې مړه کړې شی گڼی نه. (۶)

علامه ابن بطال رحمة الله عليه فرمائی چې اکثر د نبی کریم ﷺ احکاما د انسانانو د ذاتی دنیاوی مفادو دپاره وی. د هغې دین سره تعلق نه وی. چنانچه دې حدیث پاک کښې هم دانسانانو ذاتی دنیاوی نییگرې دپاره دا احکامات دی چې ددې امورو اهتمام کولو سره

(۱) (لسان العرب باب الواز: ۸۶/۱۱)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۶۵/۲۰، عمدة القاری: ۲۹۳/۲۱)

(۳) (الجامع الصحیح لسلیم کتاب الاشریة باب استعجاب تخمیر الاناء رقم الحدیث: ۵۲۵۵ شرح ابن بطال: ۷۶/۶)

(۴) (لسان العرب باب الصاد: ۲۷۴/۷)

(۵) (الجامع الصحیح لسلیم کتاب الاشریة / باب الأمر بتغطیة الإناء وإیکاء السقاء رقم الحدیث: ۵۲۴۶)

(۶) (شرح الکرمانی: ۱۶۵/۲۰، عمدة القاری: ۲۹۳/۲۱)

انسان د دنیاوی نقصان نه بیج کیدی شی. (۱)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت د وَخَبَرُوا آيَتَكُمْ په وجه دې. (۲)

۲۲= بَابُ اخْتِنَاتِ الْأُسْقِيَةِ

حدیث نمبر: ۵۳۰۲/۲ (۳)

۵۳۰۵- حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَلْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْتَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «تَمَّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ اخْتِنَاتِ الْأُسْقِيَةِ» يَعْنِي أَنْ تُكْسَرَ أَفْوَاهُهَا فَيُشْرَبُ مِنْهَا

ترجمه: حضرت ابو سعيد خدری رضي الله عنه نه روایت دې فرمائی چې رسول کریم صلى الله عليه وسلم داختنات اسقيه نه منع فرمائیلي ده. اودا چې د مشکیزې خله واروی او په هغې اوبه اوڅکی.

حدیث نمبر: ۵۳۰۳

۵۳۱۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْتَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ: «سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنِ اخْتِنَاتِ الْأُسْقِيَةِ» قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: «قَالَ مَعْمَرٌ، أَوْ غَيْرُهُ: «هُوَ الشَّرْبُ مِنْ أَفْوَاهِهَا»

تو اجم رجال:

آدم بن ابی ایاس حالات په کتاب الایمان (۴) کښې، د ابن ابی ذئب محمد بن عبد الرحمان حالات په کتاب العلم (۵) کښې، د ابن شهاب زهري حالات په بدء الوحي کښې (۶)، د عبید الله بن عبد الله بن عتبه بن مسعود حالات په بدء الوحي (۷) کښې، د ابو سعید خدری رضي الله عنه حالات په کتاب الایمان (۸) کښې، د محمد بن مقابیل المروزی حالات په کتاب العلم (۹) کښې، د عبد الله بن المبالک حالات په بدء الوحي (۱۰) کښې، د یونس بن یزید ایلی حالات

(۱) (شرح ابن بطال: ۷۷/۶، شرح الکرمانی: ۱۶۶/۲۰)

(۲) (عمدة القاری: ۲۹۳/۲۱)

(۳) (الحدیث أخرجه البخاری ایضا فی هذا الباب رقم الحدیث: ۵۳۰۳، وأخرجه مسلم کتاب الأشربة/باب آداب الطعام والشراب وأحكامهما رقم الحدیث-۲۰۲۳) و ابو داؤد فی الأشربة باب فی اختنات الأسقية رقم الحدیث: ۱۸۹۰، جامع الأصول کتاب الثاني الفصل الثاني فی الشرب من أفواه الاسقية رقم الحدیث: ۴۰۶۴، ۷۵۵)

(۴) (كشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۵) (كشف الباری: ۴۴۲/۴)

(۶) (كشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۷) (كشف الباری: ۴۴۶/۱)

(۸) (كشف الباری: ۸۲/۲)

(۹) (كشف الباری: ۲۰۶/۳)

(۱۰) (كشف الباری: ۴۶۲/۱)

په بده الوحي کښې (۱) تیر شوی دی.
تشریح:

قوله: اِخْتِنَاثٌ: اِخْتِنَاثٌ، غنث نه د باب افتعال مصدر دې، اوددې معنی ده د مشکیزې خله پورته طرف ته راتا وهل او په دې اوبه ځکل. (۲)
قوله: يَعْنِي أَنْ تُكْسَرَ أَقْوَاهُهَا فَيُشْرَبَ مِنْهَا: رومی حدیث کښې د اختناث تشریح تیره شوې ده چې د مشکیزې خله پورته طرف ته راتا وهل او په دې اوبه ځکل.
قوله: تُكْسَرُ: کسر، یکسر. ضرب نه، ددې معنی ده ماتول (۳)، خو دې ځانې کښې کسر نه ماتول مراد نه دی بلکه تا وهل مراد دی. (۴)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې حدیث مبارک کښې د: يَعْنِي: قائل څوک دې؟ روایت کښې ددې تصریح نشته دې، البته د امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه په طریق کښې: يَعْنِي: محذوف دې. نو دا تفسیر به مدرج وی په خبر کښې. (۵)

دویم حدیث مبارک کښې د اِخْتِنَاثٌ تشریح په الشُّرْبِ مِنْ أَقْوَاهِهَا سره کړې شوې ده. یعنی د مشکیزې په خله اوبه ځکل.

قوله: أَقْوَاهُ: دا د قم جمع ده، اصل کښې فوه وو، ه یئ خلاف قیاس حذف کړه، او واؤلره یئ په میم سره بدل کړو. نو قم جوړ شو. (۶)

قوله: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ مَعْمَرٌ، أَوْ غَيْرُهُ: حَضَرْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ رَحِمَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ تَهْ شَكَّ دِي

چې ددې تفسیر الشُّرْبِ مِنْ أَقْوَاهِهَا، قائل معمر دې یا د معمر نه علاوه بل څوک دې؟ امام مسلم رحمة الله عليه دا روایت بغیر د تردد نه ذکر کړې دې.

حدثني حرملة بن يحيى اخبرني بن وهب اخبرني يونس عن ابن شهاب عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة عن ابن سعيد الخدري قال: دِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَنْ اِخْتِنَاثِ اِلسَّقِيَةِ اِنْ يَشْرَبُ مِنْ اِقْوَاهِهَا (۷)

قوله: اِسْقِيَةَ: اِسْقِيَةَ دسقاء جمع ده، د اوبو مشکیزې ته وائی. (۸)

(۱) (کشف الباری: ۴۶۳/۱)

(۲) (لسان العرب باب الغاء: ۲۲۶/۴، النهاية لابن اثير حرف الغاء: ۵۳۵/۱)

(۳) (لسان العرب باب الكاف: ۸۹/۱۲)

(۴) (فتح الباری: ۱۱۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۴/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۱/۱۲)

(۵) (مسند الامام احمد بن حنبل مسند ابن سعيد خدري رقم الحديث: ۱۱۶۴۲، فتح الباری: ۱۱۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۴/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب الغاء: ۳۵۸/۱۰، فتح الباری: ۱۱۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۴/۲۱)

(۷) (لسان العرب باب الغاء، فتح الباری: ۱۱۰/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۴/۲۱)

(۸) (لسان العرب باب السين: ۳۰۰/۶)

په مشکیزه خله اینبودل او د اوبو څکلو ممانعت کښې حکمتونه: ددې ممانعت حضرات محدثینو مختلف مصلحتونه بیان کړی دی:

① دې صورت کښې اوبه د ضرورت نه زیاتې خرچ کیږي. او داوبو دضائع کیدو اندیښنه وی. (۱)

② په جامو وغیره د اوبو تویدو قوی اندیښنه وی. (۲)

③ اکثر په مشکیزه کښې څه چینجې وغیره لار شی، او نیغ په نیغه په مشکیزه خله لگولو سره داامکان کیدیشی چې هسې نه دا چینجی لڅې ته دننه لار شی. ځکه رسول کریم منع او فرمائیله. (۳)

ددوؤ حدیثونو په مینځ کښې تعارض او دهغې جواب:

البته په دې د حضرت انس رضی الله عنه د روایت نه اشکال کیدیشی، کوم چې امام ترمذی رحمه الله علیه په شمائل کښې او امام احمد بن حنبل رحمه الله علیه په مسند کښې نقل کړې دي:

أن النبي ﷺ دخل على أم سليم، ولّى البيت قربة معلقة، فشراب، من فيها وهو قائم. (۴)

یعنی حضور ﷺ د ام سلیم کور ته تشریف یوو، او هلته یې د زورندې مشکیزې د خلې نه اوبه او څکلي.

نواوس په ظاهره دواړو احادیثو کښې تعارض دي: ددې مختلف جوابات ورکړې شوی دی: اول جواب: د ممانعت والا احادیث د غټ مشک سره متعلق دی چې دهغې سره ډیر زیات واضح او غټ وی، او د حضرت نبی کریم ﷺ عمل د وړوکی مشک سره متعلق دي. چې د کوم سر یا سورې تنگ وی په هغې کښې د ذکر شوؤ اکثر و نقصانات اندیښنه نه وی. (۵)

دویم جواب: د ممانعت د تعلق دوام او عادت سره دي چې داسې په مشک باندې خله لگولو سره د اوبو څکلو عادت نه دی جوړول پکار. په دې دنورو خرابو سره سره د مشک په خله کښې په مزه مزه بدبو پیدا کیږي، او د نبی کریم ﷺ عمل به کله کله د بیان جواز دپاره وو. (۶) دریم جواب: د اباحت تعلق ضرورت او احتیاج سره دي. لکه د څکلو دپاره څه وړوکی لوبښي

(۱) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳، عمده القاری: ۲۹۷/۲۱)

(۲) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳، عمده القاری: ۲۹۷/۲۱، شرح الطیبی کتاب الاطعمه باب الاشرية الفصل الأول: ۱۸۶/۸)
(۳) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳، عمده القاری: ۲۹۷/۲۱، شرح ابن بطال: ۸۷/۷، شرح الطیبی کتاب الاطعمه باب الاشرية: ۱۶۸/۸، مرقاة المفاتیح کتاب الاطعمه باب الاشرية: ۲۱۶/۸، المنهم کتاب الاشرية النهی عن الشرب قائما: ۲۸۷/۵)

(۴) (مسند الامام احمد بن حنبل مسند انس بن مالک: رقم الحديث: ۱۲۲۱۲، ۳۰۶/۴، شمائل ترمذی باب ماجاء فی صفة شرب النبي ﷺ: ص: ۱۴، عمده القاری: ۲۹۵/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۱۳/۱۳، شرح الطیبی کتاب الاطعمه باب الاشرية: ۱۶۸/۸، مرقاة المفاتیح کتاب الاطعمه باب الاشرية: ۲۱۶/۸)

(۶) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳، شرح ابن بطال: ۷۸/۶، شرح الطیبی کتاب الاطعمه باب الاشرية: ۱۶۸/۸، مرقاة المفاتیح کتاب الاطعمه باب الاشرية: ۲۱۶/۸)

نشته دې، او د ممانعت تعلق عامو حالاتو سره دې. (۱)
 څلورم جواب: ځینې حضرات فرمائی چې د اشان اوبه څکل اول مباح وو خو بیا احادیث نهی
 د دې اباحت منسوخ کړو. (۲)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه به دا رائي نه خوښوله، او فرمائیل به یئ چې د جواز احادیثو
 منسوخ منلو نه دا اولی دی چې د جواز احادیث په ضرورت محمول کړې شی. یعنی
 د ضرورت په وخت کښې دمشکیزې په خله اوبه څکل جائز دی. (۳)

پنځم جواب: احادیث نهی په نهی تنزیهی باندې محمول دی. او د نبی کریم ﷺ عمل مبارک
 د بیان جواز دپاره وو. نهی تنزیهی او جواز دواړه جمع کیدیشی. (۴)
 علامه نووی رحمة الله عليه په دې اتفاق نقل کړې دې چې دلته نهی تنزیهی مراد ده نهی
 تحریمی نه. (۵)

شپږم جواب: ځینې حضراتو احادیث نهی ته ترجیح ورکړې ده، ځکه چې هغه اقوال دی او
 جواز د فعل نه ثابتیږی. (۶)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۷)

۲۳ = بَابُ الشَّرْبِ مِنْ قِمِّ السَّقَاءِ

د ترجمه الباب مقصد: امام بخاری رحمة الله عليه د دې نه وړاندې ترجمه الباب د اختناث په
 عنوان سره قائم کړو. چې دهغې معنی وه د مشکیزې خله تاو هل. او دلته یئ ترجمه الباب د
 بَابُ الشَّرْبِ مِنْ قِمِّ السَّقَاءِ په عنوان سره قائم کړو او دې طرف ته یئ اشاره او کړه چې په حدیث
 کښې کومه نهی وارد شوی ده هغه د اختناث سره خاص نه ده، بلکه عام ده. د ځینې لوبنو
 خلې تاو هلې کیږی نه، د امام بخاری رحمة الله عليه مقصد دادې چې د داسې خلو والا لوبنو
 باندې خله ایښودل او اوبه ترې څکل په نهی کښې داخل دی. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۱۱۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱، شرح الطیبی کتاب الأطعمة باب الاشرية: ۱۸۶/۸)

(۲) (فتح الباری: ۱۱۳/۱۳، شرح الطیبی کتاب الأطعمة باب الاشرية: ۱۸۶/۸، مرقات المفاتیح کتاب الأطعمة باب
 الاشرية: ۲۱۶/۸)

(۳) (فتح الباری: ۱۱۳/۱۳)

(۴) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳)

(۵) شرح النووی علی الجامع الصحیح لسلیم، کتاب الاشرية باب آدام الطعام: ۱۷۳/۲، الموسوعة الفقهية شرب:
 (۳۶۶/۲۵)

(۶) (فتح الباری: ۱۱۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۳/۱۲)

(۷) (عمدة القاری: ۲۹۴/۲۱)

(۸) (الکنزی المتواری علی تراجم ابواب البخاری لابن المنیر: ص: ۳۱۹، فتح الباری: ۱۱۱/۱۳)

حدیث نمبر: ۵۳۰۵/۵۳۰۴

۵۳۲۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سَفِيَانُ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، قَالَ لَنَا عِكْرِمَةُ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْيَاءٍ قَصَارٍ حَدَّثَنَا بِهَا أَبُو هُرَيْرَةَ؟ «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشَّرْبِ مِنَ قِمِّ الْقَرْيَةِ أَوِ السَّقَاءِ، وَأَنْ يَمْنَعَ جَارَةٌ أَنْ يَغْرِزَ خَشْبَهُ فِي دَارِهِ»

ترجمہ: حضرت عکرمہ رضی اللہ عنہ فرمائی چې ایا خہ تاسوتہ خو ورې خبرې بیان کرم کومې چې مونږ ته حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ بیان کړې. رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم د خشک د خلې نه په اوبو څکلو منع کړې ده، او ددې نه یې هم منع فرمائیلې ده چې یو کس دې خپل گواندې پخپل دیوال کنبې میخ یا لرگي تک وهلو نه منع کړي.

۵۳۲۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُشْرَبَ مِنْ فِي السَّقَاءِ»

۵۳۲۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشَّرْبِ مِنْ فِي السَّقَاءِ»

ترجمہ رجال:

علی بن عبدالله کوم چې د ابن المدینی په نوم سره مشهور دې، د هغوی حالات په کتاب العلم کنبې، (۱)، د سفیان بن عیینه حالات په بده الوسی کنبې، (۲)، د ایوب السختیانی حالات په کتاب الایمان (۳) کنبې، د عکرمه مولى ابن عباس حالات په کتاب العلم (۴) کنبې، د ابوهریره حالات په کتاب الایمان (۵) کنبې، تیر شوی دی.

دمسدد بن مسرهد حالات حالات په کتاب الایمان کنبې، (۶)، د اسماعیل بن ابراهیم کوم چې د ابن علیہ په نوم سره مشهور دې حالات په کتاب الایمان (۷) کنبې، تیر شوی دی. دیزید بن زریع حالات په کتاب الوضوء (۸) کنبې، د خالد بن مهران الذاء حالات په کتاب العلم (۹) کنبې، د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما حالات په بده الوسی (۱۰) کنبې، تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری: ۲۹۷/۳)

(۲) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۳) (کشف الباری: ۲۶/۲)

(۴) (کشف الباری: ۳۶۲/۳)

(۵) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

(۶) (کشف الباری: ۲/۲)

(۷) (کشف الباری: ۱۲/۲)

(۸) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۳۰)

(۹) (کشف الباری: ۳۶۱/۳)

(۱۰) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

قوله: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَشْيَاءَ: علامه کرمانی رحمة الله علیه فرمائی چې حضرت عکرمه رحمة الله علیه اشیاء لفظ جمع ذکر کړې دې، نو ددې تقاضا داده چې کم از کم د دریو خیزونو ذکر یې کړې وې، حالانکه دلته صرف د دوو خیزونو ذکر دې. (۱)

جواب: ددې جواب دادې چې حضرت عکرمه رحمة الله علیه صرف ددې دوو خیزونو ذکر نه دې کړې بلکه ددې دوو نه علاوه یې دنورو خیزونو ذکر هم کړې وؤ، لیکن ځینو راویانو دا اختصار نه کار اخستی دې او د دوو خیزونو ذکر یې کړې دې.

چنانچه دمسند احمد په روایت کښې دې: ثُمَّ أَنْ يَشْرَبَ الرَّجُلُ قَائِمًا (۲)، په هغې کښې ددریم خیز هم ذکر دې.

دویم جواب: او یا دا چې دهغوئ په نزد اقل جمع دوه دې، ځکه یې اشیاء جمع ذکر کړو، وړاندې ئې دوه خیزونه ذکر کړل، ځکه چې دهغوئ په نزد دوه هم جمع دې. (۳)

قوله: «ثُمَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشَّرْبِ مِنْ قِمِّ الْقَرْبَةِ أَوْ السَّقَاءِ»:
راوی ته په قربه اوسقواء کښې شک دې چې نبی کریم ﷺ قربه او فرمائیل او که سقواء او فرمائیل.

علامه کرمانی رحمة الله علیه فرمائی چې قربه او سقواء کښې فرق دې، قربه صرف د اوبو دپاره استعمالیږي او سقواء د اوبو او پیښو دواړو دپاره استعمالیږي. (۴)

حافظ ابن حجر رحمة الله علیه فرمائی چې قربه او سقواء دواړه مشکیزې ته وائی، لیکن د قربه اطلاق په وره او غټه دواړو مشکیزو کیږي او سقواء صرف وړې مشکیزې ته وائی. (۵)

قوله: «وَأَنَّ يَمْنَعُ جَارَةً أَنْ يَغْرِزَ خَشْبَهُ فِي دَارِهِ»: نبی کریم ﷺ ددې خبرې نه هم ممانعت فرمائیلې دې چې یو کس خپل گواندې منع کړي چې دهغه په دیوال کښې میخ نه ټک وھی.

قوله: يَغْرِزُ: غَرَزَ، يَعْرِزُ، ضَرْبٌ نَهْ، په معنی د یو خیز په زمکه کښې بنڅول. (۶)

که څوک د ضرورت په وجه د گواندې په دیوال کښې لرگې وغیره بنڅوي نو گواندې ته پکار دی چې هغه منع نه کړي. البته دا حکم استحبابی دې، وجوبی نه دې. (۷)

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۶۸/۲۰)

(۲) (مسند الإمام احمد بن حنبل مسند أبی هريرة رقم الحديث: ۸۳۳۵، شرح الکرمانی: ۱۶۸/۲۰، فتح الباری: ۱۱۱/۱۳)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۶۸/۲۰، فتح الباری: ۱۱۱/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱)

(۴) (شرح الکرمانی: ۱۶۷/۲۰، عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۱۰/۱۳)

(۶) (لسان العرب باب الغین: ۴۹/۱۰)

(۷) (عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۲/۱۲)

دترجمة الباب سوره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سوره مناسبت واضح دې. (۱)

۲۳=بَابُ النَّهْيِ عَنِ التَّنْفِيسِ فِي الْإِنَاءِ

حدیث نمبر: ۵۳۰۷

۵۳۰- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا شَرِبَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَفَسُ فِي الْإِنَاءِ، وَإِذَا بَالَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَمْسَحُ بِيَمِينِهِ، وَإِذَا تَمَسَّ أَحَدُكُمْ فَلَا يَمَسُّ بِيَمِينِهِ»

ترجمه: دحضرت ابو قتاده رضي الله عنه نه روایت دې چې رسول کریم ﷺ او فرمائیل چې کله په تاسو کبښي یو کس اوبه څکي نو په لوبښي کبښي دې ساه نه اخلی، او کله چې په تاسو کبښي څوک متیازې کوی نو خپل ذکر دې په ښي لاس نه نیسی او که ذکر نیسی هم په خپل ښي لاس دې نه نیسی.

تواجهم رجال:

د ابو نعیم الفضل بن دکین حالات په کتاب الایمان (۱) کبښي، د ابو معاویه شیبان بن عبدالرحمان تمیمی نحوی دحالات په کتاب العلم (۲) کبښي، دیحی بن ابی کثیر الطائی حالات په کتاب العلم (۳) کبښي، د حضرت عبدالله بن ابی قتاده انصاری رضي الله عنه حالات په کتاب الوضوء (۴) کبښي، د ابو قتاده الحارث بن ربیع رضي الله عنه حالات په کتاب الوضوء (۵) کبښي، تیر شوی دی تشریح: لوبښي کبښي دننه د سا اخستلو حکم:

د اوبو څکلو په دوران کبښي په لوبښي کبښي دننه ساه اخستل مکروه دی. (۶) ښي اکرم ﷺ ددې نه منع فرمائیلې ده، ځکه چې کله په لوبښي کبښي ساه اخلی نو په دې کبښي د لعاب وغیره پریوتلو اندیښنه وی. اودا دنورو خلقو دپاره باعث دنفرت جوړیدې شی. ځینې حضرات فرمائی چې یو کس ځانله اوبه څکي او هغه سره بل څوک نه وی نو داسې صورت کبښي ممانعت نشته دې. (۷)

لیکن حافظ ابن حجر رحمة الله علیه فرمائی چې اولی تعمیم المنع دې، یعنی که انسان یوازې وی او اوبه څکي یا نور خلق ورسره وی نو په لوبښي کبښي ساه اخستل منع دی. ځکه

(۱) (عمدة القاری: ۲۹۶/۲۱)

(۲) (کشف الباری: ۶۶۹/۲)

(۳) (کشف الباری: ۲۶۳/۴)

(۴) (کشف الباری: ۲۰۶۷/۴)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۳)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۳)

(۷) (الموسوعة الفقهية، شرب: ۳۶۴/۲۵)

(۸) (فتح الباری: ۱۵/۱۳، عمدة القاری: ۲۹۷/۲۱، شرح ابن بطلال: ۷۹/۶)

چې د حدیث الفاظ عام دی. په دې کبني د بل کس د موجودگي قید نشته دي. لهذا دا حکم عام کيدل پکار دي. (۱)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۲)

۲۵ = بَابُ الشَّرْبِ بِنَفْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ

حدیث نمبر: ۵۳۰۸ (۳)

۵۳۱ - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، وَأَبُو نَعِيمٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا عِزَّةُ بْنُ ثَابِتٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ثَمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كَانَ أَنَسٌ، يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، وَزَعَمَ «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَنَفَّسُ ثَلَاثًا»

ترجمه: حضرت ثمامه بن عبدالله فرمائي چې حضرت انس ؓ به په دوه په دريو ساگانو اوبه ځکلي. او هغوی فرمائي چې رسول کریم ؐ به په دريو ساگانو اوبه ځکلي. تراجم رجال:

د ابو عاصم النبيل الضحاک بن مخلد حالات په کتاب العلم (۴)، د ابو نعيم الفضل بن دكين حالات په کتاب الايمان (۵) کبني، د عزره بن ثابت حالات په کتاب الحج (۶) کبني، د ثمامه بن عبدالله بن انس حالات په کتاب العلم (۷) کبني، د حضرت انس ؓ حالات په کتاب الايمان کبني (۸) تير شوی دي.

تشریح: وړاندې باب کبني امام بخاري رحمة الله عليه او فرمائيل چې په لوبسي کبني دننه ساه اخستل درست نه دی. او په دې باب کبني فرمائي چې اوبه په دريو ساگانو ځکل پکار دی. يعنی په يو ساه اوبه ځکل صحيح نه دی، البته ساه په لوبسي کبني دننه نه دی اخستل پکار. بلکه دلوبسي نه خله خوا کولو نه پس ساه اخستل پکار دی. (۹)

(۱) (فتح الباری: ۱۱۵/۱۳)

(۲) (عمدة القاری: ۲۹۷/۲۱)

(۳) الحدیث (الحدیث اخرجہ مسلم فی کتاب الأشربة/باب کراهة التنفس فی نفس الإناء. واستعجاب التنفس ثلاثا خارج الإناء رقم الحدیث: ۵۲۸۶، واخرجه الترمذی فی کتاب الأشربة عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/باب ما جاء في التنفس في الإناء رقم الحدیث: ۱۸۸۴، و ابو داؤد کتاب الأشربة/باب في الساقی متى يشرب رقم الحدیث: ۳۷۲۷، داخرجه ابن ماجه فی کتاب الأشربة/باب الشرب بثلاثة أنفاس رقم الحدیث: ۳۴۱۶۴، جامع الأصول الأشربة رقم الحدیث: ۳۰۹۸، ۸۰/۵)

(۴) (کشف الباری: ۱۵۲/۳)

(۵) (کشف الباری: ۶۶۹/۲)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۵۱۷)

(۷) (کشف الباری: ۵۸۲/۳)

(۸) (کشف الباری: ۴/۲)

(۹) (مرقاة المصابیح کتاب الأطعمة باب الأشربة: ۱۶۲/۸)

د ترجمه الباب مقصد: حافظ ابن حجر رحمة الله عليه ليكي:

فكانه أراد أن يجمع بين حديث الباب والذي قبله، لأن ظاهرهما التعارض، إذ الأول مريح في النهي عن التنفس في الإناء، والثاني يشبه التنفس، فحملهما على حالتين، لحالة النهي على التنفس داخل الإناء، وحالة الفعل على من تنفس خارجه، فالأول على ظاهر من النهي والثاني تقديره كان يتنفس في حالة الشرب في الإناء.^(١)
يعني د امام بخارى رحمة الله عليه ددي ترجمه الباب نه مقصد دادې چې گویا هغوی ماقبل حدیث او د باب حدیث کبسي جمع کول دي، ځکه چې په ظاهره په دواړو احاديثو کبسي تعارض دي. ځکه چې ماقبل حدیث کبسي وو: فَلَا يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ: او د باب حدیث کبسي دي: كَانْ أُنْسٌ، يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ: نو امام بخارى رحمة الله عليه دواړه احاديث جمع کړل او داتې په دوو حالتونو محمول کړل چې ماقبل حدیث کبسي لوبسي کبسي دننه تنفس نه منع ده او حدیث باب کبسي دلوبسي نه بهر دساه اخستلو ذکر دي.

قوله: يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا: په دې کبسي اود تنويع دپاره دې يا شك دپاره.

اسحاق بن راهويه داروايت كان أنس، يَتَنَفَّسُ فِي الْإِنَاءِ ثَلَاثًا بغير د اونه ذکر کړې دي.^(٢)
امام ترمذی رحمة الله عليه روايت نقل کړې دي، په هغې کبسي دي:

«لَا تَشْرَبُوا وَاحِدًا كَشْرَبِ الْبَعِيرِ وَلَكِنْ اشْرَبُوا مَشَقًّ وَثَلَاثًا، وَسَقُوا إِذَا أَنتُمْ شَرِبْتُمْ، وَاحْتَدُوا إِذَا أَكْتُمْ رَفَعْتُمْ»^(٣)

د اوبې په شان يو ځل مه ځکئ، بلکه په دوه يا درې ځل سره ځکئ. او کله هم چې تاسو يو ځيز ځکئ. نو دالله تعالی نوم اخلي، او کله چې تاسو د يو دځکلو ځيز نه فارغ شئ نو دالله تعالی تعريف بيانوي.

ځينې حضرات فرمائي چې ددې روايت سند ضعيف دي، پس که محفوظ وي نو دا روايت به دتنويع احتمال ته قوت ورکوي.^(٤)

د اوبو ځکلو په وخت دساه اخستلو مستحب طریقه: مستحب دادی چې د اوبو ځکلو په وخت درې ساگانې اخستل پکار دي. په يو ساه اوبه ځکل اگر چې جائز خو دی لیکن بهتر نه دی. په يو غر یعنی په يو ساه په اوبو ځکلو کبسي طبي نقصانات هم شته دي: په دې کبسي هم مستحب صورت دادې چې په اول ساه کبسي لږې شان اوبه اوځکلې شی، په دویمه ساه دې ددې نه لږې زیاتې اوځکلې شی، او دریمه ساه کبسي دې پورا اوځکلې شی.

(١) (فتح الباری: ١١٤/١٣)

(٢) (حلیة الأولیاء، عبد الرحمان بن مهدی: ٤٦/٩، فتح الباری: ١١٥/١٣، عمدة القاری: ٢٩٨/٢١)

(٣) (سنن الترمذی کتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في التنفس في الإناء رقم

الحديث-١٨٨٥)، عمدة القاری: ٢٩٨/٢١)

(٤) (عمدة القاری: ٢٩٨/٢١)

امام ترمذی رحمة الله علیه د حضرت ابو سعید خدری رضی الله عنه روایت نقل کړې دې، په هغې کښې دې:

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الشَّرَابِ فِي الشَّرَابِ» قَالَ رَجُلٌ: الْقَدَاةُ أَرَاهَا فِي الْإِنَاءِ. قَالَ: «أَهْرَيْتَهَا»، قَالَ: فَإِنِّي لَا أَرَوِي مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ. قَالَ: «فَأَيُّ الْقَدَاةِ إِذَنْ عَنْ فَيْكٍ» (١)

یعنی نبی کریم صلی الله علیه و آله په مشروب کښې پوک و هلو نه منع فرمائیلې ده، نو یو کس او وئیل چې زه په لوبښی کښې خسنر کې وینم، نو دهغې د لرې کولو دپاره پوک وهم، نو نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرمائیل چې لوبښی توې کړه یعنی لوبښی نه لرې شان اوبه توې کړه چې دې سره هغه خسنرې لار شی.

بیا هغه او وئیل چې د څکلو په دوران کښې چې ساه وانخلم نو زه نه مریږم، یعنی زه چې کله ساه واخلم نو نه مریږم، نو آیا د څکلو په دوران کښې په لوبښی کښې ساه اخستلې شی. نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرمائیل چې خپله خله د لوبښی نه جدا کړه، یعنی لوبښی کښې ساه مه اخله، لوبښی د خلې نه اخوا کړه.

امام حاکم رحمة الله علیه دا روایت صحیح گرځولې دې. (٢)

او سنن ابن ماجه کښې دې چې د حضرت ابو هریره رضی الله عنه نه روایت دې، نبی کریم صلی الله علیه و آله او فرمائیل: «إِذَا شَرِبْتَ أَحَدُكُمْ، فَلَا يَتَنَفَسُ فِي الْإِنَاءِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَعُودَ، فَلْيَتَمَّ الْإِنَاءَ، ثُمَّ لِيَعُدَّ إِنْ كَانَ يُرِيدُ» (٣)

د طبرانی په روایت کښې دې:

أن رسول الله صلی الله علیه و آله كان يشرب في ثلاثة أنفاس، إذا أدلى الإناء ال فيه سقى الله فإذا أخرج حمد الله، يفعل به ثلاث مرات. (٤)

نبی کریم صلی الله علیه و آله به په دريو ساگانو اوبه څکلې، کله چې به ئې لوبښې خلې ته نژدې کړو نو بسم الله به ئې وئيله، او کله چې به ئې لوبښې د خلې نه لرې کولو نو الحمد الله به یې وئيله، د اشان به ئې درې ځل کول.

د ترمذی او ابن ماجه مذکوره روایتونو کښې تصریح راغلې ده چې د اوبو څکلو دوران کښې که د ساه اخستلو ضرورت وی نو په لوبښی کښې دننه ساه نه دی اخستل پکار. بلکه لوبښی د خلې نه لرې کول پکار دی. دمسلم شریف په روایت کښې دې:

(١) سنن الترمذی کتاب الأشربة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في كراهية التنفخ في الشراب (رقم الحديث- ١٨٨٧)، فتح الباری: ١٣/١١٤

(٢) (المستدرک على الصحيحين كتاب الأشربة: ١٣٩/٤)

(٣) (سنن ابن ماجه كتاب الأشربة /باب التنفخ في الإناء رقم الحديث: ٣٤٢٧، فتح الباری: ١٣/١١٤)

(٤) (المعجم الأوسط للطبرانی من أسسه احمد رقم الحديث: ٨٤٠، فتح الباری: ١٣/١١٥)

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا، وَيَقُولُ: «إِنَّهُ أَرْوَى وَأَبْرَأُ وَأَمْرَأُ» (١)
 نبی کریم ﷺ به چہ کله اوبہ خکلہ نو درې خل بڼه تې ساه اخسته او فرمائیل به یئ داشان کولو سره بنده ډیر مریزی. او تنده زر ماتیرې، او اوبه زر هضمیرې.
 مذاهب ائمه: د جمهور حضراتو په نزد په دريو ساگانو خکل مستحب دی. البته یو ساه یا دوه ساگانې هم جائز دی. (٢)
 د ابن عباس رضی اللہ عنہ، طاؤس رضی اللہ عنہ او عکرمه رضی اللہ عنہم په نزد په یو ساه خکل مکروه دی. او فرمائی چې په یو ساه اوبه خکل د شیطان خکل دی. (٣)
 د ابن المسیب رحمه الله علیه، عطاء بن ابی رباح رحمه الله علیه او امام امالک رحمه الله علیه په نزد په یوه ساه اوبه خکل جائز دی. (٤)
 داوېو خکلو آداب: د ذکر شوو احادیثو په رنړا کښې د هر یو مشروب خکلو دپاره دا لاندې آداب معلوم شو:

- ① اوبه په ناسته خکل پکار دی.
- ② په ښی لاس خکل پکار دی.
- ③ په شروع کښې بسم الله وئیل پکار دی.
- ④ په دريو ساگانو خکل پکار دی. او هرې ساه سره الحمد لله وئیل پکار دی.
- ⑤ په لوښی کښې ساه اخستل نه دی پکار.
- ⑥ گلاس کښې دننه ساه اخستل نه دی پکار، بلکه گلاس نه خله بهر کول پکار دی او او بیا ساه اخستل پکار دی.
- ⑦ د خکلو نه پس د الله تعالی شکر ویستل پکار دی، صرف الحمد لله وئیل هم کافی دی، او ځینې علماء کرامو دا دعا هم نقل کړې ده:

الحمد لله الذي سقانا عذبا فرائنا برحمته ولم يجعله ملحا أجاجا يذوينا. (٥)
 د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دی. (٦)

(١) (الجامع الصحيح لمسلم كتاب الأشربة/باب كراهة التنفس في الإناء، واستعجاب التنفس ثلاثا خارج الإناء رقم الحديث - (٢٠٢٨))

(٢) (الموسوعة الفقهية: ٣٦٣/٢٥، شرح ابن بطلال: ٨٠/٦)

(٣) (شرح ابن بطلال: ٨٠/٦، عمدة القاری: ٢٩٩/٢١، إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الأشربة/باب كراهة التنفس في نفس الإناء: ٥٠٥/٦)

(٤) (شرح ابن بطلال: ٨٠/٦، إكمال المعلم بفوائد مسلم كتاب الأشربة/باب كراهة التنفس في نفس الإناء: ٥٠٥/٦، المفهم كتاب الأشربة: ٢٨٨/٥)

(٥) (الدعاء للطيراني، باب القول عند الفراغ من الطعام والشراب، رقم الحديث: ٨٩٩، شعب الإيمان للبيهقي تعدید نعم الله وما يجب من شكرها، رقم الحديث: ٤١٦٢، فتح الباری: ١١٥/١٣)

(٦) (عمدة القاری: ٢٩٨/٢١)

٢٦ = بَابُ الشَّرْبِ فِي آيَةِ الذَّهَبِ

حديث نمبر: ٥٣٠٩

٥٣٢- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: كَانَ حَدِيثَهُ، بِالْمَدَائِنِ، فَأَسْتَسْقَى، فَأَتَاهُ دِهْقَانٌ بِقَدْرٍ فِضَّةٍ قَرَمَاهُ بِهِ، فَقَالَ: إِنِّي لَمُؤَرِّمِهِ إِلَّا أَنِّي نَهَيْتُهُ فَلَمْ يَنْتَهَ، " وَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَانَا عَنِ الْحَرِيرِ وَالذِّيَابِ، وَالشَّرْبِ فِي آيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَقَالَ: «هُنَّ لَهْمٌ فِي الدُّنْيَا [ص: ١١٣]، وَهِيَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ»

تو اجم رجال:

دحفص بن عمر الحارث حالات په كتاب الوضوء كنبی^(١)، د حضرت شعبه بن الحجاج حالات په كتاب الايمان كنبی^(٢)، د الحکم بن عتيبه حالات په كتاب العلم^(٣) كنبی، د عبد الرحمان بن ابی لیلی حالات په ابواب الاذان^(٤) كنبی، د حذيفه بن اليمان حالات په كتاب العلم^(٥) كنبی، تير شوی دی.

تشریح: امام بخاری رحمه الله عليه ترجمه الباب كنبی هيخ حکم نه دي لگولي چونکه حديث كنبی صريح حکم موجود نه دي، په دي يئ اکتفاء او کره او ترجمه الباب كنبی هيخ حکم يئ نه دي لگولي^(٦).

په كتاب الأطعمة، باب الأكل في إنا مفض، كنبی د د سر زرو په لوبنی كنبی د خوراك مسئله تيره شو بدي^(٧).

قوله: كَانَ حَدِيثَهُ، بِالْمَدَائِنِ: المدائين دايو نهر دي، د بغداد او ددي په مينخ كنبی د اووه فرسخه فاصله ده، د حضرت عمر فاروق ؓ په دور خلافت كنبی د حضرت سعد بن ابی وقاص ؓ په لاس فتح شو، او هلته حذيفه ؓ عامل وو^(٨).

قوله: فَأَتَاهُ دِهْقَانٌ: دِهْقَانٌ د دال په كسري سره، زعيم القوم، كبير القرية، سردار ته وائي^(٩).

قوله: هُنَّ لَهْمٌ فِي الدُّنْيَا: ددي مطلب دا نه دي چه كفارو دپاره په دنيا كنبی د سرو زرو لوبنی

(١) (كشف الباري: رقم الحديث: ١٦٨)

(٢) (كشف الباري: ١/٦٧٨)

(٣) (كشف الباري: ٤/٤١٤)

(٤) (كشف الباري رقم الحديث: ٧٩٢)

(٥) (كشف الباري: ٣/١٠٩)

(٦) (فتح الباري: ١٣/١١٦، عمدة القاري: ٢١/٢٩٩)

(٧) (كشف الباري:)

(٨) (فتح الباري: ١٣/١١٦، عمدة القاري: ٢١/٢٩٩، معجم البلدان: ٥/٧٥)

(٩) (فتح الباري: ١٣/١١٦، عمدة القاري: ٢١/٣٠٠، شرح الكرماني: ٢٠/١٦٩)

او ريښم مباح دي، بلکه مطلب دادې چې کفار دا خيزونه د مسلمانانو په مخالفت کښې استعمالوي. ځکه به په آخرت کښې دوي محروم وي. او چونکه دا مسلمانانو دپاره په دنيا کښې منع دي ځکه به په آخرت الله تعالی هغوي ته دا په طور د انعام ورکوي. (١)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبتت الشرب في آية الذهب به وجه دي. (٢)

٢٧=بَابُ آيَةِ الْفِضَّةِ

حديث نمبر ٥٣١٠ تا ٥٣١٢

٥٣١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ حُدَيْفَةَ، وَذَكَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تُشْرَبُوا فِي آيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَلَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَالذِّيْبَاجَ، فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَكُمْ فِي الْآخِرَةِ»

٥٣١٤- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرِ الصِّدِّيقِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنْاءِ الْفِضَّةِ إِمَّا يُجْرِحُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ»

٥٣١٥- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّانَةَ، عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ سُوَيْدٍ بْنِ مَقْرِنٍ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، قَالَ: "أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْعٍ وَتَمَانًا عَنْ سَبْعٍ: أَمْرًا بِعِبَادَةِ الْبَرِيضِ، وَاتِّبَاعِ الْجِنَازَةِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وَاجَابَةِ الدَّاعِي، وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ، وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ، وَإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ، وَنَهَانَا عَنْ خَوَاتِيمِ الذَّهَبِ، وَعَنِ الشُّرْبِ فِي الْفِضَّةِ، أَوْ قَالَ: آيَةِ الْفِضَّةِ، وَعَنِ الْمَيْثُورِ وَالْقَتْرِ، وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ وَالذِّيْبَاجِ وَالْإِسْتَبْرَقِ"

تو اجم رجال:

د ابو موسى محمد بن المثنى العنزى حالات په كتاب الايمان (٢) كښې، د محمد بن ابى عدى حالات په كتاب الخصومات باب اخراج المعاصي والخصوم من البيوت بعد المعرفة (٣) كښې، د عبد الله بن عون حالات په كتاب العلم (٥) كښې، دمجاهد بن جبر مكى حالات په كتاب العلم (٦) كښې، د عبد الرحمن بن ابى ليلى حالات په ابواب الاذان (٧) كښې، دحذيفه بن اليمان حالات په كتاب

(١) (فتح الباري: ١١٧/١٣، عمدة القارى: ٣٠٠/٢١، ارشاد السارى: ٣٦٥/١٢)

(٢) (عمدة القارى: ٢٩٩/٢١)

(٣) (كشف الباري: ٢٥/٢)

(٤) (كشف الباري رقم الحديث: ٢٤٢٠)

(٥) (كشف الباري: ٢٢٤/٣)

(٦) (كشف الباري: ٣٠٧/٣)

(٧) (كشف الباري رقم الحديث: ٧٩٢)

العلم (۱) کنبی، تیر شوی دی، دابو عبدالله اسماعیل بن ابی اویس حالات په کتاب الایمان کنبی، (۲) دامام مالک بن انس حالات په کتاب الایمان کنبی، (۳) دنافع مولی عبدالله بن عمر ؓ حالات په کتاب العلم کنبی (۴) دزید بن عبدالله حالات په کتاب مناقب الانصار (۵) کنبی، تیر شوی دی.

عبدالله بن عبدالرحمان : داد حضرت ابوبکر صدیق ؓ نمسی اود ام المؤمنین حضرت ام سلمه رضی الله عنها خورې دې. (۶)

دوئ د خپل والد او ترور نه روایت نقل کوی. (۷)

ددوئ نه چې کوم حضرات روایت کوی دهغوئ نومونه دادی: زید بن عبدالله بن عمر الخطاب او دهغوئ خوی طلحه بن عبدالله او عثمان بن مره البصر اود تره خوی قاسم بن محمد بن ابی او خور اسماء بنت عبدالرحمان وغیره. (۸)
ابن حبان ددوی ذکر په کتاب الثقات کنبی کړې دې. (۹)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی: وهو ثقة، ماله في البخاري غير هذا الحديث، (۱۰) یعنی ثقه دې، بخاری دهغوئ ددې نه علاوه بل حدیث نشته دې.

د امام ترمذی رحمة الله عليه نه علاوه باقی حضراتو د دوئ نه احادیث نقل کړې دې. (۱۱)
دام المؤمنین حضرت سلمه رضی الله عنها حالات په بدء الوحي (۱۲) کنبی، تیر شوی دی.

دموسی بن اسماعیل التبوذکی حالات په بدء الوحي کنبی، (۱۳) دابو عوانه بن الوضاح بن عبدالله الیشکری حالات په بدء الوحي (۱۴) کنبی، د اشعث بن سلیم حالات په کتاب الوضوء (۱۵)

(۱) (کشف الباری: ۱۰۹/۳)

(۲) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

(۳) (کشف الباری: ۸۰/۲)

(۴) (کشف الباری: ۶۵۱/۴)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۳۸۶۴)

(۶) (تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۳۳۷۴، ۱۹۷/۱۵، تهذيب التهذيب: ۴۹۲، ۲۹۱/۵، الطبقات الكبرى لابن سعد: ۱۹۴/۵)

(۷) (تهذيب الكمال: ۱۹۷/۱۵، تهذيب التهذيب: ۲۹۱/۵)

(۸) (تهذيب الكمال: ۱۹۷/۱۵، تهذيب التهذيب: ۲۹۱/۵)

(۹) (کتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۱۹۸۴، ۲۵۵/۲)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۱۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۱/۲۱)

(۱۱) (تهذيب الكمال: ۱۹۸/۱۵)

(۱۲) (کشف الباری: ۳۹۳/۴)

(۱۳) (کشف الباری: ۴۳۳/۱)

(۱۴) (کشف الباری: ۴۳۴/۱)

(۱۵) (کشف الباری رقم لحديث: ۱۶۸)

کنبی، د معاویه بن سوید حالات په کتاب الجنائز^(۱) د براء بن عازب حالات په^(۲) کنبی تیر شوی دی.

تشریح: فائده: په ظاهر د دې ترجمه الباب ضرورت نه وو، ځکه چې دا په سابقه ترجمه کنبی داخل دې، لیکن ما قبل باب کنبی چې کوم حدیث ذکر دې هغه: أن النبی ﷺ کان یأکل من د ماضی په صیغې سره دې، او د باب حدیث کنبی لا تشبهوا نھی ده.^(۳)

قوله: يُجْرُفِي بَطْنِيهِ نَارَ جَهَنَّمَ: يُجْرُجُ: (د یاء په ضمی سره اود جیم په فتحې او دراء په سکو او د جیم په کسری سره) په معنی د اوبه وغیره په غر څکل، یعنی داسې څکل چې د حلق نه آواز راوړی.^(۴)

قوله: فِي بَطْنِيهِ نَارَ جَهَنَّمَ: نَارَ جَهَنَّمَ منصوب دې یا مرفوع دې، صحیح او مشهور نصب دې، اکثر حضراتو هم دې ته ترجیح ورکړې ده، او د دې تائید دمسلم شریف د روایت نه هم کیږي په هغې کنبی دی:

«مَنْ شَرِبَ لِيْ اِنَاءً مِنْ ذَهَبٍ، اَوْ لَبَنًا، اَوْ لَبَنًا يَجْرُجُ فِي بَطْنِيهِ نَارًا مِنْ جَهَنَّمَ»^(۵)

د نصب په صورت کنبی به شارب فاعل وی، او نار به مفعول وی، مطلب به دا وی چې د سرو او سپینو لوبنی استعمالولو والا خپله خپته کنبی په غر د دوزخ اور اچوی.^(۶)

د باب آخری حدیث مخکښې هم تیر شوې دې دلته خو الفاظ ذکر کیږي: قوله: وَإِزَارَ الْمُقْسِمِ: مُقْسِمٍ د باب افعال نه د اسم فاعل صیغه ده، قسم کوونکی ته وائی.^(۷) او د إِزَارَ الْمُقْسِمِ مطلب دا دې: وهو أن يفعل ما سأله الملتزم^(۸) د قسم کوونکی قسم پورا کول. یعنی هغه کار پورا کول کوم چې مقسم طلب کړې دې.

قوله: الْمَيَّاتِي: د مَيَّاتِي (دمیم په کسری، یاء ساکن او د ثاء په فتحې سره) جمع ده، او دا هغه کیږي ته وائی کومه چې په زین باندې او چولې شی. او دا عام طور د رینمو نه تیاریږي.^(۹)

^(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۲۳۹)

^(۲) (کشف الباری: ۲/۳۷۵)

^(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۳۰۰)

^(۴) (النهاية لابن اثیر حرف الجیم: ۱/۲۵۰، فتح الباری: ۱۳/۱۱۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۰۱، إرشاد الساری: ۱۲/۳۶۶)

^(۵) (الجامع الصحیح لمسلم کتاب اللباس/باب تخريم استعمال أواني الذهب رقم الحدیث: ۱۷۸/۲)

^(۶) (شرح النور علی جامع الصحیح للمسلم: کتاب اللباس/باب تخريم استعمال أواني الذهب رقم الحدیث: ۱۷۸/۲، فتح الباری: ۱۳/۱۱۹، شرح الطیبی کتاب الأشربة ۸/۱۸۸، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۷۰، عمدة

القاری: ۲۱/۳۰۱)

^(۷) (لسان العرب باب القاف: ۱۱/۱۶۵)

^(۸) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۷۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۰۲)

^(۹) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۷۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۰۲، إرشاد الساری: ۱۲/۳۶۷)

قوله: القَبِي: (دقاف په فتحې او سین مکسور مشدد سره) دا د قس طرف ته منسوب دې، کوم چې د یو ښار نوم دې. علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې دا ښار په شام کښې دې. () علامه عینی رحمه الله علیه ددې تردید کړې دې او فرمائی چې دا دمصر د یو ښار نوم دې کوم چې اوس نشته تباہ شوی دې. (۱)

قوله: قَبِي: کپړابه هم د ریښمو نه جوړیده ځکه نبی کریم ﷺ ددې ذکر او کړو.

قوله: دِيْبَاَج: ديباج نری ریښم ته وائی، او استبرق غنټ ریښم ته وائی. (۲)

دترجمة الباب سره مناسبت: دباب د رومبی حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبتت واضح

دې. او دویم او دریم حدیث پاک مناسبت د آية الذهب په وجه دې. (۳)

۲۸ = بَابُ الشُّرْبِ فِي الْأَقْدَاحِ

حدیث نمبر: ۵۲۱۲

۵۲۱۲ - حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَالِمِ أَبِي النَّظْرِ، عَنْ عَمِيرِ مَوْلَى أَمْرِ الْفَضْلِ، عَنْ أَمْرِ الْفَضْلِ: أَنَّهُمْ شَكَّوْا فِي صَوْمِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ، «فَبَعَثَتْ إِلَيْهِ بِقَدَحٍ مِنْ لَبَنٍ فَشَرِبَهُ»

ترجمه: دحضرت ام الفضل رضی الله عنها نه روایت دې فرمائی چې دخلقو د عرفې په ورځ د نبی کریم ﷺ د روژې متعلق شک شو، نو نبی کریم ﷺ ته یوه پیاله د پیښو پیش کړې شوه او نبی کریم ﷺ هغه نوش او فرمائیله.
تواجم رجال:

دعمرو بن عباس البصری حالات په کتاب الصلاة (۵) کښې، د عبد الرحمن ابن مهدی حالات په کتاب الصلوة (۶) دسفيان بن عيينه حالات په بده الوحي کښې، (۷) کښې، د ابوالنضر سالم مولى عمر بن عبد الله حالات په کتاب الوضوء (۸) کښې، د عمير مولى ام الفضل حالات په کتاب التيمم (۹) کښې، او د ام الفضل لباب حالات په کتاب الاذان (۱۰) تیر شوی دی.

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۷۱/۲۰)

(۲) (عمدة القاری: ۳۰۲/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۳۰۲/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۸/۱۲)

(۴) (عمدة القاری: ۳۰۱/۲۱، ۳۰۲)

(۵) (کشف الباری: رقم الحدیث: ۳۹۱)

(۶) (کشف الباری: رقم الحدیث: ۳۹۱)

(۷) (کشف الباری: ۲۳۸/۱)

(۸) (کشف الباری: ۲۰۲)

(۹) (کشف الباری ص: ۱۶۳)

(۱۰) (کشف الباری رقم الحدیث: ۷۶۳)

تشریح:

قوله: **أَفَدَّجَ**: قدح (د قاف او دال په فحتې سره) پیالی او کتوری ته وائی. (۱)
د ترجمه الباب مقصد: پیالی او کتور کبني اوبه څکل جائز دی یا د فاسقانو خلقو سره د مشابهت په وجه ممنوع دی؟

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې شاید امام بخاری رحمة الله عليه دې طرف ته اشاره کول غواړي چې په دې کبني څکل اگر چې د فاسقو شعار دې لیکن هغه د خاص مشروب او مخصوص هیئت نقطه نظر سره د هغوی شعار دې. که دهغوی مخصوص هیئت اختیار نه کړې شی نو فی نفسه په قدح کبني اوبه څکل پلا کراهت جائز دی. دې ترجمې نه امام بخاری رحمة الله عليه ددې جواز ثابتوي. (۲)

د علامه عینی رحمة الله عليه وائی: لیکن علامه عینی رحمة الله عليه دهغوی تردید کړې دې او فرمائی چې دحافظ صاحب دا خبره درست نه ده. په کتوری کبني اوبو څکل د فاسقانو کبني شمار څنگه کیدیشی حالانکه پخپله امام صاحب رحمة الله عليه راتلونکې باب د باب الشرب من قدح النبي ﷺ په عنوان سره قائم کړې دې.

علماء کرامو د حضور ﷺ د مختلف کتورو ذکر کړې دې. چې په هغې کبني یو ته الریان، بل ته مغيث، بل ته مضبب وئیلې کیدل. (۳)

لهذا امام بخاری رحمة الله عليه دې ترجمه الباب نه مطلقا د شرب بل الامداد جواز ثابتوي. شیخ الحدیث مولانا زکریا رحمة الله عليه وائی: شیخ الحدیث مولانا زکریا رحمة الله عليه الأبواب والتراجم کبني فرمائی چې زما په نزد امام بخاری رحمة الله عليه قدح ته په کوزه او ابریق باندې ترجیح ورکولو که اشاره فرمائی، ځکه چې د کتوری څله فراخه او ارته وی او که په هغې کبني څه خسري وغيره وی نو هغه بنکاره په نظر راتلې شی. او په ابریق او کوزه کبني داسې نه وی، چنانچه لیکی:

ولا یبعد عندي أن تكون إشارة إلى ترجیح القدح على الكوز والإبريق ولغيرهما، فإن القدح لسعة فيه يظهر فيه للشارب ما قد يستقط فيه شيء من التين ونحوه. (۴)

دترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارك دترجمه الباب سره مناسبت مشبهه په وجه دې. یعنی نبی کریم ﷺ دپښو هغه کتوري او څکلو. (۵)

(۱) (لسان العرب باب القاف: ۹۴/۱۱، عمدة القاری: ۳۰۳/۲۱)

(۲) (فتح الباری: ۱۲۱/۱۳)

(۳) (عمدة القاری: ۳۰۳/۲۱)

(۴) (الأبواب والتراجم: ۹۸/۲)

(۵) (عمدة القاری: ۳۰۳/۲۱)

۲۹ = بَابُ الشَّرْبِ مِنْ قَدَحِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنْبِئِهِ

حدیث نمبر: ۵۳۱۴ تا ۵۳۱۵

وَقَالَ أَبُو بُرْدَةَ: قَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: «الْأَسْقِيكَ فِي قَدَحِ شَرِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِ»

۵۳۱۴ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَسَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: ذَكَرَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امْرَأَةً مِنَ الْعَرَبِ، فَأَمَرَ أَبَا سَعِيدٍ السَّاعِدِيُّ أَنْ يُرْسِلَ إِلَيْهَا، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا فَقَدِمَتْ، فَزَلَّتْ فِي أَحْمَنِ بَنِي سَاعِدَةَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى جَاءَهَا، فَدَخَلَ عَلَيْهَا فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنْكَسَّةٌ رَأْسُهَا، فَلَمَّا كَلَّمَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ، فَقَالَ: «قَدْ أَعَدْتُكَ مِنِّي» فَقَالُوا هَذَا: أَتَدْرِينَ مَنْ هَذَا؟ قَالَتْ: لَا، قَالُوا: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَ لِيُخَطِّبِكَ، قَالَتْ: كُنْتُ أَنَا أَشَقَى مِنْ ذَلِكَ، فَأَقْبَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَئِذٍ حَتَّى جَلَسَ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ هُوَ وَأَصْحَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: «اسْقِنَا يَا سَهْلُ» فَخَرَجْتُ لَهُمْ بِهَذَا الْقَدَحِ فَأَسْقَيْتَهُمْ فِيهِ، فَأَخْرَجَ لَنَا سَهْلُ ذَلِكَ الْقَدَحَ فَشَرِبْنَا مِنْهُ قَالَ: ثُمَّ اسْتَوْهَبَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بَعْدَ ذَلِكَ قَوْهَبَةَ لَهُ

۵۳۱۸ - حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُذْرِكٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ [ص: ۳۳]، أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ، قَالَ: رَأَيْتُ قَدَحَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ وَكَانَ قَدْ انْصَدَعَ فَسَلَسَلَهُ بِفِضَّةٍ، قَالَ: وَهُوَ قَدَحٌ حَيْدٌ عَرِيضٌ مِنْ نُضَارٍ، قَالَ: قَالَ أَنَسُ: «لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْقَدَحِ أَكْثَرَ مِنْ كَذَا وَكَذَا» قَالَ: وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ: إِنَّهُ كَانَ فِيهِ حَلَقَةٌ مِنْ حديدٍ، فَأَرَادَ أَنَسُ أَنْ يَجْعَلَ مَكَانَهَا حَلَقَةً مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ، فَقَالَ لَهُ أَبُو طَلْحَةَ: لَا تُغَيِّرَنَّ شَيْئًا صَنَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَرَكَّهُ

ترجمہ: دویم حدیث کنسی عاصم احوال فرمائی چې ما د حضرت انس رضی اللہ عنہ سرہ در رسول اللہ علیہ السلام یوہ پیالہ اولیدہ کومہ چې ماتہ شوې وه، هغوی په دې د چاندي یوہ کره لکولې وه، او دا دلرگی یوہ بنکلی فراخه پیالی وه. حضرت انس رضی اللہ عنہ او فرمائیل چې ما دې پیالی کنسی په حضور ﷺ بار بار خکول کړی دی.

تو اجم رجال:

دابورده عامر بن موسی الاشعری حالات په کتاب الایمان (۱) کنسی، د عبد الله بن سلام حالات په کتاب البیوم (۲) کنسی تیر شوی دی. د سعید بن ابی مریم حالات په کتاب العلم (۳) کنسی،

(۱) (کشف الباری: ۱/۶۹۰)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۱۲۵)

(۳) (کشف الباری: ۴/۱۴۰۶)

د ابو غسان محمد بن مطرف حالات په کتاب ابواب الاذان (۱) کښې، د ابو حازم بن سلمة بن دینار حالات په کتاب والوضو کښې (۲)، د حضرت سهل بن سعد الساعدي څخه حالات په کتاب الوضو کښې (۳) تیر شوی دی.

د الحسن مدرك حالات په کتاب الحیض (۴) کښې، د یحیی بن حماد الشیبانی حالات په کتاب الحیض (۵) کښې، د ابو عوانه الوضاح بن عبدالله حالات په بدء الوحي (۶) کښې، د عاصم الاحول حالات په کتاب الوضو (۷) کښې، د حضرت انس رضی الله عنه حالات په بدء الوحي (۸) کښې، د محمد بن سیرین رحمة الله علیه حالات په کتاب الايمان (۹) کښې، تیر شوی دی.

تشریح: د ترجمة الباب مقصد:

د حضرت شارحینو ددې ترجمة الباب مقصد ددې توهم ختمول خودلی دی چې د حضور نبی کریم ﷺ وفات نه پس د نبی کریم ﷺ پیالی استعمالول درست نه دی که څکه چې دا اجازت نه بغير ذبل په مال کښې تصرف دي. او دا جائز نه دي.

امام بخاری رحمة الله علیه ددې توهم ختمولو دپاره دا ترجمة الباب قائم کړو چې حضرات صحابه کرامو او روستو راتلونکو د حضرت رسول اکرم ﷺ پیالی استعمال کړه، څکه چې حضور اکرم ﷺ څه پرینودی دی هغه صدقه وو، دچا میراث نه وو چې په ملک غیر کښې بغير د اجازت نه تصرف لازم شی. (۱)

اشکال: خو په دې دا اشکال کیدیشی چې صدقې نه صرف فقیر استفاده کولې شی غنی نه، حالانکه د حضور اکرم ﷺ د پیالو نه اغنیاؤ هم استفاده اوکړه؟

جواب: ① ددې یو جواب دا ورکړې شو چې غنی د فرض صدقه (زکوة وغیره) نه استفاده نشی کولې، او د سرور کائنات ترکه د فرض صدقه د قبیل څخه نه وه. (۱)

② حافظ ابن حجر رحمة الله علیه ددې جواب دا ورکړې دي چې مذکوره صدقه د اوقاف

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۶۶۲)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۳)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۴۳)

(۴) (کشف الباری: ۶۵۱)

(۵) (کشف الباری: ۶۵۳)

(۶) (کشف الباری: ۴۳۴/۲)

(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۷۰)

(۸) (کشف الباری: ۴/۲)

(۹) (کشف الباری: ۲۵۴/۲)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۲۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۴/۲۱)

(۱۱) (فتح الباری: ۱۲۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۴/۲۱)

مطلقه دقبیل خخه وه، اود اوقاف مطلقه نه غنی او فقیر دواره استفاده کولی شی (۱)
 دشیخ الحدیث مولانا زکویا رحمة الله علیه واثم: شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمة الله
 علیه فرمائی چې ددی بحثونو ضرورت نشته دی، بلکه دامام بخاری رحمة الله علیه مقصد
 دادی چې په طور د تبرک د حضور ﷺ د پیالی استعمال کیدیشی. هغه پیالی د حضور ﷺ
 ملکیت وی او که نه.

او دا مقصد اخستلو سره به دباب د اول حدیث دترجمة الباب سره مناسبتت هم واضح شی.
 خکه چې اولنی حدیث کنبی دی چې هغه پیاله د حضرت سهل وه. (۲) او دا مقصد د مراد نه
 اخستلو په صورت کنبی بیا دحدیث او دترجمة الباب سره مناسبتت دپاره علام عینی رحمة
 الله علیه فرمائی چې هغه پیاله اصل کنبی د حضور ﷺ وه. (۳)

حالانکه دا خلاف ظاهر دی، او ظاهر دادی چې هغه پیاله د حضرت سهل ﷺ وه. (۴) چنانچه
 لیکي: وعلى هذا فمطابقة الحديث للترجمة أيضا ظاهرة فالظاهر أن القدم المذكور في أول حديث الباب كان
 لسهل، لا للنبي ﷺ، فإنا حاجة حينئذ إلى إثبات المطابقة إلى ما ذكره العلامة العيني من أن هذا القدم في الأصل
 كان للنبي ﷺ، فإنه خلاف الظاهر بل الظاهر أنه كان لسهل ﷺ، والله أعلم. (۵)

قوله: وَقَالَ أَبُو بُرْدَةَ: قَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: حضرت ابو برده فرمائی چې ماته عبد الله بن
 سلام او وئیل چې زه تا باندي په هغه پیالی کنبی خکوم کومه کنبی چې نبی کریم ﷺ خکل
 کری دی.

حضرت عبد الله بن سلام سره هغه پیالی وه په کومه چې نبی کریم ﷺ خکل کری دی.
 د تعلیق تخريج:

داحدیث امام بخاری رحمة الله علیه وړاندې په کتاب الإعتصام کنبی موصولا نقل کړې
 دی. (۶)

قوله: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ: دې حدیث پاک کنبی د أهنة العيون واقعه بیان شوې ده. د هغې
 مکمل تفصیل په کتاب الطلاق کنبی تیر شوې دي. (۷)

(۱) (فتح الباری: ۱۲۲/۱۳)

(۲) (الأبواب والتراجم: ۹۸/۲)

(۳) (عمدة القاری: ۳۰۵/۲۱)

(۴) (الأبواب والتراجم: ۹۸/۲)

(۵) (الأبواب والتراجم: ۹۸/۲)

(۶) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب الاغتصام بالکتاب والسنة بباب ما ذکر النبی صلی الله علیه وسلم وحض علی
 اتفاق أهل العلم: رقم الحدیث: ۷۳۴۲، عمدة القاری: ۴۰۴/۲۱، فتح الباری: ۱۲۲/۱۳، تغلیق التعلیق: ۳۲/۵)

(۷) (کشف الباری: کتاب الطلاق ص: ۴۱۱)

قوله: أَجْمَرَنِي سَاعِدَةً:

قوله: أَجْمَر: (د همزې او جیم په کسري سره، بناه يشبه القمر، یعنی د محل سره مشابه د یو تعمیر نوم دې. او ددې جمع اجامر رازی. (۱))

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې اجم پخپله جمع ده، او ددې مفرد أجمة دې، وهی الفیفة. (۲) غیضه گنر ونو والا خائې ته وائی. او جوهری فرمائی: هو حصن بناه أهل المدينة من الحجارة. (۳)، یعنی د کانرونه جوړې شوې قلعي ته اجم و نیلې کیږي.

قوله: امْرَأَةٌ مُنْكَتَةٌ: علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې منکسة د اسم فاعل صیغه ده، او د باب افعال او تفعیل دواړو نه کیږي. یعنی سر تیتوونکې. (۴)

قوله: كُنْتُ أَنَا أَشْقَى مِنْ ذَلِكَ أَشَقَى: اگر چې د اسم تفعیل صیغه ده، لیکن دلته مطلقاً د صفت

په معنی کښې ده. او د ذلك اشاره د حضور ﷺ د شرف زوجیت فوت کیدو طرف ته ده. (۵) یعنی ددې شرف فوت کیدل ډیره لویه بدبختی وه.

قوله: فَخَرَجْتُ لَهُمْ بِهَذَا الْقَدْحِ فَأَسْقَيْتُهُمْ فِيهِ، فَأَخْرَجَ لَنَا كَهْلًا: حضرت سهل بن سعد ﷺ فرمائی چې ما په حضور ﷺ او په حضرات صحابه کرامو د اوبو څکولو دپاره دا کتولې راویستلو او په دې کښې مې په هغوی اوبه او څکولې.

وراندې راوی حضرت ابو حازم رحمه الله علیه فرمائی چې حضرت سهل ﷺ هغه پیاله راویستله او مونږ په هغې کښې اوبه او څکولې. دترجمة الباب سره مناسبت:

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې د حدیث دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. ځکه چې حدیث اوريدونکو حضرت سهل ﷺ ته درخواست اوکړو چې په کومه پیاله کښې تاسو حضور ﷺ ته اوبه ورکړې وې هغوی ته هم په هغه پیاله کښې د تبرک په طور اوبه ورکړه. (۶)

قوله: لَمَّا اسْتَوْهَبَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بَعْدَ ذَلِكَ فَوَهَبَهُ لَهُ: یعنی حضرت عمر بن العزیز رحمه الله علیه (کله چې په مدينه منوره گورنر وو نو په هغه دور کښې یې) هغه پیالی حضرت سهل ﷺ ته په طور د هبه طلب کړې وه، نو هغوی دوی ته هبه کړه.

(۱) (فتح الباری: ۱۲۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۵/۲۱)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۷۲/۲۰)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۷۲/۲۰، عمدة القاری: ۳۰۵/۲۱)

(۴) (شرح الکرمانی: ۱۷۲/۲۰، عمدة القاری: ۳۰۵/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۲۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۵/۲۱، إرشاد الساری: ۳۶۹/۱۲)

(۶) (فتح الباری: ۱۲۳/۱۳، الأبواب والتراجم: ۹۸/۲)

فائده:

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه ددی حدیث مبارک خو آداب مستنبط کوی او فرمائی:
 وفي الحديث التبسط على صاحب واستدعاه ما عندك من مأكل ومشروب، وتعظيمه بدعاء بكنيته والتبرك
 بآثار الصالحين، واستيهاب الصديق ما لا يشق عليه هبته. (۱)

دوست سره بی تکلفه کیدل او دوست سره موجود د خوراک خکاک یو خیز طلب کولې شی،
 او آثار صالحین نه تبرک حاصلول او دوست نه د یو داسې خیز طلب کول په طور د هدیه چې
 هغه دهغه دپاره مشکل نه وی، دا طلب کولې شی.

قوله: حَدَّثَنَا الْحَسْرُ بْنُ مُذْرِكٍ.....وَكَانَ قَدْ ائْتَدَعَ فَلَئْلَهُ بِفِضَّةٍ:

قوله: فَلَئْلَهُ بِفِضَّةٍ: شارحینو ددی ترجمه کړې ده: وصل بعضه ببعض بفضة. یعنی دا د چاندی په
 کرو سره مرمت کړې شوې وه. (۲)

ددی په ضمیر فاعل کنبی دوه احتمال دی:

- ① یو دا چې فاعل د الله رسول ﷺ وی یعنی دا نبی کریم ﷺ یو ځانې کړې وه.
- ② او دویم دا چې حضرت انس ﷺ وی، نو مطلب به دا وی چې حضرت انس ﷺ دا ځانې کړې
 وه. (۳)

قوله: وَهُوَ قَدَحٌ جَيْدٌ عَرِيضٌ مِنْ نُضَارٍ نُضَارٌ: (دنون په ضمی اود ضاد په تخفیف سره)، دا یو
 ښه لرگي وی کوم نه چې عام طور لوښی جوړیږی. (۴)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۵)

قوله: وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ: إِنَّهُ كَانَ فِيهِ حَلَقَةٌ مِنْ حَدِيدٍ: ددماقبل سند سره موصول دې: (۶)

عاصم احوال فرمائی چې ابن سیرین فرمائی چې په دې کنبی د اوسپنې یوه کره وه، حضرت
 انس ﷺ اراده او کره چې په دې کنبی د چاندنی کره اولگوی، نو حضرت ابو طلحه ﷺ هغه
 منع کړو او ورته ئې اووئیل چې هغه څیز مه بدلوه کوم چې نبی کریم ﷺ جوړ کړې دې. نو
 هغه خپله اراده ترک کړه.

فائده: که په یو لوښی دچاندی کار شوې وی نو دداسې لوښی حکم ما قبل باب الأکل فی إناء
 مفضض کنبی تیر شوې دې.

(۱) (فتح الباری: ۱۲۳/۱۳)

(۲) (فتح الباری: ۱۲۳/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۷/۱۲)

(۳) (فتح الباری: ۱۲۳/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۶/۲۱، إرشاد الساری: ۳۰۷/۱۲)

(۴) (فتح الباری: ۱۲۴/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۶/۲۱)

(۵) (عمدة القاری: ۳۰۶/۲۱)

(۶) (عمدة القاری: ۳۰۶/۲۱)

۳۰ = بَابُ شُرْبِ الْبَرَكَةِ وَالْمَاءِ الْمُبَارَكِ

حدیث نمبر: ۵۳۱۶

۵۳۱۶ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، هَذَا الْحَدِيثَ قَالَ: قَدْ رَأَيْتُنِي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ حَضَرَتِ الْعَصْرُ، وَلَيْسَ مَعَنَا مَاءٌ غَيْرُ فَضْلَةٍ، فُجِعَلُ فِي إِيَّائِي قَاتِبَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهِ، فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهِ وَفَرَجَ أَصَابِعَهُ، ثُمَّ قَالَ: «حَيَّ عَلَى أَهْلِ الْوُضُوءِ، الْبَرَكَةُ مِنَ اللَّهِ» فَلَقَدْ رَأَيْتُ الْمَاءَ يَتَفَجَّرُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ، فَتَوَضَّأَ النَّاسُ وَشَرَبُوا، فُجِعَلْتُ لِأَلْوَمَا جَعَلْتُ فِي بَطْنِي مِنْهُ، فَعَلِمْتُ أَنَّهُ بَرَكَةٌ.

ترجمہ: حضرت جابر ؓ فرمائی چې زہ د حضور ﷺ سرہ اوم چي پہ دې کنبی د مازیکر دمونخ وخت اوشو، او مونږ سرہ د لږې شان بچ شوؤ اوبو نہ سوا بل څه نہ وو، هغه یو لوبنی کنبی د حضور ﷺ پہ خدمت کنبی پیش کړې شوې، حضور ﷺ پہ هغې کنبی خپل لاس مبارک داخل کړو، او خپلې گوتې مبارکې یئ فراخه کړې، او وې فرمائیل: اودس کوونکو راشئ، برکت دالله تعالی د طرفه دې.

چنانچه ما اوکتل چې دحضور ﷺ دگوتو مبارکو د منیخ نه اوبه روانې وې. خلقو اود سونه اوکړل، او اوبه یئ اوڅکلې، ما هم بنه په مړه خپته اوبه اوڅکلې، ځکه چې ماته معلوم وو چې دا برکت والا اوبه دی.

قُلْتُ لِحَابِرٍ: كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: أَلْفًا وَأَرْبَعٌ مِائَةً تَابَعَهُ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرٍ، وَقَالَ حُصَيْنٌ، وَعَمْرُو بْنُ مَرْثَةَ: عَنْ سَالِمٍ، عَنْ جَابِرٍ: «خَمْسٌ عَشْرَةَ مِائَةً» وَتَابَعَهُ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيْبِ، عَنْ جَابِرٍ.

راوی سالم بن ابی الجعد فرمائی چې ما د حضرت جابر ؓ نه تپوس اوکړو چې تاسو په هغه ورځ څو کسان وې، نو هغوی او فرمائیل چې څوارلس سوه کسان وو. تراجم رجال:

دقتیبه بن سعید حالات په کتاب الایمان کنبی (۱) د جریر بن عبد الحمید ضبی حالات په کتاب العلم کنبی (۲) داعمش سلیمان بن مهران حالات په کتاب الایمان (۳) دسالم بن ابی الجعد الاشجعی حالات په کتاب الوضوء کنبی (۴) دحضرت جابر بن عبد الله ؓ حالات په کتاب الایمان کنبی (۵) تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری: ۱۸۹/۲).

(۲) (کشف الباری: ۲۶۸/۳).

(۳) (کشف الباری: ۲۵۱/۲).

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۴۱).

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴).

د عمرو بن دینار حالات په کتاب العلم^(۱) کښې، د حصین بن عبد الرحمان السلمی حالات په کتاب مواقیب الصلاة^(۲) کښې، د عمرو بن مره حالات په ابواب الاذن^(۳) کښې، تیر شوی دی.

تشریح: قوله: الْبِرْكَةُ: البرکة نه مراد برکت والا اوبه دی. برکت والاخیز باندي د برکت اطلاق کيږي، لکه د بخاری شریف روایت دي، نبی کریم ﷺ فرمائي:

"بَيْنَا أَيُّوبَ يَغْتَسِلُ عَرِيَانًا، فَطَرَّ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِنْ ذَهَبٍ، فَجَعَلَ أَيُّوبُ يَحْتَشِي فِي ثَوْبِهِ، فَنَادَا رَبِّهِ: يَا أَيُّوبُ، أَلَمْ أَكُنْ أَهْنَيْتَكَ عَابِتْرِي، قَالَ: بَلَى وَرَبِّكَ، وَلَكِنْ لَأَهْفِيَنَّ مِنْ بَرَكِكَ"^(۴)

حضرت ايوب عليه السلام غسل کولو، په هغوي د سرو زرو د ملخانو باران اوشو، نو ايوب عليه السلام هغه راجمع کول شروع کړل، الله تعالی ايوب عليه السلام ته آواز اوکړي چې اي ايوب ما ته ددي نه بي نيازه کړې نه بي؟

نو ايوب عليه السلام او فرمائيل: ولي نه اي ربه، خو ستا دبرکت نه بي نيازه نه يم. دلته د سرو زرو په ملخانو باندي دبرکت اطلاق شوې دي.^(۵)

د ترجمة الباب مقصد:

علامه ابن بطال رحمة الله عليه وغيره ددي ترجمة الباب مقصد دا بيان کړې دي چې امام بخاری رحمة الله عليه دا وئيل غواړي چې برکت والا اوبه او خوراک کثرت سره ځکلي او خورلي شي، او دابه اسراف کښې داخل نه وي.^(۶)

شيخ الحديث مولانا زکريا رحمة الله عليه رائي: شيخ الحديث مولانا زکريا رحمة الله عليه فرمائي چې د ترجمة الباب نه د امام بخاری رحمة الله عليه مقصد دادي چې امام بخاری دا ولي ترجمې نه د حضور ﷺ مخصوص پيالي نه د تبرک حاصلولو جواز بيان کړې دي، او په دي باب کښې مطلقا د تبرک حاصلولو جواز خودلي دي. که هغه دنبي کریم ﷺ د لاس مبارک نه حاصل وي او که د بزرگانو، ځکه امام بخاری رحمة الله عليه د ترجمة الباب الفاظ عام اوساتل چنانچه ليکي:

والأوجه عندي أن الغرض من الترجمة السابقة الاستبراك المخصوص بقدم النبي ﷺ وأشار بهذه الترجمة إلى الاستبراك مطلقاً، أعم من أن يكون حصل بيد النبي ﷺ أو بيد غيره من الصالحين ويشير إليه إطلاق لفظ الترجمة، وإن كان المذكور في حديث الباب ذكر بركة النبي ﷺ ليقاس بركة غيره صلى الله عليه وسلم.^(۷)

^(۱) (کشف الباری: ۳۰۹/۴)

^(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۵۹۵)

^(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۷۱۷)

^(۴) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب الفسل /باب من اغتسل عريانا وحده في الغلوة، رقم الحديث: ۲۷۹)

^(۵) (فتح الباری: ۱۲۵/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۷/۲۱، إرشاد الساری: ۱۷۳/۱۲، شرح ابن بطال: ۸۶/۶)

^(۶) (شرح ابن بطال: ۸۷ / ۶، فتح الباری: ۱۶۲/۱۳)

^(۷) (الابواب والتراجم: ۹۸/۲)

قوله: قَدَّرَ أَيُّهَا مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: دې حديث پاك كښې چې كومه واقعه بيان شوې ده، دا د حديبيه واقعه وه. (۱)

قوله: وَالَيْسَ مَعْنَا مَاءٍ غَيْرَ فَضْلَةٍ: فَسَلَّةٌ: (د فاء په فتحې اودضاد په سكون سره) مافضل الشئ، هر پاتې شوي خيزته وائي. (۲)

قوله: حَرٌّ عَلَى أَهْلِ الْوُضُوءِ: اكثر ورواياتو كښې داشان دي. س، په معنی د اسهوا، او بل لفظ حل دي، په عين او لام مفتوح او ياء مشدد سره، په معنی زما خواله، دې صورت كښې أَهْلُ الْوُضُوءِ منادی منصوب دي.

قوله: الْوُضُوءِ: (د واو په فتحې سره) الماء الذي يتوضأه، هغه اوبه چې په هغې اودس كيږي، هغې ته وضوء وائي. (۳)

نو په دې وخت كښې به د س على الوضوء مطلب وي، اې اودس كوونكي زما طرفته راشي. (۴)
دنسفي په روايت كښې س على الوضوء دي، لفظ د اهل په هغې كښې نشته. على جار او الوضوء مجرور دي. دې صورت كښې به ترجمه دا وي: اودس كوونكو اوبو له راشي. (۵)
قوله: فَجَعَلْتُ لِأَلْوَمَاجَعَلْتُ فِي بَطْنِي مِنْهُ:

قوله: أَلْوَمَ: ألا، يالو، برون دهايبدو باب نصر نه په معنی د کوتاهی كول. (۶)

يعنی ما اوبو كښې هيڅ قسمه کوتاهی اونه كړه او په مره خيټه مې اوڅكلې.

قوله: أَلْفَا وَأَنْتُمْ مِائَةٌ: د منصوب دي د كان د خبر په وجه، تقدير عبارت به داشان وي: كناء الفاء

أربعمائة، ليكن د اكثر و په نزد دا مرفوع دي. يعنی الف وأربعمائة.
هغه وخت كښې دا به د خبر په وجه مرفوع وي، د مبتداء محذوف، تقدير عبارت به داشان وي: لَعَنَ يَوْمَئِذٍ الْفِ وَأَرْبَعِمِائَةً. (۷)

قوله: تَأْبَعَهُ عَمْرُو:

د تعليق تخريج: د د عمرو بن دينار دا حديث امام بخاري رحمه الله عليه په كتاب التفسير كښې موصولا نقل كړې دي. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۱۶۲/۱۳، عمدة القاری: ۲۱۱/۳۰۸، إرشاد الساری: ۳۷۲/۱۲)

(۲) (لسان العرب باب الفاء: ۲۸۱/۱۰، شرح الکرمانی: ۱۷۶/۲۰، عمدة القاری: ۲۱۱/۳۰۸، إرشاد الساری: ۳۷۱/۱۲)

(۳) (لسان العرب باب الواو: ۳۲۲/۱۵)

(۴) (عمدة القاری: ۳۰۸/۲۱، إرشاد الساری: ۳۷۲/۱۲)

(۵) (فتح الباری: ۱۲۵/۱۳، عمدة القاری: ۲۱۱/۳۰۸، إرشاد الساری: ۳۷۲/۱۲)

(۶) (لسان العرب باب الهمزة: ۱۹۱/۱، فتح الباری: ۱۶۲/۱۳، إرشاد الساری: ۳۷۲/۱۲)

(۷) (فتح الباری: ۱۲۶/۱۳، عمدة القاری: ۲۱۱/۳۰۸، إرشاد الساری: ۳۷۲/۱۲)

(۸) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب التفسیر سورة الفتح باب إِذْ يَبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ رقم الحديث: ۴۸۴۰،

تفلیق التعليق: ۳۲/۵)

قوله: وَقَالَ حُصَيْنٌ:

دتعليق تخريج: دحصين بن عبدالرحمان داتعلیق امام بخاری رحمة الله عليه په کتاب

المغازی کنبې موصولا نقل کړې دې. (۱)

قوله: تَابَعَهُ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيْبِ:

دسعید بن المسیب دا حدیث امام بخاری رحمة الله عليه په کتاب المغازی کنبې موصولا نقل کړې دې. (۲)

فائده: علامه عینی رحمة الله عليه فرمائی: په خوراک خکاک کنبې اسراف، زیاتې مکروه دې، لیکن که برکت والا خوراک وی نو بیا به مکروه نه وی. (۳)
دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت فعلیت أنه بركة په وجه دې. (۴)

کتاب المرضی (الاحادیث: ۵۳۱۷-۵۳۵۳)

کتاب المرضی کنبې دویشتم ابواب او اته خلویبست احادیث دی. په دې کنبې اووه معلق دی او باقی موصول دی. خلور دیرش احادیث مکرر دی. او خوارلس احادیث په اول خل ذکر کړې شوی دی. یعنی امام مسلم رحمة الله هم د هغې تخريج کړې دې. کتاب المرضی کنبې درې آثار دي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب المرضی = ۷۸

ماقبل کتاب اناشربة سره مناسبت: امام بخاری رحمة الله عليه کتاب الأشربة نه پس دکتاب المرضی ذکر فرمائیلي دې.

حضرات شارحینو دلته هیخ مناسبت نه دې بیان کړې. لیکن دکتاب المرضی ماقبل کتاب الأشربة سره مناسبت واضح دې. خکه چې د طعام او شراب تعلق د انسانی جسم سره دې، او د مرض تعلق هم د جسم سره دې. دطعام او شراب بی اعتدالی هم عام طور د مرض سبب جوړیږي. خکه امام بخاری رحمة الله عليه کتاب الأشربة سره متصل کتاب المرضی ذکر کړو.
المرضی: دفعلی په وزن د مریض جمع ده. (۵)

(۱) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب المغازی /باب غزوة الحُدَيْبِيَّةِ (رقم الحديث- ۴۱۵۲). تغليق التعليق: ۳۲/۵)

(۲) (الجامع الصحيح للبخاری کتاب المغازی /باب غزوة الحُدَيْبِيَّةِ (رقم الحديث- ۴۱۵۲). تغليق التعليق: ۳۲/۵)

(۳) (عمدة القاری: ۳۰۸/۲۱)

(۴) (عمدة القاری: ۳۰۷/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۲۸/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۹/۲۱)

دلته د مرض نه مراد مرض د جسم دې، د مرض اطلاق د زړه په روحانی بیمارنی هم کیږی. کوم چې یا خو د شبهې په وجه لاحق کیږی څنگه چې قرآن پاک کښې د منافقینو متعلق فرمائی: لقلوبه مرض^(۱) او یادشهوته په وجه لاحق کیږی، قرآن کریم کښې دی: فیطمع الذی فی قلبه مرض^(۲).

بیا لالچ به او کړی هغه د چا په زړه کښې چې مرض دې. د مرض تعریف: د جسماتی مرض تعریف دادې:

خروج الجسم عن المجرى الطبيعي ويعبر عنه بأنه حالة أو ملكة تصدر بها الأفعال عن الموضوع لها غير سليمة^(۳).

یعنی د جسم د خپل طبیعی حالت نه وتلو ته مرض وائی.

بَابُ مَا جَاءَ فِي كَفَّارَةِ الْمَرَضِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزِيهِ} [النساء: ۳۳]

قوله: كَفَّارَةٌ: كَفَّارَةٌ د کفر نه د مبالغې صیغه ده. او ددې اصل معنی پتول دی^(۴).

دلته مطلب دادې چې د مؤمن مرض او بیماری دهغه د گناهونو دپاره کفارو گڼی.

قوله: كَفَّارَةِ الْمَرَضِ: علامه کرمانی رحمة الله عليه فرمائی چې په كَفَّارَةِ الْمَرَضِ کښې اضافت بیانیه دې. لکه څنگ چې په شجرالأدراک کښې اضافت بیانیه دې. لأن المرض ليست له كفارة بل هو الكفارة نفسها^(۵).

وجه یې بیان او فرمائیله چې که اضافت اونه منلې شی نو ددې مطلب به د مرض کفارو وی. حالانکه د مرض کفارو نه وی. بلکه مرض پخپله کفارو وی.

او دا اضافت په معنی د ل هم کیدیشی. ای کفارو ل المرض، او یا إضافة الصفة الموصوف د قبیل نه ده^(۶).

دا د سورة نساء ایت مبارک دې، پورا آیت دارنگ دې:

قوله: وقول الله تعالى: من يعمل سوءا يجز به:

لَيْسَ بِأَمَانَتِكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزِيهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا يُصِيرُ إِلَى

^(۱) (سورة البقرة: ۱۰)

^(۲) (سورة الأحزاب: ۳۲)

^(۳) (شرح الكرمانی: ۱۷۵/۲۰، عمدة القاری: ۳۰۹/۲۱، [ارشاد الساری: ۷۳/۱۲])

^(۴) (لسان العرب باب الكاف: ۱۱۸/۱۲)

^(۵) (شرح الكرمانی: ۱۷۵/۲۰، فتح الباری: ۱۲۸/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۹/۲۱)

^(۶) (شرح الكرمانی: ۱۷۵/۲۰، فتح الباری: ۱۲۸/۱۳، عمدة القاری: ۳۰۹/۲۱)

^(۷) (سورة النساء: ۱۲۳)

یعنی نه ستاسو په خواهشونو دارومدار دې، نه د اهل کتاب په خواهشونو، څوک چې بد کونې هغه به سزا مومي، او دې کس ته به سوا دالله تعالی نه څوک حمایتی ملاویږي او نه مددگار (چې الله تعالی د عذاب نه یی خلاص کړي)
علامه ابن بطال رحمه الله علیه د آیت معنی بیانوي او فرمائی:

معناه أن المسلم يجزي بمصائب الدنيا فتكون له كفارة. (١)

یعنی دمسلمان د گناهونو سزا دهغه مصائبو په شکل کښې ورکولې شی نو هغه مصائب دهغه دپاره کفاره جوړیږي.

صحيح ابن حبان کښې حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها نه روایت دې: چې یو کس دا آیت مبارک تلاوت کړو، نو وې وئیل: انا لنجزي بكل ما عملنا هلکنا إذا: که مونږ ته زمونږ دهر عمل سزا را کولې کیږي نو بیا خو به مونږ هلاک شو.
نبی کریم ﷺ ته د هغه د پريشانۍ کیفیت معلوم شو نو وې فرمائیل:

لعمري يجزي به في الدنيا من مصيبة في جسده ما يؤذيه. (٢)

یعنی جسماني تکلیف، بیماری هم د بد عمل سزا وی، او دا جسماني بیماری هم دهغه لوبد عمل سزا جوړیږي.

داشان د حضرت صدیق اکبر ﷺ نه به مزوی چې هغوی نبی اکرم ﷺ ته عرض او کړو:

يا رسول الله ﷺ! كيف الصلاة بعد هذه الآية [ليس بأمانيتكم... الخ] فكل سوء عملنا جزينا به، فقال رسول الله ﷺ! غفر الله لك يا أبا بكر! أنت تمرض أنت تنصب أنت تحزن، أنت تصيبك، اللاداء قال: بلى قال: فهو مات جزون به. (٣)

یعنی اې دالله رسوله ﷺ! مونږ کښې به څوک بچ شی؟ ځکه چې مونږ کښې څوک داسې دې چې هغه بد عمل نه وی کړې، نو هرکله چې دهر عمل بدله به ملاویږي نو بیا به څوک بچ شی؟

نبی کریم ﷺ او فرمائیل: ته بیمارېږي نه، په تا مصیبت نه رازی یا ته غمژن کیږي نه؟ حضرت ابوبکر صدیق ﷺ عرض او کړو بېشکه دا څیزونه رارسې. نبی کریم ﷺ او فرمائیل: هم دا جزا ده، ستاسو دسیئاتو.

د آیت مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت: د آیت مبارک د تفسیرنه دا خلاصه راوتله چې د گناهونو سزا یو مؤمن ته د مصیبتونو او مرضونو په شکل هم ورکولې کیږي. نو د مؤمن

(١) (شرح ابن بطال: ٣٧٢/٩)

(٢) (صحيح ابن حبان كتاب الجنائز ذكر البيان بأن الله عزوجل قد يجازي المسلم على سيئاته رقم الحديث: ٢٩٢٣ فتح الباري: ١٢٨/١٣)

(٣) (مسند احمد مسند أبي بكر الصديق ﷺ رقم الحديث: ٦٨ ٩٣/١، فتح الباري: ١٢٨/١٣، ١٢٩، إرشاد الساري:

بیماری او دهغه مرض د هغه دپاره د گناهونو جزا او کفاره ده. ځکه امام بخاری رحمه الله علیه دا آیت مبارک په ترجمه الباب کښې ذکر او فرمائیلو. (۱)
فائده: په مؤمن باندې چې کله مصیبتونه، بیماری او غمونه راشي نو دا خو یا د گناهونو په وجه وی، دې صورت دا ابتلاء د گناهونو کفاره جوړیږي. او یا د گناهونو د کفارې دپاره نه وی بلکه درفع درجات دپاره یو صالح مؤمن په مصیبتونو کښې اخته کولې کیږي. صوفیاء کرامو او فرمائیل چې په اولنی صورت کښې بنده باندې د پریشانی کیفیت رازی، او دویم صورت کښې په مصیبت کښې د اخته کیدو باوجود بنده په سکون کښې وی. او رجوع الی الله کښې مزید اضافه کیږي.

حدیث نمبر ۵۳۱۷

۵۳۰- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا مِنْ مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا عَنْهُ، حَتَّى الثَّوْكَةِ يُشَاكُهَا»

ترجمه: رومېې حدیث د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها دې، فرماني چې مسلمان ته هيڅ يو مصيبت نه رسي مگر دا چې الله تعالى دهغې به بدله کښې دهغه گناهونه رږوي، تردې چې دده په بدن کښې يو ازغې هم لار شي.

۵۳۱- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَلْحَلَةَ، عَنِ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصٍ، وَلَا هِمٍّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا أذى وَلَا غَمٍّ، حَتَّى الثَّوْكَةِ يُشَاكُهَا، إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ»

دویم حدیث د حضرت ابوهریره ؓ دې، فرماني چې نبی کریم ﷺ او فرمائیل: مسلمان ته یو تکلیف، غم او مصیبت نه رسي، تردې چې دهغه بدن کښې يو ازغې هم لار شي نو الله تعالى دا دهغه د گناهونو کفاره جوړوي.
تواجم رجال:

دابو الیمان الحکم بن نافع جمعې حالات په هدم الوسی کښې (۱)، دشعیب بن ابی حمزه حالات په هدم الوسی کښې (۲)، دابن شهاب زهري حالات په هدم الوسی کښې (۳)، د عروة بن الزبیر بن العوام حالات په کتاب هدم الوسی (۴) کښې، د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها حالات په

(۱) (فتح الباری: ۱۲۸/۱۳، الكنزی المتواری لابن المنیر: ص: ۳۷۳، عمدة القاری: ۳۰۹/۲۱)

(۲) (کشف الباری: ۴۷۹/۱)

(۳) (کشف الباری: ۴۸۰/۱)

(۴) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۵) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

بده الوسی کنبی^(۱) تیر شوی دی.

د عبدالله بن محمد المسندی حالات په کتاب الایمان^(۲) کنبی، د ابو عامر عبدالملک
والعقدی حالات په^(۳) کنبی تیر شوی دی.

قوله: زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ: داراوی ابوالمنذر زهیر بن محمد دې، خراسانی مروزی او خرقی ددوی
نسبت دې. (خرق، دخاء او راء په فتحې سره) مرو کنبی د یو کلی نوم دې.^(۴)

اساتذه: دوی د زید بن اسلم، شریک بن ابی عمرو عاصم الاحول، عبدالله بن محمد بن عقیل،
محمد بن المنکدر، وغیره حضراتو نه روایت کوی.^(۵)

تلامذه: ددوی نه روایت کوونکي عبدالرحمان بن مهدی، یحیی بن ابی بکیر، ابوداؤد
الطیالسی وغیرهم حضرات دی.^(۶)

ددوی باره کنبی د حضرات محدثینو راتې: خینی حضرات محدثینو ددوی په حافظه کلام کړې
دی.

لیکن امام بخاری رحمة الله علیه په تاریخ صغیر کنبی فرمائی چې اهل شام چې دهغوی نه
کوم روایتونه نقل کړی دی هغه مناکیر دی. خو هغوی نه چې کوم روایات اهل بصره نقل
کړی دی هغه صحیح دی.^(۷)

امام احمد بن حنبل رحمة الله علیه ددوی باره کنبی د: ثقه ليس به بأس مستقيم الحديث او د
مقارب الحديث الفاظ وئیلی دی.^(۸)

دیحیی بن معین رحمة الله علیه د دوی باره کنبی دا اقوال نقل کړې شو دی: صالح لا بأس به
ثقه او ضعيف.^(۹)

امام عجلی رحمة الله علیه دهغوی باره کنبی فرمائی: جائز الحديث.^(۱۰)

^(۱) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۲) (کشف الباری: ۱/۶۵۷)

^(۳) (کشف الباری: ۱/۲۵۷)

^(۴) تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ۴۱۹/۲۰۱۷، الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ۲۶۷۵، ۵۲۷/۳، ميزان الاعتدال
رقم الترجمة: ۲۹۱۸، ۸۴/۲، تهذيب التهذيب رقم الترجمة: ۳۴۸/۳، سير اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۲۷، ۸
(۱۸۷/)

^(۵) تهذيب الكمال: ۴۱۴/۹، تهذيب التهذيب: ۳۴۸/۳، ميزان الاعتدال: ۲۹۱۸، ۴۸/۲

^(۶) تهذيب الكمال: ۴۱۴/۹، تهذيب التهذيب: ۳۴۸/۳، ميزان الاعتدال: ۲۹۱۸، ۸۴/۲

^(۷) (التاريخ الصغير للإمام البخاري: ۱۴۹/۲، تهذيب التهذيب: ۳۸۹/۳، تهذيب الكمال: ۴۱۴/۹)

^(۸) (تهذيب الكمال: ۴۱۴/۹، تهذيب التهذيب: ۳۸۹/۳، ميزان الاعتدال: ۴۸/۲)

^(۹) (تهذيب الكمال: ۴۱۴/۹، تهذيب التهذيب: ۳۸۹/۳، ميزان الاعتدال: ۸۴/۲)

^(۱۰) (تهذيب الكمال: ۴۱۴/۹، ميزان الاعتدال: ۴۸/۲)

ابو حاتم رحمة الله عليه فرماني: محله الصدق بل حفظه سر..... فباحث به من حفظه فقيه أغاليط وما حدث من كتبه فهو صالح. (١)

امام دارمي رحمة الله عليه دهغوي باره كنبني فرماني: ثقه. (٢)

امام نسائي رحمة الله عليه يو خاني دوي ته ضعيف وثيلي دي. (٣)

او بل خاني كنبني فرماني: ليس بالقوي. (٤) تاريخ وفات: دوي په ١٦٢ هجري كنبني وفات شو. (٥)

امام بخاري رحمة الله عليه ددوي نه صرف دوه روايات نقل كړي دي. يو روايت دا او بل په كتاب الاستيذان كنبني دي. (٦)

محمد بن عمرو: دمحمد بن عمرو بن حلحلة حالات په ابواب الاذان (٧) كنبني، عطاء بن يسار

د حالات په كتاب الايمان (٨) كنبني، د ابو سعيد خدي حالات په كتاب الايمان (٩) د

ابو هريرة حالات په كتاب الايمان (١٠) كنبني تير شوي دي.

تشریح: مذکورہ دواړه احاديث امام بخاري رحمة الله عليه دلته په اول ځل ذکر كړي دي. (١١)

قوله: مَا مِنْ مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ: مُصِيبَةٌ: مصيبت په اصل كنبني الرمية بالسهم، د غشي په نخښه لكيدلو ته وائي. بيا دا لفظ مطلقا هرې حادثې دپاره استعماليدل شو. (١٢)

(١) (تهذيب الكمال: ٤١٧/٩، الجرح والتعديل: ٥٢٧/٣، تهذيب التهذيب: ٣٤٩/٣)

(٢) (تاريخ عثمان بن سعيد الدارمي، رقم الترجمة: ٣٤٣، تهذيب التهذيب: ٣٤٩/٣)

(٣) (تهذيب الكمال: ٤١٧/٩، تهذيب التهذيب رقم الحديث: ٣٤٩/٣)

(٤) (الضعفاء والمتروكين للنسائي: ٢١٨، تهذيب الكمال: ٤١٨/٩، تهذيب التهذيب: ٣٤٩/٣، ميزان الاعتدال: ٨٤/٢)

(٥) (تهذيب الكمال: ٤١٧/٩، تهذيب التهذيب: ٣٥٠/٣، ميزان الاعتدال: ٨٤/٢، سير اعلام النبلاء: ١٨٧/٨)

(٦) (فتح الباري: ١٣٠/١٣، عمدة القاري: ٣١١/٢١، الجامع الصحيح للبخاري، كتاب الاستيذان باب قول الله تعالى: يا ايها الذين امنوا لا تدخلوا بيوتكم غير بيوتكم: ٦٢٢٩)

(٧) (كشف الباري: ٢٠٤/٢)

(٨) (كشف الباري: ٨٢/٢)

(٩) (كشف الباري: ٨٢/٢)

(١٠) (كشف الباري: ٦٥٩/١)

(١١) (٥٣١٧، الحديث أخرجه مسلم في كتاب البر والصلة والآداب/باب ثواب المؤمن فيما يُصيبه من مرض، أو حزن، أو نحو ذلك حتى الشوكة يُشاكها رقم: ٢٥٧٢، وأخرجه الترمذي في كتاب الجنائز عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/باب ما جاء في ثواب المريض (رقم الحديث: ٩٦٥) جامع الأصول الأشرية رقم الحديث: ٣٤١، ٥٧٩/٩)

(١٢) (عمدة القاري: ٨١)

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی: البصیبة معناها اللغوی ماینزل بالإنسان من البلاء والمكروه،
لكن المراد منها ههنا معناها العربي وهو ما ينزل به من المكروهات. (۱)

امام راغب رحمه الله علیه فرمائی چې لفظ أصاب دخیر او شر دواړو دپاره مستعمل دي.
چنانچه قرآن کریم کښې دي: [إِنْ تُصِيبَكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِيبَكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرًا مِنْ
قَبْلٍ..... الخ] (۲)

که تاسو ته څه خیر اورسی نو په هغوی بدلگی، او که تاسو ته څه مصیبت اورسی نو هغوی
وایی مونږ د اول نه خپل کار کړې وو.

ځینې حضرات فرمائی چې په دواړو کښې خو استعمالیږي لیکن مشتق منه د دواړو جدا
جدا دي. (إضافة الخير: د صوب ته ماخوځ ده، صوب د ضرورت په قدر نازلیدونکی باران ته وایی.
او إضافة الخیر والش: د إضافة السهم نه ماخوځ دي. (۳)

قوله: إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا عَنْهُ: د مسند احمد په روایت کښې دي: (إلا كان كفارة لذنبه. (۴)

شيخ عز الدين بن عبد السلام فرمائی چې د اجر و ثواب تعلق د انسان خپل کسب سره دي،
لهذا په دې کښې د مصائبو او تکالیفو څه دخل نشته دي. خو که هغه په دې صبر او کړې نو
هغه ته به په دې صبر اجر ملاویږي. (۵)

د علامه قرطبي رحمه الله علیه رائي هم داده چې مرض به هله كفاره جوړیږي او مريض به د
اجر ثواب مستحق جوړیږي کله چې مريض د ثواب په نیت سره صبر او کړي.
چنانچه هغوی فرمائی:

أن الأمراض والأحزان وإن دقت والمصائب وإن قلت، أجز المؤمن على جميعها وكفرت عنه بذلك عطايا الحق
يشق على الأرض وليست عطية لكن هذا كله إذا صبر المصاب واحتسب. (۶)

لیکن نور علماء کرامو ددې تردید کړې دي، او وثیلي یی دی چې په احادیث صریحه کښې
مطلقاً د اجر و ثواب وعده ده. که په دې یوکس صبر او کړي او نه که، راضی وی او که نه.
چنانچه علامه قرانی رحمه الله علیه فرمائی:

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۷۵/۲۰، فتح الباری: ۱۲۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۱۰/۲۱)

(۲) (سورة التوبة: ۵۰، فتح الباری: ۱۲۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۱۰/۲۱)

(۳) (فتح الباری: ۱۲۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۱۰/۲۱)

(۴) (مسند احمد، مسند عائشة الصديقة رضی الله عنها رقم الحديث: ۲۵۳۳۸، فتح الباری: ۱۲۹/۱۳)

(۵) (فتح الباری: ۱۳۰/۱۳)

(۶) (المفهم لما أشکل من تلخیص کتاب مسلم کتاب البر والصلة ماجاء فی ثواب المرضى: ۵۴۶/۶)

کفار اتجزا مساوا اتمن بها الرضا أملا، لكن إن اتمن بها الرضا عظم التكفير (۱)
یعنی مصائب گناهونو دپاره کفاره دی، که په دې رضا وی او که نه، لیکن که مصیبت
کښې اخته په رضا راضی وی، صابر وی، نو ددې په وجه دهغه اجر زیاتیی، او هغه مرض
د ډیرو گناهونو دپاره کفاره جوړیږی.

پهر حال که د یو کس گناهونه وی نو مصائب د هغه دپاره کفاره جوړیږی. او که دهغه
گناهونه نه وی نو هغه مصائب د هغه دپاره د رفع درجاتو سبب جوړیږی. (۲)

علامه قرافي رحمة الله عليه فرمائی چې کوم کس په مصیبت کښې وی نو هغه ته دا وئیل
مناسب نه دی: جعل الله هذه المصيبة كفارة لذنك. ځکه چې هر کله شریعت مصیبت لره کفاره
جوړه کړې ده نو دوباره ددې دعا ضرورت باقی نه پاتې کیږی. (۳)

قوله: حَتَّى الشُّوْكَةِ يُشَاكُّهَا: الشُّوْكَةِ: دا مرفوع هم وئیلې شی، هغه وخت به الشُّوْكَة مبتدا وی او
يُشَاكُّهَا به ددې خبر وی.

او دا مجرور هم وئیلې شی، په هغه وخت کښې به د حَتَّى عاطفه وی، یا په معنی دې وی، او
ددې مابعد به حال وی.

علامه زرکشی رحمة الله عليه فرمائی چې دا منصوب هم وئیلې شی. او په هغه وخت کښې
به دا د فعل مقدر مفعول وی یعنی حتی یجد الشوكة. (۴)

قوله: يُشَاكُّهَا: يشاك، د يقال په وزن د مضارع مجهول صیغه ده. شاك، د نصر نه لازم او
متعدی دواړو طریقو سره استعمالیږی. ازغی تو مبل، ازغی تلل. (۵)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې دا په اصل کښې يشاك بها دې بآء جاره لره حذف
کړې شوې ده او فعل دې سره براه راست یو ځائی کړې شوې دې. دې ته حذف وایصال وائی.
حافظ ابن حجر رحمة الله عليه ددې ترجمه کړې ده. أي يشوكة غيرة بها یعنی بل څوک یی ازغی
او تومبی.

لیکن حدیث شریف کښې معنی عام ده. که پخپل ازغی لار شی او که بل څوک او تومبی (۶)
دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۷)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۳)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۳)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۳)

(۴) (مرقاة المفاتیح کتاب الجنائز باب عیادة المریض وثوا المریض: ۱۶/۴، شرح الطیبی، کتاب الجنائز باب عیادة
المریض وثواب المریض: ۲۹۷/۳، فتح الباری: ۱۳/۱۲۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۰)

(۵) (لسان العرب باب الشین: ۲۴۱/۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۰)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۰، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۶۷)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۳۱۰)

قوله: مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ: نَصَبٌ دتعب په معنی دې، او وزنا هم د تعب پشان دې، په معنی د سترې والې، مشقت. (۱)

قوله: وَصَبٌ: (د واؤ او صاد په فتحې سره) مرض ته وائی. خینې حضرات فرمائی چې وَصَبٌ مرض لازم ته وائی. چې اولگی او بیانه ختمیږي. (۲)

قوله: وَلَا هَمٌّ وَلَا حُزْنٌ: هَمٌّ: (دهاء په فتحې سره او په میم مشدد سره) په معنی د حزن او حزن (دحاء او زاء په فتحې سره)، همداشان دحاء په ضمی او دراء په سکون سره، نقیض الفراء. (۳)

خینې حضرات د هم او حزن په مینځ کبني فرق بیان کړي دي. قوله: هَمٌّ: دیوې خطرناکې او نقصانی معاملي نه پس فکر کولو سره چې کومه پریشان پیدا کیږي هغې ته هَمٌّ وئیلې کیږي. (۴)

قوله: غَمٌّ: دیو غمژني واقعي نه پس چې د انسان په زړه کبني کوم تکلیف پیدا کیږي، هغې ته غم وائی.

قوله: حُزْنٌ: دهغه خیز د مفقود کیدو په وجه لاحق کیږي د کوم مفقود کیدل چې یو بنده دپاره شاق وي. (۵)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دي. (۷)
حدیث نمبر: ۵۳۱۹/۵۳۲۰

۵۳۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ سُقْيَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص: ۵۵] قَالَ: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالْحَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ، تُغَيِّبُهَا الرِّيحُ مَرَّةً، وَتُعِيدُهَا مَرَّةً، وَمَثَلُ الْمُنَافِقِ كَالْأَرْزَقَةِ، لَا تَزَالُ حَتَّى يَكُونَ انْجِعَاقُهَا مَرَّةً وَاحِدَةً» وَقَالَ زَكَرِيَاءُ: حَدَّثَنِي سَعْدٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ كَعْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ترجمه: حضرت کعب ۷ فرمائی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائی: دمومن مثال د پتی دونو پشان دې، چې هوایی اخوا دیخوا تیتوی او کله یئ نیغوی، او دمنافق مثال د صنوبر د ونې په شان دې چې همیشه نیغه قائمه وی. تردې چې په یو خل دیخه راوړی.

(۱) (لسان العرب باب النون: ۱۵۴/۱۴، شرح الکرمانی: ۱۷۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۳۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۱)

(۲) (النهاية لابن اثیرحرف الواو: ۸۵۳/۲، شرح الکرمانی: ۱۷۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۳۱)

(۳) (لسان العرب: ۱۳۷/۱۵، لسان العرب باب الحاء: ۱۵۸/۳)

(۴) (شرح الکرمانی: ۱۷۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۳۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۱)

(۵) (شرح الکرمانی: ۱۷۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۳۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۱)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۳۱۱)

۵۳۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْحَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ، مِنْ حَيْثُ أَتَتْهَا الرِّيحُ كَفَأَتْهَا، فَإِذَا اغْتَدَلَتْ تَكْفَأُ بِالْبَلَاءِ، وَالْفَاجِرُ كَالْأُرْزَقِ، صَمَاءٌ مُعْتَدِلَةٌ، حَتَّى يَقْصِمَهَا اللَّهُ إِذَا شَاءَ».

دویم حدیث د حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ دې فرمائی چې رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم او فرماتیل د مؤمن مثال د پتی دونو پشان دې، چې دکومه طرفه هوا رازی نو هغه تیتوی، او کله چې هوا اودریږی نو هغه نیغیږی، او د فاجر مثال د صنوبر دونې په شان دې، کوم چې تېموس او نیغ ولاړوی، تر دې چې الله تعالی دا په یو ځل د بیخه راوباسی چې کله اوغواړی.
تراجم رجال:

دمسدبن مسرهد حالات حالات په کتاب الايمان کښې، ^(۱) د يحيى بن سعيد القطان حالات په کتاب الايمان کښې، ^(۲) دسفيان ثوري رحمة الله عليه حالات په کتاب الايمان کښې، ^(۳) دسعد بن ابراهيم بن عبد الرحمان بن عوف حالات په کتاب الوضوء ^(۴) کښې، د عبد الله بن كعب حالات په كتاب الصلاة ^(۵) کښې، دکعب بن مالك انصاري حالات په كتاب الصلوة ^(۶) کښې تير شوی دی.

د ابراهيم بن المنذر حالات په كتاب العلم ^(۷) کښې، د محمد بن فليح حالات په كتاب العلم ^(۸) کښې، د فليح بن سليمان مدني حالات په كتاب العلم ^(۹) کښې، دهلال بن على حالات په كتاب العلم ^(۱۰) کښې، د ابوهريرة حالات په كتاب الايمان ^(۱۱) کښې تير شوی دی.
تشریح: د باب دواړه احاديث امام بخاری رحمة الله عليه دلته په رومبي ځل ذکر کړی

^(۱)(کشف الباری: ۲/۲)

^(۲)(کشف الباری: ۲/۲)

^(۳)(کشف الباری: ۲۷۸/۲)

^(۴)(کشف الباری رقم الحديث: ۱۸۲)

^(۵)(کشف الباری رقم الحديث: ۴۵۷)

^(۶)(کشف الباری رقم الحديث: ۴۴۳)

^(۷)(کشف الباری: ۵۸/۳)

^(۸)(کشف الباری: ۵۵/۳)

^(۹)(کشف الباری: ۵۵/۳)

^(۱۰)(کشف الباری: ۶۲/۳)

^(۱۱)(کشف الباری: ۶۵۹/۱)

دي. (١)

قوله: مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالْحَامَةِ: حَامَةٍ: د خور نه، تازه او راتوکیدونکې شینکې او ونې ته وائی. (٢)

مسند احمد کبني روایت دي: مثل المؤمن مثل الخامة تحمر مرة وتصفر أخرى (٣)
يعني دمؤمن مثال دونې دي، کله خو دا سره او زرخيزه وي او کله زيره او مړاوي شي.
قوله: تُقَيِّئُهَا الرِّيحُ مَرَّةً، وَتُعْدِلُهَا مَرَّةً: تُقَيِّئُهَا: دا باب تفعيل نه د مضارع واحد مؤنث صيغه ده. بي ددي ماده ده. په معنی د راجع دي، اوافاء متعددې، باب تفعيل نه، ددي معنی ته حرکت ورکول، تیتيول، او مائل کول. (٤)

قوله: تُعْدِلُهَا مَرَّةً: تُعْدِلُ، د باب ضرب نه، په معنی د نیغول، برابرول. (٥) یعنی هوا، (دا ونه) کله راتیتوی او کله بی نیغوی.

قوله: مَثَلُ الْمُنَافِقِ كَالْأُرْزِقَةِ: د باب په رومي روایت کبني د منافق او دویم روایت کبني فاجر او د صحیح مسلم په روایت کبني د الکافر لفظ دي. (٦)

قوله: أُرْزِقَةُ: (دهمزه په فتحې سره او د راء په سکون سره) د صنوبر ونې ته وائی. خینی حضرات فرمائی چې دا یو مضبوطه ونه وي، او هوا دا نه شی خوزولي. (٧)

قوله: أَنْجَعًا قُرْبًا: أَنْجَعًا: د جعف، یجف نه د باب انفعال مصدر دي، د بیخه راوتلو ته وائی (٨)
مطلب: مطلب دادې چې په مؤمن آفتونه او مصیبتونه رازی، کله صحت مند، کله بیمار، کله خوشحاله، کله خفه، کله مالداره او کله غریب وي. هغه په یو حالت برقرار نه پاتې

(١) (٥٣١٩- الحدیث أخرجه مسلم فی کتاب صفات المنافقین/باب مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالزَّرْعِ وَمَثَلُ الْكَافِرِ كَشَجَرِ الْأَرْزِ رقم الحدیث-٢٨١٠) و أخرجه النسائي فی السنن الكبرى فی الطب. باب مَثَلُ الْمُؤْمِنِ رقم الحدیث: ٧٤٧٩. جامع الأصول الأشربة رقم الحدیث: ٥٩، ٢٧٣/١

(٢) (٥٣٢٠- الحدیث أخرجه البخاری ایضا فی کتاب التَّوْحِيدِ/بابُ فِي التَّشْبِيهِ وَالْإِرَادَةِ: {وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ} رقم الحدیث-٧٤٦٦. وأخرجه الترمذی أبواب الأَمْثَالِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/بابُ مَا جَاءَ فِي مَثَلِ الْمُؤْمِنِ الْقَارِي لِلْقُرْآنِ وَغَيْرِ الْقَارِي (رقم الحدیث-٢٨٦٦). جامع الأصول الأشربة رقم الحدیث: ٥٨، ٢٧٢/١

(٣) (لسان العرب بَابُ الْخَاءِ: ٢٥٢/٤. شرح الكرماني: ١٧٧/٢٠. فتح الباري: ١٣١/١٣. عمدة القاري: ٣١٢/٢١)

(٤) (مسند الامام احمد بن حنبل: رقم الحدیث: ٢١٢٨٢. عمدة القاري: ٣١٢/٢١)

(٥) (لسان العرب باب الفاء: ٣٦٠/١٠. شرح الكرماني: ١٧٧/٢٠. فتح الباري: ١٣١/١٣. عمدة القاري: ٣١٢/٢١)

(٦) (تاج العروس، فصل العين من باب اللام: ٩/٨)

(٧) (الجامع الصحيح للمسلم كتاب صفات المنافقين/باب مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالزَّرْعِ رقم الحدیث: ٢٨١٠. فتح الباري: ١٣٢/١٣)

(٨) (شرح الكرماني: ١٧٧/٢٠. لسان العرب باب الهمزة: ١١٤/١. فتح الباري: ١٣٢/١٣. عمدة القاري: ٣١٢/٢١)

(٩) (لسان العرب باب الجيم: ٢٩٩/٢. شرح الكرماني: ١٧٧/٢٠. فتح الباري: ١٣٢/١٣. عمدة القاري: ٣١٢/٢١)

کیږي. څنگه چې یو شینکې تازه راوټو کیږي او دمختلفو طرفونو نه په هغې هوا لگی او دا خوزوی راخوزی، د اشان په مؤمن هم مختلف مصیبتونه رازی، او همیشه آسوده حال او خوشحاله نه وی.

لیکن کله چې به مؤمن مصیبت راشي نو هغه دالله تعالیٰ د رحم و کرم څخه نه مایوسه کیږي، صبر کوي، او الله تعالیٰ نه د اجر او خیر امید ساتي. د کله په هغه مصیبت راشي نو شکر کوي، بهر حال مؤمن په خوشحالی کښې شکر او په مصیبت کښې صبر کوي.

حالانکه منافق په مزو کښې وی هغه ښه صحت مند او روغ رمت وی، یکدم پرې مرگ راشي او د هغه دژوند شمع مړه شي، د آخرت په نعمتونو کښې دهغه هیڅ حصه نه وی. (۱)

دمؤمن او منافق دا مثال دغالب په اعتبار سره بیان کړې شوي دي. گني داسې کیدي شي چې مؤمن هم وی او الله تعالیٰ هغه د هر قسمه مصیبتونو او بلاگانو نه په امن کښې ساتلې وی. د اشان ډیر منافقان داسې هم کیدي شي کوم چې په مصیبتونو او غمونو کښې ډوب وی.

چنانچه حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائي: وهذا الغالب من حال الاثنین. (۲)
د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت کالْخَامَةِ مِنَ الرَّزْمِ په وجه دي. یعنی څنگه چې د یو ونې حالت یو نشي کیدي، کله شنه وی او کله زیړه، د اشان مؤمن هم کله تندرست وی او که کمزوري بیمار. (۳)

قوله: وَقَالَ زَكْرِيَّا: حَدَّثَنِي سَعْدٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ كَعْبٍ:

د تعلق تخریج: دا تعلق امام مسلم رحمة الله عليه موصولا نقل کړې دي. (۴)

تعلق او حدیث موصول کښې فرق:

دي تعلق کښې او د باب د رومي حدیث په موصول کښې دوه فرقونه دي

① حدیث موصول کښې سفیان عن سعد عننه ده او تعلق کښې زکریا حدیثی سعد دتحدیث تصریح ده.

② تعلق کښې حدیثی ابن کعب دي، ابن مبهم دي او موصول کښې عبدالله بن کعب عن

ایبه د ابن د نوم ذکر کړې شوي دي. دغه شان د تعلق نه د تحدیث تصریح معلومه شوه، او

حدیث موصول نه د تعلق کښې مبهم نوم معلوم شو. (۵)

(۱) شرح الکرمانی: ۱۷۷/۲۰، شرح ابن بطلال: ۳۷۳/۹، فتح الباری: ۱۳/۱۲۲، عمدة القاری: ۳۱۲/۲۱، ارشاد الساری: ۳۷۶/۱۲

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۲)

(۳) (عمدة القاری: ۳۱۱/۲۱)

(۴) (الجامع الصحیح لسلیم کتاب صفات المؤمنین /بابُ مَثَلُ الْمُؤْمِنِ رقم الحدیث: ۲۸۱۰، تعلق التعلق: ۳۳/۵،

فتح الباری: ۱۳/۱۳۲، عمدة القاری: ۳۱۳/۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۲، عمدة القاری: ۳۱۳/۲۱، ارشاد الساری: ۳۷۶/۱۲)

قوله: أَتَتْهَا الرِّيحُ كَفَاتُهَا، كَفَأَتْ: دباب فتح نه، يكفو، كفاء، واپس كيدل، الته كيدل. (١)
قوله: فَإِذَا اعْتَدَلَتْ تَكْفَأُ بِالْبَلَاءِ: قاضي عياض رحمة الله عليه فرماني: چې د اعتدلت په خاني
صحيح انقلبت دي او تكفا بالهلاء، دا د مؤمن صفت دي. (٢)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرماني: په عبارت كنبسي دا احتمال دي إذا اعتدلت، داشرط
وي او جزا محذوف وي، تقديرى عبادت به داشان وي. إذا اعتدلت الريح استقامت الغمامة: يعنى
هغه هوا چې كله واپس شى نو هغه شينكي نبيغ شى اودي نه پس تكفا بالهلاء داد مؤمن صفت دي.
يعنى مؤمن هم په آفت سره داشان واپس كيږي. او كله چې آفت لار شى نو هغه دالله تعالى
شكر ادا كړي او نبيغ اودريږي. (٣)

او ددي احتمال تائيد تَكْفَأُ بِالْبَلَاءِ، دا د مؤمن صفت دي، په كتاب التوحيد د روايت نه كيږي،
په هغې كنبسي دي: فَإِذَا سَكَنَتْ اعْتَدَلَتْ، وَكَذَلِكَ الْمُؤْمِنُ يُكْفَأُ بِالْبَلَاءِ. (٤)

دي روايت كنبسي هم يُكْفَأُ بِالْبَلَاءِ لره د مؤمن وصف جوړ كړې شوې دي.
قوله: وَالْفَاجِرُ كَالْأُرْزُقِ، صَمَاءٌ مُعْتَدِلَةٌ: فاجر نه دلته مراد كافر دي. (٥)

قوله: صَمَاءٌ: د صَمَاءٌ معنى د شديد ده. (٦)

قوله: حَتَّى يُقْصِمَهَا: قِصَمَ دباب ضرب نه دي، ددي معنى ده ماتول، (٧) دلته ددي نه مراد ختمول،
دروح د بدن نه وتل دي. (٨)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَالْغَامَةِ
مِنَ الْأَزْمِ په وجه دي. (٩)

(١) (لسان العرب باب الكاف: ١١٣/١٢، فتح الباري: ١٢/١٣٣، عمدة القاري: ٢١/٣١٣، إرشاد الساري: ١٢/٣٧٧)

(٢) (فتح الباري: ١٢/١٣٣، عمدة القاري: ٢١/٣١٣)

(٣) (فتح الباري: ١٢/١٣٣)

(٤) (الجامع الصحيح للبخاري كتاب التوحيد باب في المشية الارادة رقم الحديث: ٧٤٦٦، فتح الباري: ١٢/١٣٣)

(٥) (فتح الباري: ١٣/١٣٤)

(٦) (لسان العرب باب الصاد: ٧/٤١٠، شرح الكرماني: ٢٠/١٧٧، فتح الباري: ١٣/١٣٤، عمدة القاري: ٢١/٣١٣)

(٧) (لسان العرب باب القاف: ١١/١٩٧)

(٨) (فتح الباري: ١٣/١٣٤)

(٩) (عمدة القاري: ٢١/٣١٣)

حديث نمبر: ٥٢٢١

٥٢٢٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ، أَنَّهُ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ يَسَارٍ أَبَا الْحَبَابِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُصِيبْ مِنْهُ»

ترجمه: د حضرت ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دي، فرمائي چې حضور ﷺ او فرمائيل: الله تعالى چې يو کس سره د نبيگري کولو اراده او کړي نو هغه په مصيبت کښې اخته کړي. (چې ددې مصيبت په وجه دهغه گناهونه معاف او دهغه درجات زيات شي تراجم رجال:

ذ عبد الله بن يوسف تيسى حالات په هده الوسى کښې^(١)، دامام مالك بن انس حالات په هده الوسى کښې^(٢)، دمحمد بن عبد الله بن عبدالرحمان حالات په كتاب الزكاة^(٣) کښې، د سعيد بن يسار حالات په كتاب الزكاة^(٤) کښې، د ابوهريرة حالات په كتاب الايمان^(٥) کښې، تير شوى دى. تشريح: دا حديث مبارك امام بخارى رحمة الله عليه دلته په اول ځل ذکر کړې دې.^(٦) قوله: من يرد الله به خيرا يصيب منه: يصب منه- نحوى تحقيق.

قوله: يصب منه- کښې دوه قولونه دي:

اول قول: يصب (دياء په ضمي او د صاد په کسري سره)، د باب افعال نه د واحد مذکر غائب صيفه ده. په دې کښې دننه ضمير مستتر فاعل دې. کوم چې د الله طرفته راجع دې، او د منه ضمير من يرد الله کښې د من طرف ته راجع دې. مطلب به دا وي چې الله تعالى هغه کس په مصيبت کښې اخته کوي، عامو محدثينو هم دا قول اختيار کړې دې.^(٧) دويم قول: د دويم قول مطابق يصب (دياء په ضمي او د صاد په فتحې سره)، دمضارع مجهول صيفه ده. په دې صورت کښې منه لره هم نائب فاعل جوړولې شي، او يصب کښې دننه ضمير

^(١) (كشف الباري: ٢٨٩/١)

^(٢) (كشف الباري: ٢٩٠/١)

^(٣) (كشف الباري رقم الحديث: ١٤٥٩)

^(٤) (كشف الباري رقم الحديث: ١٤١٠)

^(٥) (كشف الباري: ٦٥٩/١)

^(٦) (الحديث أخرجه النسائي في السنن الكبرى كتاب الطب باب الطب: رقم الحديث: ٧٤٧٨، جامع الأصول

الاشربة رقم الحديث: ٧٣٥٣، ٥٨٥/٩)

^(٧) (إرشاد الساري: ٣٧٧/١٢، فتح الباري: ١٣/١٣٤، عمدة القاري: ٣١٤/٢١)

مستتر لره هم نائب فاعل جوړولې شی کوم چې به من طرف ته راجع وی. بیا د منه ضمیر به الله طرف ته راجع وی، په دې صورت کښې به مطلب دا وی چې هغه کس دالله تعالی دطرفه په مصیبت کښې اخته کولې کیږی.

علامه طیبی رحمة الله علیه دې لره دادب سره زیات مناسب ګرځولی دی. ځکه چې په دې کښې د مصیبت نسبت د الله تعالی طرف ته نه دې کړې شوې. څنګه چې دقرآن کریم آیت مبارک کښې دی: **وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِي** (۱) په دې کښې دمرض نسبت خپل خان طرف ته او شفاء نسبت د الله تعالی طرف ته شوې دې. (۲)

لیکن داول قول تائید دامام احمد رحمة الله علیه د روایت نه کیږی، په هغې کښې دی: **إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ فَمَنْ صَبَرْتَهُ الصَّبْرُ مِنْ جِزْمٍ فَلَهُ الْجِزْمُ**. (۳)

دې حدیث مبارک کښې صراحتا ابتلاهم دی. او ددې نه د اول قول تائید کیږی. (۴)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د یسب منه په وجه دې. (۵)

۲= بَابُ شِدَّةِ الْمَرَضِ

حدیث نمبر: ۵۳۲۲/۵۳۲۳

۵۱۳۶ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، حَدَّثَنِي يَشْرُبْنُ مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي زَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

ترجمه: رومې روایت د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها دې، فرمائی چې ما هیڅ څوک داسې نه دې لیدلی چې دهغه د مرض شدت د رسول کریم ﷺ نه زیات وی.

۵۱۳۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ، وَهُوَ يُوَعِّكَ وَعَكًّا شَدِيدًا، وَقُلْتُ: إِنَّكَ لَتُوَعِّكَ وَعَكًّا شَدِيدًا، قُلْتَ: إِنَّ ذَاكَ بِأَنَّ لَكَ أُجْرَيْنِ؟ قَالَ: «أَجَلٌ، مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَدْوَى إِلَّا حَاكَ اللَّهُ عَنْهُ عَطَايَا، كَمَا تَحَاكَ وَرَقُ الشَّجَرِ»

دویم روایت د حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله عنه نه مروی دې، فرمائی چې زه د حضرت رسول

(۱) (سورة الشعراء: ۸۰)

(۲) (شرح الطیبی کتاب الجنائز باب عیادة المریض: ۲۹۶/۳، فتح الباری: ۱۳/۱۳۴، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۴، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۷)

(۳) (مسند الإمام احمد بن حنبل، حدیث محمود بن لیبید رقم الحدیث: ۲۳۶۴۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۴)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱/۳۱۴)

کریم ﷺ په خدمت کښې حاضر شوم، په دغه وخت کښې د حضور نبی کریم ﷺ سخته تبه وه. ما عرض او کړو اې د الله رسوله ﷺ استاسو خو ډیره زیاته تبه ده؟ رسول کریم ﷺ او فرمائیل چې آوزما دومره تبه ده څومره په تاسو کښې د دوو کسانو وی. ما عرض او کړو چې دا په دې وجه چې تاسو ته به دوه اجر و نه ملاویرې. نبی کریم ﷺ او فرمائیل چې آو، یو مسلمان ته یو تکلیف نه رسی مگر دا چې الله تعالی ددې په ذریعه د هغه گناهونه داسې رڼوی څنگه چې دونې پانرې رڼیرې.

تو اجم رجال:

دقبیصه بن عقبه حالات په کتاب الایمان (۱) کښې، دسفیان ثوری رحمة الله علیه حالات په کتاب الایمان کښې، (۲)، داعمش سلیمان بن مهران حالات په کتاب الایمان (۳) کښې، دایوب محمد بن بشر بن محمد السختیانی حالات په کتاب الایمان (۴)، دعبداالله بن المبارک حالات په بدء الوحی (۵) کښې، داامیر المؤمنین شعبه بن الحجاج الوردعتکی واسطی بصری رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان/باب: الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَبَدَاهُ كُنْبِي (۶)، د ابو وائل شقیق بن سلمه حالات په کتاب الایمان (۷) کښې، دمسروق بن الاجدع حالات په کتاب الایمان کښې تیر شوی دی (۸)، دحضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په بدء الوحی کښې (۹) تیر شوی دی.

دمحمد بن یوسف فریابی حالات په کتاب العلم (۱۰) کښې، دابراهیم بن یزید التیمی حالات په کتاب الایمان کښې، (۱۱) د حارث بن سوید حالات په کتاب الاشریه (۱۲) کښې، دعبداالله بن مسعود رضی الله عنه حالات په کتاب الایمان (۱۳) کښې، تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری: ۲/۲۷۵)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۵۱)

(۴) (کشف الباری: ۲/۴۶۵)

(۵) (کشف الباری: ۱/۴۶۲)

(۶) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

(۷) (کشف الباری: ۲۸/۵۵۹)

(۸) (کشف الباری: ۲/۲۸۱)

(۹) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۲/۲۵۲)

(۱۱) (کشف الباری: ۲/۵۴۴)

(۱۲) (کشف الباری: ص:)

(۱۳) (کشف الباری: ۲/۲۵۷)

تشریح: د ترجمه الباب مقصد:

د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دا بیانول دی چې په شدت مرض کنبی خومره فضیلت او ثواب دی. (۱)

د باب دواړه حدیثونه دلته امام بخاری رحمه الله علیه په رومی ځل بیان کړی دی (۲)
 قوله: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ: دابو ذر په نسخه کنبی د أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ په ځانې الْوَجَعُ عَلَيْهِ أَشَدَّ دى. (۳)

دې صورت کنبی به الوجع مبتدا او أشد ددې خبر وى، دا پورا جمله مَا رَأَيْتُ دپاره مفعول ثانى دى الْمَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ وَجَعًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. (۴)

قوله: الْوَجَعُ: (د واؤ او جیم په فتحې سره)، عرب هر درد او وجع ته مرض وائى. (۵)
 قوله: وَهُوَ يُوْعَكَ وَعَكَ شَدِيدًا: وحك (د عین په فتحې او سکون سره) تبه، دتبی تکلیف، د تبی شدت او د تبی حرارت دپاره استعمالیږی. (۶)

قوله: حَاتَّ اللَّهُ عَنْهُ خَطَايَاهُ: حَاك: باب مفاعله نه دې، اصل کنبی حاتت وو، یو تاء په بله تاء ادغام او کړې شو، حات شو، د حات معنی څنډول او خورول ده. (۷)
 سوال: دلته دا شبه کیدیشی چې حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله عنه تپوس کړې وو چې آیا تاسو

(۱) (فتح الباری: ۱۳۷/۱۲، عمدة القاری: ۳۱۵/۲۱، إرشاد الساری: ۳۷۸/۱۲)

(۲) (۵۳۲۲): الحدیث أخرجه المسلم فی کتاب البرِّ والصَّلَّةِ وَالْأَدَابِ/بَابُ تَوَابِ الْمُؤْمِنِ فِيمَا يُصِيبُهُ مِنْ مَرَضٍ، أَوْ حُزْنٍ، أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ حَتَّى الشُّوْكَهَ يُشَاكِّهَا (رقم الحدیث = ۲۵۷۰) وأخرجه النسائی فی کتاب الطبِّ باب شدة المرض رقم الحدیث: ۷۴۸۴، وأخرجه ابن ماجه فی کتاب الجنائز/باب ما جاء فی ذکر مرض رسول الله صلی الله علیه وسلم (رقم الحدیث-۱۶۲۲)

(۳) ۵۳۲۳: الحدیث أخرجه البخاری فی المرضی ایضا، باب أشد الناس بلاء الأنبياء الأمثل فلأمثل رقم الحدیث: ۵۳۲۴، و ایضا فی باب وضع اليد علی المرضی رقم الحدیث: ۵۳۳۶، و ایضا فی باب ما یقال للمریض وما یجیب رقم الحدیث: ۵۳۳۷، و ایضا فی باب ما رخص للمریض رقم الحدیث: ۵۳۴۳، وأخرجه المسلم فی کتاب البرِّ والصَّلَّةِ وَالْأَدَابِ/بَابُ تَوَابِ الْمُؤْمِنِ فِيمَا يُصِيبُهُ مِنْ مَرَضٍ، أَوْ حُزْنٍ، أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ حَتَّى الشُّوْكَهَ يُشَاكِّهَا (رقم الحدیث = ۲۵۷۱) وأخرجه النسائی فی کتاب الطبِّ باب شدة المرض رقم الحدیث: ۷۴۸۴

(۴) (إرشاد الساری: ۳۷۸/۱۲)

(۵) (إرشاد الساری: ۳۷۸/۱۲، شرح الطیبی کتاب الجنائز باب عبادة المرضی: ۲۹۸/۳)

(۶) (شرح الکرمانی: ۱۷۹/۲۰، فتح الباری: ۱۳۷/۱۳، عمدة القاری: ۳۱۴/۲۱، إرشاد الساری: ۳۷۸/۱۲)
 (۷) (شرح الکرمانی: ۱۷۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۱۵/۲۱، إرشاد الساری: ۳۷۹/۱۲، لسان العرب باب الواز: ۳۴۶/۱۵)

(۸) (شرح الکرمانی: ۱۷۹/۲۰، فتح الباری: ۱۳۷/۱۳، عمدة القاری: ۳۱۵/۲۱، إرشاد الساری: ۳۷۹/۱۲، لسان العرب باب العاء: ۳۸/۳)

ته به دوچند اجر ملاویبری؟ نو دوی او فرمائیل او دوچند اجر به ملاویبری. او حاک الله عنه خطایا؛ ددی آخری جملې نه معلویبری چې داجر ملاویدو په خانې به گناهونه ختمیبری.

جواب: ددی جواب دادې چې حضرت نبی کریم ﷺ اجل او فرمائیل او اول ئې ددی تصدیق اوکرو، چې او دې سره به دوچند اجر ملاویبری، او دې نه پس ئې یو نوې خبره او فرمائیله چې دادیو بنده د گناهونو د معاف کیدو سبب هم دې. (۱)

مرض در رفع درجات او د خطیئات دواړو سبب دې: زموږ د اکثرو علماء کرام مسلک دادې چې شدت او مصیبت سره د بنده گناهونه هم معاف کیږی، او اجر او ثواب هم ملاویبری، خو ځینې حضرات فرمائی چې بیماری سره صرف گناهونه معاف کیږی. (۲)

امام ابوداؤد زحمة الله علیه یو مرفوع روایت نقل کړې دې فرمائی:

«إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا سَبَقَتْ لَهُ مِنَ اللَّهِ مَنْرِلَةٌ، لَمْ يَلْتَفِتْهَا بِعَمَلِهِ ابْتِلَاءُ اللَّهِ لِي جَسَدِهِ، أَوْ لِي مَالِهِ، أَوْ لِي وَكَلْدِهِ» قَالَ أَبُو دَاؤُدَ: رَأَى ابْنَ نُفَيْلٍ: «ثُمَّ صَبْرًا عَلَى ذَلِكَ - ثُمَّ انْتَفَا - حَتَّى يُبْلَغَهُ الْمَنْرِلَةُ الَّتِي سَبَقَتْ لَهُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى» (۳)

نبی کریم ﷺ او فرمائیل: بنده دپاره دپاره دالله تعالی دطرفه (جنت کښې) چې کوم عظیم درجه مقدر وی او هغه دا دخپل عمل په ذریعه نشی حاصلولې، نو الله تعالی دده بدن یا دده مال یا دده اولاد په مصیبت او پریشانی کښې اخته کوی. او بیا هغه ته د صبر توفیق ورکوی، تر دې چې دې هغه درجې ته اورسیږی کوم چې دده دپاره دالله تعالی د طرفه مقدر وه. امام طبرانی رحمه الله علیه یو روایت نقل کړې دې فرمائی:

من أعطى فشكر وابتلى فصبر، وظلم فاستغفر، وظلم ففقر، ثم سكت فقالوا يا رسول الله ﷺ! ماله قال: أولئك لهم الأمن وهم مهتدون. (۴)

نبی کریم ﷺ او فرمائیل او فرمائیل چې چاته نعمت عطاء کړې شو او هغه شکر ادا کړو، او په یو مصیبت کښې اخته شو، نو په هغې یې صبر اوکړو، او په چایې ظلم اوکړو او هغه نه یې معافی اوغوښتله، اوچاپرې ظلم اوکړو نو هغه یې معاف کړو، بیا رسول کریم ﷺ خاموش شو، نو صحابه کرامو تبوس او کړو دهغه دپاره څه (بدله) ده. نو نبی کریم ﷺ آیت تلاوت کړو چې هم دا خلق دې دپاره امن دې او هم دوی په نیغه لار دی.

امام مسلم رحمه الله علیه دحضرت صهیب ؓ یو روایت نقل کړې دې، نبی کریم ﷺ او فرمائیل:

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۷۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۱۵/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۳۱۵/۲۱)

(۳) (سنن ابی داؤد کتاب الجنائز / باب الأَمْراضُ الْمُكْفَرَةُ لِلذُّنُوبِ رِقْمُ الْحَدِيثِ: ۳۰۹۰، فتح الباری: ۱۳/۱۲۵)

(۴) (المعجم الكبير للطبرانی سَخْبَرَةُ الْأَزْدِيِّ، رِقْمُ الْحَدِيثِ: ۶۱۳، فتح الباری: ۱۳/۱۲۵)

«عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ، إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ، وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءٌ فَشَكَرَ، فَلَهُ أَجْرٌ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءٌ، فَصَبَرَ أَجْرُهُ فَكُلُّ قَفَاءٍ لِلَّهِ لِلْمُسْلِمِ خَيْرٌ» (۱)

د مؤمن هم څه عجيبه شان دې چې دهغه په هر حالت کېنې دهغه دپاره بنیګرې ده، او دا خبره صرف د مؤمن دپاره مخصوص ده. په دې وصف کېنې بل څوک شامل نه دی. که هغه ته د رزق فراخی، صحت او روغتیا په صورت کېنې خوشحالیږي ملاویږي نو هغه دالله تعالی شکر ادا کوي، او دا شکر هغه دپاره د خیر او بنیګرې سبب دې، او که د فقر، اولږې او بیماری په صورت کېنې ورته مصیبت رسي او هغه په دې صبر کوي نو دا صبر هم دهغه دپاره د خیر او بنیګرې سبب ګرځي.

علامه بیهقی رحمه الله علیه د حضرت ابوهریره رضی الله عنه نه یو روایت نقل کړې دې:

قال أبوهريرة رضی الله عنه ما من مرض يصيبني أحب إلي من الحس، إنها تدخل في كل عضو مفى، وإن الله يعطي كل عضو قسطه من الأجر. (۲)

حضرت ابوهریره رضی الله عنه فرمائي چې ما ته د تبې نه زیات بل هیڅ یو مرض خوښ نه دې، ځکه چې د تبې اثر او تکلیف په ټولو اندامونو وي، او ددې په وجه الله تعالی هر اندام ته د ثواب حصه ورکوي.

په دې کېنې دا ځینې احادیثو نه معلومیږي چې مرض صرف کفاره ذنوب دې، او ځینې نه معلومیږي چې د اجر باعث هم دې.

جافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائي: اصل کېنې د مرض کفاره ذنوب یا د اجر سبب کیدل په دوو حالتونو محمول دی. که هغه کس څوک چې په مرض کېنې اخته شوېدې، دهغه ګناهونه شته دې نو دمرض په وجه د هغه ګناهونه ختمیږي، او که دهغه ګناهونه نشته نو داسې صورت کېنې دهغه په کهاته کېنې دومره د ثواب مقدار لیکلې کیږي. (۳)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۴)

(۱) (الجامع الصحيح لسلم كتاب الزهد والرقائق/باب المؤمن أمره كله خير (رقم الحديث- ۶۴- = ۲۹۹۹) فتح الباری: ۱۳/۱۲۵)

(۲) (شعب الايمان للبيهقي السبعون من شعب الايمان وهو باب في الصبر فصل في ذكر ما في الأوجاع والأمراض رقم الحديث: ۹۹۶۹)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۲۶)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۳۱۵)

٣=باب: أشد الناس بلاء الأتبياء، ثم الأول فالأول

حديث نمبر: ٥٣٢٤

٥٣٨- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُوعَكُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَعَعَا شَدِيدًا؟ قَالَ: «أَجَلٌ، إِنْ أُوْعَكَ كَمَا يُوعَكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ» قُلْتُ: ذَلِكَ أَنْ لَكَ أَجْرَيْنِ؟ قَالَ: «أَجَلٌ، ذَلِكَ كَذَلِكَ، مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَدَى، شَوْكَةٌ فَمَا قَوْفَهَا، إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا سَيِّئَاتِهِ، كَمَا تَحْتِطُ الشَّجَرَةُ وَرَدَقَهَا»

تراجم رجال:

دعبدان عبد الله بن عثمان حالات په بده الوحي (١) كنبی، د ابو حمزه محمد بن ميمون السكری حالات په كتاب الغسل (٢) كنبی، داعمش سليمان بن مهران حالات په كتاب الايمان (٣) كنبی، دابراهيم بن يزيد التيمی حالات په كتاب الايمان كنبی، (٤) د حارث بن سويد حالات په كتاب الاشربة (٥) كنبی، دعبد الله بن مسعود حالات په كتاب الايمان (٦) كنبی، تير شوی دی.

تشريح: د ترجمة الباب الفاظ په سنن الترمذی، نسائی، دارمی او سنن ابن ماجه كنبی د حضرت سعد بن ابی وقاص په روايت كنبی راغلی دی، هغوی فرماني: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءًا؟ قَالَ: «الْأَتْبِيَاءُ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ، ثُمَّ الْأَمْثَلُ، يُنْتَلَى الْعَهْدُ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ، فَإِنْ كَانَ لِي دِينِهِ صُلْبًا، اشْتَدَّ بَلَاءُ لِي، وَإِنْ كَانَ لِي دِينِي رِقَّةً، ابْتُلِيَ عَلَى حَسَبِ دِينِي» (٧)

دنسفی په روايت كنبی دی: ثم الأول فالأول اود اكثر وپه روايت كنبی دی: ثم الأمثل فالأمثل (٨) قوله: أَمْثَلُ: أمثلة نه د اسم تفضيل صيغه ده. په معنى ذالفضل، او اول نه مراد هم فضل

(١) (كشف الباري: ٤٦١/١)

(٢) (كشف الباري رقم الحديث: ٢٧٦)

(٣) (كشف الباري: ٢٥١/٢)

(٤) (كشف الباري: ٥٤٤/٢)

(٥) (كشف الباري: ص:)

(٦) (كشف الباري: ٢٥٧/٢)

(٧) (المستدرک للامام الحاکم کتاب الرقاق، رقم الحديث: ٧٨٤٨، سنن الترمذی فی کتاب الزهد عن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبَابِ مَا جَاءَ فِي الصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ رقم الحديث- ٢٣٩٨، السنن الكبرى للنسائی فی کتاب الطب ای الناس أشد بلاء رقم الحديث: ٧٤٣٩، سنن ابن ماجه كتاب الفتن/باب الصبر على البلاء (رقم الحديث- ٤٠٢٣)، سنن دارمی فی كتاب الرقاق باب: فی أشد الناس بلاء (رقم الحديث- ٢٧٨٣)

(٨) (فتح الباري: ١٣/١٣٧، عمدة القاری: ٢١/٣١٥)

کنبی اولیة مراد دی. (۱)

سوال: حدیث پاک کنبی مخکنبسی امثل نه مخکنبسی حرف عطف ثم دی. کوم چې تراخی د پاره راخی، او دویم امثل نه وړاندې ثم نشته بلکه د فاء حرف دی. کوم چې د ترتیب د پاره راخی، بغیرد تراخی نه، ددی وجه څه ده؟

جواب: ددی جواب دادې چې چونکه د انبیاء علیهم السلام او عامو مسلمانانو په درجاتو کنبسی ډیر فرق وی، ځکه ثم راوړې شو، او بیا چونکه اولیاء کرامو په خپلو کنبسی په مراتبو کنبسی د ویره فرق نه وی، په دی وجه د ثم په ځانې د فاء حرف راوړې شو. (۲)

قوله: بُصِبُّهُ أَذَى، شَوْكَةٌ فَمَا قَوْقَبْنَا؛ شَوْكَةٌ: دا مرفوع دی، د اذی نه بدل یا بیان دی. (۳)

قوله: إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا سَيِّئَاتِهِ؛ سَيِّئَاتِهِ: سَيِّئَاتٍ جمع ده او د ضمیر طرفته مضاف دی. او ددی اضافت په وجه د عموم فائده ورکوی. نو مطلب به دا وی چې ټول گناهونه که صغیره وی او که کبیره، ټولو دپاره مرض کفارہ جوړیږی، او الله تعالی رحیم او کریم ذات نه هم دا امید دی. (۴)

دترجمة الباب سره مناسبت: حدیث باب کنبسی اگر چې صرف د نبی کریم ﷺ د مرض ذکر دي لیکن باقی انبیاء کرام په هغوی باندې قیاس کړې شوی دی. چنا نچه حافظ ابن حجر رحمه الله علیه لیکي:

دوجه دلالة حدیث الباب على الترجمة من جهة قیاس الأنبياء على نبينا محمد ﷺ والحاق الأولیاء بهم لقربهم منهم، وإن كانت درجاتهم منحة عنهم، والسرافیه أن البلاغ على مقابلة النعمة، فمن كانت نعمة الله عليه أكثر كان بلاغه أشد. (۵)

۴ = بَابُ وَجُوبِ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ

حدیث نمبر: ۵۲۲۵/۵۲۲۶

۵۲۳۹ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَطْعِمُوا الْجَائِعَ، وَعُودُوا الْمَرِيضَ، وَفُكُّوا الْعَانِيَّ»

۵۲۵۰ - حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَشْعَثُ بْنُ سُلَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ سُؤَيْدٍ بْنَ مِقْرَانَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "أَمَرَ رَسُولُ"

(۱) (شرح الكرماني: ۱۷۹/۲۰، فتح الباري: ۱۳/۱۳۷، عمدة القاري: ۲۱/۳۱۶)

(۲) (شرح الكرماني: ۱۷۹/۲۰، عمدة القاري: ۲۱/۳۱۶)

(۳) (عمدة القاري: ۲۱/۳۱۶)

(۴) (عمدة القاري: ۲۱/۳۱۶)

(۵) (فتح الباري: ۱۳/۱۳۸، عمدة القاري: ۲۱/۳۱۶)

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعًا، وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ: نَهَانَا عَنْ خَاتِمِ الدَّهَبِ، وَلُبْسِ الْحَرِيرِ، وَالذِّيَابِ،
وَالإِسْتَبْرَقِ، وَعَنْ الْقَيْسِ، وَالْبَيْتْرِ، وَأَمْرًا أَنْ نَتَّبِعَ الْجَنَائِزَ، وَنَعُوذَ الْمَرِيضَ، وَنُقَشِيَ السَّلَامَ"

تراجهم رجال:

د حضرت قتيبه بن سعيد حالات په كتاب الايمان كښي (١) د ابوعوانه عبد الله بن الوضاح
اليشكري حالات په بده الوسي كښي (٢)، د منصور بن المعتمر حالات په كتاب العلم كښي، (٣)، د
ابو وائل شقيق بن سلمه حالات په كتاب الايمان (٤)، دا ابى موسى اشعري رحمه لله دې حالات
په كتاب الايمان كښي (٥) د حفص بن عمر الحارث حالات په كتاب الوضوء كښي (٦)، د حضرت
شعبه بن الحجاج حالات په كتاب الايمان كښي (٧)، د اشعث بن سليم حالات په كتاب الوضوء
(٨) كښي، د معاويه بن سويد حالات په كتاب الجنائز (٩) د براء بن عازب حالات په كتاب الايمان
(١٠) كښي تير شوي دي.

تشريح: د مريض عيادت حكم: د مريض عيادت كول د جمهور علماء كرامو په نزد مندوب
او مستحب دي. (١١)

چنانچه علامه نووي رحمه الله عليه فرمائي: أما عيادة المريض فسنة بالإجماع (١٢) او داودي او د
خيني ظاهريه په نزد واجب دي. (١٣)
امام بخاري رحمه الله عليه د وجوب لفظ راوړي دې او دخپل مسلك مختار طرف ته يې
اشاره كړې ده. ددې حضراتو استدلال د عودوا المريض نه دي. په دې كښي د امر صيغه وجوب

(١) (كشف الباري: ١٨٩/٢).

(٢) (كشف الباري: ٤٣٤/١).

(٣) (كشف الباري: ٢٧٠/٣).

(٤) (كشف الباري: ٥٥٩/٢٨).

(٥) (كشف الباري: ٦٩٠/١).

(٦) (كشف الباري: رقم الحديث: ١٧٨).

(٧) (كشف الباري: ٦٧٨/١).

(٨) (كشف الباري رقم لعديت: ١٦٨).

(٩) (كشف الباري رقم الحديث: ١٢٣٩).

(١٠) (كشف الباري: ٣٧٥/٢).

(١١) (الدر مع الرد كتاب الحظر والإباحة فصل في البيع: ٢٧٤/٥، المجموع شرح المذهب، كتاب الجنائز باب ما
يفعل بالميت: ١٠٩/٥، المغني لابن قدامة كتاب الجنائز فصل عيادة المريض: ١٦٠/٢، بدائع الصنائع كتاب
الإعتكاف: ١١٤/٢، فتح الباري: ١٣٩/١٣، الموسوعة الفقهية: عيادة: ٧٦/٣١)

(١٢) (شرح النووي على جامع الصحيح مسلم: كتاب اللباس/باب تحريم استعمال إناء الذهب ٤٠٢/٣، ١٨٨/٢)

(١٣) (المحلى بالأنار لابن حزم كتاب الجنائز، فتح الباري: ١٣٩/١٣)

دپاره ده، او جمهور دا په ندب محمول کوی. او مریض عام دې، ځینې حضراتو ددې نه د آشوب چشم مریض لره مستثنی کړې دي. (۱)
لیکن دا قول رد کړې شوی دې. ځکه چې د حضرت زید بن ارقم رضی الله عنه روایت امام ابو داود
رحمة الله علیه نقل کړې دي، هغه فرمائی:

«عَايَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ وَجَعٍ كَانَ بَعَثَنِي» (۲)

زما په سترگه کښې درد وو نو نبی کریم صلی الله علیه و آله زما عیادت لره تشریف راوړو.

د عیادت وخت: حدیث کښې چونکه مطلقا عودوا البریض وئیلې شوی دی لهذا عیادت دپاره د
امتداد المرض هیڅ قید نشته. (۳)

امام غزالی رحمة الله علیه احياء العلوم کښې لیکلی دی چې عیادت، د مرض نه درې ورځې
پس کول پکار دی. (۴)

هغوی سنن ابن ماجه کښې د حضرت انس رضی الله عنه روایت نه استدلال کړې دي. كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَعُودُ مَرِيضًا إِلَّا بَعْدَ ثَلَاثٍ». (۵)

حضور صلی الله علیه و آله به د مریض عیادت نه کولو مگر درې ورځې پس.

لیکن حافظ ابن حجر رحمة الله علیه دا حدیث مبارک ضعیف ګرځولې دي، او وئیلې یی دی
چې دا حدیث پاک صرف مسلمه بن علی نقل کړې دي، او هغه متروک راوی دي. (۶)
چنانچه حضرات محدثین مسلمه بن علی لره ضعیف، متروک الحدیث او منکر الحدیث
ګرځولې دي. (۷)

امام ابو حاتم نه ددې حدیث متعلق تپوس او کړې شو نو هغوی او فرمائیل: هو حدیث باطل. (۸)
همداشان عیادت دپاره هیڅ وخت نه دي مقرر، هر یو وخت کښې عیادت کولې شی، عام
عادت دسحر او ماښام په وخت کښې د عیادت کولو دي.
امام احمد رحمة الله علیه ته چا د غرمې په وخت کښې او وئیل چې د فلانی عیادت دپاره

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۳۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۷، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۰)

(۲) (سنن ابی داود کتاب الجنائز باب فی العیادة من الرمد رقم الحدیث: ۳۱۰۲ فتح الباری: ۱۳/۱۴۰، عمدة
القاری: ۲۱/۳۱۷)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۰، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۷، الموسوعة الفقهية: ۳۱/۷۸)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۰، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۰، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۷)

(۵) (سنن ابن ماجه کتاب الجنائز/باب ما جاء فی عیادة المریض (رقم الحدیث-۱۴۳۷))

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۰)

(۷) (تفصیل دپاره اوګورنی: تهذیب الڪمال، رقم الترجمة: ۲۷/۵۹۵۸، ۵۶۷/الجرح والتعديل، رقم الترجمة: ۱۲۲۲،

۳۰۵/۸)

(۸) (علل الحدیث لابن ابی حاتم، علل أخبار رويت فی الأدب والطب رقم الحدیث: ۲۴۶۰، ۲۱۱/۶)

خو، نو هغوی او فرمائیل: لیس هذا وقت عیادة،^(۱)
 ځینې حضرات فرمائی چې د یخني په وخت کښې د شپې او گرمۍ په وخت کښې د ورځې
 عیادت د پاره تلل مستحب دی.^(۲)
 لیکن حقیقت دادې چې په دې کښې دهیڅ وخت تخصیص نشته دې، د مریض او خپل
 سهولت ته کتل پکار دی او هر وخت عیادت کیدیشی.
 د عیادت فضیلت: د یو مسلمان دا حق دې چې هرکله هغه بیمار شی نو دهغه عیادت دې
 اوکړې شی، او د یو مسلمان عیادت دیر زیات ثواب دې. د یو احادیثو کښې ددې فضیلت
 او ترغیب راغلي دي.
 چنانچه د حضرت علی رضی الله عنه نه روایت:

قَالَ عَلِيٌّ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَعُودُ مُسْلِمًا غُدُوَّةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ
 سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُنَوِّسَ، وَإِنْ عَادَهُ عَشِيَّةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُصْبِحَ، وَكَانَ لَهُ حَرِيفٌ لِي
 الْجَلَّةِ»^(۳)

حضرت علی رضی الله عنه فرمائی چې ما رسول کریم صلی الله علیه وسلم نه واوریدل چې کوم یو مسلمان د بل مسلمان
 عیادت سحر کوی، نو دهغه د پاره او یا زره فرښتې دعاگانې کوی، تر دې چې ما بنام شی، او
 که ما بنام عیادت د پاره لار شی نو او یا زره فرښتې هغه د پاره تر سحره پورې دعاگانې کوی.
 او د هغه د پاره به په جنت کښې یو باغ وی.

عیادت اداب: حضرات علماء کرامو د عیادت تقریبا لس آداب لیکلی دي:

① هرکله چې مریض ته عیادت د پاره ورشی نو اجازت اخستلو د پاره دروازې ته بالکل
 مخامخ مه اودرېږئ، بلکه گس طرف ته یا بنی طرف ته اودرېږئ.^(۴)

② دروازې په رو وهل پکار دی،^(۵) نن سبا په کورونو کښې تلې نصب وی، ځینې خلق د
 تلې په بتن سمې گوتې کیدې، دا طریقه درست نه ده، د تلې بتن صرف یو ځل وهل پکار
 دی، چې کور والو او مریض ته تکلیف نه وی.

③ که دروازې کولایدو نه وړاندې د تعارف تپوس اوشی نو خپل تعارف کول پکار دی،
 ابهام پیدا کول نه دی پکار، بلکه صراحتا خپل نوم اخستل پکار دی.^(۶)

④ عیادت د پاره د یو خاص وخت انتخاب کول پکار دی. د مریض د خوراک ځکاک او آرام

^(۱) (کشف القناع کتاب الجنائز ۷۹/۲، فتح الباری: ۱۳/۱۴۰).

^(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۰).

^(۳) (سنن الترمذی کتاب الجنائز عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ / مَا جَاءَ فِي عِيَادَةِ الْمَرِيضِ (رقم الحديث-۹۶۹).

^(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶).

^(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶).

^(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶).

په وخت کښې عیادت کول مناسب نه دی. (۱)

⑤ مریض سره زیات وخت ناسته نه ده پکار، خو که چا سره محبت او بې تکلفی وی او د مریض خواش هم وی چې هغه سره دې ناسته او کړې شی نو بیا زیاته ناسته کښې هیڅ حرج نشته. بلکه داسې صورت کښې د هغه سره ناسته پکار ده: (۱)

واقعه: د حضرت حسن بصری رحمة الله علیه د عیادت دپاره یو کس راغلو، هغه هډو پاسیدو نه، حضرت ورته ډیر په اشارو اشارو کښې او وئیل چې ماته د کور والو ضرورت دي، او تاله تلل پکار دی. خو هغه پوهه نشو. حضرت ورته صراحتاً او فرمائیل چې ځینې خلق عیادت دپاره راشی او بیا زړه نه ځی. هغه بیا هم پوهه نشو. وې وئیل چې حضرت دننه نه کنډو اولگوم؟ حضرت حسن بصری رحمة الله علیه ورته او وئیل چې دننه نه د بهر نه کنډه اولگوه. (۲)

همداشان یو مریض ته خلق د هغه د عیادت دپاره راغلل، او ډیر وخت پورې ناست وو، هغوی مریض ته او وئیل چې مونږ ته څه نصیحت او کړه، هغه ورته او وئیل چې کله تاسو د مریض عیادت کوئ نو هغه سره تر ډیره پورې ناسته مه کوئ. (۳)

⑥ نظر لاندې ساتل پکار دی. دا حکم عام دي. لیکن د عیادت په وخت هم ددې رعایت ساتل پکار دی. (۴)

⑦ سوالونه او خبرې کمې کول پکار دی. (۵) ډیر زیات تفصیلات معلومولو سره اکثر مریض سترې کیږی.

⑧ د مریض په مخکښې د شفقت، محبت او همدردنې اظهار پکار دي. (۶)

⑨ هغه دپاره به اخلاص سره دعا کول پکار دی. (۷)

حضور ﷺ نه دا دعا منقول ده: **أسأله العظیم رب العرش العظیم أن یشفیک. دا اووه ځل وئیل پکار دی.** (۸)

⑩ مریض ته دې تسلی او حوصله ورکړی. (۹)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۲) (رد المحتار کتاب المحظر والاباحه، فصل فی البیع: ۲۷۵/۵، مرقاة المفاتیح کتاب الجنائز باب عیادة المریض: ۵۴/۴، فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۳) (مرقاة المصابیح کتاب الجنائز باب عیادت المریض: ۵۴/۴)

(۴) (مرقاة المصابیح کتاب الجنائز باب عیادة المریض: ۵۴/۴)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

(۹) (سنن الترمذی أبواب الطب ما یقول عند عیادة التریض (رقم الحدیث- ۲۰۸۳)

(۱۰) (رد المحتار کتاب المحظر والاباحه فصل فی البیع: ۲۷۵/۵، فتح الباری: ۱۳/۱۵۶)

امام ترمذی رحمۃ اللہ علیہ او ابن ماجہ رحمۃ اللہ علیہ د ابو سعید رضی اللہ عنہ دا روایت نقل کرہدی: **إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَى الْمَرِيضِ، فَتَلَسُّوْا لَهُ فِي الْأَجْلِ، فَإِنَّ ذَلِكَ لَا يَزِيدُ شَيْئًا، وَهُوَ يَطْبِقُ بِنَفْسِ الْمَرِيضِ»** (۱)
 نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل: کله چي تاسو يو بیمار ته ورشی نو هغه دپاره د هغه په مرگ کنبی گنجائش پیدا کړئی، یعنی تسلی او سکون والا خبرې ورسره کوئی، بیشکه دا خیزونه هیخ یو خیز نه واپس کوی. یعنی په دې سره تقدیر نه بدلیری لیکن دا خبرې دهغه زړه خوشحالی.

دترجمۃ الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمۃ الباب سره مناسبت واضح دی. (۲)

ه = بَابُ عِيَادَةِ الْمَغْمِيِّ عَلَيْهِ

حدیث نمبر ۵۳۲۷

۵۱۵۱ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سَفِيَانُ، عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: مَرَضْتُ مَرَضًا، فَأَتَانِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي، وَأَبُوبَكْرٍ وَهَبًا مَرِيضِيَانِ، فَوَجَدَانِي أَعْمَى عَلَى، «فَتَوَضَّأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ صَبَّ وَضُوءَهُ عَلَيَّ، فَأَقْفْتُ» فَإِذَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ أَصْنَعُ فِي مَالِي، كَيْفَ أَقْضِي فِي مَالِي؟ فَلَمْ يُجِبْنِي بِشَيْءٍ، حَتَّى نَزَلَتْ آيَةُ الْبَيْرَاطِ
 تراجم رجال:

د عبداللہ بن محمد المسندی حالات په کتاب الایمان (۳) کنبی، دسفیان بن عیینہ حالات په کتاب العلم کنبی (۴) د محمد بن المنکدر حالات په کتاب الوضوء (۵) کنبی، د حضرت جابر رضی اللہ عنہ حالات په کتاب الوضوء کنبی، (۶) تیر شوی دی.

تشریح: قوله: المغمي: (دمیم په ضمی، دغین په سکون او د میم په فتحی سره) د اغماء نه دی، بی هوشه کیدلو ته وائی. (۷) د باب حدیث په کتاب الطهارة او کتاب التفسیر کنبی تیر شوی دی. (۸)

(۱) (سنن الترمذی أبواب الطب باب تطبيب نفس المريض. رقم الحديث: ۲۰۸۷، سنن ابن ماجه كتاب الجنائز باب ما جاء في عيادة المريض رقم الحديث: ۱۴۳۸)

(۲) (عمدة القاری: ۳۱۷/۲۱)

(۳) (کشف الباری: ۶۵۷/۱)

(۴) (کشف الباری: ۱۰۲/۳)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۴)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۴)

(۷) (شرح الکرمانی: ۱۸۲/۲۰، عمدة القاری: ۳۱۸/۲۱)

(۸) (کشف الباری کتاب الوضوء، باب صب النبي صلی اللہ علیہ وسلم وضوءه علی المغمی علیه، رقم الحديث: ۱۹۴، کشف الباری سورة النساء باب یوصیکم الله فی اولادکم، رقم الحديث: ۴۵۷۷)

د ترجمه الباب مقصد: دامام بخاری رحمة الله عليه مقصد دادې چې که په یو مریض بې هوشی راغلي وی نو دهغه عیادت کول هم پکار دې. دا سوچ نه دی کول پکار چې هغه خو بې هوشه دې، د عیادت کولو څه فائده؟

ځکه چې د اشان عیادت کولو سره د مریض کور و الوته تسلی ملاویږي. د عیادت کوونکی د دعا او خلوص په برکت سره د مریض د افاقې امید وی. (۱)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې چې رسول کریم ﷺ د حضرت جابر رضی الله عنه عیادت او فرمائیلو او هغه بې هوشه وو. (۲)

۶= بَابُ فَضْلِ مَنْ يُضَرَعُ مِنَ الرِّيحِ

حدیث نمبر: ۵۳۲۸

۵۱۵۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي رِيَّاحٍ، قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ: الْأَرِيكَ امْرَأَةٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: هَذِهِ الْمَرْأَةُ السُّودَاءُ، أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنِّي أَضْرَعُ، وَإِنِّي أَتَكْشِفُ، فَاذْعُرُ اللَّهَ لِي، قَالَ: «إِنْ شِئْتَ صَدَرْتِ وَلَكَ الْجَنَّةُ، وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُعَاقِبِكَ» فَقَالَتْ: أَصْبِرُ، فَقَالَتْ: إِنِّي أَتَكْشِفُ، فَاذْعُرُ اللَّهَ لِي أَنْ لَا أَتَكْشِفُ، فَدَعَا هَا.
حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ: «أَنَّهُ رَأَى امْرَأَةً طَوِيلَةً سُوْدَاءَ، عَلَى سَيْرِ الْكُفْبَةِ»

ترجمه: عطاء بن ابی رباح فرمائی چې حضرت ابن عباس رضی الله عنه ماته او وئیل چې څه تاته جنتی بنځه اونه بنایم؟ ما ورته او وئیل چې ولې نه، هغوی او فرمائیل چې دا توره بنځه د نبی کریم ﷺ په خدمت کښې حاضره شوه، او عرض یی او کړو چې په ما د مرگي دوره راځي. او په هغې کښې زما ستر بنکاره کیږي، په دې وجه زما دپاره دعا او فرمائی، حضور نبی کریم ﷺ او فرمائیل: که ته غواړې نو صبر او کړه او ددې په بدله کښې به تاته جنت ملاوښی، او که غواړې نو چې تالره دعا او کرم چې الله تعالی تاته صحت درکړي. هغې او وئیل چې زه صبر کوم، هغې بیا او وئیل چې په دې کښې زما ستر بنکاره کیږي، تاسو دعا او فرمائی چې زما ستر نه بنکاره کیږي، نبی کریم دهغې په حق کښې دعا او فرمائیله. تراجم رجال:

دمسدد بن مسرهد حالات په کتاب الایمان کښې، (۳) د یحیی بن سعید القطان حالات په کتاب الایمان کښې، (۴) د عمران بن مسلم ابی بکر البصری حالات په کتاب التفسیر (۵) کښې،

(۱) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۴۱، الكنزی المتواری علی تراجم ابواب البخاری ص: ۳۷۴، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۱۸، ارشاد الساری: ۱۲/ ۳۸۲)
(۲) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۱۸)
(۳) (کشف الباری: ۲/ ۲)
(۴) (کشف الباری: ۲/ ۲)
(۵) (کشف الباری: ۲/ ۲)

دعطاء بن ابی رباح حالات په کتاب العلم^(۱) کښې، د حضرت عبداللہ بن عباس حالات په بَدءِ الوسی^(۲) کښې، دا راوی ابو عبداللہ محمد بن سلام بن الفرغ السلمی البیکندی رحمة الله عليه دي. ددوی حالات په کتاب الايمان کښې^(۳)، دمخلد بن یزید حالات په ابواب الأذان^(۴) کښې، د ابن جریج عبدالملک بن عبدالعزیز حالات په کتاب العیض کښې^(۵) تیر شوی دي. تشویح: دباب روایت امام بخاری رحمة الله عليه دلته په رومی خل ذکر فرمائیلې دي^(۶). امام بخاری رحمة الله عليه ترجمه الباب کښې من یمهم من الريح الفاظ راوړي دي. یعنی هغه کس چې په هغه مرگی وی، اخروی اعتبار سره دهغه اجر و ثواب بیانول دي. قوله: من الريح: من الريح: کښې دوه احتمال دي.

① یو دا چې ددې نه مراد هوا ده، من الريح کښې من سببیه دي، یعنی دمرگی هغه بیماری کومه چې انسانی بدن کښې د هوا محبوس کیدو په وجه پیدا کیږي. چې د هغې په وجه په بنده دورې رازی. او ماؤف الحواس کیږي.

② د ریح نه د جن اثر مراد دي. یعنی د جناتو د اثر په وجه د یو کس حواس ماؤف کیږي او په انسان بې هوشی رازی. (۷)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې په انسان د جناتو دا حمله یا دا اثر د تکلیف رسولو دپاره وی یا هغوی ته ځینې انسانی صورتونه خوښ وی، ځکه په هغوی رازی. (۸)

د معتزله یوې ډلې ددې خبرې نه انکار کړې دي چې جنات د انسان بدن ته داخلیدې شی. (۹)

د جمهورو مذهب: د جمهورو په نزد جنات د انسان بدن کښې داخلیدیشی.

چنانچه روایت کښې دی چې نبی کریم ﷺ یو ماشوم ته په خله کښې خپل لعاب دهن و اچلول (په هغه د جناتو اثر و) او وې فرمائیل: أخرج عدو الله فلان رسول الله، اوزه ای دالله دښمنه ازه

(۱) (کشف الباری: ۴/۳۷)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۳) (کشف الباری: ۲/۹۳)

(۴) (کشف الباری رقم الحديث ۸۵۴)

(۵) (کشف الباری رقم: ۲۰۴)

(۶) (الحديث أخرجه مسلم في كتاب البر والصلة والآداب/باب ثواب المؤمن فيما يعيبه من مرض رقم الحديث: ۲۵۷۶. أخرجه النسائي في الطب باب ثواب من يصرع: رقم الحديث: ۷۴۹۰. جامع الأصول الكتاب الثالث وهو

كتاب الصبر رقم الحديث: ۴۶۲۸، ۶۳۵/۶)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۱۸، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۲)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۱)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱/۳۱۸)

دالله تعالی پیغمبریم. (۱)

قاضی عبدالجبار رحمة الله عليه فرمائی چې د جناتو بدنونه د هوا په شان وی، په دې وجه هغوی د انسان په بدن کښې داخلیدشي، څنگه چې یو هوا د انسان بدن کښې داخلېږي، او انسان سا اخلي. (۲)

قوله: هَذِهِ الْمَرَّةُ السُّودَاءُ: ددې ښځې نوم سعیده (د سین په ضمې اود عین په فتحې اود یاء په سکون سره، او شقیرة (دشین په ضمې، قاف په فتحې سره) او سکیره راغلي دي. (۳)

قوله: حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ: حضرت عطاء بن ابی رباح رحمة الله عليه فرمائی چې هغوی ام زفر اولیده چې د کعبې پردې سره ولاړه وو، او دا یوه لوړه توره ښځه وه. ددې نه معلومیږي چې ام زفر هغه ښځه وه د کومې ذکر چې پورته حدیث کښې راغلي دي، او دهغې دپاره نبی اکرم ﷺ دعا کړې وه.

خو د علامه ذهبی او علامه ابن اثیر د کلام نه معلومیږي چې ام زفر بله ښځه ده. (۴)
علامه ابن عبدالبر رحمة الله عليه په الاستیعاب کښې یو روایت نقل کړې دي، دهغې نه معلومیږي چې په کومه ښځه به د مرگی دورې راتلې، هغه ام زفر وه، چنانچه په هغې کښې دی: كان النبي ﷺ يوق بالبحرين فيضرب صدر أحداهم فيبأفأل بهجنونة يقال لها أم زفر، فضرب صدرها فلم تبار ولم يخرب شيطانها فقال رسول الله ﷺ هو معها في الدنيا ولها في الآخرة غير. (۵)

قوله: وَأَنَّ أَتَكَشَّفُ: تکشف، د باب تفعیل نه دي، په معنی د کولایدللو، ظاهریدل. (۶)
مطلب دا وو چې هغې سره ویره وه چې د مرگو په وجه مې ستر ښکاره نه شی. او هغې ته پته نه وی. (۷)

قوله: عَلَى سِتْرِ الْكُفَّةِ: أي جالسة على ستر الكعبة أو معتددة عليه. یعنی د کعبې پرده یی نیولني وه، عَلَى سِتْرِ الْكُفَّةِ کښې د علی متعلق محذوف جالسة یا معتددة هم کیدشي. او فعل رأی سره هم ددې تعلق کیدشي. (۸)

دحدیث پاک نه مستنبط یو څو خبرې:

① په کوم کس چې د مرگی دوره راځي یا پرې د جناتو دروه راځي نو هغه دپاره اخروی اجر

(۱) (کنز العمال المعجزات ودلائل النبوة رقم الحديث: ۳۵۴۳۳. عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱)

(۴) (اسد الغابة لابن اثیر: ۳۶۲/۷. عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱ | ارشاد الساری: ۱۲/۳۸۴)

(۵) (الإستیعاب مع الاصابة: ۴/۴۵۳. عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱)

(۶) (لسان العرب باب الكاف: ۱۰۲/۱۲)

(۷) (عمدة القاری: ۳۱۹/۲۱)

(۸) (شرح الکرمانی: ۱۸۳/۲۰. فتح الباری: ۱۳/۱۴۲. عمدة القاری: ۲۲۰/۲۱)

او فضل دی.

⑥ د دنیا په مصیبتونو او تکلیفونو صبر کولو سره مؤمن د جنت وارث جوړیږي. (۱)
 ⑦ د رخصت په مقابله کښې په شدت او عزیمت باندې عمل کول زیات بهتر او افضل دی. لیکن دا دهغه کس دپاره دی کوم چې په خپل ځان کښې په شدت او عزیمت باندې د عمل کولو طاقت وینی. (۲)

⑧ که یوکس مریض دې او علاج پرېږدي، د حدیث نه ددې جواز هم معلومیږي. (۳)
 ⑨ د دعا په ذریعه او الله تعالی په رجوع کولو سره علاج زیات نافع او باعث سکون وی. (۴)

۷ = بَابُ فَضْلِ مَنْ ذَهَبَ بِصَرَّةٍ

حدیث نمبر: ۵۳۲۹

۵۱۵۳ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ، عَنْ عُمَرَ، مَوْلَى الْمُطَّلِبِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنَّ اللَّهَ قَالَ: إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتِيهِ فَصَبْرٌ، عَوَضَتْهُ مِنْهُمَا الْجَنَّةُ" يُرِيدُ: عَيْنِيهِ، تَابَعَهُ أَشْعَثُ بْنُ جَابِرٍ، وَأَبُو ظَلَّالِ هِلَالٌ، عَنْ أَنَسِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

ترجمه: د حضرت انس رضي الله عنه نه روایت دی، فرمائی چې ما د الله رسول صلى الله عليه وسلم نه واوریدل چې الله تعالی فرمائی: کله چې زه خپل یو بنده دهغه د دوو محبوب خیزونو یعنی د سترگو په وجه په آزموینت کښې واچوم او هغه په دې صبر کوی نو زه ورته ددې په بدله کښې جنت ورکوم. تواجهم رجال:

د عبد الله بن يوسف تڼیسی حالات په هده الوسی کښې (۵)، د الليث بن سعد حالات په هده الوسی (۶) کښې، د ابن الهاد یزید بن عبد الله بن اسامه حالات په کتاب مواقیات الصلاة (۷) کښې، د عمرو بن ابی عمر مولى المطلب بن عبد الله بن الحنطب حالات په کتاب العلم (۸) کښې، او د حضرت انس رضي الله عنه حالات په کتاب الايمان کښې تیر شویدی. (۹)
 قوله: اشعث بن جابر: دا روی دلته د نیکه طرف ته منسوب دی، دده دپلار نوم عبد الله دی.

(۱) (شرح ابن بطلال: ۳۷۶/۹، شرح الکرمانی: ۱۸۳/۲۰، فتح الباری: ۱۴۳/۱۳، عمدة القاری: ۳۲۰/۲۱)

(۲) (شرح ابن بطلال: ۳۷۶/۹، شرح الکرمانی: ۱۸۳/۲۰، فتح الباری: ۱۴۳/۱۳)

(۳) (فتح الباری: ۱۴۳/۱۳)

(۴) (فتح الباری: ۱۴۳/۱۳)

(۵) (کشف الباری: ۲۸۹/۱)

(۶) (کشف الباری: ۳۲۴/۱)

(۷) (کشف الباری رقم الحدیث: ۵۲۸)

(۸) (کشف الباری: ۵۱/۴)

(۹) (کشف الباری: ۴/۲)

پورا نوم یئ اشعث بن عبداللہ بن جابر حدانی دی، دی نایینا وو. (۱)
دوئی د حضرت انس بن مالک ؓ، حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ، شہر بن حوشب رحمۃ اللہ
علیہ او محمد بن سیرین غوندی لویو حضراتو نہ روایت کوی. (۲)
ددوئی نہ روایت کوونکی شعبۃ بن الحجاج، معمر بن راشد، یحیی بن سعید القطان وغیرہ
حضرات دی. (۳)

ددوئی بارہ کنبی دحضرات محدثینو رانی:

امام نسائی ددوئی بارہ کنبی فرمائی: ثقہ. (۴)

یحیی بن معین رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: ثقہ بصیر. (۵)

امام احمد رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: لایس بہ. (۶)

ابو حاتم رحمۃ اللہ علیہ دوئی تہ شیخ وثیلی دی. (۷)

لیکن علامہ عقیلی رحمۃ اللہ علیہ ددوئی بارہ کنبی فرمائی: ولی حدیثہ وہم. (۸)

لیکن علامہ ذہبی رحمۃ اللہ علیہ د علامہ عقیلی تردید کرپی دی او لیکی: وقول العقیلی فی

حدیثہ وہم، لیس بمسلم الیہ، وأنا أتعجب کیف یخرجہ لہ البخاری ومسلم. (۹)

تاریخ وفات: دوئی د ۱۲۰ ہجری او ۱۳۰ ہجری پہ مینخ کنبی وفات شوی دی. (۱۰) امام

بخاری د ہغوئی نہ صرف دا یو روایت نقل کرپی دی. او امام مسلم نہ علاوہ باقی محدثینو

دہغوئی روایات نقل کرپی دی. (۱۱)

قوله: أبو ظلال بن ابی ہلال: دا بو ظلال بن ابی ہلال حالات پہ کتاب العلم (۱۲) کنبی تیر شوی دی.

د بخاری شریف پہ نسخو کنبی ابو ظلال بن ہلال لیکی دی، لیکن درست ابو ظلال بن ابی

ہلال دی. (۱۳)

(۱) (الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ۹۸۴، ۲۰۰/۲، تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۵۲۷، ۲۷۲/۳)

(۲) (الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ۹۸۴، ۲۰۰/۲، تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۵۲۷، ۲۷۲/۳)

(۳) (الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ۹۸۴، ۲۰۰/۲، تہذیب الکمال، رقم الترجمة: ۵۲۷، ۲۷۲/۳)

(۴) تہذیب الکمال: ۲۷۲/۳

(۵) (الجرح والتعديل: ۲۰۰/۲)

(۶) (الجرح والتعديل: ۲۰۰/۲)

(۷) (الجرح والتعديل: ۲۰۰/۲)

(۸) (الضعفاء الكبير للعقيلي: ۲۹/۱)

(۹) (میزان الاعتدال رقم الترجمة: ۹۹۹، ۲۶۶/۱)

(۱۰) (التاريخ الصغير للبخاري ص: ۱۵۱)

(۱۱) تہذیب الکمال: ۲۷۴/۳

(۱۲) (کشف الباری: ۶۲/۳)

(۱۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۴)

تشریح: امام بخاری رحمه الله علیه دې باب کښې دهغه کس اخروی فضیلت بیان کړې دې کوم چې نابینا وي.

حدیث باب امام بخاری رحمه الله علیه دلته په رومي ځل ذکر کړې دې. او دې سند سره دا حدیث پاک صرف امام بخاری رحمه الله علیه ذکر کړې دې. اصحاب سته کښې هیچا دا نه دې نقل کړې. (۱)

قوله: رُئِدُ عَيْنِيهِ: دا د حضرت انس رضي الله عنه د طرفه تفسیر دې. چې حدیث پاک کښې حبیبه نه مراد سترگې دي. حبیبه نه د محبوبه په معنی دی. (۲) او د انسان په اندامونو کښې یو کس د سترگونه زیات محبوب او عزیز څیز بل څه کیدي شي.

دې روایت کښې دی چې د بینائی تللو نه پس یو کس صبر او کړی.

د سنن ترمذی کښې په روایت کښې دا الفاظ دي: صَبْرًا حَسْبُ (۳) یعنی صبر او کړی او د الله تعالی د طرفه چې په دې کوم د اجر و ثواب وعده ده. او دهغې استحضر او ساتی.

علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی:

والظاهر أن المراد بالصبر أن لا يشتكى ولا يقلق ولا يظهر عدم الرضا به. (۴) یعنی د مرض شکایت او د بې چینی اظهار دې او نه کړی.

ددې مطلب دا نه دې چې علاج دې نه کوی، بلکه علاج دې اختیار کړی، خو چې کوم تکلیف یا مرض دې په هغې دې د بې چینی اظهار نه کوی. بلکه په هغې دې صبر او کړی. او د الله تعالی د طرفه چې کوم ثواب ملاویرې امید دې ساتی چې ددې وختی تکلیف په وجه به الله تعالی په آخرت کښې څه څه انعامات ورکوی.

چنانچه حدیث پاک کښې رازی:

يَوْمَ أَهْلُ الْعَافِيَةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ جُلُودَهُمْ كُرِصَتْ بِالتَّقَارِيضِ مِمَّا يَرَوْنَ مِنْ ثَوَابِ أَهْلِ الْبَلَاءِ (۵)

کومو خلقو ته چې په دنیا کښې تکلیفونه او پریشانی نه وي رسیدلی د قیامت په ورځ به چې هغوی ددې تکلیفونو په بدله کښې ملاویدونکي اجر و ثواب او گوری نو خواهش به کوی چې په دنیا کښې زمونږ بدنونه په قینچو سره پرېکړې شوی وي.

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۱)

(۳) (سنن الترمذی ابواب الزهد باب ماجاء فی ذهاب البصر: رقم الحدیث: ۲۴۰۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۱، فتح الباری: ۱۳/۱۴۳، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۴)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۱)

(۵) (السنن الكبرى للبيهقي كتاب الجنائز باب ما ينبغى لكل مسلم أن يستشعره من الصبر رقم الحدیث: ۶۵۵۳، شرح ابن بطال: ۹/۳۷۷)

قوله: تَابَعَهُ أَشْعَثُ بْنُ جَابِرٍ، وَأَبُو ظِلَّالِ، عَنْ أَنَسٍ: يعني د عمرو بن المطلب متابعت اشعث او ابو ظلال دوارو كرې دې.

د تعلق تخريج: د اشعث متابعت امام احمد رحمة الله عليه موصولا نقل كرې دې. دهغه

الفاظ دې: قال ربكم من اذ هبت كريهتيه ثم صبروا احتسبوا كان ثوابه الجنة. (١)

او د ابو ظلال متابعت امام ترمذی رحمة الله عليه په دې الفاظو سره موصولا نقل كرې دې.

إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: إِذَا أَخَذْتُ كَرِيهَتِي عَبْدِي فِي الدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ لَهُ جَزَاءٌ عِنْدِي إِلَّا الْجَنَّةُ (٢)

د اشعث بن جابر او ابو ظلال په صحيح بخاري كښې هم دا يوخاني متابعتا ذكر دې. (٣)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (٤)

٨ = بَابُ عِيَادَةِ النِّسَاءِ الرَّجَالِ

وَعَادَاتُ أُمَّ الدَّرْدَاءِ، رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْمَسْجِدِ، مِنَ الْأَنْصَارِ

حديث نمبر: ٥٢٣٠

٥٢٣٠ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهَا قَالَتْ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ، وَعِكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَتْ: قَدْ خَلْتُ عَلَيْهِمَا، قُلْتُ: يَا أَبَتِ كَيْفَ نَجِدُكَ؟ يَا بِلَالُ كَيْفَ نَجِدُكَ؟ قَالَتْ: وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَى، يَقُولُ: [البحر الرجز] [ص: ١٤]

كُلُّ امْرَأَةٍ مُصِيبَةٍ فِي أَهْلِهَا... وَالنَّوْتُ أَدْنَى مِنْ شِرَاكٍ نَعْلِيهِ

وَكَانَ بِلَالٌ إِذَا أَقْلَعَتْ عَنْهُ يَقُولُ: [البحر الطويل]

أَلَا كَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَيْتَنَ لَيْلَةً... يُوَادُّ وَحَوْلِي إِذْ خِرَّ وَجَلِيلُ

وَهَلْ أُرْدُنَ يَوْمًا مِيَاةَ مِجَنَّةٍ... وَهَلْ تَبْدُونَنِي شَامَةً وَطَفِيلُ

قَالَتْ عَائِشَةُ: فَجِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا

الْمَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أُشَدَّ، اللَّهُمَّ وَصَحِّحْهَا، وَبَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِهَا وَصَاعِيهَا، وَأَنْقُلْ حُمَاهَا

فَأَجْعَلْهَا بِالْحُجَّةِ»

تراجم رجال:

ام الدرداء: د ابى الدرداء بى بى، ام الدرداء الصغرى ده. د دې نوم هجيمه دې. د دوى حالات په

كتاب الاذان كښې، تير شوى دى. (٥)

(١) مسند الإمام احمد بن حنبل منسند أنس بن مالك رحمه الله رقم الحديث: ١٤٠٢١، تعلق التعلق: ٣٥/٥

(٢) سنن الترمذی كتاب الزهد عن رسول الله صلى الله عليه وسلم / بَابُ مَا جَاءَ فِي ذَهَابِ الْبَصَرِ رقم الحديث: ٢٤٠٠، تعلق التعلق: ٣٦/٥

(٣) (فتح الباري: ١٣/١٤٤، عمدة القاري: ٣٢١/٢١)

(٤) (عمدة القاري: ٣٢١/٢١)

(٥) (كشف الباري رقم الحديث: ٦٥٠)

د ام الدرداء په تعیین کښې اختلاف

د علامه کرمانی رحمه الله علیه رائي: اصل کښې د حضرت ابو الدرداء رضی الله عنه دوه بیبیاڼې وې. او د دواړه بیبیاڼو کښت ام الدرداء وو، یو ام الدرداء الصغری، دا تابعیه ده، او دویمه ام الدرداء الکبری دا صحابیه ده.

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې دې ځانې کښې د ام الدرداء نه مراد ام الدرداء الکبری دې. (۱)

دحافظ ابن حجر رحمه الله علیه رائي: لیکن حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې دا درست نه دی، بلکه دا ام الدرداء الصغری ده ځکه چې دا اثر امام بخاری رحمه الله علیه په

الادب المفرد کښې د حارث بن عبید الله په طریق سره نقل کړی دی. په هغې کښې دی: قال: رأیت أم الدرداء علی رجالها أحواد لیس علیها غشاء عائدة لرجل من أهل المسجد من الأنصار. (۲)

او حارث بن عبید الله ام الدرداء الکبری نه وه لیدلې، بلکه ام الدرداء الکبری خو د حضرت عثمان رضی الله عنه په زمانه کښې وفات شوې وه. (۳) او ام الدرداء الصغری د عبدالملک بن مروان د دور خلافت آخری زمانې پورې ژوندتی وه. (۴)
قتیبه:

د حضرت قتیبه بن سعید حالات په کتاب الایمان کښې (۵) تیر شوی دی. دامام مالک بن انس حالات په بده الوسی کښې (۶)، د هشام بن عروه حالات په بده الوسی (۷) کښې، د عروة بن الزبیر بن العوام حالات په کتاب بده الوسی (۸) کښې، د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په بده الوسی کښې (۹)، تیر شوی دی.

تشریح: د ترجمه الباب مقصد:

د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې ښځې د پردو سرو عیادت کولې شی. لیکن ددې دپاره شرط دادې چې په پرده کښې وې، او د هیڅ قسمه فتنې اندیښنه نه وې. (۱۰)

(۱) (شرح الکرماني: ۱۸۴/۲۰)

(۲) (الادب المفرد عائدة لرجل من أهل المسجد من الأنصار رقم الحديث: ۵۴۸)

(۳) (الاستيعاب فی معرفة الأصحاب زوجة أبي الدرداء: ۱۲۷/۲)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۵، سیر اعلام النبلاء أم الدرداء الصغری: ۲۷۷/۴)

(۵) (کشف الباری: ۱۸۹/۲)

(۶) (کشف الباری: ۲۹۰/۱)

(۷) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۸) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۹) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۱، الكنز الكنزی المتواری: ۱۹/۳۳۲)

حدیث باب کنبی دا ذکر دی چې حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها د حضرت بلال رضی الله عنه د عیادت دپاره تلې وه. اگر چې ځینې روایاتو کنبی دی چې دا دنزول حجاب نه د وړاندې واقع ده. بیا هم که فتنه نه پیدا کیږي اودا واقعہ نزول حجاب نه پس هم وی نو ددې واقعې نه استدلال کولې شی. (۱)

قوله: وَعَادَتْ أُمَّ الدَّرْدَاءِ، رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْمَسْجِدِ: دې اثر کنبی د مسجد نه مراد مسجد نبوی دې. (۲)

یعنی حضرت ام الدرداء رضی الله عنها د مسجد نبوی والو یعنی دانصارو د یو کس عیادت او کړو. معلومه شوه چې ښځه د سرې عیادت کولې شی.
قوله: وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَى، يَقُولُ: حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه به چې تېې اونیولو نو دا اشعار به یې وئیل:

كُلُّ امْرِي مُصَبَّحِي أَهْلِهِ... وَالْبَوْتُ أَذْنٌ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ

یعنی هر بنده په خپل کور صبا کوی، او مرگ دده د پیزار د تسمې نه هم زیات نزدې وی.
علامه قسطلانی رحمه الله علیه د مُصَبَّحِي أَهْلِهِ ترجمه کړې ده چې هغه ته د هغه په اهل وعیال کنبی انعم صباحا، صبح بخیر وئیلې کیږي. (۳)

قوله: شِرَاكِ: (د شین په کسري سره) تسمې ته وائی. (۴)
قوله: أَقْلَعْتُ: دباب افعال نه په معنی د زالت. (۵) په یعنی د حضرت بلال رضی الله عنه تبه چې کله ختمه شوه، نو دا اشعار یې اووئیل:

أَلَا كَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَيْتَنُ لَيْلَةَ..... بِوَادٍ وَحَوْلِي إِذْخِرُ وَجَلِيلُ

وَهَلْ أَرْدَنُ يَوْمًا مِيَاةَ مَجَلَّةَ..... وَهَلْ تَهْدُونِ لِشَامَةِ وَطْفِيلُ

کاش چې ما په وادی مکه کنبی شپه تیره کړې وې، په دې حال کنبی چې زما گیر چاپیره د اذخر او جلیل دواړو واښه وې، آیا کله به زه هم د موضع مجنه اوبو او چینوته ورشم، او آیا شامه او طفیل نومې چینې به ماته ښکاره شی.

قوله: إِذْخِرُ: (د همزې په کسري، دذال په سکون او دحاء په کسري سره) دا یو خوشبودار واښه دی. جلیل هم د وښو نوم دې. (۶)

قوله: مِجَنَّةَ: (دمیم او جیم په فتحې او نون مشدد سره) مکې مکرمې نه خو میله لرې دیو

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۶، إرشاد الساری: ۱۲/۳۱۶)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۱)

(۳) (إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۵)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۳، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۵، لسان العرب باب ۷/۱۰۱)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۵، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۶، لسان العرب باب ۱۱/۲۸۴)

(۶) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۳)

خائنی نوم دې (۱)

قوله: شامة: (دمیم په تخفیف سره)

قوله: ظفیل: (د طاء په فتحې او فاء مکسوره سره) دا مکې مکرمې سره نزدې د دوو غرونو یا دوو چینو نومونه دی. (۲)

د دواړو اشعارو کبښې حضرت بلال ؓ د مکې مکرمې او دهغې د مقاماتو او چینو د لیدلو خواهش کړې دې. هجرت کولو نه پس حضرات صحابه کرامو ته خپل وطن او علاقه یادیده کوم خائنی کبښې چې هغوی ماشوموالی تیر کړې وو، او کوم خائنی سره چې دهغوی د کلونو یادونه ترلې وو.

حضرات شارحین فرمائی چې دا شعر د حضرت بلال ؓ نه دی بلکه حضرت بلال ؓ د دې شعر په ذریعه دخپل حالت بیان کولو. (۳)

په دې وجه نبی کریم ﷺ دعا او فرمائیله: اللَّهُمَّ حَبِّبِ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ مونږ ته مدینه منوره د مکې مکرمې پشان یا زیاته محبوبه او گرځوي.

قوله: بَارِكْ لَنَا فِي مَدِينِهَا وَصَاعِيهَا: ددې نه مراد هغه څیز دې کوم چې په مد او صاع کبښې ناپ کیرې، یعنی طعام. (۴)

قوله: وَأَنْتَلُ حُمَاهَا فَأَجْعَلُهَا بِالْجُحْفَةِ: (د جیم په ضمې او ذ حاء په سکون سره) د اهل شام میقات دې، وړاندې ددې نوم مهیعة وو (دمیم په فتحې او د هاء په سکون سره او د یاء په فتحې سره)، بیا په دې سیلاب راغلو او دا تباہ شو، په دې وجې ددې نوم جحفه شو. (۵)

سوال: رسول کریم ﷺ مدینې نه جحفې طرفته د تبې د منتقل کیدو دپاره دعا او فرمائیله، د تبې دمطلقا ختمیدو دپاره تې ولې دعا اونه فرمائیله؟

جواب: ددې جواب دادې چې د جحفې اوسیدونکی یهودیان وو. او هغوی د مسلمانانو سخت دښمنان وو او مسلمانانو ته به یې سخت تکلیفونه رسول ځکه رسول کریم ﷺ د تبې مدینې نه جحفې ته د منتقل کیدو دپاره دعا او فرمائیله. (۶)

د ترجمه الباب سره مناسبت:

حدیث باب کبښې د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها د خپل پلار حضرت ابوبکر صدیق ؓ او حضرت بلال ؓ ته د ورتګ ذکر دې، او دا عیادت دپاره وو ځکه چې هغه وخت کبښې هغوی دواړه بیماران وو.

(۱) (معجم البلدان: ۵۹/۵، عمدة القاری: ۲۱/۲۲۳، ارشاد الساری: ۱۲/۳۸۶)

(۲) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۵، فتح الباری: ۱۳/۱۴۶، ارشاد الساری: ۱۲/۳۸۶)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۶، ارشاد الساری: ۱۲/۳۸۶)

(۴) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۵)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۵)

(۶) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۵)

٩ = بَابُ عِيَادَةِ الصَّبِيَّانِ

حديث نمبر: ٥٣٣١

٥٦٥٥- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَاصِمٌ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُمَانَ، عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ ابْنَةَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُرْسِلَتْ إِلَيْهِ، وَهُوَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسَعْدٌ وَأَبِي، فَحَسِبُ: أَنَّ ابْنَتِي قَدْ حَضَرَتْ فَالْتَّهَمْتُهَا، فَأُرْسِلَ إِلَيْهَا السَّلَامُ، وَيَقُولُ: «إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَمَا أَعْطَى، وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ مُسَمًّى، فَلْتَحْتَسِبْ وَلْتَصْبِرْ»

ترجمه: حضرت اسامہ بن زید رضی اللہ عنہ نہ روایت دی چې د رسول کریم ﷺ یوې لور رسول کریم ﷺ ته پیغام اولیږلو چې زما لور مرګ ته نژدې ده. په دې وجه تاسو دلته تشریف راوړئ. نبی کریم ﷺ ورته سلام اولیږلو او وې فرمائیل: «إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَمَا أَعْطَى، وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ مُسَمًّى، فَلْتَحْتَسِبْ وَلْتَصْبِرْ» یعنی دالله تعالی خوښه ده چې څه غواړی هغه اخلي، او چې څه غواړی هغه ورکړی. د الله تعالی په نژد د هر یو څیز وخت مقرر دی. په دې وجه د ثواب امید ساتلو سره سره دې صبر او کړی.

فَأُرْسِلَتْ تُقَسِّمُ عَلَيْهِ، فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَمِنَا، فَرَفِعَ الصَّبِيَّ فِي حَجْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَفْسُهُ جُنُبٌ، فَقَاضَتْ عَيْنَا النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ: مَا هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «هَذِهِ رَحْمَةٌ وَضَعَهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ مَنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهِ، وَلَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ إِلَّا الرَّحْمَاءَ»

هغوی ورته دالله تعالی واسطه ورکړه او دوباره یې پیغام اولیږول چې راشئ. نو رسول کریم ﷺ اودریدل او مونږ هم هغوی سره اودریدو، هغه ماشوم رسول کریم ﷺ ته غیره کښې ورکړې شو، او دهغه ماشوم بدن د تکلیف په وجه په حرکت کښې وو. د رسول کریم ﷺ سترگو مبارکو نه اوبښکې روانې شوې، حضرت سعد رضی اللہ عنہ چې (د رسول کریم ﷺ اوبښکې مبارک اوکتلې نو) عرض یې اوکړو ای دالله رسوله ﷺ دا څه دی؟ رسول کریم ﷺ اوفرمائیل دا رحمت دی، الله تعالی یې چې دچا په زړه کښې غواړی نو اچوی یې، او الله تعالی په خپلو مهربانو بندګانو باندې رحم کوی. تراجم رجال:

د حضرت حجاج بن منهل حالات په کتاب الایمان کښې^(١)، د حضرت شعبه بن حالات په کتاب الایمان کښې^(٢)، د عاصم بن سلیمان حالات په کتاب الوضوء^(٣) کښې، د ابو عثمان بن مل النهدي حالات په کتاب مواقيت الصلاة^(٤) کښې، د حضرت اسامه بن زید رضی اللہ عنہ حالات په کتاب

^(١) (كشف الباري: ٢/٧٤٤)^(٢) (كشف الباري: ١/٦٧٨)^(٣) (كشف الباري رقم الحديث: ١٧٠)^(٤) (كشف الباري رقم الحديث: ٥٦٢)

الروضه (۱) کنبی تیر شوی دی.

تشیوچ: دا د رسول کریم ﷺ د لور بی بی حضرت زینب رضی الله عنها واقعه ده، او دهغې ددی ماشوم نوم علی وو. (۲)

ددې روایت په شروع کنبې دی: **أَنَّ ابْنَتِي قَدْ حَضَرَتْ** یعنی زما ماشومه مرگ ته نزدې ده. او روستو دی: **قَرَّبَ الصَّبِيُّ** دهغې نه معلومیرې چې هغه ماشومه نه وه بلکه ماشوم وو. علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی چې په دې کنبې راوی د ضبط نه کار نه دې اخستی، هغوی فرمائی:

هذا الحديث لم يضبطه الراوي لمرة قال: ابنتي قد احتضرت ومرة قال: في آخر الحديث: فرم الصبي لي حجر النبي ﷺ ونفسه تقعم فأعبر مرة عن صببية ومرة عن صبي. (۳)

البته امام بخاری رحمه الله علیه دا روایت په **كِتَابُ الْإِيمَانِ وَالنُّذُورِ** کنبې (۴) هم داشان په **كِتَابِ التَّوْحِيدِ** (۵) کنبې دوه ځایه داروایت نقل کړې دي، او په دې درې وارو ځایونو کنبې د ماشوم ذکر دي.

همداشان دمسلم شریف په روایت کنبې هم د ماشوم ذکر دي. (۶)

قوله: **قَرَّبَ الصَّبِيُّ فِي حَجْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَفْسُهُ تَقَعَمُ**: حجیر: دحاء په فتحې او کسرې سره او دجیم په سکون سره، غیږې ته وائی. (۷)

قوله: **نَفْسُهُ**: نفس (د فاء په سکون سره) خان، بدن ته وائی. ددې جمع نفوس رازی. او نفس (د فاء په فتحې سره) ساه ته وائی. ددې جمع انفاس رازی. (۸)

قوله: **تَقَعَمُ**: ای تضرپ ویسپم لها صوت، یعنی هغه د اضطراب او پریشانی په حالت کنبې وو، او د اضطراب په وجه هغه زبیرگی یا فریاد کولو. (۹)

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۳۹)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۳)

(۳) (شرح ابن بطال: ۹/۳۷۹)

(۴) (الجامع الصحيح للبخاری **كِتَابُ الْإِيمَانِ وَالنُّذُورِ** / **قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ}** رقم الحديث: ۶۶۵۵).

(۵) (الجامع الصحيح للبخاری **كِتَابُ التَّوْحِيدِ** / **بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: {قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيَّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى}** رقم الحديث: ۷۳۷۷. **وَفِي بَابِ مَا جَاءَ فِي قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ}** رقم الحديث: ۷۴۴۸)

(۶) (الجامع الصحيح لمسلم **كِتَابُ الْجَنَائِزِ** / **بَابُ الْبِكَاءِ عِنْدَ الْمَرِيضِ** رقم الحديث: ۹۲۳)

(۷) (لسان العرب باب الحاء: ۳/۵۷)

(۸) (لسان العرب باب النون: ۱۴/۲۳۴)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۴، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۸، لسان العرب باب ۱۱/۲۷۴)

قوله: فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ: مَا هَذَا؟ د رسول کریم ﷺ د سترگو مبارکو نه په اوبسکو تلوو حضرت سعد ﷺ ته ډیر تعجب اوشو، هغوی او وئیل ای دالله رسوله ﷺ! دا څه دی؟ شاید چې هغه دا دصبر خلاف گنړل. رسول کریم ﷺ او فرمائیل: دا په زړه کښې د موجود رحمت او شفقت اثر دی. دا بې صبری یا جزع فزع نه ده. (۱)

علامه ابن بطال رحمه الله علیه فرمائی چې ددې حدیث نه دا خبره ثابته شوه چې لویو خلقو ته پکار دی چې د ماشومانو مریضانو عیادت هم اوکړی. ځکه چې داشان کولو سره د ماشوم پلار سره صله رحمی ده او د ماشوم والدینو ته به په دې مصیبت کښې دصبر تلقین اوشی. (۲)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دی چې رسول کریم ﷺ دخپلې لور خواله دپچی دپیماری په حالت کښې هلته تشریف یوړو.

۱۰= بَابُ عِيَادَةِ الْأَعْرَابِ

حدیث نمبر: ۵۲۲۲

۵۱۵۱- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى أَعْرَابٍ يَعُودُهُ، قَالَ: وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ عَلَى مَرِيضٍ يَعُودُهُ فَقَالَ لَهُ: «لَا بَأْسَ، طَهُورَانِ شَاءَ اللَّهُ» قَالَ: قُلْتَ: طَهُورٌ؟ كَلَّا، بَلْ هِيَ حُمَى تَقُورُ، أَوْ تُثَوِّرُ، عَلَى شَيْخٍ كَبِيرٍ، تُزِيرُهُ الْقُبُورُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَنَعْمَ إِذَا»

ترجمه: حضرت ابن عباس ﷺ فرمائی چې رسول کریم ﷺ د یو اعرابی دعیادت دپاره تشریف یوړو، راوی وائی چې رسول کریم ﷺ به کله د مریض دعیادت دپاره لاړل نو فرمائیل به یی: لا بئس طهوران شاء الله (هیڅ حرج نشته دی، ان شاء الله دا مرض گناهونه پاکونکې دي) کله چې نبی کریم ﷺ هغه اعرابی ته دا جمله او وئیله نو هغه او وئیل، تاسو فرمائی چې دا پاکوونکې دي، بالکل نه، بلکه دې تېې خو په یو بودا حمله کړې دي، او دا به ورته قبر ښائی. رسول کریم ﷺ او فرمائیل: هرکله چې ته داسې وائی نو داسې سهی. تراجم رجال:

د معلى بن اسد بن ابوالهيثم اخو بهر بن اسد حالات په کتاب العیاض (۳) کښې، د عبد العزيز بن مختار البصرى الدباغ حالات په کتاب الصلاة (۴) کښې، دخالد بن مهران الحذاء حالات په

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۴، إرشاد الساری: ۱۲/۳۷۸)

(۲) (شرح ابن بطال: ۹/۳۷۹، شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۶)

(۳) (کشف الباری ص: ۵۹۷)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۴۴۷)

کتاب العلم (۱) کنبی، د ابو عبدالله عکرمه مولی بن عباس حالات په کتاب العلم (۲) کنبی، د حضرت ابن عباس رضی الله عنه حالات په بده الوسی (۳) کنبی تیر شوی دی. تشویح: قوله: لَا بَأْسَ، طَهْرٌ: یعنی هیخ حرج نشته، بیماری د مسلمانانو د گناهونو کفارو جوړیږی.

قوله: طَهْرٌ: (د طاء په فتحې سره) د مبالغې صیغه ده. او متعدی ده. په معنی د مطهر، پاکوونکې، طهور، خبر دې او متبدا، محذوف ده. أی هو طهور (۴) إن شاء الله و نیلو سره یی اشاره او کړه چې دا جمله دعائیه ده خبر نه دې. (۵)

قوله: تَقُورٌ، أَوْ تَتُورٌ: راوی ته شک دې چه تقور یی او و نیلو او که تئور. لیکن تقور د باب نصر نه او تئور هم باب نصر نه، د دواړو یوه معنی ده. جوش وهل. (۶)

قوله: تُرْبَةُ، تُرْبَةٌ: د باب افعال نه دې، آزار، چالره په زیارت مجبورول. (۷)

قوله: فَنَعْمٌ إِذَا: أی إِذَا آيَتِ فَنَعْمٌ إِذَا

یعنی هر کله چې زمونږ د خبرې نه انکار کوي نو بیا هم داسې دې وی څنگه چې ته گمان کوي. یا بیا به هم داسې وی څنگه چې ته گمان کوي. دا جمله بددعا هم کیدیشی او دا هم کیدیشی چې نبی کریم ﷺ دپیش گوئی په طور هغه ته خبر ورکړو چې هم د اشان به کیږی. (۸)

د طبرانی په روایت کنبی دی چې په صبا هغه اعرابی وفات شوې وو. (۹)
د حدیث مبارک نه مستنبط هو آداب:

مهلَب د دې حدیث پاک نه خو آداب او فوائد مستنبط کوی او فرمائی:

فائدة هذا الحديث أنه لا تقص على الإمام في عيادة مريض ولو كان أعرابياً جافياً، ولا على العالم في عيادة الجاهل ليعلمه ويذكره بما ينفعه ويأمره بالصبر لئلا يتسخط قدر الله فيسخط عليه ويسليه عن أنه بل

(۱) (کشف الباری: ۳/۳۶۳)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۴، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۸)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۴، إرشاد الساری: ۱۲/۳۸۸)

(۶) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۷، فتح الباری: ۱۳/۱۴۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۴، لسان العرب باب الناء: ۲/۱۴۸، لسان العرب باب الفاء: ۱۰/۳۴۶)

(۷) (لسان العرب باب الزاء: ۶/۱۱۱)

(۸) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۸۷، فتح الباری: ۱۳/۱۴۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵)

(۹) (المعجم الكبير للطبرانی شرح جلیل الجعفی رقم الحدیث: ۷۲۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵، فتح الباری: ۱۳/۱۴۷)

یغلبه بسقه إلى غیر ذلك من جبر خاطره و خاطر أهله.

د فيه أنه ينهض للمريض أن يتلقى الموعدة بالقبول، ويحسن جواب من يذكره بذلك. (١)
یعنی د حدیث نه دا خبره معلومه شوه چې حاکم خپلو عوامو کښې د یو جاهل کلی والی
عیادت کولې شی، هم داشان عالم د جاهل عیادت کولې شی، چې مریض ته نصیحت
او کړی، د صبر تلقین ورته او کړی او تسلی ورته ورکړی.
د حدیث نه دا هم مستنبط کیږی چې مریض ته پکاری دی چې نصیحت قبول کړی، او
نصیحت کوونکی ته ښه او ښکلې جواب ورکړی.
د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دی. (٢)

== بَابُ عِيَادَةِ الْمُشْرِكِ

حدیث نمبر: ۵۳۳۳

۵۶۵۷- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنِ ثَابِتٍ، عَنِ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ:
أَنَّ غُلَامًا يَهُودِيًّا، كَانَ يَخْدُمُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَمَرَضَ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ نَعُودَةً، فَقَالَ: «أَسْلِمَ» فَأَسْلَمَ.
وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيْبِ، عَنْ أَبِيهِ: لَمَّا حَضَرَ أَبُو طَالِبٍ جَاءَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

ترجمه: د حضرت انس ؓ نه روایت دی چې یو یهودی هلك به د نبی کریم ﷺ خدمت کولو،
هغه بیمار شو نو حضرت رسول کریم ﷺ دهغه د عیادت دپاره تشریف یووړ، او هغه ته ئې
د اسلام دعوت ورکړو، نو هغه مسلمان شو.
تراجم رجال:

د سلیمان بن حرب الواسحی البصری حالات په کتاب الایمان (٢) کښې، د حماد بن زید حالات
په کتاب الایمان (٤) کښې، د ثابت البنانی حالات په کتاب العلم (٥) کښې، او د حضرت انس ؓ
حالات په کتاب الایمان کښې تیر شویدی. (٦)

د سعید بن المسیب حالات په کتاب الایمان کښې (٧) تیر شوی دی.
د المسیب بن حزن حالات په کتاب الایمان کښې (٨) تیر شوی دی.

(١) (شرح ابن بطال: ۳۷۹/۹، فتح الباری: ۱۳/۱۴۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵)

(٢) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵)

(٣) (کشف الباری ۲/۱۰۵)

(٤) (کشف الباری: ۲/۲۱۹)

(٥) (کشف الباری: ۳/۱۸۳)

(٦) (کشف الباری: ۲/۴)

(٧) (کشف الباری: ۲/۱۵۹)

(٨) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۳۶۰)

تشریح: د کافر د عیادت مسئلہ:

علامہ ابن بطال رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چي کہ دیو کافر او مشرک باره کنبی امید دي چي هغه به اسلام قبول کړي نو دهغه عیادت جائز دي. لیکن که دهغه د اسلام د قبولیت څه امید نشته نو بیا دهغه عیادت مناسب نه دي. (۱)

د جمهورو مذهب: جمهور فرمائی چي قبولیت اسلام نه علاوه د نورو مصلحتونو او مقاصدو پیش نظر هم د مشرک او کافر عیادت کولې شی. (۲)

د احنافو په نزد هم د کافر (ذمی) عیادت جائز دي. په دي شرط چي هغه د اهل کتابونه وي، که ذمی مجوسی دي نو د هغه په عیادت کنبی اختلاف دي. د جواز او عدم جواز دواړه اقوال شته، لیکن راجح قول د جواز دي. (۳)

قوله: أَنَّ غُلَامًا لِيَهُودَ: د دي بچی نوم عبد القدوس خودلې شوي دي. (۴)

حدیث باب الجنائز کنبی تیر شوی دی. (۵)

قوله: وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيْبِ:

د تعلق تخریج: د حضرت سعید بن المسیب تعلیق لره امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ په کتاب التفسیر کنبی موصولا نقل کړې دي. او هم هلته په دي کلام کړې شوي دي. (۶)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۷)

۱۲ = بَابُ إِذَا عَادَ مَرِيضًا، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى بِهِمْ جَمَاعَةً

حدیث نمبر: ۵۳۳۴

۵۲۵۸ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ [ص: ۱۸] عَلَيْهِ نَاسٌ يُعُودُونَهُ فِي مَرَضِهِ، فَصَلَّى بِهِمْ جَالِسًا، فَجَعَلُوا يُصَلُّونَ قِيَامًا، فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ: «اجْلِسُوا» فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ: «إِنَّ الْإِمَامَ لَيُؤْتَمُّ بِهِ، فَإِذَا رَكْعَةً فَارْكَعُوا، وَإِذَا رَفَعَهُ فَارْفَعُوا، وَإِنْ صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا» قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ الْحَمِيدِيُّ: «هَذَا الْحَدِيثُ مَنْسُوخٌ، لِأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آخِرَ مَا صَلَّى صَلَّى قَاعِدًا وَالنَّاسُ خَلْفَهُ قِيَامًا»

(۱) (شرح ابن بطال: ۳۸۰/۹)

(۲) (فتح الباری: ۱۴/۱۴۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵، الموسوعة الفقہیة: ۲۱/۷۷)

(۳) (البحر الرائق کتاب الکراهیة، فصل فی البیع: ۸/۲۳۲ ردالمحتار کتاب الحظر والإباحة فصل فی البیع: ۹/۶۳۹)

(۴) (فتح الباری: ۱۴/۱۴۸)

(۵) (کشف الباری کتاب الجنائز/باب إذا أسلم الصبی فمات، هل یصلی علیہ، وهل یرض علی الصبی الإسلام) رقم الحدیث-۱۳۵۶

(۶) (کشف الباری: کتاب التفسیر سورة القصص ص: ۴۹۸، فتح الباری: ۱۴/۱۴۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵، إرشاد

الساری: ۱۲/۳۸۸)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۵)

تراجم رجال:

دمحمد بن المثنی ابو موسی الغزنی حالات په کتاب الایمان (۱) کښې، د یحیی بن سعید القطان حالات په کتاب الایمان کښې، (۲)، د هشام بن عروه حالات په بده الوسی (۳) کښې، د عروه بن الزبیر بن العوام حالات په بده الوسی (۴) کښې، د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په بده الوسی کښې (۵) تیر شوی دی.

تشریح: که د مریض د عیادت دپاره لار شی او د مونخ وخت شی او مریض عیادت کوونکو ته جمع ورکوی نو په حدیث کښې ددې اصل موجود دې. حضرات صحابه کرام د رسول کریم ﷺ عیادت دپاره لارل او رسول کریم ﷺ دهغوئ امامتی او کړو.

حدیث باب په کتاب الأذان کښې تیر شوی دې، او هم هلته ددې مسنلې تفصیل راغلې دې. (۶)

د جمهور حضراتو په نزد لکه امام حمیدی رحمه الله علیه فرمائی چې حدیث باب منسوخ دې. ځکه چې رسول کریم ﷺ آخري مونخ په ناسته فرمائیلې وو او مقتدیان ولاړ وو. چنانچه د جمهورو په نزد که امام اول په ولاړه مونخ شروع کړی او بیا د مونخ په دوران کښې هغه ته څه مرض لاحق شو او کیناستو نو مقتدیان به نه کینی بلکه په ولاړه به اقتداء کوی. (۷)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې (۸)

۱۳= بَابُ وَضْعِ الْيَدِ عَلَى الْمَرِيضِ

حدیث نمبر: ۵۳۲۵/۵۳۲۶

۵۶۵۹ - حَدَّثَنَا الْبُكَيْرِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا الْجَعْفَرِيُّ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدٍ، أَنَّ أَبَاهَا، قَالَ: تَشَكَّيْتُ بِمَكَّةَ شَكْوًا شَدِيدًا، فَجَاءَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَوِّدُنِي، فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنِّي أَتْرُكُ مَالًا، وَإِنِّي لَمْ أَتْرُكْ إِلَّا ابْنَةً وَاحِدَةً، فَأَوْصِي بِثَلَاثِينَ مَالِي وَأَتْرُكُ الثَّلَاثَ؟ فَقَالَ: «لَا» قُلْتُ: فَأَوْصِي بِالنِّصْفِ وَأَتْرُكُ النِّصْفَ؟ قَالَ: «لَا» قُلْتُ: فَأَوْصِي بِالثَّلَاثِ وَأَتْرُكُ لَهَا الثَّلَاثِينَ؟ قَالَ: «الثَّلَاثُ، وَالثَّلَاثُ كَثِيرٌ» ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ، ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ عَلَى وَجْهِهِ وَيَطْنِي،

(۱) (کشف الباری ۲/۲۵)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲)

(۳) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۴) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۵) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۶) (کشف الباری: کتاب الأذان إنما جعل الإمام ليؤتم به رقم الحديث: ۶۸۸)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۶)

(۸) (عمدة القاری: ۲۱/۳۲۶)

لَمْ قَالَ: «اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا، وَأُمَّمٌ لَهُ هِجْرَتُهُ» فَمَا رَلْتُ أَحَدًا بَرَدَةً عَلَى كَيْدِي - فِيمَا يَحْتَالُ إِلَيْهِ - حَتَّى السَّاعَةِ

۵۳۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُوعَكُ وَعَعَكَ شَدِيدًا، فَبَسَّتُهُ بِيَدِي فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَعَعَكَ شَدِيدًا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَجَلٌ، إِيَّيْ أَوْعَكَ كَمَا يُوعَكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ» فَقُلْتُ: ذَلِكَ أَنْ لَكَ أَجْرَيْنِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَجَلٌ» لَمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَدْمَى، مَرَضٌ فَمَا سِوَاهُ، إِلَّا حَطَّ اللَّهُ لَهُ سِنَاتِهِ، كَمَا تَحَطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَاهَا»

تراجم رجال:

د المکی بن ابراهیم الحنظلی البلیخی حالات په کتاب العلم (۱) کښې، د جعید بن عبد الرحمان

حالات په کتاب الصلاة (۲) کښې، دعائشه بنت سعد حالات په کتاب فضائل المدينة (۳) کښې،

د حضرت سعد بن ابی وقاص حالات په کتاب الايمان (۴) کښې، تیر شوی دی.

د حضرت قتیبه بن سعید حالات په کتاب الايمان کښې (۵) د جریر بن عبد الحمید ضبی

حالات په کتاب العلم کښې، (۶) داعمش سلیمان بن مهران حالات په کتاب الايمان (۷) کښې،

د ابراهیم بن یزید التیمی حالات په کتاب الايمان کښې، (۸) د حارث بن سوید حالات په کتاب

الاشبهه (۹) کښې، د عبد الله بن مسعود حالات په کتاب الايمان (۱۰) کښې تیر شوی دی.

تشریح: د باب رومیې حدیث د کتاب النقات په شروع کښې تیر شوی دی. او هم هلته په دې

کلام شو هډې. او دویم حدیث او په دې بحث شو بابه وړاندې په باب اشد الناس بلاء الانبياء

الأمثل فالأمثل کښې تیر شوی دی.

مريض باندې د لاس ایښودو حکم: د عیادت په دوران کښې مریض باندې لاس ایښودې شی.

(۱) (کشف الباری: ۳/۴۸۱)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۴۷۰)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۸۷۷)

(۴) (کشف الباری: ۲/۱۷۳)

(۵) (کشف الباری: ۲/۱۸۹)

(۶) (کشف الباری: ۳/۲۶۸)

(۷) (کشف الباری: ۲/۲۵۱)

(۸) (کشف الباری: ۲/۵۴۴)

(۹) (کشف الباری: ص:)

(۱۰) (کشف الباری: ۲/۲۵۷)

دې سره مريض يو قسم لره تسلي هم کيږي. او د عيادت کوونکي په برکت سره دهغه مرض کښې کمې هم راتلې شي. (١)
د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها يو روايت ابو يعلى په سند حسن سره نقل کړې دې په هغې کښې دى:

كان رسول الله ﷺ إذا عاد مريضاً يضع يده على المكان الذي يشتكى المريض ثم يقول: بسم الله لا بأس أذهب
البأس رب الناس واشف أنت الشافي لا شفاء إلا شفاءك لا يعاد رسقماً. (٢)
يعنى كله چې به رسول كريم ﷺ د چا عيادت دپاره لارل نو رسول كريم ﷺ به د مريض د
تکليف په ځانې خپل لاس مبارک کيخودو او فرمائيل يئ: بسم الله لا بأس.....
همداشان امام ترمذي رحمه الله عليه د حضرت ابواسامه ؓ نه مرفوعاً حديث نقل کړې دې
فرمانې چې:

تَمَامُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ أَنْ يَضَعَ أَحَدُكُمْ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ - أَوْ قَالَ: عَلَى يَدِهِ - فَيَسْأَلُهُ كَيْفَ هُوَ؟ (٣)

يعنى رسول كريم ﷺ او فرمائيل: د بيمار د بيمار پر سئ تکميل هله کيږي كله چې تپوس کولو
والا خپل لاس د مريض په تندي کيږدي يا يئ او فرمائيل چې دهغه په لاس يئ کيږدي. بيا
دهغه نه تپوس او کړي چې ته څنگه يئ؟
همداشان د ابن السني په روايت کښې دى:

تَمَامُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ أَنْ يَضَعَ أَحَدُكُمْ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ فَيَقُولُ دَكَيْفَ أَصْبَحْتَ أَوْ كَيْفَ أَمْسَيْتَ. (٤)
قوله: فَمَا زِلْتُ أَجِدُ بَرْدَهُ عَلَى كَبِدِي - فِيمَا يُخَالُ الرَّء - حَتَّى السَّاعَةِ:

قوله: يُخَالُ: د باب فتح نه په معنى د گمان کول. (٥)

حضرت سعد ؓ فرمانې چې د رسول كريم ﷺ د لاس مبارک يخوالى زه تر خپل زړه پورې
محسوسوم. (داد حضور ﷺ معجزه وه)
دا حديث مبارکه د ترجمه الباب سره مناسبت:

داولنی حديث مبارک مناسبت ثم وضع يده على جبهتي په وجه دې. او د دويم حديث ترجمه
الباپ سره مناسبت د لمسته پيدى په وجه دې. (٦)

(١) (شرح ابن بطال: ٣٨١/٩، شرح الكرماني: ١٨٩/٢٠، عمدة القارى: ٣٢٦/٢١، إرشاد السارى: ٣٨٩/١٢)

(٢) (مسند أبى يعلى الموصلى مسند عائشه رقم الحديث: ٤٤٥٩، فتح البارى: ١٤٩/١٣)

(٣) (سنن الترمذى كتاب الاستئذان والآداب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء فى المصافحة رقم
الحديث- ٢٧٣١، فتح البارى: ١٤٩/١٣)

(٤) (الأذكار النووية للإمام النووي رقم الحديث: ٣٥٩، فتح البارى: ١٤٩/١٣)

(٥) (شرح الكرماني: ١٨٩/٢٠، عمدة القارى: ٣٢٧/٢١، لسان العرب باب العاء: ٢٦٤/٤)

(٦) (عمدة القارى: ٣٢٦/٢١، ٣٢٧)

۱۳ = بَابُ مَا يُقَالُ لِلْمَرِيضِ، وَمَا يُجِيبُ

حدیث نمبر: ۵۳۳۸/۵۳۳۷

۵۳۳۸ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ فَبَسَّتَهُ، وَهُوَ يُوَعِّكُ وَعَكَا شَدِيدًا، فَقُلْتُ: إِنَّكَ لَتُوَعِّكُ وَعَكَا شَدِيدًا، وَذَلِكَ أَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ؟ قَالَ: «أَجَلٌ، وَمَا مِنْ مُسْلِمٍ نُصِيبُهُ أُدَى، إِلَّا حَاتَتْ عَنْهُ خَطَايَا، كَمَا تَحْتَاتُ وَرَقُ الشَّجَرِ»

۵۳۳۷ - حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ خَالِدِ بْنِ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ يَعُودُهُ، فَقَالَ: «لَا بَأْسَ ظَهُرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ» فَقَالَ: كَلَّا، بَلْ حُمِيَ تَقَوُّرٌ، عَلَى شَيْخٍ كَبِيرٍ، كَمَا تُزِيرَةُ الْقُبُورِ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَتَعْمُرُ آذَانًا»

تراجہ رجال:

دقبیصہ بن عقبہ حالات پہ کتاب الایمان (۱) کنبی، دسفیان ثوری رحمۃ اللہ علیہ حالات پہ کتاب الایمان کنبی، (۲) داعمش سلیمان بن مہران حالات پہ کتاب الایمان (۳) کنبی، دابراہیم بن یزید التیمی حالات پہ کتاب الایمان کنبی، (۴) د حارث بن سوید حالات پہ کتاب الاشرہ (۵) کنبی، د عبد اللہ بن مسعود ؓ حالات پہ کتاب الایمان (۶) کنبی، تیر شوی دی۔
داسحاق بن شاہین الواسطی حالات پہ کتاب العیض (۷) کنبی، دخالد بن عبد اللہ الطحان حالات پہ کتاب الوضو (۸) کنبی، دخالد بن مہران الحذاء حالات پہ کتاب العلم (۹) کنبی، دابو عبد اللہ عکرمہ مولیٰ بن عباس حالات پہ کتاب العلم (۱۰) کنبی، د حضرت ابن عباس ؓ حالات پہ ہدہ الوسی (۱۱) کنبی، تیر شوی دی۔

(۱) (کشف الباری: ۲/۲۷۵)

(۲) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۵۱)

(۴) (کشف الباری: ۲/۵۴۴)

(۵) (کشف الباری: ص:)

(۶) (کشف الباری: ۲/۲۵۷)

(۷) (کشف الباری: ص: ۳۲۴)

(۸) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۱)

(۹) (کشف الباری: ۳/۳۶۱)

(۱۰) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۱۱) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

تشریح: علامه ابن بطان رحمة الله عليه د امام مهلب په حوالي سره نقل کړی دی چې سنت طریقه داده چې کله د بیمار تپوس ته ورشئ نو داسې خبرې کوئ چې هغې سره بیمار ته تسلی اوشی، بیمار دې اونه ویرولې شی، بلکه هغه ته دې تسلی ورکړې شی چې ان شاء الله ته به ډیر زړوغ جوړ شي.

او دا چې دا بیماری دومره خطرناکه نه ده، د خطرې هېڅ خبره نشته، او په بیماری چې کوم اجر او ثواب ملاویږي د هغې تذکره دې اوکړې شی، چې په دې بیماری ته د خومره زیات ثواب مستحق گزړي. او ان شاء الله دا تکلیف به ختم شي.

داشان بیمار ته هم پکار دې چې د عیادت کوونکو د خبرو بشکلې جواب ورکړي، دهغوئ په نصیحت عمل اوکړي، نصیحت دې نه رد کوي، څنگه چې اعرابي د رسول کریم ﷺ نصیحت رد کړې وو. (۱)

د ترجمة الباب مقصد: شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمة الله عليه فرماني چې امام بخاری رحمة الله عليه د خپل عادت مطابق د امام ترمذی رحمة الله عليه مرفوع حدیث طرف ته اشاره کړې ده، په هغې کښې دی:

«إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَى الْمَرِيضِ فَتَسْأَلُوهُ لِمَ أَجَلَهُ فَإِنْ ذَلِكَ لَا يَزِيدُ شَيْئًا وَيُطِيبُ نَفْسَهُ» (۲)

یعنی کله چې تاسو بیمار ته ورشئ نو دهغه مرگ کښې گنجائش پیدا کړئ، یعنی تسلی ورته ورکړئ او سکون ورته ورکړئ، بیشکه دا څه څیز نه اړوي، یعنی دې سره تقدیر نه بدلیږي، لیکن دا خبرې دهغه زړه خوشحالی.

د ترجمة الباب سره مناسبت:

د باب په دواړو احادیثو کښې تنفیس موجود دي. تنفیس نه مراد تسلی ده، چنانچه دویم حدیث کښې خو تنفیس تسلی د لایاس ظهور په وجه واضح ده.

او رومبی حدیث کښې تنفیس داشان دې چې حضرت ابن مسعود ﷺ فرماني: إِنَّكَ لَتُوعِكَ وَعَا شَدِيدًا یعنی تاسو ته عادتاً شدید تبه کیږي، لهذا په دې تشویش مه کوئ. (۳)

فائده: همداشان مریض ته په ورتلو سره هغه ته د دعا درخواست کول پکار دی ځکه چې د مریض دعا قبلېږي.

چنانچه امام ابن ماجه رحمة الله عليه د حضرت عمر فاروق ﷺ یو مرفوع حدیث نقل کړې دي، په هغې کښې دی:

«إِذَا دَخَلْتَ عَلَى مَرِيضٍ، فَمُرَّءَا أَنْ يَدْعُوكَ؛ فَإِنْ دَعَاكَ كَدَعَاءِ الْمَلَائِكَةِ» (۴)

(۱) (شرح ابن بطال: ۲۸۲/۹)

(۲) (سنن الترمذی کتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب رقم الحدیث-۲۰۸۷، الكنز الكنزی المتواری: ۳۴۰/۱۹)

(۳) (الکنز الكنزی المتواری: ۳۴۰/۱۹، عمدة القاری: ۳۲۸/۲۱)

(۴) (سنن ابن ماجه کتاب الجنائز/باب ما جاء في عيادة المريض رقم الحدیث-۱۴۴۱)

يعنى كله چې تاسو مريض ته ورشئ نو هغه ته اوواڻي چې تاسو دپاره دعا اوکړي څکه چې دهغه دعا د فرستو د دعا پشان مقبوله وي.
خو دا حديث مبارك منقطع دي. (١)

١٥=بَابُ عِيَادَةِ الْمَرِيضِ، رَاكِبًا وَمَا شِئَا، وَرِدْفَاعًا عَلَى الْحِمَارِ

حديث نمبر: ٥٣٣٩/٥٣٤٠

٥٣٣٩- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّ أَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ، أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص: ١١] رَكِبَ عَلَى حِمَارٍ، عَلَى إِكْفَافٍ عَلَى قَطِيفَةٍ قَدِ كَبِيَّةٍ، وَأَرْدَفَ أَسَامَةَ وَرَأَعَهُ، يَعُودُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ قَبْلَ وَقْعَةِ بَدْرٍ، فَسَارَ حَتَّى مَرَّ بِمَجْلِسٍ فِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سَلُولٍ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ عَبْدُ اللَّهِ، وَفِي الْمَجْلِسِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبْدَةَ الْأَوْثَانَ وَالْيَهُودِ، وَفِي الْمَجْلِسِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ، فَلَمَّا غَشِيَتِ الْمَجْلِسَ عَجَاجَةٌ الدَّائِيَّةُ، حَمَّرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَنْفَةَ بِرِدَائِهِ، قَالَ: لَا تُغَيِّرُوا عَلَيْنَا، فَلَمَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَوَقَّفَ، وَنَزَلَ قَدَّعَاهُمْ إِلَى اللَّهِ فَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي: يَا أَيُّهَا الْمَرْءُ، إِنَّهُ لَأَحْسَنَ مِمَّا تَقُولُ إِنْ كَانَ حَقًّا، فَلَا تُؤْذِنَا فِيهِ فَمَجْلِسُنَا، وَارْجِعْ إِلَى رَجُلِكَ، فَمَنْ جَاءَكَ فَاقْضُضْ عَلَيْهِ، قَالَ ابْنُ رَوَاحَةَ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَغْنِنَا بِهِ فِيهِ فَمَجْلِسُنَا، فَإِنَّا نَحِبُّ ذَلِكَ، فَاسْتَبَّ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْيَهُودُ حَتَّى كَادُوا يَبْتَسِوْنَ، فَلَمَّ يَزَلِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى سَكَّتُوا، فَرَكِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَابَّتَهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، فَقَالَ لَهُ: «أَيُّ سَعْدٍ، أَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالَ أَبُو حُبَابٍ؟» - يَرِيدُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي - قَالَ سَعْدٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اعْفُ عَنْهُ وَأَصْفَحْ، فَلَقَدْ أَعْطَاكَ اللَّهُ مَا أَعْطَاكَ، وَلَقَدْ اجْتَمَعَ أَهْلُ هَذِهِ الْبَحْرَةِ عَلَى أَنْ يَتَوَجَّهَ فَيُعَصِّبُوهُ، فَلَمَّا رَدَّ ذَلِكَ بِالْحَقِّ الَّذِي أَعْطَاكَ شَرِقَ بِذَلِكَ، فَذَلِكَ الَّذِي فَعَلَ بِهِ مَا رَأَيْتَ

٥٣٣٩- حَدَّثَنَا عُمَرُو بْنُ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدٍ هُوَ ابْنُ السُّكَّدِيِّ، عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «جَاءَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي، لَيْسَ بِرَاكِبٍ بَغْلٍ وَلَا بِرَدْوَانٍ»

تراجم رجال:

ديحيى بن بكير حالات په كتاب الجنائز (٢) كښي، د الليث بن سعد حالات په بدم الوحي (٢)، كښي، د عقييل بن خالد الايلي حالات په بدم الوحي (٤) كښي، د ابن شهاب زهري حالات په بدم

(١) (فتح الباري: ١٣/ ١٥٠)

(٢) (كشف الباري: كتاب الجنائز/باب الصلاة على الجنائز بالمصلى والتسجيد: رقم الحديث: ١٣٢٦)

(٣) (كشف الباري: ١/ ٣٢٤)

(٤) (كشف الباري: ١/ ٣٢٥)

الوصی کنبی^(۱)، د عروة بن الزبير بن العوام حالات په کتاب بده الوصی^(۲) کنبی، د حضرت اسامه بن زید رضی الله عنه حالات په کتاب الوضوء^(۳) کنبی، تیر شوی دی.

د عمرو بن عباس ابو عثمان المصری حالات په کتاب الصلاة^(۴) کنبی، د عبدالرحمان بن مهدی حالات په کتاب الصلاة^(۵) کنبی، د سفیان بن عیینه حالات په کتاب العلم کنبی^(۶)، د محمد بن المنکدر حالات په کتاب الوضوء^(۷) کنبی، د حضرت جابر رضی الله عنه حالات په کتاب الوضوء کنبی^(۸)، تیر شوی دی.

تشریح: د باب حدیث په کتاب التفسیر کنبی تیر شوی دی. ^(۹)
د ترجمة الباب مقصد: د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې د مریض عیادت هم که په هرې طریقې سره او کړې شی نو سنت به ادا شی، که هغه په سورلی وی او که پیدل وی، او که بل چا سره روستو سوریدو سره د مریض عیادت دپاره لار شی، نو ټولو صورتونو کنبی به د عیادت ثواب ملاویرې. ځکه چې د اعمالو ثواب د نیت په اخلاص سره دې، اگر چې عمل کنبی مشقت کم وی. ^(۱۰)

قوله: ردف: (دراء په کسري او د دال په سکون سره) ای مرتد فالغیره یعنی چا په پسې روستو په سورلی سوریدل. ^(۱۱)

قوله: عَلَى جَمَارٍ، عَلَى إِكْفٍ عَلَى قَطِيفَةٍ فَذَكِيَّةٌ:

قوله: إِكْفٍ: (د همزې په کسري او د کاف په تخفیف سره) ساز یا لد ته وئیلې شی کوم چې د ځناور په ملا اچولې کیږي. ^(۱۲)

قوله: قَطِيفَةٌ: غټه کپړا، کومه چې په ساز یا لد اچولې کیږي. ^(۱۳)

^(۱)(کشف الباری: ۳۲۶/۱)

^(۲)(کشف الباری: ۲۹۱/۱)

^(۳)(کشف الباری رقم الحدیث: ۱۳۹)

^(۴)(کشف الباری رقم الحدیث: ۳۹۱)

^(۵)(کشف الباری رقم الحدیث: ۳۹۱)

^(۶)(کشف الباری: ۲۳۸/۱)

^(۷)(کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

^(۸)(کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

^(۹)(کشف الباری: کتاب التفسیر سورة آل عمران ص: ۱۲۵)

^(۱۰)(شرح ابن بطال: ۲۸۳/۹، عمدة القاری: ۳۲۸/۲۱)

^(۱۱)(لسان العرب باب الزاء: ۱۸۹/۵)

^(۱۲)(فتح الباری: ۱۳/۱۵۱، إرشاد الساری: ۱۲/۳۹۳، لسان العرب باب: ۱۷۰/۱)

^(۱۳)(فتح الباری: ۱۳/۱۵۱، عمدة القاری: ۳۲۹/۲۱)

قوله: فَدَكِيَّةٌ: د فذک طرف ته منسوب دی، فذک دخیبر یو کلي دی، او دا د ساز او لد کپړا به هم هلته تیاریده. (۱)

ترکیب: ترکیب کنبی عَلَى كَأَف، د عَلَى حِمَارٍ نه بدل دی، او عَلَى كَأَفٍ نه بدل دی. (۲)
قوله: وَفِي الْمَجْلِسِ أَخْلَاطٌ مِنَ السُّلَيْمِيَّةِ: (د خاء په کسري او د لام په سکون سره) د خلط جمع ده. دمختلفو خلقو مجمع. (۳)

قوله: فَلَمَّا غَشِيَتِ الْمَجْلِسَ عَجَاجَةٌ الدَّابَّةِ: العجاجة گرد ته وائی (۴)، یعنی کله چې په مجلس کنبی د سورلی گرد خور شو.

قوله: عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «جَاءَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَدُّنِي
حضرت جابر رضي الله عنه فرمائی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم زما عیادت دپاره راغلل، په دې حال کنبی چې نه په خچر سواره وو او نه په آس، یعنی پیدل یی تشریف راوړو.
قوله: يُرْدُونِ: (دباء په کسري سره) دا د آسونو یو قسم ته وائی. (۵)

علامه مزی رحمة الله عليه په الاطراف کنبی دا یو مستقل جدا حدیث شمار کړې دي. (۶)
لیکن امام حمیدی زحمة الله عليه دا د یو طویل حدیث حصه گرځولې ده. په هغې کنبی حضرت جابر رضي الله عنه دخپلې بیماری او د حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم د عیادت ذکر کړې دي.

حدثنا الحميدي قال ثنا سفيان.... أنه سمع جابر بن عبد الله يقول مرضت فعادني رسول الله صلى الله عليه وسلم وأبو بكر وهما
يشيان فأعشى على فدعا رسول الله صلى الله عليه وسلم بهاء فتوضأ.... إلخ. (۷)
حافظ ابن حجر رحمة الله عليه د حمیدی تصویب کړې دي. (۸)
د احادیثو د ترجمه الباب سره مناسبت:

د اول حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت رکب علی حمار په وجه دي. اودویم حدیث د ترجمه الباب جزء ماشیا لره ثابتوی. اودا شان چې حضرت جابر رضي الله عنه فرمائی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم نه په خچره سواره وو او نه په آس، مطلب دا چې پیدل یی تشریف راوړو. (۹)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۱، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۲۹، ارشاد الساری: ۱۲/ ۳۹۳)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۱، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۲۹)

(۳) (لسان العرب باب الحاء: ۴/ ۱۷۵)

(۴) (تاج العروس، فصل العين من باب الجیم: ۲/ ۷۱)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰/ ۱۹۳، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۳۰، ارشاد الساری: ۱۲/ ۳۹۴)

(۶) (تحفة الأشراف بمعرفة الأطراف رقم الحدیث: ۳۰۲۱، ۳/ ۶۹)

(۷) (المسند الحمیدی احادیث جابر بن عبد الله رقم الحدیث: ۱۲۲۹، ۲/ ۵۱۶)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۵۱)

(۹) (عمدة القاری: ۲۱/ ۳۲۹، ۳۳۰)

۱۶=بَابُ: مَا رَخَصَ لِلْمَرِيضِ أَنْ يَقُولَ:
إِنِّي وَجِعٌ، أَوْ أَرَأْسَاءً، أَوْ اشْتَدَّ بِي الْوَجَعُ

وَقَوْلِ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: {أَيُّ مَسْنَى الْفُرُوقِ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ} [الأنبياء: ۸۳]

حدیث نمبر: ۵۳۴۴/۵۳۴۲

۵۳۴۵ - حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، وَأَيُّوبَ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: مَرَّبَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَوْ قَدْ تَحَمَّتِ الْقِدْرُ، فَقَالَ: «أَيُّؤَذِيكَ هُوَ أَمْرُ رَأْسِكَ؟» قُلْتُ: نَعَمْ، فَدَعَا الْحَلَّاقَ فَحَلَقَهُ، ثُمَّ أَمَرَنِي بِالْفِدَاءِ

ترجمہ: د باب رومی حدیث کنبی حضرت کعب بن عجرہ ؓ فرمائی چې رسول اللہ ﷺ په خوا کنبی تیر شو او ما کتوی پسی اور لگولی وو، رسول اللہ ﷺ او فرمائیل: تاته سپری تکلیف درکوی؟ ما عرض او کرو او چی رسول اللہ ﷺ نائی راوغو بستو او زما سرین او خریلو، بیا ماته رسول اللہ ﷺ د فدی حکم را کرو.

۵۳۴۶ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَبُو زَكْرِيَاءَ، أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: وَارَأْسَاءً، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ذَلِكَ لَوْ كَانَ وَأَنَا حَيٌّ فَأَسْتَغْفِرُ لِكَ وَأَدْعُوكَ» فَقَالَتْ عَائِشَةُ: وَاللَّهِ إِنْ لَأَطَّلْتُكَ مُجِيبٌ مَوْتِي، وَلَوْ كَانَ ذَلِكَ، لَطَلَّمْتُ آخِرَ يَوْمِكَ مَعْرَسًا بِبَعْضِ أَزْوَاجِكَ،

دویم حدیث کنبی دی چې حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها دسر درد دتکلیف په وجه او فرمائیل: وَاَرَأْسَاءً رسول الله ورته او فرمائیل: ته په دې درد کنبی اخته شوې او مره شوې او زه ژوندي ووم (نو د افسوس څه خبره نه ده) ځکه چې زه به ستا دپاره استغفار او کرم او دعا به او کرم حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها په دې آوریډو او فرمائیل، هانې افسوس، والله زما خیال دې چې ته خو زما مرگ غواړې، که داسې او شو (او زه مره شوم) نو تاسو به په دویمه ورځ دېلې بی بی سره واده کړې وی.

فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "بَلْ أَنَا وَارَأْسَاءً، لَقَدْ هَمَمْتُ - أَوْ أَرَدْتُ - أَنْ أُرْسِلَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَإِنِّي وَأَعْبَدُ: أَنْ يَقُولَ الْقَاهِلُونَ - أَوْ يَمْنَى الْمُتَمَنُونَ - ثُمَّ قُلْتُ: يَا أَبَى اللَّهِ وَيَذْفَعُ الْمُؤْمِنُونَ، أَوْ يَذْفَعُ اللَّهُ وَيَأْتِي الْمُؤْمِنُونَ"

نبی کریم ﷺ او فرمائیل: نه بلکه زه پخپله هم په درد کنبی اخته یم. ما اراده او کړه چې ابوبکر او د هغه زوی راوبلم او هغوی ته وصیت او کرم چې څوک ویونکی هیڅ اونه وائی او نه یو خواهش مند ددې خواهش او کړی.

بیا سوچ او کرو چې الله تعالی به (دېل چا خلافت) منظور نه کړی، او مؤمنان به هم (حضرت ابوبکر صدیق ؓ نه علاوه بل چا لره) قبول نه کړی او هغه به لرې کړی.

٥٦٦٤ - حَدَّثَنَا [ص: ١٣٠] مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُوعَكُ، فَمَسَسْتُهُ بِيَدِي فَقُلْتُ: إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَعَكًا شَدِيدًا، قَالَ: «أَجَلٌ، كَمَا يُوعَكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ» قَالَ: لَكَ أَجْرَانِ؟ قَالَ: «نَعَمْ، مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أذى، مَرَضٌ قَبْلَ سِوَاهُ، إِلَّا حَطَّ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِ، كَمَا تَحْمَطُ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا»

٥٦٦٨ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: جَاءَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَوِّدُنِي مِنْ وَجَعٍ اشْتَدَّ بِي، زَمَنَ حَجَّةِ الْوُدَاعِ، فَقُلْتُ: بَلَّغْ بِي مَا تَرَى، وَأَنَا ذُو مَالٍ، وَلَا يَرْتِنِي إِلَّا ابْنَةٌ لِي، أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلْثِي مَالِي؟ قَالَ: «لَا» قُلْتُ: بِالشَّطْرِ؟ قَالَ: «لَا» قُلْتُ: الثُّلُثُ؟ قَالَ: «الثُّلُثُ كَثِيرٌ، أَنْ تَدْعَ وَرَثَتَكَ أَعْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، وَلَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أَجْرَتْ عَلَيْهَا، حَتَّى مَا تَجْعَلُ فِي فِي امْرَأَتِكَ»

تواجهم رجال:

دقيصه بن عقبه حالات په كتاب الايمان (١) كنبی، دسفيان بن عيينه رحمة الله عليه حالات په كتاب العلم كنبی، (٢)، د ابن ابی نجیح عبد الله بن يسار حالات په كتاب العلم (٣) كنبی، دايوب السختيانی حالات په بده الوص (٤)، دمجاهد بن جبر حالات په كتاب العلم كنبی، (٥)، د عبد الرحمان بن ابی لیلی حالات په ابواب الاذان (٦) كنبی، دحضرت كعب بن عجره حالات په كتاب ابواب المحصر (٧) كنبی، دیحیی بن ابو زكريا حالات په كتاب الزكاة (٨) كنبی، دسليمان بن بلال ابو محمّد مولى الصديق حالات په كتاب الايمان (٩) كنبی، دحضرت يحيى بن سعيد الانصارى حالات په بده الوص كنبی (١٠) دحضرت قاسم بن محمد بن ابی بكر حالات په كتاب الغسل كنبی (١١)، تير شوى دى..

(١) (كشف الباري: ٢/٢٧٥)

(٢) (كشف الباري: ٣/١٠٢)

(٣) (كشف الباري: ٣/٣٠٢)

(٤) (كشف الباري: ٢/٢٦)

(٥) (كشف الباري: ٣/٣٠٧)

(٦) (كشف الباري رقم الحديث: ٧٩٢)

(٧) (كشف الباري رقم الحديث: ١٨١٤)

(٨) (كشف الباري رقم الحديث: ١٤٤١)

(٩) (كشف الباري: ١/٦٥٨)

(١٠) (كشف الباري: ١/٢٣٨)

(١١) (كشف الباري رقم الحديث: ٢٥٨)

د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په بدم الوسی کنبې^(۱) تیر شوی دی. د موسی بن اسماعیل المنقری حالات په بدم الوسی^(۲) کنبې، د عبد العزیز بن مسلم القسملی البصری حالات په کتاب العلم^(۳) کنبې، د ابراهیم بن یزید التیمی حالات په کتاب الایمان کنبې،^(۴) د حارث بن سوید حالات په کتاب الاشبهه^(۵) کنبې، د عبد الله بن مسعود حالات په کتاب الایمان^(۶) کنبې، تیر شوی دی.

د عبد العزیز بن عبد الله بن ابی سلمه الماجثون حالات په کتاب العلم^(۷) کنبې، د ابن شهاب زهری حالات په بدم الوسی^(۸) کنبې، د عامر بن سعد بن ابی وقاص حالات په کتاب الایمان^(۹) کنبې، د حضرت سعد بن ابی وقاص حالات په کتاب الایمان^(۱۰) کنبې تیر شوی دی.

تشریح: د ترجمه الباب مقصد:

د امام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې چېرې مریض د خپل تکلیف او غم په وجه فریاد کوی او د غم اظهار او کړی نو دا د صبر منافی نه دی، او په حدیث مبارک کنبې ددې اصل موجود دې.^(۱۱)

قوله: إِنِّي وَجِعٌ: امام بخاری رحمه الله علیه ترجمه الباب کنبې دزې الفاظ استعمال کړی دی. ① إِنِّي وَجِعٌ ② وَرَأْسَاهُ ③ اشْتَدَّ بِي الْوَجَعُ. په دې کنبې خو د آخری دوؤ الفاظ ذکر د باب په احادیثو کنبې شته، لیکن د اول لفظ إِنِّي وَجِعٌ ذکر په روایاتو د باب کنبې نشته.

قوله: وَجِعٌ: «دواؤ په فتحې اود جیم په کسرې سره» په معنی د مریض.

قوله: وَجِعٌ سمع نه، د درد په معنی کنبې دې، لیکن د الوجد اطلاق په هر تکلیف ورکونکی مرض باندې کیږی.^(۱۲)

^(۱) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

^(۲) (کشف الباری: ۴۳۳/۱)

^(۳) (کشف الباری: ۸۰/۴)

^(۴) (کشف الباری: ۵۴۴/۲)

^(۵) (کشف الباری: ص:)

^(۶) (کشف الباری: ۲۵۷/۲)

^(۷) (کشف الباری: ۵۱۸/۴)

^(۸) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

^(۹) (کشف الباری: ۱۷۲/۲)

^(۱۰) (کشف الباری: ۱۷۳/۲)

^(۱۱) (عمدة القاری: ۲۱/۳۳۰، إرشاد الساری: ۱۲/۳۹۴)

^(۱۲) (لسان العرب باب الواؤ: ۲۲۱/۱۵)

البتة صالح بن كيسان د حضرت عبدالرحمان بن عوف رضي الله عنه نه روایت نقل كړې دې. هغه فرمائی: دخلت على أبي بكر رضي الله عنه أعود إلى مرضه الذي تولى فيه فسلبت عليه وسالته كيف أصبحت فاستوى جالساً فقلت: أصبحت بحمد الله بارئاً، فقال: أما إن علي ماتري وجهي. (۱)

دې روایت کښې حضرت ابو بکر صدیق رضي الله عنه د بیماری په حالت کښې د خپل خان متعلق او فرمائیل: إني وجهي به تكليف كښې يم.
 قوله: وقولُ أُبُو بَكْرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: {أَيْ مَسْنِي الضُّرِّ:}

امام بخاری رحمة الله عليه د قرآن کریم کښې آیت د حضرت ایوب علیه السلام د قول نه استدلال کړې دې: {أَيِّ مَسْنِي الضُّرِّ وَأَنْتَ أَزْهَمُ الرَّاحِمِينَ} چې ایوب علیه السلام د الله تعالی نه سوال او کړو او دخپلې بیماری شکوه یې او کړه.

اعتراض: البتة ابن التين ددې ایت په ترجمة الباب کښې په ذکر کولو اعتراض کړې دې. ځکه چې حضرت ایوب علیه السلام د مخلوق په وړاندې نه وو کړې بلکه د خالق په وړاندې یې دعا کړې وه او د خپل مرض د تکلیف اظهار یې کړې دې؟

جواب: حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې امام بخاری رحمة الله عليه ددې په ترجمة الباب کښې ذکر کولو نه مقصد شاید دادې چې خینې صوفیاء کرامو باندې رد او کړی، چې دهغوئ په نزد د مصیبت د دفع کولو دپاره دعا کول درست نه دی. او داشان دعا کول گویا چې په راضی برضا کښې کمې دې. بلکه په هر مصیبت باندې راضی کیدل پکار دی.

نو امام بخاری رحمة الله عليه په دوی رد کوی او دا آیت مبارک ذکر کوی چې دا خبر درست نه ده ځکه چې حضرت ایوب علیه السلام کوم چې د الله تعالی معصوم پیغمبر وو، هغوئ د دفع مرض دپاره دعا کړې وه، او په دعا کولو الله تعالی د خفگان اظهار او نه کړو بلکه د خوشحالی اظهار یې او فرمائیلو:

نو الله تعالی د هغه دعا قبوله کړه او وې فرمائیل: فَأَسْتَجِبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرِّ وَأَتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ. (۲)

مريض د تکلیف اظهار کولې شی:

د باب د حدیث نه ثابتیږي چې هر انسان د مرض په وجه تکلیف محسوسوی او ددې تکلیف اظهار د الله تعالی په وړاندې کول هم درست دی، چې الله تعالی دا تکلیف دفع کړی. همداشان د بندگانو په وړاندې هم په دې نیت سره د تکلیف اظهار کولې شی چې هغوئ دده دپاره دعا او کړی، دا مذموم نه دی. داشان د تکلیف په وجه فریاد کول، آوازونه کول هم مذموم نه دی. البتة په مرض کښې زړه تنگول او د خفگان اظهار کول دا مذموم دی. (۳)

(۱) (المعجم للكبير للطبراني ما أسند أبو بكر الصديق رضي الله عنه رقم الحديث: ۴۳، ۶۲/۱، فتح الباری: ۱۳/۱۵۲)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۱، إرشاد الساری: ۱۲/۳۹۵)

(۳) (شرح ابن بطال: ۹/۳۸۵، فتح الباری: ۱۳/۱۵۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۱)

قوله: «أَيُّ ذِيكَ هُوَ أَمْرٌ أَسِيكَ؟» د باب اولني روايت په كتاب الحج كښې تير شوې دې. (١)

قوله: هُوَ أَمْرٌ (دميم په تشديد سره) حشرات الارض ته وائي. ليکن کله چې د هواله نسبت سر طرف ته وي نو بيا ددې نه سپرې مراد وي. (٢)

دترجمة الباب سره مناسبت: ددې حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت داشان دي چې کله حضرت رسول كريم ﷺ د حضرت كعب بن عجره ؓ نه تپوس او كړو آيا تاته سپرې تكليف

درکوي؟ نو هغوی جواب کښې او وئيل چې نعم، يعنى آؤ ماته سپرې تكليف راكوي.

لهذا دي ته به شكوه او جزع فزع نه وئيلې كيږي بلکه دي ته بيان واقع وائي. (٣)

قوله: -- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى:

قوله: قَالَتْ عَائِشَةُ: وَأَرَأَيْتَ:

دا بن ما جه رحمة الله عليه او امام احمد رحمة الله عليه په روايت كښې تفصيل دي، چنانچه په هغې كښې دي: حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها فرمائي:

رَجَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْبَيْتِ، فَوَجَدْتَنِي وَأَنَا أَجِدُ صَدَأًا عَالِي رَأْسِي، وَأَنَا أَقُولُ: وَأَرَأَيْتَ، فَقَالَ: «بَلْ أَنَا يَا عَائِشَةُ وَأَرَأَيْتَ...» (٤)

يعنى رسول الله ﷺ د بقیع نه کور ته واپس راغلل او زه يښ په دې حال كښې اوليدم چې زما په سر كښې درد وو، او ما ددې درد په وجه و آؤ آؤ وئيل.

قوله: صَدَاعٌ: دسر درد ته وائي. (٥)

قوله: ذَلِكَ لَوْ كَانَ وَأَنَا حَيٌّ: د ذاك مشار اليه مرگ دي، كوم چې عموما د مرض نه پس رازي، يعنى كه ته فوت شوې او زه ژوندي ووم.

يو بل روايت كښې ددې وضاحت په دې الفاظو سره دي.

«وَمَا فَرَكْتُ لَوْ مِتُّ قَبْلَ فَعَسَلْتُكَ وَكَفَيْتُكَ وَصَلَيْتُ عَلَيْكَ وَدَفَنْتُكَ» (٦)

قوله: قَالَتْ عَائِشَةُ: وَأَكْلِيَاءُ: (دثاء په ضمې او كاف په سکون، او د لام په فتحې سره او دياء په تخفيف سره) شکل اصل كښې فقد الولد (ماشوم وركيدلو) ته وائي. آخر كښې الف او هاء

(١) (كشف الباري: كتاب الحج/باب قول الله تعالى: {فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا رَقَمَ الْحَدِيثَ- (١٨١٤))

(٢) (فتح الباري: ١٣/١٥٣)

(٣) (عمدة القاري: ٣٣١/٢١، إرشاد الساري: ٣٩٥/١٢)

(٤) (سنن ابن ماجه كتاب الجنائز / باب ما جاء في غسل الرجل امرأته، وغسل المرأة زوجها رقم الحديث: ١٤٦٥، مسند الامام احمد بن حنبل رقم الحديث: ٢٥٩٠٨، فتح الباري: ١٣/١٥٤)

(٥) (لسان العرب باب الصاد: ٣٠٣/٧)

(٦) (سنن دارمي باب في وفاة النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث: ٨١ ٢١٧/١، فتح الباري: ١٣/١٥٤)

دندبه دی. (۱)

او دلته ددی حقیقی معنی مراد نه نه بلکه هر مصیبت راتلو په وخت کښې یا د مصیبت د راتلو په خدشه کښې دا الفاظ وئیلې کیرې. (۲)

قوله: وَاللّٰهُ اِنِّیْ لَاطْنٰکَ مُجِیْبٌ مُّوْتِیْ: حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها او فرمائیل چې تاسو خو زما مرگ خوښوئ.

یوبل روایت کښې دی: والله لو فعلت ذلك، لقد رجعت إلى بيتي فأمرت به بعض نساءك، قالت: فتبسم رسول الله صلى الله عليه وسلم. (۳)

قوله: فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "بَلْ أَنَا وَأَرَأْسَاءُ"

رسول الله ﷺ او فرمائیل: بَلْ أَنَا وَأَرَأْسَاءُ، یعنی هغوی ته د وحی په ذریعه معلوم شوی وو چې د مرگ وخت یې نزد دی. او حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها به زما د مرگ نه پس ژوندنی وی. ځکه ئې او فرمائیل چې ته خپله بارة کښې سوچ مه کوه، چې ته به زما نه وړاندې مړه شې، بلکه زما په سر کښې درد دی. زه به ستا نه وړاندې ددی دنیا نه رخصت کیرم. (۴)

نو ددی نه پس د حضرت رسول الله مرض الوفا شروع شو. (۵)

لَقَدْ هَمَمْتُ - أَوْ أَرَدْتُ - أَنْ أُرْسِلَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ: راوی ته شک دی چې همت ئې او وئیل او که أَرَدْتُ ئې او فرمائیل. (۶)

قوله: وَاعْتَدَ: مهد یعهد (سمع) نه په معنی د وصیت کولو هم راخی. (۷) دلته هم په دې معنی کښې دی، ای اوص بالخلافة له. (۸) یعنی چې حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه دپاره د خلافت وصیت او کرم.

قوله: أَنْ يَقُولَ الْقَائِلُونَ: ای لئلا یقول القائلون او کراهة أن یقول: یعنی ویونکی دا اونه وائی چې د خلافت حقدار فلانې دی، یا فلانې، یا داسې او نه وائی چې د خلیفه جوړیدو حقدار زه

(۱) (فتح الباری: ۱۳ / ۱۵۴، عمدة القاری: ۳۳۲ / ۲۱، النهایة لابن اثیر حرف الشاء: ۲۱۴ / ۱)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۹۴ / ۲۰، فتح الباری: ۱۳ / ۱۵۴)

(۳) (مسند الامام احمد بن حنبل مسند الصدیقه عائشه رضی الله عنها رقم الحدیث: ۲۵۹۰۸، فتح الباری: ۱۳ / ۱۵۴)

(۴) (فتح الباری: ۱۳ / ۱۵۴، عمدة القاری: ۳۳۲ / ۲۱)

(۵) (فتح الباری: ۱۳ / ۱۵۴)

(۶) (عمدة القاری: ۳۳۲ / ۲۱، إرشاد الساری: ۱۲ / ۳۹۶)

(۷) (النهایة لابن اثیر حرف العین: ۲ / ۲۷۶)

(۸) (شرح الکرمانی: ۱۹۴ / ۲۰، فتح الباری: ۱۳ / ۱۵۵، عمدة القاری: ۳۳۲ / ۲۱، إرشاد الساری: ۱۲ / ۳۹۶)

یم، او دا نزاع ختمه شی. (۱)

قوله: الْمُتَمَنُّونَ: د اد متمنی جمع ده. دا په اصل کنبی متمنیون وو، ی باندي ضمه ثقیل وه، هغه لري کري شوه، بیا ی او واؤ ساکن جمع شو، ی لري شوه، او بیا د واؤ مناسبت سره نون ته ضمه ورکري شوه، متمنون شو. (۲)

فائدة: ددي نه معلومه شوه چې رسول الله ﷺ په آخري وخت کنبی د کتابت کومه اراده کري وه هغه د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د خلافت متعلق وه. مگر چونکه رسول الله ﷺ ته معلومه شوې وه چې الله تعالی ته د بل چا خلافت خوښ نه دي او مؤمنان به هم په بل چا راضي نه وي، ځکه رسول الله ﷺ په کتابت اصرار اونه فرمائیلو.
دترجمة الباب سره مناسبت:

ددي حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت د وَأَرْسَأَ په وجه دي. (۳)

دحديث نه مستنبط خو خبري:

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه ددي حديث پاك نه خو خبري مستنبط كوي او ليكي:

وفي الحديث ما طعت عليه المرأة من الغيرة وفيه ملاءمة الرجل أهله والإفشاء اليهم بما يستتره عن غيرهم وفيه أن ذكر الوجع ليس بشكاية، فكلم من ساكت وهو ساخط وكم من شك وهو راض.

قال بعول في ذلك على عمل القلب لا على لفظ اللسان والله اعلم. (۴)

يعنى د نسخې په طبيعت او فطرت کنبی دخپل خاوند متعلق چې کوم غیرت او حساسیت وي هغه د حديث نه ظاهر يري.

دکور والو سره توقي کول هم معلوم يري، او داخبره هم چې د درد او تکليف اظهار په جزع فزع کنبی داخل نه دي.

دباب آخري دوه احاديث ماقبل کنبی تير شويدي.

خو د دترجمة الباب سره مناسبت د دريم حديث د معنى دحديث په وجه دي. او د څلورم

حديث مناسبت د يعول من وجع اشتد په وجه دي. (۵)

۱۷= بَابُ قَوْلِ الْمَرِيضِ قَوْمًا عَنِّي

حديث نمبر: ۵۳۴۵

۵۶۱۹- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ مَعْمَرٍ، وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۲، إرشاد الساری: ۱۲/۳۹۶)

(۲) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۹۴، فتح الباری: ۱۳/۱۵۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۲، إرشاد الساری: ۱۲/۳۹۶)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۳۳۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۵)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱/۳۳۳)

اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: لَمَّا حَضَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي الْبَيْتِ رَجَالٌ، فِيهِمْ عُمَرُ بْنُ
الْخَطَّابِ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلُمُّوا كُتُبَ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدَهُ» فَقَالَ
عُمَرُ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ غَلَبَ عَلَيْهِ الْوَجْهُ، وَعِنْدَكُمْ الْقُرْآنُ، حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ.
فَاخْتَلَفَ أَهْلُ الْبَيْتِ فَاخْتَصَمُوا، مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ: قَرَّبُوا كُتُبَ لَكُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ مَا قَالَ عُمَرُ، فَلَمَّا أَكْثَرُوا اللَّغْوَ وَالِاخْتِلَافَ عِنْدَ النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قُومُوا»
قَالَ عُمَيْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: فَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: «إِنَّ الرِّزْيَةَ كُلَّ الرِّزْيَةِ مَا حَالَ بَيْنَ
رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبَيْنَ أَنْ يَكْتُبَ لَهُمْ ذَلِكَ الْكِتَابَ، مِنْ اخْتِلَافِهِمْ وَلَفْظِهِمْ»

تواجه رجال:

دبراهیم بن موسی الرازی حالات په کتاب الحیض^(۱) کنبی، دهشام بن یوسف صنعانی حالات
په کتاب الحیض^(۲) کنبی، دمعمر بن راشد حالات په بده الوسی کنبی^(۳) دعبداالله بن
محمد مسندی حالات په کتاب الایمان کنبی^(۴) دعبداالرزاق بن همام حالات په کتاب الایمان
^(۵) کنبی، دابن شهاب زهری حالات په بده الوسی کنبی^(۶)، دعبیداالله بن عبدالله بن عتبه بن
مسعود حالات په بده الوسی^(۷) کنبی، دحضرت ابن عباس حالات په بده الوسی^(۸) کنبی تیر
شوی دی.

تشویح: دباب حدیث ما قبل کنبی تیر شوې دي. همداشان په دي تفصیلی کلام په کتاب
المغازی کنبی تیر شوې دي^(۹).

د توجمة الباب مقصد: د امام بخاری رحمة الله عليه مقصد دادې چې که بیمار سره د عیادت
کونکو گنر تعداد جوړ شی، یا یو عیادت کوونکې ډیر وخت پورې ناست وی، او مریض په
وجه په تشویش او ویره کنبی وی، نو هغه عیادت کوونکو ته ونیلې شی چې تاسو لار شی،
دا د بد اخلاقی او بې مروتۍ په زمره کنبی نه رازی. بلکه د عیادت کونکو غلطی ده چې
مریض سره زیات وخت پورې ناست وو. ځکه د عیادت آدابو کنبی او د عیادت مقصد

^(۱)(کشف الباری ص: ۱۹۹)

^(۲)(کشف الباری ص: ۲۰۲)

^(۳)(کشف الباری: ۱/ ۴۶۵)

^(۴)(کشف الباری: ۱/ ۶۵۷)

^(۵)(کشف الباری: ۲/ ۴۲۱)

^(۶)(کشف الباری: ۱/ ۳۲۶)

^(۷)(کشف الباری: ۱/ ۴۶۶)

^(۸)(کشف الباری: ۱/ ۴۳۵)

^(۹)(کشف الباری کتاب المغازی ص: ۶۷۲)

دادې چې بیمار ته آرام اوری. خنګه چې د باب د حدیث نه هم ثابت دی چې رسول الله ﷺ حضرات صحابه کرامو ته او وئیل: قَوْمًا عَنِّي. (۱)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت د قَوْمًا عَنِّي په وجه دې. (۲)

۱۸ = بَابُ مَنْ ذَهَبَ بِالصَّبِيِّ الْمَرِيضِ لِيُدْعَى لَهُ

حدیث نمبر: ۵۳۴۶

۵۱۷۰ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْزَةَ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ الْجَعِيدِ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّابَّ، يَقُولُ: ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعٌ، «فَسَمَّ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَاتِ، ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وُضُوئِهِ، وَقُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ، فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتِمِ النُّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ، مِثْلَ زُرِّ الْحَجَلَةِ»

ترجمه: د حضرت سائب بن یزید ؓ نه روایت دې فرمائی چې زما تر ورځه رسول کریم ﷺ ته بوتلم او عرض یی او کړو چې ای د الله رسوله ﷺ ا زما دا خورې بیمار دې. نو رسول الله ﷺ زما په سر لاس راڅکلو او زما دپاره ئې د برکت دعا او فرمائیله. بیا رسول الله ﷺ اودس او فرمائیلو او د اودس نه پاتې شوې اوبه ما اوڅکلې او بیا څه د رسول الله ﷺ شاته اودریدم، نو د نبی کریم ﷺ د دواړو اوگو په مینځ کښې مهر نبوت مې اولیدو کوم چې د حمله عروسې د ګنډې په شان وو. تراجم رجال:

د ابراهیم بن حمزه ابو اسحاق الزبیدی حالات په کتاب الایمان (۲) کښې، د حاتم ابن اسماعیل الکوفی حالات په کتاب الوضوء (۳) کښې، جعیید (جیم، عین، ی او دال سره) او جعد (جیم، عین، او دال سره) دواړه طریقوسره راغلی دی، د جعیید بن عبدالرحمان حالات په کتاب الوضوء (۵) کښې، د حضرت سائب بن یزید ؓ حالات په کتاب الوضوء (۶) کښې تیر شوی دی. تشریح: د باب حدیث په کتاب الوضوء کښې تیر شوی دې. (۷)

(۱) (شرح ابن بطال: ۲۸۶/۹، فتح الباری: ۱۳/۱۵۶، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۳)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۳۳۴)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲۲۶)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۰)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۰)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۰)

(۷) (کشف الباری کتاب الوضوء رقم الحدیث: ۱۹۰)

د ترجمه الباب مقصد:

دامام بخاری رحمه الله علیه مقصد دادې چې مریض ماشوم صالحانو ته د دعا دپاره بوتلې شی چې ددې نیک کس د دعوات په برکت سره مرض کښې آفاکه اوشی. څنگه چې د باب د حدیث نه ددې ثبوت ښکاری. (۱)

قوله: مثل زر الحجة: (د زاء په کسرې او د راء په تشدید سره) بټن، کنډې ته وائی. (۲)

قوله: الحجة: (دحاء او جیم په فتحې سره) کور کښې دننه ناوې دپاره لگیدلې پردې ته وائی. (۳)

یعنی د نبی کریم ﷺ مهر نبوت داسې وو لکه د ناوې دپاره چې به کومه پرده لگولې شوه، د هغې بټنې چې به څنگه وې هغه شکل کښې دا هم وو.

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۴)

۱۹ = بَابُ مَهْمَى مَمَّي الْمَرِيضِ الْمَوْتِ

حدیث نمبر: ۵۳۴۷

۵۳۴۷ - حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا ثَابِتُ الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا يَمُوتُ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ مِنْ فَرَأَصَابِهِ، فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فَأَعْلًا، فَلْيُقَلِّ: اللَّهُمَّ أَحْسِنِ مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي، وَإِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي".

ترجمه: د حضرت انس رضی الله عنه نه روایت دي چې رسول الله ﷺ او فرمائیل: چې تاسو کښې دي هیڅ یو کس دهغه مصیبت په وخت کښې د مرگ خواهش نه کوی کوم چې هغه ته رسیدلې دي، او که څوک خواهش د مرگ کوی نو هغه دي په دي الفاظ سره او کړی: اللَّهُمَّ أَحْسِنِ مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي، وَإِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي، او ماته مرگ راولې کله چې ما دپاره مرگ بهتر وي تو اجم رجال:

د آدم بن ابی یاس حالات په کتاب الایمان (۵) کښې، د حضرت شعبه بن الحجاج حالات په کتاب الایمان (۶) کښې، د ثابت بن مسلم البنانی حالات په کتاب العلم (۷) کښې او د حضرت

(۱) (شرح ابن بطال: ۳۸۶/۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۴)

(۲) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۷۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۵، لسان العرب باب الرأ: ۳۵/۶)

(۳) (شرح الکرمانی: ۲۰/۱۹۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۳۵، لسان العرب باب الحاء: ۳/۶۵)

(۴) (عمدة القاری: ۲۱/۳۳۵)

(۵) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

(۶) (کشف الباری: ۱/۶۷۸)

(۷) (کشف الباری: ۳/۱۸۳)

انس بن مالك رضي الله عنه حالات په كتاب الايمان (١) كښي تير شوي دي.
 تشريح: د باب حديث امام بخاري رحمة الله عليه دلته په اول ځل ذكر فرمايلې دي. (٢)
 هندوستانی نسخو كښي باب نهى تمنى المريض الموت دي يعنى مريض دپاره د مرگ د خواهش بيان.
 ليكن شرح ابن بطلال، شرح الكرماني، فتح الباري، عمدة القارى او ارشاد السارى په نسخو كښي د نهى لفظ نشته. (٣)
 قوله: لَا يَمُنُّنَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ مِنْ ضَرِّ أَصَابِهِ: مُتْر: (د ضاد په ضمني او فتحې دواړو سره او دراه په تشديد سره) نقصان ته وائى. (٤)
 حديث مبارك كښي د مُتْر نه مراد دنياوي ضرر دي. (٥) يعنى يو كس دي د دنياوي تكليف او نقصان په وجه د مرگ خواهش نه كوي.
 چنانچه د ابن ابى شيبه په روايت كښي دي:
لَا يَسْتَوِيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ لِمُرْدَلٍ فِي الدُّنْيَا. (٦)
 دي حديث پاك كښي په لفظ في كښي يو احتمال دادې چې دا سبببويه وي، اى بسبب امر من الدنيا. (٧)
 ليكن كه د اخروي ضرر انديښنه وي، فتنه كښي د اخته كيدو انديښنه وي، نو داسې صورت كښي الله تعالى نه د مرگ دعا غوښتلې شي. (٨)
 چنانچه مؤظاً مالك كښي د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه نه دا دعا منقول ده:

(١) (كشف الباري: ٤/٢)

(٢) (الحديث أخرجه البخاري أيضا في كتاب الدعوات/باب الدعاء بالموت والحياة. رقم الحديث: ٦٣٥١ وأخرجه مسلم في كتاب الذكر والدعاء والتوبة والاستغفار/باب كراهة تمنى الموت لضر نزل به - (٢٦٨٠). والترمذي في كتاب الجنائز عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في النهي عن تمنى الموت: رقم الحديث: ٩٧١، واهوداؤد في كتاب الجنائز/باب في كراهية تمنى الموت رقم الحديث: ٣١٠٨، والنسائي في كتاب الجنائز/باب تمنى الموت (رقم الحديث-١٨١٩)، جامع الأصول الأشربة رقم الحديث: ١٠٢٧، ٥٥٥/٢)

(٣) (شرح ابن بطلال: ٣٨٦/٩، شرح الكرماني: ١٩٨/٢٠، فتح الباري: ١٣/١٥٦، عمدة القارى: ٣٣٥/٢١، ارشاد السارى: ٤٠١/١٢)

(٤) (لسان العرب باب الضاد: ٤٤/١٢)

(٥) (فتح الباري: ١٣/١٥٧)

(٦) (المصنف لابن أبي شيبه كتاب الدعاء من كان يقول من دعائه أحيى ما كانت الحياة خير إلى رقم الحديث: ٢٩٣٤٧، فتح الباري: ١٣/١٥٧)

(٧) (فتح الباري: ١٣/١٥٧)

(٨) (شرح الكرماني: ١٩٨/٢٠، فتح الباري: ١٣/١٥٧)

«اللَّهُمَّ كَبِّرْ سِلِّي، وَصَغِّفْ قَوْلِي، وَاتَّكِمْ رَمِيْقِي، فَأَقْبِلْ إِلَيْكَ هَيْرَةً مُقْبِيَةً، وَلَا مَفْرِيَةً» (۱)
 هم داشان سنن ترمذی کنسې روایت دې: الله تعالی حضور علیه السلام ته او فرماییل
 يَا مُعْتَدُّ، إِذَا صَلَّيْتَ فَقُلْ: اللَّهُمَّ إِنْ أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْغَيْرَاتِ، وَتَرَكْتُ الْمُتَكْرِمَاتِ، وَحُبَّ السَّائِكِينَ، وَإِذَا أَرَدْتُ
 بِعِبَادِكَ لِيَتَمَّ قَائِلِي إِلَيْكَ هَيْرَةً مُقْبِيَةً (۲)

آي محمد ﷺ اكله چې ته مونځ او كړې نو وايه اې الله تعالی ازه ستا نه سوال كوم دنيكي د
 كارونو كولو، او بدو نه د بېج كيدو، د غريبو سره د محبت كولو، او كله چې ته خپل بندگان
 يو آزمايښت كښې اچوي نو ما خپل طرف ته پورته كړې په دې حال كښې چې زه په يو
 آزمايښت نه يم اخته كړې شوي.

معلومه شوه چې د ديني ضرر او نقصان نه د بېج كيدو د پاره د مرگ د خواهش كولو دعا كولې شي.
 قوله: فَإِنْ كَانَ لَا يَدَّ قَاعِيلاً: قَاعِيلاً: أَي مَتْنِيَا كِتَابِ الدَّعَوَاتِ كُنْسِي دَا رَوَايَتِ دِي، اَوْ هَلْتَه الْفَاظِ
 دى: فَإِنْ كَانَ لَا يَدَّ مَتْنِيَا لِلْمَوْتِ. (۳)

يعنى كه يو كس د خامخا مرگ خواهش كوي نو بيا دې صراحتاً د مرگ دعا او خواهش نه
 كوي ځكه چې د مرگ په خواهش كښې يو قسم په تقدير اعتراض دې.
 چنانچه حافظ ابن حجر رحمه الله عليه ليكي:

وهذا يدل على أن النهي عن تمنى الموت مقيد إذا لم يكن على هذه الصيغة لأن في التمنى المطلق نوع اعتراض
 ومراعاة للقدر المحذور، وفي هذه الصورة المأمور بها نوع تفويض وتسليم للقضاء. (۴)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت په دې اعتبار سره
 دې چې په حديث كښې د ضرر ذكر دې. چې د ضرر په وجه د مرگ خواهش نه د كول پكار. او ضرر
 عام دې. په دې كښې مرض او غير مرض ټول شامل دى. (۵)

حديث نمبر: ۵۲۴۸

۵۲۴۸- حَدَّثَنَا أَبُو حَرِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي حَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمَةَ،
 قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى خَبَّابٍ، لَهْودُهُ، وَقَدْ اُكْتُوِي سَبْعَ كَيَاتٍ، فَقَالَ: «إِنَّ أَصْحَابَنَا الَّذِينَ
 سَلَفُوا مَضَوْا وَلَمْ تَنْقُصْهُمْ الدُّنْيَا، وَإِنَّا أَصْبْنَا مَا لَا نُجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا التُّرَابَ، وَلَوْلَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَانَا لَأَنَّ نَدْعُو بِالْمَوْتِ لَدَعْوَتِهِ»

(۱) الموطأ للإمام مالك رحمه الله عليه، كتاب الحدود/باب ما جاء في الرجم: ۲/۸۲۴، فتح الباري: ۱۳/۱۵۷

(۲) سنن الترمذی فی کتاب تفسیر القرآن عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب: ومن سورة ص: رقم الحديث- ۳۲۲۳، فتح الباري: ۱۳/۱۵۸

(۳) الجامع الصحيح للبخاري كتاب الدعوات/باب الدعاء بالموت والعتاب: رقم الحديث: ۶۳۵۱ عمدة القاري: ۲۱/۳۳۵

(۴) (فتح الباري: ۱۳/۱۵۸)

(۵) (عمدة القاري: ۲۱/۳۳۵)

ترجمه: حضرت قيس بن ابي حازم رضي الله عنه فرمائي چي مونڙ د حضرت خباب رضي الله عنه عيادت د پاره لارو، هغه په خپل بدن او ووه خايه داغونه لگولي وو، په دې موقع هغوي او فرمائيل، زمونږ چي كوم ملگري تير شو، دنيا دهغوي په عمل كښي هيڅ كمې اونه كړو، ليكن مونږ سره دومره مال راغلي دي چي دهغي د سنبالولو د پاره مونږ سره د بناورې نه سوا بل خائي نشته دي. او كه مونږ رسول الله صلى الله عليه وسلم د مرگ د خواهش نه منع كړي نه وي نو ما به د مرگ دعا كړي وه.

لَمْ أَتَيْنَا مَرَّةً أُخْرَى، وَهُوَ يَنْبِي حَابِطًا لَهُ، فَقَالَ: «إِنَّ السُّلَمَ لَيُؤَجِّرُ فِي كُلِّ شَيْءٍ عَيْنِفَةً، إِلَّا فِي شَيْءٍ وَجَعَلَهُ فِي هَذَا التَّرَابِ»

راوی وائی چي مونږ بيا. هغه ته په دويم ځل ورغلو، هغه دخپل باغ ديوال جوړولو، په دې موقع هغوي او فرمائيل چي مسلمانانو ته په هر هغه څيز كښي اجر ملاويږي كوم چي هغه خرچ كړي، سوا دهغي نه كوم چي هغه په دې بناوره كښي واچوي. تراجم رجال:

د حضرت آدم بن ابي اياس حالات په كتاب الايمان كښي (١) د حضرت شعبه بن الحجاج حالات هم په كتاب الايمان كښي (٢)، د اسماعيل بن ابي خالد حالات په كتاب الايمان (٣) كښي، د قيس بن ابي حازم البجلي حالات په كتاب الايمان (٤) كښي، د حضرت خباب بن الارت حالات په ابواب الاذان (٥) كښي تير شوي دي.

تشریح: دا حديث مبارك دلته امام بخاري رحمه الله عليه په رومبي ځل ذكر فرمائيلي دي. (٦)

قوله: وَقَدْ أَكْتَوَى سَبْعَ كِتَابٍ: اَكْتَوَى: كَوَى، يَكْوِي، د باب افتعال صيغه ده، په معنى د داغ لگول. (٧)

(١) (كشف الباري: ٦٧٨/١)

(٢) (كشف الباري: ٦٧٨/١)

(٣) (كشف الباري: ٦٧٩/١)

(٤) (كشف الباري: ٧٤١/٢)

(٥) (كشف الباري رقم الحديث: ٧٤٦)

(٦) (الحديث أخرجه البخاري أيضا في كتاب الدعوات/باب الدعاء بالموت والعتاة، رقم الحديث: ٨٩٨٩، وأيضاً في كتاب الرقاق/باب ما يُحذَرُ من زَهْرَةِ الدُّنْيَا والتَّنَافُسِ فِيهَا رَقْمُ الْحَدِيثِ: ٦٠٦٦، ٢٢. وأيضاً في كتاب التَّمَنِّي/باب ما يَكْرَهُ مِنَ التَّمَنِّي رَقْمُ الْحَدِيثِ: ٦٨٠٧، وأخرجه مسلم في كتاب الذكر والدعاء والتوبة والاستغفار/باب كراهة تمنى الموت لضر نزل به رقم الحديث: ٢٦٨١، والترمذي في كتاب الجنائز عن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/باب ما جاء في النهي عن تمنى الموت: رقم الحديث: ٩٧٠، وفي كتاب صفة القيامة باب رقم الحديث: ٢٤٨٣، والنسائي في كتاب الجنائز/باب الدعاء بالموت رقم الحديث-١٩٤٩، جامع الأصول الأشربة رقم الحديث: ١٠٣٠، ٥٥٦/٢)

(٧) (لسان العرب باب الكاف: ٨٧/١٢)

قوله: کِیَاتٍ: (دکاف پہ فتحی او یاء مشدد سره) د الکیة جمع ده په معنی د داغ (۱)
حضرت خباب ؓ په خپل بدن او وۀ داغونه لگولی وو.
سنن ترمذی کنبی روایت دې:

وَقَدْ أَكْتَوَىٰ لِي بَطْنِي، فَقَالَ: مَا أَعْلَمُ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقِيَ مِنَ النَّبَلَاءِ مَا لَقَيْتُ (۲)
یعنی څومره تکلیفونه چې ما برداشت کړی دی هغه صحابه کرامو کنبی چا هم نه دی
برداشت کړی.

علامه ابن الملقن رحمة الله عليه فرمائی چې د ترمذی په روایت کنبی د لَقِيَ مِنَ النَّبَلَاءِ نه د
مال آزمینست هم مراد اخستی شی.
چنانچه د ترمذی هم په دې روایت کنبی دی:

لَقَدْ كُنْتُ وَمَا أَحَدٌ دُرْهَمًا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِئْسَ مَا لَقِيَ مِنَ النَّبَلَاءِ (۳)
یعنی در رسول الله ﷺ زمانه کنبی راسره یو درهم نه وو. او نن ما سره دکور په گوت کنبی
څلویښت زره درهم پراته دی.

لیکن ظاهر دارومبې مطلب دې، او هغوی د اسلام قبلولو نه پس ډیر زیات تکلیفونه رسیدلی
وو. چنانچه حضرت خباب ؓ پخپله فرمائی چې مشرکانو به اور راتازه کولو (او زه به یئ په
هغې ځملولم) نو زما د ملا په چربی سره به هغه اور مړ شو. (۴)

حضرت عمر فاروق ؓ به هغه خپل خان سره نزدې کینولو او فرمائیل به یئ چې ستا نه سوا
بل څوک ددې مجلس مستحق نه دی سوا دعمار نه، بیا به یئ د هغوی د بدن داغونه خلقو ته
خودل. (۵)

حضرت خباب ؓ د سابقین اولین نه وو، او په اسلام قبلولو کنبی د هغوی شپږم نمبر وو. (۶)
بهر حال دهغه په خپته کنبی او وۀ داغونه وو. او دهغې په وجه به هغه ډیر په تکلیف کنبی وو.
ځکه ئې او فرمائیل چې که د مرگ دعا جائز وې نو ما به د مرگ دعا خپل خان دپاره کړې وې.
په بدن د داغ لگولو حکم: په بدن داغ لگول جائز دی که نه؟ دا مسئله په کتاب الطب کنبی
را روانه ده.

(۱) (لسان العرب باب الکاف: ۱۹۷/۱۲)

(۲) (سنن الترمذی کتاب الجنائز عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/ مَا جَاءَ فِي النَّهْيِ عَنِ التَّمَنِّي لِلْمَوْتِ رِقْم
الحديث- ۹۷۰)

(۳) (سنن الترمذی کتاب الجنائز عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/ مَا جَاءَ فِي النَّهْيِ عَنِ التَّمَنِّي لِلْمَوْتِ رِقْم
الحديث- ۹۷۰، فتح الباری: ۱۵۸/۱۳)

(۴) (اسد الغابة: ۱۴۲/۲، حلیة الأولیاء خباب بن الارت: ۱۴۴/۱)

(۵) (سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۶۲، ۳۲۴/۲، والطبقات الکبری لابن سعد: ۱۶۵/۳)

(۶) (الإصابة فی تمييز الصحابة رقم الترجمة: ۲۲۱۰، ۴۱۶/۱، حلیة الأولیاء خباب بن الارت: ۱۴۴/۱، تهذیب
الاسماء حرف الغاء: ۲۴۵/۱)

قوله: إِنَّ أَصْحَابَنَا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضُوا وَلَمْ تَنْقُصْهُمْ الدُّنْيَا: یعنی زمونږ هغه ملگری کوم چې د دنیا نه رخصت شوی دی، او د نبی کریم ﷺ په زمانه کېسې هغوی وفات شوی دی، دنیا د هغوی په ثواب کېسې څه کمی نه دې راوستې.
مطلب: د دې دوه مطلبونه دی.

① د دې نه خو یا مخصوص صحابه کرام مراد دی. کوم چې د فتوحاتو او د ښه حالت نه وړاند وړاندې د دې دنیا نه رخصت شوی وو. او د هغوی د مال زیاتوالی او د وسعت نه وو لیدلې. مطلب دا دې چې هغه خلق به د خپل اجر او ثواب زیاته حصه په آخرت کېسې مومی. (۱)

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی، یعنی هغه صحابه کرام د دنیا په گټلو کېسې نه وو اخته، او نه یې دنیا حاصله کړه. (۲)

② او یا د دې نه مراد د دې نه وړاندې وفات شوی مالدار او فقراء صحابه کرام دی. ځکه چې نبی کریم ﷺ په دور کېسې چې کوم صحابه کرام مالدار وو، د مال کثرت په هغوی اثر نه وو کړې. د هغوی مال به د نیکۍ په کارونو کېسې خرچ کیدو. ځکه چې په هغه وخت کېسې ضرورت زیات وو. د هغوی نه روستو مال زیات شو. او د اصحابو د پاره د مال خرچ کولو مواقع د اول په شان پاتې نه شوي. ځکه حضرت خباب ﷺ فرمائی: وَإِنَّا أَصْبَحْنَا مَا لَا تَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا التُّرَابَ: یعنی اوس د ښاوري نه سوا بل څانې کېسې د مال خرچ کولو څانې نه ملاویږي. د دې نه مراد تعمیرات دی چې اوس د مال څه مصرف پاتې نشو، خلق په تعمیراتو کېسې مال لگوي.

حضرت خباب ﷺ چې دا خبره کله فرمائيله نو په هغه وخت کېسې هغه پخپله هم یو دیوال جوړولو، لکه څنگه چې روایت کېسې دی. (۳)

«إِنَّ الْمُسْلِمَ لَيُؤْجَرُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ يُنْفِقُهُ، إِلَّا شَيْئًا يَجْعَلُهُ لِمَا لَدَى التُّرَابِ»:

یعنی مسلمان چې څه خرچ کوي هغه ته به په هغې اجر ملاویږي. لیکن څه چې د ضرورت نه زیات په تعمیر کېسې خرچ کوي، په هغې به هیڅ قسمه اجر نه ملاویږي.
لیکن که انسان ضرورت د پاره کور جوړوي چې په کېسې دې استوگنه اختیار کړي نو هغه په دې حدیث کېسې داخل نه دی، بلکه په هغې به اجر ملاویږي. (۴)
دا جمله دلته موقوفا نقل کړې شوې ده. یعنی د حضرت خباب ﷺ د قول په طور منقول ده. البته طبرانی کېسې دا مرفوعاً هم منقول ده، په هغې کېسې دی:

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۹، عمدة القاری، ۲۱/۳۳۹)

(۲) (شرح الکرماني: ۲۰/۱۹۸)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۹)

(۴) (شرح ابن بطلال: ۹/۳۸۹)

وهو يعالج حائله، فقال: إن رسول الله قال: إن المسلم يؤجر من نطقه كلها إلا ما يجعله في التراب. (۱)
ليكن به دي طريق كنبی عمرو بن اسماعيل يو راوی دي، يحيى بن معين هغه ته كاذب
ونيلي دي.

چنانچه فرمائی: رأيت عمر بن اسماعيل بن مجالديس بشي كذاب غيبث رجل سوء. (۲)
البتة د اصول حديث په كتابونو كنبی تصريح ده چې ثواب و جزاء سره متعلق داشان
موقوف احاديث هم د مرفوع په حكم كنبی دي. (۳)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت په وجه دي: وَلَوْلَا أَنِ
الْبَيْتِ مَلَئَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَهَانًا أَنْ نَدْعُو بِأَمْوَاتٍ لَدَعَوْتُ بِهِ»

حديث نمبر: ۵۳۴۹/۵۳۵۰

۵۱۷۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو عُبَيْدٍ، مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ
بْنِ عَوْفٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَنْ يَدْخُلَ
أَحَدًا عَمَلُهُ الْجَنَّةَ» قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَا، وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَّقِدَنِي اللَّهُ بِفَضْلِ
وَدَّحْمَةٍ، فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا، وَلَا يَمْتَنِينَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتَ: إِمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَزِدَّادَ خَيْرًا، وَإِمَّا مُسِيئًا
فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعْتِبَ»

ترجمه: رومې روايت د حضرت ابوهريره ؓ دي، نبی کریم ﷺ فرمائی چې يو کس لره د هغه
عمل جنت ته نه شی بوتلې، صحابه کرامو عرض او کړو يا رسول الله ﷺ! تاسو هم نه؟ نبی
کریم ي او فرمائيل، نه، زه هم نه، مگر دا چې الله تعالی ما په خپل فضل او رحمت کنبی پټ
کړی. په دي وجه تاسو ميانه روى اختيار کړئ، او دا الله تعالی نزديکت طلب کړئ، او په
تاسو کنبی يو کس دي د مرگ خواهش نه کوی، خکه چې هغه به يا نيك وي، نو امید دي
چې الله تعالی به د هغه نیکو کنبی اضافه او کړی، او که بد کار دي نو امید دي چې توبه به
اوباسی.

۵۱۷۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عِبَادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
الزُّبَيْرِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُسْتَبِدٌّ
إِلَى يَقُولُ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَأَزْمِنِي وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ»

دويم حديث د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها دي فرمائی: ما د رسول الله ﷺ نه
واوريدل او هغوی ماته ادا نره شوی وو..... الخ.

(۱) المعجم الكبير للطبراني باب الغاء، رقم ۱ لحدیث: ۳۶۴۵، ۶۴/۴ فتح الباری: ۱۳/۱۵۹، عمدة
القاری: ۲۱/۳۳۶

(۲) تهذيب الكمال رقم الترجمة: ۴۲۰۳: ۲۱/۲۷۶، ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ۵۵: ۷/۴۲۷

(۳) شرح نخبه الفكر لعلی القاری، المرفوع نصريعا او حكما: ۱/۵۵۳

تراجم رجال:

دابو الیمان الحکم بن نافع حالات په پده الوسی کنبی^(۱)، دشعیب بن ابی حمزه حالات په پده الوسی کنبی^(۲)، اد ابن شهاب زهری حالات په پده الوسی^(۳)، دعا ابو عبید مولى عبد الرحمان بن عوف حالات په کتاب الیوم^(۴) کنبی، د ابو هريرة حالات په کتاب الایمان^(۵) کنبی تیر شوی دی. د عبد الله بن محمد بن ابی شیبة حالات په ابواب العمل فی الصلاة^(۶) کنبی، د ابو اسامه حماد بن اسامه حالات په کتاب العلم کنبی^(۷)، د هشام بن عروه حالات په بدء الوحی^(۸) کنبی، د عباد بن عبد الله بن الزبیر حالات په کتاب الوکاة^(۹) کنبی، د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په پده الوسی کنبی^(۱۰) تیر شوی دی.

تشریح: یو اشکال او دهغې جوابات:

اشکال: «لَنْ يُدْعِلَ أَحَدًا هَلَّةَ الْجَنَّةِ» باندې د قرآن کریم د آیت نه اشکال وی، آیت کریمه کنبی دی: «وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»^(۱۱)

یعنی همدا هغه جنت دې کوم چې تاسو ستاسو د عملونو په عوض کنبی وارث جوړ کړې شوی.

آیت مبارک نه معلومیږي چې د اعمالو په وجه به انسان ته جنت ملاویږي؟

جواب: ددې جواب دا ورکړې شوې دې چې آیت کریمه کنبی د جنت نه مراد درجات او منازل دی. ځکه چې د جنت درجات به د عملونو په وجه متعین کیږي. د جنت درجات مختلف او متفاوت دی. له دې وجه دچا چې څومره نیک عمل وی هغه څومره به ورته د جنت مرتبه ملاویږي.

او حدیث باب کنبی د جنت نه نفس جنت ته دخول مراد دی. یعنی اصل جنت کنبی دخول خو د یو کس د عمل په نتیجه کنبی نه دی بلکه دا الله تعالی په فضل و کرم سره به وی. البته هلته

(۱) (کشف الباری: ۱/۴۷۹)

(۲) (کشف الباری: ۱/۴۸۰)

(۳) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۰۷۴)

(۵) (کشف الباری: ۱/۶۵۹)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۲۱۶)

(۷) (کشف الباری: ۳/۴۱۴)

(۸) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۹) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۴۳۴)

(۱۰) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۱۱) (سورة الزخرف: ۷۲)

به مراتب د عملونو په اعتبار سره وی. (۱)

دویم جواب: علامه کرمانی رحمه الله علیه ددې یو جواب دا ورکوی چې: بها کنتم: کنبې با سببیه نه ده بلکه دالصاق او مصاحبت دپاره ده. ای اوردشوها مصاحبة او ملایسة لثواب أعمالکم. (۲)
د اهل سنت مذهب: د اهل سنت والجماعت په نزد د ثواب او عذاب ثبوت په عقل سره نه بلکه په شرع سره دې. که الله تعالی ټولو مؤمنانو ته عذاب ورکړی نو بیا هم دا دعدل خلاف نه دی. دا جدا خبره ده چې الله تعالی پخپله فرمائی چې هغه به د مؤمنانو مغفرت کوی او صرف کافرانو او فساقوته به عذاب ورکوی. (۳)

د معتزله مذهب: معتزله د عقل په ذریعه د ثواب او عقاب د ثبوت قائل دی. وائی چی طاعت موجب ثواب او معصیت موجب عقاب دی، د یاب حدیث د معتزلو خلاف د حجت دې. (۴)
اشکال: لیکن په دې به د قرآن یو بل ایت مبارک سره اعتراض وی سورة نحل کنبې دی: سَلِّمْ عَلَيْكُمْ اَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (۵) په دې کنبې تصریح ده چې دخول جنت هم دا اعمالو په وجه دې؟

جواب: ددې یو جواب دادې چې په آیت کریمه کنبې هم جنت نه مراد دجنت منازل دی. او مطلب دادې: ادخلو منازل الجنة وقصورها بما کنتم تعملون. (۶)

دویم جواب: دویم جواب دادې چې دلته دالله تعالی د رحمت قید معهود دې. یعنی ادخلوبها کنتم تعملون مع رحمة الله لکم وتفضله علیکم. (۷)
قوله: فَسَيَدْخُلُونَهَا اَوْقَارِيًّا: ددې دوه مطلبونه دلته بیان شوی دی.

اول مطلب: سدودا: ای اطلبوا السداد ای الصواب وهو ما بین الإفراط والتفريط. یعنی بنیگیره او میانه روی اختیار کړئی، او که هغه نه شی اختیارولی نو دې ته دنزدې ورتلو کوشش او کړئی. (۸)
دویم مطلب: سدودا: ددې دویم مطلب دادې چې خپل عملونه درست کړئی. او دکارېوا معنی ده، دالله تعالی قربت طلب کړئی. (۹)

(۱) (ارشاد الساری: ۴۰۳/۱۲)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۹۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۷/۲۱)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۹۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۷/۲۱)

(۴) (شرح الکرمانی: ۱۹۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۷/۲۱)

(۵) (سورة النحل)

(۶) (ارشاد الساری: ۴۰۴/۱۲)

(۷) (ارشاد الساری: ۴۰۴/۱۲)

(۸) (شرح الکرمانی: ۱۹۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۷/۲۱)

(۹) (شرح الکرمانی: ۱۹۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۷/۲۱)

قوله: وَلَا يَمُنُّنَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ: یو روایت کنبې ددې نه پس دا اضافه هم ده: ولا یدع به من قبل ان یاتیه: (۱) یعنی د مرگ راتلوننه وړاندې ددې دعا نه دی کول پکار. لیکن کله چې د مرگ وخت نزدې راشی نو دعا کولې شی. (۱)

د مرگ دخواهش کولو حکم: ځینې حضرات فرمائی چې دمرگ دخواهش نه کولو داحکم د حضرت یوسف علیه السلام دې قول سره منسوخ شوې دې: تَوَلَّيْنِي مُسْلِمًا وَالْحَقِيْنِي بِالصُّلْحَيْنِ (۲) (ماته مرگ راکړه په اسلام، او ما د نیکانونه شمیر کړه).

همداشان د حضرت سلیمان علیه السلام قول قرآن کریم کنبې نقل کړې شوې دې: وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ: (۳) او شامل کړې ما په خپل رحمت سره په نیکانو بندگانو کنبې.

همداشان دباب آخری حدیث کنبې د نبی اکرم ﷺ ارشاد دې: اللهم بالرفیق الأهل، ددې نصوصو په وجه دا حکم منسوخ شوې دې. (۴)

جواب: خو دا قول درست نه دی. باقی د حضرت یوسف علیه السلام او حضرت سلیمان علیه السلام د قول جواب دا ورکړې شوې دې چې هغوی مرگ دپاره دعا نه وه کړې بلکه دائې وئیلی دی چې دمرگ په وخت کنبې زمونږ خاتمه په خیر سره اوکړې، او دایمان په حالت کنبې مو وفات کړې. ای توفی مسلماً عند حضور اجلی. (۵)

دویم جواب: دویم جواب دادې چې کله زمونږ په شریعت کنبې یو حکم هم راشی نو بیا شرائع من قبلنا زمونږ دپاره حجت نه دی، زمونږ دپاره بیا زمونږ د شریعت حکم او حجت دې. (۶)

دریم جواب: دریم جواب دادې چې کله د مرگ وخت رانزدې شو نو هغوی دمرگ دعا کړې وه، اوددې جواز شته ځکه چې په کوم حدیث کنبې د مرگ دخواهش کولو نه منع کړې شوې ده، په هغې کنبې دا قید هم دې: من قبل ان یاتیه. (۷)

قوله: إِنَّمَا تُحْيِيْنَا فَلَعَلَّهٗ أَنْ يَزْدَادَ خَيْرًا، وَإِنَّمَا مَيِّتُنَا فَلَعَلَّهٗ أَنْ يَسْتَعْتِبَ: یا خوبه نیک وی نو امید دې چې په خپلو نیکو کنبې به اضافه اوکړی. او یا به بدکار وی نو امید دې چې هغه به دالله تعالی رضا طلب کړی او توبه به اوباسی.

(۱) (کنز العمال الفصل الثالث محظورات الدعاء رقم الحدیث: ۳۲۹۴)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۰)

(۳) (سورة یوسف: ۱۰۱)

(۴) (سورة النمل: ۱۹)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۰)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۰)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۰)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۰) س

قوله: يَسْتَعْتِبُ: دباب استفعال نه دي، أي يطلب العتبي وهو الإرضاء، أي يطلب رضا الله بالتوبة. (۱)

یعنی دالله تعالی رضا به دتوبې په ذریعه حاصله کړی.

یو اشکال او د هغې جواب:

اشکال: امام احمد رحمه الله علیه د حضرت ابو هريره رضی الله عنه روایت نقل کړې دي، په هغې کښې دي: وانه لا يريد المؤمن عبداً الا عبداً: (۲)

د مؤمن عمر چې څومره زیات وی نو هغه هومره به دهغه نیک اعمال هم زیات وی. مرگ سره خو عمل منقطع کیږي. په دې اشکال کیدیشی چې که یو سړې بد کار دي نو دهغه په زیاتیدو سره به عمر خو دخیر اضافه نه کیږي بلکه د شر اضافه به کیږي؟

جواب: ددې مختلف جوابونه ورکړې شوي دي:

① لا يريد المؤمن عبداً الا عبداً، دي کښې مؤمن نه مراد مؤمن کامل دي. لیکن حافظ ابن حجر رحمه الله علیه دا جواب بعید گرځولې دي. (۳)

② دي حدیث کښې د غالب مؤمنانو په اعتبار سره او فرمائیلې شو چې دهغوی طویل عمر په حسناتو کښې د اضافې سبب دي. او که یو نیم مسلمان داسې دي چې په عمر کښې د اضافې دهغه دپاره د حسناتو په ځانې د شیاتو ذریعه جوړیږي نو هغه نادر دي، غالب نه دي. (۴)

دترجمة الباب سره مناسبت: دحدیث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت: لا يَسْتَعْتِبُ أَحَدُكُمْ التَّوْبَةَ: په وجه دي. (۵)

قوله: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي.....: نبی کریم صلی الله علیه و آله په مرض الوفا کښې دا دعا کړې وه. ددې تفصیل د کتاب المغازی په آخر کښې تیر شوي دي. (۶)

د باب ددې دواړو حدیثونو یو ځانې ذکر کولو کښې نکته: امام بخاری رحمه الله علیه لا يَسْتَعْتِبُ أَحَدُكُمْ التَّوْبَةَ والا روایت نه پس د اللَّهُمَّ بِالرُّبُوبِيَّةِ الْأَهْلِي والا روایت ذکر کړو، لکه څنگه چې تیر شو، لا يَسْتَعْتِبُ أَحَدُكُمْ التَّوْبَةَ نه پس یو روایت کښې د ولا يدم به قبل أن ياتيه قيد دي. چې د مرگ خواهش د مرگ راتلونو وړاندې درست نه دي، لیکن که د مرگ آثار ښکاره شی نو په هغه وخت کښې د مرگ دعا او خواهش کولې شی.

(۱) (إرشاد الساری: ۱۲ / ۴۰۴، عمدة القاری: ۲۱ / ۳۳۸)

(۲) (مسند احمد مسند أبي هريرة رضي الله عنه رقم الحديث: ۴۶۰۷ فتح الباری: ۱۳ / ۱۶۱)

(۳) (فتح الباری: ۱۳ / ۱۶۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۳ / ۱۶۱)

(۵) (عمدة القاری: ۲۱ / ۳۳۷)

(۶) (کشف الباری کتاب المغازی ص: ۶۷۸)

لکه څنگه چې سرور کائنات ﷺ اللهم بالرفیق الأمل او وئیل د مرگ په وخت کښې یې دعا او کړه، هم ددې نکتې په وجه امام بخاری رحمه الله علیه دا دواړه احادیث یو ځانې ذکر کړل

۲۰ = بَابُ دُعَاءِ الْعَائِدِ الْمَرِيضِ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ بِنْتُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهَا: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا»

حدیث نمبر: ۵۳۵۱

۵۳۵۰ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ إِذَا آتَى مَرِيضًا أَوَاتَى بِهِ، قَالَ: «أَذْهَبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ، اشْفِ وَأَلِّتِ الشَّافِيَ، لِأَشْفَاءِ الْأَشْفَاءِ وَكَ، شِفَاءِ لَا يُفَادِرُ سَقْمًا» قَالَ عَمْرُو بْنُ أَبِي قَيْسٍ، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ: عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، وَأَبِي الضُّحَى: «إِذَا آتَى بِالْمَرِيضِ» وَقَالَ جَرِيرٌ: عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، وَحَدَّثَهُ، وَقَالَ: «إِذَا آتَى مَرِيضًا»

ترجمه: حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها فرمائی چې کله به رسول کریم ﷺ مریض ته ورغلويا به مریض رسول الله ﷺ ته راوستې شو نو رسول الله ﷺ به فرمائیل: ای د خلقو پروردگاره تکلیف لرې کړه، شفا ورکړه، او هم ته شفا ورکوونکې ذات یې، ستا د شفا نه علاوه هېڅ شفاء نشته، داسې شفا چې یو مرض لره نه پریږدی. تراجم رجال:

دعائشه بنت سعد حالات په کتاب فضائل المدينة (۱) کښې، د حضرت سعد بن ابی وقاص حالات په کتاب الايمان (۲) کښې تیر شوی دی.

د موسی بن اسماعیل تبوذکی حالات په بده الوسی (۳) کښې، د ابو عوانه الوضاح حالات په بده الوسی کښې (۴)، د منصور المعتمر حالات په کتاب العلم کښې، (۵)، د ابراهیم نخعی حالات په کتاب الايمان (۶) کښې، د مسروق بن الاجدع حالات په کتاب الايمان کښې تیر شوی دی (۷) د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها حالات په بده الوسی کښې (۸) تیر شوی دی.

(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۸۷۷)

(۲) (کشف الباری: ۱۷۳/۲)

(۳) (کشف الباری: ۴۲۳/۱)

(۴) (کشف الباری: ۴۳۴/۱)

(۵) (کشف الباری: ۲۷۰/۳)

(۶) (کشف الباری: ۲۵۳/۲)

(۷) (کشف الباری: ۱۸۲/۲)

(۸) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

عمرو بن ابی قیس:

دا راوی عمرو بن ابی قیس الرازی کوفی دی. (۱) دوی د ابواسحاق السبعی، منصور بن المعتمر او ایوب سختیانی وغیره حضراتو نه روایت کوی. (۲)
او ددوی نه روایت کوونکی ابراهیم بن المختار، اسحاق بن سلیمان او الحکم بن بشیر وغیره حضرات دی. (۳)

ابوداؤد دهغوی باره کښې فرمائی: فی حدیثه عطا. (۴) او بل خانی فرمائی: لا بأس به. (۵) ابن حبان رحمة الله علیه دهغوی ذکر په کتاب الثقات کښې کړې دي. (۶)

د ابراهیم بن طهمان حالات په کتاب الغسل (۷) کښې، د ابو الضحی مسلم بن صبیح حالات په کتاب الصلاة (۸) کښې، د جریر بن عبد الحمید حالات په کتاب العلم (۹) کښې تیرشوی دي.

تشریح: د باب حدیث امام بخاری رحمة الله علیه په رومبی خل ذکر کړې دي. (۱۰)

د ترجمة الباب مقصد: د امام بخاری رحمة الله علیه مقصد دادې چې عیادت کوونکی له پکار دی چې د مریض دپاره د شفاء دعا او کړی، څنگه چې د حدیث نه ثابت دی. (۱۱)

قوله: كَانَ إِذَا أَلَى مَرِيضًا أَوَاتَى بِهِ: راوی ته شك دي چې نبی کریم ﷺ به کله مریض ته ورغلل یا دا چې مریض به دوی ته راوستې شو. (۱۲)

قوله: أَذْهَبَ الْبَاسَ: د باب افعال نه د امر صیغه ده، په معنی د زائل کول. (۱۳)

(۱) تهذيب الكمال رقم الترجمة: ۴۴۳۷، ۲۰۳/۲۲، تهذيب التهذيب: ۹۳/۸

(۲) تهذيب الكمال رقم الترجمة: ۴۴۳۷، ۲۰۳/۲۲، تهذيب التهذيب: ۹۳/۸

(۳) تهذيب الكمال: ۲۰۳/۲۲

(۴) تهذيب الكمال: ۲۰۳/۲۲، ميزان الاعتدال: ۲۸۵/۳، تهذيب التهذيب: ۹۴/۸

(۵) تهذيب الكمال: ۲۰۳/۲، ميزان الاعتدال: ۲۸۵/۳، تهذيب التهذيب: ۹۴/۸

(۶) كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ۹۷۶

(۷) كشاف الباری رقم الحديث: ۲۷۹

(۸) كشاف الباری رقم الحديث: ۷۹۴

(۹) كشاف الباری ۲۶۸/۳

(۱۰) الحديث أخرجه البخاری أيضا في كتاب الطب/باب رُفِيَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رقم الحديث- ۵۴۱۱.

وأيضا في كتاب الطب/باب مَسَحَ الرَّأْقَى الْوَجَعَ بِيَدِهِ الْيُمْنَى رقم الحديث: ۵۴۱۸، وأخرجه مسلم في كتاب

السَّلام/باب اسْتَعْبَابِ رُفِيَةِ الْمَرِيضِ رقم الحديث: ۲۱۹۱، وأخرجه النسائي في كتاب الطب باب دعاء العائد

للمريض رقم الحديث: ۷۵۰۸، وأخرجه ابن ماجه كتاب الجنائز/باب مَا جَاءَ فِي ذِكْرِ مَرَضِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث- (۱۶۱۹)

(۱۱) (إرشاد الساري: ۴۰۵/۱۲)

(۱۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۲، عمدة القاری: ۳۳۹/۲۱، إرشاد الساري: ۴۰۵/۱۲)

(۱۳) (لسان العرب باب الفأل: ۶۶/۵)

قوله: البَّاسُ: یأس عذاب، شدت او حزن ته وائی. (۱)

قوله: رَبِّ النَّاسِ: دا د منادی مضاف کیدو په وجه منصوب دې حرف ندا محذوف دې. (۲)

قوله: أَنْتَ الشَّافِي: د مبتداء خبر دې، او خبر معرفه دې، او کله چې خبر معرفه وی نو د حصر فائده ورکوی. مطلب دا چې شفاء ورکوونکی ذات صرف الله تعالی دې، او دوائی کبسي هم چې کله الله شفاء نه ايردی نو دوائی هم نفع نه ورکوی. (۳)

قوله: شِفَاؤُكَ، شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا: داسې شفاء چې بیماری پریرېدی.

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه ليکي:

وفائدة التهييد بذلك أنه يحصل الشفاء من ذلك المرض فيغلفه مرض آخر يتولد منه، فكان يدحوله بالشفاء المطلق لا بطلق الشفاء. (۴)

يعنى اكثر يو کس خو د يوې بیماری نه بڼه شی، ليکن ددې نه پس په بله بیماری کبسي اخته شی. ځکه رسول الله ﷺ صرف د بیماری نه د شفاء غوښتلو دعا نه کوی بلکه مطلقاً دهرې بیماری نه د شفاء دپاره دعا فرمائی. يو اشکال او دهغي جواب:

اشکال: مريض دپاره د مرض نه د شفاء دعا غوښتلې شوې ده. حالانکه مرض د گناهونو دپاره کفاره ده او د اخروي ثواب ذریعه ده. او دا په حقیقت کبسي يو مؤمن دپاره يو نعمت دې. نو ددې نه د شفاء دعا ولې غوښتلې کیږي؟

جواب: ددې جواب دادې چې دعا عبادت دې، اودا د ثواب او کفارې منافی نه ده، ځکه چې د بیماری د انسان د گناهونو کفاره جوړیدل او په دې بنده ته اجر و ثواب ملاویدل خو په ابتدائی مرض او صبر سره حاصلیږي. ددې دپاره د مرض برقرار پاتې کیدل ضروری نه دی. ددې وجه مريض دپاره دعا د مرض د نعمت کیدو له جهت منافی نه ده. (۵)

د تعلیقاتو تخریج:

قوله: قَالَتْ عَالِشَةُ بِنْتُ سَعْدٍ: دا يو طويل حديث دې، کوم چې خو بابونه وړاندې په: باب وضع

اليد على المريض: کبسي موصولا تیر شوې دې. (۶)

ابراهيم بن طهمان: د ابراهيم بن طهمان تعليق لره اسماعيلي موصولا نقل کړې دې. (۷)

(۱) (شرح الکرمانی: ۱۰۲/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۹/۲۱، لسان العرب: ۳۰۱/۲)

(۲) (شرح الکرمانی: ۱۰۲/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۹/۲۱)

(۳) (شرح الکرمانی: ۱۰۲/۲۰، عمدة القاری: ۳۳۹/۲۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۲، إرشاد الساری: ۴۰۶/۱۲)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۲، ۱۶۳)

(۶) (عمدة القاری: ۳۳۹/۲۱، تغلیق التعليق: ۳۹۰/۵)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۲، عمدة القاری: ۳۳۹/۲۱، تغلیق التعليق: ۳۹۰/۵)

قوله: وَقَالَ جَبْرِ: د جریر طریق لره ابن ماجه موصولا نقل کرې دې (۱)
د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۲)

۲۱= بَابُ وُضُوءِ الْعَابِدِ لِلْمَرِيضِ

۵۲۷۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا مَرِيضٌ، فَتَوَضَّأَ فَصَبَّ عَلَيَّ أَوْ قَالَ: «صَبَّوْا عَلَيَّ» فَعَقَلْتُ، فَقُلْتُ: لَا يَرْتِنِي إِلَّا كَلَالَةٌ، فَكَيْفَ الْبِيرَاتُ؟ [ص: ۳۲] فَتَزَلَّتْ آيَةُ الْفَرَايِضِ

ترجمه: د حضرت جابر رضي الله عنه نه روایت دې، فرمائی چې زه بیمار اووم، او رسول الله صلى الله عليه وسلم ماته راغلو، او اودس یې او فرمائیلو (او اودس نه بیچ شوي اوبه) یې په ما چرکاؤ کرې. یا نبی کریم صلى الله عليه وسلم او فرمائیل دا بیچ شوي اوبه په جابر چرکاؤ کرئې (چنانچه هغه اوبه په ما چرکاؤ کرې شوي) نو زه په هوش کبسي راغلم، او د بې هوشي کیفیت ختم شو. نو ما رسول الله صلى الله عليه وسلم ته عرض او کړو چې زما وارثان صرف کلاله دي، نو زما میراث به څنگه تقسیمیري. نو په دېد میراث آیت نازل شو.
تواجم رجال:

د محمد بن بشار المشهور ب بندار حالات په کتاب العلم (۲) کبسي، د غندر محمد بن جعفر حالات په کتاب الايمان (۳) کبسي، د حضرت شعبه بن الحجاج حالات په کتاب الايمان کبسي (۵)، د محمد بن المنکدر حالات په کتاب الوضوء (۶) کبسي، د حضرت جابر رضي الله عنه حالات په کتاب الوضوء کبسي (۱) تشریح:

د ترجمه الباب مقصد: د دې باب نه د امام بخاری رحمة الله عليه مقصد دادې چې که د مریض عیادت لره راغلي کس څوک بزرگ یا صالح کس وي او هغه مریض د پاره اودس کوي، دا شان چې اودس نه پاتې شوي اوبه په طور د تبرک په مریض چرکاؤ کرې شی نو په سنت کبسي د دې گنجائش موجود دې. (۸) څنگه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په حضرت جابر رضي الله عنه باندې چرکاؤ کرې.

(۱) (سنن ابن ماجه: کتاب الطب/باب ما عُوذَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَا عُوذَ بِهِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ۳۵۲۰، عمدة القاری: ۳۳۹/۲۱، تعلق التعلیق، ۳۹۰/۵)

(۲) (عمدة القاری: ۳۳۹/۲۱)

(۳) (کشف الباری: ۲۵۸/۳)

(۴) (کشف الباری: ۲۵۰/۲)

(۵) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

(۷) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

(۸) (شرح ابن بطال: ۳۹۲/۹، شرح الکرمانی: ۳۰۲/۲۰، إرشاد الساری: ۴۰۷/۱۲)

دتبې په ځینې قسمونو کښې په بدن یخې اوبه اچول مفیدوی. ځینې حضرات وائی چې حضرت جابر رضی الله عنه په داسې قسم تبه کښې مبتلا وو ځکه رسول الله ﷺ په هغه اوبه چرکاؤ کړې. (۱)

قوله: فعلقت: ای اوقت من اعمان، یعنی زه په هوش کښې راغلم. (۲)

قوله: کلالة: والد او اولاد نه علاوه نورو رسته دارو ته وائی. (۳)

دترجمة الباب سره مناسبت:

حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د فَتَرَمَّا فَصَبًا عَلَىٰ په وجه دی. (۴)

۲۲= بَابُ مَنْ دَعَا بِرَفْعِ الْوَبَاءِ وَالْحُمَى

حدیث نمبر: ۵۳۵۲

۵۶۷۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَهَا قَالَتْ: لَبِئْسَ قَدِيمَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَيْكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ، قَالَتْ: فَدَخَلْتُ عَلَيْهِمَا، فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ كَيْفَ نَجِدُكَ؟ وَيَا بِلَالُ كَيْفَ نَجِدُكَ؟ قَالَتْ: وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَى يَقُولُ: [البحر الرجز]

كُلُّ امْرِئٍ مُصِيبٌ فِي أَهْلِهِ... وَالْمَوْتُ أَدْنَىٰ مِنْ شِرَاكٍ نَعْلِهِ

وَكَانَ بِلَالٌ إِذَا أَقْلِمَ عَنْهُ يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ فَيَقُولُ: [البحر الطويل]

أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أُبَيِّنُ لَيْلَةً... بِوَادٍ وَحَوْلَىٰ إِذْ خِرٌّ وَجَلِيلُ

وَهَلْ أُرْدَنُ يَوْمًا مِيَاةَ مِجَنَّةٍ... وَهَلْ تَبْدُونَ لِي شِيَامَةً وَطَفِيلُ

قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: فَحَدَّثْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ حَبِّبْ لَنَا الْبَيْدِيَّةَ كَحَبِّبْنَا مَكَّةَ أَوْ أَسَدًا، وَصَحِّحْهَا، وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِهَا وَمِذْيَاهَا، وَانْقُلْ حُمَاهَا فَأَجْعَلْهَا بِالْحُحْفَةِ»

تراجهم رجال:

دحضرت اسماعيل بن ابی اویس حالات په کتاب الایمان کښې (۵)، دامام مالک بن انس حالات

په بده الوسی کښې (۶)، د هشام بن عروه حالات په بده الوسی (۷) کښې، د عروة بن الزبیر بن العوام

حالات په کتاب بده الوسی (۸) کښې،

(۱) (شرح ابن بطال: ۳۹۲/۹، شرح الکرمانی: ۳۰۲/۲۰، [ارشاد الساری: ۴۰۷/۱۲])

(۲) (شرح الکرمانی: ۳۰۱/۲۰)

(۳) (شرح الکرمانی: ۳۰۲/۲۰)

(۴) (عمدة القاری: ۳۴۰/۲۱)

(۵) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

(۶) (کشف الباری: ۲۹۰/۱)

(۷) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۸) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

د حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها حالات په پدم الوسی کښې (۱) تیر شوی دی.
تشریح:

قوله: الوباء: د وباء لفظ په پښتو هم بعینه هم په هغه معنی کښې استعمالیږي کومه معنی کښې چې په عربی کښې استعمالیږي. د مرضونو او بیماریو عام کیدو او د مخصوصې بیماری حوریدو ته وباء وائی. ځینې حضراتو د وباء اطلاق په طاعون کړې دي. طاعون هم د وباء یو قسم دي. (۲)

د ترجمة الباب مقصد: شیخ الحدیث حضرت مولانا زکریا رحمة الله علیه ددې ترجمة الباب مقصد دلته بیان کړې دي، فرمائی چې تبه او طاعون دواړه د شهادت په اسبابو کښې شمیرلې شوی دی. او دا دواړه کفارہ سنیات هم دي.

لهذا چاته وهم کیدیشی چې کوم کس په دې اخته شی هغه دپاره مناسب نه دی چې ددې د دفع کولو دپاره دعا اوکړي.

ددې وهم لرې کولو د پاره امام بخاری رحمة الله علیه دا باب قائم کړو چنانچه هغوی لیکي:
وما ینظر لهذا العبد الضعیف من الترجمة، أنه ترجم بذلك لثلاثتهم بأنه لا ینبغی الدعاء، برفع الوباء والحمی لانهما من أسباب الشهادة وكفارة السيئات فإن الطاعون من أسباب الشهادة لقوله عليه السلام، الطاعون شهید. (۳)

اشکال: د وفاء د دفع کولو دپاره دعا باندې یو اشکال دا هم کیدیشی چې دا دعا برفع الموت لره متضمن ده، او دمرگ یو وخت مقرر دي، ددې دلرې کولو دپاره دعا کول عبث دي. جواب: ددې جواب دادې چې دعا بذات خود یو عبادت دي، او د عمر دزیاتوالی اود امراضو دلرې کولو په اسبابو کښې ده، ځکه د امراضو دلرې کولو دپاره او د عمر د زیاتوالی دپاره دعا کول عبث فعل نه دي. (۴)

قوله: بَرَفَعْ عَقِبْرَتَهُ: عَقِبْرَتَهُ: عَقِبْرَتَهُ. (د عین په فتحی او د قاف په کسرې سره) آواز ته وائی. (۵) یعنی هغه به په اوچت آواز سره اشعار وئیل.
د ترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک د ترجمة الباب سره مناسبت د برفع الحمی په وجه واضح دي. (۶)

(۱) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۳۴۰، إرشاد الساری: ۱۲/۴۰۷)

(۳) (الکنز الکنزی المتواری: ۱۹/۳۵۵، مؤما الامام مالک کتاب الجنائز/باب النهی عن البکاء علی التیبت رقم الحدیث-۲۶۳)

(۴) (إرشاد الساری: ۱۲/۴۰۸)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۰۳، النهایة لابن اثیر حرف العین: ۲/۲۳۶)

(۶) (عمدة القاری: ۲۱/۳۴۰)

البته ترجمه الباب کنبی دوپام ذکر دې، لیکن حدیث کنبی د وپام ذکر نشته دې.
 جواب: علامه قسطلانی رحمه الله علیه فرمائی چې ددې حدیث ځینې طرق کنبی د وپام ذکر
 دې. چنانچه د کتاب فضائل المدينة په آخر کنبی ددې یو طریق تیر شوی دې. په هغې کنبی
 حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمائی: قدمننا المدينة وهی اوبام ارض الله^(۱)

کتاب الطب: (الاحادیث: ۵۳۵۳-۵۳۳۵)

کتاب الطب کنبی اته پنځوس ابواب او یو سل اتلس احادیث دی. اتلس احادیث معلق
 اوباقی موصول دی. پنځوس احادیث مکرر او درې دیرش احادیث په اول ځل ذکر شوی دی.
 په هغې کنبی درې دیرش کنبی پنځویشت احادیث متفق علیه دی، د صحابه کرامو وغیره
 شپاړلس آثار امام بخاری رحمه الله علیه په کتاب الطب کنبی ذکر کړی دی. زمونږ په دې
 جلد کنبی د کتاب الطب د ۲۵ ابوابو تشریح راغلي ده. بقیه ابواب به ان شاء الله په
 راتلونکی جلد کنبی راځي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۲۹ = کتاب الطب

د کتاب الطب ما قبل کتاب المرضى سورة مناسبت: د کتاب الطب مناسب کتاب المرضى سره
 بالکل واضح دې. دصنعانی په نسخه کنبی الطب نه پس د الادویه اضافه هم ده.^(۲)
 د طب لغوی او اصطلاحی معنی: د طب په طاء درې واړه اعراب درست دی. دطب لفظ د علاج
 او مرض دواړو دپاره استعمالیږي. دا د اضداد نه دې. هم ددې نه طیب دې، د علاج ماهر.
 ددې جمع قلت اطبة او جمع کثرت اطباء رازی.^(۳)
 دطب لفظ دسحر دپاره هم استعمالیږي. چنانچه په کوم کس چې جادو کړې شوي وی. هغه
 ته مطبوب وائی. چنانچه حدیث مبارک کنبی هم مطبوب د مسحور په معنی کنبی استعمال
 شوي دي.

حضرت رسول الله ﷺ فرمائی: **أَتَانِ رَجُلَانِ: فَكَعَدَا أَحَدُهُمَا جِدَدًا رَأْسِ وَالْآخَرَ جِدَدًا رِجْلَيْهِ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا
 لِلْآخَرِ مَا وَجَعَهُ الرَّجُلُ؟ قَالَ: مَطْبُوبٌ يَعْلَى مَسْحُورٌ.**^(۴)

د علم طب اصطلاحی تعریف: هو علم يعرف به أحوال بدن الإنسان من جهة ما يصح ويؤول لتحفظ الصحة

(۱) (کتاب فضائل المدينة/باب كراهية النبي صلى الله عليه وسلم أن تُغرى المدينة رقم الحديث: ۱۸۸۹)
 (۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۵ ارشاد الساری: ۴۰۹/۱۲)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۵، عمدة القاری: ۲۱/۴۱۲، ارشاد الساری: ۴۰۹/۱۲، لسان العرب باب الطاء، ۸/۱۱۴)
 (۴) (الجامع الصحیح للبخاری کتاب الأدب/باب قول الله تعالى: {إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْقَدْلِ وَالْإِحْسَانِ، وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ، وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالَّذِي يَعْظُمُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ} رقم الحديث: ۶۰۶۳)

حاصلة وتستدر دائلة. (۱)

یعنی په علم طب سره د صحت او د عدم صحت په نقطه نظر سره دانسانی جسم احوال معلومولې شی چې موجود صحت برابر اوساتلې شی، او زائل شوې صحت راوپس کړې شی د طب اقسام: طب که د مرض په معنی کښې واخستې شی نو ددې دوه اقسام دی:

① مرض القلب ② مرض الابدان

① مرض القلب: یعنی د زړه بیماری، روحانی بیماری، لکه قرآن کریم کښې آیت دې: **فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا**: (۲) ددې منافقانو په زړونو کښې بیماری ده، بداعتقادی وغیره، زیاته کړه الله تعالی ددوی بیماری

هداشان د قرآن کریم آیت دې: **يُنَسِّأُ النَّبِيَّ كَأَنَّهُ لَسَتْ نَفْسٌ مِّنَ السَّاعِرِينَ أَتَقَبَّلُونَ فَلَا تَحْضَعْنَ بِالْقَوْلِ يُبْطِئَنَّ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ**: (۳)

ای د نبی ﷺ بیبیانو تا سو د عامو بنحو په شان نه یی، که تاسو اوویریبئ، نو په مزه خبره مه کوئ، بیا به لالچ او کړی هغه څوک چې د چا په زړه کښې بیماری ده.

② مرض الابدان: د مرض دویم قسم جسمانی مرض دې. (۴)

طب که د علاج په معنی کښې وی، نو بیا ددې دوه اقسام دی:

① طب القلب ② طب الابدان

① طب القلوب، طب الارواح: د زړه بیماری، د روحانی بیماری علاج صرف انبیاء علیهم السلام ته حواله دې. دا صرف دانبیاء علیهم السلام راوړلې شوی دین سره خاص دې. پس د روح علاج د رب پیژندگلو، دالله تعالی او درسول ﷺ احکامات منلو او دهغې مکمل اتباع ده. د روح علاج هم په دې کښې دې. ددې نه علاوه بله لار نشته. (۵)

② طب الابدان: دویم قسم طب الابدان دې، او دلته هم طب الابدان مراد دې. (۶)

د طب الابدان اقسام: د طب الابدان دوه قسمونه دی.

① یو هغه کوم چې رسول الله ﷺ نه منقول دې، رسول الله ﷺ نه منقول طب لره ابو نعیم اصفهانی د الطب النبوی په نوم سره یو رساله کښې راجمع کړې دې. (۷)
علامه ابن القيم رحمه الله علیه ددې یوه کافی ذخیره په زاد المعاد کښې هم راجمع کړې

(۱) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۰۴، فتح الباری: ۱۳/۱۶۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۱، إرشاد الساری: ۱۲/۴۰۹)

(۲) (سورة البقرة: ۱۰)

(۳) (سورة الأحزاب: ۳۲)

(۴) (زاد المعاد فی هدی خیر العباد، فصل الطب النبوی: ۵/۴)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۵، زاد المعاد، فصل الطب النبوی: ۷/۴)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۰۹)

(۷) (الطب النبوی لأبی نعیم اصفهانی، مکتبة دار ابن حزم)

ده. (۱) او دا ځینې خلقو د طب النبوی لابن القیم په نوم سره شائع کړې ده. او ددې ترجمه په اردو کښې هم شوې ده. (۲)

(۲) دویم قسم هغه دی کوم چې انسانی تجربو سره وجود ته راغلې دې. دهغې هم دوه قسمونه دي.

(۱) یو قسم هغه دی چې په هغې کښې د غوروفکر کولو ضرورت نه وی بلکه قدرت پخپله جاندار ته دهغې د علاج علم ورکړې وی. لکه د تندې علاج اوبه، د اولزې علاج غذا ده.

(۲) دویم قسم هغه دې چې په هغې کښې د غوروفکر ضرورت وی، لکه نورې بیماری چې په انسان رازی، ددې بیماری علاج د خلقو د تجرباتو نه وجود راغلې دې. (۳)

د طب جسماني مدار: د طب جسماني مدار په دريو څيزونو دې (۱) حفظان صحت (۲) د مضر څيزونو نه پرهيز (۳) د فاسدو مادو اخراج.

(۱) حفظان صحت: ټول نه مقدمه خبره داده چې انسان دخپل جسم حفاظت اوکړي. هغه څيزونو او اسبابو نه کوم چې د بيماري سبب گرځي، دهغې نه خپل ځان بچ اوساتي.

د حفظان صحت مثال دقرآن کریم په دې آيت مبارک کښې موجود دې.

فَن كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ (۴) بيا چې تاسو کښې څوک بيمار وي يا مسافر وي، په هغه شمير دې دنورو ورځو.

سفر کښې چونکه مشقت وي او دا مضر صحت کيديشي، اوکه په دې کښې روژه اونيولې شي، نو صحت د خرابيدو خطر په کښې شته، ددې وجه د صحت د برقراره ساتلو دپاره د روژې نه نيولو اجازت ورکړې شوې دې. (۵)

(۲) مضر څيزونو نه پرهيز: قرآن کریم کښې آيت مبارک دې: وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ (۶) ددې آيت مبارک نه دا مسئله اخذ کړې شوې ده چې که د يخو اوبو په استعمال کښې د هلاکت ويره وي نو په داسې صورت کښې تيمم جائز دې. (۷)

دمضر څيزنه اجتناب ددې آيت مبارک نه په پوهه کښې رازی. (۸)

همداشان ما قبل کتاب الاطعمه کښې حديث تير شوې دې چې رسول الله ﷺ بادرنګ او کهجورې يو ځانې خورې، او وې فرمائيل چې مونږ د يو گرمي د بل په يخني سره ختموؤ.

(۱) (زاد المعاد فی هدی خیر العباد. فصل الطب النبوی جلد: ۴، مکتبه مؤسسه الرساله)

(۲) (دا کتاب د دارالاشاعت کراچي نه شائع شوي دي)

(۳) (زاد المعاد. فصل الطب النبوی: ۵/۴، فتح الباری: ۱۳/۱۶۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۰۹)

(۴) (سورة البقرة: ۱۸۴)

(۵) (زاد المعاد. فصل الطب النبوی: ۶/۴، فتح الباری: ۱۳/۱۶۵)

(۶) (سورة النساء: ۲۹)

(۷) (تفسیر روح المعانی سورة النساء: ۲۹، ۱۶/۵، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي، نساء: ۲۹، ۱۴۹/۵)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۵)

داهم د بیماری نه وړاندې د پرهیز مثال دې چې حار یا صرف بارد خیزونه نه دی خوړل پکار.

⑤ د فاسدو مادو اخراج: د فاسدو مادو د اخراج طرف ته دقرآن کریم دې آیت مبارک کښې اشاره شوې ده: **فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ آذَى مِنْ رَأْسِهِ فَغَدِيَّةٌ**: (۱)

که یو محرم د سپړو نه تنگ راشی او هغه ته تکلیف وی نو هغه دا تکلیف خان نه لرې کولې شی. او سر خړتیلی شی، او ددې فدیة دې ورکړی.

دا خپل خان نه د فاسدو مادو د اخراج مثال دې ځکه چې د کومې پورې د وینستو د ویخونو نه تیل لرې نه شی، د سپړو پرورش به نه ختمیږی، نو دا اجازت جسم نه د فاسدو مادو د لرې کولو دپاره وو، ځکه چې فاسدې مادې د مرض سبب دې، تر کومې چې دا ختمې شوې نه وی نو شفاء به نه حاصلیږی. (۲)

د سرور کائنات ﷺ د علاج اقسام: علامه ابن القیم رحمة الله علیه زاد المعاد کښې فرماتی: چې حضور علیه السلام به کوم علاج کولو د هغې درې اقسام وو.

① د طبعی دوايانو په ذریعه ② د ادویه الهی په ذریعه ③ د دواړو په مرکب سره. د سرور کائنات د بعثت اصل مقصد خلق درو حانی بیمار او امراضونه پاکول وو، بیا هم د ضرورت په وخت کښې حضور علیه السلام جسمانی علاج هم کړې دې.

خو حضور علیه السلام نه چې کوم علاج او ادویه منقول دی هغه د هغه زمانې د تجرباتو یوه حصه وه، وحی سزه منقول نه وو، او دا هم ممکن دی چې یو کس هغه استعمال کړی او هغه ته فائده اونه رسی، ځکه چې دهغه زمانې په بیمارو کښې او ددې زمانې په بیمارو کښې فرق دې. د مفرد غذا د فساد نه چې کومې بیماری پیدا کیږی دهغې علاج هم په مفرد دوا کښې دې، او د مرکب غذا نه د فساد چې کومې بیماری پیدا کیږی دهغې علاج په مرکب دوا کښې دې. پخوا زمانه کښې به خلقو ساده ژوند تیروولو او مفرد غذا گانې به خوړلې. له دې وجه حدیث پاک کښې چې کوم مفرد علاج راغلې دې هغه مفید وو. لیکن اوس خلق رنگ رنگ مرکب غذا گانې خوری. نو اوس د هغوی دپاره مفرد دوايانې مفیدې نه وی.

لیکن علامه ابن خلدون رحمة الله علیه فرماتی چې که اوس هم څوک په طور دتبرک او ایمانی قوت ماثور ادویه استعمالوی نو بهر حال فائده ورکوی

چنانچه لیکي: **اللهم إلا إن استعمل على جهة التبرك وصدق الإيمان فيكون له أثر عظيم في النفع**. (۳)
حضرت شاه ولی الله رحمة الله علیه فرماتی چې د حضور علیه السلام جسمانی علاج کول دشریعت داشان حصه نه ده چې دا دعوت و تبلیغ جزء جوړ کړې شی، او په هر کس باندي ددې تقلید واجب او ضروری دې.

(۱) (سورة البقرة: ۱۹۶)

(۲) (زاد المعاد. فصل الطب النبوی: ۴/۶ فتح الباری: ۱۳/۱۶۵)

(۳) (مقدمة ابن خلدون الباب السادس، الفصل الخامس والشعرون علم الطب: ۵۴۸/۱)

چنانچه فرمائی: إعلم ان ما روى عن النبي ﷺ ودون في كتب الحديث على تسمين: أحدهما ما سبيله تهلين الرسالة وفيه قوله تعالى: وَمَا أَنْتُمْ إِلَّا رُسُلٌ كُذِّبُوا وَمَا نُهَكُمُ عَنْهُ فَاتَّبَعُوا... وثانيهما ما ليس من باب تهلين الرسالة.... فمنه الطب. (۱)

یعنی د احادیثو دوه قسمونه دی:

① یو هغه چې دهغې تعلق د پیغام رسولو سره دې، یعنی کوم حکم چې شرعی طور وارد شوې وی.

② دویم هغه دکوم تعلق چې پیغام رسولو سره نه وی.

بلکه هغه په دینی امورو کښې دیو راتې په طور وارد شوې وی. علاج معالجه او د طب سره تعلق لرونکی روایات هم په دې دویم قسم کښې داخلېږی.

بَابُ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاعِرًا لِأَنْزَلِ لَهُ شِفَاءً

حدیث نمبر: ۵۲۵۴

۵۲۵۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ أَبِي حُسَيْنٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي رِيَّاحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاعِرًا لِأَنْزَلِ لَهُ شِفَاءً»

ترجمه: د حضرت ابو هريره ؓ نه روایت دې چې رسول اکرم ﷺ فرمائی: الله تعالى هيخ يوه بیماری داسې نه ده پیدا کړې دې چې دهغې شفاء یې نه وی نازل کړی. تراجم رجال:

د ابو موسی محمد بن المثنی بن العنزى حالات په کتاب الايمان (۲) کښې، د ابو احمد محمد بن عبد الله ابو الزبيرى حالات په کتاب الاذان کښې، (۳)، د عمر بن سعيد حالات په کتاب العلم (۴) کښې، د عطاء بن ابى رباح حالات په کتاب العلم کښې (۵)، د حضرت ابو هريره ؓ حالات په کتاب الايمان کښې (۲) تیر شوی دی.

(۱) (حجة الله البالغة: ۱۲۸/۱)

(۲) (کشف الباری: ۲۵/۲)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۸۲۰)

(۴) (کشف الباری: ۵۱۵/۳)

(۵) (کشف الباری: ۳۷/۴)

(۶) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

تشریح: دا حدیث پاک امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دلتہ پہ اول خل ذکر کړې دې. (١)
 د ترجمۃ الباب مقصد: د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ مقصد دادې چې د بیماری علاج کول
 جائز دی. او ځینې صوفیاء کرامو باندې رد کول دی. کوم چې دا وائی چې ولایت نه مکمل
 کیږي تر کومې چې انسان په هغه تکالیفو باندې صبر اونه کړي کوم چې په هغه رازی، او
 ددې دپاره علاج کول درست نه دی. (٢)
 قوله: «مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً»:

د ابوداؤد روایت کنسې دی: «إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالذِّبَاءَ، وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوُوا وَلَا تَدَاوُوا
 بِحَمَائِمٍ» (٣)

او د مسند احمد په روایت کنسې دی: إن الله حيث خلق الداء خلق الدواء فتداووا. (٤)
 امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ په کتاب الادب المفرد کنسې روایت نقل کړې دې، دهغې الفاظ
 دادې:

يا عباد الله تداووا قران الله عز وجل لم يصنع داء الا وضم له شفاء فبرأوا واحدا قالوا: وما هو يا رسول الله! قال:
 الهرم. (٥)

قوله: هرمد هاء او راء په فتحې سره، بوداوالی. (٦)

يو روایت کنسې الهرم سره د السام اضافه هم ده. (٧) السام مرگ ته وائی. (٨)
 مسلم شريف کنسې د حضرت جابر رضي الله عنه مرفوع حديث دې:
 «لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ، فَإِذَا أُصِيبَ دَوَاءُ الدَّاءِ بَرَأَ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ» (٩)

(١) الحدیث أخرجه مسلم في كتاب السَّلام/بَابُ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ وَاسْتِحْبَابُ التَّدَاوِي رِقْمُ الْحَدِيثِ: ٢٢٠٤. أخرجه
 الترمذی في كتاب الطب عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/بَابُ مَا جَاءَ فِي الدَّوَاءِ وَالْحَثُّ عَلَيْهِ رِقْمُ الْحَدِيثِ-
 ٢٠٣٨. وأخرجه أبي داود في كتاب الطب بَابُ فِي الرَّجُلِ يَتَدَاوَى رِقْمُ الْحَدِيثِ: ٣٨٥٥. وأخرجه النسائي في
 كتاب الطب باب الامر بالدواء رِقْمُ الْحَدِيثِ: ٧٥٥٤. وأخرجه ابن ماجه كتاب الطب/بَابُ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً، إِلَّا
 أَنْزَلَ لَهُ رِقْمُ الْحَدِيثِ-٣٤٣٨)

(٢) (شرح ابن بطال: ٣٩٤/٩، عمدة القاري: ٣٤٢/٢١)

(٣) (سنن أبي داود كتاب الطب بَابُ فِي الدَّوَاءِ الْمَكْرُوهَةِ رِقْمُ الْحَدِيثِ: ٣٨٧٤)

(٤) (مسند الإمام احمد بن حنبل، مسند أنس بن مالك رِقْمُ الْحَدِيثِ: ١٢٥٩٤، فتح الباري: ١٣/١٦٦)

(٥) (الأدب المفرد باب حسن الخلق إذا فقها رِقْمُ الْحَدِيثِ: ٢٩١، ١٠٩/١، فتح الباري: ١٣/١٦٧)

(٦) (لسان العرب باب السين: ٤٢٢/٦)

(٧) (المصنف لابن أبي شيبة كتاب الطب من رخص في الدواء رِقْمُ الْحَدِيثِ: ٢٣٤١٨)

(٨) (لسان العرب باب الهاء: ٨١/١٥)

(٩) (الجامع الصحيح لمسلم في كتاب السَّلام/بَابُ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ وَاسْتِحْبَابُ التَّدَاوِي رِقْمُ الْحَدِيثِ: ٢٢٠٤)

(١٠) (السنن السارية: ٤١٠/١٢)

ذکر شوی احادیثو نه مستنبط شو خبری: ددی تولو احادیثو نه معلومه شوه چې الله تعالی دهرې بیماری شفاء او علاج نازل کړې دې. دا بله خبره ده چې اکثر خلقو ته د ځینې بیماریو علاج معلوم نه وی نو هغوی داسې بیماری لا علاجه گنړی، خو په حقیقت کښې هغه لا علاج نه وی. (۱)

همداشان دا هم معلومه شوه چې ضروری نه ده چې علاج سره یو کس روغ رمت شي، چنانچه د حضرت جابر رضی الله عنه حدیث مبارک کښې د یازن الله قید دې، تر کومې چې د الله تعالی حکم نه وی شوی تر هغه وخته پورې دوائی اثر نه کوی. (۲)

ددې احادیثو نه دریمه خبره دا معلومه شوه چې د بیماری علاج کول د توکل خلاف نه دی، ځنګه چې د اولرې تندې دپاره خوراک او اوبه استعمالول خلاف توکل نه دی، نو دغه شان مرض دپاره هم علاج کول هم د توکل خلاف نه دی. (۳)

د جمهورو مذهب: د جمهور حضراتو په نزد علاج کول جائز دی. (۴) ځنګه چې احادیثو نه معلومیږي، البته ضروری نه دې، لهذا که څوک بیمار شي او هغه علاج اونه کړو او هغه مر شو نو هغه به گناهگار نه وی. (۵)

د ځینې حضراتو مذهب: او د ځینې حضراتو په نزد علاج کول مکروه دی. (۶) دلیل: ددوی دلیل یو خو دا روایت دې چې نبی کریم صلی الله علیه و آله فرمائیلی دی چې زما امت نه به اویازره خلق بغیر د حساب و کتاب نه جنت ته داخلېږي، او دا به هغه خلق وی کوم چې نه منتر وائی او نه بد فال نیسی، اونه داغ لگوی. (۷)

همداشان دهغه روایت نه هم استدلال کوی کوم چې ما قبل کتاب المرضی، فضل من یصرع من الریح کښې تیر شوی دې چې په یوې نسخې د مرگی دوره راتله، هغې حضور علیه السلام ته د دعا خواست او کړو، نو حضور علیه السلام او فرمائیل: که ته غواړې نوصبر او کړه، او

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۷، شرح الکرمانی: ۲۰/۲۰۴، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۱)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۷، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۰)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۷، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۰)

(۴) (بدائع الصنائع کتاب الاستحسان: ۵/۱۲۷، تبیین الحقائق کتاب الکراهیه، فصل فی البیع: ۷/۷۲، ردالمحتار کتاب الحظر والإباحة فصل فی البیع: ۹/۶۴۱، المدخل لابن العاج المالکی، فصل طب الأبدان والرقی الواردة: ۴/۱۲۰، المجموع شرح المذهب، کتاب الجنائز ما یفعل بالمیت: ۵/۱۰۶)

(۵) (ردالمحتار کتاب الحظر والإباحة فصل فی البیع: ۹/۵۵۹، الفتاوی العالمکیریه کتاب الکراهیه الباب الثامن عشر: ۵/۴۱۰)

(۶) (البحر الرائق کتاب الکراهیه، فصل فی البیع: ۸/۲۳۷، تبیین الحقائق کتاب الکراهیه، فصل فی البیع: ۷/۷۲)

(۷) (کشف الباری: کتاب الطب/باب من اکتوی أو کوی غیره، وفضل من لم یکتورم الحدیث: ۵۳۷۷)

ددې په بدله کښې جنت دې، او که غواړې نو ستا دپاره به دعا او کړم. (۱)
د جمهور و د طرف نه جواب: جمهور حضرات فرماني چې په کومو احاديثو کښې د علاج نه منع راغلې ده، دا منع به په هغه صورت باندې محمول وي کله چې انسان دواښي شفاء او گنړي چې صرف دواښي سره به شفاء ملاويږي. داسان علاج کول مکروه دي. خو که دا اعتقاد يې نه وي، بلکه دا اعتقاد يې دې چې شفاء ورکونکې ذات صرف دالله تعالی دې، او دواښي صرف يو سبب دې، کوم چې الله تعالی پيدا کړې دې. نو بيا علاج کول مکروه نه دي. (۲)

نبي کریم ﷺ او صحابه کرامو نه زيات څوک متوکل نه شی کيدې، هغوي سيد المتوکلين وو، ليکن حضور عليه السلام او صحابه کرامو به علاج کولو. او نور ظاهري اسباب به يې هم اختيارول.

چنانچه روايت کښې رازي چې حضرت تبي کریم ﷺ د حضرت سعد ؓ علاج په داغ ورکولو سره او کړو. (۳)

۲= بَابُ: هَلْ يُدَاوِي الرَّجُلُ الْمَرَأَةَ أَوِ الْمَرَأَةُ الرَّجُلَ

حديث نمبر: ۵۲۵۵

۵۲۵۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ ذَكْوَانَ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ مَعُوذِ بْنِ عَفْرَاءَ، قَالَتْ: " كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَسْقِي الْقَوْمَ وَنَحْمَدُهُمْ، وَتَرَدُّ الْقَتْلَى وَالْمَجْرَحَى إِلَى الْمَدِينَةِ "

ترجمه: د حضرت ربیع بنت معوذ نه روایت دې، فرماني چې مونږ حضور عليه السلام سره په جهاد کښې شريك وو، مجاهدينو ته به مو اوبه ورکولې، او دهغوي خدمت به مو کولو، او شهيدان او زخميان به مو مدينې منورې ته منقل کول.
ترجم رجال:

د حضرت قتيبه بن سعيد حالات په كتاب الايمان کښې (۴) د بشر بن المفضل حالات په كتاب العلم (۵) کښې، د خالد بن ذکوان حالات په كتاب الصوم (۶) کښې، د ربیع بنت معوذ رضی الله عنها حالات په كتاب الصوم (۷) کښې تير شوي دي.

(۱) (کشف الباری: تبیین الحقائق کتاب الکراهية، فصل فی البیع: ۷/۷۲)

(۲) (البحر الرائق کتاب الکراهية فصل فی البیع: ۸/۲۳۸، تبیین الحقائق کتاب الکراهية فصل فی البیع: ۷/۷۲،

المحیط البرهانی الفصل التاسع عشر فی التداوی: ۱۰/۱۸۴)

(۳) (سنن ابن ماجه کتاب الطب من اکتوی رقم الحديث: ۳۴۹۴)

(۴) (کشف الباری: ۲/۱۸۹)

(۵) (کشف الباری: ۳/۲۲۲)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۶)

(۷) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۹۶)

دهدیت د ترجمه الباب سره مناسبت:

سوال: ترجمه الباب کنبې د مداوا ذکر دې. او په حدیث کنبې ددې ذکر نشته دې، او بل خبره داده چې د حدیث نه د ترجمه الباب دویم جزء خو ثابتیری لیکن اول جزئی داوی الرَّجُلُ الْمَرَاةَ نه ثابتیری.

جواب: ددې جواب حضرات شارحینو دا ورکړې دې چې تر کومې ددې خبرې تعلق چې حدیث کنبې د مداوا ذکر نشته دې، نو دابه داشان ثابتیری چې حدیث کنبې موجود لفظ د نخدمهم د عموم نه ثابتیری چې خدمت علاج معالجې ته هم شامل وی. هم داشان هم دا روایت کتاب الجهاد کنبې مذکور دې، هلته ددای الجراحی هم په حدیث کنبې صراحتاً مذکور دی. (۱)

او د ترجمه الباب اول جزء امام بخاری رحمه الله علیه په قیاس سره ثابت کړې دې. یعنی حدیث کنبې بنخې دپاره د سړی او سړی دپاره د بنخې علاج کول ثابت دی. نو کله چې بنخه د سړی علاج کولې شی نو سړی هم د بنخې علاج کولې شی. (۲)

سوال: امام بخاری رحمه الله علیه ترجمه الباب کنبې په جزم سره حکم نه دې ذکر کړې، حالانکه حدیث کنبې تصریح ده چې بنخې د سرو علاج کولې شی.

حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې دا په دې وجه چې په دې کنبې احتمال دې چې د بنخو سرو لره علاج کول دا د حجاب د حکم نه وړاندې واقع ده. یا دا چې بنخې د خپل خاوند یا محرم رسته دارو علاج کوی. (۳)

د سړی، بنخې دیو بل د علاج کولو حکم: عام حکم دادې چې سړی دې د سړی ډاکتر نه علاج او کړی او بنخه دې د بنخې ډاکترې نه علاج او کړی، لیکن که دا ممکن نه وی یعنی بنخه بیمار ده، او بنخه ډاکتره موجود نه ده، یا بنخه ډاکتره لرې ده، هلته په تلو کنبې د هلاکت یاسخت تکلیف غالب گمان وی، او بیماری یازخم دداسې ځانې دې چې هغه ځانې نه محرم دپاره کتل جائز نه دې، نو د ضرورت په وخت د بنخې د سړی ډاکتر نه علاج کول درست دی. او سړی ډاکتر صرف د مرض ځانې کتلې شی، بنخه به نور خپل ټول جسم پتوی. همداشان بنخه ډاکتره به هم د ضرورت په وخت کنبې د سړی علاج کولې شی. (۴)

(۱) (کشف الباری کتاب الجهاد والسير: ۵۱۴)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۷، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۱، الكنز الكنزی المتواری: ۱۹/۳۶۱)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۸، الكنز الكنزی المتواری: ۱۹/۳۶۱)

(۴) (الدر مع الرد کتاب الخطر والإباحة فصل فی النظر والمس: ۲۱۰/۹، ۲۱۲، بدائع الصنائع کتاب الاستحسان، حکم دخول بیت الفیر ۴/۲۹۹، المبسوط للشیبانی، کتاب الإستحسان: ۳/۶۶، المعیط البرهانی، کتاب الإستحسان الفصل التاسع فیما یحل للرجل النظر: ۵/۱۸۰، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۱، الكنز الكنزی المتواری: ۱۹/۳۶۱، الفناوی العالمکیریة کتاب الکراهیه: ۵/۳۸۲)

۳=بَابُ: الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثِ

حدیث نمبر: ۵۳۵۶/۵۳۵۷

۵۲۸۰ - حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ، حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ شَيْبَانَ، حَدَّثَنَا سَالِمُ الْأَقْطَسِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثَةٍ: شُرْبِ عَسَلٍ [ص: ۳۳]، وَشَرْطَةِ حُجَّجٍ، وَكَيْبَةِ نَارٍ، وَأَنْتَهَى أُمَّتِي عَنِ الْكَبْرِ" رَفَعَهُ الْحَدِيثَ وَدَوَّاهُ الْقَمِي، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ مَجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فِي الْعَسَلِ وَالْحُجَّجِ»

۵۲۸۱ - حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، أَخْبَرَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ أَبُو الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ شَيْبَانَ، عَنْ سَالِمِ الْأَقْطَسِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "الشِّفَاءُ فِي ثَلَاثَةٍ: فِي شَرْطَةِ حُجَّجٍ، أَوْ شُرْبِ عَسَلٍ، أَوْ كَيْبَةِ نَارٍ، وَأَنَا أَنْتَهَى أُمَّتِي عَنِ الْكَبْرِ"

ترجمہ: حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہما فرمائی ہیں شفاء پہ دريو خيزونو کنبی ده، د شهد په ځکلو کنبی، ښکر لگولو کنبی او د اور په داغ کنبی، اوزه خپل امت د داغ نه منع کوم. تراجم رجال:

الحسين: دروايت په سند کنبی د حسين د والد ذکر نشته دي، نو ددي حسين نه مراد څوک دي؟ په دي کنبی دوه اقواله دي.

① امام حاکم فرمائی چې ددي نه حسين بن يحيى بن جعفر بيکندي مراد دي، دهغوی والد يحيى بن جعفر نه امام بخاری رحمه الله عليه ډير احاديث نقل کړي دي. (۱)

② د اکثر حضراتو په نزد ددي نه مراد حسين بن محمد بن زياد العبدي النيسابوري دي. (۲) دي په القباني سره مشهور دي، قبان، دقاف او باء په تشديد سره، د وزني څيز دتللو تله. (۳) دده نيکه ازيا د سره قبان (تله) وه، خلقو به چې کله يو څيز تللو نو د هغوی نه به يې دا تله په طور د قرض اخستله، په دي وجه په قباني مشهور شو. (۴)

داد اسحاق بن راهويه، احمد بن منيع او ابوبکر بن ابي شيبه وغيره نه روايت کوي. (۵) اودهغوی نه روايت کوونکی امام بخاری، ابو عبدالله بن الاخرم، محمد بن صالح وغيره دي. (۶) حضرات محدثينو ددوی توثيق کړي دي.

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۱)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۶۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۱، شرح الکرماني: ۲۰/۲۰۵)

(۳) (لسان العرب باب القاف: ۱۱/۲۶)

(۴) (سير أعلام النبلاء: ۱۳/۵۰۱، تهذيب التهذيب: ۲/۳۶۹، تهذيب الکمال: ۶/۴۷۷)

(۵) (تهذيب التهذيب: ۲/۳۶۸، تهذيب الکمال: ۱۳۳۶، ۶/۴۷۶، سير أعلام النبلاء: ۱۳/۵۰۰)

(۶) (تهذيب التهذيب: ۲/۳۶۸، تهذيب الکمال رقم الترجمة: ۱۳۳۶، ۶/۴۷۶)

امام حاكم رحمة الله عليه فرماني: كان أحد أركان الحديث وحفاظ الدنيا. (١)
 او عبد الله بن يعقوب فرماني: كان الحسين القبان أحفظ الناس لحديثه. (٢)
 علامه ذهبي رحمة الله عليه دهغوي باره كنبني فرماني: الإمام الحافظ الثقة شيخ المحدثين
 بخراسان. (٣)

دي دامام بخاري رحمة الله عليه سره په نيسابور كنبني پاتي شوي دي. او د امام بخاري
 رحمة الله عليه دوفات نه پس دري ديرش كاله ژوندي وو، د امام مسلم رحمة الله عليه په
 اقران كنبني وو، امام بخاري رحمة الله عليه دهغوي نه صرف يو روايت نقل كړې دي. هغې
 ته رواية الاكابر عن الأصاغر واتي. (٤)

دهغوي په كال ٢٨٠ هجري كنبني ددي فاني دنيا نه رحلت او كړو. (٥)
 قوله: احمد بن منيع: دا راوي ابو جعفر احمد بن منيع بن عبدالرحمن البغوي رحمة الله عليه
 دي. (٦)

دوي دابن عيينه ابن عليه او مروان بن شجاع وغيره حضراتو نه روايت كوي. (٧)
 او دهغوي نه روايت كوونكي حسين بن محمد بن زياد القباني، احمد بن علي ابن المثنى،
 وغيره حضرات دي. (٨)
 حضرات محدثينو دهغوي توثيق كړې ده.

امام نسائي رحمة الله عليه او صالح بن محمد رحمة الله عليه فرماني: ثقة. (٩)
 امام ابو حاتم رحمة الله عليه فرماني: هو صدوق. (١٠)
 دارقطني رحمة الله عليه فرماني: لا بأس. (١١)
 مسلم بن قاسم رحمة الله عليه فرماني: ثقة. (١٢)

(١) (تهذيب التهذيب: ٣٦٩/٢، سير اعلام النبلاء، رقم الترجمة: ٢٤٧، ١٣/٥٠٠)

(٢) (تهذيب التهذيب: ٣٦٩/٢)

(٣) (سير اعلام النبلاء: ٤٩٩/١٣)

(٤) (فتح الباري: ١٣/١٦٩، عمدة القاري: ٢١/٣٤٣)

(٥) (سير اعلام النبلاء، رقم الترجمة: ٥٠٢/١٣، تهذيب الكمال: ٦/٤٧٨)

(٦) (تهذيب الكمال: ١١٤، ١/٤٩٥، تهذيب التهذيب: ١/٨٤)

(٧) (تهذيب الكمال: ٦/٤٩٥، تهذيب التهذيب: ١/٨٤)

(٨) (تهذيب الكمال: ٦/٤٩٦)

(٩) (تهذيب التهذيب: ١/٨٤، تهذيب الكمال: ١/٤٩٦)

(١٠) (تهذيب التهذيب: ١/٨٤)

(١١) (تهذيب التهذيب: ١/٨٤)

(١٢) (تهذيب التهذيب: ١/٨٤)

ابوالقاسم البغوی رحمه الله علیه فرمائی چې زما د نیکه باره کنبې وئیلې کيږي چې زما نیکه به فرمائیل چې زه د خلویینستو کالو راسې په دریو ورځو کنبې قرآن کریم ختموم. (۱)
دې سره نور فرمائی: کان جدی من الأهدال. (۲)

دوئ په ۱۶۰ هجرئ کنبې پیدا شو، او په ۲۴۴ هجرئ کنبې ددې فانی د نیا نه یئ رحلت اوکړو. (۳)

صحيح بخاری کنبې د هغوی صرف دا یو حدیث دي. (۴)

قوله: مروان بن شجاع: د مروان بن شجاع حالات په کتاب الشهادات (۵) کنبې تیر شوی

دی. د سالم الافطس حالات هم په کتاب الشهادات (۶) کنبې. د سعید بن جبیر حالات په کتاب

العلم (۷) کنبې، د عبد الله بن عباس حالات په بده الوصی کنبې (۸) تیر شوی دی.

قوله: القتبي: القتي (بضم القاف، وتشديد اليم المكسورة)

دا راوی ابو الحسن يعقوب بن عبد الله بن سعد بن مالك ابن هاني بن عامر بن ابي عامر

الاشعري القمي دي. (۹) قم د عراق د یو ښار نوم دي، دهغې طرف ته منسوب دي. (۱۰)

دوئ د جعفر بن ابي المغيرة، حفص بن حميد وغيره نه روایت کوي، او دوئ نه روایت

کوونکي جرير بن عبد الحميد، ابو غسان مالك بن اسماعيل دي. (۱۱)

د حضرت محدثينو د دوئ باره کنبې راټي:

امام نسائي رحمه الله علیه فرمائی: ليس به بأس. (۱۲)

ابوالقاسم الطبراني فرمائی: كان ثقة. (۱۳)

(۱) (تهذيب التهذيب: ۸۴/۱، تهذيب الكمال: ۴۹۷/۱)

(۲) (تهذيب التهذيب: ۸۴/)

(۳) (تهذيب التهذيب: ۸۴/۱، تهذيب الكمال: ۴۹۷/۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۶۹/۱۳)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۶۸۴)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۶۸۴)

(۷) (کشف الباری: ۴۱۸/۴)

(۸) (کشف الباری: ۴۳۵/۱)

(۹) (تهذيب الكمال رقم الترجمة ۷۰۹۳، ۳۴۴/۳۲، تهذيب التهذيب: ۳۹۰/۱۱، الجرح والتعديل: ۲۵۸/۹، ميزان

الإعتدال رقم الترجمة: ۹۸۱۵، ۴۵۲/۴)

(۱۰) (عمدة القاری: ۳۴۴/۲۱)

(۱۱) (عمدة القاری: ۳۴۴/۲۱)

(۱۲) (ميزان الإعتدال: ۴۵۲/۴، تهذيب الكمال: ۳۴۵/۳۲، تهذيب التهذيب: ۳۹۰/۱۱)

(۱۳) (تهذيب الكمال: ۳۴۵/۳۲، تهذيب التهذيب: ۳۹۱/۱۱)

دار قطنی رحمة الله عليه فرمائی: ليس بالقوى. (١)

حافظ ابو نعیم الاصبهانی فرمائی چې جریر به کله هغوی اولیدل نو فرمائیل به یی: هذا مؤمن آل فرعون. (٢)

ابن حبان رحمة الله عليه ددوی ذکر په کتاب الثقات کنبی کړې دي. (٣)

زيد بن الحريش رحمة الله عليه فرمائی چې کله زه بغداد ته لاړم نو هلته مې امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه او يحيى بن معين رحمة الله عليه سره ملاقات اوشو، هغوی زمانه د يعقوب القمي د احاديثو باره کنبی تپوس او کړو. (٤)

دوی په کال ١٧٤ هجري کنبی وفات شو.

صحيح بخارى کنبی ددوی صرف دا يو روايت دي. (٥)

فائدة: يو قمی په شيعه گانو کنبی مشهور دي، خو هغه دا نه دي، بلکه هغه دابن بابويه په نوم مشهور دي. چنانچه حضرت گنگوهی رحمة الله عليه فرمائی:

هذا القمي غير القمي المعتبر في الروافض فلا يغرن أحدًا قول الرافضة، أن القمي معتبر، في هامشه القمي منسوب إل قم..... وليس هو بل ابن بابويه القمي الرافض كما زعمه بعض المتأخرين. (٦)

ليث: د ليث بن سعد حالات په بدء الوحي (٧) کنبی، دمجاهد بن جبير حالات په كتاب العلم (٨) کنبی تير شوی دي.

د محمد بن عبد الرحيم صاعقه حالات په كتاب الوضوء کنبی تير شوي دي. (٩)

قوله: سريچ بن يونس: دا راوی سريچ بن يونس بن ابراهيم البغدادی دي. (١٠)

دوی د هشيم، مروان بن شجاع، ابن عيينه وغيره حضراتو نه روايت کوي، او ددوی نه روايت کوونکی امام مسلم، نسائي ابوبکر المروزي، وغيره حضرات دي. (١١)

حضرات محدثينو ددوی توثيق کړې دي.

(١) (ميزان الاعتدال رقم الترجمة: ٤٥٢/٤، تهذيب الكمال: ٣٤٥/٣٢، تهذيب التهذيب: ٣٩١/١١)

(٢) (تهذيب الكمال: ٣٤٥/٣٢، تهذيب التهذيب: ٣٩١/١١)

(٣) (ميزان الاعتدال: ٤٥٢/٤، تهذيب التهذيب: ٣٩٠/١١)

(٤) (تهذيب الكمال: ٣٤٥/٣٢، تهذيب التهذيب: ٣٩١/١١)

(٥) (فتح الباری: ١٣/١٧٠)

(٦) (الأبواب والتراجم: ١٠٠/٢)

(٧) (كشف الباری: ١/٣٢٤)

(٨) (كشف الباری: ٣/٣٠٧)

(٩) (كشف الباری رقم الحديث: ١٤٠)

(١٠) (سير أعلام النبلاء، رقم الترجمة: ٥٤، ١١/١٤٦، الجرح والتعديل رقم الترجمة: ١٣٢٨، ٤/٢٨١)

(١١) (تهذيب التهذيب: ٤٥٧/٣، تهذيب الكمال: ١٠/٢٢٣)

اما احمد بن حنبل رحمة الله عليه فرماني: رجل صالح صاحب خير (١) يحيى بن معين رحمة الله عليه فرماني: ليس به بأس: (٢)

امام صالح رحمة الله عليه فرماني: ثقة جدا عاهد: (٣)

ابو حاتم رحمة الله عليه فرماني: صدوق: (٤)

امام ابو داود رحمة الله عليه يو خاني كنبني فرماني: ليس به بأس. او بل خاني كنبني فرماني: ثقة: (٥)

امام نسائي رحمة الله عليه فرماني: ليس به بأس: (٦)

ابن حبان ددوي ذكر به كتاب الثقات كنبني كره دي: (٧)
ربيع الاول ٢٣٥ هجري كنبني وفات شو: (٨)

تشریح: د باب حديث امام بخاري رحمة الله عليه اول خل دلته ذكر كره دي: (٩)

قوله: وَشَرْطَةُ مَحْجَمٍ: شَرْطَةُ: شَرْطَةُ د فعلة په وزن شرط (نصر) نه، شرط الحاجم، بنكر لگول: (١٠)

قوله: مَحْجَمٍ: دميم په كسرې سره، هغه آلي ته وائي كومي كنبني چې د بنكر وينه جمع كيږي، داشان د بنكر لگولو آلي ته هم معجم وائي: (١١)

دلته ددي نه هغه آله او اوسپنه مراد ده چې دهغې په ذريعه وينه راويستلې كيږي: (١٢)

دريو خيزونو كنبني د شفاء مطلب: دريو خيزونو كنبني د شفاء مطلب دا نه دي چې ددي نه علاوه نورو خيزونو كنبني شفاء نشته، بلكه ددي نه د علاج اصولو طرف ته اشاره كول مقصود دي ځكه چې مرضونه يا دموي وي يا صفراوي يا بلغمي او يا سوداوي.

(١) (سير أعلام النبلاء: ١٤٦/١١، تهذيب التهذيب: ٤٥٧/٣، تهذيب الكمال: ٢٢٣/١٠)

(٢) (سير أعلام النبلاء: ١٤٦/١١، تهذيب التهذيب: ٤٥٧/٣، تهذيب: ٢٢٣/١٠)

(٣) (سير أعلام النبلاء: ١٤٦/١١)

(٤) (سير أعلام النبلاء، رقم الترجمة: ١٤٦/١١، الجرح والتعديل: ٢٨١/٤، تهذيب الكمال: ٢٢٣/١٠)

(٥) (تهذيب التهذيب: ٤٥٧/٣، تهذيب الكمال: ٢١٩١، ٢٢٣/١٠)

(٦) (تهذيب التهذيب: ٤٥٧/٣، تهذيب الكمال: ٢٢٣/١٠)

(٧) (كتاب الثقات لابن حبان، باب السين: ١٣٥٩٦)

(٨) (سير أعلام النبلاء: ١٤٧/١١، تهذيب التهذيب: ٤٥٨/٣)

(٩) (الحديث أخرجه النسائي في السنن الكبرى كتاب الطب باب الكي رقم الحديث: ٧٦٠٣، وأخرجه ابن ماجه في

كتاب الطب باب الكي رقم الحديث: ٣٤٩١)

(١٠) (لسان العرب باب الشين: ٨٥/٧، فتح الباري: ١٣/١٧٠، عمدة القاري: ٣٤٣/٢١، إرشاد الساري: ٤١٢/١٢)

(١١) (لسان العرب باب الحاء: ٦٧/٣، النهاية لابن البر حرف الحاء: ٣٤١/١)

(١٢) (شرح الكرماني: ٢٠٥/٢٠، فتح الباري: ١٣/١٧٠، إرشاد الساري: ٤١٢/١٢)

مرض که دموی یعنی د وینې د فساد په وجه وی، نو ددې علاج دا دې چې فاسده وینه اوباسی، او بنکر لگولو سره فاسده وینه بهر اوزی.

او باقی دريو وارو صورتونو کښې د مرض علاج اسهال دې. او شهد مسهل دی، لیکن ځینې وختونو کښې فاسده ماده نه د بنکر لگول په ذریعه اوزی او نه د اسهال په ذریعه، نو ددې بیخ کنی د اور په ذریعه کیدیشی. او دې سره دا سوزی او ختمیږی. (۱)

قوله: رَفَعَ الْحَدِيثَ: ای رفع ابن عباس هذا الحديث إلى النبي ﷺ، د حدیث د شروع نه خودا معلومیږی چې دا حدیث موقوف دې لیکن د حدیث د آخر رَفَعَ الْحَدِيثَ نه دې طرف ته اشاره ده چې دا حدیث مرفوع دې. (۲)

قوله: أَنْهَى أُمَّتِي عَنِ الْكُرِّ:

د داغلو په ذریعه د علاج حکم:

قوله: الْكُرِّ: بدن په اور داغلو ته وائی، (۳) د داغلو په ذریعه د علاج کولو متعلق مختلف روایات منقول دی. ځینې کښې نهی وارد شوی ده اود ځینې روایاتو نه جواز منقول دې. نهی والا روایات: ① کومو روایاتو کښې چې نهی وارد شوی ده په هغې کښې یو حدیث باب دې، په دې کښې دی: أَنْهَى أُمَّتِي عَنِ الْكُرِّ:

② همداشان د مسلم شریف په روایت کښې دی: «وَمَا أَحِبُّ أَنْ أَكْتَوِيَ» (۴)

③ امام ابوداؤد رحمه الله علیه او امام ترمذی رحمه الله علیه د حضرت عمران بن حصین ؓ

نه روایت نقل کړېدې، په هغې کښې دی: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْكُرِّ» قال:

قَابِلِيَّتِنَا قَاكْتَرِيْنَا قَمَّا أَفْلَحْنَا وَلَا أَفْجَحْنَا (۵)

د الله رسول ﷺ د داغلو نه منع فرمائیلې ده، حضرت عمران ؓ فرمائی چې مونږ په مصیبت اخته شو، (یعنی یو بیماری خوروه شوه) نومونږ په گرمې او سپنې سره هغه اوداغله، خو کامیاب نشو، او نه بامراده شو، یعنی داغ مو اولگولو خوبې سوده.

④ امام طبرانی رحمه الله علیه یو روایت په صحیح سند سره نقل کړېدې په هغې کښې دی:

إن النبي ﷺ نهى عن الكر وقال: اكرا العقيم. (۶)

(۱) شرح الکرمانی: ۲۰۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۷۱، عمدة القاری: ۳۴۳/۲۱، إرشاد الساری: ۴۱۲/۱۲

(۲) شرح الکرمانی: ۲۰۶/۲۰، عمدة القاری: ۳۴۳/۲۱، إرشاد الساری: ۴۱۲/۱۲

(۳) لسان العرب باب الکاف: ۱۹۷/۱۲

(۴) الجامع الصحیح لمسلم کتاب السلام/باب لکلّ داء دواء واستحبّ التداوی رقم الحدیث: ۲۲۰۵

(۵) سنن الترمذی فی کتاب الطبّ عن رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَهَابُ مَا جَاءَ فِي كَرَاهِيَةِ التَّداوِي بِالْكُرِّ رقم الحدیث: ۲۰۴۹، سنن ابی داؤد کتاب الطبّ/باب فی الکرّ رقم الحدیث: ۳۸۶۵

(۶) المعجم الكبير للطبرانی، سعد الظفري رقم الحدیث: ۵۴۸۰

جواز والا احادیث:

- ① د حضرت جابر رضی الله عنه نه روایت دی: رضی الله عنہم یوم الاحزاب حمل اکمله فکواه رسول الله ﷺ، (۱)
- ② د حضرت سعد بن معاذ رضی الله عنه باره کنبی راغلی دی چې سرور کائنات د داغلو په ذریعه دهغه علاج اوکړو. (۲)
- ③ د حضرت ابو طلحه رضی الله عنه حدیث په بخاری شریف کنبی راروان دی چې هغوی د نبی کریم ﷺ په دور کنبی ذات الجنب بیماری کنبی د حضرت انس رضی الله عنه علاج په داغلو سره اوکړو. (۳)
- ④ د دوی نه علاوه د نورو صحابه کرامو نه هم علاج بالکی مروی دی. (۴)
- روایاتو کنبی تطبیق: دواړه قسمه روایتونو کنبی تعارض ختمولو دپاره حضرات محدثینو دا لاندینی مختلف توجیحات اختیار کړی دی:
- ① احادیث نهی، په نهی تنزیهی باندې محمول دی، او احادیث اثبات په اصل جواز، س او نهی تنزیهی د جواز سره جمع کیدیشی. (۵)
- ② ځینی حضرات فرمائی چې د ممانعت تعلق د خطري او تردد صورت سره دي. یعنی که داسې صورت وی چې داغلو سره یقینی فائده نه وی بلکه د نقصان او هلاکت خطره وی نو بیا داغل نه دی پکار. خو که یو طیب حاذق د داغلو مشوره ورکړی نو بیا په دې کنبی هیڅ حرج نشته. (۶)
- ③ د عربو خیال وو چې داغلو سره یقینی طور فاسده ماده ختمیږی، او که دا اختیار نه کړی شی نو هغوی بیا هلاکت یقینی گنرلو، یعنی هغوی داغل مؤثر حقیقی گنرلو، په دې وجه نبی کریم ﷺ ددې ممانعت او فرمائیلو.
- چنانچه ممانعت والا احادیث هم ددې فاسدې عقیدې او شرک خفی نه دبیچ کولو دپاره وارد شوی دی.
- لیکن که دچا دا عقیده نه وی بلکه دظاهری سبب په طور دا اختیاروی نو دې کنبی گنجائش شته دي، او احادیث د جواز په دې صورت باندې محمول دی. (۷)
- بیا هم دا د علاج یوه داسې طریقہ ده چې په دې کنبی ډیر تکلیف وی، په دې وجه دا ښه

(۱) (الجامع الصحيح لسلم کتاب السلام باب لكل داء دواء، رقم الحديث: ۲۲۰۷)

(۲) (سنن ابن ماجه كتاب الطب/باب من اکتوی رقم الحديث: ۳۴۹۴، فتح الباری: ۱۳/ ۱۷۰، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۳)

(۳) (الجامع الصحيح للبخاری كتاب الطب/باب ذات الجنب رقم الحديث: ۵۳۸۹)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۷۰، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۴۳، مؤطا. الإمام مالک، کتاب اللباس، تعالج المریض رقم الحديث: ۳۴۷۶)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۰۶، فتح الباری: ۱۳/ ۱۷۰، إرشاد الساری: ۱۲/ ۴۱۲)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/ ۱۷۱)

(۷) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۰۶، فتح الباری: ۱۳/ ۱۷۱، عمدة القاری: ۲۱/ ۳۴۳، إرشاد الساری: ۱۲/ ۴۱۲)

طریقه نه ده. (۱) البته که ددی متبادل بل علاج ممکن نه وی نوبیا داغلو سره هم علاج کولی شی
 قوله: رَوَاهُ الْقُتَيْبِيُّ:

دتعليق تخويج: دې تعليق لره مسند البزار موصولا نقل کړې دې. (۲)
 دترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې. (۳)

۴= بَابُ الدَّوَاءِ بِالْعَسَلِ

حديث نمبر: ۵۳۵۸

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: { فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ } [النحل: ۶۹]

۵۳۵۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَبُو اسَامَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي هِشَامُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ الْحَلْوَاءُ وَالْعَسَلُ»

ترجمه: حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها فرمائی چې د نبی کریم ﷺ خوړه خیز او شهد خوښ وو.
 تراجم رجال:

دحضرت علی بن عبدالله بن المديني حالات په کتاب العلم کنبي (۴)، دابو اسامه بن حمادبن اسامه حالات په کتاب العلم کنبي (۵)، دهشام بن عروه حالات په بده الوحي (۶) کنبي، دعروه بن زبير حالات په بده الوحي کنبي (۷) دحضرت عائشه صديقه رضی الله عنها حالات په بده الوحي کنبي (۸) تیر شوی دی.

تشریح: امام بخاری رحمه الله عليه دې باب کنبي د علاج بالعسل بيان کړې دې.
 قوله: العسل: (د عین او سین په فتحې سره) شهد ته وائی. (۹)

دعسل لفظ مذکر او مؤنث دواړو طریقو سره استعمالیږي. او په عربي کنبي ددې د سلو نه زیات نومونه دي. (۱۰)

امام بخاری رحمه الله عليه ترجمه الباب کنبي د قرآن کریم د آیت حصه فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ ذکر

(۱) (شرح الکرمانی: ۲۰۶/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۱۷۱، [ارشاد الساری: ۱۲/۴۱۲])

(۲) (مسند البزار، مسند ابن عباس رقم الحديث: ۴۸۱۸، ۱۷۸/۱۱)

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۳۴۳)

(۴) (کشف الباری: ۳/۲۹۷)

(۵) (کشف الباری: ۳/۴۱۴)

(۶) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۷) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۸) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

(۹) (النهاية: ۲/۲۰۷)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۲)

فرمائیلی ده. مکمل آیت مبارک داشان دې:

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ... لَمَّا كَلِمًا مِنْ كُلِّ الْمَمْرُوتِ فَمَا سَلَكِي سُبُلَ رَبِّكَ ذُلًّا يُخْرِجُ مِنْ بَطُونِهَا شَرَابًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ ۗ (۱)

او ستا رب حکم او کړو د شهدو مچو ته..... بیا خورنی د هر قسمه میوو نه، بیا د خپل رب په لارو تلل کوه صفا، راوړی ددوی د خیتو نه د خکلو خیز، چې دهغې مختلف رنگونه دی. په دې کبسي شفاء ده د خلقو دپاره.

امام بخاری رحمة الله عليه ترجمه الباب کبسي دا ذکر کوی او د جمهورو د قول تائید کوی. (۲)

په فیه شفاء کبسي د ضمیر مرجع څه دې؟

① د جمهورو حضراتو په نزد په فیه کبسي د ضمیر دعسل طرف ته راجع دې. یعنی شهدو کبسي شفاء ده. (۳) او د امام بخاری رحمة الله عليه په نزد هم داشان دی.

② د ځینې حضراتو په نزد په فیه کبسي د ضمیر قرآن کریم ته راجع دې. دې صورت کبسي به مطلب دا وی چې قرآن پاک کبسي شفاء ده. (۴)

لیکن دا قول مرجوح دې. ځکه چې دلته په سیاق کلام کبسي د شهدو ذکر دې، د قرآن کریم نه. لهذا ضمیر د شهدو طرف ته راجع دې. (۵)

ایا په شهدو کبسي د هوي بیماری شفاء ده؟

شهد د هرې بیماری دپاره شفاء ده، په دې کبسي دوه اقوال دی:

اول قول: د ځینې حضراتو قول دې چې آیت په عموم دې. یعنی هر حال کبسي د هر چا دپاره په دې کبسي شفاء ده.

چنانچه د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما په بدن مبارک به چې کله دانه اوختله نو په هغې به یی د علاج په غرض شهد لگول، کله چې دهغوی نه خلقو تپوس او کړو نو وې فرمائیل چې آیا الله

تعالی ددې متعلق قرآن کریم کبسي نه دی فرمائیلی: شِفَاءٌ لِلنَّاسِ ۗ (۶)

(۱) (سورة النحل آیت: ۶۹)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۳)

(۳) (احکام القرآن لابن العربی سورة النحل: ۶۹، ۱۷۴/۵، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة النحل: ۶۹، ۸۹/۱۰)

(۴) (تفسیر روح المعانی سورة النحل: ۶۹، ۴۲۴/۷، فتح الباری: ۱۳/۱۷۲)

(۵) (احکام القرآن لابن العربی سورة النحل: ۶۹، ۱۷۴/۵، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة النحل: ۶۹، ۸۹/۱۰)

(۶) (تفسیر روح المعانی سورة النحل: ۶۹، ۴۲۴/۷، ارشاد الساری: ۱۲/۴۱۴)

(۷) (احکام القرآن لابن العربی سورة النحل: ۶۹، ۱۷۴/۵، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة النحل: ۶۹، ۹۰/۱۰)

(۸) (تفسیر روح المعانی سورة النحل: ۶۹، ۴۲۴/۷، ارشاد الساری: ۱۲/۴۱۴)

(۹) (الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة النحل: ۶۹، ۹۰/۱۰، تفسیر روح المعانی سورة النحل: ۶۹، ۴۲۳/۷)

عمدة القاری: ۲۱/۳۴۵، فتح الباری: ۱۳/۱۷۲، جامع الأصول فی أحاديث الرسول: الكتاب الثالث فی الطب.

العسل، رقم الحدیث: ۵۶۳۶، ۵۱۸/۷)

هداشان عوف بن مالک اشجعی رحمة الله علیه چې کله بیمار شو نو هغه ته او وئیلی شو چې علاج او کړه، نو هغوی اوبه راوغوښتلې او وې فرمائیل چې الله تعالی فرمائی: **وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبْرَكًا**: بیا یی او فرمائیل چې شهد راورنی، الله تعالی فرمائی: **فِيهِ شِفَاءٌ**: او زیتون راورنی، الله تعالی فرمائی: **مِنْ شَجَرَةٍ مُّبْرَكَةٍ**: چنانچه کله چې دا راوړلې شو نو هغوی دا ټول خپلو کښې ګډ کړل او بیا یی دا اوڅکل، او روغ رمت شو. (۱)

دویم قول: د ځینې حضراتو په نزد په شهدو کښې د شفاء کیدو مطلب عام نه دې، بلکه د ځینې امراضو دپاره دا د شفاء سبب دې، د ټولو دپاره نه دې.

بلکه ځینې حضراتو وائي چې د شهدو استعمال نقصانی هم کیدیشی، ځکه چې **فِيهِ شِفَاءٌ** عام نه بلکه مخصوص دی. (۲)

دلیل: ددې حضراتو دلیل دادې چې دلته شفاء نکره ده، او موضع اثبات کښې واقع ده، او نکره چې کله موضع اثبات کښې واقع وی نو هغه په عموم دلالت نه کوی. (۳)

لیکن په شفاء کښې تنوین د تعظیم دپاره دې. یعنی په شهدو کښې عظیمه شفاء ده. (۴)
چنانچه ددې وجه کومو حضراتو ذکر چې اوشو هغوی دآیت مبارک په ظاهر دومره یقین وو چې هغوی دهرې بیماری علاج په شهدو سره کولو. او الله تعالی به هغوی ته صحت هم ورکولو. ځکه چې الله تعالی دخپلو بندګانو سره دهغوی دګمان مطابق معامله کوی.
دشهدو منافع: شهدو کښې الله تعالی دیر منافع ایښودی دی. په هغې کښې یو څو دادی:

① شهد د کولمو، رګونو او بدن زیاتي فضلات صفا کوی، رګونه آزادوی.

② معده، جګر، گردې او مثانې ته قوت ورکوی.

③ جګر او سینه صفا کوی.

④ بلغم نه چې کوم توخې پیدا کیږي هغې دپاره مفید دی. یخ او بلغمی مزاج والو دپاره سودمند دی.

⑤ شهد غذا هم ده او دواء هم.

⑥ شهدو کښې که غوښه او فواکه کیخودې شی نو دهغې تازګی تر دریو میاشتو پورې برقرار وی.

⑦ که په ویښتو کښې اولګولې شی نو هغه ښکلی کوی او نرموی یی. او سپرې مړې کوی.

⑧ که په سترګو کښې اولګولې شی نو بیبناشی دپاره سودمند دی.

⑨ غاښونه کښې چمک پیدا کوی، او دهغې دپاره سودمند دی.

قدیم اطباء به مرکب دوايانو کښې په شهدو باندې اعتماد کولو. (۵)

(۱) (الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة النحل: ۶۹، ۹۰/۱۰)

(۲) (فتح الباری: ۱۷۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۴۵/۲۱)

(۳) (تفسیر روح المعانی سورة النحل: ۴۲۳/۷، الجامع لأحكام القرآن للقرطبي سورة النحل: ۹۰/۱۰)

(۴) (تفسیر روح المعانی سورة النحل: ۴۲۳/۷)

(۵) (فتح الباری: ۱۷۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۴۴/۲۱، زاد المعاد. فصل فی هدیه فی علاج استطلاق البطن: ۲۳/۴)

امام ابن ماجه رحمه الله عليه په ضعيف سند سره د حضرت جابر رضي الله عنه نه يو مرفوع حديث نقل كړې دې، فرمائي: «مَنْ لَعِقَ الْعَسَلَ ثَلَاثَ فَيَدَاتٍ، كُلَّ شَهْرٍ، لَمْ يُصِبْهُ عَظِيمٌ مِنَ الْبَلَاءِ» (۱) دترجمة الباب سره مناسبت:

دحديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت ديعجبه په وجه دې خكه چې اعجاب خوبول عام دى، كه هغه ددوائى په طور وي او كه د غذا په طور (۲) حديث نمبر: ۵۳۵۹

۵۲۸۳ - حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْغَيْبِلِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ - أَوْ يَكُونُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ - خَيْرٌ، فَبِي شَرْطَةِ مَجْجِمٍ، أَوْ شَرِيَةِ عَسَلٍ، أَوْ لِدَاعَةٍ يَنَارُ تُوَافِقُ الدَّاءَ، وَمَا أَحَبُّ أَنْ أُكْتَوِيَ"

ترجمه: حضرت جابر رضي الله عنه نه روايت دې فرمائي: ما رسول الله صلى الله عليه وسلم نه اوريدلى دى چې ستاسو په دوايانو كښې په يو كښې چرته ښيگره وي نو هغه په ښكر لگولو كښې، يا شهد خكلو كښې يا په اور سره دغلو كښې ده. دا هله چې كله هغه داغ د بيمارى موافق شى، بيا هم زما داغ لگولو نه دى خوبښ. تراجم رجال:

د ابو نعيم الفضل بن دكين حالات په كتاب الايمان (۳) كښې، د عبد الرحمان بن الغسيل حالات په كتاب الجعة (۴) كښې، د عاصم بن عمر حالات په كتاب الوضوء (۵) كښې، د حضرت جابر بن عبد الله رضي الله عنه حالات په كتاب الوضوء كښې تير شوى دى. (۶) كښې تير شوى دى. تشريح: دباب حديث امام بخارى په اول ځل نقل كړې دې. (۷) قوله: إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ - أَوْ يَكُونُ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ راوى ته په دواړو جملو كښې شك دې. خكه يئ، او، راوړو.

(۱) (سنن ابن ماجه كتاب الطب/باب العسل رقم الحديث- ۳۴۵۰، فتح الباري: ۱۳/ ۱۷۲)

(۲) (شرح الكرماني: ۲۰/ ۲۰۷، عمدة القاري: ۲۱/ ۳۴۶، فتح الباري: ۱۳/ ۱۸۲)

(۳) (كشف الباري: ۲/ ۶۶۹)

(۴) (كشف الباري رقم الحديث: ۹۲۷)

(۵) (كشف الباري رقم الحديث: ۴۵۰)

(۶) (كشف الباري رقم الحديث: ۱۹۴)

(۷) (الحديث أخرجه البخاري أيضا كتاب الطب/باب الحجامة من الداء رقم الحديث- ۵۳۷۲)، وأخرجه أيضا في كتاب الطب/باب الحجامة من الشقيقة والصداع رقم الحديث: ۵۳۷۵. وأخرجه أيضا في كتاب الطب/باب من اكتوى أو كوى غيره، وفضل من لم يكتو رقم الحديث: ۵۳۷۷. وأخرجه مسلم في كتاب السلام/باب لكل داء دواء واستعجاب التداوي رقم: ۲۲۰۵، جامع الأصول الأشربة في احاديث الرسول رقم الحديث: ۵۳۴/ ۷، ۵۶۶۰)

علامه ابن التین رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چې دا، اویکن، پکار وو خکه چې دا معطوف علی المجزوم دې. ددې عطف کان باندې دې، او کان باندې ان حرف شرط داخل دې، کوم چې فعل لره جزم ورکوی. (۱)

چنانچه د مسند احمد په حدیث کبسی دې: ان کان اوان یکولی شی من اودیتکم ھل... (الخ. ۲) حضرات شارحین فرمائی چې شاید راوی د یکن د کاف په ضمه کبسی اشباع کړې دپه اوهغه بین رابنسکلی دې، نو اوريدونکی یکن لره یکن گنرلې دې. (۳)

قوله: لذعة بنار: لذعة، دلام په فتحې، په ذال ساکن سره، لپ شان سیزلو ته وائی. (۴) ددې نه مراد اور سره داغل دې. (۵)

قوله: توافق الداء: توافق الداء دا جمله د لذعة صفت دې، یعنی داسې داغل چې د بیماری موافق او مناسب وی نو په دې کبسی شفاء ده.

دې کبسی دې خبرې طرف ته اشاره ده چې د اور په ذریعه داغل په طور د تجربې نه بلکه د طبیب حاذق او مجرب کس په ذریعه داغل داسې چې دمرض مناسب وی، په دې کبسی شفاء ده. (۶)

«وَمَا أَحِبُّ أَنْ أَكْتُوِي»: دې کبسی دې خبرې طرف ته اشاره ده چې په داغلو کبسی دې تیزی اونه کړې شی، بلکه ترکومی چې د بل خیز په ذریعه علاج ممکن وی نو داغ دې نه ورکوی. (۷) دترجمة الباب سره مناسبت:

د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د شربة حسله وجه دې. (۸)

حدیث نمبر: ۵۳۶۰

۵۲۸۳ - حَدَّثَنَا عِيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ: أَنَّ رَجُلًا أَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَهْمِي يَشْتَكِي بَطْنَهُ، فَقَالَ: «اسْقِهِ عَسَلًا» ثُمَّ أَلَى الثَّانِيَةَ، فَقَالَ: «اسْقِهِ عَسَلًا» ثُمَّ آتَاهُ الثَّالِثَةَ فَقَالَ: «اسْقِهِ عَسَلًا» ثُمَّ آتَاهُ فَقَالَ: «قَدْ فَعَلْتُ؟ فَقَالَ: «صَدَقَ اللَّهُ، وَكَذَّبَ بَطْنُ أَهْمِيكَ، اسْقِهِ عَسَلًا» فَسَقَاهُ فَبَرَأَ

(۱) (فتح الباری: ۱۷۳/۱۳، عمدة القاری، ۳۴۷/۲۱، إرشاد الساری: ۴۱۵/۱۲)

(۲) (مسند احمد مسند جابر بن عبدالله رضی الله عنه، رقم الحدیث: ۱۴۷۰۱، فتح الباری: ۱۷۳/۱۳)

(۳) (فتح الباری: ۱۷۳/۱۳، عمدة القاری، ۳۴۷/۲۱)

(۴) (شرح الکرمانی، ۲۰۷/۲۰، فتح الباری، ۱۷۳/۱۳، عمدة القاری، ۳۴۷/۲۱، لسان العرب باب اللام: ۲۶۸/۱۲)

(۵) (لسان العرب باب اللام: ۲۶۸/۱۲)

(۶) (فتح الباری: ۱۷۳/۱۳، عمدة القاری، ۳۴۷/۲۱)

(۷) (شرح الکرمانی، ۲۰۷/۲۰)

(۸) (عمدة القاری، ۳۴۶/۲۱)

ترجمه: حضرت ابو سعید خدری رضی الله عنه نه روایت دی، فرمائی چې یو کس د نبی علیه السلام په خدمت کښې حاضر راشی. او وې وئیل چې زما رور ته د خیتې شکایت دی، حضور علیه السلام ته ورته او وئیل چې هغه ته شاهد ورکړه، بیا دوباره راغلو، حضور علیه السلام ورته او وئیل چې هغه ته شاهد ورکړه، بیا په دریم ځل راغلو عرض یې او کړو چې ما ورکړل (خو څه فائده اونه شوه)، نبی کریم صلی الله علیه و آله ورته او فرمائیل چې الله تعالی رینبتونې دی او ستا د رور خیته دروغ ژنه ده. هغه ته شاهد ورکړه، هغه ورته بیا ورکړل نو هغه روغ شو. **تراجم رجال:**

دعیاش بن الولید حالات په کتاب الفسل (۱) کښې، د عبدالاعلی حالات په کتاب الفسل (۲) کښې، د سعید بن ابی عروبہ حالات په کتاب الفسل (۳) کښې، د حضرت قتاده بن دعامة حالات په کتاب الایمان کښې (۴) د ابوالمتوکل الناجی حالات په کتاب الاجاره (۵) کښې، د ابو سعید خدری رضی الله عنه حالات په کتاب کتاب الایمان (۶) کښې، تیر شوی دی. **تشریح:** د باب د احادیث مبارک د لته امام بخاری رحمه الله علیه په اول ځل ذکر کړې دي (۷) یو اشکال او دهغې جواب:

اشکال: د دې حدیث مبارک څه تفصیل لږ وړاندې په باب دواء المبطون کښې راځی. ځینې خلقو ته شبه شوې ده چې شاهد مسهل دی، او دلته چې کوم کس ته د خیتې شکایت وو، روایت کښې وړاندې تصریح راځی چې دهغه دستونه وو نو داسې کس دپاره شاهد ولې تجویز کړې شو؟ **اول جواب:** د دې یو جواب دادې چې حضرت نبی کریم صلی الله علیه و آله ته د وحی په ذریعه معلوم شوی وو چې دې کس ته به هم شاهدو سره شفاء ملاویرې. په دې وجه دستو کښې د زیاتوالی باوجود یې هغه ته د شاهد د استعمال حکم او فرمائیلو، لهذا د طب د عامو اصولو نه دا یوه ځانگړې او مخصوصه معامله وه. شاهد عام طور په دستونو کښې زیاتوالی پیدا کوی، د حضور علیه السلام د اعجاز او دعا برکت سره هغه شاهد دهغه په حق کښې شفا او گزیده. او هغه روغ شو. (۸)

(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۸۵)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۸۵)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۶۷)

(۴) (کشف الباری: ۳/۲)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۲۷۶)

(۶) (کشف الباری: ۸۲/۲)

(۷) (الحدیث أخرجه البخاری أيضا فی کتاب الطب/باب دواء التبطون رقم الحدیث: ۵۳۸۶. وأخرجه المسلم فی کتاب السّلام/باب لكلّ داء دواءٌ واستحبّاب التداوی رقم: ۲۲۱۷. أخرجه الترمذی فی کتاب الطب باب ماجاء فی

العسل رقم الحدیث: ۴۰۸۳. جامع الأصول لأشربة رقم الحدیث: ۵۶۳۵. ۵۱۷/۷)

(۸) (شرح الکرمانی: ۲۰۸/۲۰، فتح الباری: ۱۳/۲۰۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۴۵)

دویم جواب: دویم جواب دادې چې دستونه څنگه چې د بدهمضی په وجه رازی، همداشان کله چې په خیته کنبې فاسده ماده را جمع شی نو دې سره هم دستونه کیږي. داسې صورت کنبې دا ماده د خیتې نه خارجول ضروری دی. او ددې بهترین علاج شهودی. مذکوره کس هم د اشان مریض وو. ځکه حضرت رسول کریم ﷺ هغه ته د شهود د استعمال حکم ورکولو. تر دې چې کله د هغه معدې نه فاسده ماده بالکل صفا شوه نو هغه روغ شو. لهذا حضور علیه السلام هغه ته د شهود د استعمال حکم ورکول د طب د اصولو عین مطابق وو. (۱)

فائده: علامه ابن القیم رحمه الله علیه فرمائی چې د حدیث نه دا خبره معلومیږي چې د مرض د لرې کولو دپاره د دوايې یو خاص مقدار وی. ترکومي چې هغه مقدار اونه خوړلې شی نو هغه مرض نه ختمیږي.

او دا د طب د لویولو یو اصولو نه دی چې فلانی مرض د پاره څومره دوايې ضروری ده. (۲)

قوله: صَدَقَ اللَّهُ، وَكَذَّبَ بَطْنُ أُخَيْكَ: الله تعالی رښتیا فرمائیلى دی: فیه شفاء للناس: چې په شهود کنبې شفاء ده. او ستا د رور خیته غلط وائی. یعنی خیته ظاهروى چې مرض زیاتیري. لیکن حقیقت کنبې هغه ته شفاء کیږي. (۳)

د ترجمه الباب سوه مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دي. (۴)

ه = باب: الدّوايې بالبان الإیلیل

حدیث نمبر: ۵۴۶۱

۵۶۸۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا سَلَامُ بْنُ مَسْكِينٍ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ: أَنَّ نَاسًا كَانَتْ بِهِمْ سَقَمٌ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ آوْنَا وَأَطْعِمْنَا، فَلَمَّا صَحُّوا، قَالُوا: إِنَّ الْمَدِينَةَ وَخِمَةَ، فَأَنزَلَهُمُ الْحَرَّةَ فِي ذُوْدِلَه، فَقَالَ: «اشْرَبُوا الْبَانِيَا» فَلَمَّا صَحُّوا قَتَلُوا رَاعِي النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَسْتَأْقُوا ذُوْدِلَه، فَبَعَثَ فِي آثَارِهِمْ، فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ، وَسَمَّرَ أَعْيُنَهُمْ، فَرَأَيْتَ الرَّجُلَ مِنْهُمْ يَكْدُمُ الْأَرْضَ بِلِسَانِهِ حَتَّى يَمُوتَ قَالَ سَلَامٌ: فَبَلَغَنِي أَنَّ الْحَجَّاجَ قَالَ لِأَنَسٍ: حَدِّثْنِي بِأَشَدِّ عَقُوبَةٍ عَاقَبَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَحَدَّثَنِي بِهَذَا قَبْلَهُ الْحَسَنُ، فَقَالَ: «وَدِدْتُ أَنَّهُ لَمْ يُحَدِّثْهُ بِهَذَا»

ترجمه: د حضرت انس ؓ نه روایت دي، فرمائی چې څه خلق په مرض کنبې اخته وو، هغه خلقو رسول الله ﷺ ته عرض اوکړو چې ای د الله رسوله ﷺ مونږ ته پناه راکړه او خوراک هرکله چې هغوی روغ شو نو عرض یې اوکړو چې د مدینې آب و هوا ناموافق ده، نو حضور علیه السلام هغوی مقام حره ته اولیبرل چرته چې به د حضور علیه السلام اوبسان خریدل. هغوی ته یې او فرمائیل چې ددې پی څکي، هرکله چې هغوی روغ شو نو د حضور علیه

(۱) (زاد المعاد الطب النبوی فصل فی هدیة فی استطلاق البطن: ۳۵/۴، شرح الکرمانی: ۲۰۸/۲۰، عمدة القاری: ۳۴۵/۲۱)

(۲) (زاد المعاد الطب النبوی فصل فی هدیة فی استطلاق البطن: ۳۵/۴)

(۳) (عمدة القاری: ۳۴۷/۲۱)

(۴) (عمدة القاری: ۳۴۷/۲۱)

السلام شیونکی بیئ شهید کرو، او اوبنان بیئ اوتنتتول. حضور علیه السلام هغوی پسی خو کسان اولیبرل (چی هغوی گرفتار کری او هغوی راولی) نو حضور علیه السلام د هغوی پبسی لاسونه پریکړل او دهغوی په سترگو کبسی بیئ سلايان واجول. حضرت انس فرمائی چې ما یو کس اولیدو چې زمکه بیئ په خپله ژبه ختله تردې چې هغه مر شو. تراجم رجال:

دمسلم بن ابراهیم القصاب فراهیدی حالات په کتاب الایمان کبسی^(۱) تیر شوی دی. قوله: سلام بن مسکین: دا روی سلام بن مسکین بن ربیعہ الازدی النمری البصری رحمة الله علیه دی.^(۲)

دوی د حضرت حسن بصری رحمة الله علیه، یزید بن عبد الله او ثابت البنانی وغیره حضرات نه روایت کوی، او ددوی نه روایت کوونکی ابن مهدی، اصمعی، مسلم بن ابراهیم وغیره حضرات دی.^(۳)

دهضرات محدثینو ددوی باره کبسی راتی:

موسی بن اسماعیل فرمائی: کان من اعبداهل زمانه.^(۴)

امام احمد بن حنبل رحمة الله علیه ددوی باره کبسی فرمائی: من الثقات.^(۵)

یحیی بن معین رحمة الله علیه فرمائی: ثقة صالح.^(۶)

ابو حاتم رحمة الله علیه فرمائی: صالح الحديث.^(۷)

ابوداود رحمة الله علیه فرمائی: کان ینذهب الی القدر.^(۸)

امام نسائی رحمة الله علیه فرمائی: لا یاس به.^(۹)

ددوی د رحلت باره کبسی دوه اقواله دی، ۱۲۴ هجری یا ۱۲۷ هجری.^(۱۰)

^(۱) (کشف الباری: ۲/۴۵۵)

^(۲) تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۶۶۲، ۲۹۴/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴، سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۱۵۵، (۴۱۴/۷)

^(۳) تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۶۶۲، ۲۹۴/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴، سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۱۵۵، (۴۱۴/۷)

^(۴) تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۶۶۲، ۲۹۴/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴، سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۱۵۵، (۴۱۴/۷)

^(۵) تهذیب الکمال: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴

^(۶) (سیر اعلام النبلاء رقم الترجمة: ۱۵۵، ۴۱۴/۷ تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴)

^(۷) تهذیب الکمال رقم الترجمة: ۲۶۶۲، ۲۹۴/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴، سیر اعلام النبلاء: ۴۱۴/۷

^(۸) تهذیب الکمال: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴

^(۹) تهذیب الکمال: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴

^(۱۰) تهذیب الکمال: ۲۹۶/۱۲، تهذیب التهذیب: ۲۸۶/۴

دامام ترمذی نه علاوه باقی ٲول اصحاب سته ددوی روایات نقل کوی. (۱)
 دثابت بن اسلم البنانی حالات په کتاب العلم کبسی، (۲) د حضرت انس ؓ حالات په کتاب
 الایمان کبسی تیز شوی دی.
 تشریح:

قوله: أَنَّ نَاسًا كَانَتْ بِهِمْ سَقَمٌ سَقَمٌ: دسین او قاف په فتحی سره، همداشان د سین په ضمی او
 د قاف په سکون سره، مرض ته وائی. (۳)

قوله: أَوْنًا: آو: د باب افعال نه د امر صیغه ده، په معنی د پناه ورکول. (۴)

قوله: أَوْنًا وَأَطْعِمْنَاهُ په عبارت محذوف دی، فَأَرَاهُمْ وَأَطْعِمَهُمْ، یعنی رسول کریم ؐ هغوی ته
 خانی هم ورکړه او خوراک یی هم ورکړه. (۵)

قوله: فَلَمَّا صَحَّوْا: هغوی ته اوله بیماری خو د اولرې او ستومانی په وجه وه، نو خوراک وغیره
 سره دا بیماری ختمه شوه. (۶)

قوله: إِنَّ الْمَدِينَةَ وَجَمَّةٌ: د واو په فتحی او د غام په سکون او کسری سره، وطم، دکمرنه، د آب
 وهوا ناموافق کیدل، ارض وجمه، د وبائی مرضونو زمکه.

هرکله چې د هغوی اولرې او ستومانی ختمه شوه نو هغوی سره د مدینې د آب وهوا د
 ناموافق کیدو ویره پیدا شوه ځکه چې هغه خلق د کلی د فراخی فضا آموخته وو. او په دې
 وجه چې په مدینه کبسی د تبې وباء راگډه وه. (۷)

د راتلونکی باب په روایت کبسی اجتواالی المدينة، الفاظ دی. او اجتوی، جوی، د سمع نه
 دباب افتعال صیغه ده، هغه هم په دې معنی دی، د آب وهوا ناموافق کیدل. (۸)

قوله: فَأَنزَلَهُمُ الْحَرَّةَ فِي ذُوْدِلْهُ: ذُوْدِلْهُ: دذال په فتحی او واو ساکن سره، ددې اطلاق په څومره
 اوبسانو کبیری، په دې کبسی مختلف اقوال دی.

① دريو اوبسانو نه ترنهو پورې ② دريو اوبسانو نه تر لسو پورې ③ دريو اوبسانو ته تر
 پنخلسو پورې ④ دريو اوبسانو نه تر دیرشو پورې. (۹)

① تهذيب الكمال: ۲۹۶/۱۲، تهذيب التهذيب: ۲۸۶/۴

② (کشف الباری: ۱۸۳/۳)

③ (لسان العرب باب السين: ۲۹۸/۶)

④ (لسان العرب باب الهمزة: ۲۴۷/۱)

⑤ (فتح الباری: ۱۴۷/۱۳)

⑥ (فتح الباری: ۱۴۷/۱۳)

⑦ (فتح الباری: ۱۴۷/۱۳)

⑧ (لسان العرب باب الجيم: ۴۳۰/۲)

⑨ (لسان العرب باب الذال: ۷۰/۵)

ابن سعد د الذود تعداد پنخلس اوبنان نقل کری دی. (۱)
 د حضور علیه السلام دا اوبنان یو شپونکی سره د حره په مقام وو. (۲)
 قوله: استأقوا: ساق، یسوق، د باب استفعال صیغه ده. په معنی د شړل یا بوتلل. (۳)
 قوله: سمر: د باب نصر نه سمر العین. گرمی سلائی سره سترگی سیزل. (۴)
 قوله: یکدم الأرض: یکدم، د باب ضرب او نصر نه، غابنونو سره پریکول. (۵)
 یعنی د غم او درد په وجه یی زمکه خټله، یا د گرمی د شدت په وجه یی زمکه پریکوله چې
 دهغی لریخوالی ورته حاصل شی. (۶)
 قوله: قال سلام: قبلتني أن الحجاج قال لأنس: دا ماقبل سند سره موصول دی. (۷)
 قوله: حجاج: دا مشهور ظالم حجاج بن یوسف دی. (۸)
 حضرت سلام رحمة الله علیه فرمائی چې حجاج بن یوسف حضرت انس ؓ ته اووئیل چې
 حضور ﷺ چې کومه سختی نه سخته سزا ورکری وی هغه ماته بیان کره. نو حضرت انس ؓ
 دا قصه بیان کره.
 حضرت حسن بصری رحمة الله علیه ته چې کله معلومه شوه نو وی فرمائیل چې زما خواهش
 وو چې حضرت انس ؓ دا حدیث حجاج بن یوسف ته نه وی بیان کری. (خکه چې د حدیث نه
 یی غلط استدلال او کرو او د خپل ظلم جواز دپاره یی بهانه جوړه کره،
 چنانچه د بهز په روایت کبني دی:
 قول الله ماتتھی الحجاج حتی قام علی النیر، فقال حدثنا انس... فذکرها وقال: قطع النبی ﷺ الایدی
 والارجل وسئل الاعین فی معصية الله الملائع فعل نحن ذلك لی معصية الله. (۹)
 حضرت انس رضی الله عنه به روستو فرمائیل: ما ندمت علی شی ما ندمت علی حدیث حدثت به
 الحجاج.
 یعنی خومره ندامت چې حجاج ته ددی حدیث په بیانولو اوشو دومره ندامت په بل خیز نه
 دی شوی.

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۷)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۴۷)

(۳) (لسان العرب باب السین: ۶/۴۳۴)

(۴) (لسان العرب باب السین: ۶/۳۵۹)

(۵) (لسان العرب باب الکاف: ۱۲/۴۷)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۵)

(۷) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۹۳)

(۸) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۰۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۹۳، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۷)

(۹) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۱۷)

حضرت انس رضی به دې وجه پښیمانه شو چې حجاج به ددې واقعي نه په خپل ظلم استدلال کولو.

دترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت داشربوا البانها په وجه دې. (۱)

۶= بَابُ الدَّوَاءِ بِأَبْوَالِ الْإِبِلِ

۵۲۸۱- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا هَمَامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ نَاسًا اجْتَمَعُوا فِي الْمَدِينَةِ، فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَلْحَقُوا بِرَاعِيهِ - يَعْنِي الْإِبِلَ - فَيَشْرَبُوا مِنَ الْبَائِنِهَا وَأَبْوَالِهَا، فَلَحِقُوا بِرَاعِيهِ، فَشَرَبُوا مِنَ الْبَائِنِهَا وَأَبْوَالِهَا، حَتَّى صَلَحَتْ أَيْدَانُهُمْ، فَقَتَلُوا الرَّاعِيَ وَسَاقُوا الْإِبِلَ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَبَعَثَ فِي ظَلْمِهِمْ لِحْيَةً يَبِيضَةً [ص: ۱۳۳]، فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ، وَسَمَرَ أَعْيُنَهُمْ.»
قَالَ قَتَادَةُ: فَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ: «أَنَّ ذَلِكَ كَانَ قَبْلَ أَنْ تَنْزِلَ الْحُدُودُ»

تو اجم رجال:

دموسی بن اسماعیل التبوذکی حالات په هده الوسی (۲) کښي، دهمام بن دینار حالات په کتاب مواقیب الصلاة باب من نسی صلاة فلیصل اذا ذکر (۳) کښي، دقتاده بن دعامة حالات په کتاب الایمان (۴) کښي، د حضرت انس رضی حالات په کتاب الایمان کښي تیر شوی دی. (۵) همداشان د امام محمد بن سیرین رحمة الله علیه حالات هم په کتاب الایمان (۶) کښي تیر شوی دی. تشریح:

قوله: فَشَرَبُوا مِنَ الْبَائِنِهَا وَأَبْوَالِهَا: بول مایوکل لجه، د حلال خنور دمتیاز متعلق دآئمه کرامو د اختلاف تفصیل خو ما قبل په کتاب الوضوء باب ابوال ابل کښي تیر شوي دي. (۷)

د تداوی بالمحرمات

مسئله: البته دلته د کتاب الطب په مناسبت سره د تداوی بالمحرمات مسئله ذکر کيږي. په دې خبره د آئمه اتفاق دې چې بغير د ضرورت نه حرام خيز په طور ددواي استعمالول جائز نه دی. (۸)

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۳۴۸)

(۲) (کشف الباری ۱/۴۳۳)

(۳) (کشف الباری رقم الحديث: ۵۹۷)

(۴) (کشف الباری: ۲/۳)

(۵) (کشف الباری: ۲/۴)

(۶) (کشف الباری: ۲/۵۲۴)

(۷) (کشف الباری کتاب الوضوء رقم الحديث: ۲۳۳)

(۸) (الموسوعة الفقهية: ۱۱۸۱۱۱)

البته په دې کښې اختلاف دې چې د ضرورت په وخت محرمات او نجس خیزونه د علاج په توګه استعمالولې شی که نه؟

د مالکيه او حنابله مذهب: دحضرات مالکيه او حنابله په نزد تداوی بالمحرمات مطلقا جائز دی. (۱)

د شوافع مذهب: د حضرات شوافع په نزد تداوی بالنجاسات او تداوی بالمحرمات جائز دی، لیکن شرط په کښې دادې چې مسکر نه وی.

چنانچه علامه نووی رحمه الله علیه فرمائی: مذهبننا جواز التداوی بهجیم النجاسات سوی المسکر. (۲)

د احنافو مذهب: دحضرات احنافو په نزد درې اقوال دی:

① د امام ابوحنیفه رحمه الله علیه په نزد تداوی بالمحرمات ناجائز دی. (۳)

② د امام ابو یوسف رحمه الله علیه په نزد تداوی بالمحرمات مطلقا جائز دي. (۴) ③ دنور مشایخ احنافو په نزد تداوی بالمحرمات والنجاسات جائز دی لیکن دا په هغه وخت کښې چې کله طیب حاذق ته ددې نه علاوه بله حلاله دوائی معلوم نه وی، چې په هغې دمرض علاج اوکړې شی. نو داسې صورت کښې حرام خیز سره علاج کولې شی. (۵)

مفتی به قول: د احنافو په نزد هم په دې دریم قول فتوی ده. (۶)

د مانعین تداوی بالمحرمات دلائل: دا حضرات د سنن ابی داؤد د روایت نه استدلال کوی، په هغې کښې دی:

«قال رسول الله ﷺ إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالذَّوَاءَ، وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوُوا وَلَا تَدَاوُوا بِحِرَامٍ» (۷)

همداشان سنن ابی داؤد کښې یو بل روایت دی چې یو کس حضرت نبی کریم ﷺ نه د شرابو متعلق تپوس اوکړو، نبی کریم ﷺ منع او فرمائیله، هغه او وئیل: یا نبی الله! انها دواء، نو نبی

(۱) الذخيرة في فروع المالكية، كتاب الجنایات، حد الشرب: ۴۷۶/۹، مواهب الجليل لشرح مختصر الغليل، كتاب الطهارة فصل الطاهر ميت مالا دم له: ۱۷۱/۱۱، المغنی لابن قدامة كتاب الصيد والذبايح: ۳۲۷/۱۹، الموسوعة الفقهية: ۱۱۹/۱۱

(۲) (المجموع شرح المهذب كتاب الاطعمة: ۵۳/۹)

(۳) (البحر الرائق كتاب الطهارة قبل باب التيمم: ۲۰۴/۱۱، المبسوط للرخسى كتاب الطهارة باب الوضوء: ۵۴/۱۱)

(۴) (البحر الرائق كتاب الطهارة: ۲۰۴/۱)

(۵) (البحر الرائق كتاب الطهارة: ۲۰۴/۱، ردالمحتار كتاب الحظر الاباحة فصل في البيع: ۶۴۱/۹)

(۶) (البحر الرائق كتاب الطهارة: ۲۰۴/۱، الدر مع الرد كتاب الحظر والاباحة فصل في البيع: ۶۴۱/۹ الفتاوى مالكية الباب الثامن عشر في التداوى: ۴۱۰/۵، المحيط البرهاني، كتاب الاستحسان، الفصل التاسع في عشر

في التداوى: ۱۱۶/۶)

(۷) (سنن ابی داود كتاب الطيبات في الادوية المكروهة رقم الحديث: ۳۸۷۴، المجموع المهذب شرح كتاب

الاطعمة: ۵۳/۹)

كريم ﷺ او فرمائيل: لا، ولكنها داء. (١)

امام طحاوی رحمة الله عليه نه روایت دی، کوم چې حضرت امام بخاری رحمة الله عليه هم په کتاب الاشریه کښي تعلیقا نقل کړې دي. دهغې الفاظ دادی:

«إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَكُمْ فِيهَا حَرِّمَ عَلَيْكُمْ» (٢)

د احنافو او شوافعو د طرفه جواب: احناف او شوافع دا احادیث په حالت اختیار باندې محمول کوی. یعنی کله چې د مرض او بیماری بل علاج موجود وی نو داسې صورت کښي تداوی بالنجاسات درست نه دی.

لیکن که بل علاج موجود نه وی نو بیا تداوی بالمحرمات جائز کیدل پکار دی. (٣)

خکه چې الضرورة تبيح المحظورة. (٤)

قوله: قال قتاد..... أن ذلك:

دا د ما قبل سند سره موصول دی. (٥)

قوله: أن ذلك: ذلك سره سمرعینم طرف ته اشاره ده چې دهغوی دسترگود ویستلو واقعه د حدو نازلیدو نه وړاندې ده.

او مسلم شریف کښي روایت دی: «إِنَّمَا سَمَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْيُنَ أَوْلِيكَ، لِأَنَّهُمْ سَمَلُوا أَعْيُنَ الرَّعَاءِ» (٦)

یعنی نبی کریم ﷺ دهغوی سترگې او ویستلې. خکه چې هغوی هم د نبی کریم ﷺ د شپونکو سترگې ویستلې وې. (٧)

د ترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمة الباب سره مناسبت فشرهوا من ابوابها په وجه دي. (٨)

(١) سنن ابی داود کتاب الطبیب فی الأدوية المکروهة رقم الحدیث: ٣٨٧٤

(٢) (شرح معانی الآثار کتاب الطهارة حکم بول ما یؤکل لحمه: ٨٣١١ المجموع شرح المذهب: ٥٣١٩)

(٣) (البحر الرائق کتاب الطهارة المجموع المذهب: ٥٣١٩)

(٤) (الاشباه والنظائر: ٥٧/١)

(٥) (فتح الباری: ١٧٦/١٣، عمدة القاری: ٢١/٣٥٠)

(٦) (الجامع الصحیح لمسلم: کتاب القسامة والمخاربین والفضاص والذیات رقم الحدیث: ١٦٧١)

(٧) (فتح الباری: ١٦٧/١٣، عمدة القاری: ٢١/٣٥٠، إرشاد الساری: ٤١٧/١٢)

(٨) (عمدة القاری: ٢١/٣٤٨)

= بَابُ الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ

حدیث نمبر: ۵۲۶۲

۵۲۸۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: خَرَجْنَا وَمَعَنَا غَالِبُ بْنُ أَجْبَرٍ فَمَرَضَ فِي الطَّرِيقِ، فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَهُوَ مَرِيضٌ، فَعَادَهُ ابْنُ أَبِي عَتِيقٍ، فَقَالَ لَنَا: عَلَيْكُمْ بِهَذِهِ الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ، فَخُذُوا مِنْهَا خَمْسًا أَوْ سَبْعًا فَاسْتَحْفُواهَا، ثُمَّ أَقْطَرُوهَا فِي أَنْفِهِ بِقَطْرَاتٍ زَيْتٍ، فِي هَذَا الْجَانِبِ وَفِي هَذَا الْجَانِبِ، فَإِنَّ عَائِشَةَ، حَدَّثَتْنِي: أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ هَذِهِ الْحَبَّةَ السَّوْدَاءَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ، إِلَّا مِنَ السَّامِ» قُلْتُ: وَمَا السَّامُ؟ قَالَ: الْمَوْتُ

ترجمہ: حضرت خالد بن مسعود فرماتی ہیں مونہ کله روان شو نو مونہ سرہ غالب بن ابجر ہم وو، ہفہ پہ لار کنسہ بیما رشو، مونہ مدینہ تہ اورسیدو او ہفہ ہم ہفہ شان بیما روو. نو ابن ابی عتیق دہفہ د عیادت دپارہ تشریف راورو، نو مونہ تہ بی اووئیل چہ تاسو دا ورہ شان د کلونجی دانہ استعمال کریں. (یعنی دہ سرہ د ہفہ علاج اوکرتی اوہفہ داشان چہ) ددہ پنخہ یا اووہ دانہ واخلی او ہفہ اورہ کرتی، بیاد تیلو پہ یو خو خاخکو سرہ ہفہ ددہ پہ پوزہ کنسہ دہ طرف تہ او دہ طرف تہ اوخوئی خکہ چہ حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا ما تہ او فرمائیل چہ ہفوی رسول کریم ﷺ نہ آوریڈلی دی چہ دا تورہ دانہ یعنی کلونجی دسام نہ علاوہ د تولو مرضونو علاج دہ. ما تپوس اوکرو چہ سام خہ خیز دہ؟ نو وی فرمائیل چہ مرگ.

۵۲۸۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ، وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَيْبِ، أَنَّ أَبَاهُ رُبْرَةَ، أَخْبَرَهُمَا: أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ، إِلَّا السَّامَ» قَالَ ابْنُ شَهَابٍ: وَالسَّامُ الْمَوْتُ، وَالْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ: الشُّونِيزُ

بل روایت د حضرت ابوہریرہ ﷺ نہ حضرت نبی کریم ﷺ او فرمائیل کلونجی د ہر مرض علاج دہ. سوا دمرگ نہ. تراجم رجال:

دعبد اللہ بن ابی شیبہ ابراہیم بن عثمان حالات پہ کتاب العمل فی الصلاة باب لا یرد السلام فی الصلاة (۱) کنسہ، دعبید اللہ بن موسی الکوفی حالات پہ کتاب الایمان (۲) کنسہ، داسرائیل بن یونسف السبیعی حالات پہ کتاب العلم (۳) کنسہ، د منصور بن المعتمر حالات پہ کتاب العلم

(۱) (کشف الباری: ۱۲۱۶)

(۲) (کشف الباری: ۶۲۶/۱)

(۳) (کشف الباری: ۵۴۶/۴)

(١) كنبی، تیر شوی دی.

قوله: خالد بن سعد: دا راوی خالد بن سعد الكوفي مولى ابى مسعود الانصار البدری دی. (٢)
دوئ د حضرت حذیفه بن الیمان، عبدالله بن ابی عتیق، ابوهریره رضی اللہ عنہ او حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا نہ روایت کوی. او دوئ نہ روایت کوؤنکی منصور بن المعتمر، ابراهیم بن بشیر انصاری، سلیمان الاعمش وغیره حضرات دی. (٣)

حضرت یحیی بن معین رحمۃ اللہ علیہ ددوئ بارہ کنبی فرمائی: ثقہ. (٤)
ابن حبان رحمۃ اللہ علیہ ددوئ ذکر پہ کتاب الثقات کنبی کړې دی. (٥)
بخاری، نسائی او ابن ماجہ ددوئ نہ روایات نقل کړې دی. (٦)
بخاری شریف کنبی د دوئ ہم دا یو حدیث دی. (٧)

قوله: غالب بن ابجر: غالب بن ابجر صحابی دی، ابجر د احمد په وزن دی د غالب بن ابجر تفصیلی حالات نہ ملاویری.

علامه مزی په تهذیب الکمال کنبی لیکلی دی چې دهغوئ نہ صرف دوه حدیثونه منقول دی. د حمراہلیہ متعلق د هغوئ یو حدیث مشهور دی، دهغې الفاظ دی:

أَصَابَتْنَا سَنَةٌ فَلَمْ يَكُنْ لِي مَالٌ شَيْءٌ أَطْعَمُ أَهْلِي إِلَّا شَيْءٌ مِنْ حُمُرٍ، وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَرَامَ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَصَابَتْنَا السَّنَةُ وَلَمْ يَكُنْ لِي مَالٌ مَّا أَطْعَمُ أَهْلِي إِلَّا سَبَانُ الْحُمُرِ، وَإِنَّكَ حَرَّمْتَ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ، فَقَالَ: «أَطْعَمَ أَهْلَكَ مِنْ سَيِّدِينَ حُمُرِكَ.»
اودا امام ابو داؤد رحمۃ اللہ علیہ نقل کړې دی. (٨)

علامه ابن عبد البر رحمۃ اللہ علیہ په الاستیعاب (٩)، حافظ ابن حجر رحمۃ اللہ علیہ په الاصابه

(١٠) کنبی او علامه ابن اثیر په اسد الغابه (١١) کنبی ددوئ ذکر کړې دی.
صحيح بخاری کنبی صرف په دې خاڼې کنبی د دوئ ذکر دی. (١٢)

(١) (كشف الباري: ٣/٦٧٠)

(٢) تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ١٦١٦، ٧٩٨. تهذيب التهذيب رقم الحديث: ٩٤١٣

(٣) تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ١٦١٦، ٧٩٨. تهذيب التهذيب رقم الحديث: ٩٤١٣

(٤) (الجرح والتعديل رقم الترجمة: ١٥٠٣، تهذيب الكمال: ٧٩٨. تهذيب التهذيب: ٩٤١٣)

(٥) (كتاب الثقات لابن حبان باب الغاء رقم الحديث: ٢٤٦٩، ١٩٧١٤. تهذيب الكمال: ٨٠٨)

(٦) (تهذيب الكمال: ٨٠٨)

(٧) (تهذيب الكمال: ٨٠٨)

(٨) (سنن ابى داود فى كتاب الاطعمة باب فى اكل لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ رقم الحديث: ٣٨٠٩)

(٩) (الاستيعاب لابن عبد البر: ٣٨٧١)

(١٠) (الاصابة فى تمييز الصحابة رقم الحديث: ٦٩٠٢)

(١١) (اسد الغابه: ٣٦٥١٤)

(١٢) (تهذيب الكمال، رقم الترجمة: ٤٦٧٦، ٨٢١٢٣)

یحیی بن بکیر: د یحیی بن بکیر حالات په بده الوسی (۱)، د لیث بن سعد حالات په بده الوسی (۲) کښې. د عقیل بن خالد حالات په بده الوسی (۳) کښې، د ابن شهاب زهري حالات په بده الوسی (۴) ۲۲۶/۱ کښې، د ابو سلمه بن عبد الرحمان بن عوف حالات په کتاب الایمان (۵) کښې، د سعید بن المسیب حالات په کتاب الایمان (۶) کښې او د حضرت ابو هریره ؓ حالات په کتاب الایمان (۷) کښې تیر شوی دی.

تشریح: د باب دواړه احادیث امام بخاری رحمه الله علیه دلته په اول ځل ذکر کړي دي (۸).
 قوله: فعادة ابن ابي عتيق: د ابن ابي عتيق د پلار نوم عبد الله دي، دا د حضرت ابوبکر صديق ؓ نمسې دي، د دوي پلار محمد بن عبد الرحمان بن ابي بکر رضی الله عنه دي (۹).
 قوله: فأسقوها: سحق فتح نه، په معنی د اوږه کول (۱۰).
 قوله: هذه الحبة السوداء شفاء من كل داء:

د علامه خطابی رحمه الله علیه واتي: علامه خطابی رحمه الله علیه فرماني، اگر چې د حديث مفهوم عام دي، لیکن حقیقت کښې خاص دي. ځکه چې هیڅ یو جرړې او ونه داسې نشته چې په هغې کښې دهرې بیماری علاج وی. ځکه چې طبائع مختلف وی، گرم، خشک مزاج، بارد مزاج... او د کلونجی تاثیر خشک گرم دي، ځکه ددې نه صرف مرطوب بیمارو علاج کولې شی. او په دې کښې د مفید کیدې هم شی. په ټولو بیمارو کښې نه (۱۱).

(۱) (کشف الباری: ۳۲۳/۱)

(۲) (کشف الباری: ۳۲۴/۱)

(۳) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۴) (کشف الباری:)

(۵) (کشف الباری: ۳۲۳/۲)

(۶) (کشف الباری: ۶۵۹/۲)

(۷) (کشف الباری: ۶۵۹/۱)

(۸) (۵۳۶۳- الحديث اخرج ابن ماجه في كتاب الطب/باب الحبة السوداء رقم الحديث: ۳۴۴۹)

(۹) (۵۳۶۴- الحديث اخرج المسلم في كتاب السلام/باب التداوي بالحبة السوداء رقم الحديث: ۲۲۱۵، واخرجه

الترمذي في كتاب الطب ما جاء في الحبة السوداء رقم الحديث: ۲۰۴۱ و اخرجه النسائي السنن الكبرى كتاب

الطب باب الدواء بالحبة السوداء رقم الحديث: ۷۵۷۸، واخرجه ابن ماجه كتاب الطب باب الحبة السوداء رقم

الحديث: ۳۴۴۷)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۷۷/۱۳، إرشاد الساری: ۴۱۸۱۲)

(۱۱) (لسان العرب باب السین: ۱۹۴۱۶)

(۱۱) (اعلام الحديث لابن ابي الخطايي كتاب الطب الحبة السوداء: ۲۱۲۱۳، شرح الكرمانی: ۲۱۱۱۲۰، عمدة

القاری: ۳۵۲/۲۱)

د علامه کرمانی رحمه الله علیه رائی:

علامه کرمانی رحمه الله علیه فرمائی چې په دې کبسي دا هم احتمال دې چې کلونکی د ټولو بيمارو دپاره مفید وی، ځينې مرضونو کبسي منفرد او ځينو بيمارو کبسي مرکب، د ايشان دا په هر قسم دوايانو کبسي که په خاص مقدار سره او مناسب ترکیب سره شامله کړې شي نو ددې اثرات ډير سود مند وی. (۱)

د کلونجی فوائد: حکيم ابن سینا د طب مشهور کتاب القانون کبسي د کلونجی فوائد ليکي: دا بلغم ختموی، نفخه شکم دپاره مفید دې، په بدن داني، داغونه او برص وغيره ختموی. د سردرد دپاره مفید دی، سرکه وغيره کبسي که دا واچولې شي او يو ورځ پس دا میده کړې شي او پوزه کبسي رابکلې شي نو دې سره د سردرد ختمیږي، د بنابونو درد دپاره هم دا مفید ده. (۲)

جدید اطباء وائی چې دا د بلو پريشر دپاره هم مفید ده. (۳)

قوله: الحبة السوداء: الشونيز: حافظ ابن حجر رحمه الله علیه فرمائی چې چونکه په هغه زمانه کبسي شونيز زيات مشهور وو، ځکه د الحبة السوداء تفسير په شونيز سره او کړې شو. اوس الحبة السوداء زياته مشهور ده، او شونيز غير معروف ده. (۴)
د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت د الحبة السوداء په وجه دي. (۵)

۸ = بَابُ التَّلْبِينَةِ لِلْمَرِيضِ

حديث نمبر: ۵۳۶۵/۵۳۶۶

۵۳۶۹- حَدَّثَنَا جِبَانُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَقِيلٍ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّهَا كَانَتْ تَأْمُرُ بِالتَّلْبِينِ لِلْمَرِيضِ وَلِلْمَعْرُوفِ عَلَى الْهَالِكِ، وَكَانَتْ تَقُولُ: إِنْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ التَّلْبِينَةَ حِمٌّ فَأَدِّ الْمَرِيضَ، وَتَدْهَبُ بِبَعْضِ الْحُزْنِ»
۵۳۷۰- حَدَّثَنَا قُرُوبَةُ بْنُ أَبِي الْمَعْرَاءِ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْرٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّهَا كَانَتْ تَأْمُرُ بِالتَّلْبِينَةِ وَتَقُولُ: «هُوَ الْبَقِيضُ النَّافِعُ»

ترجمه: حضرت عروه بن الزبير فرمائی چې حضرت عائشه صديقه رضي الله عنها به د مريض د پاره او ځنګدن والا کس دپاره د تلبينه جوړولو حکم کولو، او فرمائيل به يې چې ما رسول کریم ﷺ نه آوريدلی دی چې تلبينه د مريض زړه ته راحت رسوی، او غم لرې کوی.

(۱) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۱، شرح ابن بطال: ۹/۳۹۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۲)

(۲) (القانون لابن سینا: ۱/۴۳۷)

(۳) (الطب والعلم الحديث: ۳/۲۶۵۱۳)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۷۹)

(۵) (عمدة القاری: ۳۵۱)

دحبان بن موسی حالات په اہواب الاذان (۱) کنبی، د عبد الله بن مبارک حالات په ہدم الوسی (۲) کنبی، دیونس بن یزید ایلی حالات په ہدم الوسی کنبی (۳)، د ابن شہاب زہری حالات په ہدم الوسی کنبی (۴)، د عقیل بن خالد الایلی حالات په ہدم الوسی (۵) کنبی، د ابن شہاب زہری حالات په ہدم الوسی کنبی (۶)، د عروہ بن الزبیرین العوام حالات په ہدم الوسی (۷) کنبی، د حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا حالات په ہدم الوسی کنبی (۸) تیر شوی دی.

فروہ بن ابی المغراء حالات په کتاب الجنائز (۹) کنبی، د علی بن مسہر حالات په کتاب الحيض (۱۰) کنبی تیر شوی دی.

تشویح: قوله: التلبينة: (د تاء په فتحی، لام ساکن او د باء په کسری سره) د غنمو یا اوریشو په اوږو کنبی اوبه یا پیچ و اچوی او په او پاخه کړې شی، په دې کنبی شہد ہم اچوی، او دا نرې وی، تینگ نه وی، د دې نور تفصیل په کتاب الاطعمة باب التلبينة کنبی تیر شوی دی. قوله: تجم فؤاد المريض - تجم: باب افعال نه اجم، یجم، د دې معنی ده راحت رسول (۱۱).

قوله: تقول: هو البغيض النافع: بغيض: بروزن عظیم، بغض نه دې، فعیل، په معنی د مفعول دې، یعنی دا بیمار نه خوښوی، لیکن د بیمار دپاره نافع وی. (۱۲) د مریض طبیعت پیښو وغیره او نرمو غذاگانو نه مور شی، تلبینه هم هغه شوق سره نه خوری لیکن هغه د هغه دپاره مفیده وی، ځکه دې ته بغيض نافع او وئیلې شو. دلته دا روایت موقوف دې، مسند احمد کنبی مرفوعاً منقول دی:

عَنْ أُمِّ كَلْبُومٍ بِنْتِ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَقْرِبٍ، قَالَتْ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

(۱) (کشف الباری: رقم الحديث: ۸۲۸)

(۲) (کشف الباری: ۴۶۲/۱)

(۳) (کشف الباری: ۴۶۳/۱)

(۴) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۵) (کشف الباری: ۳۲۵/۱)

(۶) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۷) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۸) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۹) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۳۹)

(۱۰) (کشف الباری ص: ۲۴۸)

(۱۱) (لسان العرب باب الجیم: ۳۶۶۱۲، فتح الباری: ۱۳/۱۸۱)

(۱۲) (شرح الکرمانی: ۲۱۲/۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۴)

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "عَلَيْكَ بِالثَّلْبَيْنِ الْبَغِيضِ الثَّانِي، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُ يَفْسِلُ بَطْنَ أَحَدِكُمْ كَمَا يَفْسِلُ أَحَدُكُمْ وَجْهَهُ بِالنَّاءِ مِنَ الْوَسَخِ". (۱)

یعنی تلبینه په تاسو کنبې دیو کس خپته داسې صفا کوی څنگه چې تاسو کنبې یوه بنځه خپل مخ او وینځی او هغه صفا کړی.

دترجمة الباب سره مناسبت: دحدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دې (۲)

۹=بَابُ السَّعُوطِ

حدیث نمبر: ۵۳۶۷

۵۳۶۷- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَحْتَجِمَ وَأَعْطَى الْحَجَامَ أَجْرَةَ، وَأَسْتَعَطَّ»

ترجمه: حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنه نه روایت دې چې رسول الله ﷺ بنګر اولګولو، او بنګر لګونکی کس ته یې اجرت ورکړو، او په پوزه کنبې یې د وائی اچوله. تراجم رجال:

د ابو الهیثم معلى بن اسد حالات په کتاب الحیض (۲) کنبې، د وهیب بن خالد حالات په کتاب الایمان (۳) کنبې، د عبدالله بن طاؤس حالات په کتاب الحیض (۵) کنبې، د طاؤس بن کیسان حالات په کتاب الوضوء (۲) کنبې، د ابن عباس رضي الله عنه حالات په بدء الوسی (۷) کنبې تیر شوی دی. تشریح: قوله: السعوط: (د سین په زبر او د عین په ضمی سره) د صبور په وزن، هغه د وائی ته وائی کومه چې پوزه کنبې اچولې کیږی،

قوله: سعط د باب فتح او نصر نه، سعطه الدواء، د مریض په پوزه کنبې د وائی اچول. (۸) د سعوط طویقه: حضرات شارحینو ددې طریقه او کیفیت هم د لته بیان کړې دي، فرمائی چې: أستعط، استعمال السعوط وهو أن يستلقي على ظهره ويجعل من كتفيه ما يرفعهما لينحدر رأسه ويقطرن أنفه، ماء أو دهن فيه دواء مفرد أو مركب ليتمكن بذلك الوصول الى دماغه لاستخراج ما فيه من الدواء بالعطاس. (۹)

(۱) (مسند الامام احمد بن حنبل مسند الصديقة عائشة رضی الله عنها رقم الحديث: ۶۶۰۵، فتح الباری: ۱۲/۱۸۱)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۳۵۳)

(۳) (کشف الباری: ۵۶۷)

(۴) (کشف الباری: ۲/۱۱۸)

(۵) (کشف الباری: ۵۹۸)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۲۱۸)

(۷) (کشف الباری: ۲/۲۰۵)

(۸) (لسان العرب باب السين: ۲۶۷۱۶)

(۹) (فتح الباری: ۱۲/۱۸۲، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۴، إرشاد الساری: ۴۲۱۱۲)

یعنی نبی کریم ﷺ پوزه کنبې دوانی داشان استعمال کړه چې نبی کریم ﷺ ځملاستل، د دواړو اوگو مبارکو مینځ کنبې یې داسې خیز کیخودو چې هغه اوچتې شوې، اوسر مبارک یې روستو طرف ته زمکې ته تیت شو، بیا یې پوزه کنبې دماغو ته رسیدو دپاره دوانی واچوله چې دې سره انگیښی راشی، او دې سره د بیماری جراثیم اوزی.

د ترمذی روایت کنبې دی: **إن غیر ماتداو یتم به السعوط واللذود والحجامة والمشی.** (۱)
تاسو خلق چې کومو طریقو سره علاج کوئ، هغې کنبې بهترینه طریقه گوشه فم کنبې دوانی اچول دی، پوزه کنبې دوانی اچول، بنکر لگول، او مسهل اخستل دی.
علامه ابن بطال رحمة الله علیه فرمائی چې ددې حدیث مبارک معنی خاص ده. یعنی د ټولو خلقو دپاره ټولو مرضونو کنبې دا طریقه باعث شفاء نه ده. بلکه «د بیماری په اعتبار سره» ځینې خلقو دپاره شفاء ده. (۲)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت واضح دي. (۳)

۱۰. بَابُ السَّعُوطِ بِالنُّسُطِ الْهِنْدِيِّ وَالْبَحْرِيِّ

حدیث نمبر: ۵۲۶۸

وَهُوَ الْكُسْتُ، مِثْلُ الْكَافُورِ وَالْقَافُورِ، مِثْلُ {كُشِطَتْ} [التكوير: ۱] وَكُشِطَتْ: نُزِعَتْ، وَقَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ: «كُشِطَتْ»

۵۲۶۸- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ، قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ، فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَاءَ: يُسْتَعَطُّ بِهِ مِنَ الْعُدْرَةِ، وَيُلْدُّ بِهِ مِنَ ذَاتِ الْجَنْبِ"

ترجمه: دحضرت ام قيس بنت محسن نه روایت دي، فرمائی چې رسول الله ﷺ او فرمائیل چې تاسو دا عود هندي اختیار کړئ، په دې کنبې اووه قسمه علاج دي. عذره مرض کنبې دا په پوزه کنبې اچولې کيږي. او ذاب الجنب کنبې په خله کنبې اچولې کيږي.

۵۲۶۸- وَدَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِابْنِ لِي لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ، فَقَالَ عَلَيْهِ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَرَشَّ عَلَيْهِ

او ما خپل خوي د رسول الله ﷺ په خدمت کنبې حاضر کړو، او هغه لا خوراک نه شو خوړلې. حضور عليه السلام هغه خپل غيږه کنبې واخستو، هغه د حضور عليه السلام په جامو متيازې اوکړې، حضور عليه السلام اوبه راوغوښتلې او د متيازو په ځانې کنبې چړک وهلې.

(۱) (سنن الترمذی ابواب الطب باب ماجاء فی السعوط وغيره رقم الحديث: ۲۰۴۷)

(۲) (شرح ابن بطال: ۳۹۸/۹)

(۳) (عمدة القاری: ۳۵۴/۲۱)

تراجم رجال:

د صدقه بن الفضل حالات په کتاب العلم^(۱) کښې، د حضرت سفیان بن عیینه حالات په بده الوسی کښې^(۲)، دامام زهري رحمه الله عليه حالات په بده الوسی^(۳) کښې، د عبید الله بن عبد الله بن عتبه بن مسعود حالات په بده الوسی^(۴) کښې، دامام قیس بنت محصن حالات په کتاب الوضوء^(۵) کښې تیر شوی دی.

تشریح:

د باب حدیث امام بخاری رحمه الله عليه په رومبی خل ذکر کړېدې^(۶).

البته ودخلت علی النبی صلی الله علیه وسلم، دا حدیث کتاب الطهارة کښې بول الصبیان کښې تیر شوی دی^(۷).

د ترجمة الباب مقصد: امام بخاری رحمه الله عليه ددې نه وړاندې باب کښې سعوط (د سین په فتحې سره) ذکر کړې دی، او د سعوط معنی ده هغه دوائی کومه چې په پوزه کښې اچولې کیږي. او په دې باب کښې یی سعوط (د سین په ضمی سره) راوړې دی، او سعوط مصدر دی، په معنی د پوزه کښې دوائی اچول^(۸).

دې باب کښې یی دهغې دوائی تصریح او کړه، چې ددې په پوزه کښې د اچولو حکم به حضور ﷺ ورکولو.

قوله: وهو الکت: ترجمة الباب کښې د قسط لفظ دی. قسط (د قاف په ضمی او د سین په سکون

سره) او ددې کست (کاف سره) وئیل هم جائز دی. کاف او قاف چونکه قریب المخرج حروف دی، ځکه یو حرف بل حرف سره بدلولې شی^(۹).

همداشان آخر کښې طاء لره په تاء سره تبدیل کړې شوې ده. ځکه چې طاء او تاء هم قریب

(۱) (کشف الباری: ۴/۳۸۸)

(۲) (کشف الباری: رقم الحدیث: ۱/۲۳۸)

(۳) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

(۴) (کشف الباری: ۱/۴۴۶)

(۵) (کشف الباری: رقم الحدیث: ۲۲۳)

(۶) (الحدیث اخرج البخاری فی کتاب الاجارة باب خراج العجم رقم الحدیث: ۱۹۲۷، واخرجه البخاری ایضا فی کتاب الطب باب اللدود، رقم الحدیث: ۵۳۸۳، واخرجه فی باب العذلة ایضا رقم الحدیث: ۵۳۸۵، واخرجه مسلم فی کتاب الطب باب التداوی بالعود الهندی وهو الکت رقم الحدیث: ۲۲۱۴، واخرجه النسائی فی کتاب الطب باب الدواء بالقسط یسقط من العذرة رقم الحدیث: ۷۵۸۳، واخرجه ابن ماجه کتاب الطب باب دواء ذات الجنب رقم الحدیث: ۳۴۶۸، جامع الاصول رقم الحدیث: ۵۶۴۷۷، ۵۲۵/۷)

(۷) (الجامع الاصول للبخاری کتاب الوضوء باب بول الصبیان رقم الحدیث: ۲۲۱)

(۸) (لسان العرب باب السین: ۶/۶۷)

(۹) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۲، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۴، ارشاد الساری: ۱۲/۱۲۴)

المخرج دی، عرب قریب المخارج حروف یو بل سره بدلوی. (۱)
 امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ دې ځانې کښې ددې دوه مثالونه نور ورکوي.
 یو کافور او قافور، د قران کریم د سورة الدهر آیت مبارک [إِنَّ الْأَبْرَارَ لَشَرِيبُونَ مِمَّنْ كَانُوا مِزَاجًا
 كَافُورًا] لفظ دې، دا کاف او قاف دواړو طریقو سره وئیل درست دی. (۲)

او دویم مثال د کشطت او قشطت دې. دا کلمه د سورة التکویر په آیت کښې ده. [وَإِذَا السَّمَاءُ
 كُشِطَتْ] (۳)

قوله: کشطت د نومت په معنی کښې دې. په دې کښې مشهور قرات خو کشطت په کاف سره
 دې لیکن حضرت عبداللہ ابن مسعود ؓ نه قشطت په قاف سره هم یو قرات مروی دې. کاف
 او قاف چونکه قریب المخارج حروف دی، ځکه یو بل سره په کښې د بدلون گنجائش شته
 دې. (۴)

عود هندی نه څه مراد دی؟ قسط ته عود هندی او عود بحری هم وائی.
 د عود هندی اطلاق یو مشهور لرگی باندې کیږي کوم ته چې په اردو کښې اګرو وائی، اودا
 د خوشبو دپاره استعمالیږي، او ددې عطر مشهور دی. لیکن دلته حدیث مبارک کښې
 قسط او عود هندی نه دا خوشبودار لرگی مرادې نه دې.
 همداشان یو قسط اظفار وی، د کوم ذکر چې په کتاب الطلاق کښې باب القسط للحاد
 کښې تیر شوي دې. (۵)

هغه هم د خوشبو یو نوم دې. حدیث مبارک کښې قسط نه قسط اظفار مراد نه دی بلکه دلته
 قسط هندی نه مراد یو بل فائده مند بوټي دې. او هغې ته په اردو کښې کوټ وائی، دهغې
 عموماً دوه قسمونه دی. یو سپین او بل تور، سپین ته عود بحری یا قسط بحری وائی.
 او تور ته عود هندی وائی. د عود هندی تاثیر د عود بحری په مقابله کښې زیات گرم دې. د
 دواړو تاثیر گرم خشک دې. (۶)

بحر طرف ته ددې نسبت ځکه کیږي چې دا لرگی د نورو علاقو نه د بحری او سمندری لارو
 په ذریعه عربو ته رازی. ځکه بحر طرف ته ددې نسبت کیږي. (۷)

(۱) (عمدة القاری: ۳۵۴/۲۱)

(۲) (تفسیر روح المعانی سورة الدهر: ۱۷۰/۱۵)

(۳) (سورة التکویر: ۱۱)

(۴) (تفسیر روح المعانی سورة التکویر: ۱۱، ۲۶۰/۱۱۵، الجامع لاحکام القرآن للقرطبي، سورة التکویر: ۱۱، ۱۵۶/۱۱۹)

(۵) (عمدة القاری: ۳۵۵/۲۱، فتح الباری: ۱۸۳/۱۳)

(۶) (کشف الباری: کتاب الطلاق ص: ۵۸۶)

(۷) (فتح الباری: ۱۸۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۵/۲۱)

(۸) (فتح الباری: ۱۸۲/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۵/۲۱، إرشاد الساری: ۴۲۲/۱۱۲)

د عود هندی فائدی:

طیبیانو ددی ډیر فوائد لیکلی دی: مثلاً که نفاس والا بسڅې ته ددی لوگی او کړې شی نو دهغې نه فاسده ولاړه وینه جاری کیږي. مضر جراثیم لرې کوي. دماغو او گردې ته طاقت ورکوي. ریاح لره تحلیل کوي. دماغی بیمارو دپاره مفید دی لکه فالج، لقوی او گوذن. د خیتې نه چنیجی راوباسی. دا په بدن پورې کول د بدن دانی ختموی. زکام کبسي ددی لوگی رابنکل بهترین علاج دی. ددی لوگی سره دسحر او جادو اثرات هم ختمیږي. (۱)

قوله: فإن فيه سبعة أشفية: اشفية: دشفاء جمع ده، لکه ادویه د دواء جمع ده. د اشفیه جمع الجمع اشاف رازی. (۲)

قوله: يستعط به من العذرة: يستعط: دا د سعط نه د باب افتعال صیغه ده. استعط الدواء، پوزه کبسي دوائی اچول. (۳) یعنی د عذره بیمارو د علاج دپاره دا په پوزه کبسي اچولې کیږي.

قوله: العذرة: (دعین په ضمی او د ذال په سکون سره) د حلق بیماری ته وائی. کومه چې ماشومانو ته لاحق کیږي. دماشومانو تالو سره نزدې یو زخم جوړ شی دا عموماً دویني د هیجان په وجه کیږي. (۴)

عودی هندی استعمالولو سره دا بیماری ختمیږي. د عود هندی تاثیر چونکه گرم او خشک دی او عذره بیماری د رطوبت په وجه پیدا کیږي. ځکه دا ددی دپاره مفید ده. (۵)
قوله: يلد به من ذات الجنب:

قوله: يلدة: دال، یلدا د باب نصر نه دي، په معنی د خله کبسي د دوائی څاڅکی کول. (۶)

قوله: ذات الجنب: هره هغه درد ته وائی کوم چې د انسان په اړخ کبسي پیدا شی. (۷) دا درد اکثر د گیس جمع کیدو په وجه پیدا کیږي. (۸) عود هندی استعمالولو سره افاقه کیږي. اشکال: دلته دا اشکال پیدا کیږي چې حدیث مبارک کبسي دی چې عود هندی د اوو بیمارو دپاره شفاء ده. او اطباء د اوو نه د زیاتو بیمارو دپاره دا شفاء گرځولې ده. (۹)
جواب: ځینې شراحو ددی جواب دا ورکړې دي چې حضور ﷺ ته دوحی په ذریعه وئیلې شوی

(۱) (فتح الباری: ۱۸۳/۱۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۶، شرح الکرمانی: ۲۱۳۱۲۰)

(۲) (لسان العرب باب الشین: ۱۵۷۱۷، فتح الباری: ۱۸۳/۱۳، إرشاد الساری: ۴۲۲۱۱۲)

(۳) (لسان العرب باب الشین: ۲۶۷۱۶)

(۴) (النهاية لابن اثیر: ۱۷۴۱۲، شرح الکرمانی: ۲۱۳۱۲۰، فتح الباری: ۱۸۳/۱۳، إرشاد الساری: ۴۲۲۱۱۲)

(۵) (فتح الباری: ۱۸۳/۱۳، إرشاد الساری: ۴۲۲۱۱۲)

(۶) (لسان العرب باب اللام: ۳۶۳۱۱۲)

(۷) (لسان العرب ۲/۳۷۵)

(۸) (إرشاد الساری: ۴۲۲۱۱۲)

(۹) (فتح الباری: ۱۸۳/۱۳)

وو چې په دې کښې د اوو بيمارو دپاره شفاء ده. ځکه حضور عليه السلام د اوو ذکر اوفرمائيلو. او دباقي بيمارو دپاره ددې شفاء کيدل، اطباؤ ته د تجربيې په ذريعه معلوم شو. (۱)

دويم جواب: دا چونکه اوو بيمارو دپاره ډيرزيات مؤثر ده، ځکه يې د اوو ذکر اوفرمائيلو، او باقي دپاره مفيد خوده ليکن دومره نه ده. (۲)

اشکال: يو اشکال دا پيدا کيږي چې حضرت نبی کریم ﷺ اوفرمائيل چې اوو بيمارو دپاره شفاء ده، او وړاندې حديث مبارك کښې صرف د دوو بيمارو ذکر دې، او دباقي پنځو نشته دې؟ (۳)

جواب: ددې يو جواب دادې چې حضور عليه السلام د اوو بيمارو دپاره ددې شفاء کيدل ذکر اوفرمائيل، کوم روايت کښې چې د دوو ذکر دې، هلته راوی د اختصار نه کار اخستي دې او دوه يې ذکر کړی دی، اوصرف راویان داسان اختصار کوی. (۴)

دويم جواب:

دويم جواب دا کيديشی چې د باقي پنځو بيمارو دپاره شفاء کيدل به په خلقو کښې مشهور وی. البته کوم روايت کښې چې راوی د دوو ذکر کړې دې، دهغې دوو دپاره ددې شفاء کيدل خلقو کښې غير مشهور وو. په دې وجه راوی ددې دوو غير مشهورو ذکر اوفرمائيلو. او د باقي پنځو ذکر يې اونه فرمائيلو چې دهغې ضرورت نه وو. (۵)

دريم جواب: د مذکوره اشکالونو يو جواب دا ورکړې شوې دې چې دلته د اووه نه عدد معين مراد نه دې، بلکه کثرت مراد دې. او عربي ژبه کښې د اووه عدد د کثرت دپاره استعمالیږي. لهذا حديث مبارك کښې مقصد دادې چې عود هندي د ډيرو بيمارو دپاره مفيد ده. او په دې کښې يې د دوو ذکر اوفرمائيلو. (۶)

خلورم جواب: حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی: د سبعة نه مراد د علاج اووه اصول دی، ځکه چې علاج کښې دوائی په اوو طريقو استعمالیږي.

① دوائی مخلې کيږي. ② يا څکلې کيږي. ③ يا ددې نه گوټونه اخستي کيږي. ④ يا پرې دا چرکولې کيږي. ⑤ يا ورته ددې لوگې کيږي. ⑥ يا په پوزه کښې اچولې کيږي. ⑦ يا په خله کښې اچولې کيږي.

عود هندي په مذکوره اووه طريقو سره استعمالولې شی. او په مرهم کښې شاملولې شی، اوږه کولو نه پس دا څکلې شی، اوږه کولو نه پس د زيتونو

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳)

(۲) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۲)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳، ارشاد الساری: ۴۲۲۱۱۲)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳، ارشاد الساری: ۴۲۲۱۱۲)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳)

(۶) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳)

په تیلو کنبې اچولې شی او په پوزه او خله کنبې څخولې شی. او ددې لوگې کول خو بالکل واضح دي. (۱)

عود هندي کنبې اوږه شفاء دی، ددې مطلب دادې چې مختلفو بيمارو دپاره دا په اوږو طريقو استعمالولې شی.

دترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت واضح دي. (۲)

«بَابُ أَيِّ سَاعَةٍ يُحْتَجَمُ»

وَاحْتَجَمَ أَبُو مُوسَى، لَيْلًا

۵۱۳ - حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ [ص: ۱۷۵]، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «اِحْتَجَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ صَائِمٌ»

تراجم رجال:

د ابو موسى اشعری ؓ حالات په بده الوسی (۳) کنبې، تیر شوی دی. دمعمربن عبد الله بن عمرو حالات په کتاب العلم (۴) کنبې، د ایوب سختیانی حالات په کتاب الایمان، (۵) د عکرمه مولى ابن عباس حالات په (۶) د عبد الوارث بن سعید حالات په کتاب العلم (۷) کنبې، د حضرت ابن عباس ؓ حالات په بده الوسی (۸) کنبې، تیر شوی دی.

تشریح:

قوله: ساعة: د ساعة اطلاق دوخت په جز گهنټه باندې هم کیږي. (۹) لیکن دلته د ساعة نه مطلقا وخت مراد دي، اصطلاحی گهنټه مراد نه ده. (۱۰)

د ترجمه الباب مقصد:

دامام بخاری رحمه الله علیه ددې ترجمه الباب مقصد دادې چې احتجام یعنی بنکر لگولو د پاره خاص وخت مقرر نه دي، کله چې هم ضرورت وی نوبغیردڅه کراهت نه بنکر لگولې شی. (۱۱)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۳)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۳۵۵)

(۳) (کشف الباری: ۱/۴۹۰)

(۴) (کشف الباری: ۳/۳۵۶)

(۵) (کشف الباری: ۲/۲۶)

(۶) (کشف الباری: ۳/۳۶۳)

(۷) (کشف الباری: ۳/۳۵۸)

(۸) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۹) (لسان العرب باب السین: ۴۳۱۶)

(۱۰) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۴، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۷)

(۱۱) (شرح الکرمانی: ۲۱۳۱۲، فتح الباری: ۱۳/۱۸۳، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۷، ارشاد الساری: ۱۲/۴۲۳)

چنانچه امام بخاری رحمة الله علیه ترجمة الباب نه پس دحضرت ابو موسی اشعری ؓ تعلیق ذکر کرو چې هغوی د شپې په وخت کنبې بنکر اولگولې وو. او د حضور ؓ عمل یی بیان کرو چې حضور ؓ د روژې په حالت کنبې یعنی د ورځې بنکر اولگولو. معلومه شوه چې بنکر لگول د شپې او ورځې په هر وخت کنبې لگولې شی، او ددې دپاره څه وخت متعین نشته دې. (۱) او په کومو روایاتو کنبې چې د بنکر لگولو د تاریخ ذکر دې، هغه روایات چونکه د امام بخاری په شرط پورا نه دی ځکه یی دلته ذکر نه کړل. (۲)

«مَنْ احْتَجِمَ لِسَبْتِ عَشْرَةٍ، وَتِسْعَ عَشْرَةٍ، وَاِحْدَى وَعِشْرِينَ، كَانَ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ» (۳)

همداشان سن ترمذی کنبې د حضرت انس ؓ نه روایت دې:

«ان رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَحْتَجِمُ فِي الْأَخْدَعَيْنِ وَالكَاهِلِ، وَكَانَ يَحْتَجِمُ لِسَبْتِ عَشْرَةٍ وَتِسْعَ عَشْرَةٍ وَاِحْدَى وَعِشْرِينَ»

امام ترمذی ؓ دې حدیث ته حسن وئیلی دی. (۴)

یعنی حضور ؓ به د خټ مبارک په دواړو طرفونو کنبې او اوگو مبارکو کنبې بنکر لگولو. او د میاشتی په اولسم او نورلسم او یویشتم تاریخ یی لگولو. همداشان سنن الترمذی کنبې د حضرت عبد الله بن عباس ؓ نه روایت دې:

«قَالَ بَنُو اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نِعْمَ الْعَبْدُ الْحَجَّامُ، يُذْهِبُ الدَّمَ، وَيُخْفِئُ الصُّلْبَ، وَيَجْلُو عَنِ الْبَصَرِ» وَقَالَ: «إِنْ خَيْرَ مَا تَحْتَجِمُونَ فِيهِ يَوْمَ سَبْتِ عَشْرَةٍ وَيَوْمَ تِسْعَ عَشْرَةٍ وَيَوْمَ إِحْدَى وَعِشْرِينَ» (۵)

حضور ؓ او زما ئیل: بنکر لگونکې غلام بهترین غلام دې، وینې لرې کوی، او ملا سپکوی شی، او نظر تیزوی.

او تاسو چې په کومو ورځو کنبې بنکر لگوئې په هغې کنبې بهترینې ورځې د میاشتی اوولسم، نورلسم او یویشتم تاریخ دې.

بنکر کله لگول پکار دی: د جمهورو په نزد چې کله هم ضرورت وی نو بنکر لگولې شی. (۶) البته د میاشتی د تاریخ په اعتبار سره اوولسم، نورلسم او یویشتم تاریخونه بنکر لگولو دپاره زیات مفید او بهترین دی، ځنګه چې ماقبل احادیثو نه معلومیږي.

(۱) فتح الباری: ۱۳/۱۸۴، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۷

(۲) فتح الباری: ۱۳/۱۸۴، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۷

(۳) (سنن ابوداؤد کتاب الطب منی تستحب الحجامة رقم الحديث: ۲۸۶۱، شرح ابن بطلال: ۳۹۹/۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۷)

(۴) (سنن الترمذی کتاب الطب باب ما جاء فی الحجامة رقم الحديث: ۲۰۵۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۷)

(۵) (سنن الترمذی کتاب الطب باب ما جاء فی الحجامة رقم الحديث: ۲۰۵۱، عمدة القاری: ۲۱/۳۵۷)

(۶) (شرح ابن بطلال: ۳۹۹/۹، المجموع شرح مهذب کتاب الاطعمة: ۶۲۱۹، البيان والتحصيل کتاب الجامع السابع: ۲۶۲۱۱۸، المدخل فصل ما يفعلنه النساء فی يوم السبت: ۲۷۹۱۱)

البحر الرائق کنبی دی: دل الغیایة الحجامة بعد نصف الشهر حسن دافع جدا ویکره قبل نصف الشهر.^(۱)

یعنی نیمې میاشتی تیریدو نه پس بنکر لگول ډیر زیات مفید دی او ددی نه وړاندې مکروه دی. علامه قسطلانی رحمه الله علیه فرمائی:

وعند الأطباء أن أنفع الحجامة..... وإنها تفعل في النصف الثاني من الشهر ثم في الربع الثالث من أرباعه أنفع من أوله وآخره، لأن الأخطا في أول الشهر تهيج دل آخره تسكن فأول ما يكون الاستفراغ في أثنائه.^(۲)

یعنی د طبیبانو په نزد داسې بنکر لگول زیات مفید دی چې د میاشتی په دویمه حصه کنبی یعنی پنځلسو ورځو تیریدو نه پس، او بیا په آخری پنځلسو ورځو کنبی هم د میاشتی دریمه حصه کنبی وی (او دا تقریباً پنځلسو نه تر یویشتمې پورې) د میاشتی، په دې ورځو کنبی بنکر لگول د میاشتی په شروع کنبی او آخری ورځو کنبی بنکر لگولو نه زیات مفید دی. ځکه چې د میاشتی اوله حصه کنبی اخلاط (وینه، سودا، صفرا او بلغم) کنبی هیجان وی. او د میاشتی په آخری حصه کنبی په دې کنبی سکون وی، او په مینځنی حصه کنبی اخلاط کنبی اعتدال وی، ځکه د میاشتی په دې حصه کنبی بنکر لگول زیات مفید دی.

اطباء دا هم فرمائی چې د جماع غسل نه پس بنکر لگول صحیح نه دی، داسان د زیاتې اولرې په حالت کنبی او په مړه خپته هم صحیح نه دی.^(۳)

د نهې او چارشنبې وغیره په مخصوصو ورځو کنبی د بنکر لگولو د ممانعت هیثیت: البته ځینې روایاتو کنبی چې کوم مخصوصو ورځو کنبی د بنکر لگولو د ممانعت ذکر راغلي دي، لکه سنن ابن ماجه کنبی روایت دي:

وَاجْتَنِبُوا الْحِجَامَةَ، يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ، وَالْجُمُعَةِ، وَالسَّبْتِ، وَيَوْمَ الْأَحَدِ، تَحَرِيًّا وَاجْتِنَابًا يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ، وَالثَّلَاثَاءِ.^(۴)

یعنی حضور ﷺ او فرمائیل د چارشنبې او خالی او اتوار په ورځ بنکر مه لگوتی، او وې فرمائیل چې د پیر او نهې په ورځ بنکر لگوتی.

همداسان د سنن ابی داؤد روایت کنبی د نهې په ورځې د بنکر لگولو نه منع کړې شوې ده. چنانچه سنن ابی داؤد کنبی دی چې حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه به خپل کور والا د نهې په ورځ د بنکر لگولو نه منع کول او فرمائیل به یې چې حضور ﷺ فرمائی: **يوم الثلاثاء يوم الدم عليه ساعة لا يرقا.**^(۵)

(۱) (البحر الرائق کتاب الکراهية فصل فی البیع ۳۷۶۸، الفناوی العالمکیر به کتاب الکراهية الباب الثامن عشر فی التداوی: ۱۰۱۵)

(۲) (ارشاد الساری: ۴۲۳۱۱۲)

(۳) (ارشاد الساری: ۲۴۳۱۱۲)

(۴) (سنن ابن ماجه کتاب الطب باب من ای الايام یحتجم رقم الحدیث: ۳۴۸۷)

(۵) (سنن ابی داؤد کتاب الطب باب ما متی تستحب الحجامة رقم الحدیث: ۳۸۶۲، شرح ابن بطال: ۳۹۹/۹)

یعنی دنهې په ورځ کنبې یو ساعت داسې دې چې په هغې کنبې (جاری) وینه نه اودریږي. لیکن دا قسمه ټول احادیث ضعیف دي. (۱) او ددې روایاتو دهغه مستند روایاتو سره تعارض لازمېږي کوم کنبې چې د اوولسم، نورلسم او یویشتم تاریخ ترغیب دي. او اوولسم، نورلسم او یویشتم تاریخونه د هفتې په دې ورځو چارشنبه، جمع او خالی او اتوار کنبې هم کیدې شي کومو کنبې چې د بنکر لگولو نه منع کړې شوي ده. ځکه بنکر په هره ورځ لگولې شي. چنانچه علامه قسطلانی رحمه الله علیه فرمائي:

والحاصل من هذا الحديث وسابقه المعلق أن العجامة لا تتعين في وقت بل تكون عند الاحتياج. (۲)

۱۲= بَابُ الْحَجْمِ فِي السَّفَرِ وَالْإِحْرَامِ

حدیث نمبر: ۵۳۷۰

قَالَ ابْنُ بَحِينَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

۵۳۷۰- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا سَفِيَانُ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ طَاوُسٍ، وَعَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «أَحَجَّمِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُحْرَمٌ»

ترجمه: د حضرت عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہ نه روایت دې فرمائي: چې رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم د احرام په حالت کنبې بنکر اولگولو. تراجم رجال:

د عبداللہ بن مالک بن بحینه حالات په کتاب الصلاة (۳) کنبې، تیر شوی دی. د مسدد بن مسرهد حالات په کتاب الا بیان کنبې، (۴). د سفیان بن عیینه حالات په بدء الوسی کنبې، (۵). د طاؤس بن کیسان حالات په کتاب الوضوء (۶) کنبې، د عطاء بن ابی رباح حالات په کتاب العلم کنبې (۷). د عبداللہ بن عباس حالات په کتاب الا بیان کنبې (۸) تیر شوی دی. تشريح:

قوله: قاله ابن بحينة: په دې حدیث کنبې امام بخاری رحمه الله علیه د ابن بحینه هغه روایت

(۱) (نصیل فتح الباری کتاب الطب ای ساعة يحتجم: ۱۸۴/۱۱۳، المستدرک علی الصحیحین کتاب الطب رقم الحدیث: ۷۴۷۹ و رقم الحدیث: ۸۲۵۵، سنن البیهقی جماع ابواب کسب العجم باب ماجاء فی وقت العجم رقم الحدیث: ۱۹۵۳۹، کتاب المراسیل باب فی الطب: رقم الحدیث: ۴۴۵)

(۲) (ارشاد الساری: ۴۲۳/۱۱۲)

(۳) (کشف الباری قم الحدیث: ۳۹۰)

(۴) (کشف الباری: ۲/۲)

(۵) (کشف الباری: ۲۳۸/۱) د عمرو بن دینار حالات په کتاب العلم (کشف الباری: ۳۰۹/۴) کنبې.

(۶) (کشف الباری: رقم الحدیث: ۱۷۶)

(۷) (کشف الباری: ۳۷/۴)

(۸) (کشف الباری: ۴۲۵/۱)

طرف ته اشاره کوی کوم چې باب الحجامة على الراس کنبی مومولا راروان دي. په هغې کنبی دی: احتجم بلحی جبل من طریق مكة. (۱)
داحرام په حالت کنبی دبنکر لگولو حکم:

دباب حدیث په کتاب الحج باب الحجامة للمحرم کنبی تیر شوي دي. او محرم دپاره د بنکر لگولو د حکم باره کنبی تفصیل هلته تیر شوي دي. (۲)
خلاصه داده چې د احرام په حالت کنبی بنکر لگول درست دی.
البته که دبنکر لگولو د پاره د حجامې د خاڼې نه وینسته صفا کول وی نو هغې به څه حکم وی؟

په دې صورت کنبی به د حضرت امام ابوحنیفه په نزد به دم واجب وی. او د صاحبینو په نزد به په هغه صدقه واجب وی. (۳)

د حدیث د ترجمه الباب سره مناسب: علامه عینی رحمة الله علیه فرمائی چې د باب په شروع کنبی تعلیق نه امام بخاری رحمة الله علیه چې کوم روایت طرف ته اشاره کړې ده (کوم چې ماقبل کنبی تیر شو) دهغې نه د ترجمه الباب اول جزء ثابت دي. (۴)
اگر چې دابن عباس ؓ د روایت نه هم د ترجمه الباب د دواړو اجزاؤ ثبوت معلومیري، هغه د اشان چې حضور ﷺ د احرام په حالت کنبی بنکر اولگولو. نو ظاهر دی چې په هغه وخت کنبی حضور ﷺ مسافر وو. (۵)

۱۳= بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الدَّاءِ

حدیث نمبر: ۵۳۷۱/۵۳۷۲

۵۲۹۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ الطَّوِيلُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيٍّ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ أَجْرِ الْحِجَامِ، فَقَالَ: أَحْتَجِمُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَجْمَهُ أَبُو طَيْبَةَ، وَأَعْطَاهُ صَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ، وَكَلَّمَ مَوْلِيَهُ فَنَقَفُوا عَنْهُ، وَقَالَ: «إِنَّ أَمْثَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةَ، وَالْقُسْطَ الْبَحْرِيَّ» وَقَالَ: «لَا تُعَدُّ بَوَاصِبِيَانِكُمْ بِالْقَمِزِ مِنَ الْعُدْرَةِ، وَعَلَيْكُمْ بِالْقُسْطِ»

ترجمه: رومي روایت کنبی دي چې حضرت انس ؓ نه د بنکر لگولو د اجرت متعلق پوښتنه اوشوه نو هغوی افرمائیل چې نبی کریم ﷺ بنکر اولگولو، ابو طیبه هغه دبنکر لگولو کار کړې وو. او حضور علیه السلام هغه ته دوه صاع طعام ورکړې وو. اود هغوی د مالکانو نه (د روزانه اخستونکی رقم کنبی) د تخفیف متعلق خبرې اوکړې، نو هغوی تخفیف اوکړو،

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۱۵۸)

(۲) (کشف الباری: کتاب الحج/باب الحجامة للمحرم رقم: ۱۸۳۶)

(۳) (الفتاوی عالمگیری کتاب المناسک الباب الثامن فی الجنایات: ۱/۳۰۷، فتاوی قاضی خان کتاب العج فصل

فیما یجب علی المحرم بارتکاب المحظور: ۱/۱۶۷، تبیین الحقائق کتاب العج باب الجنایات: ۲/۳۵۹)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۵)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۴)

او حضور علیه السلام او فرمائیل بہترین علاج چي تاسو کوم کونئ هغه بنکر لگول او قسط بحری دی. اوئ فرمائیل چي په عذرہ بیمارئی کنبی دخپلو بچو تالو په زور ورکولو سره تکلیف مه ورکونئ. بلکه قسط استعمالونئ.

۵۱۶ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ تَلَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنِي: أَنَّ عَاصِمَ بْنَ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، حَدَّثَهُ: أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: عَادَ الْمُقَنَّمُ ثُمَّ قَالَ: لَا أَبْرَحُ حَتَّى تُخْتَجِمَ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ فِيهِ شِفَاءً»

دویم روایت کنبی دی چي جابر بن عبد الله ﷺ د مقنع عبادت دپاره لارو، بیانئ او فرمائیل چي زه به تر هغه وخت پورې نه لار نشم ترڅو چي ته بنکر اونه لگوي. ځکه چي ما حضور علیه السلام نه اوریدلی دی چي په دې کنبی شفاء ده. تراجم رجال:

دمحمد بن مقاتل حالات په کتاب العلم (۱) کنبی، د عبد الله بن المبارك حالات په کتاب بدء الوسی کنبی (۲) کنبی، د حمید التطویل حالات په کتاب الایمان (۳) کنبی، د حضرت انس ﷺ حالات په کتاب الایمان (۴) کنبی تیر شوی دی.

د سعید بن عیسی تلید حالات په کتاب احادیث الانبیاء (۵) کنبی، د عبد الله بن وهب حالات په کتاب العلم (۶) کنبی، د عمر بن الحارث حالات په کتاب الوضوء (۷) کنبی. د بکیر بن عبد الله بن الاشج حالات په کتاب الوضوء (۸) کنبی او د عاصم بن عمر حالات په کتاب الصلاة (۹) کنبی تیر شوی دی. تشریح:

قوله: الْحِجَامَةُ مِنَ الْبَدَأِ: دې کنبی من تعلیلیه دې ای العجامة من اجل الداء، د بیمارئ په وجه د بنکر لگولو بیان (۱)

(۱) (کشف الباری: ۲۰۶/۳)

(۲) (کشف الباری: ۴۶۲/۱)

(۳) (کشف الباری: ۵۷۱/۲)

(۴) (کشف الباری: ۴/۲)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۳۳۵۷)

(۶) (کشف الباری: ۲۷۷/۳)

(۷) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۰۲)

(۸) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۱۰)

(۹) (کشف الباری رقم الحدیث: ۴۵۰)

(۱۰) (عمدة القاری: ۳۸۵/۲۱)

شرح ابن بطال کنبی د الحِجَامَةِ مِنَ الدَّوَادِ الْفَاضِ دِی. (۱)
 قوله: حَجْمَةُ أَبُو طَيْبَةَ: حضور علیه السلام ته چې چا د بنکر لگولو کار کړې وو دهغه غلام نوم نافع وو. (۲)

قوله: أَعْطَاهُ صَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ مِنْ طَعَامٍ: علامه عینی رحمة الله علیه د طعام نه مراد غنم اخستی دی. یعنی حضور علیه السلام هغه غلام ته دوه صاع غنم ورکړل. (۳)
 لیکن حافظ ابن حجر او علامه قسطلانی رحمهم الله د طعام نه مراد کهجورې اخستی دی. (۴)

او په ظاهره هم دا راجح معلومیږي ځکه چې هم دا روایت په بَابِ ذِكْرِ الْحَجَامِ او بَابِ مَنْ أُجْرِي أَمْرَ الْأَمْصَارِ عَلَى مَا يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ په کنبی دي. هلته د تمر، کهجورې تصریح ده. (۵)
 قوله: وَكَلَّمَ مَوْلَاهُ: ددې غلام آقا محیصه بن مسعود وو. دلته مولی په طور د مجام استعمال شوي ده. (۶)

قوله: وَقَالَ: إِنَّ أُمَّتَكَ مَأْتَدَاؤُتُمْ: دا ما قبل سند سره مول دي. (۷)

قوله: أُمَّتَكَ: ددې معنی افضل ده. (۸)

قوله: مَأْتَدَاؤُتُمْ: دا خطاب اهل حجاز او دهغه بنارونو اوسیدونکو ته دي چرته چې موسم گرم وي. (۹) د گرمو علاقو خلقو دپاره بنکر لگول بهترین علاج دي.
 ځکه چې بنکر لگولو سره د بدن نه فاسده وینه اوزی. امام ابوداؤد رحمة الله علیه یو حدیث نقل کړې دي، په هغې کنبی دي:

مَا كَانَ أَحَدٌ يَسْتَكِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَجَعَالِ رَأْسِهِ إِلَّا قَالَ: احْتَجِمْ، وَلَا وَجَعَالِ رِجْلَيْهِ، إِلَّا قَالَ احْضِبْهُمَا" (۱۰)

حضور ﷺ ته به چې چا د سر درد شکایت نو حضور علیه السلام به ورته فرمائیل چې بنکر

(۱) (شرح ابن بطال: ۴۰۰/۹)

(۲) (فتح الباری: ۱۶۸/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۸/۲۱، شرح الکرمانی: ۲۱۴/۲۰)

(۳) (عمدة القاری: ۳۵۹/۲۱)

(۴) (فتح الباری: ۱۶۸/۱۳، إرشاد الساری: ۴۲۴/۱۲)

(۵) (کشف الباری: کتاب البیوع/بَابُ ذِكْرِ الْحَجَامِ رقم الحدیث: ۲۱۰۲، و بَابُ مَنْ أُجْرِي أَمْرَ الْأَمْصَارِ عَلَى مَا يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ رقم الحدیث: ۲۲۱۰)

(۶) (إرشاد الساری: ۴۲۴/۱۲)

(۷) (فتح الباری: ۱۸۶/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۹/۲۱)

(۸) (فتح الباری: ۱۸۶/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۹/۲۱، إرشاد الساری: ۴۲۴/۱۲)

(۹) (فتح الباری: ۱۸۶/۱۳، إرشاد الساری: ۴۲۴/۱۲)

(۱۰) (سنن ابی داؤد کتاب الطب بَابُ فِي الْحِجَامَةِ رقم الحدیث: ۳۸۵۸)

اولگوه. اوکه په پنبو کنبې د تکلیف شکایت اوکړو نو حضور علیه السلام به ورته په پنبو نکریزو لگولو فرمائیل.

دغه شان سنن الترمذی کنبې هم د حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله عنه نه روایت دي: «حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نَيْلَةَ أُسْرِيَّ بِهِنَّ أَنَّهُ لَمْ يَنْزِعْهُنَّ مَلَأَ مِنَ الْمَلَأِكَةِ إِلَّا أَمْرًا أَنْ مُرَأْتِكَ بِالْحِجَامَةِ» (۱) حضور ﷺ دهغه شپې ذکر او فرمائیلو په کومه شپه چې حضور ﷺ معراج ته تشریف اوړې وړ. حضور ﷺ چې د فرشتو په کوم جماعت تیر شو نو هغوی حضور ﷺ ته اووئیل چې خپل امت ته د بنکر لگولو حکم ورکړه. خو بنکر لگول په گرمو علاقو کنبې یا چې کله وینه کنبې جوش راشی نو په هغه وخت کنبې لگول مفید دی. چنانچه د حضور ﷺ روایت دي:

إذا واهج باحدكم الدم فليحتجم فان الدم اذا تبيغ لصاحبه يقتله. (۲)

کله چې ستاسو په وینه کنبې جوش پیدا شی نو هغه د هلاکت سبب جوړیږي. علامه ابن القيم په زاد المعاد کنبې فرمائی:

فلهلاد الحارة، واللامنة الحارة والامزجة الحارة التي دم اصحابها في غاية النضج الحجامه فيها انفع. (۳)

چنانچه د کومو خلقو په مزاج کنبې چې برودت زیات وی او حرارت نه وی، هغوی دپاره بنکر لگول زیات مفید نه وی. امام طبری رحمه الله علیه صحیح سند سره د امام ابن سیرین رحمه الله علیه نه روایت نقل کړې دي:

إذا بلغ الرجل أربعين لم يحتجم. (۴)

کله چې یو کس د څلویښتو کالو شی نو هغه دې بنکر نه لگوي.

قوله: وَقَالَ: لَا تُعْذِبُوا صِبْيَانَكُمْ بِالغُنْزِ: دا هم ماقبل سند سره موصول دي (۵)

قوله: الْغُنْزُ: هبز، زورلو ته وئیلې شی، کله چې د ماشومانو په حلق کنبې دایماری پیداشی نو بنڅې د ماشومانو حلق زوری او دې سره دهغې نه وینه راوړی، دې عمل سره ماشومانو ته تکلیف وی. (۶) حضور ﷺ او فرمائیل چې خپلو ماشومانو ته دا تکلیف مه ورکوي. بلکه

(۱) (سنن الترمذی ابواب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم/باب ما جاء في الحجامة رقم- الحديث: ۲۰۵۲)

(۲) (تهذيب الآثار لابن طبري مسند ابن عباس رقم الحديث: ۷۷۹، ۴۹۴/۱، شرح ابن بطلال: ۴۰۱/۹)

(۳) (زاد المعاد فصل في الطب النبوي: ۵۴/۴)

(۴) (تهذيب الآثار لابن طبري مسند ابن عباس رقم الحديث: ۸۲۰، ۵۱۷/۱، فتح الباري: ۱۸۶/۱۳، عمدة القاري: ۳۵۹/۲۱)

(۵) (فتح الباري: ۱۸۶/۱۳)

(۶) (عمدة القاري: ۳۵۹/۲۱، إرشاد الساري: ۴۲۵/۱۲)

د عود هندی په ذریعه ددې بیماری علاج کوئی. د عود هندی تفصیل ماقبل کښې تیر شوی دې.

قوله: عَادَ الْمُقَنَّعَ: عَادَ، یعود، د نصر نه عاد العلیل، د بیمار عیادت کول. (۱)

قوله: الْمُقَنَّعَ: د قاف مفتوحه سره او د نون مشدد مفتوحه سره، دا تابعی دې. (۲)

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه ددوی بآره کښې فرمائی: لا اعرفه الا في هذا الحديث. (۳)
ترجمة الباب سره مناسب: د رومیې حدیث مبارک ترجمه الباب سره مناسب د معنی په وجه دې. او د دویم حدیث د ترجمه الباب سره مناسب د ان فيه شفاء په وجه دې. (۴)

۱۳= بَابُ الْحِجَامَةِ عَلَى الرَّأْسِ

حدیث نمبر ۵۲۷۳

۵۱۹۸- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ، عَنْ عَلْقَمَةَ: أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجَ: أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ ابْنَ بُحَيْنَةَ، يُحَدِّثُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَحْتَجَمَ بِلَحْيٍ جَمَلٍ مِنْ طَرِيقِ مَكَّةَ، وَهُوَ مُخْرَمٌ، فِي وَسْطِ رَأْسِهِ»
۵۱۹۹- وَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَانَ: حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَحْتَجَمَ فِي رَأْسِهِ»

ترجمه: حضرت عبد الله بن بحيينه نه روایت دې چې رسو الله عليه السلام دمکې په لار کښې په مقام لحي جمل کښې سر مبارک کښې ښکر اولگولو او حال دا چې حضور عليه السلام محرم وو.

تواجم رجال: د حضرت اسماعيل بن ابی اويس حالات په کتاب الايمان کښې (م) د حضرت سليمان بن بلال حالات په کتاب الايمان کښې، د علقمه بن ابی علقمه حالات په کتاب الحج باب الصيد (۲) کښې، د عبد الرحمان بن هرمرز حالات په کتاب الايمان (۷) کښې، د عبد الله بن بحيينه حالات په کتاب الصلاة (۸) کښې کښې تیر شوی دې.

(۱) (لسان العرب باب العين: ۴۶۱/۹)

(۲) (فتح الباری: ۱۸۷/۱۳، عمدة القاری: ۳۶۰/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۵/۱۲)

(۳) (فتح الباری: ۱۸۷/۱۳، إرشاد الساری: ۴۲۵/۱۲)

(۴) (عمدة القاری: ۳۵۹/۲۱)

(م) (کشف الباری: ۱۱۳/۲)

(م) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۸۳۶)

(۷) (کشف الباری: ۱۱/۲)

(۸) (کشف الباری رقم الحديث: ۳۹۰)

انصاری نه مراد محمد بن عبدالله بن المثنی دې. ددوی حالات په ابواب الاستسقاء (۱) کښې، دهشام حالات په کتاب الایمان کښې (۲)، د عکرمه مولى ابن عباس حالات په کتاب العلم (۳) کښې، د حضرت ابن عباس رضی الله عنه حالات په بده الوسی (۴) کښې تیر شوی دی. **تشریح:**

قوله: **لَحِي**: دلام په فتحې او دحاء په سکون سره اود یام په کسری سره، مفرد دې، د کرمانی او قسطانی په نسخو کښې داشان دې. (۵)

البتة د ابن بطلال، فتح الباری، عمدة القاری په نسخو کښې دا لفظ لحي، تشبیه سره دې. (۶)
قوله: **جَمَل**: د جیم او میم په فتحې سره. (۷)
لحي جمل نه شه مراد دې؟

اول قول: اول قول دادې چې دا د یو ځانې نوم دې. مطلب دادې چې حضور علیه السلام د لحي جمل په مقام ښکر لگولې وو، او په دې صورت کښې به پام چاره دې په معنی وی. او حضرات شارحین هم دا قول معتمد گرځولې دې. (۸)

دویم قول: ځینې حضرات فرمائی چې جمل نه مراد اوبښ دې. او د لحي نه مراد غابښ دې. نو د لحي جمل نه مراد د ښکر لگولو اوزار دې. یعنی د اوبښ د هډوکي په ذریعه یی ښکر لگولې وو. په دې صورت کښې به پام چاره استعانت دپاره وی.

قوله: **وقال الانصاری:**

دتعليق تخريج: دا تعليق امام بیهقی رحمه الله علیه موصولا نقل کړې دې. د هغې الفاظ دې: **اِحْتَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُخْرِجٌ لِرَبِّ وَسِطَ رَأْسِهِ وَمِنْ صَدَاعِ كَانُ بِهِ أَوْ دَلِي وَاحْتَجَمَ فِي مَاءٍ**
يقال له **لَحِي جَمَل** (۹)

سر کښې ښکر لگولو کښې د جنون، برص، جذام، سر درد او بینائی کښې دکمزورتیا په

(۱) (کشف الباری رقم الحديث: ۱۰۱۰)

(۲) (کشف الباری رقم الحديث: ۳۵۰)

(۳) (کشف الباری: ۳/۳۶۳)

(۴) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۶)

(۶) (شرح ابن بطلال: ۱/۹، فتح الباری: ۱۳/۱۸۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۰)

(۷) (عمدة القاری: ۲۱/۳۶۰)

(۸) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۰، إرشاد الساری: ۱۲/۴۲۶)

(۹) (فتح الباری: ۱۳/۱۸۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۰)

شان بیمار و علاج دی. چنانچه د طبرانی روایت دی.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الحجامة في الراس شفا من سبع اذا ما توى صاحبها، من الجنون، والجذام، البرص، والنعاس ووجع الضرس والصدع وظلمة يجدها في عينيه. (۱)

لیکن ددی حدیث په سند کنبی عمر بن رباح یو راوی دی او هغه متروک دی. (۲)
ترجمه الباب سره مناسب: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسب و واضح دی. (۳)

۱۵- بَابُ الْحِجَامَةِ مِنَ الشَّقِيقَةِ وَالصَّدَاعِ

حدیث نمبر: ۵۳۷۴/۵۳۷۵

۵۴۰۰- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: «أَحْتَجَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَأْسِهِ وَهُوَ مُحْرِمٌ، مِنْ وَجَعٍ كَانَ بِهِ، بِمَاءٍ يُقَالُ لَهُ لُحَى جَمَلٍ»

۵۴۰۱- وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سَوَاءٍ: أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَحْتَجَمَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ فِي رَأْسِهِ، مِنْ شَقِيقَةٍ كَانَتْ بِهِ»

۵۴۰۲- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْقَيْسِ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَاصِمُ بْنُ عُمَرَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَّتِكُمْ خَيْرٌ، فَفِي شَرِبَةِ عَسَلٍ، أَوْ شَرْطَةِ حُجْمٍ، أَوْ لُدْعَةٍ مِنْ نَارٍ، وَمَا حِبُّ أَنْ أُكْتَوَى»

تراجم رجال:

دمحمد بن بشار حالات په کتاب العلم (۳) کنبی، د ابن عدی محمد بن ابراهیم حالات په کتاب الفسل (۵) کنبی، دهشام بن حسان ازدی حالات په کتاب الحیض (۶) کنبی. د عکرمة مولى ابن عباس حالات په کتاب العلم (۷) کنبی، د حضرت عبداللہ ابن عباس حالات په بدء الوسی (۸) کنبی تیر شوی دی.

دمحمد بن سواء حالات په فضائل اصحاب النبی (۹) کنبی تیر شوی دی.

(۱) (المعجم الكبير للطبرانی طاؤس عن ابن عباس رقم الحديث: ۱۰۹۳۸، شرح ابن بطلال: ۴۰۱/۹)

(۲) (المجمع شرح الزوائد كتاب الطب باب موضع الحجامة رقم الحديث: ۸۳۳۸ [ارشاد الساری: ۴۲۷/۱۲])

(۳) (عمدة القاری: ۲۱/۳۶۰)

(۴) (کشف الباری: ۳/۲۵۸)

(۵) (کشف الباری رقم الحديث: س ۲۶۷)

(۶) (کشف الباری ص: ۳۵۰)

(۷) (کشف الباری: ۳/۲۶۳)

(۸) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۹) (کشف الباری رقم ۳۶۸۶)

د اسماعیل بن ابان حالات په کتاب الجمعة (۱) کښې، د ابن الغسیل عبد الرحمان حالات په کتاب الجمعة (۲) کښې، د عاصم بن عمر حالات په کتاب الوضوء (۳) کښې، د حضرت جابر بن عبد الله څه حالات په کتاب الوضوء کښې تیر شوی دی. (۴).

تشریح:

قوله: الشَّقِيقَةُ: شقیقه د نیم سر درد ته وائی. اواصداع د پورا سر درد ته وائی. ترجمة الباب کښې د صداع عطف شقیقه باندې، دا عطف د العامر علی الخاص د قبیل څخه دی. (۵)

قوله: بِمَاءٍ يُقَالُ لَهُ لُحَى جَمَلٌ: ای فی منزل ماء، یعنی بهاء، دې نه مراد هغه منزل چې په هغې کښې اوبه وي. هغه څانګې ته به لحن الجبل وئیلو. (۶)

قوله: وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سَوَاعٍ: دا تعلیق اسماعیلی موصولا نقل کړې دي.

حضور علیه السلام سر درد دپاره سر مبارک کښې ښکر اولګولو، دې نه علاوه هم حضور علیه السلام نه د بدن مبارک په مختلفو حصو کښې ښکر لګول ثابت دی. مثلاً ما قبل د سنن الترمذی روایت حواله کښې تیر شو چې حضور علیه السلام د څټ دواړو طرفونو اوګو باندې ښکر اولګولو.

دغه شان د مسند احمد په روایت کښې دی چې حضور علیه السلام په ملا یعنی شا ښکر اولګولو. ان رسول الله صلى الله عليه وسلم احتجم وهو محرم من وث كان يوركه او ظهراً. (۷)

دغه شان د پښې په شا هم حضور علیه السلام نه د ښکر لګول ثابت دی.

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم احتجم وهو محرم على ظهر القدر من وجهه كان به (۸)

علامه ابن بطال رحمة الله عليه فرمائی چې د حجامه فوائد د بدن د حصو په اعتبار سره جدا جدا دي. ځکه حضور علیه السلام بدن مبارک په مختلفو حصو ښکر اولګولو. (۹) په دې وجه ښکر ماهر او تجرکار کس باندې لګول پکار دی چې هغه د مرض مطابق ښکر اولګوی.

د ترجمة الباب سره مناسب: د حدیث مبارک د ترجمة الباب سره مناسبت د اوشراطه محجم په وجه دی. (۱۰)

(۱) (کشف الباری رقم الحدیث: ۶۲۷)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۹۲۷)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۴۵۰)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

(۵) (فتح الباری: ۱۸۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۶۰/۲۱، شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۵، إرشاد الساری: ۴۲۶/۱۲)

(۶) (عمدة القاری: ۳۶۱/۲۱، إرشاد الساری: ۴۲۷/۱۲)

(۷) (مسند الامام احمد بن حنبل، مسند جابر بن عبد الله رقم الحدیث: ۱۴۲۸۰)

(۸) (مسند ابی داؤد کتاب المناسک باب المحرم یحتجم رقم الحدیث: ۱۸۳۷)

(۹) (شرح ابن بطال: ۴۰۲/۹)

(۱۰) (عمدة القاری: ۳۶۱/۲۱)

باب الحلق من الأذى

حديث نمبر: ٥٣٧٦

٥٤٠٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا، عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ هُوَائِنُ مَجْرَةَ، قَالَ: أَلَى عَلِيٍّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَمَنَ الْحَدِيثِيَّةِ، وَأَنَا أَوْ قَدْ تَحْتِ بُرْمَةٍ، وَالْقَمَلُ يَنْتَأَرُ عَنْ رَأْسِي، فَقَالَ: «أَيُّذِيكَ هَوَامُكَ؟» قُلْتُ: نَعَمْ [ص: ٣١]، قَالَ: «فَأَخْلِقْ، وَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ أَطْعِمِ سِتَّةً، أَوْ أَسْكُ نَيْسِكَةً» قَالَ أَيُّوبُ: لَا أَذْرِي بِأَيِّتِهِنَّ بَدَأَ

ترجمہ: حضرت کعب بن عجرہ ؓ فرمائی چې حضور ﷺ د حدیبیہ پہ زمانہ کنسہ زما خوا تہ راغلل، حال داوو چې د ما دکتیوؤ لاندې اورنہ بلول، او زما د سر نہ سپرې خورزیدی، نو حضور علیہ السلام اوفرمائیل آیا تہ ددې سپرو نہ تکلیف شتہ؟ ما عرض اوکړو هو، نو حضور علیہ السلام اوفرمائیل چې سر اوخړیہ، او ت بیا درې روژې اونیسہ یا سپرو مسکینانوتہ خوراک ورکړہ، یا قربانی اوکړہ.

حضرت ایوب فرمائی چې ما نہ دی یاد چې (پہ روژو نیولو یا خوراک ورکولو یا قربانی کولو کنسہ یئ) کوم یو اول بیان اوفرمائیلو.

تواجم رجال:

دمسدد بن مسرهد حالات حالات پہ کتاب الایمان کنسہ، (۱)، دحماد بن زید حالات پہ کتاب الایمان (۲) کنسہ، دایوب السختیانی حالات پہ بدہ الوسی (۳)، دمجاهد بن جبر حالات پہ کتاب العلم کنسہ، (۴)، د عبد الرحمان بن ابی لیلی حالات پہ ابواب الاذان (۵) کنسہ، دحضرت کعب بن عجرہ حالات پہ کتاب ابواب المصم (۶) کنسہ تیر شوی دی.

تشریح:

دحدیث کتاب الطب سرہ مناسبت:

سر کنسہ کہ سپرې وغیرہ وی او تکلیف ورکوی نو حلق کولې شی، ددې باب کتاب الطب سرہ مناسبت بیانوی حضرت علامہ عینی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی:

ودجه ایراد لای باب الطب من حیث ان کل ما یتأذى به المؤمن وان ضعف اذا لایام له ازالته وان کان محرما وفيه معنی التطیب لانه ازاله الاذى یشابه المرض لان کل مرض اذى، وتسلط القمل علی الراس اذى. وکل اذى

(۱) (کشف الباری: ۲/ ۲۲)

(۲) (کشف الباری: ۲/ ۲۱۹)

(۳) (کشف الباری: ۲/ ۲۶)

(۴) (کشف الباری: ۳/ ۳۰۷)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۷۹۲)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۸۱۴)

یام الاله فانقل یام الاله. (۱)

یعنی هر هغه څیز چې مؤمن ته تکلیف ورکوی هغه زائل کول مؤمن دپاره مباح دی. اگر چې هغه محرم وی، او په دې کسبې د علاج معنی بنسکاري ځکه چې دا مرض سره مشابه دی. له دې وجې هر مرض اذی دې. او په سر د سپړو تسلط هم اذی دې. او هر اذی زائل کول مباح دی. پس سپړې زائل کول مباح دی.
د ترجمه الباب مقصد:

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه فرمائی چې امام بخاری د الحجامه على الراس نه پس دا باب قائم کړې دې. او دې کسبې دخبرې ته اشاره ده چې محرم دپاره حجامه لگولو دپاره وینسته صفا کول درست دی. او ددې جواز ددې باب حدیث نه مستنبط دې چې حضور ﷺ د حاجت په وخت کسبې د پورا سر د خرثیلو اجازت او فرمائیلو. (۲)

باقی خو محرم دپاره د سر خرثیلو او دغه شان د بنسک لگولو دپاره دوینستو لگولو ټول احکام په تفصیل سره په کتاب الحج کسبې تیر شوی دی. او اختیار سره ماقبل کسبې هم حکم تیر شوي دي.

قوله: بِرْمَةٍ: دباء په ضمی او راء په سکون سره، کتوئی ته وائی. (۳)

قوله: يَتَنَاوَرُ: د باب تفاعل نه په معنی د خورزیدلو. (۴)

ترجمه الباب سره مناسب: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسب د فاحلق په وجه دې. (۵)

۱۷= بَابُ مِنَ الْكُتُوبِ أَوْ كَوَى غَيْرَهُ، وَفَضِلٌ مَنْ لَمْ يَكُتُو

حدیث نمبر: ۵۳۷۷/۵۳۷۸

۵۲۰۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الْعَيْلِ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ شِفَاءٌ، فَيُفِي شَرْطَةَ مُحَمَّدٍ، أَوْلَدَاةَ بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَمَا أَحَبُّ أَنْ أَكُتُوِي»

۵۲۰۵- حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ، حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَأَرْقِيَةَ الْأَمِينَ عَيْنِ أَوْحَمِيَّةَ، فَذَكَرْتُهُ لِعَبِيدِ بْنِ جَبْرِ، فَقَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَرَضْتُ عَلَى الْأُمَمِ، لَجَعَلِ النَّبِيُّ وَالنَّبِيَّانِ يَمْرُونَ مَعَهُمُ الرَّهْطُ، وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ، حَتَّى رُفِعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ،

(۱) (عمدة القارى: ۳۶۲/۲۱)

(۲) (فتح البارى: ۱۹۰/۱۳)

(۳) (لسان العرب باب الباء: ۳۹۲/۱)

(۴) (لسان العرب باب النون: ۳۷/۱۴)

(۵) (عمدة القارى: ۳۶۲/۲۱)

قُلْتُ: مَا هَذَا؟ أَمْتِي هَذِهِ؟ قِيلَ: بَلْ هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ، قِيلَ: انْظُرْ إِلَى الْأَفْقِ، فَإِذَا سَوَادٌ يَمْلَأُ الْأَفْقَ، ثُمَّ قِيلَ لِي: انْظُرْ هَاهُنَا وَهَاهُنَا فِي آفَاقِ السَّمَاءِ، فَإِذَا سَوَادٌ قَدْ مَلَأَ الْأَفْقَ، قِيلَ: هَذِهِ أُمَّتُكَ، وَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ هَؤُلَاءِ سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ

ترجمه: حضرت عمران بن حصین رضی اللہ عنہ فرمائی چې بدنظر یا زهریلہ خناور (د مار لہرم وغیرہ) د چیچلو نه سوا (بل خیز باندي) منتر جائز نه دي.

حصین بن عبدالرحمان فرمائی چې ما سعید بن جبیر دا اووئیل نو هغوی اووئیل چې مونږ ته حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ حدیث بیان اوکړو چې رسول الله علیه السلام فرمائی: زما په وړاندي څو امتونه پیش کړي شو، یویو او دوه دوه انبیاء کرامو تیر شو، هغوی سره جماعت وو، او داسې نبی هم تیر شو چې هغه سره یو امتی هم نه وو، تر دې زما په وړاندي یو غټ جماعت راغلو، ما تپوس اوکړو چې دا څه دی؟ آیا دا زما امت دي؟ جواب راکړې شو چې دا حضرت موسی علیه السلام او د هغه قوم دي، بیا ماته اووئیلې شو چې نمر خاته طرف اوگوره، ما اوکتل چې یو جماعت ټول آسمان راگیر کړې دي، ماته اووئیلې شو چې گیر چاپیره افق ته اوگوره، کله چې ما اوکتل نو د الله تعالی د مخلوق یو کثیر تعداد وو کومې چې ټول افق راگیر کړې دي، ماته اووئیلې شو چې دا ستا امت دي. او په دې کښې او یازره بغیر د حساب کتاب نه جنت ته داخلیری.

«ثُمَّ دَخَلَ وَلَمْ يَبْتِئَ لَهُمْ، فَأَقَاصَ الْقَوْمِ، وَقَالُوا: نَحْنُ الَّذِينَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاتَّبَعْنَا رَسُولَهُ، فَخَسِنُ هُمْ، أَوْ أَوْلَادُنَا الَّذِينَ وَلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ، فَإِنَّا وَوَلِدُنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَبَلَّغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَجَ، فَقَالَ: «هُمُ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْقُونَ، وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَلَا يَكْتُمُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ»

دې نه پس حضور ﷺ دننه تشریف یوو، او حضور ﷺ دا اونه فرمائیل چې بغیر حساب کتاب جنت ته تلونکی دا خلق به څوک وي؟ خلقو بحث شروع کړو او وې وئیل چې دا مونږ یو ځکه چې مونږ په الله تعالی ایمان راوړې دي او دهغه د رسول اتباع مو اوکړه، زما زمونږ اولاد دي، ځکه چې هغوی د اسلام په دور کښې پیدا شوی دی او مونږ خود جاهلیت په دور کښې پیدا شوی یو.

کله چې حضور ﷺ ته ددې خبر ورکړې شو نو وئې فرمائیل: دابه هغه خلق وی کوم چې نه منتر وائی، نه فال گوری، او نه داغ لکوی، او په خپل رب بهروسه ساتی.

فَقَالَ عَكَاشَةُ بْنُ مِحْصَانَ: أَمِنَهُمْ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «نَعَمْ» فَقَامَ آخِرُ فَقَالَ: أَمِنَهُمْ أَنَا؟ قَالَ: «سَبَقَكَ بِهَا عَكَاشَةُ»

عکاشه بن محص عرض اوکړو چې یا رسول الله ﷺ! آیا زه په هغه خلقو کښې شامل یم؟ حضور ﷺ او فرمائیل: هو، ته په خلقو کښې شامل یی. یو بل کس هم اودریدو او تپوس یی اوکړو چې آیا زه په هغه خلقو شامل یم، حضور ﷺ ورته او فرمائیل: عکاشه سبقت او موندو.

تراجم رجال:

د ابو الولید هشام بن عبد الملك حالات په کتاب الایمان^(۱) کښې، د ابن الغسیل عبد الرحمان حالات په کتاب الجمعة^(۲) کښې، د عاصم بن عمر حالات په کتاب الوضوء^(۳) کښې، د حضرت جابر بن عبد الله حالات په کتاب الوضوء کښې تیر شوی دی.^(۴) کښې تیر شوی دی. د عمر ان بن میسره حالات په کتاب العلم^(۵) کښې، ابن فضیل محمد افضی حالات په کتاب الایمان^(۶) کښې، د حصین بن عبد الرحمان حالات په کتاب مواقیت الصلاة^(۷) کښې، د حضرت عامر بن شراحیل الشعبي حالات په کتاب الایمان کښې^(۸) کتاب التیمم کښې^(۹) تیر شوی دی. تشریح:

قوله: مَنْ اَكْتَوَى اَوْ كَوَى: په اکتوی او کوی کښې فرق بیانوی او علامه رحمة الله عليه فرمائی چې اول لازم او خاص دې، او ثانی اعم دې، دا اکتوی مطلب دې اکتوی لنفسه، خپل خان دپاره داغ لگول، او د کوی مطلب کوی لنفسه، یعنی په خپله خان داغ، یا بل داغ.^(۱۰)

ترجمة الباب کښې درې اجزا دی. ① اکتوی ② کوی غیره ③ فضل من لم یکتو. د اولو دوو جزونو نه د ضرورت په وخت د داغلو د جواز طرف ته اشاره ده. او جزء ثالث کښې دې طرف ته اشاره ده چې کله ضرورت نه وی نو بیا دهغې ترك کول او پرېښودل افضل دی.^(۱۱)

د داغلو حکم: د دې تفصیل ماقبل باب الشفاء فی ثلاث کښې تیر شوې دي. قوله: عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَا رُقِيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حَمَةِ: د حدیث د دې حصی باره کښې اختلاف دې، چې دا موقوف ده که مرفوع. دلته محمد بن فضیل دا مرفوعا نقل کړې ده. البته مالک بن مغول هم دا مرفوعا نقل کړې

(۱) (کشف الباری: ۲/۲۸)

(۲) (کشف الباری رقم الحدیث: ۹۲۷)

(۳) (کشف الباری رقم الحدیث: ۴۵۰)

(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۹۴)

(۵) (کشف الباری رقم الحدیث: ۴۴۰/۳)

(۶) (کشف الباری: ۲/۳۱۸)

(۷) (کشف الباری رقم الحدیث: ۵۹۵)

(۸) (کشف الباری: ۱/۶۷۹)، د عمر بن حصین حالات په

(۹) (کشف الباری ص: ۴۱۰)

(۱۰) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۷، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۲)

(۱۱) (عمدة القاری: ۲۱/۳۶۲)

ده. د مالک بن مغول روایت امام احمد او امام ابوداؤد رحمهما الله ذکر کړې دي. (۱)
 قوله: لَا رُقِيَةَ: دراه په ضمني سره او د قاف په سکون سره، تعویذ او منتر چوف کولو ته وائی.
 اودهغې په ذریعه د بیمار علاج کیږي. (۲)

قوله: الْأَمْرُ عَيْنٌ: ای هوامه العائن غیره بعینه وهو ان يتعجب الشخص من الشيء حين يراه فيتضرر ذلك الشيء منه. (۳)

نظربد، کله چې یو کس یو خیز ته اوگوری او هغه ته ښه معلوم شی نو د هغه د کتلو په وجه هغه خیز ته نقصان رسی.

بد نظر لگی: بد نظر لگی او ددې په وجه هغه خیز ته نقصان رسی. نبی کریم ﷺ او فرمائیل:
 العين حق، (۴) یعنی نظر واقعی لگی.

چنانچه کله چې انسان یو خیز اووینی او ده ته هغه خیز ښه معلوم شی نو تعلیم دادې چې انسان دې ماشاء الله او وائی، دې سره به هغه د بد نظر د نقصان نه بچ شی. (۵)
 او حضور علیه السلام فرمائی چې د بدر نظر علاج معوذتین دی. چنانچه سنن ترمذی کښې روایت دي:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَعَوَّذُ مِنَ الْجَانِ وَعَيْنِ الْإِنْسَانِ حَتَّى تَوَلَّتِ الْمُعَوَّذَاتَانِ فَلَمَّا تَوَلَّتَا أَخَذَ بِيَمِينَا وَتَرَكَ مَا سِوَاهُمَا» (۶)

حضور علیه السلام به آسیب او بد نظر مختلفو دعاگانو سره دمول. تر دې چې سورة فلق او سورة الناس نازل شو نو حضور علیه السلام هغه دواړه خپل کړل یعنی دې سره به ئې دمول شروع کړل، او ددې نه علاوه یې ترک کړل.

خو بالکلی یې نه وو پریښی، چنانچه حضور ﷺ به حضرت حسن ﷺ او حضرت حسین ﷺ دې دعا سره دمول.

أَعِيذُكُمْ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ الثَّامَةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ، وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَةٍ» (۷)

(۱) (مسند احمد، حدیث عمران بن حصین، رقم الحدیث: ۱۹۹۰۸، سنن ابی داؤد کتاب الطب باب فی تغلیق التمانم رقم الحدیث: ۳۸۸۴)

(۲) (لسان العرب باب الرأء: ۲۹۳/۵، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۳)

(۳) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۸، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۴)

(۴) (سنن الترمذی کتاب الطب باب ما جاء ان العين حق: رقم الحدیث: ۲۰۶۱)

(۵) (مسند البزار مسند انس بن مالک رقم الحدیث: ۷۳۳۹)

(۶) (سنن الترمذی کتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في الرقية بالمعوذتين رقم الحدیث- ۲۰۵۸)

(۷) (سنن الترمذی کتاب الطب عن رسول الله صلى الله عليه وسلم /باب ما جاء في الرقية من العين، رقم- ۲۰۶۰)

قوله: حجة: د حاء په ضمه او د میم مفتوح، تحفیف سره، د لړم زهرو یا چیچلو ته وائی. (۱)
 د لا رقیة الا من عین او حمة مطلب: ددی مطلب دادې چې منتر چوف کول عام طور په دوو
 آفتونوی زیات مفید دې. یو بدنظر کبسي او بل د لړم وغیره چیچلو کبسي.
 علامه خطابی رحمة الله علیه فرمائی: ددی جملې مقصد دا نه دې چې منتر چوف کول گنی په
 دې دوو آفتونو کبسي جائز دی او باقی آفتونو کبسي دا جائز نه دی. بلکه مطلب دادې چې په
 د دوو آفتونو کبسي منتر چوف کول زیات مفید دې او زیات فائده مند دی. یعنی لا رقیة الا
 من عین او حمة (۲)

علامه ابن اثیر رحمة الله علیه فرمائی د لا رقیة الا من عین او حمة، مطلب د ادې چې دا داشان
 دی: لا رقیة الا من عین او حمة، لکه چې وائی: لا فتی الا هل (۳). نشته دې څوک سوا دعلی رضی الله عنه
 نه.

د رقیه متعلق تفصیلی بحث په راروان مستقبل باب کبسي رازی. (۴)
 قوله: قد کرت له سعید بن جبیر: دا د حصین بن عبدالرحمان قول دې چې ما مذکوره جمله د
 حضرت سعید بن جبیر رحمة الله علیه په وړاندې ذکر کړه. (۵)

قوله: معهم الرهط: الرهط، د راء په فتحې او د هاء په سکون سره، د لسو نه د کم کسانو جماعت
 ته وائی. ددی جمع ارهط او ارهاط ده. (۶)

قوله: والنبي ليس معه احد: ددی مطلب دادې چې ایمان راوړنکې به هیڅوک نه وی.
 قوله: فاقاص القوم: افاض: د فیض نه د باب افعال صیغه ده، افاض فی الحدیث کبسي، خبرواترو
 کبسي مصروف کیدل. (۷)

قوله: «هم الذين لا يستر قون، ولا يتطبرون، ولا يكتوون»:

قوله: لا يستر قون: دابه هغه خلق وی کوم چې منترونه نه کوی. استرقاء نه دلته د جاهلیت د
 زمانې استرقاء مراد ده. په هغې کبسي به شریکه الفاظ وو. استرقاء بکتاب الله مرادنه ده، ځکه

(۱) شرح الکرمانی: ۲۱۸/۲۰، عمدة القاری: ۳۶۴/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۰/۱۲، لسان العرب باب الحاء: (۳۵۰/۳)

(۲) اعلام الحدیث فی شرح صحیح البخاری للخطابی: ۲۱۱۵/۳، شرح الکرمانی: ۲۱۸/۲۰

(۳) النهاية لابن اثیر حرف الراء: ۶۸۳/۱

(۴) کتاب الطب باب الرقیة بالقرآن والمعوذات رقم الحدیث: (۵۷۳۵)

(۵) فتح الباری: ۱۹۳/۱۳، عمدة القاری: ۳۶۴/۲۱

(۶) لسان العرب باب الراء: ۳۴۳/۵، عمدة القاری: ۳۶۴/۲۱

(۷) النهاية لابن اثیر حرف الفاء: ۲۰۴/۲، عمدة القاری: ۳۶۴/۲۱

چې دقران کریم ایتونه لوستل او داچوف کول جائز دی. او دا دتوکل منافی نه دی. (۱)
 قوله: «وَلَا يَتَّبِعُونَ، وَلَا يَكْتُوبُونَ»: او بدفالونه نه گوری، د زجاهلیت په زمانه کښې خلقو
 طیور (مارغانو) سره بدشگونی کوله. او په هغې کښې هیڅ حقیقت نه وو. البته نیک فال جائز
 دی. (۲) دهغې تفصیل یو باب وړاندې راروان دی.

قوله: «وَلَا يَكْتُوبُونَ»: او کوم چې داغ نه لگوي، یعنی داغ لره مؤثر حقیقی نه منی. څنگه چې
 وړاندې تیر شو، د ضرورت په وخت کښې داغلو کښې هیڅ حرج نشته. البته دا په علاج
 کښې مؤثر سبب ګنړل درست دی. (۳)

قوله: «وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ»: توکل: په لغت کښې بهروسی ته وائی، او په اصطلاح کښې ټول
 معاملاتو کښې دالله تعالی په ذات بهروسه کول. (۴)

دالله تعالی په ذات د توکل کولو مطلب دا نه دی چې انسان اسباب پریرېدی او کینی، بلکه
 اسباب اختیارولو نه پس په دې اسبابو نظر نه وی چې ماته به ددې اسبابو په وجه رزق
 ملاویرې نو کار به جوړ وی. بلکه الله سبحانه وتعالی ته نظر وی او په هغه ذات بهروسه وی.

څنگه یو کس نبی کریم ﷺ نه تپوس او کړو: ارسل ناثق واتوکل، آیا زه خپله اوبښه پرانیستی
 پریرېدم او په الله تعالی توکل او کړم. حضور صلی الله علیه وسلم او فرمائیل: عقلها وتوکل، (۵)
 یعنی اوبښه اوتره او (یعنی د حفاظت چې کوم سبب دې هغه اختیار کړه) او بیا په الله تعالی
 توکل او بهروسه او کړه.

ددې صفاتو په وجه جنت ته دداخلیدو مطلب: حضرات شارحین فرمائی چې ددې مطلب دادې
 چې ددې صفاتو حضرات به د گناهونو نه پاک وی.

او یا دا چې ددې صفاتو په برکت به الله تعالی دهغوی گناهونه معاف کړی. (۶)

قوله: «فَقَامَ آخِرُ قَالٍ: أَمِنْهُمْ أَنَا؟» دا بل کس څوک وو؟ په دې کښې یو قول دادې چې دا حضرت
 سعد بن عباده وو. او بل قول دادې چې دا څوک منافق وو. حضور ﷺ په هغه پرده واچوله او
 ډیر ښکلی جواب سره یې فرمائیل: سبقت بها عكاشة، چې شائد هغه توبه او کړی او مخلص
 مسلمان جوړ شی. (۷)

(۱) (عمدة القاری: ۲۱/۳۶۴)

(۲) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۵)

(۳) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۵، إرشاد الساری: ۱۲/۴۳۱)

(۴) (لسان العرب باب الواو: ۱۵/۳۸۷)

(۵) (صحیح ابن حبان کتاب الرقاق باب الورع والتوکل رقم الحدیث: ۷۳۱، شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۹، شرح ابن

بطال: ۹/۴۰۷)

(۶) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۱۹، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۵)

(۷) (شرح الکرمانی: ۲۰/۲۲۰، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۵)

قوله: «سَبَقَكَ بِهَا عَکَاشَةُ»:

حضور ﷺ هغه کس ته کوم چې اودریدو اوفرمائیل: «سَبَقَكَ بِهَا عَکَاشَةُ» دا خو په دې وجه چې هغه تپوس کوونکی دهغه خلقو نه نه وو دچا چې به د حساب کتاب نه بغير مغفرت کيږي. او دا هم احتمال دې چې دغه کس دهغه خلقو نه وی خو حضور ﷺ ددې سلسلې د مخکښې تللونه د منع دپاره دا جمله ارشاد اوفرمائیله چې هسي نه اوس هر یو پورته کيږي او دې باره کښې تپوس کول شروع کړي، چې هم په هغه خلقو کښې شمیریم که نه؟ (۱)
 د احادیثو دترجمة الباب سره مناسب: داول حدیث مبارک د ترجمة الباب سره مناسبت وما احب ان اکتوی په وجه دې، او د دویم حدیث د ترجمة الباب سره مناسبت د ولایکتون په وجه دې. (۲)

۱۸= بَابُ الْإِمْتِدِ وَالْكُحْلِ مِنَ الرَّمَدِ

حدیث نمبر: ۵۳۷۹

فِيهِ عَنْ أَمْرِ عَطِيَّةَ

۵۰۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ زَيْنَبَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ امْرَأَةً تُوْفِيَ زَوْجَهَا، فَاسْتَكْتَعَتْ عَيْنَهَا، فَذَكَرُواهَا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَذَكَرُوا لَهُ الْكُحْلَ، وَأَنَّهُ يُخَافُ عَلَى عَيْنِهَا، فَقَالَ: "لَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكِرْنَ تَمَكُّتٍ فِي بَيْتِهَا، فِي شَرِّ أَحْلَاسِهَا - أَوْ: فِي أَحْلَاسِهَا فِي شَرِّ بَيْتِهَا - فَإِذَا مَرَّ كَلْبٌ رَمَتْ بَعْرَةَ، فَهَلَا، أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا"

تواجهم رجال: دمسد د بن مسرهد حالات په کتاب الايمان کښې، (۲) د يحيى بن سعيد القطان حالات په کتاب الايمان کښې، (۳)، دشعبة بن الحجاج حالات په کتاب الايمان (۴) کښې، دحميد بن ناف انصاري حالات په کتاب الجنائز (۵) کښې، د زينب بنت ام سلمه حالات په کتاب العلم (۶) کښې، د حضرت ام سلمه رضی الله عنها حالات په کتاب العلم (۷) کښې تير شوي دي.
 تشريح: قوله: [الْإِمْتِدِ] (د همزه او د ميم په کسري سره) دا يو مشهور کانري دې، او دهغه نه

(۱) (شرح الکرمانی: ۲۱۹/۲۰، عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱)

(۲) (عمدة القاری: ۳۶۲/۲۱، ۳۶۳)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲)

(۴) (کشف الباری: ۲/۲)

(۵) (کشف الباری: ۶۷۸/۱)

(۶) (کشف الباری رقم الحدیث: ۱۲۸۰)

(۷) (کشف الباری: ۴/۲۱۰)

(۸) (کشف الباری: ۴/۳۹۳)

رانجه جوریزری. (۱)

قوله: الکحل: عامو رنجو ته وائی. (۲)

الکحل عام دې، او ائمد خاص دې. د الکحل عطف په ائمد باندې عطف العام علی الخاص د قبیل نه دې. (۳)

قوله: مِرَ الرَّمِدِ: (د راء او میم په فتحې سره) د سترگې تکلیف ته وائی. من سببیه دې، ای بسبب الرمید، دسترگو د تکلیف په وجه د رانجود لگولو بیان.

قوله: فِيهِ عَرَبٌ أَمْرٌ عَطِيَّةٌ: یعنی دې باب کنبې د حضرت ام عطیه نه روایت دې. د ام عطیه نوم تسبیه بنت کعب دې. (۴)

دهغوی تفصیلی حالات په کتاب الوضوء کنبې تیر شوی دی. (۵)

دهغوی روایت امام بخاری رحمه الله علیه په کتاب الطلاق کنبې موصولا نقل کړې دې. دهغې الفاظ دادی: «تُهَيِّئْنَا أَنْ نُحَدِّثَ أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثٍ إِلَّا بِرَوْحٍ» (۶)

همد اشان باب تلبس الحادة ثياب العصب کنبې دهغوی د روایت الفاظ دادی: «لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُوْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحَدِّثَ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى رَوْحٍ، فَإِنَّمَا لَا تَكْتَحِلُ» (۷) دې روایت کنبې اگر چې د ائمد ذکر نشته دې بیا هم عربو به چونکه هم ائمد د رانجو په طور استعمالولو، ځکه دې روایت نه د ائمد په ثبوت باندې استدلال کولې شی. (۸)

کومو روایاتو کنبې چې د ائمد ذکر راغلې دې غالباهغه روایات د امام بخاری رحمه الله علیه په شرط پورا نه وو، ځکه امام بخاری رحمه الله علیه دهغې تخریج اونه کړو. (۹)

د رانجو لگولو حکم: سترگو کنبې رانجه لگول نه صرف د سترگو د تکلیف دپاره مفید دی، بلکه ددې عمومی استعمال د بینائی وغیره دپاره هم مفید دی.

چنانچه د حضرت نبی کریم ﷺ باره کنبې راخی: «وَكَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكْحَلَةٌ يَكْتَحِلُ بِهَا عِنْدَ التَّوْمِ ثَلَاثًا فِي كُلِّ عَيْنٍ» (۱۰)

(۱) (شرح الکرمانی: ۲/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱، لسان العرب باب الثاء: ۱۲۵/۲)

(۲) (لسان العرب باب الکاف: ۴۰/۱۲)

(۳) (عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۱/۱۲)

(۴) (عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۱/۱۲)

(۵) (کشف الباری کتاب الوضوء باب التیمن فی الوضوء رقم الحدیث: ۱۶۷)

(۶) (کشف الباری کتاب الطلاق ص: ۵۸۵)

(۷) (کشف الباری کتاب الطلاق ص: ۵۸۷)

(۸) (عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۱/۱۲)

(۹) (عمدة القاری: ۳۶۵/۲۱)

(۱۰) (سن الترمذی کتاب الطبَّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَبٍ مَا جَاءَ فِي السُّعُوطِ وَغَيْرِهِ رقم الحدیث: ۲۰۴۸)

نبى عليه السلام سره يو خپله رنجرومه وه، او دهغې نه به حضور عليه السلام د ځملاستو په وخت كښې په هره سترگه كښې درې درې سلايان اچول او بيا دا په رنجو كښې ائمد سر د عامو رنجو نه زياته مفيد دى.

د حضرت عبد الله بن عباس رضي الله عنه نه روایت دي: إن غيركم إلا الله فإنه يجلو البصر وينبت الشعر.^(١) همداشان امام ترمذی رحمه الله عليه روایت نقل كړې ي دي:

وغيرك ما اكتحلتم به الاشد فإنه يجلو البصر وينبت الشعر.^(٢)

هغه رانجه كوم چې په تاستو په سترگو كښې اچونى په هغې كښې بهتر ائمد دى، بيشكه هغه نظر صفا كوى، او د روځو وينسته راخيژوى.

قوله: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ امْرَأَةً: د ا حديث كتاب الطلاق باب الكحل للعادة كښې تير شوې دي.^(٣)

د ترجمه الباب سره مناسبت:

د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت د وَذَكَرُوا لَهُ الْكُفْلَ په وجه دي.^(٤)

١٩ = بَابُ الْجَذَامِ

حديث نمبر: ٥٣٨٠

٥٤٠٤ - وَقَالَ عَفَّانُ: حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَانَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا عَدْوَى وَلَا طَيْرَةَ، وَلَا هَامَةَ وَلَا صَفْرًا، وَفَرًّا مِنَ الْجَذَامِ وَرِجْمًا تَفْرِمِينَ الْأَسَدِ»

تو اجم رجال:

د عثمان بن مسلم حالات په كتاب الوضوء باب دفع السواك ^(٥) كښې، د سليم بن حيان حالات په كتاب الجنائز باب التكبير ^(٦) كښې، د سعيد بن ميناء حالات په كتاب الجنائز باب التكبير ^(٧) كښې، د ابو هريرة حالات په كتاب الايمان ^(٨) كښې تير شوي دي. تشريح: قوله: جذام: د جيم په ضمي اود ذال په تخفيف سره، د جذام باره كښې شارحين

^(١) (الستدرک علی الصحیحین کتاب الطب رقم الحديث: ٨٢٤٨ عمدة القاری: ٣٦٥/٢١)

^(٢) (سنن الترمذی کتاب الطب باب ماجاء فی السعوط وغيره رقم الحديث: ٢٠٤٧)

^(٣) (كشْفُ الباری کتاب الطلاق ص: ٥٨٤)

^(٤) (عمدة القاری: ٣٦٦/٢١)

^(٥) (كشْفُ الباری رقم الحديث: ٢٤٦)

^(٦) (كشْفُ الباری رقم الحديث: ١٣٣٤)

^(٧) (كشْفُ الباری رقم الحديث: ١٣٣٤)

^(٨) (كشْفُ الباری: ١/٦٥٩)

ليكي: هوملة رديمة تحدث من انتشار المزة السوداء على البدن كله، فنفسد مزاج الاعضاء سبي بذلك لتجذمر الأصابع وتقطعها. (١)

يعنى جذام دايو بيماري ده، كومه چې په ټول بدن د سوداء په خوریدو پیدا کیږي، دا داندامونو نظام خرابوي، د جذام معنی ده پریکول، دا بيماري چونکه گوتې پریکوي، په دې وجه ورته جذام وائي.

قوله: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا عَدُوِّي وَلَا طَيْبِرَةٌ: حديث باب دلته امام بخاري رحمه الله عليه په رومي خُل ذکر کړې دې. (٢)

ليکن امام بخاري رحمه الله عليه دا تعليقا نقل کړې دې. ابو نعيم او ابن خزيمه دا موصولا نقل کړې دې. (٣)

قوله: لَا عَدُوِّي: عدوي د اعداء اسم دې، يو خيز بل خيز طرف ته منتقل کول، دلته عدوي نه مراد يو داسې بيماري کومه چې بل کس ته منتقل کیږي. نبي کریم ﷺ د تعديه امراض نفی فرمائيلې ده چې د يو مريض مرض بل کس ته منتقل کیږي. ددې هيڅ حيثيت نشته. ځکه چې مرض کبسي دا تاثير نشته دې چې هغه بل چا طرف ته د نسب حقيقي په طور منتقل شي. (٤)

قوله: لَا طَيْبِرَةٌ: طَيْرَةٌ (دهاء په کسري، دياء په فتحې او سکون سره) دا مصدر دې، تطيرنه، بدشگوني ته وائي. (٥)

مختلفو مارغانو او خيزونونه د بدشگوني د نيولو هيڅ حقيقت نشته. د جاهليت په زمانه کبسي د بدشگوني مرض عام وو. چنانچه کله چې به هغوی کبسي يو کس په سفر تلو نو د مارغه ژالې ته به ورغلو او مارغه به

(١) (فتح الباري: ١٣/١٥٩، عمدة القاري: ٢١/٣٦٦، شرح الکرمانی: ٢١/٣، إرشاد الساری: ١٢/٤٣٢)

(٢) (الحديث أخرجه البخاري أيضا في كتاب الطب/باب لا صفر، وهو داء يأخذ البطن رقم الحديث: ٥٢٨٧، وأخرجه البخاري أيضا في كتاب الطب/باب لا هامة ولا صفر رقم الحديث: ٥٤٢٥، وأخرجه البخاري أيضا في كتاب الطب/باب لا هامة رقم الحديث: ٥٤٣٧، وأخرج البخاري أيضا كتاب الطب/باب لا عدوي رقم الحديث: ٥٤٣٩، وأخرجه مسلم كتاب السلام/باب لا عدوي، وتأ طيرة، وتأ هامة، وتأ صفر، وتأ نوء، وتأ غول، وتأ يورد مرض علي موصح (رقم الحديث-الحديث: ٢٢٢٠)، وأخرجه الترمذي في كتاب السير عن رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/باب ما جاء في الطيرة رقم الحديث-الحديث: ١٦١٥، وأخرجه أبو داود في كتاب الطب/باب في الطيرة رقم الحديث: ٣٠٩١١، وأخرجه النسائي في كتاب الطب/باب الصفرة وهو داء يأخذ رقم الحديث: ٥٧٩١، وأخرجه ابن ماجه كتاب الطب/باب من كان يعجبه القائل ويكره الطيرة رقم الحديث: ٣٥٣٩)

(٣) (السنن الكبرى للبيهقي: كتاب النكاح باب اعتبار السلامة في الكفاءة رقم الحديث: ١٣٧٧٢، فتح الباري: ١٣/١٩٥، عمدة القاري: ٢١/٣٦٧)

(٤) (شرح الکرمانی: ٢١/٣، عمدة القاري: ٢١/٣٦٨، إرشاد الساری: ١٢/٤٣٣)

(٥) (النهاية لابن أبي حنيفة: حرف الطاء: ٢/١٣٤، شرح الکرمانی: ٢١/٣)

بین الوزول، نو که هغه مارغه به بنی طرف ته و آلتودا به بین نیک شگون گنرلو او که چرې هغه مارغه په کس طرفته و آلتو نو دا به ئې منحوس گنرل، او په سفر په نه تلل. (۱)
 نبی کریم ﷺ د دې نفی او فرمائیل، البته د نیک شگون اجازت شته دې. او دهغې تفصیل په باب الفال کنبې راروان دې.

قوله: وَلَا هَامَةَ: هَامَةَ اصل کنبې کوپړې او سر ته وائی. (۲)

د جاهلیت په زمانه کنبې د خلقو دا خیال وو چې که یو کس قتل کړې شی نو دمړې د هېو کو نه یو ځناور پیدا کیږي او هغه الوزی، او هر وخت د فریاد کوی، استقون استقون، کله چې قاتل مړ شی نو بیا هغه ځناور و الوزی او غائب شی. (۳)

ځینې خلقو به وئیل چې پخپله د مقتول روح د دې ځناور شکل اختیار کړي او رازی. نبی کریم ﷺ دا خیال باطل او گرځولو او وې فرمائیل چې د دې هیخ حقیقت نشته دې. (۴)

یو قول داهم دې چې هَامَةَ گونگی ته وائی. د خلقو خیال وو چې کله گونگې د چا په کور کینی نو هغه کور ویرانیږي، یا دهغه کور یو کس مړ کیږي.
 چنانچه نبی کریم ﷺ د دې ارشاد په ذریعه دا خبره بې بنیاده او گرځوله. (۵)

قوله: وَلَا صَفْرَ: د دې لفظ په تشریح کنبې مختلف اقوال دی.

① د جاهلیت په زمانه کنبې به خلقو د صفر د میاشتي متعلق قسم قسم خیالات او اوهام لرل. دې میاشتي ته به یې منحوسه وئیل او وئیل به یې چې په دې آفات، حوادث او مصائب نازلېږي. نبی کریم ﷺ په دې جمله کنبې د دې نفی او کړه چې د دې اعتقاد هیخ حقیقت نشته دې. (۶)

② د دې دویمه تشریح دا کړې شوې ده چې د جاهلیت په زمانه کنبې به د خلقو دا خیال وو چې د سړي په خيته کنبې مار وی کله چې هغه اورې شی نو دا بنده خوری، هغه مار ته به یې صفر وئیلو. نبی کریم ﷺ لاصفر او فرمائیل او دا خیال یې هم حقیقت نه بهر او گرځول. (۷)

③ یو مطلب دا بیان کړې شوي دي چې مشرکانو به د اشهر حرام احترام کولو، او په دې کنبې به یې قتال نه کولو، لیکن کله چې به یې د انتقام جذبې په زړه را اوریده او دمحرم په

① (السنن الكبرى للبيهقي ج۱۰ باب القیقۃ باب أقرؤا الطیر علی مکاناتها رقم الحدیث: ۱۹۳۳۸. صحیح ابن حبان کتاب العدوی والطیرۃ باب ذکر وصف أفعال الذی یعجب رسول الله رقم الحدیث: ۶۱۲۵)

② (لسان العرب باب الهاء: ۱۲۶/۱۵)

③ (شرح الکرمانی: ۳/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۸/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۳/۱۲، لسان العرب باب الهاء: ۱۶۳/۱۵)

④ (شرح الکرمانی: ۳/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۸/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۳/۱۲، لسان العرب باب الهاء: ۱۶۳/۱۵)

⑤ (شرح الکرمانی: ۳/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۸/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۳/۱۲)

⑥ (إرشاد الساری: ۴۳۳/۱۲)

⑦ (شرح الکرمانی: ۳/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۸/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۳/۱۲)

مياشت کنبسي به يئ جنگ کول غوبنتل نو اعلان به يئ کولو چې دې کال به مونږ محرم د اشهر حرم نه اوباسو او صفر به حرام گرځوؤ.

کومې ته چې نسې وائي، اسلام دا باطل گرزولې دی.

قوله: وَفَرِّ مِنَ الْمَجْذُومِ كَمَا تَفَرُّ مِنَ الْأَسَدِ: مجذوم نه داشان تېنتی څنگه چې تاسو دشير نه تېنتی.

قوله: فَرِّ: (د فاء په کسزې او په راء مشدد سره) فریفر، د ضرب نه د امر صیغه ده، تېنتیدو ته وائي. (١)

د تعدیه امراض مسئله: تعدیه امراض کیږي که نه؟ دې باره کنبسي مختلف احادیث دی. دځینې روایاتو نه معلومیږي چې امراض تعدیه نه کیږي او د ځینې روایاتو نه معلومیږي چې د امراضو تعدیه کیږي.

کومو روایاتو نه چې معلومیږي چې په مرضونو کنبسي تعدیه نشته، په هغې کنبسي څو لاندې ذکر دی:

① یو حدیث باب دې چې په هغې کنبسي لاعدوی فرمائیلې شوی دی.

② سنن ترمذی کنبسي روایت دې چې نبی کریم ﷺ د مجذوم لاس اونیولو او دهغه لاس یئ د خپل لاس مبارک سره دخوراک په یو غټ لوبسی کنبسي داخل کړو او وې فرمائیل: کل بسم الله ثقة بالله وتوکل علیه. (٢)

③ صحیح مسلم کنبسي دی چې رسول الله ﷺ دعدوی نفی او فرمائیل، نو یو اعرابی اوونیل چې یو خاربن والا او بن صحیح او بن سره ولاړ وی نو د هغه خاربن صحیح او بن طرف ته منتقل کیږي. نور رسول الله ﷺ او فرمائیل: «فَمَنْ أَعْدَى الْأَوَّلِ س»: رومې او بن ته دا بیماری چا لگولې وه. (٣)

داروایت وړاندې باب لاهدی کنبسي راروان دې.

ددې برعکس ځینې روایاتو کنبسي دتعدیه امراض ثبوت ملاویږي.

① څنگه چې د حدیث باب په آخر کنبسي دی: وَفَرِّ مِنَ الْمَجْذُومِ كَمَا تَفَرُّ مِنَ الْأَسَدِ.

② همداشان سنن ابن ماجه کنبسي یو حدیث دې: «لَا تُدِيمُوا النَّظَرَ إِلَى الْمَجْذُومِ» (٤)

(١) (لسان العرب باب الفاء: ٢١٧/١٠، عمدة القاری: ٣٦٨/٢١)

(٢) (سنن الترمذی فی کتاب الأَطْعَمَةِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ/بَابُ مَا جَاءَ فِي الْأَخْلِ مَعَ الْمَجْذُومِ رَقْمُ الْحَدِيثِ: ١٨١٧، فتح الباری: ١٣/١٩٦، إرشاد الساری: ١٢/٤٣٣)

(٣) (الجامع الصحیح لسمک کتاب السَّلَامِ/بَابُ لَا عَدْوَى، وَتَا طَبِيرَةَ، وَتَا هَامَةَ، وَتَا صَفْرَةَ، وَتَا نَوَةَ، وَتَا غُولَ، وَتَا يُوْرِدُ مُرْضٌ عَلَى مُصْحَحٍ (رقم الحدیث-٥٧٨٨)

(٤) (سنن ابن ماجه فی کتاب الطَّبِّ/بَابُ الْجَذَامِ (رقم الحدیث-٣٥٤٣)

- ③ یو حدیث مبارک کښې دی: وَلَا يُورِدُ مُرْضٌ عَلَى مُصِیحٍ مَرِیضٌ یو تندرست کس ته مه راوړئ! (۱)
- ④ یو بل حدیث پاک کښې د طاعون متعلق دی: فَمَنْ سَمِعَ بِهِ فِی أَرْضٍ فَلَا یَقْدِرُ عَلَیْهِ. (۲) یعنې چرته چې د طاعون وښه خوره شوې وی نو هلته د تللو نه پرهیز پکار دي. حل تعارض او ددې توجیحات:
- اوتاسو ته دا خبره معلومه ده چې کله د یو مسئلې متعلق احادیثو کښې تعارض راشی نو د محدیثنو په نزد ددې تعارض د حل درې طریقې وی. ① نسخ ② ترجیح ③ تطبیق ددې احادیثو کښې هم علماء کرامو در یو اړه اقوال اختیار کړی دی:
- ① چنانچه د علماء کرامو یو جماعت وئیلی دی چې مجذوم نه د فرار حکم منسوخ شوې دي. (۳)
- ② ځینې علماء کرامو د ترجیح طریقه اختیار کړې ده، په هغې کښې دوه ډلې دي. ځینو د تعدیه امراض د نفی والا روایاتو ته ترجیح ورکړې ده او ځینو ددې برعکس د ثبوت والا روایاتو ته ترجیح ورکړې ده. (۴)
- ③ لیکن اکثر حضراتو په دې دواړه قسمه احادیثو کښې تطبیق کړې دي. او دې تطبیق یی مختلف توجیحات بیان کړی دی:
- ① کومو روایاتو کښې چې د اجتناب او فرار من المجذوم حکم ورکړې شوې دي، هغه په استحباب او اختیار باندې محمول دي. او په کومو کښې چې رسول الله ﷺ د مجذوم سره خوراک کړې دي هغه په بیان جواز محمول دي. (۵)
- ② ابن الصلاح او امام بیهقی رحمه الله علیه وغیره علماء کرام دواړه قسمه احادیثو کښې تطبیق کوی او فرمائی چې په کومو احادیثو کښې د تعدیه امراض نفی ده، دهغې مقصد دادې چې په یوې بیماری او مرض کښې بالذات دا تاثیر نه وی چې بل کس ته منتقل شی، د جاهلیت په زمانه کښې دخلقو دا خیال وو چې په امراضو کښې نورو خلقو طرف ته د منتقل کیدو او ذاتی تاثیر او صلاحیت وی، او هغوی امراض بالذات متعدی گنرل. رسول الله ﷺ د هغې نفی او فرمائیله.
- او کومو احادیثو کښې چې د تعدیه امراض ثبوت معلومیری هغه د ظاهری اسبابو په اعتبار سره دی چې الله تعالی د ظاهری سبب په طور ځینو امراضو کښې دا وصف پیدا کړې دي چې دا بل چا طرف ته منتقل کیدیشی. لیکن د سبب حقیقی او مؤثر اصلی په طور دا

(۱) (الجامع الصحیح لسم کتاب السَّلَام/بَابُ لَا عُدْوَى. وَتَا طَیْرَةَ، وَتَا هَامَةَ، وَتَا صَفْرًا، وَتَا نَوْءًا، وَتَا غَوْلًا، وَتَا یُورِدُ مُرْضٌ عَلَى مُصِیحٍ (رقم الحدیث- ۵۷۹۱. فتح الباری: ۱۳/۱۹۸)

(۲) (مسند البزار مسند اسامة بن زید رقم الحدیث: ۲۵۸۷. فتح الباری: ۱۳/۱۹۸)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۱۹۶)

(۴) (فتح الباری: ۱۳/۱۹۶)

(۵) (فتح الباری: ۱۳/۱۹۶)

وصف په دې کښې نه وی. لهذا نفی د سبب حقیقی ده، او اثبات د سبب ظاهري دې، له دې وجې دواړه قسمه احادیثو کښې هېڅ تعارض نشته دې. (١)

③ حافظ ابن حجر رحمة الله عليه په شرح نخبة الفكر کښې د تطبیق چې کوم قول راجح گرځولې دې، هغه دا دې چې لاعدوی، خو په خپل اصل او عموم باندې دې. او حقیقت هم دادې چې هېڅ یو مرض او بیماری بل کس طرف ته نه منتقل کیږي. خو ددې باوجود کوم خلق چې کمزوري عقیده لري، هغوی ته حکم او کرې شو چې مجذوم وغيره ته نزدې مه ورځي ځکه چې ممکن ده چې هغه ته هغه بیماری د تعدیه سبب نه بلکه هسې اولگي. او هغه دا اوگنري چې دا بیماری د تعدیه په وجه لگیدلې ده. نو داسان به دهغه عقیده کښې فرق راشي. ددې وجې د هغوی د عقیدې د حفاظت په غرض او غلطې عقیدې د سد باب دپاره احتیاطا هغوی ته حکم اوشو چې مجذوم ته نزدې مه ورځي. (٢)

دترجمة الباب سره مناسبت:

دحدیث مبارک دترجمة الباب سره مناسبت د **فَرَأَى مِنَ الْمُجذُومِ** په وجه دې. (٣)

٢٠ = بَابُ: الْمَنْ شَفَاءَ لِلْعَيْنِ

حدیث نمبر: ٥٣٨١

٥٤٠٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، سَمِعْتُ عَمْرُوبَ بْنَ حَرْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ [ص: ١٣٤] يَقُولُ: «الْكُفَاةُ مِنَ النَّبِيِّ، وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ» قَالَ شُعْبَةُ: وَأَخْبَرَنِي الْحَكَمُ بْنُ عَتِيْبَةَ، عَنِ الْحَسَنِ الْعُرْنِيِّ، عَنْ عَمْرُوبِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ شُعْبَةُ: لَمَّا حَدَّثَنِي بِهِ الْحَكَمُ لَمْ أَكْرِهْهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الْمَلِكِ

تراجم رجال:

د ابو موسى محمد بن المثنى الغزى حالات په كتاب الايمان (٤) کښې، د غندر محمد بن جعفر حالات په كتاب الايمان (٥) کښې، د حضرت شعبه بن الحجاج حالات په كتاب الايمان کښې (٦)، د عبدالمالك بن عمير حالات په ابواب الاذان باب اهل العلم والفضل احق بالامامة (٧) کښې،

(١) (مقدمة ابن الصلاح النوع السادس والثلاثون: ١٦٨/١، نزهة النظر في توضيح نخبة الفكر، مختلف الحديث وطرق دفع التعارض: ٢١٦/١، فتح الباري: ١٣/١٩٧، عمدة القاري: ٢١/٣٦٧)

(٢) (نزهة النظر في توضيح نخبة الفكر، مختلف الحديث وطرق دفع التعارض: ٢١٦/١)

(٣) (عمدة القاري: ٢١/٣٦٧)

(٤) (كشف الباري: ٢/٢٥٠)

(٥) (كشف الباري: ٢/٢٥٠)

(٦) (كشف الباري: ١/٦٧٨)

(٧) (كشف الباري رقم الحديث: ٦٧٨)

دعمرو بن حريث حالات په كتاب الجمعة باب وقت الجمعة (١) كنبسي، د سعيد بن زيد بن عمرو بن نفيل حالات په كتاب الجنائز باب غسل البيت (٢) كنبسي، د الحكم بن عتيبه حالات په كتاب العلم (٣) كنبسي تير شوي دي.

قوله: حسن العربي: عربي (د عين په ضمي او دراء په فتحې سره، دا د الحكم بن عتيبه شيخ دي، د دوي نوم حسن بن عبد الله بجلي دي، د كوفي او سيدونكي وو، امام ابو زرعه عجلي او ابن سعد د دوي توثيق كړي دي. (٤)

يحيى بن معين دوي ته صدوق ونيلى دي. (٥)
ابن حبان د دوي ذكر په كتاب الثقات كنبسي كړې دي. (٦)
صحيح بخاري كنبسي د دوي هم دا يو حديث دي. (٧)
تشريح: دا حديث او ددي حديث متعلق تفصيل په كتاب التفسير سورة البقرة كنبسي تير شوي دي. (٨)

قوله: «الكفاة من الرن، وماؤها شفاء للعين»:

قوله: الكفاة: د كاف په فتحې، ميم ساكن او د همزر په فتحې سره، خريزي ته وائي. (٩)

خريزي د من نه دي او ددي اوبه د سترگي دپاره شفاء ده.
د خريزي خالصې اوبه د سترگي دپاره شفاء ده يا بل څه دوايي سره دا يو ځاني كولو سره سترگي دپاره مفيد دي.

علامه نووي رحمة الله عليه فرمائي: بل الصواب ان ماءها مجردا شفاء للعين مطلقا فيعصر ماءها ويجعل في العين منه. (١٠)

يعنى د خريزي خالصې اوبه د سترگي دپاره شفاء ده، د بل څيز سره د يو ځاني كولو ضرورت نشته.

(١) (كشف الباري رقم الحديث: ٩٠٣)

(٢) (كشف الباري رقم الحديث: ١٢٥٣)

(٣) (كشف الباري: ١٤/٤)

(٤) تهذيب الكمال رقم الترجمة: ١٢٤٠، ١٩٦/٦، تهذيب التهذيب: ٢٩١/٢، الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ١٩٤، ٥٢/٣

(٥) تهذيب التهذيب: ٢٩١/٢، الجرح والتعديل: رقم الترجمة: ١٩٤، ٥٢/٣

(٦) (كتاب الثقات لابن حبان رقم الترجمة: ٥٢٢، ٤١/٢)

(٧) (فتح الباري: ١٣/٢٠٤، عمدة القاري: ٣٦٩/٢١)

(٨) (كشف الباري كتاب التفسير ص: ٢٢)

(٩) (لسان العرب باب الكاف: ١٥٢/١٢)

(١٠) (شرح النووي على الجامع الصحيح لمسلم كتاب الأشربة باب فضل الكفاة: ١٥٢/٢)

البته ځینې حضرات فرمائی که چرې سترگه کښې د حرارت په وجه تکلیف وی نو ددې دپاره د خړپرې خالصې اوبه شفاء دی. خو که صرف د حرارت په وجه سترگه کښې تکلیف نه وی بلکه بل څه مرض وی نو بیا نور دوايانو سره ددې يو ځانې کول مفید دی (۱)

خړپرې اکثر په بارانونو کښې په خپله پیدا کیږي. داپه دوه قسمه وی، دیو قسم نه سالن هم جوړیږي.

قوله: قَالَ شُعْبَةُ: وَأَخْبَرَنِي الْحَكَمُ: دَا دَمَا قَبْلَ سِنْدٍ سَرِهَ مَوْصُولٍ دِي. (۲)

قوله: قَالَ شُعْبَةُ: لَنَا حَدِيثٌ بِهِ الْحَكَمِ لَمْ أَتِكِرُهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الْمَلِكِ: پورته روایت شعبه بن الحجاج رحمة الله عليه د عبد الملك بن عمير نه نقل کړې دي. امام شعبه فرمائی چې هم دا روایت ماته حکم بن عتيبه بیان کړو، نو ما د عبد الملك حديث نه بیا انکار اونه کړو. د شعبه په دې حديث کښې دوه شيوخ دي. يو عبد الملك او بل حکم. اول هغوی دا حديث د عبد الملك نه واوړیدو، لیکن عبد الملك چونکه ضعیف شوې وو، او د هغوی حافظه متاثره شوې وه، ځکه شعبه ته په دې حديث کښې توقف وو، روستو بیا چې کله هغوی ته دا حديث حکم بن عتيبه هم بیان کړو نو د هغوی تسلی اوشوه او د عبد الملك بیان شوي دا حديث یې قابل اعتبار او گرزولو. (۳)

د علامه کرمانی رحمة الله عليه رائي: علامه کرمانی رحمة الله عليه د لَمْ أَتِكِرُهُ مطلب بیانوی فرمائی: أَي مَا أَتَكَرْتِ عَلَى الْحَكْمِ مِنْ جِهَةِ مَا حَدَّثَنِي بِهِ عَبْدِ الْمَلِكِ.

دې صورت کښې په لَمْ أَتِكِرُهُ کښې د لَمْ ضمير حکم طرف ته راجع دي. یعنی ما د حکم انکار اونه کړو د عبد الملك د حديث په وجه.

ځکه چې حکم مدلس دي او د هغوی دا روایت معنعنا دي، یعنی د عن په ذریعه روایت کړی، او د عبد الملك روایت لفظ سعت سره دي.

نو امام شعبه فرمائی چې ما د حکم انکار اونه کړو، ځکه چې اگر چې حکم مدلس دي او د مدلس عنعنه قبول نه ده. (۴)

لیکن چونکه د عبد الملك د متابعت په وجه قوی شو نو ما د حکم انکار اونه کړو.

او که لَمْ أَتِكِرُهُ کښې د لَمْ ضمير د حکم حديث طرف ته راجع وی نو بیا به مطلب دا وی چې ما د عبد الملك د حديث په وجه د حکم حديث لره منکر او مجهول اونه گرزولو. ځکه چې دا حديث ماته یاد وو، عبد الملك نه مې وړاندې اوړیدلې وو. (۵)

(۱) (فتح الباری: ۱۳/۲۰۲)

(۲) (عمدة القاری: ۲۱/۳۶۹)

(۳) (فتح الباری: ۱۳/۲۰۴، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۹)

(۴) (نزہة النظر فی توضیح نغیة الفکر حکم روایة المدلس: ۱/۱۰۴)

(۵) (شرح الکرمانی: ۲۱/۴، عمدة القاری: ۲۱/۳۶۹)

او علامه کرمانی رحمة الله عليه فرمائی چې په دې کښې ددې برعکس هم احتمال شته دي. کوم چې وړاندې تیر ش، چې ما د عبد الملك د حدیث نه انکار نه دي کړي. په دې وجه چې دا د عبد الملك حدیث دي، ځکه چې دهغه متابعت حکم کړي وواووس د انکار هیڅ گنجائش نه وو. (۱)

۳۱=بَابُ اللُّدُودِ

حدیث نمبر: ۵۳۸۲/۵۳۸۳

۵۴۰۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَعَائِشَةَ: «أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَبْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مَيِّتٌ»
 ۵۴۱۳- قَالَ: وَقَالَتْ عَائِشَةُ: لَدِدْنَا فِي مَرَضِهِ لِحَجَلٍ يُشِيرُ إِلَيْهَا: «أَنْ لَا تَلْدُونِي»، فَقُلْنَا: كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ، فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ: «أَلَمْ أَنْهَكُمُ أَنْ تَلْدُونِي؟» قُلْنَا: كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ، فَقَالَ: «لَا يَبْقَى فِي الْبَيْتِ أَحَدٌ إِلَّا لُدَّ وَأَنَا أَنْظَرُ إِلَّا الْعَبَّاسَ، فَإِنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ»

۵۴۱۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَمْرِ قَيْسٍ، قَالَتْ: دَخَلْتُ بِأَبْنِ لَيْسٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَدْ أَعْلَقْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْعُدْرَةِ، فَقَالَ: «عَلَى مَا تَدْعُرْنَ أَوْلَادَكُنَّ بِهَذَا الْعَلَاقِ، عَلَيْكُنَّ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ، فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ، مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ: يُسْعَطُ مِنَ الْعُدْرَةِ، وَيَلْدُ مِنَ ذَاتِ الْجَنْبِ» فَسَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ: بَيْنَ لَنَا اثْنَيْنِ، وَلَمْ يَبَيِّنْ لَنَا خَمْسَةَ، قُلْتُ لِسُفْيَانَ: فَإِنَّ مَعْمَرًا يَقُولُ: أَعْلَقْتُ عَلَيْهِ؟ قَالَ: لَمْ يَحْفَظْ، إِذَا قَالَ: أَعْلَقْتُ عَنْهُ، حَفِظْتُهُ مِنْ فِي الزُّهْرِيِّ، وَوَصَفَ سُفْيَانُ الْغَلَامَ مُحْتَكًا بِالْإِصْبِعِ، وَأَدْخَلَ سُفْيَانُ فِي حَنْكِهِ، إِذَا يَعْنِي رَفَعَ حَنْكِهِ بِإِصْبِعِهِ، وَلَمْ يَقُلْ: أَعْلَقُوا عَنْهُ شَيْئًا

تراجم رجال: د حضرت علی بن عبد الله المدینی حالات په کتاب العلم کښې (۱)، د یحیی بن سعید القطان حالات په کتاب الایمان کښې (۲)، د سفیان ثوری رحمة الله عليه حالات په کتاب الایمان کښې (۳)، د موسی بن ابی عائشه حالات په هده الوسی (۴) کښې، د عبید الله بن عبد الله بن عتبه بن مسعود حالات په هده الوسی (۵) کښې، د ابن عباس حالات په هده الوسی (۶)

(۱) (شرح الکرمانی: ۴/۲۱، عمدة القاری: ۲۱/۲۶۹)

(۲) (کشف الباری: ۳/۲۹۷)

(۳) (کشف الباری: ۲/۲)

(۴) (کشف الباری: ۲/۲۷۸)

(۵) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

(۶) (کشف الباری: ۱/۴۴۶)

(۷) (کشف الباری: ۱/۴۳۵)

کنبی، د حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا حالات پہ ہدم الوسی کنبی^(۱) تیر شوی دی.
 د سفیان بن عیینہ حالات پہ ہدم الوسی کنبی^(۲)، د ابن شہاب زہری حالات پہ بدء الوحی
 کنبی^(۳)، دام قیس بن محصن حالات پہ کتاب الوضوء باب ہول الصبیان^(۴) کنبی تیر شوی دی.
 تشویح: قوله: للدود (دلام پہ زبر سرہ) دمریض پہ خله کنبی د ژبی یو طرف تہ دوائی اچولو تہ
 وائی^(۵).

د باب رومی حدیث پہ باب مرض النبی ﷺ کنبی تیر شوی دی^(۶)، ہمد اشان دویم حدیث ہم پہ
 دیرو خایونو کنبی تیر شوی دی.
 قوله: قُلْتُ لِسَفِيَانَ: فَإِنَّ مَعْمَرَ يَقُولُ: أَعَلَقْتُ عَلَيْهِ؟ قَالَ: لَمْ يَحْفَظْ، إِنَّمَا قَالَ: أَعَلَقْتُ عَنْهُ، حَفِظْتُهُ
مِنْ فِي الزُّهْرِيِّ:

د قُلْتُ قائل علی بن المدینی دی^(۷)
 د امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ شیخ علی بن عبد اللہ المدینی فرمائی چہ ما سفیان بن عیینہ
 نہ تپوس او کرو چہ معمر بن راشد خو دا جملہ (علی) سرہ اعلقت علیہ وائی او نقل کوئی یئ. نو
 سفیان او وئیل چہ دا هغوی تہ یاد نہ وو، زمونہ شیخ زہری دی لره (عن) اعلقت عنہ فرمائیلی
 وو. ما د زہری نہ ہم دا یاد کری دی.
 من فی الزہری ای من قم الزہری^(۸).

علامہ خطابی رحمۃ اللہ علیہ او ابن بطال رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ صحیح اعلقت عنہ دی.
 خنگہ چہ سفیان ثوری رحمۃ اللہ علیہ فرمائیلی دی^(۹).
 لیکن علامہ نووی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ منہ او علیہ دواہہ درست دی. علی او عن حروف
 جارہ دی، اودا دیو بل پہ خانی استعمالیری^(۱۰).

^(۱) (کشف الباری: ۱/۲۹۱)

^(۲) (کشف الباری: ۱/۲۳۸)

^(۳) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

^(۴) (کشف الباری رقم الحدیث: ۲۲۳)

^(۵) (لسان العرب باب باب اللام: ۲۶۳/۱۲، شرح الکرمانی: ۴/۲۱، عمدة القاری: ۳۶۹/۲۱)

^(۶) (کشف الباری کتاب المغازی ص: ۶۸۵)

^(۷) (عمدة القاری: ۳۷۱/۲۱)

^(۸) (عمدة القاری: ۳۷۱/۲۱، إرشاد الساری: ۴۳۷/۱۲)

^(۹) (أعلام الحدیث للخطابی: ۲۱۲۲/۳، شرح ابن بطال: ۴/۱۶، شرح الکرمانی: ۶/۲۱)

^(۱۰) (شرح النووی علی الجامع الصحیح لمسلم کتاب السلام، باب لكل داء دواء واستحباب التداوی: ۲۲۷/۲، شرح

الکرمانی: ۶/۲۱، عمدة القاری: ۳۷۱/۲۱)

قوله: **وَوَصَفَ سُفْيَانَ الْعُلَامَةَ بِمُحْتِكِ بِالْإِصْبِغِ**: سفیان د هغه هلك د چا په تالو کښې چې گوته ورکړې کيږي، دهغه حالت داسې بیان کړو چې پخپله یې په خپل تالو کښې گوته ورکړه، دهغوی مقصد تالو په گوته سره اوچتول وو.

دسفیان مقصد دا وو چې اعلاق نه یو خیز زورندول یا تالو سره یو خیز لگول مراد نه دی بلکه اعلاق نه تالو اوچتول مراد دی.

چنانچه علامه عینی رحمه الله علیه فرمائی: غرضه من هذا الكلام التبييه على أن الإعلاق هو رفع الحنك لا تعليق شيء منه على ما هو المتبادر إلى الذهن ولعم التبييه. (۱)

باب بلا ترجمة

۵۴۳- حَدَّثَنَا يَسْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، وَيُونُسُ: قَالَ الزُّهْرِيُّ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ: أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: لَمَّا ثَقُلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاشْتَدَّ وَجَعُهُ، اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ فِي أَنْ يُمَرَّضَ فِي بَيْتِي، فَأِذِنَ لَهُ، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ تَحْتَ رِجْلَاهُ فِي الْأَرْضِ، بَيْنَ عَبَّاسٍ وَآخَرَ، فَأَخْبَرْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، قَالَ: هَلْ تَدْرِي مِنَ الرَّجُلِ الْآخِرِ الَّذِي لَمْ تَسْمَعْ عَائِشَةَ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ: هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ مَا دَخَلَ بَيْتَهَا، وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ: «هَرِيقُوا عَلِيًّا مِنْ سَبْعِ قَرَبٍ لَمْ تَحُلْكَ أَوْ كَيْتِهِنَّ، لَعَلِّي أَعْهَدُ إِلَى النَّاسِ» قَالَتْ: فَأَجْلَسْنَا فِي مَخْضَبِ لِحْفَصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ طَفِقْنَا نَصُبُ عَلَيْهِ مِنْ تِلْكَ الْقَرَبِ، حَتَّى جَعَلَ يُشِيرُ إِلَيْنَا: «أَنْ قَدْ فَعَلْتَنَّ» قَالَتْ: وَخَرَجَ إِلَى النَّاسِ، فَصَلَّى لَهُمْ وَخَطَبَهُمْ.

ترجمه: دحضرت عائشه صديقه رضی الله عنها نه روایت دی، فرمائی چې کله رسول الله ﷺ ته پاسیدل او مزل کول گران شو او بیماری یې زیاته شوه، او خپلو ازواج مطهرات نه یې اجازت طلب کړو چې هغوی د بیماری په ورځو کښې زما په کور کښې وی، نو هغوی اجازت ورکړو.

نو رسول الله ﷺ د دوو کسانو په مدد سره داسان اووتل چې دواړه پښې مبارکې یې رابښکلي، عباس او یوبل کس وو.

راوی وائی چې ما دا بیان حضرت ابن عباس رضی الله عنه ته اوکړو نو هغوی او فرمائیل چې آیا تاته معلومه ده چې دا دویم کس څوک وو دکوم نوم چې حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها نه دې اخستي، ما او وئیل چې نه، هغوی او فرمائیل چې هغه حضرت علی رضی الله عنه وو.

حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها فرمائی چې کله حضور علیه السلام زما کور ته تشریف راوړو او د سرور کائنات بیماری زیاته شوه، نو حضور علیه السلام او فرمائیل چې ما باندي اووه مشکه اوبه واړوه، خو چې دهغه مشکونو خلې نه وی پرانیستي شوي، شاید چې زه خلقو ته څه نصیحت اوکړم.

(۱) (شرح الکرمانی: ۶/۲۱ عمدة القاری: ۲۱/۲۷۱)

حضرت عائشه صديقه رضی اللہ عنہا فرمائی چي مونږ حضور عليه السلام د زوج النبي حفصه رضی اللہ عنہا په لکن کښي کينولو، بيا مونږ په هغوي باندې دمشقو نه اوبه واپرولې، تردې چي حضور عليه السلام اشارې سره اوفرمايل چي تاسو خپل کار اوکړو. چنانچه حضور عليه السلام خلقوته ورغلو او هغوي ته ئې مونځ ورکړو او هغو ته يئ نصيحت اوکړو.
تواجهم رجال:

د بشر بن محمد مروزي حالات په بده الوس^(۱) کښي، د عبد الله بن المبارك حالات په بده الوس کښي^(۲)، دمعمربن راشد حالات په بده الوس کښي^(۳)، ديونس بن يزيد ايلي حالات په بده الوس کښي^(۴)، دابن شهاب زهري حالات په بده الوس کښي^(۵)، دعبيدالله بن عبد الله حالات په بده الوس کښي^(۶)، دحضرت عائشه صديقه رضی اللہ عنہا حالات په بده الوس کښي^(۷) تير شوي دي.

تشریح:

دا باب بلا ترجمه دې. ابن بطال رحمة الله عليه دلته باب نه دې ذکر کړې، بلکه حديث يئ ماقبل باب کښي ذکر کړې دې.^(۸)
امام بخاري رحمة الله عليه باب بلا ترجمه ولې راوړي؟ ددې وجوهات په مقدمة الكتاب کښي تير شوي دي.^(۹)

خيني شارحينو دا کالفصل من الباب السابق گرځولې دې او فرمائي چي په وړانديني باب کښي د لود ذکر دې. حضور عليه السلام ددې حکم نه وو ورکړې او صحابه کرامو دا اختيار کړو نو په دې حضور عليه السلام خفه شو.
او په دې باب کښي چي حضور عليه السلام د کوم کار حکم ورکړې دې، صحابه کرامو په هغې عمل اوکړو، کوم چي د ماقبل ضد وو. والأشياء تتبين بفسدها.
همداشان ددې باب بلا ترجمه ماقبل سره نسبت د تضاد دې.^(۱۰)

(۱) (کشف الباری: ۴۶۵/۱)

(۲) (کشف الباری: ۴۶۲/۱)

(۳) (کشف الباری: ۴۶۵/۱)

(۴) (کشف الباری: ۴۶۳/۱)

(۵) (کشف الباری: ۳۲۶/۱)

(۶) (کشف الباری رقم الحديث: ۴۶۶/۱)

(۷) (کشف الباری: ۲۹۱/۱)

(۸) (شرح ابن بطال: ۴۱۴/۹)

(۹) (کشف الباری: ۱۷۷/۱)

(۱۰) (عمدة القاری: ۳۷۱/۲۱)

حدیث باب کتاب الرضوه باب الغسل والوضوء المخطوب^(۱) او ددی نه علاوه دیرو خایونو کنبی تیر شویدی.

۲۲ = بَابُ الْعُدْرَةِ

حدیث نمبر: ۵۳۸۵

۵۳۱۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ أُمَّ قَيْسٍ بِنْتَ مِحْصَنٍ [ص: ۱۳۸] الْأَسَدِيَّةَ، أَسَدُ خَزْمَةَ، وَكَانَتْ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ الْأُولَى اللَّاتِي بَاتِعْنَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهِيَ أُخْتُ عُكَّاشَةَ، أَخْبَرَتْهُ: أَنَّهَا أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِابْنٍ لَهَا قَدْ أَعْلَقَتْ عَلَيْهِ مِنَ الْعُدْرَةِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَى مَا تَدْعُرْنَ أَوْلَادَكُمْ بِهَذَا الْعِلَاقِ، عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ، فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ، مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ» يُرِيدُ الْكُتَّ، وَهُوَ الْعُودُ الْهِنْدِيُّ، وَقَالَ يُونُسُ، وَإِسْحَاقُ بْنُ رَاشِدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ: «عَلَقَتْ عَلَيْهِ»

تراجم رجال:

د ابو الیمان الحکم بن نافع حالات په بده الوسی کنبی^(۲) دشعیب بن ابی حمزه حالات په بده الوسی کنبی^(۳) دابن شهاب زهری حالات په بده الوسی کنبی^(۴) دعبیدالله بن عبد الله حالات په بده الوسی^(۵) کنبی، دام قیس بنت محسن حالات په کتاب الوضوء^(۶) کنبی، تیر شوی دی. تشریح:

قوله: العدرة: څنگه چې وړاندې تیر شوی دی چې عدرة د حلق یو بیماری ده. او دا شیرخوار بچی ته کیږي. د نبی کریم ﷺ په دور مبارک کنبی به عموماً ددی بیمارنی د دفع کولو دپاره دبچی په حلق کنبی گوته داخلولې شوه او هغې سره به توره وینه راوتله او بچی ته به ډیر زیات تکلیف وو. نبی کریم ﷺ ددی تکلیف ورکونکې طریقې نه منع او فرمائیلې. او عود هندي یې په طور د دوايي تجویز او فرمائیل.

ددې طریقه داده چې عود هندي په اوبو کنبی حل کولو نه پس په پوزه کنبی او خخولې شی. دا محلول چې کله حلق ته اورسی نو بیماری ختموی.

^(۱) (کشف الباری کتاب الرضوه رقم الحدیث: ۱۹۸)

^(۲) (کشف الباری: ۱/۴۷۹)

^(۳) (کشف الباری: ۱/۴۸۰)

^(۴) (کشف الباری: ۱/۳۲۶)

^(۵) (کشف الباری: ۱/۴۶۶)

^(۶) (کشف الباری: ۲۲۳)

خینې علماء کرام فرمائی چې عذرة په اصل کنبې د شعری لاندې د پنځو ستورو نوم دې، کله چې هغه ستورې طلوع شی نو بچو ته دا بیماری لږی.

دې مناسبت سره دې ته عذرة وائی. دې بیماری ته سقوط اللهاة هم وائی. (۱)

قوله: لهاءة د غوښې هغه سرې ټکرې ته وائی کومه چې د حلق د طرفه د خلې په آخری حصه

کنبې زړونده وی. (۲) هغې ته په اردو کنبې کوا وئیلې کیږی.

قوله: گانت من المهاجرات الأول: په دې کنبې دا احتمال دې چې دا د امام زهري کلام دې.

دې صورت کنبې به دا مدرج وی، او دا هم احتمال دې چې دا د زهري د شیخ عبید الله کلام وی نو دې صورت کنبې به دا موصول وی. (۳)

قوله: قد أعلقت عليه من العذرة: أعلقت: أي عالجت به رفع الحنك بامسبها: یعنی هغوی د بچی تالو

د عذره بیماری په وجه د گوتې په ذریعه اوچت کړې وو.

قوله: على ما تدغرن أولادك بهذا العلق: تدغرن: دغرن دفتحنې نه او العلق (د عین په کسري

سره) د دواړو یوه معنی ده، د بچی حلق د عذره بیماری په وجه زورل. (۴)

یعنی ته ولې د خپل بچی تالو زورې ځکه چې ددې په وجه بچی ته تکلیف رسی.

قوله: وقال يونس، وإسحاق بن راشد:

د تعلیق تخویج:

دیونس تعلیق لره امام مسلم رحمة الله علیه موصولا نقل کړې دې. (۵)

او د اسحاق روایت وړاندې په باب ذات الجنب کنبې راروان دې. (۶)

یعنی دهغوی روایاتو کنبې علقت علیه د باب تفعیل نه دې.

لیکن حافظ ابن حجر رحمة الله علیه فرمائی چې درست اعلقت د باب افعال نه دې. (۷)

د ترجمه الباب سره مناسبت: د حدیث مبارک د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دې. (۸)

(۱) (فتح الباری: ۲۰۶/۱۳، عمدة القاری: ۳۵۶/۲۱، إرشاد الساری: ۴۲۲/۱۲)

(۲) (عمدة القاری: ۳۵۶/۲۱)

(۳) (عمدة القاری: ۳۷۲/۲۱)

(۴) (لسان العرب باب الدار: ۴/۳۶۴، لسان العرب باب العين: ۳۶۲/۹)

(۵) (الجامع الصحیح لمسلم، کتاب السّلام/باب التّدایر بالعود الهندی رقم الحدیث: ۲۲۱۴)، فتح الباری: ۱۳/

۲۰۶، عمدة القاری: ۳۷۲/۲۱)

(۶) (کشف الباری: کتاب الطبّ رقم الحدیث: ۵۳۸۸، عمدة القاری: ۳۷۲/۲۱)

(۷) (فتح الباری: ۲۰۶/۱۳)

(۸) (عمدة القاری: ۳۷۲/۲۱)

باب ۲۳ = دَوَاءُ الْمَبْطُونِ

۵۴۷ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي التَّوَكُّلِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّ أَخِي اسْتَظَلَّقَ بَطْنَهُ، فَقَالَ: «اسْقِهِ عَسَلًا» فَسَقَاهُ فَقَالَ: إِنَّ سَقِيَّتَهُ فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتِظْلَاقًا، فَقَالَ: «صَدَقَ اللَّهُ وَكَذَّبَ بَطْنُ أَخِيكَ» تَابَعَهُ النَّضْرُ، عَنْ شُعْبَةَ

تواجه رجال:

دمحمد بن بشار المشهور به يندار حالات په كتاب العلم^(۱) كښي، د غندر محمد بن جعفر حالات په كتاب الايمان^(۲) كښي، د امام شعبه حالات په كتاب الايمان^(۳) كښي، د حضرت قتاده بن دعامة حالات په كتاب الايمان كښي^(۴)، د ابو المتوكل علي بن داود الناجي حالات په كتاب الاجارة^(۵) كښي، د ابو سعيد خدری حالات په كتاب الايمان^(۶) كښي تير شوي دي.

تشریح: قوله: المبْطُون: هغه کس ته وائي کوم چې د خيټې په تکليف كښي اخته وي.^(۷)

قوله: «صَدَقَ اللَّهُ وَكَذَّبَ بَطْنُ أَخِيكَ»: كَذَّبَ، دلته د فساد او خطا په معنى مستعمل دي.

عربي كښي لفظ كَذَّبَ په دې معنى كښي استعماليرې. مطلب دادې چې الله تعالى قرآن كريم كښي ريښتيا فرمائيلي دي چې په شهودو كښي شفاء ده، البته ستا درور خيټه خرابه ده. ځكه چې په هغې كښي فاسد ماده ډيره جمع شوې ده. تر كومي چې هغه ټوله اونه ځي نو صحت مند كيږي به نه.^(۸)

قوله: تَابَعَهُ النَّضْرُ، عَنْ شُعْبَةَ: يعنى دمحمد بن جعفر متابعت نضر بن شمیل كړې دي. دا متابعت

اسحاق بن راهويه موصولا نقل كړې دي.^(۹)

دترجمة الباب سره مناسبت: د حديث مبارك دترجمة الباب سره مناسبت واضح دي.^(۱۰)

^(۱)(كشف الباری: ۲۵۸/۳)

^(۲)(كشف الباری: ۲۵۰/۲)

^(۳)(كشف الباری: ۶۷۸/۱)

^(۴)(كشف الباری: ۳/۲)

^(۵)(كشف الباری رقم الحديث: ۲۲۷۶)

^(۶)(كشف الباری: ۸۲/۲)

^(۷)(لسان العرب باب الباء: ۴۳۳/۱)

^(۸)(فتح الباری: ۲۰۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۷۴/۲۱، إرشاد الساری: ۴۴۰/۱۲)

^(۹)(فتح الباری: ۲۰۹/۱۳، عمدة القاری: ۳۷۳/۲۱)

^(۱۰)(عمدة القاری: ۳۷۲/۲۱)

باب لا صفر، وهو داء يأخذ البطن

٥٤١٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَغَيْرُهُ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا عَدْوَى وَلَا صَفْرٌ وَلَا هَامَةٌ» فَقَالَ أُعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَمَا بَأْسُ إِبِلِي، تَكُونُ فِي الرَّمْلِ كَأَنَّهَا الطَّبَّاءُ، فَيَأْتِي الْبَعِيرُ الْأَجْرَبُ فَيَدْخُلُ بَيْنَهَا فَيُجْرِبُهَا؟ فَقَالَ: «فَمَنْ أَعْدَى الْأَوَّلِ؟» رَوَاهُ الزُّهْرِيُّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، وَسَيَانِ بْنِ أَبِي سَيَانَ

تراجم رجال:

د عبد العزيز بن عبد الله بن يحيى اويسى حالات په كتاب العلم (١)، كنبې، د ابراهيم بن سعد القرشى حالات په كتاب الايمان (٢)، كنبې، د صالح بن كيسان حالات په كتاب الايمان (٣)، كنبې، د ابن شهاب زهري حالات په هده الوحي كنبې (٤)، د ابو سلمه بن عبد الرحمن بن عوف حالات په كتاب الايمان كنبې (٥)، د حضرت ابو هريره حالات په كتاب الايمان كنبې (٦)، تير شوى دى. تشريح: د صفر متعلق دمختلفو اقوالو تفصيل ماقبل كنبې تير شوى دى. امام بخارى رحمه الله عليه فرماني چې دا يوه بيمارى ده، اودا په خيته كنبې پيدا كيږي، وړاندې وئيلې شوى دى چې د جاهليت په زمانه كنبې به د خلقو خيال وو چې خيته كنبې ماران يا چينجى وي، كوم چې د اولرې په وخت انسان په خيته كنبې خورى، دې ته صفر واني.

امام بخارى رحمه الله عليه هم دا قول اختيار كړې دى. (٧)
د ترجمه الباب سره مناسبت: د حديث مبارك د ترجمه الباب سره مناسبت واضح دى. (٨)
{الحمد لله: جلد ختم شو.}

(١) (كشف الباري: ٤٨/٤)

(٢) (كشف الباري: ١٢٠/٢)

(٣) (كشف الباري: ١٢١/٢)

(٤) (كشف الباري: ٣٢٦/١)

(٥) (كشف الباري: ٣٢٣/٢)

(٦) (كشف الباري: ٦٥٩/١)

(٧) (شرح الكرماني: ٩/٢١)

(٨) (عمدة القاري: ٣٧٤/٢١)